

שבוע חג הפסח

(10 – 16 April 2022)

ט' – ט"ו ניסן תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריר קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויבוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

רְתָמִים: ה אֹיֶהֱלִי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
עַם־אֶהְלִי קִדְרִי: ו רַבַּת שְׁכֻנַּה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
שׁוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
לְמַלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשִּׁפְתִּי
שֶׁקֶר מִלִּשׁוֹן רַמְיָה: ג מִחַיִּיתָן לָךְ וּמִחַיִּי־סִיף לָךְ
לִשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלִי

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משיגה:

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הִשְׁמַשׁ לֹא־
יִכָּפֶה וַיֵּרָח בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֶךָ
מִמָּוֶתָהּ וְעַד־עוֹלָם:

א שִׁיר לַמַּעֲלֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־גִּנוֹם שְׁמֶרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־גִנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרֶךָ

קכב.

מספר המשורר מושב ירושלים והנסיים שנעשו בירושלים:

כַּסְאוֹת לְמוֹשֶׁפֶט כַּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹו אֶהְבֶּיךָ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לִמְעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לִמְעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבִטִיָּה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁבּוּ

סוף זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, י"ג ניסן

נקודות משיחות קודש – מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

א-ב – אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי. עזרי מעם הוי, עושה שמים וארץ

שאלה שהיא מענה

א. מה שכתוב "מאין יבוא עזרי", הנה ידוע הפירוש על פי פנימיות הענינים¹: שזהו לא רק שאלה, אלא גם מענה, ש"מאין" – עתיקא קדישא², דלית שמאלא בהאי עתיקא³, "יבוא עזרי" – נמשך טוב בלי העלמות והסתרים, והוא הנותן עזר בכל מצב בכל זמן ובכל מקום⁴.

(3) שם ח"ג קכט, א.

(4) מאג"ק ח"ז ע' רלא (אגרת ב'צג).

(1) לקו"ת שמע"צ צ, ב.

(2) ראה זח"ב סד, ב "עתיקא סתימאה דכל סתימין דאקרי אין".

וראה שם גם ח"ג קנח, ב.

1242 עותקים של דבר מלכות הודפסו ע"י קבוצות התניא טבע הטוב להיטיב לכבוד 120 שנה להולדתו של הרבי

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

א) סדר הנחת תפילין	ב	כו) משניות – מסכת כלאים	ב
ב) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב	ג	כז) ביאור קהתי	ריז
ג) מאמר ד"ה כנגד ארבעה בנים		כז) עין יעקב מסכת יומא	רכה
ה) ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה	ה	כח) מסכת יבמות עם ביאורים	
ד) מכתב כללי, י"א ניסן ה'תשכ"ה	יב	מדף לד עד דף מ	רכו
ה) שיחות ערב חג הפסח וחג הפסח ה'תשי"א	טו	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ו) שיחות ערב חג הפסח וחג הפסח ה'תשכ"ה ...	כח	כט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ז) רשימת, אור ליי"ד ניסן ה'תנש"א	מג	אדמו"ר הזקן	רנה
ח) שיחת יום ועש"ק ערב פסח ה'תנש"א	מה	ל) שולחן ערוך הלכות עירובין	
ט) לקוטי-שיחות חג הפסח כרך יז, ב	נא	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנה
י) לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, כל ישראל	ס	לא) לקוטי תורה ששת ימים תאכל מצות [ב]	
יא) לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, פרק ראשון	סג	אדמו"ר הזקן	רנח
יב) לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, פרק שני	סט	לב) תורת חיים	
יג) לקוטי-שיחות פרשת אחרי כרך יז, ב	עה	אדמו"ר האמצעי	רסא
יד) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		לג) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	פג	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסב
טו) ילקוט גאולה ומשיח – חג הפסח	פה	לד) תורת שמואל תרל"ב	
טז) שיעורי חומש יומי לשבוע חג הפסח	פו	אדמו"ר מוהר"ש	רסה
יז) שיעורי תהלים לשבוע חג הפסח	קכב	לה) ספר המאמרים – המשך תער"ב	
יח) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהר"ש"ב	רסו
לשבוע חג הפסח	קכג	לו) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	
יט) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	קל	אדמו"ר מוהר"ש"ב	רסז
כ) לוח "היום יום" לשבוע חג הפסח	קלב	לז) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
כא) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קלד	אדמו"ר מוהר"ש"ב	רעא
שיעורי רמב"ם		לח) ספר הזכרונות פרק קד	ערב
כב) – ג' פרקים ליום, לשבוע חג הפסח	קלז	לט) אגרות קודש	
כג) – פרק אחד ליום, לשבוע חג הפסח	קצט	אדמו"ר מוהר"ש"ב	ערה
כד) – ספר המצוות, לשבוע חג הפסח	ריג	מ) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רעו
כה) נביאים וכתובים		מא) לוח זמנים לשבוע חג הפסח	רעז
יחזקאל פרק יט, דברי הימים פרק ב	רטו	מב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש, יום	
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי		טוב ראשון ושני של חג הפסח	רעט

1 של יִשְׂרָאֵל⁷ (ובלשון המדרש, בפרשת החלומות של שר המשקים ושר
2 האופים: "וכוס פרעה בידי, מכאן קבעו חכמים ארבע כוסות של לילי פסח".
3 אף יש עוד דעה במדרש⁶, שארבע הכוסות הם כנגד ארבע
4 מלכיות (מצרים, פרס, יון, אדום). והיננו, כנגד ארבע הגאולות
5 מארבע המלכיות (גלויות),
6 ועל-פי-זה צריך לומר
7 שארבע לשונות של גאולה
8 כוללות גם את הגאולה
9 העתידה ולא רק את הגאולה
10 ממצרים, שהרי הגאולה מהמלכות
11 הרביעית, מלכות אדום היא הגאולה
12 השלימה.

בס"ד. ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 כִּנְגַד אַרְבַּעַה בָּנִים דְּבָרָה תוֹרָה¹. וְהַעֲנִין בְּזָה,
2 כִּידוּעַ שְׁפָמָה עֲנִי הַסֵּדֶר נִקְבְּעוּ בְּמִסְפָּר
3 אַרְבַּעַה, כְּמוֹ אַרְבַּעַה בָּנִים הַנִּל, וְכֵן אַרְבַּע
4 הַכּוֹסוֹת, וְהִינוּ לִפִּי שְׂבִיציאַת מִצְרַיִם נֶאֱמָרוּ
5 אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה², וְהוֹצֵאתִי וְהַצֵּלְתִּי
6 וְגֵאֻלְתִּי וְלִקְחֵתִי³, כְּמִבְאָר בְּמִדְרָשִׁי חו"ל²
7 שֶׁכִּנְגַּדִּים תִּקְנוּ אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת. וְעַל-פִּי-זֶה צָרִיךְ
8 לומר שֶׁכָּל אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה שְׂיָכִים
9 לִיצִיאַת מִצְרַיִם [שֶׁהִיוּ בָּהּ אַרְבַּע גְּאוּלוֹת,
10 כְּמִבְאָר בְּמִדְרָשׁ⁵ שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כִּנְגַד
11 אַרְבַּע גְּזוֹרוֹת שֶׁגִּזַּר עֲלֵיהֶם פְּרָעָה (שְׁמָהּ
12 נִגְאָלוֹ)], וְכַמוֹכֵן גַּם מִדְּבַרִּי הַמִּדְרָשׁ⁶ שֶׁאַרְבַּע
13 הַכּוֹסוֹת הֵם כִּנְגַד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פְּרָעָה,
14 שֶׁבְּחִלּוּמוֹ נִרְמְזָה גְּאוּלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁷. אֵף יֵשׁ
15 עוֹד דְּעָה בְּמִדְרָשׁ⁶, שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם כִּנְגַד
16 אַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת, וְהִינוּ, כִּנְגַד אַרְבַּע הַגְּאוּלוֹת
17 מֵאַרְבַּע הַמַּלְכִּיּוֹת (גְּלוֹיּוֹת), וְעַל-פִּי-זֶה צָרִיךְ
18 לומר שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה כּוֹלְלוֹת גַּם אֶת
19 הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה. וְיֵשׁ לְמוֹךְ בֵּין שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים,
20 עַל-פִּי הַמִּבְאָר בְּזֶהֱרָה⁸ שֶׁאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
21 גְּאוּלָּה הוּא עֲנִין אַרְבַּע פְּעָמִים "אַמֶּת" שֶׁב־אַמֶּת
22 וְיָצִיב, וְכִיּוֹן שֶׁאַרְבַּע פְּעָמִים "אַמֶּת" יִשְׁנֶן שְׁתֵּי
23 פְּעָמִים, אַרְבַּע פְּעָמִים "אַמֶּת" שְׁקוֹדִים "עֲזוֹרָת",
24 וְאַרְבַּע פְּעָמִים "אַמֶּת" שֶׁב־עֲזוֹרָת, הִנֵּה אַרְבַּע
25 פְּעָמִים "אַמֶּת" שְׁקוֹדִים "עֲזוֹרָת" הֵן כִּנְגַד אַרְבַּע
26 הַגְּאוּלוֹת שְׂבִיציאַת מִצְרַיִם, וְאַרְבַּע פְּעָמִים
27 הֵם כִּנְגַד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פְּרָעָה, שֶׁבְּחִלּוּמוֹ נִרְמְזָה גְּאוּלְתָּן

1 החובה לספר ביציאת מצרים
2 נאמרה בתורה כמה פעמים, בפסוקים שונים ובביטויים שונים, כנגד ארבעה
3 סוגים של בנים, איתם יש לקיים את המצוה "והגדת לבנך" ולספר להם על
4 יציאת מצרים (חכם, רשע, תם ושאנו
5 יודע לשאול). וְהַעֲנִין בְּזָה על-פי
6 חסידות, כִּידוּעַ שְׁפָמָה עֲנִי
7 הַסֵּדֶר של פסח נִקְבְּעוּ בְּמִסְפָּר
8 אַרְבַּעַה, כְּמוֹ אַרְבַּעַה בָּנִים
9 הַנִּל, וְכֵן אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת של
10 יין ששותים בליל הסדר, וְהִינוּ
11 הסיבה לכך שכמה מענייני ליל הסדר
12 הם במספר ארבעה היא לִפִּי
13 שְׂבִיציאַת מִצְרַיִם נֶאֱמָרוּ
14 בתורה אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
15 גְּאוּלָּה², בהם הקדוש-ברוך-הוא
16 מבטיח לבני ישראל על הגאולה
17 ממצרים וְהוֹצֵאתִי וְהַצֵּלְתִּי
18 וְגֵאֻלְתִּי וְלִקְחֵתִי³, כְּמִבְאָר
19 בְּמִדְרָשִׁי חו"ל² שֶׁכִּנְגַּדִּים
20 ארבע לשונות אלו תִּקְנוּ לשונות את
21 אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת של יין בליל הסדר.
22 וְעַל-פִּי-זֶה⁴ מאחר שענייני ליל
23 הסדר קשורים בארבע לשונות של
24 גאולה צָרִיךְ לומר שֶׁכָּל אַרְבַּע
25 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה למרות
26 ההבדלים ביניהם שְׂיָכִים לִיצִיאַת
27 מִצְרַיִם [שֶׁהִיוּ בָּהּ אַרְבַּע גְּאוּלוֹת,
28 כְּמִבְאָר בְּמִדְרָשׁ⁵ שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת הֵם
29 כִּנְגַד אַרְבַּע גְּזוֹרוֹת שֶׁגִּזַּר
30 עֲלֵיהֶם פְּרָעָה (שְׁמָהּ נִגְאָלוֹ)
31 וְכַמוֹכֵן גַּם מִדְּבַרִּי הַמִּדְרָשׁ⁶
32 וְכַמוֹכֵן גַּם מִדְּבַרִּי הַמִּדְרָשׁ⁶
33 כִּנְגַד אַרְבַּע גְּאוּלוֹת יש
34 כֵּן וְהוֹצֵאתִי, וְהַצֵּלְתִּי, וְגֵאֻלְתִּי
35 וְלִקְחֵתִי, כִּנְגַד ארבע גזירות שגזר
36 עליהן פרעה וכנגדן תקנו חכמים ארבע
37 כוסות בליל הפסח לקיים מה שנאמר
38 כוס ישיעו את אשך ובשם ה' אקרא⁷].
39 וְכַמוֹכֵן גַּם מִדְּבַרִּי הַמִּדְרָשׁ⁶
40 בַּמִּקּוֹם אחר שֶׁאַרְבַּע הַכּוֹסוֹת
41 הֵם כִּנְגַד אַרְבַּע כּוֹסוֹת שֶׁל פְּרָעָה, שֶׁבְּחִלּוּמוֹ נִרְמְזָה גְּאוּלְתָּן

(1) הגדה של פסח - פיסקא ברוך המקום. (2) ירושלמי פסחים רפ"י. ב"ר פפ"ח, ה. שמו"ר פ"ו, ד. (3) וארא ו, ו-ז. (4) בכל
הבא לקמן - ראה ד"ה לכן אמור לבני תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' פז ואילך). תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קלט ואילך). תשכ"י
ותשכ"א (סה"מ תשכ"י ע' צד ואילך. תשכ"א ע' סו ואילך). ד"ה ועברתי תשכ"א (שם ע' קמה ואילך). (5) שמו"ר שם.
(6) ירושלמי וב"ר שם. (7) ב"ר שם. (8) ח"ב רטז, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הגאולות, גם הגאולה העתידה.

חכמינו ז"ל שאי ההתגלות לאבות בשם הוי' פירושה לא נפרתי להם

במדת אמתית שלי¹², והרי בודאי לא שיף לומר שהגלוי

האלוקי שנתגלה להאבות בשמות אחרים, לא בשם הוי' לא היה

אמת חס-ושלום, אלא שלגבי הגלוי שנתגלה למשה בשם

הוי' אין זה "מדת אמתית

שלי", כי באמת גופא עצמה

יש כמה דרגות וכך גם בענין

התשובה, יש ארבע דרגות שונות.

(ג) וביאור הענין, דהנה,

ארבע המדרגות שבתשובה

מרומזות בפסוק¹³ בתהלים סור

מרע ועשה טוב בקש שלום

ורדפהו¹⁴, כפי שממשיך ומפרט.

מדרגה הראשונה שבתשובה

הוא ענין "סור מרע", והינו

לפי המשמעות הפנימית שעל-ידי

התשובה הרי הוא האדם השב

בתשובה מסיר את ההעלם

וההסתר על נפשו ועל האור האלוקי

שנעשה על-ידי העונות, כמו

שכתוב¹⁵ עונותיכם היו

מבדילים ביניכם ובין

אלהיכם והם כסמך המסתיר על

האור, ועל-ידי התשובה

מתבטלת ההבדלה שבין האור

האלוקי והאדם, ונמשך להיות

"אלהיכם", אלקה שלכם כיון

שביטול ההסתרה מאפשר לאור האלקי

להאיר באדם באופן פנימי.

וממשיך ומבאר בפרטיות יותר את

משמעות הארת האלקות באדם באופן

פנימי עד שנמשך להיות "אלהיכם".

והענין בזה, דהנה, בספרי

קבלה¹⁶ איתא מובא ששם

אלקים הוא בחינת גבורה,

שמו של הקדוש-ברוך-הוא שמתגלה

ופועל באמצעות מידת הגבורה

ו"אלהינו" אלקה שלנו המאיר בנו

בזה, דהנה, בספרי קבלה¹⁶ איתא ששם אלקים הוא בחינת גבורה, ו"אלהינו"

(ב) ויובן התוכן הפנימי של ארבע הלשונות הקשורים הן ליציאת מצרים

והן לגאולה העתידה בהקדים מאמר רז"ל⁹ ישראל עושין

תשובה נגאלין, ומזה שחכמינו ז"ל מקשרים בין התשובה והגאולה

מוכן, שששם שבענין

הגאולה יש ארבע לשונות,

כמפורט ומבואר לעיל, כך גם

בתשובה שמביאה את

הגאולה, יש ארבע מדרגות

שונות, בהתאם לארבע הלשונות של

הגאולה (דאף שתשובה ענינה

יציאה ממדידה והתגלה,

ותוכנה הוא שהאדם מתעלה ממצבו

לאחר החטא ויוצא מגדרי מציאותו

כעת וחוזר להיות קרוב לאלקות, הרי

ביון ששם תשובה היא ענין

בתורה, בהכרח שיהיה בה

איזה ענין של סדר והדרגה

כמו כל מצוות התורה שיש בהם

כללים, תנאים והגדרות).

וארבע מדרגות אלו בתשובה

(המקבילות לארבע הלשונות של

גאולה) הן כנגד ארבע אותיות

שם הוי', יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א,

והוא ענין ארבע פעמים

"אמת", כאמור שבברכת "אמת

רציב" אומרים ארבע פעמים (לפני

עזרת אבותינו" ועוד ארבע פעמים

אחרי "עזרת אבותינו" "אמת"

והינו, ארבע מדרגות שונות

בענין האמת. וכידוע שגם

בענין האמת אף שלכאורה יש רק

אמת אחת יש חלוקי מדרגות¹⁰

כמבואר בספר התניא שבאמת עצמה

יש "אמת", "שפת אמת" ו"אמת

לאמיתה", וכמוכן ממה

שכתוב¹¹ בתחילת פרשת וארא

(בנוגע להאבות אברהם יצחק

ועיקב) שהקדוש-ברוך-הוא נגלה

אלהם בשמות "אל שדי" ושמי

הנו' לא נודעתי להם, ואמרו

(9) סנהדרין צז, ב. ירושלמי תענית פ"א ה"א. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. תניא אגה"ת פ"א (וראה לקו"ש ח"א ע' 70

ובהערה 14). (10) ראה תניא פ"ג. (11) וארא ו, ג. (12) פירש"י עה"פ. (13) תהלים לד, טו. (14) ראה לקו"ת בלק עג, ב ואילך.

(15) ישע"י נט, ב. (16) ראה רמ"ז לזח"ג רעא, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה "אֱלֹקֵיכֶם" אלקה שלכם המאיר בכס) הוא בְּחִינַת רַחֲמִים
- 2 שהיא מידה בתוכן שונה והפכי ממידת הגבורה שהיא מידת הדין,
- 3 כִּי הַפְּרוּשׁ ד' "אֱלֹקֵינוּ" הוא אֱלֹקָה שְׁלֵנוּ המאיר לנו ובתוכנו,
- 4 וְעִנֵּן זֶה מְצִינוּ רַק בְּשֵׁם "אֱלֹקִים" שִׁיהִיה נִקְרָא "שְׁלֵנוּ" (אֱלֹקֵינוּ), וְלֹא בְּשֵׁם הַשְּׁמוֹת
- 5 שבאף אחד מהם אין הטיה במשמעות
- 6 זו שיהיה נקרא "שלנו", וְטַעַם
- 8 הַדְּבָר¹⁷ שְׁדוּקָא בשם אלקים מצינו
- 9 ענין זה שיהיה נקרא "שלנו" (או
- 10 "שלכם"), כִּי כְּדִי שִׁיוּמָשָׁף
- 11 אֱלֹקוֹת על האדם בְּגִלּוּי
- 12 לְהַתְיַחַד להתאחד עִמָּנוּ ולהיות
- 13 מְצִיאוֹת אחת אתנו עַד שִׁיהִיה
- 14 נִקְרָא "שְׁלֵנוּ", הִרִי זֶה עַל-
- 15 יָדֵי קְדִימַת הַצְמָצוּם וההעלם
- 16 של האור האלקי דְּוָקָא (שְׁזָהוּ
- 17 עִנֵּינוּ שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים השם של
- 18 מידת הגבורה הפועלת את הצמצום).
- 19 וְעַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמֵר רַז"¹⁸ לגבי
- 20 השראת השכינה וגילוי האלקות
- 21 במשכן ובבית המקדש צִמְצָם
- 22 שְׁכִינָתוֹ בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי הָאָרוֹן
- 23 שהיה בקודש הקדשים, וְלִזְכָּאוֹרָה
- 24 אֵינוּ מוֹכֵן, הִרִי עָקֵר הַגִּלּוּי
- 25 של האלקות והשראת והתגלות
- 26 השכינה במשכן ובבית המקדש הִיָּה
- 27 בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי הָאָרוֹן, וְלָמָּה
- 28 נֶאֱמַר עַל זֶה הַלְשׁוֹן צִמְצָם
- 29 שְׁכִינָתוֹ, לְשׁוֹן צִמְצוֹם שִׁמְשָׁמְעוּ
- 30 העלם והסתר, היפך הגילוי?
- 31 אֲף הָעִנֵּן הוּא, שְׁכַדִּי שִׁיהִיה
- 32 גִּלּוּי אֱלֹקוֹת בֵּין שְׁנֵי בְּדֵי
- 33 הָאָרוֹן ושם אכן יהיה עיקר הגילוי
- 34 האלקי במשכן ובמקדש צִרְיָן
- 35 לְהִיּוֹת קְדִימַת הַצְמָצוּם של
- 36 האור האלקי תחילה (כמבואר
- 37 באריכות בקבלה וחסידות לגבי כללות
- 38 בריאת העולם שצמצום האור האלקי
- 39 לברוא עולמות ונבראים מוגבלים נועד
- 40 בשביל הגילוי שבא לאחר הצמצום).
- 41 וְזֶהוּ שֵׁשֶׁם אֱלֹקִים מַצֵּד עצמו ומהותו הוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, שְׁזָהוּ
- 42 עִנֵּן הַצְמָצוּם, וְעַל-יְדֵי-זֶה על-ידי ההכנה וההקדמה של הצמצום

- 43 וההעלם נַעֲשֶׂה אַחֵר כִּךְ הַגִּלּוּי לְהִיּוֹת "אֱלֹקֵינוּ" (או
- 44 "אֱלֹקֵיכֶם"), שְׁזָהוּ הַגִּלּוּי שְׁלֹאֲחֵרִי הַצְמָצוּם, שְׁהוּא עִנֵּן
- 45 הַרַחֲמִים, כְּאִמּוֹר שְׁכֹאשֵׁר שֵׁם אֱלֹקִים מֵאִיר בְּאוֹפֵן שֶׁל "אֱלֹקֵינוּ" או
- 46 "אלקים" אין זו מידת הדין אלא להיפך, מידת הרחמים.
- 47 וּמִזֶּה מוֹכֵן, שִׁ"אֱלֹקֵיכֶם"
- 48 (אֱלֹקָה שְׁלָכֶם) הוּא הָאוֹר
- 49 האלקי של בְּחִינַת 'מְמַלָּא כָּל
- 50 עֲלָמִין' המתלבש בתוך העולמות
- 51 והנבראים 'ממלא' אותם (כשם שהנפש
- 52 ממלאת את הגוף), שְׁזָהוּ הָאוֹר
- 53 הַמְצוּמָצוּם מוגבל ומדוד לְפִי עֶרֶךְ
- 54 הָעוֹלָמוֹת והיכולת שלהם לקלוט
- 55 ולהכיל. וְעַל זֶה בִּיחֹס לָאוֹר ה'ממלא
- 56 כֹּל עֲלָמִין' נֶאֱמַר עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ
- 57 מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין
- 58 אֱלֹקֵיכֶם, שֶׁהָעוֹן מְבַדִּיל
- 59 וּמַסְתִּיר שֶׁלֹא יִהְיֶה הַקְּדוֹשׁ-
- 60 בְּרוּךְ-הוּא נִקְרָא "אֱלֹקָה שְׁלֵנוּ",
- 61 אֱלֹקוֹת הַמֵּאִיר בְּנוּ בְּפִנְיּוֹת כְּעִנֵּינוּ שֶׁל
- 62 הָאוֹר ה'ממלא' וְהִנֵּנוּ, שְׁאֵינוּ
- 63 מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
- 64 וּמִמְשִׁיךְ בְּבִיאוֹר ה'הבדלה' וההסתר
- 65 עַל הָאֱלֹקוֹת שֶׁעַל-יְדֵי הָעוֹנוֹת.
- 66 וּבְהִקְדָּם, שְׁבַעֲנֵן הַהִבְדָּלָה
- 67 יֵשׁ אֹפְנִים וּדְרוֹגוֹת שׁוֹנוֹת יֵשׁ
- 68 הַבְּדָלָה בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ, וְאִף
- 69 שְׁנֵי הָעִנִּינִים הֵם דְּרוֹגוֹת בְּקֹדֶשׁ,
- 70 צִדִּיק לְהִיּוֹת הַבְּדֵל בִּינֵיהֶם וּכְמוֹ
- 71 שְׁפָתוֹב¹⁹ לגבי המשכן וְהַבְּדִילָה
- 72 הַפְּרָכַת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
- 73 קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְעַד שְׁשִׁלֹּשׁ-
- 74 עֲשָׂרָה פְּרוּכּוֹת הִיוּ בְּמִקְדָּשׁ²⁰
- 75 בְּמִקְדָּמוֹת שׁוֹנִים (כמפורט בדברי
- 76 חֲכָמֵינוּ ז"ל בגמרא), שֶׁהֵם
- 77 מְחִיצוֹת בְּקֹדֶשׁ גּוֹפָא²¹
- 78 עֲצֻמָּה, בֵּין חֶלֶק לְחֶלֶק בְּמִקְדָּשׁ עֲצֻמוֹ,
- 79 וְהִנֵּנוּ, שְׁגָם לְאַחֲרֵי הַמְּחִיצָה
- 80 וְגַם הַחֶלֶק שֶׁמַּעֲבֵר לְמַחִיצָה הִרִי זֶה
- 81 עֲדִין קֹדֶשׁ, וּכְמוֹ מִסָּף
- 82 מְזַכֵּכִית, שְׁאֵף שְׁמִסְתִּיר מְעַט
- 83 מְבַדִּיל כֹּלל לְמִקְדָּם שֵׁשׁ בּוֹ מִסָּךְ מְזַכֵּכִית, מְכַלֵּי-מִקְדָּם כִּיּוֹן שְׁהוּא מִסָּךְ
- 84 מְזַכֵּכִית מֵאִיר אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַל-יְדֵי וְחוֹדֵר בְּעוֹד.

(17) ראה גם לקו"ת נצבים נג, סע"ג. 18) ראה תנחומא ויקהל ז. 19) תרומה כו, לג. 20) כתובות קו, א. וש"נ. 21) ראה ד"ה והבדילה הפרוכת לכם בתו"א לך לך יב, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ גַּם הַבְּדֵלָה וּמַחֲצֵה הַמִּבְדֵּלֹת וּמַחֲלֶקֶת יוֹתֵר בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל,
 2 שְׁזָהוּ כְּמוֹ מִסָּף מְעוֹר שְׁמִסְתִּיר לְגַמְרִי עַל הָאוֹר, וְהוּא עֲנִין
 3 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי וְהַסּוֹד שֶׁל כְּתָנוֹת עוֹר²² שֶׁשֶׁהָהָרֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא לֹאֵדָם
 4 וְחוּהוּ אַחֲרֵי חֹטֵא עֵץ הָדַעַת מִשְׁכָּא דְּחֻיָּא²³, עוֹר נֹחַשׁ, שְׁהוּא עֲנִין
 5 קְלִיפַת נֹגֶה²⁴ שֶׁמַּעֲלֵמַת וּמַסְתֵּרַת
 6 עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי (כְּמוֹ קְלִיפַת הַמִּכְסָּה
 7 עַל הַפְּרִי) אֲבָל אֵין זֶה הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר
 8 מוּחֲלָט וְלֹכֵן 'קְלִיפָה' זֶה נִקְרָאת קְלִיפַת
 9 'נֹגֶה', לִשּׁוֹן אוֹר, כִּי מְעוֹרֵב בָּהּ טוֹב
 10 וְרָע.
 11 אַף יֵשׁ הַבְּדֵלָה וּמַחֲצֵה בֵּין
 12 טוֹב לְרָע שְׁמִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת
 13 הַטְּמָאוֹת לְגַמְרִי שְׁאֵין בָּהֶם טוֹב
 14 כָּלֵל וְהֵן הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר גָּמוֹר עַל
 15 הָאֱלֻקוֹת, שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְעַלּוֹת
 16 וְלַהֲתַהַפֵּף לְקִדּוּשָׁה (כְּמוֹ
 17 קְלִיפַת נֹגֶה שֶׁכֵּן יָכוֹלָה לְהַתְעַלּוֹת
 18 לְקִדּוּשָׁה, כְּמִבּוֹאֵר בַּהֲרַחֲבָה בִּסְפָר
 19 הַתְּנִיא שְׁקִלְיַת נֹגֶה הִיא שׁוֹרֵשׁ חַיִּית
 20 הַדְּבָרִים הַמּוֹתֵרִים שֶׁאֵם מִשְׁתַּמְשִׁים
 21 בָּהֶם בְּאוֹפֵן הָרָאוּי, לִשְׁם שְׁמִים, אֲפֹשֶׁר
 22 לְהַעֲלוֹתָם לְקִדּוּשָׁה. וְאֵילוֹ שְׁלוֹשׁ
 23 קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת הֵם שׁוֹרֵשׁ חַיִּית
 24 הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים שְׁאֵין כְּבוֹחוֹ שֶׁל
 25 הָאֵדָם לְהַעֲלוֹתָם לְקִדּוּשָׁה).
 26 וְזוֹהִי הַהִבְדֵּלָה שְׁנַעֲשִׂית עַל־
 27 יְדֵי הָעוֹן, שְׁהוּא מִשְׁלֵשׁ
 28 קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרִי,
 29 שְׁהֵי מְדוּבָר עַל מַעֲשִׂים אֲסוּרִים שֶׁהֵם
 30 בְּנִיגוּד מוּחֲלָט לְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־
 31 בְּרוּךְ־הוּא שְׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה
 32 מִסָּף הַמִּבְדֵּיל לְגַמְרִי בֵּין הָאֵדָם
 33 לְאֱלֻקוֹת, עַד כִּדִּי כֵן שְׁאֵין מֵאִיר
 34 גְּלוּי אֱלֻקוֹת כָּלֵל.
 35 אַף עַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה לְהִיּוֹת
 36 "סוֹר מֶרַע" לְהַתְּרַחֵק מִהָרַע
 37 וְלַהֲתַקְרֵב לְאֱלֻקוֹת, מִתְּבַשְּׁלַת
 38 הַבְּדֵלָה וּמַחֲצֵה זֶה, וּמַעֲתָה אֵין
 39 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר עַל הָאוֹר הָאֱלֻקִּי וּמֵאִיר
 40 אֲצִלּוֹ גְּלוּי אֱלֻקוֹת לְהִיּוֹת "אֱלֻקִּיכֶם", בְּחִינַת 'מִמְלָא כָּל
 41 עֲלָמִין' וְהָאוֹר הָאֱלֻקִּי 'מִמְלָא' אוֹתוֹ וּמֵאִיר בּוֹ בְּפִנְיּוּת.
- וּמִדְּרַגַּת תְּשׁוּבָה זֶה בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם הֵנוּ' הוּא עֲנִין ה'
 תְּתַאֲה, ה' תַּחְתּוֹנָה, הִיא הָאוֹת ה' הַשְּׁנִיָּה בְּשֵׁם הוּי' בְּחִינַת מַלְכוּת,
 הַסְפִּירָה הָאֲחֵרוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה מִבֵּין עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת (כְּמִבּוֹאֵר בַּקְּבָלָה וְחִסְדוֹת
 שְׁאֲרַבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם הוּי' רִימוּזוֹת לְעֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת, יו"ד – חֲכָמָה, ה' רֹאשׁוֹנָה
 ('ה' עֵילָא, הַעֲלִיּוֹנָה) – בִּינָה, וּא"ו –
 הַמִּדּוֹת חֶסֶד, גְּבוּרָה וְכו', ה' אַחֲרוֹנָה
 ('ה' תַּתָּא, הַתַּחְתּוֹנָה) – מַלְכוּת)
 בְּחִינַת 'מִמְלָא כָּל עֲלָמִין'
 הָאוֹר הָאֱלֻקִּי הַמְּצוּמָצֵם הַיּוֹדֵר לְבוֹאֵר
 אֶת הָעוֹלָמוֹת וְלַהֲתַלְכֵּשׁ בְּתוֹכָם
 בְּפִנְיּוּת, עַל־יְדֵי סְפִירוֹת הַמַּלְכוּת.
 וְלַמְעַלָּה מִזֶּה דְּרָגָה גְּבוּוּהָ יוֹתֵר
 בַּתְּשׁוּבָה הִיא הַתְּשׁוּבָה
 ד'עֲשֶׂה טוֹב", שְׁעֵנִינָה
 בְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם הֵנוּ'
 הוּא אוֹת ו', בְּחִינַת זְעִיר־
 אֲנָפִין, הַמִּדּוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (וּבְחִינָה
 זֶה נִקְרָאת "פְּנִים קְטָנוֹת" כִּי בִּיחַס
 לְאוֹר הַמֵּאִיר בַּמִּדְרָגוֹת הַמוֹחִין, הָאוֹר
 הַמֵּאִיר בָּהּ הוּא 'קֹטֵן' וּמוֹעֵט) שְׁעַל־
 יְדֵי־זֶה בְּאִמְצָעוֹת הַמִּדּוֹת נִמְשָׁף
 וּמִתְגַּלֵּה בְּחִינַת 'סוֹכֵב כָּל
 עֲלָמִין', הָאוֹר הַבְּלִיגְבוּל הַמֵּאִיר
 בְּעוֹלָמוֹת בְּדֶרֶךְ 'סוֹכֵב' וּמִקִּיף, כִּי
 "עֲשֶׂה טוֹב" (שְׁהוּא עֲנִין
 קִיּוֹם הַמַּצּוֹת, שְׁנִקְרָאִים
 "טוֹב", כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב²⁵ אֲמָרוֹ
 צְדִיק הַמְּקִיִּים אֶת הַמְּצוּוֹת כִּי
 טוֹב) עוֹלָה י"ז, בְּגִימְטְרִיא¹⁷
 וְהוּא הַמִּסְפָּר דָּשֵׁם אַהו"ה,
 הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ שֶׁל אוֹתִיּוֹת אֱלוֹ
 שְׁיֻצָּא מִרְאשֵׁי־תִבּוֹת "אֶת²⁶ הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
 (אֲנִי מְלֹא)", דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת 'סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין'
 שְׁאֵין בּוֹ חֲלוּקֵי מִדְּרָגוֹת, אֲלֹא מֵאִיר בְּשָׁמַיִם
 וּבְאָרֶץ בְּשִׁוְהָ²⁸. וְשִׁתִּי מִדְּרָגוֹת אֱלוֹ ("סוֹר מֶרַע
 וְעֲשֶׂה טוֹב") הֵם בַּתְּשׁוּבָה תְּתַאֲה, אֲלֹא שְׁבֻזָּה
 גּוֹפָא הִנֵּה "סוֹר מֶרַע" הוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה,
 "וְעֲשֶׂה טוֹב" הוּא בְּחִינַת עַל־תְּשׁוּבָה²⁹.
- בְּשִׁוְהָ²⁸ בְּאוֹתָהּ מִידָה, כִּי אֵינוֹ מוֹתָאם לְפִי עֶרֶךְ הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים
 הַמִּקְבָּלִים אֶת הָאוֹר וְהַגִּילּוּי.

(22) בְּרַאשִׁית ג', כ"א. (23) רָאָה תְּקוּו"ז בַּהֲקִדְמָה (י', ב.). תַּכ"א (מח, ב.). (24) רָאָה סִפְר הַחֲקִירָה לְהַצ"צ סח, ב. (25) יִשְׁעִי ג', י.
 (26) יִרְמִי' כג, כד. (27) רָאָה שַׁעַר הַפְּסוּקִים לְהַאֲרִיז' ל' יִשְׁעִי' מֵא, ח. שַׁעֲרֵי אוֹרָה פֶּה, ב. בִּיאורֵי הַזֶּהָר לְאֲדַמּו"ר הָאֲמַצְעִי ל',
 ב. (28) רָאָה לְקו"ת וְאֲתַחֲנֵן ט, א וְאֵילֶךְ. פ' רָאָה לֵג, א וְאֵילֶךְ. (29) רָאָה לְקו"ת בִּלְק עה, א וְאֵילֶךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הדברים יש שתי 'דעות' (גישות, השקפות) באלקות, דעה אחת היא 'דעת
עליון' כפי שהדברים הם מצד העליון, מצד האלקות, ש'למעלה יש
ולמטה אין' האלקות, 'למעלה' היא 'יש' מציאות אמיתית והעולמות
והנבראים, 'למטה', הם 'אין' מציאות שכאילו אינה קיימת ש'זהו מצד
הגשמה ונקודת המבט של
'סובב כל עלמין' האור הבלי-
גבול שמאיר על העולמות בדרך
'מקיף' ו'סובב'. ו'דעת תחתון'
כפי שהדברים הם מצד העולמות
והנבראים ש'למעלה אין ולמטה
יש, שהמציאות האלקית 'למעלה'
היא 'אין' דבר מופשט, לא נתפס ולא
מושג, ואילו המציאות הגשמית
'למטה' היא מציאות ברורה ומוחשית
ש'זהו מצד בחינת 'ממלא כל
עלמין' האור האלוקי המצומצם לפי
ערך העולמות. וא-ל דעות הו'י'
הוא ענין התחברות שתי
הדעות, חבור 'סובב כל
עלמין' ו'ממלא כל עלמין',
כך שבתוך הגדרים וההגבלות של
העולם ('דעת תחתון') יש גילוי והארה
של אור אלוקי שלמעלה מהתלבשות
בעולם ('דעת עליון') ש'זה החיבור
בין 'סובב' ו'ממלא' נפעל על-ידי
התורה כו'.

וענין תשובה זו בחינת 'בקש
שלום' התשובה שעל-ידי התורה
בארבע אותיות שם הו'י' הוא
ה' עילאה, ה' העליונה, האות ה' הראשונה בשם הו'י' בחינת בינה
שהיא הסתעפות והתרחבות נקודת החכמה לפרטים ונרמות באות ה' שיש לה
גם קו לאורך וגם קו לרוחב, ש'היא בחינת תשובה עילאה דרגה
עליונה בתשובה.

ויש גם מדרגה רביעית בתשובה, והיא הדרגה הנעלית ביותר,
ש'היא באות יו"ד של שם הו'י', בחינת חכמה הנקודה הראשונית של
הרעיון, הנרמות באות יו"ד של הו'י' שצורתה כמו נקודה, ש'זהו מדרגת
פעל-תשובה בחינת משפיע (כמבואר בחסידות שבחכמה ובינה החכמה
היא המשפיע והבינה היא המקבל, על-דרך שבועיר-אנפין (המידות) ומלכות,
בחינת ז"א היא המשפיע ובחינת המלכות היא המקבל) הנעלית ממדרגת
תשובה עצמה (כמבואר לעיל לגבי המעלה של בחינת 'עשה טוב' לגבי בחינת
'סור מרע') כפי שהיא בתשובה עילאה תשובה עליונה, הנעלית יותר.

וישתי מדרגות אלו ("סור מרע ועשה טוב") הם שתי דרגות
בתשובה תתאה, תחתונה, הדרגה הנמוכה בתשובה, אלא ש'פזה
בתשובה תתאה' גופא עצמה הנה "סור מרע" בדרגה הנמוכה
בתשובה תתאה' הוא בחינת תשובה, "ועשה טוב" הדרגה
הגבוהה בתשובה תתאה' הוא
בחינת פעל-תשובה²⁹. כמבואר
בילקוטי תורה' פרשת בלק, על-פי
מאמר הזוהר "וכיון דאחיד באילנא
דחיי, כדין אקרי ונכיון שאחז בעץ
החיים אזי נקרא בעל תשובה דהא
כנסת ישראל תשובה אוף הכי אקרי
ואיהו בעל תשובה אקרי נשתי כנסת
ישראל גם כן נקראת תשובה, והוא
בעל תשובה נקרא", וביאור ה'מקדש
מלך' בדברי הזוהר - כיון שאחז
בבחינת 'זעיר אנפין', המקור המשפיע,
לכן נקרא 'בעל', המשפיע לבחינת
המלכות, ומאחר שהבעל תשובה, אוהו
בעץ החיים שהוא 'זעיר אנפין', לכן
נקרא בעל תשובה, כלומר גורם
המשכה עליונה בבחינת מלכות, היינו
המשכה מ'סובב כל עלמין' לממלא
כל עלמין' על-ידי 'עשה טוב'.
ויש עוד מדרגה נוספת
בתשובה, ש'זהו ענין "בקש
שלום" האמור בהמשך הפסוק
לאחר "סור מרע ועשה טוב", דקאי
המכוון על התורה, כמאמר
רז"ל³⁰ כל העוסק בתורה
משלים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, הרי
שיש קשר מיוחד בין נושא השלום ללימוד התורה ש'זהו ענין חבור
'סובב' האור האלוקי ה'סובב כל עלמין' הנמשך על-ידי 'עשה טוב'
ו'ממלא'³¹ האור האלוקי ה'ממלא כל עלמין' הנמשך על-ידי 'סור מרע',
והינו לפי ש'שרש התורה הוא בדרגה כזו באלקות שהיא למעלה
מ'סובב' ו'ממלא', האין-סוף עצמו שלמעלה מעולמות לגמרי כיון
שהוא נעלה משניהם יחד ולכן כיון שהוא נעלה משניהם יחד יש
ביכולת התורה שנמשכה ממדרגה זו לחברם כו' ולהמשיך את אור
ה'סובב כל עלמין' הבליתי מוגבל בתוך האור ה'ממלא כל עלמין' המדוד
ומוגבל לפי ערך העולמות.
וזהו גם מה שכתוב³² כי א-ל דעות הו'י', ובתורת החסידות
מדויקים בלשון הכתוב דעות לשון רבים³³, ומבארים שלפי פנימיות

(30) סנהדרין צט, ב. (31) ראה לקו"ת שם עד, א. פ' ראה כא, א. (32) שמואל-א ב, ג. וראה תו"א יתרו סח, א. לקו"ת פ' ראה כג, ד. שה"ש מז, ב. ובכ"מ. (33) ראה תקו"ז תס"ט בתחילתו.

ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מבחינת 'מצרים' דקדושה, וב'ולקחתי' נרמזת עבודת התשובה במדרגה של 43
ביטול במציאות, כנרמז בלשון הכתוב "ולקחתי אתכם לי" ואמרו חכמינו ז"ל, 44
"כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם" וכאשר האדם מגיע לתשובה בדרגה 45
של ביטול במציאות הרי הוא דבוק במהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא 46
בעצמו, ועבודתו היא בלי שום הגבלות 47
ובלי שום שינויים). 48
(ה) והנה הטעם שבתשובה 49
יש צורך בארבע מדרגות, 50
הוא - לפי ששהעלאה 51
מלמטה למעלה (שזהו ענין 52
התשובה) צריכה להיות כמו 53
ההמשכה מלמעלה למטה, 54
כמבואר בחסידות, יש שני אופנים 55
שבהם יכולה להיות התקרבות של 56
האדם (והעולם) לאלקות, האחד כאשר 57
ההתקרבות וההתעוררות היא מצד 58
האדם בדרך העלאה (התעלות) מלמטה 59
למעלה, והשני כאשר ההתקרבות 60
וההתעוררות היא מצד האלקות בדרך 61
המשכה (הארה והתגלות) מלמעלה 62
למטה, וכיון שסדר ההמשכה 63
מלמעלה למטה האופן שבו באה 64
כל הארה והתגלות אלקית מלמעלה 65
הוא על-ידי ארבע אותיות 66
שם הוי', פדאיתא כפי שמוכר 67
במדרש³⁶ בשבקש הקדוש- 68
ברוך-הוא לומר תורה 69
לישראל, אמרה ארבע 70
פעמים בינו לבין עצמו, 71
שנאמר³⁷ אז ראה ויספירה 72
הכינה וגם תקרה והכתוב מונה 73
ארבע לשונות של לימוד ועיון 74
(ואחר-כך) ויאמר לאדם, 75
והוא ענין המשכת והתגלות 76
התורה למטה על-ידי ארבע 77
אותיות שם הוי'³⁸ הנרמזות 78
בארבעת הלשונות שבפסוק זה (וכנזכר 79
שארבע אותיות שם הוי' רמזות לעשר 80
הספירות שבאמצעותן האור האלוקי 81
יורד וגמשך לעולמות), לכן גם סדר ההעלאה מלמטה למעלה 82
שעל-ידי התשובה צריך להיות על-ידי ארבע אותיות שם 83
הוי', שהן ארבע המדרגות שבתשובה, כנ"ל. 84

(ד) והנה כנגד ארבע המדרגות שבתשובה המפורטות לעיל 1
(הנרמזות בפסוק "סור מרע ועשה טוב בקש שלום" ובארבע אותיות שם הוי', 2
כמבואר לעיל בפרטיות) ישנן גם ארבע לשונות של גאולה 3
המקבילים לארבעת הענינים האמורים בתשובה, כפי שממשיך ומבאר. 4
והענין הזה, דמה שכתוב 5
והוצאתי אתכם מתחת 6
סבלות מצרים וברוחניות הדבר 7
כולל את הרחקת בני ישראל מטומאת 8
מצרים הוא ענין "סור מרע", 9
כי העין הוא פכד, כמו 10
שכתוב³⁴ עם פכד עין, ולכן 11
נקרא העין המכביד סבל, אף 12
על-ידי התשובה ד"סור 13
מרע", נעשה והוצאתי אתכם 14
מתחת סבלות מצרים ועל-ידי 15
התשובה בני ישראל כבר לא נתונים 16
תחת 'מצרים' היינו העין. 17
ומה שכתוב והצילתי גו' הוא 18
ענין "עשה טוב", כי בתחת 19
ה"הצילתי" יש שני פירושים, 20
האחד - לשון הצלה ישועה 21
מהצרה, והשני - לשון צל, 22
והינו, ששהצלה מהמצב הרוחני 23
הלא רצוי שקודם עבודת התשובה 24
נעשית על-ידי הצל שהוא 25
בחינת מקיף מלמעלה שהרי הוא 26
דבר מופשט, והוא ענין קיום 27
המצות, שעל-ידי-זה נמשך 28
מלמעלה למטה ומאיר על האדם ועל 29
העולם אור אלוקי מקיף שאינו חודר 30
ומתלבש בפנימיות בחינת 'סובב 31
כל עלמין', כמבואר לעיל שזהו 32
האור הנמשך בעבודת התשובה 33
הנקראת "ועשה טוב" (ועל-דרך- 34
זה בנוגע לשאר הלשונות, 35
וגאולתי ולקחתי כו'³⁵ הרומזים 36
גם הם למדרגות נוספות בעבודת 37
התשובה, כמבואר בחסידות, ובמאמר 38
דבור-המתחיל לכן אמור לבני 39
ישראל' פרשת וארא תשח", בו נתבאר כמה עניני מאמר זה באריכות 40
בפרטיות יותר, מבואר ש"וגאולתי" רומז לעבודה שמצד ה' עלילה, בחינת 41
בינה, וזהו ענין הגאולה שעל-ידי העבודה שמצד הבינה נגאל האדם גם 42

(34) ישע"י א, ד. (35) ראה בדרושים שבהערה 4. (36) שמו"ר רפ"מ. (37) איוב כח, כד"כח. (38) ראה גם לקו"ת האזינו עא, ג. המשך מים רבים תרל"ו פקע"ו.

וַיְהִי הַחֲלֹק הַחֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הָעֲנָנִים שְׂבָאֲרַפֶּעַ הַלְשׁוֹנוֹת
שֶׁל גְּאוּלָּה, שְׂבָאֲרַפֶּעַ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָּה שְׂבָאֲמָרוּ בִּיציאת
מִצְרַיִם כֹּאשֶׁר הִגְאוּלָּה עֲדִיין לֹא הִיתָה גְּאוּלָּה שְׁלִימָה שְׁאִין אַחֲרִיהָ גְּלוֹת,
הֵן כְּנֶגֶד אֲרַפֶּעַ אוֹחִיּוֹת שֵׁם הוּי' דִּלְתַּמָּא, וְאַרְפֶּעַ הַלְשׁוֹנוֹת

43 שֶׁל גְּאוּלָּה שְׁכָנֵגֶד אֲרֵבַע

44 המְלָכִיּוֹת, שֶׁבָּהֶן נִכְלָלָת גַּם
45 הַגְּאוּלָּה הָעִתִּידִיָּה, גְּאוּלָּה
46 שְׁלִימָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גְּלוּת וּמוֹכָן
47 שֶׁהִיא נְעֻלִית מִגְּאוּלָּת מִצְרַיִם הֵן
48 כִּנְגֵד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁם הוּנִי
49 דִּלְעִילָא.
50 וְאֶמְנָם לְמִרוֹת שְׂבוּרָן כָּלל יֵצִיאת
51 מִצְרַיִם הִיא גְּאוּלָּה בְּמִדְרֵיגָה 'תַּחְתּוֹנָה'
52 לְגַבֵּי הַגְּאוּלָּה הָעִתִּידִיָּה גַּם בְּחַג
53 הַפֶּסַח עֲתָה שְׁהוּא חֲחֹג שֶׁל יֵצִיאת
54 מִצְרַיִם יִשְׁנֹנוּ מֵעַיִן הַגְּאוּלָּה
55 הָעִתִּידִיָּה, שְׁלֹכָן אַרְבַּע
56 הַכוֹסוֹת דִּפְסַח הֵם גַּם כִּנְגֵד
57 אַרְבַּע הַגְּאוּלּוֹת מְכַל הַגְּלוּיּוֹת,
58 כּוֹלָל גַּם הַגְּאוּלָּה הָאֲחֵרֹנָה, וְגַם

59 כִּנְגֵד הַפּוֹסוֹת שֶׁהָיוּ לַעֲתִיד־
 60 לָבֶאֱ, וְהֵינּוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּחֲג
 61 הַפֶּסַח גַּם גָּלוּי הָאוֹר דָּשֶׁם הָיוּ־
 62 דְּלַעֲיֵלָא שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּדְרוֹגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
 63 בְּיוֹתֵר שֶׁל תִּשּׁוּבָה, כִּמְבֹאֵר לַעֲלֵי,
 64 וּמִצַּד גּוֹדֵל מַעְלָתוֹ שֶׁל הָאוֹר
 65 הַנֶּעֱלָה הַזֶּה, הָאוֹר שֶׁל שֵׁם הוּא־
 66 דְּלַעֲיֵלָא, הָרִי הוּא יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
 67 וּמֵאִיר לְמִטָּה בְּיוֹתֵר, וְכִדְאִיתָא
 68 בְּפָרִי עֵץ חַיִּים⁴¹ מִכְּתִיב
 69 הָאִרְצִי לְשִׁבְלֵי הַפֶּסַח הַזִּיּוּג
 70 בַּעֲוֹלוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, הֵיחָדוֹר וְהַשְּׁפָעָה
 71 הַפְּנִימִית שֶׁבֵּין בַּחֲנִית הַמִּשְׁפָּע לְבַחֲנִית
 72 הַמִּקְבֵּל שֶׁעַל יָדוֹ יֵשׁ תּוֹסֶפֶת אוֹר וְחַיּוֹת
 תַּיּוֹת שֵׁם הָיוּ דְלַתְתָּא,
 הָאוֹלָה שֶׁכִּנְגֵד אַרְבַּע
 גַּם הָאוֹלָה הַעֲתִידָה,
 וְשֵׁם הָיוּ דְלַעֲיֵלָא.
 סִסַּח עֲתָה יִשְׁנוּ מַעֲיֵן
 תִּידָה, שֶׁלֹּכֵן אַרְבַּע
 דְּאַרְבַּע הָגְאוֹלוֹת, וְגַם
 לַעֲתִיד־לָבֶאֱ,² וְהֵינּוּ,
 שֵׁם הָיוּ דְלַעֲיֵלָא, וּמִצַּד
 יוֹרֵד לְמִטָּה בְּיוֹתֵר,
 יִיִם⁴¹ שֶׁבְּלִיל הַפֶּסַח
 בְּעִשְׂיָה⁴².

מלמעלה למטה הוא לא רק בעולמות
העליונים (אצילות, בריאה ויצירה) אלא גם בַּעֲשָׂה⁴² העולם הנחות
ביותר מבין ארבע העולמות, כי דוקא מצד גודל מעלתו של אור זה הוא נמשך
למטה ביותר.

”משכו וקחו כבש ושחטו הפסח”

ב”ה, י”א ניסן, ה’תשכ”ה,
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה’ עליהם יחיו

שלום וברכה!

הקב”ה קבע את יציאת מצרים בחודש האביב, והתורה מצוה לדאוג במיוחד שהפסח יחול תמיד בחודש האביב: **שמור את חודש האביב ועשית פסח לה’ אלקיך, כי בחודש האביב הוציאך ה’ אלקיך ממצרים לילה.**

כדי לכוון שחג הפסח יחול בחודש האביב – והרי לוח השנה שלנו קבוע לפי הירח, דבר היוצר הבדל בכאחד עשר יום משנת החמה, ואילו תקופות השנה נקבעות על פי החמה – יש לנו ”שנה מעוברת” כל שנת-ימים-שלש (דוגמת השנה הנוכחית) בה נוסף חודש שלם (אדר). כך משתנה שנת הירח לשנת החמה וחג הפסח חל תמיד בחודש האביב. כתוצאה מכך מסתדרים גם חדשי השנה, וכל החגים, ונקבעים במועדס המדויק.

* * *

העובדה שיציאת מצרים אירעה בחודש האביב מוסברת ע”י חכמינו ז”ל כחסד מיוחד של הקב”ה, שהוציא את בני ישראל ממצרים בתקופה המוצלחת ביותר בשנה. ברם, ככל ענייני התורה, יש גם בענין זה רמזים ונימוקים, הוראות רבות לכלל ולפרט. אחת ה”נקודות” שברצוני לציין כאן תובהר לאחר התבוננות בתנאים בהם אירעה יציאת מצרים:

מאות בשנים היו בני ישראל משועבדים לאומה ששלטה אז על כל עמי הסביבה, לא רק בכוחם האדיר של ”רכבו ופרשיו”, אלא גם במשקל-היתר הגדול שלו בשטחי המדע, בכל המכונה עתה בשם ”תרבות” ו”קידמה”.

התרבות והקידמה של מצרים התבססו על כוחות ותופעות הטבע, ובמיוחד על היאור נילוס. ארץ מצרים היא שחונה ואין יורדים בה כמעט כל גשמים, אך כח ההמצאה האנושי יצר השקאה מלאכותית שהפכה את מצרים לגן פורח מוקף מדבר.

קבע: ראה שמות רבה פט”ו, יא: החדש הזה כו’ כשבחר ביעקב ובניו קבע כו’. אור התורה (להצ”צ) ע”פ זה (עירסד).

מצוה.. שמור: דברים טז, א. ולרמב”ן (לשרש האי דסהמ”צ להרמב”ם) ולבעל ההלכות זוהי מ”ע (לעבר השנים, או – מושמרת את החוקה). וראה סהמ”צ סוף מ”ע קנ: באו רמזים כו’ שמור כו’ הורה כו’. וביד הל’ קדה”ח בתחלתו ורפ”ד.

מוסברת: מכילתא לשמות יג, ד (הובא בפירש”י שם).

אחת: ראה רמב”ן בא (יב ג). צרור המור שם (יב, א) ועיין זח”ג (רטא, א).

ששלטה אז על כל: מכילתא לבשלח יד, ה: היה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו. וראה זח”ב ו, א.

במשקל היתר הגדול: ראה זח”א קכה, סע”א.

ובמיוחד.. נילוס: יחזקאל כט, ג.

ואין יורדים בה כמעט כל גשמים: ראה רש”י ויגש מז, י. דברים יא, י.

כח ההמצאה האנושי: רש”י ר”פ מקץ.

אגרות קודש

תנאים אלה יצרו תרבות אלילית מסועפת, שהיו לה שני קוי יסוד: האלהת כוחות הטבע, והאלהת כוחות האדם שהשכיל לנצל את כוחות הטבע. מכאן צעד קטן בלבד אל האלהות של פרעה, זה שגילם באישיותו את הדוגמא המצרית לאדם "מושלם".

השקפה כזו, שראתה את העולם כהרכב של "כוחות-טבע" מרובים, שבכללם גם "כוח" האדם, בתוספת הפילוסופיה של "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" – הביאו לירידה רוחנית ומוסרית תהומית ביותר, עד כדי "הצדקת" רדייה ואכזריות מתועבות ביותר כלפי האדם או העם החלש יותר מבחינה גופנית.

* * *

האליליות ואמונת ההבל של המצרים הגיעו לשיא ביטויים בתקופת ההתחדשות השנתית של כוחות הטבע, בחודש האביב, חודש של "מזל טלה", והשה הוא שהיה מסמלי היסוד של ה"עבודה זרה" של מצרים.

* * *

אך הנה בא משה רבינו ובפיו בשורת "פקוד פקדתי": הגיעה השעה בה עלה ברצון אלקי אברהם יצחק ויעקב לשחרר את בני ישראל מיד פרעה ומגלות מצרים.

כבר חלפו 210 שנה מאז נתונים בני ישראל למרות פרעה, חלק מבני ישראל אף נטמע ב"תרבות" המצרית, עזרה מן עמי הסביבה אינה צפויה כלל, שום עבד לא הצליח (עד אז) להשתחרר ממצרים. לא היו, איפוא, כל סיכויים, מנקודת מבט טבעית, לשחרור עם ישראל ממצרים, ולמרות זאת מבטיח להם משה רבינו כי הגיעה שעת השחרור, אלא שקיים תנאי יחיד לדבר: **"משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח!"**

- משכו ידיכם מאלילי הארץ, וקחו לכם כבש (אותו ראו המצרים כאלוה), ושחטו אותו כקרבת פסח לה'. לא די בכפירה ב"עבודה זרה" המצרית בלב, או אף בבית, בצנעה ובלאט, כי אם דוקא בפומבי, ללא פחד, לפי כל הפרטים שהיו כרוכים בהקרבת הפסח במצרים.

ואז – מבטיח משה רבינו בשם הקב"ה – לא זו בלבד שישוחררו ממצרים, אלא שאף פרעה בעצמו יצוה עליהם לצאת ממצרים, והגאולה תהיה לא בתקופה בה כוחות הטבע רדומים ונסתרים, כי אם דוקא **בחודש האביב**, בו מגלה הטבע את מיטב כוחו.

בכך מודגשת העובדה שאין קיימים עולמות נפרדים: עולם של טבע וכוחות הטבע, ועולם של "על-טבע" הנאבקים ביניהם, ופעמים מנצח האחד ופעמים השני. יש רק א-ל אחד ויחיד, השליט המוחלט של העולם כולו, והוא גם המאחד את כל העולם.

של פרעה: שמו"ר פ"ח, ב. תנחומא שם.

"כוחי ועוצם ידי: דברים ח, יז. וראה סמ"ג מל"ת סד: וראה בחלום כו' שכחת את העיקר כו' והתכוננת כו' והנה יסוד גדול הוא כו'.
תהומית ביותר: ויקרא יח, ג ובתוי"כ (ובפרש"י) שם. ובקה"ר עה"פ והארץ לעולם עומדת דמצרים דוגמת ערוה באדם.

לשיא ביטויים: רמב"ן וצרור המור שם.

חלק מבני ישראל: שמו"ר פי"ד, ג. וראה תניא פל"א.

שום עבד: מכילתא יתרו יח, יא.

תנאי יחיד.. "משכו": שמו"ר פט"ז, ב: כל זמן כו' משכו כו' שבכך כו'.

וקחו לכם: למשפחותיכם (דוקא), וכחודעת משה: בבנינו ובבנותינו – כל הארבעה בנים (ובנות), מן החכם ועד השאינו יודע לשאול.

בפומבי: ראה שו"ע רבנו הזקן ר"ס תל.

אגרות קודש

הכרה זו באה לביטוייה הנעלה ביותר במתן תורה, זו נקודת היעד של יציאת מצרים, שהחל ב"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, לא יהיה לך אלקים אחרים" גו'.

* * *

כבמצרים בעבר, כך גם עתה מצויים כאלה המבססים חייהם על האללה הנקראים בשם כוחות הטבע, בתוספת "כוחי ועוצם ידי" של האדם. אחרים מצאו "מוצא", שבביתם יש מקום גם לקב"ה אך בחברה הם "ככל האדם", "נהיה כגויים", ואדרבה: יותר "גויי" מהם.

בא חג הפסח ומזכיר פעם נוספת: "פקוד פקדתי" – אין לפניכם כל ברירה. הקב"ה זוכר אתכם, וחייב להיות: "משכו", משיכת ידים מן ה"עבודה זרה" של הארץ, בכל צורה בה היא באה לידי ביטוי, ועשיית הדבר בפומבי, ללא פחד, ובאומץ. "וקחו לכם" – קחו את עצמכם ואת כל השייך לכם, כל האפשרויות וכל הכוחות, לעצמיות שלכם, ל"אנני" היהודי האמיתי והנצחי.

את כל זאת יש לעשות "בחודש האביב", לא להתבלבל ע"י המתעים שמאחר וקיים עולם פורח, שבמרכזו האדם וכוחו ועוצם ידו, הרי "אלה אלקיך", זה האליל שלך אליו אתה משועבד, ואין כל מקום ר"ל להקב"ה –

כי אם, אדרבה: "בחודש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים", העולם הפורח על נפלאותיו מביאים לראייה ברורה יותר של האמת – בנוסח חכמינו ז"ל – אשר "ה' אלקינו (הוא) מלך העולם, שלא חיסר בעולמו כלום".

* * *

יעזור ה' ויצליח שפסח – זמן חרותנו – יביא את כל אחד ואחד, בתוך כלל ישראל, לחירות אמיתית מכל הפרעות ומיגבלות לעבוד את ה' בלבב שלם,

וגאולת הפרט תביא את גאולת כלל ישראל, הגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

בברכה לחג הפסח כשר ושמוח.

מנחם שניאורסאהן

נקודת היעד: כמשי"נ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את ה' (שמות ג, יב) וראה ז"ח ר"פ יתרו: בכל יומא אפיק כו'. וראה תניא פלי"א שם.
"נהיה כגויים": יחזקאל כ, לב.

אין לפניכם כל ברירה: יחזקאל שם. תנחומא נצבים ג. נתבאר בקונטרס ומעין מ"א, פ"ג.
לעצמיות.. ל"אנני" היהודי: ראה שמו"ר פט"ו, כ"ג: לכם הה"ד יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך.
אדרבה: "בחדש האביב: להעיר מלקו"ת במדבר (ג, א). סד"ה החדש הזה – לכ"ק מו"ח אדמו"ר – בס' המאמרים היש"ת.

הוציאך.. ממצרים: "לילה. וכן גם עתה אין להתרשם מזה שלאחרים לילה ואין רואים את האמת, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (ישעי', ס, ב).
"בחדש האביב.. בנוסח חכמינו ז"ל: ברכות מג, ב. והנה לכמה אחרונים (או"ח סרכ"ו) ניסן לאו דוקא, אבל י"א דדוקא הוא (שד"ח אסיפת דינים מע' ברכות רס"ב. וש"ט). והנה אדמו"ר הזקן בלוח ברכות הנהנין (הראשון) כי דאחר ל' יברך בלא שם ומלכות (מוכח דניסן לאו דוקא), אבל בסדר ברה"נ (שבסידורו פ"ג סי"ד) השמיט זה. ואף ש"ל בדוחק דטעמו מפני דס"ל דאין לברך כלל אלא פעם אחת (ועדיין יקשה למה לא ביאר דברי השו"ע "בימי ניסן" דהיינו לאו דוקא – כמו שהוסיף ביאור בכמה דינים שבברה"נ), י"ל – דהשמיט מפני דבמשנה האחרונה ס"ל ד"בימי ניסן" כפשוטו – בדוקא, וא"כ א"א "לאחר ל"ו. ואכמ"ל.

בס"ד. ר"ד יום ג', י"א ניסן*, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- 1 [כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש – קודם נסיעתו לאוהל – למסור בשמו הדברים דלקמן:]
 2 כל אלה שרצונם להתמסר ("איבערגעבן זיך") ולציית ("פאלגן") כל מה שיאמרו אליהם, מבלי לשאול
 3 שאלות – יחתמו ע"ג פתקא שמם ושם אמם.
 4 אלה שחותמים – אין להם להתיירא ("זיי האָבן זיך ניט וואָס צו שרעקן"), כיון שלא ידרשו דברים
 5 שהם בבחינת "לעלות השמימה"¹, אבל לאידך, עליהם לדעת שזהו ענין רציני, לא משחק ("עס איז אַן
 6 ערנסטע זאַך, ניט קיין געלעכטער"), ויצטרכו לקיים את הבטחתם.
 7 [כשמסרו לכ"ק אדמו"ר שליט"א הפתקא עם כל השמות, אמר עוד הפעם:]
 8 כאמור, זהו ענין רציני, אם כי לא ידרשו "לעלות השמימה".

(*) יום הולדת המ"ט והתחלת שנת החמישים לכ"ק אדמו"ר (1) ע"פ לשון הכתוב – נצבים ל, יב. שליט"א.

בס"ד. ר"ד אור ליום ה', י"ג ניסן*, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- 9 א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להרש"ל¹ לעבור לפני התיבה, ולאחרי תפלת ערבית, צוה עליו
 10 להתוועד עם הקהל.
 11 וסיפר הרש"ל בשם אביו – שהי' בעת הסתלקות כ"ק אדמו"ר הצ"צ – שכ"ק הרה"ק מהרי"ל נ"ע
 12 לא הי' בליובאוויטש בעת ההסתלקות², ובכואו לליובאוויטש אמר: רבי כזה – עוד לא הי'. שורה אחת
 13 בדרושי החסידות שלו – יכולים לעשות ממנה מאמר שלם! והוסיף כ"ק אדמו"ר מהר"ש: לא רק שורה
 14 אחת, אלא אפילו תיבה אחת!
 15 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 16 דרושי החסידות של הצמח-צדק הם הון רב.
 17 עדיין לא למדתי את כולם בעיון הראוי ("איך האָב נאָך ניט אַלץ דורכגעטאַן"), כי אם בהשקפה
 18 ראשונה ("מערניט ווי דורכגעקוקט"), אבל, מהחלק שלמדתי בעיון הראוי ("פון דעם וואָס איך האָב
 19 דורכגעטאַן"), יכולני לומר שכל הגה"ה היא הון רב.
 20 ב. ראיתי בביכל חסידות³ בנוגע להמבואר בתניא⁴ ש"האבות הן הן המרכבה"⁵, שמוסיף שם שגם
 21 בעת השינה היו בבחינת מרכבה.

(3) מסופקני אם הוא של הצמח-צדק או של אדמו"ר האמצעי – אילו הי' המאמר באריכות, היתה אפשרות להכיר מסגנון המאמר מיהו בעל המאמר, אבל כיון שהמאמר הוא בקיצור* קשה להכיר.
 (4) פכ"ג. פל"ד. פל"ט.
 (5) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. זח"ג רנז, ב.

(*) יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק.
 (1) הרה"ח ר' שמואל הלוי לעוויטין – ראה אודותיו סה"ש תרפ"ה ע' 85 הערה 12. וש"נ.
 (2) ראה גם "רשימות" חוברת קמ ריש ע' 10: "בעת הסתלקות הצמח-צדק לא הי' מהרי"ל בליובאוויטש, ורק אחרי חג הפסח חזר מנסיעתו".

1 — כ"ק⁶ אדנ"ע אמר פעם לנכדתו הרבנית שיינדל⁷ [בת-הזקונים של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבני-הבית
2 אהבו לשחק ולהשתובב ("א רייץ טאָן זיך") עמה, והיתה רגילה לאכול על שולחנו של זקנה כ"ק אדנ"ע]
3 שתעשה כל דבר לכבוד שבת, לאכול לכבוד שבת, לטייל לכבוד שבת, וכיו"ב. והשיבה, שביכלתה לעשות
4 כל דבר לכבוד שבת, חוץ משינה, לישון לכבוד שבת, כיון שאינה מבינה איך אפשר לישון לכבוד שבת:
5 בעת השינה — ישנים ("ווען מ'שלאָפט, שלאָפט מען דאָך"), ואיך יכולים אז לעשות דבר לכבוד
6 שבת? ...!

7 ג. [הרש"ל אמר שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' נוהג לעבור לפני התיבה ביאָרצייט של הצ"צ,
8 אבל לא ביאָרצייט של הרביים שלפניו. וכן הי' כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) זי"ע נוהג לעבור לפני התיבה
9 ביאָרצייט של אדמו"ר מהר"ש, ולא ביאָרצייט של הרביים שלפניו. ושאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א
10 טעם הדבר, והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

11 הטעם לעבור לפני התיבה גם ביאָרצייט של זקנו (ולא לפני"ז) הוא — משום כיבוד אב, שבזה נכלל
12 גם שמירת היאָרצייט של האב, לעבור לפני התיבה ביום היאָרצייט של אבי אביו, כשם שאביו הי' עובר
13 לפני התיבה ביום זה⁸.

14 ד. [א' שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אם אפשר ליתן לנכדיו הקטנים בחג הפסח מצות של מכונה
15 ("מאַשינאַווע מצות"), והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

16 בנוגע לשרוי' או שאר הידורים — יכולים להקל ("מאַכט ניט אויס"), אבל לא בנוגע למצות של
17 מכונה⁹, כי, מצה ענינה אמונה (מיכלא דמהימנותא¹⁰), וצריכים לעבוד על זה כבר מקטנות ("פון
18 קינד'ווייז-אָן").

19 — בנוגע לענין האמונה שנעשה ע"י אכילת מצה מובא בחסידות¹¹ שזהו ע"ד מארז"ל¹² "אין התינוק
20 יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם דגן". ופשוט, שאין הכוונה בזה למצות של מכונה ("מאַשינאַווע
21 מצות")! ...!

(10) זח"ג קפג, ב.
(11) לקו"ת צו יב, ב. יג, ד. ובכ"מ.
(12) ברכות מ, סע"א.

(6) ראה גם תר"מ ח"א ע' 101.
(7) ראה אודותה — סה"ש תרפ"א ע' 23 הערה 26. וש"נ.
(8) ראה גם סה"מ תשי"א ע' 301 ובהערה 12 שם. וש"נ.
(9) ראה גם אג"ק ח"א ע' חצר. וש"נ.

בס"ד. ר"ד ועש"ק י"ד ניסן, ערב חג הפסח, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

22 [לאחרי ביעור חמץ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

23 חג הפסח כשר ושמח. — מ"חמץ", נפטרנו כבר ("פון חמץ — איז מען שוין פטור געוואָרן").

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

א. [לאחר עריכת הסדר בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, קודם שנכנס לחדרו, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר שהניגון "אלי אתה ואודך" הוא סגולה לגילוי אליהו, ולכן ניגנו עתה ניגון זה בשמחה וריקוד.

[ניגנו "אלי אתה ואודך", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז שילכו בריקוד.

אח"כ יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א ללוות את אמו הרבנית לביתה, וכשחזר, רמז בידו הק' שירקדו ביתר חיות, ונכנס בעצמו בהמחול, ורקד משך זמן בשמחה גדולה.

ואח"כ – בעמדו בג"ע התחתון – אמר:]

ב. מהחידושים בליל פסח שחל במוצאי שבת [כבשנה זו, שפסח חל בשבת, וליל יו"ט שני של גלויות הוא מוצאי שבת] – השינוי בנוסח ברכת "אשר גאלנו" – שאומרים "ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים", ולא כפי שאומרים ברוב השנים (כשליל פסח חל בשאר ימות השבוע) "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים".

החילוק בין שתי הנוסחאות תלוי בהקביעות דערב פסח (זמן הקרבת קרבן פסח): בערב פסח שחל בחול – מקריבים גם קרבן חגיגה, ובליל הפסח מקדימים אכילת קרבן חגיגה לאכילת הקרבן פסח כדי שיהא הפסח נאכל על השובע¹, ולכן אומרים "ונאכל שם מן הזבחים (חגיגה, ואח"כ) ומן הפסחים"; משא"כ בערב פסח שחל בשבת² – מקריבים רק קרבן פסח ולא קרבן חגיגה, שאין החגיגה דוחה את השבת³, ובאה רק למחרתו, ולכן אומרים במוצאי שבת "ונאכל שם מן הפסחים (ואח"כ) ומן הזבחים" (החגיגה שתבוא למחרתו)⁴.

ונמצא, שבהענין דאכילת הפסח על השובע יש חילוק בין שבת לחול – שבערב פסח שחל בשבת לא נוגע כ"כ שיהי' הפסח נאכל על השובע כמו בערב פסח שחל בחול.

ג. ולהבין זה יש להקדים תחילה ביאור הענין דאכילת הפסח על השובע:

מהטעמים⁵ שהפסח נאכל על השובע דוקא (דלא כבסעודת שבת שיש להשתדל ליכנס לשבת כשהוא תאב לאכול ויאכל סעודת שבת לתיאבון⁶) – כדי להראות שאכילת הפסח היא לשם מצוה, ולא לצורך הנאת הגוף, ועד כדי כך, שלא מתחשבים כלל עם הגוף, שאף שהגוף שבע ואינו חפץ לאכול עוד, מ"מ, אוכלים הפסח באותה חיות שאוכלים בשעה שתאבים לאכול, ויתירה מזה, שאכילת הפסח היא מתוך חיות ושמחה גדולה ביותר, כלשון הגמרא⁷: "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא".

ד. וביאור הענין (שלילת ההתחשבות עם הגוף) בעבודת האדם:

אע"פ שעיקר העבודה היא בנוגע להגוף דוקא⁸, וידע אינשי בנפשי' שמצד הגוף ונה"ב נמצא במעמד ומצב שלא כדבעי [וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר⁹ ש"גם אם מתבונן בהתבוננות אלקי' . . . אינו פועל הזזה לצאת מרגילותו . . . לצאת ממיצר הגוף ותאוותיו", ויתירה מזה, יתכן שלא התחיל כלל בעבודתו עם הגוף], מ"מ, אין לו להתחשב עם הגוף, כי אם, לעבוד עבודתו מתוך חיות ושמחה.

(1) פסחים ע, רע"א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג סמ"ט.

(2) ועד"ז בשנה זו – שביחס לליל יו"ט שני של גלויות שחל במוצאי שבת, נחשב יום השבת כערב פסח.

(3) פסחים סט, סע"ב (במשנה). רמב"ם שם פ"י ה"ב. שו"ע אדה"ז שם סכ"ג.

(4) שו"ע אדה"ז שם סמ"ט.

(5) ראה מאירי נזיר כג, א.

(6) רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ד. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סרמ"ט ס"ב (ס"ה).

(7) פסחים פה, סע"ב.

(8) ראה גם תו"מ ח"ב ע' 88 ואילך.

(9) ד"ה מצה זו תש"ד ספ"א – שי"לבקונטרס חג הפסח שנה זו (סה"מ תשי"א ע' 222).

1 ובלשון רבינו הזקן בספר התניא¹⁰ – ש"אף שהגוף עומד בשיקוצו ותיעובו . . מ"מ תיקר נפשו בעיניו
2 לשמוח בשמחתה יותר מהגוף הנבזה, שלא לערוב ולבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף" [וכמבואר
3 במק"א¹¹ שאף ש"בכ"י תקיעא בליבאי מסטרא דא", מ"מ, "חדוה תקיעא בליבאי מסטרא דא"], כלומר,
4 במקום להיות עצב בעצבון הגוף, מוטב לשמוח בהנשמה – "נשמה שנתת בי טהורה היא", ובפרט
5 בהניצוץ בורא שמלוכב בהנשמה¹².

6 וכפי שממשיך לבאר בתניא¹⁰ ש"בחי' זו היא בחי' יציאת מצרים (ענינו של חג הפסח) שנאמר בה¹³
7 כי ברוח העם . . מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי . . רק מגמתם וחפצם
8 היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הס"א היא טומאת מצרים כו" (שבהיותם שם היו שקועים במ"ט
9 שערי טומאה¹⁴).

10 כלומר: החשבונות אודות מעמדו ומצבו של הגוף, זמנם במשך כל השנה כולה, משא"כ בפסח, "זמן
11 חרותנו", ובלשון חז"ל¹⁵ "חירות ממלאך המות", "הוא יצה"ר"¹⁶ – אין מקום לחשבונות אודות מעמדו
12 ומצבו של הגוף, כמודגש גם באכילת הפסח על השובע, מבלי להתחשב עם הגוף.

13 ה. ויש לומר, שהפירוש דהפסח נאכל על השובע הוא (לא רק בנוגע להשובע של הגוף, אלא) גם
14 בנוגע להשובע של הנשמה:

15 אכילת הפסח היא גם כאשר הנשמה נמצאת במעמד ומצב של "שובע", כי, השובע של הנשמה הוא
16 מצד בחינת הגילויים, ואילו ענינו של פסח הוא התגלות העצמות, ובלשון ההגדה: "נגלה עליהם מלך
17 מלכי המלכים הקב"ה", "הקב"ה בכבודו ובעצמו", שקאי על מלכות דא"ס (בכבודו) ועצמות דא"ס
18 (בעצמו) שלפני הצמצום (כפירוש כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹⁷), ולכן, גם לאחר השובע של הנשמה,
19 מצד בחינת הגילויים, ישנו הענין דאכילת הפסח, התגלות העצמות.

20 ועפ"ז יש לבאר דברי הגמרא⁷ "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא":

21 ע"י אכילת כזית פסח ("כזיתא פסחא"), ובזמן הזה ע"י אכילת כזית מצה (וכן כזית מרור) –
22 "לוקחים" כביכול עצמות ומהות א"ס ב"ה, כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר⁹ ש"עכשיו, ע"י תורה
23 ומצוות שניתנו לנו, הנה גם בהמצה שקודם חצות מאיר לנו ג"כ גילוי ממה"מ הקב"ה" (גילוי העצמות).

24 ומצד התגלות העצמות (שע"י "כזיתא פסחא") "פקע איגרא" (הגגין מתבקעים¹⁸) – שאפילו הבית,
25 מקיף הרחוק שאינו עשוי לפי מדת האדם¹⁹ [דלא כלבוש, מקיף הקרוב, שעשוי לפי מדת האדם, ובודאי
26 לא כמזון שהוא פנימי²⁰], שקאי על המקיף דיחידה²¹, אינו יכול לקלוט ולהכיל ("איינהאלטן") גילוי נעלה
27 זה, עד כדי כך, שהגגין מתבקעים מפני עוצם הגילוי!

28 ומצד התגלות העצמות נעשית גם השמחה – "הלילא" – באופן שלמעלה ממדידה והגבלה (כהפירוש
29 הפשוט ד"הלילא פקע איגרא", "לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים"¹⁸).

30 ו. ויש להוסיף בהפירוש דהפסח נאכל על השובע בנוגע להגוף והנשמה גם יחד – שגם כאשר נמצא
31 במעמד ומצב ירוד שיש צורך בציווי והוראה שלא להתחשב עם הגוף (שובע הגוף), יכול וצריך להגיע
32 למעמד ומצב הכי נעלה שלא יתחשב בהשובע של הנשמה.

33 וטעם הדבר – משום שענינו של פסח הוא דילוג²², שלא בהדרגה כלל, ולכן, מבלי הבט על מעמדו
34 ומצבו יכול וצריך לבוא לדרגה הכי נעלית בעבודה, עד למסירת-נפש, כבקיום הציווי דלקיחת השה –

(10) פרק לא.

(11) שם ספ"ד. שם אגה"ת רפ"א – בשם הזהר (ח"ג עה,

(17) ראה סה"מ אע"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד.

סה"מ תער"ב-תער"ו ע' סז.

(18) פרש"י פסחים שם.

(19) שהרי בבית אחד יכולים להכנס כו"כ בני אדם.

(20) ראה לקו"ת ברכה צח, סע"ד ואילך. סידור (עם דא"ח)

יט, ד ואילך. ובארוכה – סה"מ תש"ד ע' 113 ואילך. ובכ"מ.

(21) לקו"ת תצא לו, ג"ד. אוה"ת בראשית א, סע"ב. ועוד.

(22) פרש"י בא יב, יא, שם, יג.

(12) ראה סה"מ תש"י ע' 115 ובהערה שם.

(13) בשלח יד, ה.

(14) זו"ח ר"פ יתרו.

(15) שמור"ר פמ"א, ז.

(16) ב"ב טז, א. וראה זח"ב מ, א.

אלהיהם של מצרים – לקרבן פסח, שחיטתו ונתינת דמו על המשקוף ועל שתי המזוזות, מבלי להתפעל מהסכנה שבדבר²³.

לכאורה, יכול לעשות חשבון ולטעון: היתכן שתובעים ממנו עבודה שלמעלה מהשתלשלות? אם לעבודה דהשתלשלות אינו שייך – לעבודה שלמעלה מהשתלשלות על אחת כמה וכמה! והמענה לזה – שזוהי עצת היצר, שכן, חשבון זה שייך לכל השנה כולה, אבל לא לפסח!

בפסח²⁴ – פותחין הדלת²⁵. וכיון שהקב"ה מצוה לבני" לפתוח הדלת, בודאי שגם הוא בעצמו עושה כן [כדרשת חז"ל²⁶ על הפסוק²⁷ "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות"] – שבפסח פותח הקב"ה²⁸ את כל הדלתות וכל השערים²⁹ לכל אחד ואחת מישראל, וכל אחד, בלי התחשב עם מעשיו במשך שנה שעברה, יכול אז להגיע למדריגות היותר נעלות, בדרך של פסיחה ודילוג, שלא בהדרגה כלל.

ז. ובעומק יותר:

נתבאר לעיל (ס"ה) שהגילוי דפסח הוא התגלות עצמות ומהות א"ס ב"ה, ומצד התגלות העצמות לא מתחשבים בשום דבר, לא בהשובע של הגוף, ולא בהשובע של הנשמה, כיון שעצמותו ית' הוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית³⁰.

ובאותיות פשוטות: כשיהודי יודע שבפסח יכול להתקשר עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, שאינו מוגבל בשום דבר, למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית – אזי מתבטלים אצלו כל הענינים וכל החשבונות, ואין שום דבר גשמי או רוחני שיכול לבלבל אותו, כיון שכל רצונו הוא להתקשר עם עצמות ומהות א"ס ב"ה!

וע"ד מ"ש³¹ "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", וכמ"ש הצמח־צדק³² אודות רבינו הזקן שהי' אומר בזה"ל: "איך וויל זע גארניט, איך וויל ניט דיין גן־עדן, איך וויל ניט דיין עולם־הבא, איך וויל מערניט אַז דיך אַליין" (אינני רוצה מאומה, אינני רוצה את הג"ע שלך, אינני רוצה את העוה"ב שלך, רוצה אני אך ורק אותך בעצמך) – שיש בזה גם הוראה לכך³³ [שהרי כוונת הסיפור אינה כדי לפאר גודל מעלת דרגתו של רבינו הזקן], ששום דבר, גשמי או רוחני, לא צריך לבלבל, כיון שאינו רוצה דבר, לא עוה"ז ולא עוה"ב, לא ג"ע התחתון ולא ג"ע העליון, כי אם, עצמות ומהות א"ס ב"ה!

– "עולם־שע אידן" יבהלו לשמע דברים כאלה, ויטענו: יהודי שמקיים תומ"צ, מניח תפילין, לובש ציצית וכו', וגם מחדש חידושים בתורה – מה יכולים עוד לדרוש ממנו? ...! אבל חסידים, שזכו להיות מקושרים אל הרבי, ועל ידו אל כל רבותינו נשיאינו עד לרבינו הזקן, למשה רבינו, ולעצמות ומהות א"ס ב"ה – לא נוגע להם שום דבר, מלבד ההתקשרות עם עצמות ומהות א"ס ב"ה! ...!

ח. האמת היא, שגם בהיותו במעמד ומצב ד"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, רוצה הקב"ה בטובתו של יהודי, בעוה"ז ובעוה"ב, בגעה"ת ובגעה"ע, ומשפיע לו כל טוב, געה"ע וגעה"ת, עוה"ב ועוה"ז, בני חיי ומזונא רויחא, למטה מעשרה טפחים,

– [כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הנוכחים, ולכו"כ מהם נתן ברכות פרטיות בהמצטרך להם, ואח"כ המשיך:] –

(29) ראה שיחת ליל א' דחגה"פ תש"ד סי"ד (סה"ש תש"ד ע' 81).

(30) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). זו"ח יתרו לר, סע"ג.

(31) תהלים עג, כה.

(32) סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"מ (דרמ"צ קלח, סע"א). – נעתק ב"היום יום" יח כסלו.

(33) ראה גם תו"מ סה"מ ניסן ע' קלו.

(23) ראה דעת זקנים מבעלי התוס' בא יב, ג. טור ושו"ע אדה"ז או"ח סת"ל. וראה לקו"ש ח"א ס"ע 127 ואילך.

(24) קטע זה – נדפס בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 1298.

(25) רמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תפ.

(26) שמו"ר פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה לקו"ש ח"ג ע' 958 הערה 11.

(27) תהלים קמז, יט.

(28) ראה פרד"א פל"ב: אוצרות טללים נפתחים בזו הלילה.

1 אלא, שהיהודי מצדו הוא אין לו להתנות את המס"נ שלו בכך שהקב"ה יתן לו כל המצטרך לו, היינו,
2 שהוא מוכן שלא לחפז בשום דבר זולתו ית', "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", בתנאי שבשביל
3 זה יתן לו הקב"ה געה"ע וגעה"ת, עוה"ב ועוה"ז...

4 הוא מצדו צריך להתמסר לגמרי ("אוועקגעבן זיך אינגאנצן"), ללא שום תנאי, והקב"ה מצדו ישפיע
5 לו ממילא כל המצטרך לו.

6 ט. והנה, אף שמצד התגלות העצמות שבפסח אין להתחשב עם מעמד ומצב הגוף, כמודגש ביצי"מ
7 שנאמר בה "כי ברח העם" מפני שהרע נשאר בתקפו כו' (כנ"ל ס"ד), מ"מ, תכלית הכוונה היא שתהי'
8 העבודה עם הגוף דוקא, ע"י בירור וזיכוך הגוף, "לקחת" ("מיטנעמען") גם את הגוף, והשלימות בזה
9 תהי' לעתיד לבוא, "כשיעביר³⁴ ה' את רוח הטומאה מן הארץ", ולכן לא תהי' הגאולה העתידה באופן
10 ד"ברח העם", אלא כמ"ש³⁵ "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו" (כמבואר בתניא¹⁰).

11 ויש לומר, שמעין זה הוא בערב פסח שחל בשבת – שאז לא נוגע שיהי' הפסח נאכל על השובע,
12 אלא אכילת הפסח יכולה להיות כשהוא תאב לאכול לתיאבון:

13 אכילת שבת שונה מאכילת ימי החול – שגם הרעב שמצד הגוף הוא באופן נעלה יותר, שאין זה
14 בשביל הנאת הגוף סתם, אלא זהו"ע של מצוה, עונג שבת³⁶.

15 – כ"ק מו"ח אדמו"ר כותב בא' ממכתביו³⁷, שסיבת רעבון הגוף למאכל גשמי, היא, רעבון הנשמה
16 לניצוץ האלקי המלוכש במאכל הגשמי, וכתוצאה מרעבון הנשמה להניצוץ האלקי נעשה רעבון הגוף
17 למאכל הגשמי, כדי שע"י אכילת המאכל תברר הנשמה את הניצוץ האלקי המלוכש בו –

18 ועפ"ז יש לבאר הטעם שבערב פסח שחל בשבת יכולה להיות אכילת הפסח לתיאבון (ולא נוגע שיהי'
19 הפסח נאכל על השובע) – שאז יכולים לשתף באכילת הפסח גם את הגוף ("מ'נעמט-מיט אויך דעם
20 גוף") שמתעלה למעמד ומצב נעלה יותר, מעין ודוגמת שלימות בירור וזיכוך הגוף בגאולה העתידה.

21 י. המורם מכל האמור לעיל, שלילה זה – ליל פסח שחל במוצאי שבת, שאומרים בו "ונאכל שם מן
22 הפסחים ומן הזבחים", כיון שלא נוגע שיהי' הפסח נאכל על השובע, שבזה מרומז מעין ודוגמת
23 השלימות דבירור הגוף לעתיד לבוא (כנ"ל בארוכה) – מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעתיד לבוא.

24 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יתן השי"ת שבמהרה בימינו ובעגלא דידן יוליכנו הרבי לקראת משיח
25 צדקנו.

26 הולך וקרוב יום אחרון של פסח, שהוא, כדברי הרבי³⁸, יומו של משיח ("משיח'ס טאָג"), שבו מפטירין
27 "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"³⁹.

28 ויה"ר שבימים הסמוכים ממש יקויים יעוד זה, והרבי – שהוא "מגזע ישי", ממלכות בית דוד⁴⁰
29 יגאלנו מהגלות הרוחני ומהגלות הגשמי, ויוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה.
30 [כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו, וכל הקהל המשיכו לרקוד בשמחה גדולה].

31 * * *

32 יא. [לאחרי משך זמן, נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לביהמ"ד עם הגדה של פסח, ישב על מקומו
33 ואמר:]

109 ואילך). תש"ג סצ"ח (סה"ש תש"ג ע' 118). תש"ד ס"א
(סה"ש תש"ד ע' 105). תש"ה ס"ט (סה"ש תש"ה ע' 100).
"היום יום" כב"כג ניסן.

(39) ישע"י יא, א.

(40) ראה "שלשלת היחס ור"פ מתולדות בית רבינו" בתחלתו
("היום יום" בתחלתו).

(34) ע"פ זכר"י יג, ב.

(35) ישע"י נב, יב.

(36) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ר"ס רמב.

(37) תוכנו נעתק בלקר"ש ח"א ע' 177.

(38) ראה שיחות אחש"פ: תרצ"ה ס"ב – שי"ל בקונטרס חג
הפסח (סה"מ תשי"א ע' 240). תרח"ץ ס"ח (סה"ש תרח"ץ ע'
275). הי"ש"ת (סה"ש קי"ן הי"ש"ת ע' 72). תש"ב (סה"ש תש"ב ע'

- 1 כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁴¹ שאביו כ"ק אדנ"ע הי' נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות.
- 2
- 3 וכיון ש"חייב אדם לומר בלשון רבו",
- 4 – מאמר זה הובא בכמה מקומות⁴², ומקורו במשנה במסכת עדיות⁴³: "הלל אומר מלא הינ מים שאובים פוסלין המקוה אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו". וא' הפירושים בזה⁴⁴, שבגלל ש"אדם חייב לומר בלשון רבו" לכן הי' הלל מדייק בלשונו לומר "מלא הינ" (אף שמספיק לומר "הינ מים כו"), משום שבלשון זה ("מלא הינ") שמע מרבתי, שמעי' ואבטליון, ש"היו גרים⁴⁵, ונשאר בשפתם לעגי שפת העכו"ם והיו אומרים אין במקום הינ", ולכן הוצרכו להוסיף "מלא הינ מים כו", ולא היו יכולים לומר "הינ מים כו", כדי שלא ישמע כמו "אין מים שאובים פוסלין המקוה" – היפך ההלכה.
- 9 ואם הדברים אמורים בנוגע ללשון רבו שהוא מצד החסרון (ענין הגירות) שגם אז "חייב אדם לומר בלשון רבו", בנוגע ללשון רבו שהוא מצד המעלה והשלימות עאכ"כ ש"חייב אדם לומר בלשון רבו" – צריכים כל התלמידים, המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי.
- 12 גם אלה שיש להם איזה שייכות עכ"פ אל הרבי, כלומר, אלה שזכו שהרבי הכניסם אליו ל"יחידות", וזכו לשמוע מהרבי מילים ספורות ("עטלעכע ווערטער"), אם בענינים רוחניים או בענינים גשמיים,
- 14 – ובאמת אין נפק"מ אם הדברים ששמעו מהרבי הם בענינים רוחניים או בענינים גשמיים. אצל השומעים יש נפק"מ – שגשמיים נוגע להם יותר מרוחניות, דאף שע"פ שכל מובן שרוחניות צ"ל נוגע יותר מגשמיים, מ"מ, רואים במוחש שהגשמיים נוגע יותר מהרוחניות, ולא עוד אלא שיש צורך ביגיעת נפש ויגיעת בשר כדי לפעול שהרוחניות יהי' נוגע לו, והלואי שיהי' נוגע לא רק במוחין שבראש אלא גם במדות שבלב; אבל אצל הרבי – גשמיים ורוחניות הם בשוה ממש, ובכל ענין (רוחני או גשמי) שהרבי הי' משיב ביחידות, היו הדברים (לא מן השפה ולחוץ ח"ו, אלא) מפנימיות נשמתו, כך, שעיי"ז ששמעו את דברי הרבי (באיזה ענין שיהי') התקשרו עם פנימיות נשמתו של הרבי –
- 21 נעשה היחס של כאו"א מהם אל הרבי באופן שהרבי הוא "רבו", ובמילא, חל עליו החיוב "לומר בלשון רבו" (ובפרט "לשון רבו" שהוא מצד המעלה והשלימות, כנ"ל), להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנדו"ד, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות.
- 24 יב. בסדר הראשון הי' כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא הי' מדייק בזה, והי' אוכל את האפיקומן לאחר חצות⁴¹. וכן הי' נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר. וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן, שכן נהגו גם רבותינו נשיאינו שלפנ"ז.
- 27 – ע"פ נגלה, בשו"ע כו"כ⁴⁶, לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל, מובן וגם פשוט שכיון שכן נהגו רבותינו נשיאינו, בודאי הי' להם טעם על זה, ע"פ פנימיות הענינים.
- 30 ומלבד הטעמים הפנימיים שבזה ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה⁴¹, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.
- 32

שם מ"ד. תויו"ט שם מ"י, וגרים אין מעמידין בסנהדרין, שנאמר (שופטים יז, טו) "מקרב אחיך תשים עליך", "כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך" (קידושין עו, ב. ושל"נ. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד), ועכצ"ל, ששמעי' ואבטליון הם מזרע גרים (דרך חיים למהר"ל – הובא בפ"י התויו"ט אבות שם. וראה גם סדר הדורות בערכם).

(46 ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סתע"ז ס"א (ס"ו).

(41 ראה "היום יום" טו ניסן, א דחה"פ. "רשימות" ע' קעט. ושל"נ.

(42 ברכות מז, א. ושל"נ.

(43 פ"א מ"ג.

(44 פיהמ"ש להרמב"ם.

(45 יש דעה ששמעי' ואבטליון עצמם היו גרים (הקדמת הרמב"ם ל"ס' היד. פי' הרע"ב לאבות פ"א מ"י), אבל, לא מסתבר לומר כן, שהרי, שמעי' ואבטליון היו בסנהדרין (ראה פי' הרע"ב

- 1 יג. ביאורי רבותינו נשיאינו על ההגדה – היו רק על חצי' הראשון של ההגדה, ואילו על חצי' השני
- 2 של ההגדה, מהלל ועד לסיום ההגדה, לא היו אומרים ביאורים.
- 3 הביאורים בחצי' הראשון של ההגדה היו נאמרים על פסקאות מסוימות, פעם על פסקאות אלה,
- 4 ופעם על פסקאות אחרות.
- 5 ומוכן שאין זה משום שבאותה שנה הי' להם מה לומר ("זיי האַבן געהאַט וואָס צו זאָגן") רק על
- 6 פסקאות אלה, ובשנה אחרת הי' להם מה לומר רק על פסקאות אחרות,
- 7 – היו שנים שבהם נהגו גם לחזור ולומר דברים שכבר אמרום בשנים שלפנ"ז –
- 8 כי אם, שמטעמים הידועים להם הוצרכו לבאר בשנים אלה פסקאות אלה ובשנים אחרות פסקאות
- 9 אחרות.
- 10 * * *
- 11 יד. "הבן שואל":
- 12 כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר⁴⁷ שזה שה"בן שואל", בן קטן (תינוק) דוקא – מעורר למעלה הענין ד"נער
- 13 ישראל ואוהבהו"⁴⁸.
- 14 והענין בזה⁴⁹:
- 15 רואים במוחש שהאהבה לבן קטן גדולה יותר – אהבה עצמית, למעלה מטו"ד, שכן, האהבה לבן
- 16 גדול יכולה להיות מצד מעלותיו וכשרונותיו וכיו"ב, משא"כ האהבה לבן קטן אינה מצד מעלותיו
- 17 וכשרונותיו, כי אם, אהבה עצמית שלמעלה מטו"ד.
- 18 ודוגמתו בהנמשל, בנוגע להקב"ה ובנ"י – שיש מעלה מיוחדת בבן קטן⁵⁰,
- 19 [לא רק קטן כפשוטו, לפי מספר השנים שנרשם ב"פאַספּאַרט" (תעודה רשמית שבה מצויין מספר
- 20 השנים), אלא, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵¹ שיתכן שבמספר שנותיו גדול הוא, אבל כיון שלא ניצל את
- 21 שנותיו לעניני תומ"צ (אלא לשאר ענינים), נשאר קטן, ובמילא, יכול להיות יהודי עם זקן-שיבה שנשאר
- 22 ילד קטן],
- 23 שאצלו דוקא מתגלה הענין ד"נער ישראל ואוהבהו", שהאהבה אינה מצד מעלותיו וכשרונותיו, אלא
- 24 אהבה עצמית.
- 25 ומצד אהבה עצמית זו נעשה התגלות העצמות – "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו
- 26 ובעצמו", שגילוי זה שהי' במצרים לאחר חצות, מאיר לנו עכשיו בהמצה שקודם חצות (כנ"ל ס"ה).
- 27 טו. "הבן שואל מה":
- 28 נוסף על הפירוש הפשוט ש"שואל" הוא מלשון שאלה וקושיא, ישנו גם הפירוש ש"שואל" הוא
- 29 מלשון בקשה, ע"ד מ"ש⁵² "ושאלה אשה משכנתה", שפירושו (לא מלשון שאלה וקושיא, אלא) מלשון
- 30 בקשה⁵³.
- 31 ועפ"ז יש לפרש "הבן שואל מה" – ששואל ומבקש ומעורר הגילוי וההמשכה דשם מ"ה⁵⁴.

המשך הענין (המו"ל).
(51) ראה סה"ש תש"ד ס"ע 38.
(52) שמות ג, כב.
(53) שיחת ליל א' דחגה"פ תרצ"ט ס"ד (סה"ש תרצ"ט ע' 320).
(54) ראה ד"ה מצה זו שבהערה 9 (סה"מ תשי"א ע' 220).
שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ז ס"ב (סה"ש תרצ"ז ע' 224). וש"נ.

(47) שיחת ליל א' דחגה"פ תש"ד (סה"ש תש"ד ריש ע' 77).
(48) הושע יא, א.
(49) ראה ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (תשט"ז). לקו"ש חכ"א ע' 20. וש"נ.
(50) דובר גם אודות אכילת הפסח ע"י קטן אע"פ שלא נמנה עליו, כמבואר בתוס' ובר"ן (נדרים לו, א) שהדין דאכילת הפסח למנויו דוקא ("אין הפסח נאכל אלא למנויו") אינו אלא בראויין להמנות, משא"כ קטנים דלאו בני מניו, לית לן בה. – חסר

- 1 ובזה גופא – לא רק בחינת "מה שם בנו", אלא גם בחינת "מה שמור"⁵⁵.
- 2 טז. ובהמשך לזה באה השאלה והתשובה – "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות... עבדים היינו לפרעה
- 3 במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם כו":
- 4 כיון שבכל השנה כולה ישנם חשבונות כו', וידע איניש בנפשי מעמדו ומצבו ("וואו ער האלט") –
- 5 נשאלת השאלה: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", שבלילה הזה, ליל הפסח, אין חשבונות, ואצל
- 6 כאו"א מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, נעשה הגילוי דמ"ה הקב"ה בכבודו ובעצמו?!
- 7 והמענה על זה – "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם כו" – שאין זה דבר חדש,
- 8 אלא כבר הי' לעולמים:
- 9 בהיותם במצרים היו בני"י משוקעים במ"ט שערי טומאה⁵⁶, ועד כדי כך, שהאפשרות להוציאם משם
- 10 לא היתה יכולה להיות אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, כלשון ההגדה: "ויוציאנו ה' ממצרים לא ע"י
- 11 מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו", וטעם הדבר – כמבואר בכתבי
- 12 האריז"ל⁵⁷ "כי טומאת מצרים היתה כ"כ חזקה שאם הי' יורד מלאך הי' ח"ו נשקע תוך הקליפה", היינו,
- 13 שמלאך או שרף, לא זו בלבד שלא היו מצליחים להוציא את בני"י ממצרים, אלא אדרבה, הם עצמם היו
- 14 נשקעים שם!
- 15 ועם היותם במצב ירוד כזה – "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (בכבודו ובעצמו, כאמור,
- 16 מלכות דא"ס ועצמות ומהות א"ס ב"ה) וגאלם", "מעבדות לחירות... מאפילה לאור גדול ומשעבוד
- 17 לגאולה".
- 18 וכמו כן "הלילה הזה": מבלי הבט על מעמדו ומצבו – נעשה אצל כאו"א מישראל הגילוי דמ"ה
- 19 הקב"ה להוציאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה.
- 20 יז. "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". וראי' לדבר
- 21 – "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע... שריו מסובים... והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה":
- 22 בעל ההגדה מדייק "ואפילו... כולנו יודעים את התורה" (ולא רק "לומדים את התורה") – שגם מי
- 23 שכבר קיים מצות ידיעת התורה [כידוע⁵⁸ שבתלמוד תורה ישנם ב' מצוות: (א) לימוד התורה, (ב) ידיעת
- 24 התורה], שיודע כל התורה כולה,
- 25 – כפי שמבאר רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה⁵⁹ ש"אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפלפול
- 26 בטעמיהן ובדרשותיהן כו'", אבל "ההלכות הנגלות לנו ולבנינו יש להן קץ ותכלית", ובמילא, יש
- 27 אפשרות לקיים מצות לימוד וידיעת כל התורה כולה, "לתלמוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי
- 28 וירושלמי ומכילתא וסיפרא וסיפרי ותוספתות וכל המדרשים כו" –
- 29 ובמילא יודע גם כל פרטי הענינים דיציאת מצרים – מ"מ, מצוה עליו לספר ביציאת מצרים.
- 30 ולכאורה: יהודי שיודע כל התורה – מוטב שינצל את הזמן לחדש חידושים בתורה, לתרץ קושיות
- 31 ולהפריך תירוצים, ובמקום זה מצוים עליו להסב עם כל בני"י בשוה ולספר ביציאת מצרים!...
- 32 הוא, ה"מחדש בתורה" האמיתי ("דער אמת'ער מחדש בתורה"), שבכל בוקר מברך ברכת התורה
- 33 מתוך תענוג מיוחד ("מיט גאָר אַן אַנדער געשמאַק"), בחשבו לעצמו שדברי חז"ל⁶⁰ אודות "מה שתלמיד
- 34 ותיק עתיד לחדש" ("שנאמר למשה מסיני") מכוונים בודאי אליו, ו"למי⁶¹ יחפוץ המלך לעשות יקר יותר

(57) סידור האריז"ל במקומו (בהגדה).

(58) ראה גם ד"ה וקבל היהודים שנה זו פ"ז (תו"מ ח"ב ע' 5).

292. תו"מ סה"מ אדר ע' ס).

(59) פ"א ה"ה. פ"ב ה"י.

(60) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

(61) ע"פ לשון הכתוב – אסתר ו, ו.

(55) לשון הכתוב – משלי ל, ד. וראה זח"ג קצא, ב. אוה"ת

נ"ך (כרך א) ע' קנא.

(56) ואילו היו מתעכבים במצרים עוד זמן מועט, היו נשקעים

ח"ו בשער הנו"ן, מבלי שיוכלו לצאת משם (נסמן בלקו"ש חי"ז

ע' 88 הערה 70). – וראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ד ס"ה

(סה"ש תשי"ד ע' 87-8).

1 ממנו... ואעפ"כ, מצווים עליו להסב יחד עם כולם ולספר ביציאת מצרים – אע"פ שבין כל המסובים אין
2 אף א' שמסוגל להעריך את ה"חידושי-תורה" שלו!... – לכל-הפחות היו צריכים להושיבו במסיבה
3 שנמצאים שם כאלה שיכולים להעריך את גודל מעלת החידושים שלו, ולפניהם יוכל לומר החידושים שלו!
4 ואעפ"כ, אומרים לו ליסב עם כולם בשוה, ולספר ביציאת מצרים בפשטות: לומר "עבדים היינו
5 לפרעה במצרים", ולומר – מבלי להתבייש... – "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" (דכיון שכך
6 היא המציאות צריכים לומר זאת), והעיקר, "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" – "ועכשיו" דייקא [אף
7 שלכאורה ה' מתאים יותר לומר "ואחר כך קרבנו כו'", כיון שמדובר אודות זמנו של אברהם אבינו⁶²]
8 – כי, כשיתבונן במעמדו ומצבו יווכח שברגע שלפנ"ו ה' הוא בעצמו בבחינת "עובד ע"ז" בדקות, כך
9 שיכול לומר "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו".

10 וההסברה בזה:

11 לימוד התורה צ"ל בתכלית הביטול, כמארז"ל⁶³ "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה
12 וביראה וברתת ובזיע". ומבאר רבינו הזקן⁶⁴ – "שלכאורה אינו מובן דמיון זה מה להלן אף כאן כו',
13 שהרי במעמד הר סיני וכל העם רואים את הקולות ופב"פ דיבר ה', משא"כ בעסק התורה של כל אדם
14 כשלומד בפני עצמו" – ש"גם עסק התורה שבכ"א וכל זמן הוא דבר ה' שנאמר למשה מסיני,
15 וכמארז"ל⁶⁵ "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", וכמודגש גם בנוסח ברכת התורה: "נותן
16 התורה" לשון הוה⁶⁶, "ועי"ז תפול עליו אימה ויראה כאילו קבלה היום מהר סיני".

17 וכל זמן שלא פעל על עצמו שלימוד התורה יהי' בתכלית הביטול, "באימה וביראה וברתת ובזיע"
18 – ה"ה בבחינת "עובד ע"ז" בדקות.

19 ובנוגע לענינו:

20 כשיתבונן כדבעי בהענין ד"נותן התורה" לשון הוה, שמ"ת הוא ביום זה כמו בפעם הראשונה, כך,
21 שעכשיו אומר לו הקב"ה בעצמו: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"⁶⁷ – הרי, גם אם
22 ה"משכא דחויא"⁶⁸ שלו הוא מגושם וחומרי ביותר ("ווי גראָב ער זאָל ניט זיין און וואָס פאַר אַ משכא
23 דחויא ער זאָל ניט האָבן"), תפול עליו אימה ויראה, ואז, לא יעשה חשבונות האם אחרים יודעים ללמוד
24 כמותו או משהו פחות ממנו, אלא יסב יחד עם כולם בשוה לספר ביציאת מצרים.

25 יח. "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח":

26 "לספר ביציאת מצרים" – מפרש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁹ ש"לספר" הוא מלשון ספירות ובהירות, היינו,
27 שהענין דיצי"מ צריך להאיר אצלו ("עס דאַרף ביי אים לייכטן"), כי, לולי זאת יכולים לצאת ממצרים
28 ולהשאר מגושם וחומרי כמקודם.

29 "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים", שיצי"מ מאיר אצלו בריבוי – "הרי זה משובח": "זה" – מורה
30 על מדרגה דקדושה, כמ"ש⁷⁰ "הנה אלקינו זה", וכש"מרבה לספר ביצי"מ", נעשה ה"זה" שלו "משובח"⁷¹.

31 יט. "וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק"⁷²:

32 "וארבה" – הוא גם מלשון מריבה, כדרשת חז"ל⁷³ "וארב (חסר ה"א) כתיב, כמה ריבים עשיתי עמו
33 (בכמה נסיונות נתנסה) עד שלא נתתי לו את יצחק".

(62) ראה גם לקו"ש חיי"ז ע' 82 ואילך.

(63) ברכות כב, א. ויש"נ.

(64) תו"א יתרו סז, ב. סח, ג. ובכ"מ.

(65) ראה תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(66) של"ה כה, א. לקו"ת תוריע כג, א. ובכ"מ.

(67) יתרו כ, ב.

(68) ראה תקו"ז בהקדמה (יור"ד, סע"ב). תכ"א בתחלתו. עץ

חיים שער קיצור אבי"ע פ"ב. תניא פל"א (בשם הזהר). רפמ"ז.

ס' החקירה להצ"צ סח, ב.

(69) שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד ס"ז (סה"ש תש"ד ע' 88).

(70) ישע"י כה, ט.

(71) שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ז ס"ו (סה"ש תרצ"ז ע' 225)

– נעתק ב"היום יום" יז ניסן. וראה גם שיחת ליל א' דחגה"פ

תרח"ץ ס"ח (סה"ש תרח"ץ ע' 262).

(72) יהושע כד, ב.

(73) ירושלמי פסחים פ"י ה"ה ובקה"ע ופ"מ שם (הובא

ברד"ק עה"פ).

— בפסקא זו ה' שואל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁷⁴: מהו אומרו "וארבה את זרעו", מלשון ריבוי,
כשמסיים "ואתן לו את יצחק", בן יחיד, האם לזה ריבוי יקרא!...
כ. "צא ולמד":

כ"ק מו"ח אדמו"ר פירש⁷⁵: "צא" — צא מעצמך ("גיי ארויס פון זיך"), ואז — "ולמד".
וזהו המשך הפסקאות "והיא שעמדה כו'" "צא ולמד" — שכאשר יוצא מעצמו ("אז מגייט ארויס
פון זיך") אזי "למד" ש"הקב"ה מצילנו מידם", מכל אלה ש"עומדים עלינו"⁷⁶.
כא. "ואת עמלנו אלו הבנים כמה שנאמר⁷⁷ כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון":

הראי' מהפסוק היא (לא על הפירוש דתיבת "עמלנו" ש"אלו הבנים", שעל זה אין שום ראי' מהפסוק
"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", אלא) על הענין, שהיתה צרה (גזירה) בנוגע להבנים⁷⁸.
וצריך להבין הטעם שבעל ההגדה מביא גם חציו השני של הפסוק — "וכל הבת תחיון" — דלכאורה:
כיון שהגזירה היתה רק על הבנים [וכמ"ש בפסקא "צא ולמד" ההפרש בין לבן לפרעה, ש"פרעה לא
גזר אלא על הזכרים"], הרי הראי' שהיתה צרה בנוגע לבנים היא רק ממש"נ "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו", ותו לא?
וכיון שבעל ההגדה מביא גם חציו השני של הפסוק, "וכל הבת תחיון", עכצ"ל, שגם זה בכלל הצרה,
ואותה הצרה ד"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"⁷⁹.
וההסברה בזה:

ההפרש בין בן לבת, הוא, שבן הוא משפיע, כמארז"ל⁸⁰ "איש דרכו לכבוש", כלומר, שבבואו לאיזה
מקום שיהי', לא זו בלבד שאינו מושפע מהסביבה, אלא אדרבה, שמשפיע על הסביבה לשנותה, ואילו
בת היא מקבל, כמארז"ל⁸¹ "אשה כשרה כו' עושה רצון בעלה".

ועפ"ז יש לבאר גזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון":
"הבן", איש שדרכו לכבוש — "היאורה (לנילוס, העבודה-זרה של מצרים⁸²) תשליכוהו" — לנצל את
כח ההשפעה ("איש דרכו לכבוש") לענינים דלעו"ז; ו"הבת", מקבל — "תחיון" — כדי שיהיו כלים לקבל
את ההשפעה מלעו"ז, דכיון שבקליפה (לעו"ז) אין כלים [כי, קליפה מצד עצמה היא העדר המציאות,
שהרי כל מציאותה אינה אלא בשביל ענין הבחירה, ואילו מצד עצמה היא העדר המציאות, ובמילא, אין
בה כלים], לכן, רצה פרעה שישארו הכלים דקדושה ("כל הבת — מקבל, בחינת הכלים — תחיון"), אלא
שיקבלו ההשפעה דלעו"ז.

ועפ"ז מובן שגם "כל הבת תחיון" הו"ע של צרה, ובאותו ענין ד"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו",
ועוד גרוע ממנו — כי, ההשפעה דלעו"ז ("כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו") אינה יכולה לבוא לידי
פועל (כיון שבלעו"ז אין כלים), אא"כ ישתמשו בהכלים דקדושה (שזהו"ע "וכל הבת תחיון"), ונמצא,
שקיומה של הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (ההשפעה דלעו"ז) תלוי ב"כל הבת תחיון"
(ענין הכלים).

ולהוסיף, שהאמור לעיל (ש"כל הבת תחיון" הוא חלק מהגזירה כמו "כל הבן הילוד היאורה
תשליכוהו") נוגע גם לענין החינוך — כהוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸³ שצריכים להתמסר לחינוך הבנות
כמו לחינוך הבנים, ולהשתדל להציל מבנות ישראל כמה שיכולים: שלש, שתיים, ואפילו אחת!

(74) ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ט ס"ה (סה"ש תרצ"ט ע' 323).

(75) שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד סט"ו (סה"ש תש"ד ע' 91).

(76) חסר המשך הענין (המול).

(77) שמות א, כב.

(78) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 113 ואילך.

(79) ראה גם לקו"ש שם ע' 111 ואילך.

(80) יבמות סה, ב. וראה גם תו"מ ח"ב ע' 153. וש"נ.

(81) תדבא"ר פ"ט. הובא ברמ"א אה"ע סו"ס סט.

(82) ראה תנחומא וארא יג. שמו"ר פ"ט, ט. פרש"י וארא ז,

יד.

(83) אג"ק שלו ח"ג ע' תסט. ח"ד ע' קפו ואילך. וראה לקו"ד

- 1 **כב.** "רבי יוסי הגלילי אומר כו'. רבי אליעזר אומר כו'. רבי עקיבא אומר כו'":
- 2 הטעם שבעל ההגדה מקדים המימרא של רבי יוסי הגלילי להמימרות של רבי אליעזר ורבי עקיבא,
- 3 אף שמצד סדר הדורות הי' לו להזכירו אחריהם [שהרי רבי אליעזר (סתם ר"א הוא ר"א הגדול⁸⁴) הי'
- 4 רבו של רבי עקיבא⁸⁵, ורבי יוסי הגלילי הי' תלמיד חבר של רבי עקיבא⁸⁶], הוא, משום שסדר זה מתאים
- 5 יותר לתוכן המימרות בנוגע למספר המכות:
- 6 לכל לראש הובאה המימרא של רבי יוסי הגלילי, "מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות
- 7 ועל הים לקו חמשים מכות, במצרים מה הוא אומר, ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלקים היא⁸⁷,
- 8 ועל הים מה הוא אומר, וירא ישראל את ה'יד הגדולה אשר עשה ה' במצרים⁸⁸. . כמה לקו באצבע עשר
- 9 מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות" – ענין כללי, שבמצרים לקו
- 10 באצבע ועל הים לקו ביד, היינו, חמש פעמים ככה.
- 11 ועל יסוד ענין כללי זה – הובאו המימרות של רבי אליעזר ורבי עקיבא בנוגע לפרטי הדברים: המימרא
- 12 של רבי אליעזר – "שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות. . אמור
- 13 מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו – חמש פעמים ככה – מאתיים מכות"; והמימרא של רבי
- 14 עקיבא – "שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים היתה של חמש מכות. . אמור מעתה
- 15 במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו – חמש פעמים ככה – חמשים ומאתים מכות".
- 16 **כג.** ויש לבאר תוכן הפלוגתא דר"א ור"ע – אם כל מכה היתה "של ארבע מכות" או "של חמש
- 17 מכות"⁸⁹:
- 18 הפירוש⁹⁰ ש"כל מכה. . היתה של ארבע מכות", הוא, שהמכה חדרה בכל ארבע היסודות (אש רוח
- 19 מים עפר) שמהם כלול הדבר (שבו היתה המכה), והפירוש ש"כל מכה. . היתה של חמש מכות", הוא,
- 20 שהמכה חדרה גם בחומר ההולי של הדבר⁹¹.
- 21 ויש לומר, שרבי אליעזר, שהי' מזרעו של משה רבינו⁹², ונקרא כשם בנו של משה רבינו, "ושם האחד
- 22 אליעזר"⁹³ [ומודגש גם במארוז⁹⁴ ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם", כי אם, מה ששמע
- 23 מרבו, ורבו מרבו כו' עד משה רבינו, היינו, שהוא ורבותיו היו מציאות אחת עם משה רבינו] – לא הונח
- 24 בשכלו ששייך שתהי' מכה בחומר ההולי, שענינו ברוחניות הוא בחינת היחידה שבנפש; משא"כ רבי
- 25 עקיבא, שהוא מזרע גרים⁹⁵ – ידע והבין ששייך שתהי' מכה גם בחומר ההולי, בבחינת היחידה
- 26 שבנפש⁹⁶.
- 27 **כד.** "שולחן ערוך":
- 28 **כ"ק אדמו"ר שליט"א** סיפר הסיפור⁹⁷ שאדמו"ר הזקן אכל חתיכת הדג שהכינו הרב המגיד בעצמו,
- 29 ואמר המגיד: "דער ליטוואק האָט קלוג געטאָן..."

(המו"ל).

(92) בחיי בשם מדרש – הובא בסדה"ד בערכו (אות ו).

(93) יתרו יח, ד. וראה לקו"ש שם הערה 38. וש"נ.

(94) סוכה כז, ב. וש"נ.

(95) ראה סדה"ד בערכו. וש"נ.

(96) דובר גם אודות המעלה של ר"ע לגבי ר"א – שכיון שאין לו זכות אבות (כמו ר"א ששייך למשה רבינו), מודגשת אצלו יותר מעלת העבודה בכח עצמו. ועד כדי כך, שמעלת רבי עקיבא היא גם ביחס למשה רבינו עצמו – כפי שמצינו בגמרא (מנחות כט, ב) שכשהראה הקב"ה למשה שרבי עקיבא דורש "על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות", "לא הי' (משה) יודע מה הן אומרים!" – אלא שאעפ"כ, אמר רבי עקיבא עצמו שדברים אלה הם "הלכה למשה מסיני" (מנחות שם). – חסר אריכות הביאור בענין זה (המו"ל).

(97) ראה סה"ש תרפ"ד ע' 35. וראה גם תו"מ ח"א ע' 48.

ח"ג בסופו (תקעא, ב ואילך). וראה גם שיחת ש"פ אמור תש"נ – ע"ד חייב נשי ישראל בחינוך כו' (התועדויות תש"נ ח"ג ע' 171 ואילך).

(84) ראה סדה"ד בערכו (ר' אליעזר הגדול – אות ב).

(85) סדה"ד שם אות ח. וש"נ.

(86) ראה סדה"ד בערכו (ר' יוסי הגלילי – אות ג). וש"נ.

(87) וארא ח, טו.

(88) בשלח יד, לא.

(89) לשלימות הענין – ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 87

ואילך.

(90) כל בו בפ"י ההגדה בשם "בעל המלמד" (ועוד. – נסמן

בלקו"ש שם הערה 3).

(91) נתבאר גם הטעם שבכל מכה מחשבים החומר ההיולי בפני עצמו ("כל מכה ומכה. . היתה של חמש מכות") אף שהחומר ההיולי הוא משותף ושוה בכל הצורות – חסר הביאור

כה. "מרור":

1

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר אודות אביו כ"ק אדנ"ע, שהי' אוכל המרור לא כמו שאוכלים דבר חריף, אלא אדרבה, כמו שאוכלים דבר מתוק, ואעפ"כ, היו זולגים מעיניו שתי שורות של דמעות על לחייו (בהראותו באצבעותיו על לחייו⁹⁸) – לא מפני חריפות המרור, אלא כו'⁹⁹.

4

כו. "צפון":

5

כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' נוהג להצניע עם האפיקומן שלו גם האפיקומן של אחדים מהמסובים. ופעם ביקש החסיד ר' נחמן מאריאסין לקחת גם את האפיקומן שלו, ואמר לו אדנ"ע: מניין לך שהנני רוצה לקחת אותך עמי¹⁰⁰? ...!

8

כז. א' המסובים בהסדר אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, אמר פעם – לאחר "שולחן-עורך", כשהגיעו ל"צפון" – שצריכים כבר לברך ברכת המזון. כששמע זאת כ"ק מו"ח אדמו"ר, נענה ואמר: צריכים להסתכל בסידור¹⁰¹, ואז יודעים היכן אוחזים ("וואו מ'האלט").

11

אימרה זו מהוה הוראה לכל:

12

בנוגע ל"צפון", שקאי על הענינים הנעלמים¹⁰² – אסור לאדם לסמוך על עצמו, אלא צריכים לשאול אצל הרבי (שזהו התוכן דהסתכלות בסידור), ואע"פ שיודעים, לכאורה, כיון ששמעו כבר כו"כ הוראות, מ"מ, צריכים תמיד לשאול אצל הרבי.

15

גם בדברים הגלויים – מוטב ששואלים אצל הרבי ("עס איז גלייכער אַז מ'פרעגט"); אבל בדברים הנעלמים ("צפון") – חייבים לשאול אצל הרבי.

17

[טרם צאתו – הכריז כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

18

"לשנה הבאה בירושלים!"

19

בס"ד. ר"ד יום ב' דחג הפסח, ה'תשי"א.

– לאחר תפלת מנחה –

בלתי מוגה

[כמה מאנ"ש שי' ניגשו לכ"ק אדמו"ר שליט"א וביקשו ממנו לומר דא"ח, ואמר:]

20

ענינו של חג הפסח הוא המשכה מלמעלה למטה¹, אבל, ביום שני דפסח מתחילה העבודה דספירת העומר², שענינה העלאה מלמטה למעלה¹, ובמילא, צריכה להיות העבודה בכח עצמו ("מ'דאָרף אַליין טאָן").

23

(102) ראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תרצ"ז ס"י (סה"ש תרצ"ז ע' 226). – הובא ונתבאר בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ח ס"ב ואילך (לקו"ש ח"ג בסופו).
(1) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. אמור לה, ב ואילך. ובכ"מ.
(2) ברשימה נוספת, שדיבר גם אודות אמירת "הרחמן" בספירת העומר.

(98) וכן הראה כ"ק אדמו"ר שליט"א באצבעותיו הק' על לחייו (המו"ל).
(99) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף לבאר הסיבה להדמעות – חסר ההמשך (המו"ל).
(100) ראה תו"מ – רשימת היומן ע' קפ. וש"נ
(101) ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד ס"י (סה"ש תש"ד ע' 92).

בס"ד. ר"ד לילות חג הפסח, בעת ה"סדרים", ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

1 הרש"ג הזכיר משיחות כבוד-קדושת אדמו"ר מהוריי"צ¹ אודות התיאור של "ערב פסח"
2 בלויבאוויטש, ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שערב פסח חלוק משאר ערבי 'ימים טובים' (גם)
3 בכך שבערב פסח יש גם עבודת היום - הקרבת קרבן פסח, ואילו שאר ערבי יום-טוב הם רק הכנה
4 ליום-טוב.

5 א. רש"ג: איך נוהגים ביום-טוב שחל בשבת בנוגע לאמירת "שלום עליכם"?

6 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: פעם אמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר שאין אומרים "שלום
7 עליכם"², ופעם אמר, שכבר אמר "שלום עליכם" בחדרו.

8 [הרש"ג שאל את כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, למה לא ציין זאת בהגדה? והשיב כבוד-קדושת
9 אדמו"ר שליט"א (בבת-שחוק): כנראה היה מאורע זה לאחר שדנפסה ההגדה].

* * *

10 ב. ב"יחץ", שאל הרש"ג אודות שבירת האפיקומן לכמה חתיכות, ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר
11 שליט"א: כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (ומובן אשר כן עשה גם בנו כבוד-קדושת מורי-וחמי
12 אדמו"ר) היה שובר את האפיקומן לחמש חתיכות. ופעם נודמן שנשבר לשש חתיכות, והניח אחת הצדה³.

13 כן שאל הרש"ג אודות מנהג האדמו"ר לקחת אליו את האפיקומן של כל בני הבית⁴, ואמר כבוד
14 קדושת אדמו"ר שליט"א: טעם הדבר הוא - לפי שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שהיו עושים כל בני
15 הבית ביחד⁵.

16 (והוסיף): פעם ביקש החסיד ר' נחמן מריאסין - שהיה מהמסובים של שולחן כבוד-קדושת אדמו"ר
17 נשמתו-עדן - שאדמו"ר נשמתו-עדן יקח אליו גם את האפיקומן שלו, ולא לקח⁶.

18 ג. רש"ג: בהגדה נאמר "מגלין מקצת הפת" קודם "עבדים היינו", ומדוע הי' כבוד-קדושת מו"ח
19 אדמו"ר נוהג לגלות מקצת המצות (גם) קודם "הא לחמא עניא"?

20 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: כבר העירותי⁶ על מה שכתוב בהגדה בפסקא "מגיד", "ומגביה
21 הקערה שיש בה המצות" - ש"בבית הרב אין מגביהין הקערה, ורק מגלין מקצת המצות".

22 וכן הוא גם בנוגע לאחיזת הכוס בברכת "אשר גאלנו", שבהגדה (לפני הפסקא "לפיכך") נאמר:
23 "ויגביה את הכוס ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו", ואף-על-פי-כן, מנהג בית הרב לאחזו הכוס
24 רק עד שמסיים "ונאמר לפניו הללויה", ומעמידו על השולחן, וחוזר ומגביהו לברכת "אשר גאלנו".
25 ויתירה מזה, כפי שכותב כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן בהגהותיו⁷ לסידור 'תורה אור',
26 ש"אדוני-אבי-מורי-ורבי היה .. אוחזו בידו עד ונאמר לפניו הללויה ומעמידו, ולברכת בורא פרי הגפן
27 היה נוטלו כו".

28 ד. רש"ג: בפסקא "מעשה ברבי אליעזר כו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה" - מהי
29 ההדגשה בנוגע לענין הלילה?

(4) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קעט.

(5) ראה גם שם ע' קפ. וש"נ.

(6) בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' יב).

(7) וראה בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' לא): "למרות מ"ש בהגהות אדמו"ר נ"ע כו".

(1) לקו"ד ח"א קלד, א ואילך.

(2) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קסג. וש"נ.

(3) שיחת ליל א' דחה"פ תרח"ץ ס"ג (סה"ש תרח"ץ ע' 261).
נעתק בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים במקומו (ע' יא).
נכתב בשיחת ליל ב' דחה"פ תשח"י (תורת מנחם - התוועדות
חכ"ב ע' 233).

כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר⁸ מבאר בהמשך הפסקא "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית", שהתלמידים הודיעו לרבותיהם שאכן הצליחו (הרביים) לפעול מה שהיו צריכים לפעול - שיאיר אצל התלמידים האור דקריאת שמע של שחרית, כיון שהתלמידים ידעו שעבודתם היא להאיר את חושך הלילה; אבל אצל הרביים (והנשיאים), האיר גם הלילה עצמו (כך שלא ידעו בכלל מהו לילה), בבחינת "לילה כיום יאיר"⁹.

ה. אחד המסובים שאל על דבר השינוי בין המענה ל"תם", שבו נאמר¹⁰ "הוציאנו ה' ממצרים", ובין המענה ל"שאינו יודע לשאול", שבו נאמר¹¹ "בצאתי ממצרים"¹². ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:

עיקר הדיוק הוא - שב"תם" כתיב¹⁰ "ואמרת אליו וגו'", ואילו ב"שאינו יודע לשאול" כתיב¹¹ "והגדת לבנך". והחילוק ביניהם - על-פי המבואר בחסידות¹³ - ש"ואמרת" פירושו שאתה צריך (רק) לומר (להסביר) לו, ואילו "והגדת" - הגדה מלשון המשכה¹⁴ - פירושו שצריך גם לפעול על פלוני שיתקבל הדבר אצלו, וכמו "את פתח לו", "מ'דארף אים מאַכן רעדן".

ו. רש"ג: כתוב בהגדה (קודם אמירת "והיא שעמדה"): "צריך להגביה הכוס ולכסות הפת, כן כתב האריז"ל". ולמה נוהג כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לכסות הפת תחילה ואחר-כך להגביה הכוס?

כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר סיפר, ששאלה זו שאל פעם אחד החסידים אצל ה'צמח-צדק', באמרו, שהנהגה זו היא היפך ממה שכתב האריז"ל, ואמר לו ה'צמח-צדק' "א שאַרפן וואָרט..."

ולגופו של ענין¹⁵: הטעם שהאריז"ל מקדים התיבות "להגביה הכוס" הוא - לפי שזהו עיקר החידוש שבא להשמיענו (שעל-פי קבלה צריך לא רק לאחוז את הכוס, אלא גם להגביהו), ובדרך ממילא צריך גם לכסות הפת, כי טעם כיסוי הפת הוא כדי שלא יראה בושתו, ומטעם זה נכון שלא יראה גם הגבהת הכוס.

ז. רש"ג: למה לא כתוב בהגדה שצריך לשפוך מהכוס גם באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב?

כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: אכן זהו דבר פלא, וכבר העירותי על זה¹⁶.

ח. אחד המסובים שאל מדוע לא כתוב בהגדה בפירוש שמתחילים הסעודה באכילת הביצה שמטבילין במי מלח? והשיב כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, לפי שזהו מנהג בלבד¹⁷ (והוסיף בבת-שחוק: אם כל הענינים היו מתפרשים בשעת מתן-תורה - מה היו עושים בני ישראל במשך ארבעת אלפים שנה?...!)

* * *

ט. הרש"ג שאל בנוגע ל"מנהג בית הרב" שמזכיר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א בהגדה, אם זה הוראה לרבים? ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: אני ציינתי רק מה שראיתי אצל כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ותו לא, ואילו בנוגע להוראה לרבים - לא שמעתי על זה מכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר¹⁸.

(14) ראה אוה"ת סידור ע' שעו. ועוד.

(15) ראה גם הגש"פ הנ"ל במקומו (ע' כ).

(16) בהגש"פ הנ"ל במקומו (ע' כה): וצע"ג מפני מה לא כתב שצריך להטִיף באמירת דצ"ך עד"ש באח"ב, וכמ"ש בשו"ע (תעג ס"ג) וסי' של"ה, וכן הוא המנהג. ואין לומר דנכלל במ"ש באמירת עשר מכות - שהרי מסיים עשר שפיכות, וא"ת כנ"ל, הי' לו לומר יג שפיכות (ובמשנת חסידים אין התיבות עשר שפיכות, וי"ל כנ"ל).

(17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ו ס"ו. וש"נ.

(18) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"י ע' 196 ואילך. וש"נ.

(8) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ע' 88). ליל א' דחה"פ תש"ז ס"ב; ליל ב' דחה"פ ס"ט (סה"ש תש"ז ע' 102 ואילך).

(9) תהלים קלט יב. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ ס"ט (לקמן ע' 171 ואילך).

(10) בא יג, יד.

(11) שם, ח.

(12) הביאור בזה - ראה שיחת ליל ב' דחה"פ סט"ו ואילך (לקמן ע' 175 ואילך).

(13) ראה לקו"ש ח"י ע' 168. תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 92 ואילך. וש"נ.

- 1 הרש"ג הזכיר מה שכתב כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א בהגדה¹⁹ ש"בבית הרב מסדרין המצות על
2 מפה ולא על קערה, מלבד האדמו"ר המסדר המצות על טס של כסף", ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר
3 שליט"א, שמסתבר לומר, שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לא היה מסדר המצות על קערה בחיי אביו,
4 כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן.
5 והוסיף: שאלתי פעם אצל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר מהו הטעם שאצל כל המסובים (מלבד
6 האדמו"ר) אין קערה, הרי הקערה משלימה את המספר עשר (שלש המצות, וששת המינים שעל הקערה,
7 ויחד עם הקערה הרי זה מספר עשר)²⁰, ולכאורה הרי זה צריך להיות אצל כולם? - אבל בכל אופן, כך
8 נהגו בפועל²¹.
9 י. רש"ג: בנוגע למנהג לומר "שיר השירים" לאחר ה"סדר"²² - כיצד נוהגים אנו?
10 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: אצל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לא ראיתי מנהג זה, אבל
11 אדוני-אבי-מורי-ורבי נהג כך²³.
12 רש"ג: ואיך מנהגנו בנוגע לאמירת "שיר השירים" בערב שבת²²?
13 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א: היו תקופות שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר נהג לאומרו במשך
14 חצי שנה, אך כרגע איני זוכר אם היה זה בקיץ או בחורף²⁴.

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 15 א. איתא בסידור האריז"ל¹ ש"כשיבוא (מבית הכנסת) לביתו ישמח כו", ואמירת ההגדה צריכה
16 להיות "בקול רם ובשמחה".
17 וכיון שלפני כן (בעת עריכת הסדר) היו חסרים שני הענינים (שמחה וקול רם) - ישלימו זאת עכשיו.
18 והרי ענין של "השלמה" צריך להיות - כדברי רבינו הזקן ב'אגרת התשובה'² - באופן ד"כפלים
19 לתושיה"³.
20 [ניגנו הניגון "ממצרים גאלתנו" בשמחה גדולה].

* * *

21 ב. "קדש"⁴:

- 22 רבינו הזקן בסידורו מביא "סימן סדר של פסח - קדש ורחץ כו", ובהגהות מיימוני⁵ הובא "סימן
23 של סדר של פסח" מדברי הראשונים שלפניו, ויש סברא⁶ שסדר זה הוא מדברי רש"י. ובכל אופן הרי
24 זה ענין שיש לו אישור מכתבי האריז"ל - מהאריז"ל ותלמידו הרח"ו⁷, כך, שסדר זה הוא בודאי מדויק.

(1) בהגש"פ בתחלתו. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ב
בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 309 ואילך). וש"נ.
(2) ספ"ט.
(3) איוב יא, ו.
(4) ראה גם שיחת יום ב' דחה"פ תשט"ו ס"ד (תורת מנחם -
התועדויות ח"ד ריש ע' 6).
(5) על סדר ההגדה שברמב"ם.
(6) ראה מחזור ויטרי ס"ה סה.
(7) פע"ח שער חג המצות פ"רו. משנת חסידים וסידור
האריז"ל.

(19) הגש"פ הנ"ל במקומו (ע' 1). וראה תורת מנחם - רשימת
היומן ע' קעח. וש"נ.
(20) ראה פע"ח שער חמה"צ פ"ו. מ"ח מס' סדר ליל פסח
פ"ב. לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומחז"ל ע' קלו.
(21) ראה רשימת היומן שם בהערה (מרשימת כ"ק אדמו"ר
שליט"א): "ואולי רק על שולחן האדמו"ר יש לעשות כן, אבל בכ"מ
צ"ל קערה כיון שהיא (ככתהאריז"ל) "בחי' מלכות הכוללת כו" -
ראה במדב"ר (פי"ג, יד): קערה כנגד היס. מא"א מע' קערה".
(22) ראה "לאור ההלכה" (לרש"י זעווין) ע' רנה. וש"נ.
(23) ראה אוצר מנהגי חב"ד ניסן ס"ע רד ואילך. וש"נ.
(24) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפז. וש"נ.

וצריך להבין הטעם ש"קדש" נקבע ב"סימן סדר של פסח" - דלכאורה, החיוב דקידוש הוא בכל יום-טוב [ואף שהחיוב דקידוש ביום-טוב הוא רק מדברי סופרים⁸, הרי גם החיוב ד' כוסות - שאחד מהם הוא הכוס דקידוש - הוא רק מדברי סופרים⁹], ואינו חידוש ששייך במיוחד לחג הפסח?

בשלמא קודם מתן-תורה, יש לומר, שענין הקידוש היה קשור עם חג הפסח, שבו תיקנו ד' כוסות (החל מהכוס דקידוש) כנגד ד' לשונות של גאולה (והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי)¹⁰, מה-שאינ-כן שאר ה'ימים טובים' שבהם לא היה עדיין החיוב דקידוש; אבל לאחר שניתנה תורה ונתחדשה הלכה¹¹, הרי לכאורה אין ענין מיוחד בקידוש של חג הפסח, ואם כן, אינו מובן: למה נקבע "קדש" ב"סימן סדר של פסח"?

ג. ויובן מזה שהחיוב דקידוש בליל פסח שונה מהחיוב דקידוש בכל שאר ה'ימים טובים', בכמה ענינים¹²:

(א) בכל יום-טוב יכולים לקדש גם על הפת, ובפרט אם הפת חביבה עליו¹³; מה-שאינ-כן בפסח חייבים לקדש על היין דוקא¹⁴.

(ב) בכל יום-טוב, גם כאשר מקדשים על היין, אין חיוב על כל אחד בפני עצמו לשותות היין, ויכול לצאת ידי חובה על-ידי אחר (ומספיק רק לטעום מן היין); מה-שאינ-כן בפסח חייב כל אחד לשותות כוס יין, ואינו יוצא ידי חובה על-ידי אחר¹⁵.

- בנוגע לברכת קידוש ואמירת ההגדה יכולים לצאת ידי חובה על-ידי אחר, אבל בנוגע לד' כוסות (ובכללם הכוס דקידוש) אי אפשר לצאת ידי חובה על-ידי אחר. וכמו שכתב הרי"ף¹⁶ שיכול אדם לערוך ה"סדר" בכמה בתים ולהוציא אותם ידי חובה ברכת קידוש ואמירת ההגדה, אבל ד' כוסות צריכים הם לשותות בעצמם. ובפרט שלדעת הרי"ף, מי שעורך את הסדר בבתי אחרים אינו יכול לטעום מאומה, אם מפני שעדיין לא עשה קידוש לעצמו, או מפני שכבר אכל את האפיקומן.

(ג) בכל יום-טוב יכולים לקדש גם בזמן דתוספת יום-טוב; מה-שאינ-כן בפסח חייבים לקדש בלילה דוקא¹⁷. ומזה מוכח שהקידוש דפסח קשור (לא עם ענין היום-טוב, שאז היו יכולים לקדש גם בזמן דתוספת יום-טוב, כיון שיש בו כבר קדושת יום-טוב, אלא) עם ענין הגאולה שבפסח (שהרי הקידוש הוא גם כוס ראשון מד' כוסות שכנגד ד' לשונות של גאולה), שהיתה בלילה, ולכן אי אפשר לעשות קידוש בזמן דתוספת יום-טוב, כי התוספת פועלת רק בענין הקדושה, שתומשך גם לפנות ערב, אבל אין בכוחה לעשות מיום - לילה¹⁸.

ד. אמנם, לכאורה אפשר לומר שהקידוש דפסח מצד עצמו הוא כמו בכל יום-טוב, אלא שמצד ההוספה שהוא גם אחד מד' כוסות, לכן, צריכים לקדש על היין דוקא, וכל אחד חייב לשותות בעצמו, ובלילה דוקא.

אבל האמת היא - שחכמים עקרו הקידוש דפסח מהקידוש שבכל יום-טוב, והטילו עליו דין מיוחד של קידוש דפסח.

וראיה לדבר:

אם נאמר שהקידוש דפסח מצד עצמו הוא כמו הקידוש בכל יום-טוב, היה צריך להיות הדין: (א)

(14) ראה שם סתפ"ג ס"ד. וש"נ.

(15) שם סתפ"ב סכ"ב. וש"נ.

(16) סוף ערבי פסחים. רא"ש שם. וראה גם שו"ע אדה"ז שם ר"ס תפד.

(17) תה"ד סקל"ז. שו"ע אדה"ז שם סתפ"ב ס"ב.

(18) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשי"ד סי"א (תורת מנחם - התועדויות ח"א ע' 194). תורת מנחם - התועדויות ח"ט ע' 32. וש"נ.

(8) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ד. וש"נ.

(9) ראה פסחים ק"ז, סע"ב. תוס' שם ק"ז, ריש ע"ב. שו"ע אדה"ז שם סתפ"ב ס"ד.

(10) ראה שו"ע אדה"ז שם. וש"נ.

(11) שבת קלה, סע"א. וש"נ.

(12) ראה גם הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ח (פיסקא קדש).

(13) פסחים ק"ז, ב. שו"ע אדה"ז שם סרע"א סכ"ג. וש"נ.

- 1 שאפשר לקדש בזמן דתוספת יום-טוב, ולשתות אחר-כך - בלילה - כל ד' הכוסות, (ב) מי שמקדש על
- 2 הפת, שאז הקידוש אינו קשור עם ד' כוסות, יוכל לקדש גם בזמן דתוספת יום-טוב.
- 3 וכיון שלא מצינו בשום מקום חידוש כזה, על-כן צריך לומר, שהדין אינו כן, אלא הקידוש דפסח
- 4 צריך להיות תמיד בלילה דוקא. ומזה מוכח שהקידוש עצמו יש לו דין של קידוש פסח, ולכן נכלל "קדש"
- 5 ב"סימן סדר של פסח".
- 6 ה. ענין הנ"ל (שהקידוש דפסח צריך להיות על היין דוקא, וכל אחד צריך לשתות בעצמו) מצינו גם
- 7 בפורים.
- 8 ובהקדם השייכות שבין פורים לפסח - כדברי הגמרא¹⁹ שבשנה מעוברת צריך להיות קריאת המגילה
- 9 ושאר עניני הפורים באדר שני, אדר הסמוך לניסן, מצד "מיסמך גאולה לגאולה" (פורים לפסח); והרי
- 10 ענין הסמיכות בתורה נוגע גם להלכה, שלכן דרשין סמוכין (לדעה אחת - בכל הספרים, ולכל הדעות
- 11 - ב'משנה תורה²⁰), ומזה מובן, שאין זו סמיכות בעלמא, אלא זוהי סמיכות גם בתוכן הענינים.
- 12 ובכן: בנוגע לפורים - איתא בגמרא²¹: "חייב איניש לבסומי", ופירש רש"י: "ביין". והיינו, שבפורים
- 13 יש חיוב לשתות יין דוקא (לא חלב וכיוצא בזה), וכל אחד חייב בעצמו לשתות יין, ואינו יוצא ידי חובה
- 14 על-ידי אחר (דלא כמו קריאת המגילה, שיכול לצאת ידי חובה על-ידי שמיעה מאחר).
- 15 ועל-דרך-זה בפסח - "מיסמך גאולה לגאולה" - שהקידוש צריך להיות ביין דוקא, וכל אחד צריך
- 16 לשתות בעצמו, ואינו יוצא ידי חובה על-ידי אחר (דלא כברכת הקידוש ואמירת ההגדה שיכול לצאת
- 17 ידי חובה על-ידי שמיעה מאחר).
- 18 ו. ויש להוסיף, שהענין ד"מיסמך גאולה לגאולה" מודגש יותר בלילה הזה - ליל ב' דחג הפסח,
- 19 ט"ז ניסן. ובהקדמה:
- 20 על הפסוק²² "ויעבור מרדכי", מפרש רש"י: "על דת, להתענות ביום-טוב ראשון של פסח, שהתענה
- 21 י"ד בניסן וט"ו וט"ז, שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים".
- 22 ולהעיר - בתור מאמר המוסגר, בקשר למנהג בשנה זו לבאר פירוש רש"י על התורה, שבזה נכלל גם
- 23 פירוש רש"י לנ"ך, שגם הוא פשוטו של מקרא כמו פירושו על התורה, ולא כמו פירושו למשנה וגמרא
- 24 שהוא על-פי חלק ההלכה שבתורה - שבמדרש²³ איתא שג' ימי התענית היו י"ג י"ד וט"ו.
- 25 וענין זה תלוי בפירוש הפסוק²⁴ "ומרדכי ידע" - אם "בעל החלום אמר לו" (כפירוש רש"י), או
- 26 שאליהו הנביא הודיעו²⁵ או שידע ברוח הקודש²⁶:
- 27 לפי הפירוש שאליהו הנביא הודיעו או שידע ברוח הקודש - ידע מיד כשנגזרה הגזירה, ביום י"ג,
- 28 ומסתבר לומר, שתיכף ומיד כשידע, דיבר עם אסתר, וגזר תענית, כדי שלא לעכב את גאולתם של ישראל;
- 29 מה-שאין-כן לפי הפירוש ש"בעל החלום אמר לו" - היה זה רק בלילה, ליל י"ד.
- 30 ועל-פירוש מובן שרש"י אזיל לשיטתיה - דכיון שמפרש ש"בעל החלום אמר לו", לכן מפרש
- 31 ש"התענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז".
- 32 ומזה מובן, ש"ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות גו"²⁷ - שמיום זה התחילה הגאולה - היה
- 33 ט"ז ניסן (ורש"י אינו צריך לפרש זאת, כיון שמובן הדבר מפירושו על הפסוק "ויעבור מרדכי").
- 34 ולהעיר, שבמסכת מגילה²⁸ מפרש רש"י²⁹ "ומה שאמר המקרא .. ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר

(25) תרגום שם. אסתר פ"ז, יח.

(26) תרגום שני שם.

(27) שם ה, א.

(28) טז, א.

(29) ד"ה ולתעניתו.

(19) מגילה ו, סע"ב (ובפרש"י).

(20) ברכות כא, ב. וש"נ.

(21) מגילה ז, ב.

(22) אסתר ד, יז.

(23) אסתר פ"ח, ז. פרדר"א פ"ג.

(24) אסתר שם, א.

מלכות, יום שלישי לשילוח הרצים היה" (ט"ו ניסן). אבל, פירושו לגמרא הוא על-דרך ההלכה (כנזכר לעיל), ואילו על פי פשוטו של מקרא צריך לומר שזהו יום השלישי לתענית (ט"ז ניסן)³⁰.

והנה, אף ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"³¹, הרי ההלכה יכולה להיות רק לפי דעה אחת - שיום השלישי היה ט"ו בניסן (כפירוש רש"י בגמרא), כדמוכח מדברי רבינו הזקן בשולחן ערוך³²: "טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני זכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה, שבו ביום נתלה המן", והיינו, שמדובר אודות הסעודה השניה שהיתה למחרת "יום השלישי", וכיון שזהו יום ב' דפסח (ט"ז ניסן), על-כן צריך לומר ש"יום השלישי" - שבו התחילה הגאולה - הוא ט"ו ניסן.

ומזה מובן, שהענין ד"מיסמך גאולה לגאולה" הוא בעיקר בנוגע ליום ב' דפסח, כי: הסמיכות דגאולה דפורים ליום א' דפסח היא רק להדעה ש"יום השלישי" היה ט"ו ניסן, אבל להדעה ש"יום השלישי" היה ט"ז ניסן, אין זה שייך ליום א' דפסח; ואילו הסמיכות דגאולה דפורים ליום ב' דפסח היא לכל הדעות, כיון שיום ב' דפסח יש בו הן הענין דט"ז ניסן - לדידן שאנן בקיאיין בקביעות דירחא³³, והן הענין דט"ו ניסן - שהרי מצד מנהג אבותינו בידינו חוגגים אנו יום-טוב שני מצד ספיקא דיומא, וגם בו קורין בתורה "ובחמשה עשר יום גו"³⁴.

ויהי רצון, שיהיה הענין ד"מיסמך גאולה לגאולה" - שמהגאולה שעליה נאמר בגמרא³⁵ "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", נבוא בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

* * *

ז. דובר אודות קביעות שנה זו שחג הפסח חל בשבת, מהו הטעם שלא גזרו חכמים שלא יקיימו מצות אכילת מצה ומרור, שתיית ד' הכוסות ואמירת ההגדה³⁶, כמו שגזרו בתקיעת שופר לולב ומגילה מצד החשש "שמא יעביירונו כו'" - בהקדם המבואר בחסידות³⁷, שמה שחכמים דחו מצות תקיעת שופר בגלל החשש "שמא יעביירונו", מוכח, שבראש השנה שחל בשבת אין צורך בתקיעת שופר³⁸, כיון שההמשכה דתקיעת שופר נמשכת מצד ענין השבת עצמו. ומזה מובן, שבפסח שחל בשבת לא דחו

[שגזירה זו היתה גם בזמן הבית (בית שני, שבו היו רוב הגזירות והסייגים) (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נז, ג), כמוכח מלשון המשנה (ר"ה רפ"ד) "במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה", ובמכ"ש וק"ו, כיון שאין זה רק חשש "שמא יעביירונו כו'", אלא מלאכה ממש***.

(37) וגם כאן רואים שיש ענינים שאי אפשר ללמדם ע"פ נגלה דתורה בלבד, ומתבארים רק ע"פ פנימיות התורה (ראה גם תורת מנחם - התוועדות חמ"ב ריש ע' 108. ושי"ג).

(38) והוא רק ע"ד דברי הרשות. - ומרומז הדבר בנגלה דתורה, בלשון הגמרא (ר"ה שם) בנוגע לגזירה דרבה: "מדאורייתא מישרא שרי כו'", ולכאורה אינו מובן: הרי תק"ש היא חיוב, ולא רק "מישרא שרי"? אך הענין הוא - שכיון שהענין דתק"ש נעשה מצד ענין השבת עצמו, הרי גם מדאורייתא אין זה אלא ע"ד דבר הרשות, "מישרא שרי".

(30) ראה גם תרגום שני שם.

(31) עירובין יג, ב. ושי"ג.

(32) או"ח סת"צ ס"ב. ושי"ג. וראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשח"י ס"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדות חכ"ב ע' 220 ואילך). ושי"ג.

(33) ביצה ד, ב. שו"ע אדה"ז או"ח סת"ר ס"א.

(34) אמור כג, ו. שו"ע אדה"ז סת"צ שם.

(35) מגילה יד, א. ושי"ג.

(36) ועד"ז בנוגע לערב פסח שחל בשבת*, כדאיתא בגמרא (פסחים סו, א) "הלכה זו נתעלמה מבני בתירא .. אם פסח דוחה את השבת", עד שאמר להם הלל "נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת" - דלכאורה, אף שמן התורה דוחה פסח את השבת, היו חכמים צריכים לגזור שלא יקריבו פסח בשבת***, כמו שגזרו שלא יתקעו שופר ברי"ה

(*) ושייך גם לקביעות שנה זו - דכיון שיום א' הוא יו"ט (שני, מצד ספיקא דיומא), נמצא, שיום השבת הוא ערב פסח.

(**) ראה רש"י ד"ה אלא - עירובין קג, א. תוד"ה והעליון - שם קב, ב. תוד"ה דבני - פסחים פה, טע"א. ועוד (מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א על השאלה שגזירה דרבה אינה במקדש).

(***) ואין לומר שכיון שהקרבת הפסח היא מלאכה שהתירה תורה לעשותה בשבת, אין מקום לגזור ולאסרה - כי (נוסף לכך שיש לחקור אם הקרבת הפסח הותרה בשבת או רק דחוי' (כמו השאלה בנוגע לטומאה בציבור (פסחים עז, א ואילך. ושי"ג)), ואם היא רק דחוי', יש מקום לגזור ולאסרה, הרי) גם בשבות אסור חכמים דבר המותר, בגלל חשש שמא יבוא לידי איסור, וא"כ, יש מקום לאסור הקרבת הפסח בשבת, בגלל חשש שמא יעשו מלאכות אלו (לא רק מלאכה אחת, כמו בשבות, שהחשש הוא שמא יעביירונו כו') גם שלא בשביל הקרבת הפסח.

1 חכמים המצוות דפסח, כיון שעניני הפסח אינם נמשכים על-ידי ענין השבת עצמו³⁹. וכיון שגם בשבת
2 יש צורך לקיים את כל עניני הפסח, אין מקום לחשש אפילו לשוגג. וטעם הדבר, לפי שבפסח אין נתינת
3 מקום לחמץ זה יצר הרע - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א⁴⁰, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק
4 ז עמוד 48 ואילך.

* * *

5 ח. "מעשה ברבי אליעזר וכו'"⁴¹:

6 ענין זה בא בהמשך למה שכתוב בפסקא שלפני זה "מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה
7 . . הרי זה משובח", ועל זה מביא ראיה מרבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה, רבי עקיבא ורבי
8 טרפון, ש"היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה".

9 אך צריך להבין סיום הפסקא, "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של
10 שחרית" - דלכאורה, הרי זה היפך הענין ד"כל המרבה כו' הרי זה משובח", כיון שזוהי הגבלה בסיפור
11 ביציאת מצרים?

12 הדין הוא אמנם שכאשר מגיע זמן קריאת שמע של שחרית, צריך להפסיק בסיפור יציאת מצרים
13 ולקרות קריאת שמע, אבל אין זה שייך להגדה של פסח, שאינה ספר של דינים והלכות, אלא ענינה הוא
14 סיפור יציאת מצרים, באופן ד"כל המרבה כו'", ואילו החיוב להפסיק ביציאת מצרים בשביל קריאת
15 שמע, שייך להלכות קריאת שמע, ואין לו מקום בהגדה של פסח.

16 וגם צריך להבין: איך יתכן שהתלמידים הוצרכו להודיע לרבותיהם "הגיע זמן קריאת שמע של
17 שחרית", וכי הם עצמם היו שוכחים על חיוב מצות קריאת שמע?!

18 ולהעיר מדברי כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר בפירוש פסקא זו⁴², שאצל הרבנים - "רבותינו" -
19 האיר בחינת יחודא עילאה, שזהו ענין קריאת שמע של שחרית (כידוע⁴³ שקריאת שמע של ערבית הוא
20 ענין יחוד תתא, וקריאת שמע של שחרית הוא ענין יחוד עילאה), ועל-ידי-זה ש"היו מספרים ביציאת
21 מצרים" פעלו גילוי זה גם אצל התלמידים. וזהו "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן
22 קריאה שמע של שחרית" - שגם אצלנו (התלמידים) מאיר כבר בחינת יחודא עילאה.

23 אבל, פירוש זה הוא היפך פירוש הפשוט, שהרי הפירוש הפשוט הוא שהתלמידים הודיעו לרבותיהם
24 דבר שלא ידעו מעצמם, ואילו לפירוש הנזכר לעיל הרי זה להיפך - שאצל הרבנים האירה כבר לפני-זה
25 בחינת יחוד עילאה, ותלמידיהם הודיעו להם שעכשיו מאירה בחינה זו גם אצלם.

26 ט. ויש לומר הביאור בזה:

27 בשעה ש"היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה", האירו אצלם אותם הגילויים שהיו בליל
28 יציאת מצרים.

29 והחידוש בליל יציאת מצרים הוא - שאז היה הענין ד"לילה כיום יאיר"⁴⁴, היינו, שלא היו העלמות
30 והסתרים כלל, שלכן "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא" אפילו בלילה, ובמעמד ומצב
31 שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה⁴⁵ (שהרי היציאה ממ"ט שערי טומאה היתה רק למחרת, "בעצם היום

(40) בשילוב שיחת אחרון של פסח.

(41) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו ס"ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חי"ד ע' 9 ואילך). וש"נ.

(42) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע רכד ואילך. וש"נ.

(43) ראה שיחת ליל א' דחה"פ תרח"ץ ס"ט (סה"ש תרח"ץ ע' 262).

ליל ב' דחה"פ תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ע' 88).

(44) תהלים קלט, יב. וראה זח"ב לח, א, ובהנסמן בנצו"ז שם.

(45) ז"ח ר"פ יתרו.

(39) והענין בזה - ששופר הוא המשכת התענוג, בחי' בינה (ראה לקו"ת שם, א"ב. ובכ"מ), ולולב הר"ע המשכת ו"ק דז"א (ראה לקו"ת שם, ד. ובכ"מ), וכל זה נמשך מצד עצם ענין השבת ד"מקדשא וקיימא" (ביצה יז, א); משא"כ עניני הפסח - הגילוי דיצי"מ, ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו" (נוסח הגש"פ), בחי' שלמעלה מגילויים, וכן הגילוי הקשור עם קרבן פסח (בערב פסח), "ופסח - ודלג" (בא יב, כג ובפרש"י), בחי' שלמעלה מהשתלשלות - אין זה נמשך מצד עצם ענין השבת, כי אם ע"י קיום המצוות דחג הפסח.

הזה"46, שאז יצאו ממצרים, אבל בלילה היו עדיין משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואף-על-פי-כן, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא", כיון שהאיר אור נעלה ביותר שלגביו אין העלמות והסתרים כלל - "לילה כיום יאיר".

[ועל-פי-זה יובן מה שכתוב במדרש⁴⁷ "כיון שעשה משה את הפסח גזר הקדוש-ברוך-הוא לד' רוחות העולם.. ונדבקו באותו הפסח.. והיה ריחו הולך מהלך מ' יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו, בבקשה ממך האכילנו מפסחך.. היה אומר הקדוש-ברוך-הוא, אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, שנאמר⁴⁸.. זאת חוקת הפסח וגו' (וכל ערל לא יאכל בו), מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה.. שנאמר⁴⁹ ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו'", "בדמיך חיי" ב' פעמים, דם פסח ודם מילה - דלכאורה אינו מובן⁵⁰:

כאשר בני-ישראל באו למשה וביקשו לאכול מן הפסח, היה כבר לילה, שהרי זמן אכילת הפסח הוא בלילה; ואילו מצות מילה (אפילו שלא בזמנה) היא ביום דוקא⁵¹, ואם כן, איך היו יכולים למול את עצמם בזמן אכילת הפסח בלילה?

על-פי נגלה יש לומר, שהדין דמילה (שלא בזמנה) ביום נתחדש לאחר ז', כפי שלמדים מהפסוק⁵² "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"⁵³, ואילו חיוב מילה ביציאת מצרים היה מצד הציווי לאברהם אבינו, ולכן היה יכול להיות גם בלילה; אבל עדיין אינו מובן הדבר מצד פנימיות הענינים.

והביאור בזה - על-פי האמור שבליל יציאת מצרים היה מעמד ומצב ד"לילה כיום יאיר"⁵⁴]. וכיון ש"היו מספרים ביציאת מצרים" בשלימות, האיר אצלם אותו גילוי שהיה בשעת יציאת מצרים - "לילה כיום יאיר".

ולכן, לא היה חידוש אצלם כשהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, כיון שכבר באמצע הלילה - "ויהי בחצי הלילה"⁵⁵ - שש שעות לפני זה, היה כבר אצלם מעמד ומצב ד"כיום יאיר", כך, שמצד עצמם לא הוצרכו להפסיק לקריאת שמע - בחינת יחודא עילאה - של שחרית (בחינת יום), כיון שהאירה אצלם בחינה שלמעלה מהתחלקות יום ולילה ("לילה כיום יאיר").

י. ועדיין דרוש ביאור - כיצד מתאים הדבר עם ההלכה:

על-פי דין היו צריכים לכאורה להפסיק בסיפור יציאת מצרים ולקרות קריאת שמע, ואם כן, איך יתכן שלולי הודעת תלמידיהם ש"הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" היו ממשיכים לספור ביציאת מצרים, ולא היו קורין קריאת שמע?

והביאור בזה - שגם על-פי דין לא היו חייבים להפסיק לקריאת שמע:

מי שתורתו אומנתו - הנה לדעת הבבלי⁵⁶ פטור מתפלה וחייב בקריאת שמע, אבל לדעת הירושלמי⁵⁷ פטור גם מקריאת שמע (כיון שזהו על-דרך "בכלל מאתיים מנה"⁵⁸).

וכיון שאצל רבי אליעזר וכו' היתה תורתם אומנתם, הנה כשהיו מספרים ביציאת מצרים - שזהו ענין של תורה - היו פטורים מקריאת שמע (לשיטת הירושלמי).

יא. אמנם, אף שרבי אליעזר וכו' לא היו צריכים להפסיק בסיפור יציאת מצרים לקרות קריאת שמע של שחרית, הן על-פי פנימיות הענינים, בגלל שאצלם לא נתחדש דבר ב"שחרית", כיון שמקודם לכן

(46) בא יב, מא.

(47) שמו"ר פי"ט, ה. וש"נ.

(48) בא יב, מה ואילך.

(49) יחזקאל טז, ו.

(50) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ז ע' 125 ואילך.

(51) תו"כ תזריע יב, ג. מגילה כ, ב.

(52) תזריע שם.

(53) תו"כ שם. יבמות עב, ב ובתוד"ה מר.

(54) לשלימות הענין - ראה שיחת אחרון של פסח (שנדפסה בלקו"ש שם).

(55) בא יב, כט.

(56) שבת יא, א.

(57) שם פ"א ה"ב.

(58) ראה אוה"ת ויקרא בהוספות ע' רנד. סה"מ תרכ"ז ע' רצב.

- 1 כבר האיר אצלם הגילוי ש"לילה כיום יאיר", והן על-פי נגלה, כיון שתורתם היתה אומנתם - הנה
- 2 תלמידיהם לא היו בדרגא נעלית כזו:
- 3 גם כאשר רבותיהם פעלו על תלמידיהם שיורגש אצלם בחינת יחודא עילאה, כפי שאמרו התלמידים
- 4 שגם אצלם "הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" - עדיין לא הגיעו התלמידים לדרגא ד"לילה כיום יאיר",
- 5 שלמעלה מהגבלה לגמרי.
- 6 וכמו כן לא היו התלמידים במעמד ומצב ד"תורתם אומנתם" - שזוהי דרך עבור יחידי סגולה בלבד,
- 7 וכדברי הגמרא⁵⁹ "הרבה עשו כו' כרשב"י ולא עלתה בידן".
- 8 וזהו ש"באו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" - ומשמעות הסיפור
- 9 הוא שבגלל זה הפסיקו לספר ביציאת מצרים וקראו קריאת שמע (אף שמצד עצמם לא היו צריכים
- 10 להפסיק) - דכיון שאצל התלמידים לא האיר הגילוי ד"לילה כיום יאיר", הוצרכו גם רבותיהם לירד
- 11 למדריגתם. ועל-דרך שאמר הקדוש-ברוך-הוא למשה "לך רד"⁶⁰, "רד מגדולתך, כלום נתתי לך גדולה
- 12 אלא בשביל ישראל"⁶¹.
- 13 ועל-פי-זה מובן דיוק הלשון "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של
- 14 שחרית" - דלכאורה היה אפשר לומר "עד שבאו ואמרו להם הגיע זמן כו'", ולמאי נפקא מינה' מי הם
- 15 אלו שבאו ואמרו? - כי אילו היה אומר זאת משהו אחר, לא היה הדבר נוגע להם; דוקא כאשר באו
- 16 "תלמידיהם", ששייכים אליהם, ואמרו להם הנכם "רבותינו", ובמילא צריכים אתם לירד ממדריגתכם
- 17 ולהשפיע לנו לפי ערכנו - אזי נגע להם הדבר ופעל עליהם, כי "רב" אינו מציאות לעצמו; בהיותו לעצמו
- 18 - אינו "רב"; "רבותינו" צריכים להיות קשורים עם "תלמידיהם" דוקא⁶².
- 19 יב. וזהו המשך ב' הפסקאות - "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", "מעשה ברבי
- 20 אליעזר וכו'":
- 21 כיון שצריך להרבות לספר ביציאת מצרים, יכול משהו לספר ביציאת מצרים באופן ששייך אליו
- 22 בלבד, מבלי להתחשב בזולתו. ועל זה מביא בעל ההגדה "מעשה ברבי אליעזר וכו'" - שירדו ממדריגתם
- 23 למדריגת תלמידיהם, והיינו, שאופן הסיפור ביציאת מצרים צריך להיות לפי ערך התלמידים.
- 24 וזהו גם דיוק הלשון "לספר ביציאת מצרים", והיו מספרים ביציאת מצרים" - אף שהלשון בתורה
- 25 הוא "והגדת לבנך"⁶³ - שיש בזה ב' פירושים: (א) מלשון סיפור ("דערציילן"), (ב) מלשון בהירות ואור
- 26 ("באלייכטן"), כמו שכתוב בזהר⁶⁴ בפירוש "השמים מספרים"⁶⁵, "מאי מספרים .. דנהרין", והיינו,
- 27 שהסיפור צריך להיות באופן שיאיר את הזולת, בהיותו לפי ערך התלמידים⁶⁶.
- 28 יג. וההוראה מזה:
- 29 כל אחד מישראל הוא מקבל, וביחד עם זה, הוא גם משפיע, כדמוכח מזה שכל אחד מישראל חייב
- 30 במצות הצדקה, לכל-הפחות שליש השקל בכל שנה⁶⁷.
- 31 ויתירה מזה, שישנו הענין דמשפיע ומקבל גם בנוגע לעצמו, שזהו ענין ראש ורגל שבנשמה, שהראש
- 32 הוא בחינת משפיע והרגל הוא בחינת מקבל.
- 33 וההוראה לכל אחד מישראל - שצריך להתעסק עם המקבלים שלו, ולפעול אצלם הענין דיציאת
- 34 מצרים, וענין זה נוגע גם ליציאת מצרים שלו.

(59) ברכות לה, ב.	(63) בא יג, ח.
(60) תשא לב, ז.	(64) ח"ב קלו, ב.
(61) ברכות לב, א. הובא בפרש"י עה"פ.	(65) תהלים יט, ב.
(62) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשי"ג ס"ז (תורת מנחם	(66) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תש"ז ס"ח ואילך (סה"ש
- התועדויות ח"ח ע' 74). תשט"ו ס"ט ואילך (תורת מנחם -	תש"ז ע' 105). וש"נ.
התועדויות ח"ד ע' 9 ואילך).	(67) ב"ב, ט, א. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ב.

ועל-דרך מה שכתוב במשה רבינו: "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבם"⁶⁸, שעל-ידי בני ישראל שהם בבחינת רגל, ניתוסף עילוי אצל משה רבינו שהוא בבחינת ראש⁶⁹.
 וכידוע הסיפור⁷⁰ אודות כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן שכתב בפדיון בנוגע לאמירת 'דברי אלקים חיים': "שיפעלו הדברים כי ובהשומעים" - שמוזה שכתב ב' הענינים באותו פדיון, מוכח, שהם קשורים ושייכים זה לזה - שעל-ידי-זה שיפעל בהשומעים, הרי זה יפעל גם בו.
 ועל-ידי מעשינו ועבודתנו לפעול הענין דיציאת מצרים גם אצל הזולת שנמצא בדרגא תחתונה, ובלשון ההגדה בפיסקא שלאחרי זה: "שתאמר יציאת מצרים בלילות", אזי פועלים - כסיום הפיסקא - "להביא לימות המשיח".

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) דבור-המתחיל כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.

* * *

טו. "תם מה הוא אומר כו' ושאינו יודע לשאול כו'"⁷¹:

וצריך להבין:

(א) ב' הפסוקים שנאמרו בנוגע ל"תם" ו"שאינו יודע לשאול" - "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים"⁷², ו"בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"⁷³ - הם ענינים שונים והפכיים זה מזה: הלשון "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" מורה שזהו ענין שהוצרך להעשות על-ידי הקדוש-ברוך-הוא דוקא, ולא עוד אלא שהקדוש-ברוך-הוא הוצרך כביכול ל"חזק יד" בשביל לפעול ההוצאה ממצרים; ואילו הלשון "בעבור זה גוי' בצאתי ממצרים" מורה שזהו ענין שנעשה על-ידי האדם עצמו - "בצאתי ממצרים", "בעבור זה" - בזכות המצוות?

(ב) מדוע אומרים ל"תם" "בחזק יד הוציאנו גוי'", ואילו ל"שאינו יודע לשאול" אומרים "בעבור זה גוי'" - לכאורה איפכא מסתברא: "שאינו יודע לשאול" הוא במדריגה תחתונה יותר בידיעה והשגה מאשר ה"תם" (כמודגש בשמותיהם), שהרי ה"תם" יודע משהו, ושואל לכל-הפחות "מה זאת", מה-שאינ-כן ה"שאינו יודע לשאול" שאינו יודע מאומה, וכל הענין הוא "חידוש" אצלו. ואם כן, ל"תם" היו צריכים להסביר "בעבור זה עשה גוי'", ול"שאינו יודע לשאול" היו צריכים לספר את הפלא שאירע כאן - "בחזק יד הוציאנו גוי'?"

טז. ויובן בהקדם ביאור החילוק בין "תם" ל"שאינו יודע לשאול":

"תם" - יש בו רגש של התפעלות; הוא רואה שאירע כאן ענין נפלא - שלמרות שפרעה היה מושל בכיפה⁷³, יצאו ששים ריבוא בני ישראל ממצרים, ומתפעל מזה ואומר "מה זאת"!...

מה-שאינ-כן ה"שאינו יודע לשאול" - אינו מתפעל מזה; ענינים כאלו אינם "לוקחים" אותו ("דערנעמען אים ניט"). חסר אצלו הרגש וקישור עמוק בהענין (ואפשר שהפירוש "שאינו יודע" כאן הוא מלשון "והאדם ידע"⁷⁴, התקשרות והכרה עמוקה) שיעורר אותו להגיב ולשאול; לא איכפת לו, ואינו שואל שאלות.

הוא בודאי לא "מפגר"; אדרבה: בעניני מסחר - יש לו כל מיני המצאות כו', ובהיותו במשרתו ("אויפן דזשאב") ממלא תפקידו בחכמה כו', ובגלל זה מקבל העלאה במשכורת וקידום במשרה; אבל כאשר מדובר

(שנה שביעית גליון 4 (27) ס"ע ב ואילך)).

(68) בהעלותך יא, כא.

(69) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ס"ע לד ואילך. וש"נ.

(70) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שגד. וש"נ.

(71) מכאן עד סוסי"ח נדפס (באידיש) גם בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' קלט ואילך (מ"די אידישע היים" ניסן תשכ"ו

(72) בא יג, יד.

(73) ראה מכילתא בשלח יד, ה. ועוד.

(74) בראשית ד, א. וראה תניא ספ"ג.

1 אודות עניני תורה ומצוות - כאן אין לו שאלות; הכל ניחא אצלו ("בא אים איז אלץ רעכט"). ולא עוד
2 אלא שמלביש זאת ב"אמונה": כיון שהקדוש-ברוך-הוא מנהיג את העולם באופן כזה, בודאי כך צריך
3 להיות, ואם כן, מה יש לשאול שאלות? ... וממשיך לטעון: הרבי אומר שבחסידות אין מקום לשאול:
4 "פאָרוואָס"; בחסידות אין "ורמינהו". - האמת היא, שהעדר השאלה אצלו היא בגלל שהדבר אינו נוגע
5 לו, אבל הוא מלביש זאת ב"אמונה".

6 אמנם לא חסר אצלו בקיום המצוות בפועל, ומקיימן בהידור, אבל לא בגלל שהדבר נוגע לו, אלא
7 כ"מצוות אנשים מלומדה"⁷⁵; הוריו היו דתיים, ולמד בישיבה דתית, והורגל לקיים מצוות בהידור. ועד
8 שיכול להיות שאינו שייך לגמרי לרע - כמו "בינוני" ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"⁷⁶;
9 מה צריכים יותר מזה!.. אבל, כל זה הוא ללא רגש וללא חיות!

10 וכמו שמתנהג בכל המצוות - כך גם בפסח: הוא אוכל אמנם מצה ומרור, ועושה כל עניני הפסח,
11 ובאופן של הידור, אבל כל הענין לא חדר בו כלל ("דער גאַנצער ענין האָט אים גאַרניט דערנומען");
12 הוא הגיע ל"סדר" כמו חולם חלום ("א פאַר'חלום'טער"), ובאופן כזה הולך לדרכו לאחר ה"סדר";
13 שום דבר לא מפריע לו, אין לו שאלות, הכל ניחא אצלו!

14 בודאי שעל-ידי אכילת מצה וכו' נעשים כל הענינים וההמשכות כו' גם אצלו, אבל זהו רק בנוגע
15 לפנימיות הנשמה; ואילו בנוגע להרגש וגילוי - "היום לעשותם"⁷⁷ - אינו מרגיש מאומה!

16 ה"תם" - יש לו לכל-הפחות קצת הרגש, ולכן מתפעל, אלא, כיון שאין לו השגה, לכן שואל "מה
17 זאת"; אבל ה"שאינו יודע לשאול" - אין לו חיות כלל.

18 יז. וזהו הטעם שה"שאינו יודע לשאול" הוא האחרון מכל ארבעת הבנים, אפילו לאחר ה"רשע":

19 לכאורה אינו מובן: פלוני - רשע, ואילו הוא - מקיים מצוות בהידור, ועד שיכול להיות "בינוני",
20 ואם כן, למה נמנה בסוף, אפילו לאחר ה"רשע"?

21 ובפרט על-פי המבואר בכתבי האריז"ל⁷⁸ שארבעת הבנים הם כנגד ד' העולמות: חכם - כנגד אצילות,
22 תם - כנגד בריאה, שאינו יודע לשאול - כנגד יצירה, ורשע - כנגד עשיה. ולכאורה: עולם היצירה היא
23 מדרגה חשובה ונעלית - עולם המלאכים⁷⁹, ואין רובו רע, וגם אם היה רובו רע, אין הרע מעורב עם
24 הטוב⁸⁰, וגם ענין הזמן בעולם היצירה הוא באופן נעלה יותר, כידוע מה שכתב רבינו הזקן
25 בדבור-המתחיל אתה הראת (שכבר נדפס⁸¹) שבעולם היצירה נכללים עשר או חמש עשרה שנים שלנו
26 בבת אחת. ואם כן, היתכן שמקומו של ה"שאינו יודע לשאול" (שכנגד עולם היצירה) הוא לאחר
27 ה"רשע"?

28 והביאור בזה:

29 ה"רשע" - נוגע לו הדבר, ולכן בא ל"סדר", אלא שאינו בא בשביל לקיים המצוות, אלא אדרבה -
30 לטעון: "מה העבודה הזאת לכם"; אבל ה"שאינו יודע לשאול" - לא נוגע לו שום דבר, וכיון שכן, הנה
31 בפרט מסויים הרי הוא גרוע יותר מהרשע, כי הרשע, כיון שטוען, הנה אף שטוען נגד, יכולים להתווכח
32 אתו ולשכנע אותו ("אויס'טענה'ן זיך מיט אים"); מה-שאיין-כן ה"שאינו יודע לשאול" שאינו טוען ואינו
33 שואל מאומה, כיון שאין הדבר נוגע לו כלל [השכל והרגש והלהט (שיש לו בעניני העולם) - אינו שייך
34 לעניני הסדר, שאותם מקיים רק במעשה בפועל, אבל אין זה נוגע אליו] - קשה יותר להתמודד אתו.
35 ועל-דרך המבואר ב'קונטרס התפילה'⁸² בנוגע לחסרון של נפש הבהמית שבבחינת "עז" לגבי "שור נגח".

להדרוש. מאמרי אדה"ז תקע"ב ע' רעג. סה"מ תרצ"א ע' קעט.
ע' שלה.

(81) בציונים והערות לסהמ"צ להצ"צ (דרך מצוותיך -
בהוצאת תנש"א, ע' רח).

(82) פ"ח. וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 10.

(75) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

(76) תניא רפ"ב.

(77) ס"פ ואתחנן.

(78) פע"ח שער חג המצות פ"ז.

(79) ראה תניא רפ"ט.

(80) ראה ע"ח שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה

וכן הוא בענין העולמות: בעולם העשיה - מקומו של הרשע - מאיר בחינת סובב כל עלמין, ומצד הארת הסובב, הנה גם אם עכשיו הוא רשע, בכחו לעשות תשובה; מה-שאינ-כן עולם היצירה - מקומו של ה"שאינו יודע לשאול" - הוא "עולם ברור"⁸³, כל דבר קבוע על מקומו ("אלץ איז אויסגעשטעלט"), ונשאר כמו שהוא, ואינו שייך להשתנות ולצאת מהגבלותיו⁸⁴.

יח. על-פי-זה יובן החילוק בין המענה ל"תם" ("בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים") ובין המענה ל"שאינו יודע לשאול" ("בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"):

ה"תם" שמתפעל מהפלא שביציאת מצרים ושואל "מה זאת" - צריכים להסביר לו כיצד באים ליציאת מצרים.

וההסברה היא - "בחזק יד גו'": כשם שיציאת בני ישראל ממצרים על-ידי הקדוש-ברוך-הוא היתה "בחזק יד", כביכול, כנגד מדת הדין, שמצדה לא היה מקום שבני ישראל יצאו ממצרים⁸⁵, אלא שהקדוש-ברוך-הוא לא התחשב עם מדת הדין, ו"חישב את הקץ"⁸⁶, תוך כדי דילוג מ"ארבע מאות שנה" לרד"ו שנה⁸⁷ - כך גם בעבודת האדם, שבכדי לצאת ממצרים צריך להיות אצלו "חזק יד", שלא להתחשב במדידות והגבלות שלו.

אמנם, כל זה שייך רק אצל מי שנרגש אצלו הענין דיציאת מצרים, ורוצה לצאת ממצרים, אלא שאינו יודע כיצד לעשות זאת, ושואל: "מה זאת", ועל זה עונים לו: "בחזק יד".

מה-שאינ-כן ה"שאינו יודע לשאול", ששום דבר לא מפריע לו, והוא מרוצה ממעמדו ומצבו - לא שייך לדבר אתו אודות אופן היציאה ממצרים (שאי אפשר לעשות זאת לבד, אלא "הוציאנו ה' ממצרים", ו"בחזק יד" דוקא), אלא להסביר לו תחילה את הצורך ביציאת מצרים, ולכן אומרים לו: "בצאתי ממצרים", היינו, שלא מדובר אודות יציאת מצרים שבאה מלמעלה, אלא האדם עצמו צריך לצאת ממצרים: הוא חושב שלא חסר לו שום דבר. ועל זה אומרים לו: אתה אמנם מקיים תורה ומצוות במעשה, אבל אתה - התענוג, השכל והרגש שלך - נמצא במצרים, מלשון מיצר וגבול, ואינך רואה ששם נמצא הקדוש-ברוך-הוא (בלי-גבול), ועליך לפעול על עצמך הענין ד"בצאתי ממצרים".

וכיצד פועלים עליו לצאת ממצרים, לצאת מטבעו ורגילותו - על-ידי "בעבור זה", דקאי על פסח מצה ומרור:

פסח - הוא ענין של הרחבה, שלכן, היתה אכילת הפסח (כמו כל הקרבנות) דרך משחה וגדולה⁸⁸, והפסח נאכל על השובע⁸⁹, שמורה על עריבות המאכל כו'; מצה - מורה על ענין האמונה וקבלת עול⁹⁰; ומרור - מרירות עמוקה מצד היותו במעמד ומצב של עבדות רוחנית, שמביאה לידי התעוררות רחמים רבים.

וזהו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - שמספרים לו שיש ענין של הרחבה (פסח) שלמעלה ממדידה והגבלה כו', וישנו ענין של אמונה (מצה) שלמעלה ממדידת השכל; וכאשר נרגש אצלו שישנם ענינים שלמעלה ממדידה והגבלה, ומתבונן במעמדו ומצבו שכל עניניו הם במדידה והגבלה כו', אזי בא לידי מרירות (מרור), ועל-ידי המרירות מעורר רחמים רבים⁹¹, ואז - "עשה ה' לי גו'", שמלמעלה מוציאים אותו ממצרים, ובא לידי פסח ומצה.

יט. "רבי יוסי הגלילי אומר כו' רבי אליעזר אומר כו' רבי עקיבא אומר וכו'"⁹²:

בפשטות כוללים דברי רבי עקיבא את דברי רבי אליעזר ודברי רבי יוסי הגלילי, כי כאשר רבי עקיבא אומר ש"כל מכה ומכה .. היתה של חמש מכות", הרי זה כולל את דברי רבי אליעזר ש"כל מכה ..

(83) לשון חז"ל - פסחים נ, א. וש"נ.

(84) ראה גם לקו"ת פינחס עה, ג. ובכ"מ.

(85) ראה זח"ב קע, ב. יל"ר בשלח יד, כז.

(86) נוסח הגש"פ (פיסקא ברוך שומר).

(87) ראה שהש"ר פ"ב, ח (א).

(88) זבחים צא, א. וראה שו"ת חכם צבי סס"ב.

(89) פסחים ע, א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ח ה"ג.

(90) ראה זח"ב מא, א. קפג, ב. לקו"ת צו יג, ג ואילך. ובכ"מ.

(91) ראה לקו"ת שה"ש טו, א.

(92) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשי"ד סי"ד (תורת מנחם

- התועדויות ח"א ע' 196). וש"נ.

- 1 היתה של ארבע מכות, ובאמרו "על הים לקו חמשים ומאתיים מכות", הרי זה כולל את דברי רבי יוסי
- 2 הגלילי ש"על הים לקו חמשים מכות". ואינו מובן מדוע צריך למנות את דברי רבי יוסי הגלילי ורבי
- 3 אליעזר בפני עצמם, מאחר שכלולים בדברי רבי עקיבא?
- 4 ויובן בהקדים מה שכתוב⁹³ "גם את העולם נתן בלבם", והיינו, שעבודת האדם עם עצמו פועלת בכל
- 5 העולם, וכפי שמבאר רבינו הזקן ב'לקוטי תורה'⁹⁴, שבעולם ישנם ד' יסודות, וגם באדם יש ד' יסודות,
- 6 וכאשר האדם "יתקן ד' יסודות שלו, בזה הוא מתקן את כל העולם כולו".
- 7 ומזה מובן גם בנוגע למכות שלקו המצריים במצרים - שהם נפעלו על-ידי עבודת בני ישראל.
- 8 וכיון שבפרטיות היו בזה ג' ענינים, כמבואר בדברי רבי יוסי הגלילי, רבי אליעזר ורבי עקיבא בנוגע
- 9 למכות: "עשר מכות", "כל מכה .. היתה של ארבע מכות", "כל מכה .. היתה של חמש מכות" - הרי
- 10 מובן, שגם בעבודתם של ישראל ישנם ג' ענינים אלו, כדלקמן.
- 11 כ. והביאור בזה:
- 12 כללות הכחות בנפש האדם הם במספר עשר, כמו שכתב רבינו הזקן בתניא⁹⁵ שנפש האדם "כלולה
- 13 מעשר בחינות כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן".
- 14 ובפרטיות יותר, הנה כל כח כלול מארבע יסודות - דכשם שבעולם יש ארבע יסודות, אש רוח מים
- 15 עפר (כפי שנימנו בפסוק⁹⁶ "והארץ" (עפר) היתה תהו ובהו וחושך (אש), כמו שכתב הרמב"ן⁹⁷ שאש היסודי
- 16 הוא חשוך) גו' ורוח אלקים גו' על פני המים", כך גם בנפש האדם ישנם ד' היסודות אש רוח מים עפר⁹⁸:
- 17 חכמה - מים, בינה - אש, מדות - רוח, ומלכות - עפר.
- 18 וכשם שבעולם, הנה מלבד ד' היסודות הנ"ל ישנו ענין חמישי - חומר ההיולי, כמו שכתב הרמב"ן
- 19 בפירושו "בראשית ברא"⁹⁹, שזהו מה ש"הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד אין בו ממש ..
- 20 מוכן לקבל הצורה כו" - כך גם בנפש האדם ישנו (מלבד ד' היסודות הנ"ל) גם כח ההיולי.
- 21 ועל-פי דברי רבי יוסי הגלילי, רבי אליעזר ורבי עקיבא בנוגע למכות שלקו המצריים [שנחלקים
- 22 לשתיים: "במצרים", וחמש פעמים ככה "על הים" (כפי שיתבאר בהזדמנות אחרת)] - "עשר מכות", "כל
- 23 מכה .. של ארבע מכות" (כנגד ד' היסודות שמהם מורכב כל דבר), ו"כל מכה .. של חמש מכות" (ד'
- 24 היסודות וגם כח ההיולי)¹⁰⁰ - הנה גם עבודתם של ישראל בשבירת קליפת מצרים בנפש האדם
- 25 (שעל-ידי-זה נעשית שבירת הקליפה דמצרים בעולם על-ידי המכות כפשוטם), צריכה להיות בסדר זה:
- 26 התחלת העבודה היא - לא בפרטי הכחות כפי שהם באופן של ציור, שכלולים מד' יסודות, אלא
- 27 בכללות הכחות (שהם במספר עשר, ודוגמתם עשר המכות), שזוהי העבודה דאמירת "מודה אני", שאין
- 28 בה ענינים פרטיים, שהרי עדיין אינו יודע מאומה כו', אלא הוא מתמסר להקדוש-ברוך-הוא בכללות
- 29 מציאותו, בכללותו של כל כח.
- 30 ואחר-כך צריכה להיות העבודה לברר את פרטי הכחות, כפי שכל כח כלול מד' יסודות (בדוגמת "כל
- 31 מכה .. של ארבע מכות"), שזוהי העבודה דפסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע וכו', שעל-ידי ההתבוננות
- 32 כו' נעשה הבירור של כל פרטי הכחות.
- 33 ואחר-כך באים לתכלית העבודה, שהיא העבודה דשמונה-עשרה, באופן של ביטול במציאות - כיון
- 34 שהעבודה חודרת לא רק בפרטי הציור של כל כח, ד' היסודות שבו, אלא גם בכח ההיולי שבו (בדוגמת
- 35 "כל מכה .. של חמש מכות").

(97) עה"פ.

(98) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אדם ס"ז (ע' קמח). וש"נ.

(99) בראשית שם, א.

(100) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 87 ואילך. וש"נ.

(93) קהלת ג, יא.

(94) במדבר ה, סע"א ואילך.

(95) רפ"ג.

(96) בראשית א, ב. וראה תורה שלמה עה"פ (אות שלא).

וש"נ.

1 ונמצא, שהתחלת העבודה צריכה להיות בענין הכלל שלמעלה מצויר, וכן גם סיום העבודה - בבחינת
2 היול¹⁰¹.

3 [בהמשך השיחה נתבאר הטעם שהענין ד"בכל מאדך"¹⁰² שבפרשה ראשונה דקריאת שמע קודם
4 לפרשה שניה - כיון שצריך להמשיך הענין ד"בכל מאדך" בכל היום; שמבחינת הכלל - "כולכם", יומשך
5 בפרטים - "ראשיכם שבטיכם גו"¹⁰³].

6 כא. ועל-פי האמור ש"את העולם נתן בלבם", הנה על-ידי העבודה דעשר מכות כו' בנפש האדם,
7 נעשית שבירת קליפת מצרים בכללות העולם.

8 ואז באה הגאולה - כפי שמסיימים בהגדה "לשנה הבאה בירושלים",

9 וכפתגם כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר¹⁰⁴, שלא צריך להמתין עד לשנה הבאה, אלא הגאולה באה
10 תיכף ומיד, ובדרך ממילא יהיה "לשנה הבאה בירושלים".

בס"ד. ר"ד יום ב' דחג הפסח, בעת הסעודה, ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

11 הרש"ג הביע רגשי השמחה של החסידים על הוראת כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א להתחיל לסדר
12 לדפוס את ההמשך הנודע "יום-טוב של ראש השנה תרס"ו" לכבוד-קדושת אדמו"ר מהורש"ב
13 נשמתו-עדן, באמרו, ששמע שבעת חלוקת המצות (בערב פסח), נתן כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א מצה
14 למנהל בית הדפוס (הר"מ שי' שוסטערמאן) כדי שיתחיל לסדר לדפוס את המשך ס"ו. ואמר כבוד-קדושת
15 אדמו"ר שליט"א:

16 בעת חלוקת המצות אמרתי לו רק שימשיך... לאחר שכתב התחיל מיד כשקיבל את ההוראה להתחיל
17 - ביום ב' ניסן (יום ההילול של כבוד-קדושת אדמו"ר נשמתו-עדן)¹, אף שחל ביום ראשון, שבדרך
18 כלל הוא יום חופש, הנה להיותו "תמים", התחיל מיד בו ביום את מלאכת סידור ה"המשך" בדפוס².

19 הרש"ג סיפר, שהרה"ח ר' חיים שי' ליברמן (שדיבר עמו בפורים האחרון) הביע את רגשי מרירותו
20 על העובדה שלמרות שמדפיסים מאמרי חסידות מכל שאר רבותינו נשיאינו, לא מדפיסים את מאמרי
21 כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, ובפרט את ההמשך הנודע בשעה שהקדימו תער"ב. ואמר,
22 שכנראה מסתפק כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א אם להדפיס המשך זה, ולדעתו, אם חסידים היו מבקשים
23 מכבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א להדפיסו, היה נעתר לבקשתם. ואמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:

24 הרי רואים בפועל שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר הדפיס מאמרי חסידות מכל רבותינו נשיאינו,
25 מלבד מאמרי אביו כבוד-קדושת אדמו"ר נשמתו-עדן!

26 ואמר הרש"ג: כנראה היה זה מצד סיבה צדדית. (והמשך לספר:) בימי בחרותי, בשנת עזר"ת, זכיתי
27 ללוות את כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בנסיעתו מרוסטוב למוסקבה³, וכבוד-קדושת אדמו"ר

לסדר בדפוס את המשך תרס"ו.

(2) יש לציין, שלאחרי כמה שבועות נתקבלה הוראה להפסיק
לסדר את ההמשך. ורק כעבור כמה שנים, בער"ח אלול תשל",
הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א לסיים את סידור ההמשך (כמסופר
בספר "למען ידעו" (לר"מ שוסטערמאן) ע' 151), ויצא לאור
בדפוס לקראת כ"ף מרחשון תשל"א.

(3) ראה קונטרס "חנך לנער" ע' 16: "בחדש אלול [תרע"ז]
משתתף בועידת רבנים ועסקנים במאסקבא".

101) בזכרון אחדים: והיינו, שדוקא כאשר התחלת העבודה
היא (לא בהפרטים, אלא) בהכלל, אזי באים לתכלית העבודה,
שגם בהפרטים יהי' נרגש בחי' ההיול.

102) ואתחנן ו, ה.

103) ר"פ נצבים.

104) שיתח ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה
ריש ע' 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).

(1) ביום ב' ניסן, לאחר ש"כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר
מה"אוהל", הורה (באמצעות הרחמ"א חודקוב) שיתחילו מיד

1 נשמתו-עדן היה שרוי במצב רוח מרומם ("אויפגעלייגט"), ודיבר אודות הסדר במאמרי החסידות שלו,
 2 באמרו, שעד שנת תרס"ו היה סדר אחד, ומשנת תרס"ו עד שנת תער"ב התחיל עוד סדר, וסיים שכל זה
 3 אינו מגיע ("עס קומט ניט") להסדר שהתחיל בשנת תער"ב!... ואחר כך אמר לי, שאשתדל אצל דודי
 4 החסיד הגביר ר' שמואל גוראריה ואצל דודי החסיד הגביר ר' נתן גוראריה, שיקבלו על עצמם את מימון
 5 ההוצאות הכרוכות בהדפסת המשך ע"ב⁴. (וסיים הרש"ג:) ורק מפני סיבה צדדית לא בא הדבר לידי
 6 פועל⁵.

7 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א הרהר במשך זמן⁶, ואחר כך הפטיר: האם אתם אכן חושבים במלוא
 8 הרצינות ("ערנסט") אודות הדפסת המשך ע"ב?
 9 וענה הרש"ג: בודאי! וכי למתי עלינו לחכות?!

אבל מה תועלת בהדיבור, וההדפסה כרוכה בהוצאה של עשרת אלפים דולר לערך, ומי יתן את הכסף?.

ובמכתב משנת תש"ט (אג"ק ח"ג ס"ע קנג ואילך): "בנוגע להמשך תער"ב - הנה זה מכבר כתבתי וגם הודעתי לעוד מאנ"ש, שיש בידי הרשיון להדפיסו, אבל דרושים האמצעים לזה מראש, עכ"פ חלק מהם, כי אין זה ספר שימכר בהמון כמובן. וכפי הידוע לי, לא עשה איש מאומה בזה, מאז התחלתי לדבר עד"ז וע"ע, דהיינו ד"ה' שנים".

יש לציין, שבסופו של דבר, נדפס המשך תער"ב לראשונה בשנת תשל"ז, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, בהשתתפות (ואחריות) של כל אנ"ש שי, בסכום של דולר אחד ע"י כאו"א - כמשנ"ת בארוכה בשיחת כ"ף כסלו תשל"ז - נדפסה בהמשך תער"ב ח"ג (הוצאת תשנ"ב ואילך) בהוספות ע' יא ואילך.

4 ראה גם אג"ק ח"ב ע' קמז בהערה בשוה"ג, ממכתב הר"י לנדא, ששמע מכ"ק אדנ"ע: "איך וואָלט זייער וועלן אַז דער בשעה שהקדימו ע"ב זאָל אַרויס. אַז עס זאָל זיך געפינען ווער עס זאָל עס קופירן. . ואמר את זה בצער".

5 ראה גם אג"ק שם ע' קיב בהערה בשוה"ג, ממכתב הר"מ גורארי: "שכ"ק אדמו"ר נב"מ זי"ע חפץ מאד שיהי' בכתב וילמדו, ורק הי' סיבות שלא נתקיים הדבר".

6 להעיר גם מש"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהקדמה לקונטרס "חנוך לנער" (קה"ת, תש"ג): "ויהי"ר אשר ימצאו במהרה האמצעים הנחוצים להדפסת שורת מאמריו המבארים עיקרי תורת החסידות ונודעים בשם "המשך יו"ט של ר"ה, רס"ו" (סא מאמרים) ו"המשך בשעה שהקדימו, תער"ב" (קמד מאמרים).

ובמכתב להר"י לנדא משנת תש"ו (אג"ק שם): "בנוגע להמשך בשוה"ק תער"ב, דיברתי איזה פעמים עם אנ"ש פה,

אגרות קודש

ב"ה, ח"י ניסן, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מיי"ב ניסן.

התקוה חזקה ע"פ תוכן מכתבה שלה, שמרגישה וגם רואה איך שנחוצה פעולתה ועזרתה לבני ביתה, ואדברנה עתה לאחר פטירת בעלה ע"ה גדלה הנחיצות עוד יותר, וכמובן שתבליג על צערה ומצב רוחה ותעשה כל התלוי בה לעזר הקרובים, לא רק בני ביתה ממש, אלא הנמצאים בסביבתה בכלל, שהרי כל ישראל חברים ואפילו אם עד עתה לא הורגלה בזה, בודאי הרעיון אשר זהו נחת רוח אמיתי הכי נעלה שיכולה לגרום לנשמת הנפטר, תוסיף בה כח ועודד לעשות בכל האמור, נוסף אשר זהו ציווי תורתנו הק' תורת חיים, והרי ציווי התורה הוא גם נתינת כח, ואף שמוכן שכל התחלות קשות ובפרט במצבים כהנ"ל ובמצב רוח כהנ"ל, הרי כאמור ציווי השי"ת הוא גם נתינת כח בערך הקישורים, וכבר הודיעונו חכמנו ז"ל אשר הבא לטהר מסייעין אותו, וינעם לי להתבשר טוב בזה...

בברכה לבשו"ט.

בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א

אור לי"ד ניסן ה'תשנ"א

לאחרי מכירת חמץ

ובפרט בעמדנו בשנה מיוחדת שבראשית-יבות
 שלה נרמז ענין הגאולה – "הי' תהא שנת אראנו
 נפלאות" (או "נפלאות אראנו") – שתיכף ומיד
 נעשה ה"אראנו נפלאות", "אראנו" דייקא, שרואים
 בעיני בשר ה"נפלאות" דהגאולה האמיתית
 והשלימה ("כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
 נפלאות"¹⁰), ובאופן ד"הי' תהא", "בהווייתו
 יחא"¹¹, שמורה על התוקף והנצחיות.

ובכל זה נוסף גם המעלה דשנה זו בענין
 ה"חזקה"¹² – שהתחלת השנה (ר"ה) היתה באופן
 משולש, ג' ימים רצופים דיו"ט ושבת, וכן ימים
 ראשונים דחג הסוכות ושמע"צ ושבת באופן
 משולש, ג' פעמים משולש, ושייך במיוחד לחג
 הפסח שיש בו שלשה דברים עיקריים, פסח מצה
 ומרור¹³ – שנעשה התוקף ד"חזקה" בכל הענינים
 האמורים.

ויה"ר והוא העיקר – שמהדיבור בכל זה (ששייך
 לפסח, כדאיתא בכתבי האריז"ל¹⁴ ש"פסח" הוא
 "פה סח") יומשך ויבוא המעשה בפועל תיכף ומיד,
 כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח מחר,
 בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן
 פסח" בדיבור (כמ"ש¹⁵ "ונשלמה פרים שפתינו"),
 כיון שיקריבו קרבן פסח במעשה בפועל בבית
 המקדש השלישי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו')
 הרי"י שי' פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר

1 חג הפסח כשר ושמח, ולהמשיכו על כל השנה
 2 כולה¹,

3 כולל ובמיוחד – המשכת כל עניני ברכה באופן
 4 תמידי, כמו ברכת טל – שמתחילים לומר ביום
 5 ראשון דפסח² – ש"לא מיעצר"³, כך יהיו כל
 6 הברכות וההמשכות בטוב הנראה והנגלה לכלל
 7 ישראל באופן ש"לא מיעצר",

8 ועד להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית
 9 והשלימה⁴, גאולה שאין אחרי' גלות⁵ ("לא
 10 מיעצר").

11 ובפשטות – שתיכף ומיד שומעים קול השופר
 12 דמשיח⁶, ולפנ"ז קולו של אליהו הנביא זכור לטוב,
 13 מבשר הגאולה⁷, שאומר שהגאולה כבר באה,
 14 כדאיתא בילקוט שמעוני⁸ "בשעה שמלך המשיח
 15 בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם
 16 לישראל ואומר ענוים⁹ הגיע זמן גאולתכם".

1) להעיר מהפתגם הידוע שרבינו הזקן לא הכניס בסידורו
 (בסוף ההגדה) "חסל סידור פסח", כיון שהפסח אינו מסתיים
 אלא נמשך תמיד, בכל השנה (סה"ש תש"ג ע' 75).
 2) בתפלת מוסף. – ולהעיר, שמעיקר הדין היו צריכים
 להתחיל בלילה הראשון (בתפלת ערבית), "אלא לפי שבתפלת
 ערבית אין כל העם בבית הכנסת", לכן קבעו להתחיל ביום, כדי
 שיהי' בפירסום הכי גדול (ראה ט"ז אורח סק"ד סק"ב. שו"ע
 אדה"ז שם ס"א).

3) תענית ג, א. – וטעם הדבר, כיון שהמשכתו בדרך
 אתערותא דלעילא, דלא כגשם שהמשכתו בדרך אתערותא דלתתא
 (ראה ת"א בשלח סה, ג. לקו"ת האוינו עג, ב ואילך), ולכן שייך
 לחג הפסח (וחודש ניסן) שענינו אתערול"ע (ראה לקו"ש ח"א ע'
 234. ח"ב ע' 545).

4) להעיר מהשייכות ד"טל" לגאולה העתידה – טל שעתידי
 להחיות בו את המתים (שבת פח, ב. ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב.
 תנחומא (באבצר) תולדות יט).

5) מכילתא בשלח טו, א (הובא בתוס' פסחים קטז, ב).
 פסיקתא רבתי ויל"ש שבהערה 8.

6) ראה פרדר"א ספלא. ירושלמי תענית פ"ב ה"ד. אותיות
 דר"ע אות ט'.

7) ראה פרש"י בחוקותי כו, מב. תיב"ע וארא ו, יח. יל"ש
 ר"פ פינחס. עירובין מג, ב. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב.

8) ישע"י רמז תצט – מפסיקתא רבתי פל"ה.

9) "ענוים" דייקא – מעלת הביטול, ששייך במיוחד לחג

הפסח ("זמן חרותנו") שנקרא בתושב"כ "חג המצות", כידוע
 ש"מצה" ענינה ביטול (ראה לקו"ת צו יג, ג. ובכ"מ).

10) מיכה ז, טו. וראה אורח"ת נ"ך (ח"א) עה"פ (ע' תפז).

11) ראה ברכות יג, א. מגילה ט, א. יז, ריש ע"ב. בכורות ד,
 ב.

12) ראה גם מכתב י"א ניסן שנה זו.
 13) ד"כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו"

(הגדה של פסח פסקא "רבן גמליאל הי' אומר" – ממשנה פסחים
 קטז, א"ב).

14) פע"ח שער חג המצות פ"ז. ובכ"מ.

15) הושע יד, ג. סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח".

- 1 שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד'
2 ימים¹⁶.
3 ואח"כ פנה להערב קבלן (ר"מ שי' הכהן

ערך ביקור מומים ע' קסג (וראה שו"ת תורת חסד סכ"ג, שדין ביקור ד' ימים הוא רק למצוה (לכתחילה), אבל גם אם נשחט בלא ביקור ונמצא תמים כשר).

(16) ראה פסחים צו, א ובפרש"י (שגם פסח דורות צריך ביקור ד' ימים). – וראה פרטי הדעות והשקו"ט בזה בתורה שלימה עה"פ בא יב, ו (אות קמג). ובמילואים אות יב. אנציק' תלמודית

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג הפסח, ה'תשכ"ה

שבת וחג הפסח כשר ושמח ועונג וחירות אמיתי ובפרט שהשנה שלימה ותמימה.

מנחם שניאורסאהן

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

שמתחילה היו ארבעת השדות שמסביב שייכות לארבעה בני אדם ומכר כל אחד מהם את שדהו ללוקח אחר, וכן בארבעה בעלים דאיתו מנחם חר – שמתחילה היו שייכות השדות לאדם אחד ומכר כל אחת מהן ללוקח אחר, אכן בולי ע'למא לא פליגי דמצינו מרחי ליה – שכל אחד מהשכנים יכול לדחותו ולומר לו, שמא הדרך אינה מצויה בתוך שדי. כי פליגי אדמון וחכמים, בחד דאיתי מנחם ארבעה, שמתחילה היו ארבעת השדות שייכות לארבעה בני אדם, ומכרו ארבעתם את שדותיהם לאדם אחד. אדמון סבר, מצי אמר ליה זה שאבדה לו הדרך ללוקח, אף שאתה בא מכח ארבעה מוכרים מכל מקום עתה לאחר שקנית את כל השדות דרכי נכד הוא – הדרך שלי נמצאת בתוך שדותיך, ותן לי לפחות את הקצרה ביותר. ורפנן סבר, אינו יכול לתבוע כלום, משום דאמר ליה הלוקח, אי שתקת שתקת – אם תשתוק ולא תתבעני אמכור לך דרך שלא ביוקר. ואי לא תשתוק אלא תתבעני, מהדנא שטרך למרחי – אחזיר את שטרות מכירת השדה לבעליהן הקודמים, ולא מצית לאשתעווי דנא ברחי – ושוב לא תוכל לתבועם בדין משום שכל אחד מהם ידחה אותך אצל חבירו, ותצטרך לקנות מהם דרך בדמים מרובים.

מסיקה הגמרא את דבריה: לימא רבי אבא דאמר בספק ובני יבם 'קם דינא' סובר דרפנן, שאינו יכול לתבוע דרך מהלוקח משום שכבר נקבע דין 'המוציא מחבירו עליו הראיה' בשעה שהיו שייכות השדות לארבעה בני אדם שונים, וכל אחד מהם יכול לדחותו אצל חבירו, ואף עתה לאחר שכל השדות נמכרו לאדם אחד אין מתבטל דין זה. ורפנן דאמר 'הדר דינא' סבר דאדמון, שבכוחו לתבוע לו דרך לאחר שכל השדות נמכרו לאדם אחד, ומתבטל דין 'המוציא מחבירו עליו הראיה' שנפסק בשעה שהיו שייכות השדות לארבעה בני אדם.

דוחה הגמרא: אין שתי המחלוקות תלויות זו בזו, שכן אמר לה רבי אבא, אבא דאמר 'קם דינא', אפילו באדמון – בשיטת אדמון אמרתי זאת. משום שעד כאן לא קאמר אדמון דהם שיוכל לתבוע דרך מהלוקח, אלא משום דאמר ליה ללוקח, ממה נפשך,

כדין, מכל מקום אחזיר מחצית זו ונחלוק אותה בינינו בשוה יחד עם כל ירושת אבינו. ואי בר מיתנא אבא בן המת הראשון אני ולא אחיכם, אם כן הכו לי פליגא דפליג אבובון ברה"א – החזירו לי את המחצית מירושת אבי שחלק אותה אביכם עמי ונטל אותה שלא כדין. רבי אבא אמר בשם רב, קם דינא – הדין שנפסק בנכסי הראשון קיים ושוב אינו מתבטל, ואפילו שעתה דוחים בני היבם את הספק מירושת אביהם בטענה שאיננו בנו אלא הוא בן הראשון, ולדבריהם אכן נטל אביהם מחצית זו שלא כדין, מכל מקום הדין שכבר התקיים בשעתו אינו בטל. ורפנן דאמר הדר דינא – הדין הראשון חוזר ומתבטל, ואם ידחו בני היבם את הספק מירושת אביהם בטענה שאיננו בנו, נמצא שלדבריהם נטל אביהם מחצית מנכסי הראשון שלא כדין, ועליהם להחזיר לו מחצית זו. מבררת הגמרא: לימא – [שמא נאמר] שרבי אבא ורבי ירמיה בפלוגתא דאדמון ורפנן קמיפליגי. דתנן במשנה בכתובות (קט), מי שהלך למדינת הים ואבד לו דרך שדהו, שהיתה שדהו מוקפת בשדות אדם אחר, והיתה לו דרך לשדהו בתוך אחת מהן, ומכיון שהלך למדינת הים נשכח היכן עברה דרך זו, נחלקו תנאים בדני. אדמון אמר, ילך בקצרה – כופה הוא את בעל השדות שמסביב להעמיד לו לכל הפחות את הדרך הקצרה ביותר לשדהו. ורפנן אומר, אינו יכול לתבוע שום דרך, אלא יקח לו דרך במאה מנה – יקנה לו דרך בקרקע בכל מחיר שישיתו עליו, או שיפרח באויר כדי להגיע לשדהו.

ותינן – ותמנהנו בה במשנה זו, מדוע לרפנן אין לו דרך, הרי שפיר קאמר אדמון, שמאחר שבדאי יש לו דרך בשדות אלו, על בעליהן לתת לו לכל הפחות את הדרך הקצרה ביותר. ואמר רב יהודה אמר רב, קמא עסקינו, כגון שהקפידה ארבעה בני אדם מארבע רוחות, וכל אחת מהשדות שמסביב שייכת לאדם אחד. לפיכך אינו יכול לתבוע אף אחד מהם, שכן כל אחד דוחהו ואומר לו שהדרך אינה נמצאת בשדהו אלא בשדה אחרת, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ושוב הקשינו: אי קמי, מאי טעמא דאדמון שהם צריכים לתת לו דרך, הרי כל אחד מהם יכול לדחותו בטענה האמורה. ואמר רבא לתרץ, בארבעה בעלים דאיתו מנחם ארבעה –

בס"ד. שיחת יום ועש"ק ערב פסח ה'תשנ"א

— לאחר תפלת מנחה —

22 ובפרשת שמני⁷, כדלקמן.
23 ב. פסח שחל בשבת:
24 שבת (יום השביעי לבריאת העולם) — קשור
25 ומורה על שלימות העולם, כמארוז"ל⁸ "מה הי'
26 העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה", היינו,
27 שלאחרי גמר בריאת העולם בששת ימי בראשית
28 הי' העולם חסר מנוחה, ובשבת נשלם (החסרון
29 שבעולם — שלימות) העולם.
30 ופסח (שבו נגאלו ממצרים) — קשור ומורה על
31 דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כי, גם שלימות
32 העולם היא עדיין בבחינת "מצרים" מלשון מיצר
33 וגבול⁹, והשלימות האמיתית היא בהגאולה
34 מהמיצר וגבול (ד'שלימות) העולם, באופן של
35 דילוג (פסח ע"ש הדילוג והפסיחה¹⁰) למעלה
36 מגדרי העולם.
37 ובקביעות שנה זו שחג הפסח חל בשבת
38 מתחברים ב' המעלות (פסח ושבת) גם יחד¹¹ —
39 שהדרגא שלמעלה מהעולם (פסח) נמשכת וחודרת
40 גם בגדרי העולם (שבת). ובסגנון אחר: לא זו
41 בלבד שישראל נגאלים ויוצאים ממצרים, היינו,
42 שמתעלים לדרגא שלמעלה מהעולם, אלא יתירה
43 מזה, שמעלים את העולם עצמו לדרגא שלמעלה
44 מגדרי העולם.

1 א. המעלה המיוחדת דחג הפסח בקביעות שנה
2 זו (בהוספה על קביעות חג הפסח בט"ו בניסן) —
3 שחל ביום השבת.¹
4 וב(הקביעות דפסח ב)יום השבת גופא נוסף
5 עילוי מיוחד מצד הברכה ד"שבת הגדול" שלפניו
6 — כידוע² שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין",
7 כל ששת ימי השבוע עד ליום השבת, ועד בכלל,
8 שגם יום השבת מתברך מהשבת שלפניו³, ועוד
9 יותר מבשאר ימי השבוע, בגלל הצד השווה
10 ששניהם ימי השבת. ואם בכל שבת נמשכת ברכה
11 לשבת שלאחריה, ב"שבת הגדול" בודאי נמשכת
12 ברכה גדולה לשבת שלאחריה שבו חל חג הפסח.
13 ועילוי נוסף בקביעות שנה זו — שחג הפסח
14 הוא בפרשת שמני⁴.
15 ויש לבאר התוכן וגם הקשר והשייכות
16 דהמעלות בחג הפסח בשנה זו (קביעותו ביום
17 השבת, הברכה המיוחדת משבת הגדול, ופרשת
18 שמני), כולל ובמיוחד בנוגע לערב פסח, שמלבד
19 היותו ערב (יו"ט, ובימים טובים גופא "ראשון
20 לרגלים"⁵) פסח, ניתוסף בו בשנה זו שהוא גם ערב
21 שבת, וערב שבת שמתברך משבת הגדול⁶.

1) ובפרטיות יותר — הן יום ראשון דפסח והן יום אחרון של פסח*, היינו, שההתחלה והסיום** דחג הפסח (שכוללים כל הימים שביניהם) ביום השבת.

2) זהר ח"ב סג, ב. פח, א.

3) כלומר, נוסף על הברכה שיש ביום השבת עצמו, כמ"ש (בראשית ב, ג) "ויברך אלקים את יום השביעי", נמשכת בו תוספת ברכה מהשבת שלפניו.

4) ושייך גם (ובמיוחד) ליום השבת (שבו חל חג הפסח) — שנוסף על לימוד שיעורי חת"ת בפרשת שמני, ישנה הקריאה בתורה במנחת שבת בפרשת שמני.

5) ר"ה ד, א.

6) להעיר שהתגלות הברכה מיום השבת על (כל ימי השבוע ו)יום השבת שלאחריה — שמודגשת בענין ה"מן" (ראה זהר שם) — היא בערב שבת שבו ירד המן גם בשביל יום השבת, כמ"ש "ויברך אלקים את יום השביעי", "ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגלת, ובששי לחם משנה" (פרש"י עה"פ).

(* בחז"ל. ובאה"ק — שביעי של פסח בערב שבת.

(** ובאה"ק — אסרו חג.

7) להעיר מהשייכות דפרשת השבוע לערב שבת — שעיקר הזמן דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום הוא בערב שבת (שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ו), ומזה מובן שגם בערב שבת שחל בו פסח (שאין בו קריאת שמו"ת דפ' שמני) מודגשת השייכות לפרשת שמני.

8) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט ובמנות כהונה שם (ד"ה שאנן) בשם "חז"ל".

9) ראה תו"א בשלח סד, א. יתרו ע"א, ד. ובכ"מ.

10) ראה פרש"י בא"ב, יא. שם, יג. ועוד. וראה לקו"ת צו יג, ד ואילך. ועוד.

11) ויש לומר, שמעין זה ישנו גם בכל חג הפסח — שנקרא בכתוב (גם) בשם שבת, כמ"ש (אמור כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת", שפירושו ממחרת חג הפסח (מנחות סב, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ). ומודגש בגלוי כשהג הפסח חל בשבת, שאז התחלת הספירה היא גם "ממחרת השבת" כפשוטו, ביום ראשון בשבוע, "תמימות כששת ימי בראשית" (ראה קה"ד פ"א, ג ובפ"י מ"כ. וראה לקו"ש ח"ב ע' 96 ואילך).

28 [ולהעיר, שהמעלה ד"שמיני" מודגשת גם בחג
29 הפסח (נוסף לכך שבשניהם מודגש הדילוג למעלה
30 מהעולם) – ששמיני של פסח (בחו"ל¹⁸) שיין
31 במיוחד (יותר משאר ימי הפסח) להגאולה העתידה
32 לבוא ע"י משיח צדקנו, שלכן מפטירין בנבואת
33 הגאולה "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'"¹⁹, ואוכלים
34 "סעודת משיח", כידוע ומפורסם המנהג המקובל
35 מהבעש"ט²⁰].

36 ו"שמיני" הוא גם מלשון שומן²¹, ש"מפנפנע
37 בכולו" (כהפס"ד בשו"ע²²) – שבזה מרומז
38 שהעילוי ד"שמיני" שלמעלה מהעולם הוא גם

שמונה" (וראה ד"ה ויהי ביום השמיני שבהערה הקודמת. לקו"ת
תוריע כא, ד. ועוד).

(18) ובארץ ישראל נמשך ומתגלה העילוי ד"שמיני של פסח
ב"שביעי של פסח" – שלכן אוכלים סעודת משיח (ענין
הגאולה, שמיני) בשביעי של פסח**.

(19) ישע"י, א, א ואילך (וראה סה"ש תרצ"ו ע' 140 – הקשר
לסעודת משיח).

(20) "היום יום" כב ניסן. ספר השיחות: תרצ"ו שם; תרח"ץ
ע' 277; קיץ ה'ש"ת ע' 75. 80; תש"ב ע' 109 ואילך; תש"ג ע'
118.

(21) ראה (בנוגע "שמיני עצרת") לקו"א להח"מ סח, סע"ב.
אור תורה להח"מ צה, ב. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתיו. סה"מ תרצ"ו
ע' 41. וש"נ.

(22) יו"ד סק"ה ס"ה.

ויש לומר ע"ד הרמז שדין זה שנאמר בחלק יו"ד דהשו"ע,
"מפנפנע בכולו", בכל ד' חלקי השו"ע, היינו, שעבודת האדם בכל
פרטי הענינים שבכל ד' חלקי השו"ע חדורה בענין ה"שמן"
("שמיני") שבתורה, פנימיות התורה.

[ובפרטיות יותר – שנוסף על המשכת ופעולת ה"שמן"
(דעה את ה" – "יורה דעה") ב"אורח חיים" דב"י, ישנו הענין
ד"אבן העזר", ש"הקב"ה ענור*** ונותן לו כח וחוק ד"אבן"
לפעול המשכת ופעולת השמן גם בדיני ממונות שבחושן משפט,
עניני העולם].

וע"י שלימות העבודה בהמשכת וגילוי השמן בכל ד' חלקי
השו"ע בכל פרטי הענינים שבעבודת האדם (גם בעניני העולם,
דיני ממונות שבחושן משפט), נעשית גם ההמשכה והגילוי
בהעולם עצמו, בכל ארבע כנפות הארץ, וע"י נעשית הגאולה

(*) ובזה מרומז שגם בחי' "שמיני" (ובפרט שמיני של פסח) שלמעלה
מהעולם נמשכת ומתגלה וחודרת בבחי' "שביעי" שבגדרי העולם.

(**) ראה שיחת אהש"פ תרח"ץ (סה"ש תרח"ץ ע' 283) בשם הצ"צ:
בשביעי של פסח מפטירין בשירת דוד לפי שבשביעי של פסח
ובאחרון של פסח ישנו גילוי משיח בן דוד, ולכבוד משיח אומרים
שירת דוד. – ויש לומר, שב"שירת דוד" (כפי שנאמרת לכבוד דוד
מלכא משיחא) נרמזת גם שירה העשירית – שלימות הגאולה כפי
שריא בבחינת "העשירי יחי' קודש", "עלי עשור" שלמעלה גם מ"כינור
של ימות המשיח שמונה" (ערכין שם).

(***) ויש לומר, שזה"ענור" קשור עם ענין הנישואין (שפרטי הדינים שבו
נתבאר בחלק אה"ע) – "ענור כנגדו" – שרומז על שלימות ויחוד
דב"י עם הקב"ה (איש ואשה).

1 ג. שבת (שבו חל פסח) שמתברך מ"שבת
2 הגדול":

3 ענינו של "שבת הגדול" ("גדלות" בענין
4 ה"שבת") – שנוסף על שלימות העולם (ענינו של
5 שבת) נמשכת ונעשית בו "גדלות" שלמעלה
6 מהעולם, היינו, שהעולם עצמו מתעלה לדרגא
7 שלמעלה מהעולם, כמודגש בה"נס גדול" ד"למכה
8 מצרים בבכוריהם"¹² (שעש"ז נקרא "שבת
9 הגדול"¹³), שהנס אינו באופן של שידוד הטבע
10 (למעלה מהטבע), אלא באופן שחודר בטבע גופא
11 לשנותו ולהפכו ("למכה מצרים בבכוריהם")¹⁴.

12 ויש לומר, שתוכן הברכה שנמשכת מ"שבת
13 הגדול" לחג הפסח¹⁵ בכל שנה, הוא, שגם הדרגא
14 שלמעלה מהעולם (פסח) תומשך ותתגלה בגדרי
15 העולם, ע"ד ובדוגמת ה"נס גדול" ד"שבת
16 הגדול"; וענין זה הוא בהדגשה יתירה בפסח שחל
17 בשבת – שהברכה שמקבל חג הפסח מ"שבת
18 הגדול" ניכרת בגלוי בהקביעות דחג הפסח ביום
19 השבת, שבו מודגש החיבור דהדרגא שלמעלה
20 מהעולם עם העולם.

21 ד. פרשת שמיני:

22 "שמיני" – מורה על דרגא שלמעלה מהעולם,
23 כי, מציאות העולם (גם השלימות דהעולם) קשורה
24 עם מספר שבע, שבעת ימי בראשית שהם שבעת
25 ימי ההיקף, ומספר שמיני קשור עם דרגא שלמעלה
26 מהעולם¹⁶, ורומז על עניני הגאולה¹⁷ – גאולה
27 מהמדידה והגבלה דגדרי העולם.

(12) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים, פרש"י ומצו"ד עה"פ.

(13) תוס' שבת פז, ב (ד"ה ואותו). שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס
תל.

(14) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך. – ומבאר שם
(ע' 47) שנס כזה דוקא נקרא "נס גדול", ע"ד מ"ש "גדול ה'
והמהלך מאד בעיר אלקינו", ודרשו חז"ל "אימתי הוא גדול
כשהוא בעיר אלקינו", היינו, שהגדלות האמיתית ניכרת בשינוי
והפיכת הטבע גופא (וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 359 ואילך).

(15) שנקרא שבת טתם (כנ"ל הערה 11), ומתברך מ"שבת
הגדול". – ולהעיר, שא' הטעמים שנקרא "שבת הגדול" הוא
"להודיע .. כי יש יום אחריו סמוך ונראה שנקרא שבת ואינו גדול
כמהו, והוא יום טוב של פסח שנקרא גם כן שבת" (ספר אורים
גדולים (אזמיר תקי"ח) למוד כד – הובא בשו"ת שמן המור
(ליוורנו תקנ"ג) חיו"ד סט"ו). וראה גם סה"ש תשמ"ח שם (ע'
361).

(16) ראה כלי יקר ריש פרשתנו (שמיני). שו"ת הרשב"א ח"א
ס"ט. הובאו ונתבארו בד"ה ויהי ביום השמיני בסה"מ תרע"ח ע'
רסט ואילך. תש"ד ע' 191 ואילך. תש"ה ע' 167 ואילך. ועוד.

(17) כמארז"ל (ערכין יג, ב) "כינור .. של ימות המשיח

27 ויתירה מזה ש"אין יכולין לעמוד בו" 29.
28 ומהחילוקים שביניהם בזמני השנה – שבת
29 ופסח: שבת (שלימות העולם) שייך (בעיקר 30)
30 לעבודת הצדיקים, ופסח (דילוג למעלה מהעולם)
31 שייך (בעיקר 31) לעבודת בעלי תשובה 32 בדרך
32 דילוג, כמ"ש 33 "קול דודי הנה זה בא מדלג על
33 ההרים מקפץ על הגבעות", דילוג וקפיצה למעלה
34 מסדר השתלשלות 34, ע"ד ובדוגמת הדילוג
35 שבעבודת התשובה 35.

29 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. הובא בלקו"ת בלק עג,
סע"א. ובכ"מ.
30 אף ששייך גם לעבודת התשובה, כמארז"ל (ב"ר ספכ"ב)
"כך היא כחה של תשובה .. מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר
ליום השבת", "דריש שבת מלשון תשובה" (יפה תואר שם. וראה
אגה"ת ספ"י: "שבת אותיות תשב").

31 אף ששייך גם לעבודת הצדיקים, כדלקמן הערה 35.
32 להעיר מזה"ב מ, ב: "כתיב בעשור לחודש הזה ויקחו
להם גז", וכתיב אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפורים הוא
כו", היינו, שלקחת השם דקרבן פסח בעשור לחודש שייכת
ליום הכפורים ***. – נתבאר בד"ה קול דודי הב' תשל"ו.
33 שה"ש ב, ח.

34 ד"ה קול דודי בלקו"ת שה"ש טו, ב ואילך; מאמרי אדה"ו
תקס"ט ס"ע מז ואילך. ד"ה הנ"ל תשל"ו. ובכ"מ.
35 ואף שמבואר בכ"מ בהחילוק שבין תשרי לניסן, שתשרי
ענינו עבודת התשובה, וניסן ענינו עבודת הצדיקים (ראה סה"מ
תרל"ו ח"ב ע' שם. תרנ"ב ס"ע ג'. ועוד) – ה"ז בנוגע להתעוררות
ותינתנח לעבודה, שבחודש תשרי העבודה היא (בעיקר) מצד
התחתון בכח עצמו ("אני לדודי (ואח"כ) ודודי לי" (שמודגשת
בעיקר בבעלי תשובה), ובחודש ניסן העבודה היא (בעיקר) מצד
הגילוי מלמעלה ("דודי לי (ואח"כ) ואני לר"), אבל בנוגע לעבודה
עצמה – מודגשת תנועת הדילוג שבעבודת הבעלי תשובה ***
בחודש ניסן דוקא, שענינו הנהגה נסית שלמעלה מהטבע (משא"כ
חודש תשרי שענינו הנהגה טבעית), אלא שהדילוג נעשה מצד
הגילוי מלמעלה ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה
וגאלם") ****, היינו, שהגילוי מלמעלה באופן של דילוג פועל
דילוג בעבודת האדם ***** ("הקב"ה מדלג .. (וכתוצאה מזה)
ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש דרך דילוג וקפיצה"). ועצ"ע.

*** עוד ענין בהשייכות דיוהכ"פ לפסח – ראה לקוטי לוי"צ בראשית
ע' צדח. תורת מנחם דפארת לוי"צ בראשית אות לט).
**** ובפרטיות יותר: הן הדילוג שבתשובה כפשוטה – כביצי"מ
כפשוטו. שכיון שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, והוצרכו לדלג
ולברוח מהרע. כמו בעל תשובה שצריך זהירות יתירה והן הדילוג
שבתשובה ד"הרוח תשוב אל האלקים" – כביצי"מ בעבודה הרוחנית.
גם לאחרי שלימות העבודה צריך לצאת מהמציאות וגבולים לדגא
שלמעלה ממדידה והגבלה.
***** כיון שאין זה ביכולת האדם מצד עצמו: ביצי"מ כפשוטו –
מפני היותם בשפל המצב. וביצי"מ ברוחניות (גם בדגרות נעלות) –
מפני ההגבלה דגדרי הנבראים.

***** וע"ד המבואר בשיטת ר' יהושע שבניסן נגאלו ובניסן עתידין
להגאל (ר"ה יא. א). שס"ל שנגאלין גם בלא תשובה (סנהדרין צו. ב)
– שגם התשובה באה עי"ז ש"הקב"ה מעמיד להם מלך כו" (סנהדרין
שם). היינו, ע"י הגילוי מלמעלה (ראה אוה"ת ב' ע' רס ואילך).

1 באופן של שומן שמפעפע בכולו, היינו, שנמשך
2 וחודר בגדרי העולם 23.
3 ומעלה יתירה בקביעות שנה זו שקורין "ויהי
4 ביום השמיני" שמונה פעמים 24, שאז ניתוסף
5 הדגשה יתירה בב' הענינים ד"שמיני" – הן במעלת
6 דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, כיון שהענין
7 ד"שמיני" חוזר ונכפל בעילוי אחר עילוי שמונה
8 פעמים, והן בהמשכה והגילוי בגדרי העולם
9 ("שמך" ש"מפעפע בכולו"), כיון שהענין
10 ד"שמיני" גופא הוא באופן של "שומן", כידוע 25
11 הפתגם "שמיני שמונה שמינה" (שכאשר קורין
12 "שמיני" שמונה פעמים אזי השנה כולה היא
13 שמינה).

14 ה. וביאור הענין דחיבור דרגת האלקות
15 שלמעלה מהעולם עם העולם (הצד השוה והנקודה
16 המשותפת בפרטי הענינים הנ"ל בקביעות שנה זו)
17 – בעבודת האדם:

18 ידוע שעבודת האדם נחלקת לב' אופנים
19 כלליים: (א) עבודת הצדיקים – עבודה מסודרת
20 ("תמידים כסדרם") כפי שנקבע הסדר בבריות
21 האדם באופן "אשר עשה האלקים את האדם
22 ישר" 26, (ב) עבודת בעלי תשובה – באופן של
23 הוספה ("מוספים כהלכתם") ודילוג ("לדלג
24 שור" 27) לגבי סדר הבריות, שע"ז באים לדרגא
25 שלמעלה מגדרי הבריות, כמארז"ל "מקום שבעלי
26 תשובה עומדים צדיקים גמורין אין עומדים שם" 28,

דכל בני" – שבאים מכל ארבע כנפות הארץ לארצנו הקדושה,
לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ורואים את "חושן
המשפט" שבין שמונת בגדי כהן גדול.

23 ויש לומר, שגילוי והמשכת בחי' "שמיני" בגדרי העולם
מודגש גם בהקריאה בתורה* במנחת שבת בפרשת שמיני.

24 במנחת שבת הגדול, בשני וחמישי בשבוע שלפני חג
הפסח, במנחת שבת דיום ראשון דחג הפסח, ובמנחת שבת
דאחרון של פסח, ובשני וחמישי שלאחרי הפסח, ובשבת פרישת
שמיני.

25 הובא ונתבאר במכתב ערב פסח, תש"ד ***. ספר השיחות
תשמ"ח ח"ב ע' 395. שם ע' 413 ואילך.

26 קהלת ז, כט.

27 ע"פ לשון הכתוב שמואל"ב כב, ל. תהלים יח, ל. וראה
לקו"ת דרושי שבת שובה סה, א. ובכ"מ.

28 ברכות לר, ב.

(*) שני"ז נעשית המשכת הענין שאודותיו קורין בתורה – "כאדם
הקורא לחיבורו שיבוא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבוא אליו כו"
(תניא ספ"ט).

(**) נדפס באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רעח ואילך.

החיתום" (42) ש"אם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו
עד שמביא אחר" – למעליותא:

"קרבן פסח", "הקרבן הוא קריו פסח ע"ש
הדילוג והפסיחה.. כל עבודותיו דרך דילוג
וקפיצה" (43) – מורה על הקירוב להקב"ה (קרבן
מלשון קירוב" (44) כללות העבודה) באופן של דילוג
וקפיצה. ו"סדר קרבן פסח" – שהדילוג וקפיצה
(אינו ענין חד-פעמי, אלא) נעשה סדר קבוע
בעבודתו, היינו, שהעבודה התמידית היא באופן
של דילוג וקפיצה בעילוי אחר עילוי.

וסיום וחיתום (גמר ושלמות וסך-הכל) ד"סדר
קרבן פסח": "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו
עד שמביא אחר" – שגם כאשר עבודתו היא באופן
של דילוג וקפיצה, מגיע למסקנא ש"לא עלה לו",
היינו, שביחס למעמדו ומצבו האמיתי ("לו") אין
זה נחשב לעלי' (דילוג וקפיצה) לגבי סדר העבודה
ע"ד הרגיל, "עד שמביא אחר" – קירוב להקב"ה
בדרך דילוג וקפיצה (קרבן פסח) באופן אחר לגמרי,
אחר" למעליותא" (45), שלא בערך כלל לגבי עבודתו
הקודמת, דילוג וקפיצה גם לגבי הדילוג וקפיצה
דקרבן פסח גופא.

ועפ"ז מובן שב"סדר קרבן פסח" מודגש הענין
ד"לאתבא צדיקיא בתיובתא" – שגם לאחר
שלימות העבודה ע"ד הרגיל (עבודת הצדיקים),
כולל גם לאחר שנעשה בעבודת הצדיקים סדר
רגיל דדילוג וקפיצה, נדרשת ובמילא נעשית
שלימות נעלית יותר ע"י דילוג וקפיצה שבאין
ערוך לגמרי.

ויש להוסיף, שבהקרבן הפסח בערב שבת
(כבקיעות שנה זו) מודגש יותר שהדילוג וקפיצה
שלמעלה מהעולם (פסח) נמשך וחודר בגדרי
העולם (ערב שבת, שלימות העולם).

ומזה מובן שבקיעות שנה זו שפסח חל בשבת
[שמורה שהדילוג שלמעלה מהעולם נמשך וחודר
בגדרי העולם (כנ"ל ס"ב), ומודגש גם בשאר
הפרטים שבקיעות שנה זו, הן בהשייכות לשבת
הגדול, והן בפרשת שמיני (כנ"ל ס"ג-ד)] – מודגש
החיבור דעבודת הצדיקים ועבודת בעלי תשובה גם
יחד.

והענין בזה – שנוסף על העילוי והשלמות
דעבודת הצדיקים, "ועמך כולם צדיקים" (36),
שלימות שמצד גדרי הבריאה, ניתוסף בעבודה גם
השלמות דעבודת התשובה שלמעלה מגדרי
הבריאה, כמודגש בהגאולה האמיתית והשלמה
ע"י משיח צדקנו ש"אתא" (37) לאתבא צדיקיא
בתיובתא" (38).

ו. ויש לומר, שענין זה מרמז גם בעבודה
המיוחדת דערב פסח:

העבודה המיוחדת בערב פסח היא הקרבת קרבן
פסח אחר חצות ואחר שחיטת תמיד של בין
הערביים, ומעין זה גם בזמן הזה, ע"י אמירת "סדר
קרבן פסח" אחר תפלת מנחה שכנגד תמיד של בין
הערביים, כמ"ש" (39) "ונשלמה פרים שפתינו", ולכן
צריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו
בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו" (40).

וב"סדר קרבן פסח" יש דבר תמוה" (41) – שסיומו
וחיתום בענין שהוא (לכאורה) היפך השלימות
דקרבן פסח: "ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד
שמביא אחר" ?!

ויש לומר, שהתוכן הפנימי ד"סדר קרבן פסח"
מרמז בסיומו וחיתום ("הכל הולך אחר

(36) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(37) ראה זהר ח"ג קנ"ג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ,
סע"ב. ד"ה והניף ידו וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ
תשי"א ע' 43 ואילך. שם ע' 45 ואילך).

(38) ויש לומר, שענין זה מודגש גם בהלוחות שיהיו בביהמ"ק
השלישי – לא רק לוחות ושברי לוחות, עבודת התשובה לאחר
הירידה דשבירת הלוחות, אלא גם לוחות ראשונות כפי שהם
בשלימותן (לפני השבירה), עבודת הצדיקים, וביחד עם זה, גם
לוחות שניות, שמורה על השלימות דעבודת התשובה בעבודת
הצדיקים, שזהו"ע "לאתבא צדיקיא בתיובתא".

(39) הושע יד, ג. וראה סידור אדה"ז לפני "סדר קרבן פסח"
(נתבאר בלקר"ש שבהערה 41).

(40) סידור אדה"ז לאחר "סדר קרבן פסח".

(41) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ערב פסח תשמ"ט.

(42) ברכות יב, א.

(43) פרש"י שבהערה 10.

(44) ראה סה"מ תרנ"ח ע' ריא. ה"ש"ת ע' 119 ואילך. וש"נ.
(45) ע"ד מ"ש בהגדה "אני הוא ולא אחר" – שה"אחר" הוא
למעלה מ"מלאך" "שרף" ו"שליח" שנזכרו לפני" (אני ולא
מלאך אני ולא שרף אני ולא שליח, אני הוא ולא אחר"), דרגא
רביעית שקאי על עולם האצילות שלמעלה מג' עולמות ב"ע
(ראה סה"מ תש"ח ע' 150), ויתירה מזה – "מביא אחר" הוא
למעלה מה"אחר" ששוללים ב"אני הוא ולא אחר".*

(* ויש לומר, ש"מביא אחר" הוא למעלה גם מבחי' "אני הוא (ולא
אחר)" כפי ששייך ל"אחר" הנשלל ("ולא אחר").

ריחוק הערך והפסק למעלותא (שהרי תכלית 34
המכוון דמחשבה ודיבור הוא בשביל המעשה 35
שהוא העיקר), כמרומו בפסוק "בראתיו יצרתיו אף 36
עשיתיו"⁵⁰, ג' עולמות ב"ע שכנגד מחשבה דיבור 37
ומעשה, שההפסק ד"אף (עשיתיו) מוסיף ומרבה 38
בחי' נעלית יותר שבאין ערוך – כמרומו גם באות 39
ה' (נעשית ע"י הוספת קו השלישי), דרגא 40
חמישית⁵¹, "חמישית לפרעה"⁵², "דאתפריעו 41
ואתגליין מיני' כל נהורין"⁵³, שנמשכת ומתגלה 42
וחודרת בעוה"ז שנברא באות ה' 43 – ה' ד"י"ה" 44
שבשם הוי', ועד לאות ה' כפי שהיא בפ"ע – 44
בחינה החמישית (ה'), שלמעלה מד' אותיות שם 45
הוי'.

וענינו בעבודת האדם – שסדר העבודה הוא 47
שצריך להיות הפסק בין המחשבה והדיבור 48
להמעשה בפועל, כדי לחזור ולהתבונן עוה"פ כיצד 49
לעשות את המעשה בפועל בתכלית השלימות 50
ובהוספה לגבי המחשבה והדיבור⁵⁵, ועד"ז בהנהגתו 51
של הקב"ה (כביכול) – שגם לאחר המחשבה 52
והדיבור ע"ד הגאולה, חוזר ומתבונן עוה"פ כדי 53

(50) ישע"י מג, ז.

(51) נוסף על הדרגא הרביעית – עולם האצילות.

(52) לשון הכתוב – יגש מז, כד. וראה לקו"ת שה"ש כד, ריש ע"ד.

(53) זח"א רי, א. וראה לקו"ת שם.

(54) כדרשת חז"ל על הפסוק "כי ביה הוי' צור עולמים",
אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד בה"י ואחד ביו"ד .. כשהוא
אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם .. בה"י בראם, הוי'
אומר העולם הזה בה"י** (מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב
ה"א – הובא בפרש"י בראשית ב, ד).
(55) ע"ד (ובמכ"ש וק"ו) ההוספה בהיגיעה בלימוד התורה
כשצריך לפסוק הלכה למעשה בפועל (ראה סה"מ תרס"ו ע' שצ
ואילך. ע' תכא).

(*) וי"ל ש"צור עולמים" רומז על החזק והתוקף ("צור") כדי שיומשך
בעולם.

(**) והמשך המאמר: "ומפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שדומה
לאנסדרה (שפתוח ומתחתיו) שכל הרוצה לצאת (ממנו לתרבות רעה)
יצא, ומ"ט תלי' כרעי, דאי הדר בתשובה מעלין לי' (בפתח העליון
בין רגל שבתוכו לגג) – מנחות שם (ובפרש"י). ובחגיגה שם: "מה
ה"א פתוח מכל צד כך פתוח פתח לכל בעלי תשובה", היינו, שהפתח
לתשובה הוא גם מלמטה, דלא כמנחות, שהפתח לתשובה הוא
"בפתח העליון בין רגל שבתוכו לגג", ולא ב"פתח התחתון דנפיק
ביי", ד"לא מסתייעא מילתא" (ובכמה נוסחאות בפרש"י: "כמו שהא
פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה"). – וצ"ע שבס"ה מ
קונטרסים רמב, א (שבהערה 48) מביא שאלה ה' רומז לתשובה
מירושלמי חגיגה, ולא מנחות, אף שנתכן המאמר ע"ד רגל השמאלי
שהוא קו קצר שנפסק מהגך שייך יותר להסוגיא דמנחות שהפתח
לתשובה הוא בפתח שבין הרגל להגך ואכ"מ.

ז. ועוד והוא העיקר – שכללות הענין דחג 1
הפסח (שמתחיל בהקרבת קרבן פסח) אינו נשאר 2
בעולם המחשבה או בעולם הדיבור שלמעלה מעולם 3
המעשה, אלא נמשך וחודר בגדרי עולם העשי' 4
הגשמי – במעשה בפועל, עי"ז שתיכף ומיד ממש 5
נעשית הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח 6
צדקנו, שאז מקריבים הפסח במעשה בפועל 7
כפשוטו ממש.

וענין זה מודגש בסיום וחותם אמירת "סדר 9
קרבן פסח" – שגם לאחר העילוי ד"ונשלמה פרים 10
שפתינו", "שתעלה קריאתו במקום הקרבנות", הרי, 11
לפי-ערוך העילוי והשלימות דהקרבת קרבן פסח 12
במעשה בפועל ה"ז כמו ש"הפסח (שע"י אמירת 13
סדר קרבן פסח) נמצא טריפה לא עלה לו עד 14
שמביא אחר" – קרבן פסח אחר שאינו בערך כלל 15
– הקרבת קרבן פסח במעשה בפועל.

ויש לומר, ש"מביא אחר" רומז גם על העבודה 17
שעל ידה באים להקרבת הפסח בפועל ממש 18
בגאולה האמיתית והשלימה – עבודת התשובה 19
(שמביאה את הגאולה⁴⁶), שענינה להפוך "אחר" 20
(לעו"ז) ל"אחד" (קדושה), הפיכת רי"ש לדל"ת, 21
עי"ז שבמקום חיבור ב' הקוין (קו העליון עם קו 22
הימין) מוסיפים נקודת היו"ד, שרומז על נקודת 23
היהדות שבכאור"א מישראל.

ועוד ועיקר – שלא מסתפקים בב' הקוין 25
שבאות דל"ת (ד"אחד"), שרומזים למחשבה 26
ודיבור, היינו, כפי שהפסח הוא במחשבה ודיבור 27
שלמעלה מעולם המעשה, אלא "המעשה הוא 28
העיקר"⁴⁷, הקרבת הפסח במעשה בפועל.

וענין זה⁴⁸ נעשה ע"י הוספת קו שלישי שנפסק 30
מב' הקוין (שעל ידו נעשה מדל"ת ה"א⁴⁹), שרומז 31
על המעשה שהוא בהפסק מהדיבור והמחשבה, 32
להורות על ריחוק הערך לגבי דיבור ומחשבה – 33

(46) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה – מסנהדרין צז, ב (ולדעת
רי" – באה התשובה ע"י ההתעוררות מלמעלה, כנ"ל בשוה"ג הג'
להערה 35).

(47) אבות פ"א מ"ז.

(48) בהבא לקמן – ראה תו"א מג"א צה, סע"ב. לקו"ת בלק
סו, סע"א. סה"מ תרנ"ז וה"ש"ת שם. סה"מ קונטרסים ח"א רמא,
סע"ב ואילך. קונטרס משיחות ש"פ יגש ה' טבת שנה זו ס"ה.
(49) להעיר, שדל"ת הוא מלשון דלות, ולכן צריך לעשות
מדל"ת ה"א, וע"ד מ"ש (תהלים קטז, ו) "דלותי (דל"ת) ולי
יהושע" (אות ה', שרומז על הקב"ה (זח"ג רצז, ב)).

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א שי' שטר 15
של דולר, ע"מ לתתו (או חילופו) לצדקה. ואח"כ 16
אמר:] 17
ח. נסיים בברכה – ברכת חג הפסח כשר ושמח, 18
כולל גם היותו "ראשון לרגלים"⁵, שרומז על העלי' 19
לרגל לביהמ"ק השלישי, "מקדש אדני' כוננו ידיך". 20
ומברכה לברכה – להודות לכל אלו שהביעו 21
איחוליהם וברכותיהם (ברכה מלשון המשכה⁶⁷) 22
הטובות, וכבר מילתי' אמורה – כל המברך 23
מתברך⁶⁸, ובברכתו של הקב"ה שתוספתו מרובה 24
על העיקר⁶⁹. 25
ובהמשך לזה – כאן המקום לאשר גם קבלת 26
המכתבים דבקשות ברכה, פדיונות וכו', שהביאו 27
אותם כו' על הציון דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא 28
דורנו. 29

ויה"ר שיהיו בשורות טובות תמיד כל הימים, 30
ומתחיל בענין שהזמן גרמא – סיום ההכנות 31
לפסח, כולל ובמיוחד אמירת "סדר קרבן פסח", 32
ועאכו"כ בעניני הפסח עצמו, אמירת ההגדה, 33
ובפרט ה"שלשה דברים"⁷⁰. פסח מצה ומרור⁷¹ – 34
בביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו, תיכף 35
ומיד ממש. 36

שהגאולה במעשה בפועל תהי' בתכלית השלימות 1
ובהוספה⁵⁶. 2
ובפרט ע"י ההוספה בצדקה עתה (נוסף על 3
ההשתדלות בנתינת הצדקה במשך שלושים יום 4
שלפני הפסח⁵⁷) – "גדולה צדקה שמקרבת את 5
הגאולה"⁵⁸, שתיכף ומיד ממש באה הגאולה 6
האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו במעשה 7
בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, כמ"ש "ואתם 8
תלוקטו לאחר אחד בני ישראל"⁵⁹, "בנערינו 9
ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁶⁰, ו"כספם וזהבם⁶¹
אתם"⁶², ובאים "עם ענני שמיא"⁶³ לארצנו 11
הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית המקדש 12
השלישי, "מקדש אדני' כוננו ידיך"⁶⁴, "ונאכל⁶⁵
שם מן הזבחים ומן הפסחים"⁶⁶. 14

(56) ובפרט לאחר אריכות הגלות, שניתוסף ריבוי גדול
ב"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", הרי בודאי שצ"ל
הוספה בכל עניני הגאולה.
(57) שו"ע אדה"ז ריש הל' פסח.
(58) ב"ב יו"ד, א.
(59) ישעי' כז, יב.
(60) כמ"ש בייצ"מ – בא, י, ט.
(61) כולל גם כסף וזהב רוחניים, אהבה ויראה (תו"א ר"פ
וישב, ובכ"מ), שנקראים "גדפין" (כנפים), שעל ידם מתעלית
העבודה באופן ד"פרחא לעילא" (תקו"ז ת"י כה, ב). תניא
ספ"ל ט. פ"מ).
(62) ישעי' ס, ט.
(63) דניאל ז, יג – בנוגע למשיח (סנהדרין צח, א). ועד"ז
בנוגע לכאו"א מישראל – "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל
ארובותיהם" (ישעי' ס, ח. וראה שמו"ר ספנ"א. ועוד).
(64) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.
(65) נוסח ברכת "אשר גאלנו" (ממשנה פסחים קטז, ב).
(66) ואף שבארץ ישראל כבר עבר הזמן דהקרבת הפסח –
י"ל, שתהי' האכילה* מן הזבחים ומן הפסחים שהקריב אליהו
הנביא, ש"אמרו עליו שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אע"פ
שהוא שמם שהרי בקדושתו הוא עומד" (עשרה מאמרות מאמר
אם כל חי ח"ג סכ"ג).
(* עיקר ענינו של הפסח – ש"לא בא מתחילתו אלא לאכילה" (פסחים
עו, ב – במשנה).

(67) תו"א מקץ לו, ג.
(68) ראה סוטה לח, ב. ירושלמי ברכות ספ"ח – הובא בתוס'
חולין מט, א (ד"ה ואברכה).
(69) ב"ר פס"א, ד. ועוד. וראה בארובה לקו"ש ח"ה ע' 422
ואילך.
(70) ויש לומר שהם כנגד השלשה דברים שעליהם העולם
עומד, תורה עבודה וגמ"ח (ריש אבות).
(71) הגדה של פסח פסקא "רבן גמליאל הי' אומר" (ממשנה
פסחים קטז, א"ב).

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

4 דְּהִלְכָתָא, ומפרש בדבריו שאין דין ספק ממזר כודאי ממזר ואסור
5 בממזרת, כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִקְשִׁי

1 בידינו שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב בכל מקום. ורַבָּא קָבֵר לָהּ
2 כִּרְבִּי, דְּאִמְרֵי הִלְכָה כִּרְבִּי אֱלִיעֶזֶר הַאֲסוּר סָפֵק מִמְזֵר בְּסָפֵק מִמְזֵר
3 וּבִדְאִי מִמְזֵר, וְעַל כֵּן מוֹכִי לָהּ לְדַבְרֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֱלִיבָא

לקוטי-שיחות חג הפסח כרך יז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

מִן הַפֶּסֶחַ⁹ "והגדת לבנך", שהיא מצות אמירת¹⁶
ההגדה¹⁰

בדרך-כלל מתבטאים ענינים בגלוי ובהדגשה¹⁸
בהתחלה ובסיום, ולכן מובן, שתוכן סיפור יציאת¹⁹
מצרים, אשר בו מודגש שזהו יסוד מהותי וכללי, הוא²⁰
בעיקר בהתחלה ובסוף של "עיקר נוסח ההגדה שתיקנו²¹
חכמים חובה על הכל"¹¹, כפי שנאמר במשנה¹²
"מתחיל בגנות ומסיים בשבח" – "מתחילת¹⁰ עבדים²³
היינו", ו"מתחילה¹³ עובדי עבודה זרה היו אבותינו"¹⁴,
ואחר-כך הקטע "והיא שעמדה..."¹⁵, סיום "ענין²⁵
מצרים"¹⁵, והמבוא¹⁶ אל החלק העיקרי של "סיפורי²⁶
לבן ויעקב"¹⁴ – "דורש מארמי אובד אבי"¹⁷.

וכיון שלפי "נוסח ההגדה" כ"מנהג שנהגו כל²⁸
ישראל מדורות הראשונות"¹⁸ מתחילים מהקטע "הא²⁹
לחמא עניא", הנאמר מיד בהתחלה, ואף לפני "מה³⁰
נשתנה", מובן שגם ב"התחלה" זו מודגשת נקודה³¹
כללית.³²

א.

סיפור יציאת מצרים - יסוד בתורה

1 ידוע¹, שיש הבדלים בין מצות זכירת יציאת מצרים
2 בליל פסח, לבין חובה זו במשך השנה כולה. אחד
3 ההבדלים הוא², שבכל השנה די בזכירה בלבד –
4 "מצוה להזכיר יציאת מצרים"³, ואילו בליל פסח
5 המצוה היא – סיפור ביציאת מצרים. כלשון הרמב"ם⁴:
6 מצות עשה של תורה לספר⁵ בניסים ונפלאות שנעשו
7 לאבותינו במצרים....

8 סיפור וזכירת יציאת מצרים הוא "יסוד גדול ועמוד
9 חזק בתורתנו ובאמונתנו" ו"באו⁶ לנו מצוות רבות על
10 זה מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה... ועל-כן אנו
11 אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת
12 מצרים"⁷, ולכן מובן, שגם בסיפור יציאת מצרים בליל
13 פסח מתבטא התוכן הכללי של יציאת מצרים, באופן
14 שהוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו...."

15 המצוה על סיפור יציאת מצרים בליל פסח נלמדת⁸

"הגדה" בכללות כולל גם הענינים של שאר הסימנים. ולהעיר מדויק לשון
הרמב"ם בסוף הל' חו"מ "בנוסח ההגדה" שמתחיל רק מ"בבהילו.. הא
לחמא עניא" עד "גאל ישראל" (וראה שם פ"ז סוף ה"ה). משא"כ שאר
הענינים הם רק "סדר עשיית מצות אלו כו" (שם רפ"ח).

(11) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג.

(12) פסחים קטז, א.

(13) כב' הדיעות בגמרא שם.

(14) ראה כל בו פסקא מתחלה: פ"י כאן הוא תחילת ההגדה.
ובאבודרהם: עתה מתחיל סדרו של אביי (וראה שם פ"י עבדים היינו.
הגש"פ הנ"ל ע' יד ד"ה (עבדים). וראה לשון הרמב"ם שם ה"ד. וראה
הדיעות בזה – אנציקלופדי' תלמודית ע' הגדה ס"ה, וש"נ.

(15) ראה זבח פסח הובא בהגש"פ הנ"ל ע' כא ד"ה צא ולמד.

(16) ראה הגש"פ שם ד"ה ולמד, וש"נ.

(17) משנה שם. וברמב"ם שם פ"ז ה"ד: "והוא שידרוש מארמי אובד
אבי עד שיגמור כל הפרשה", ובא בהמשך למ"ש "ומסיים בדת האמת..
ליחודו וכן מתחיל ומודיע כו' ומסיים בנסים.. ובחירותינו". ולכאורה
משמע קצת שמפרש מ"ש במשנה "דורש מארמי אובד אבי" הוא חלק
(או עכ"פ תנאי) ב"ומסיים בשבח". וראה אנציקלופדי' שם.

(18) שו"ע אדה"ז שם סמ"ג בסופו. ולשון הרמב"ם בהכותרת
לההגדה "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא" (ומביא
שם בתחלתו הפי' "בבהילו.. הא לחמא עניא"). וראה לשון הר"א בן
הרמב"ם (נעתק בהגש"פ הנ"ל ע' כו) "ואמירת זה מנהגנו ומנהג קדמונינו
אבא מארמי ז"ל והקורמין לו וחכמי מערב".

(1) הובאו ונסמנו בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' טו.
(2) הגדת מעשה נסים (לבעל חוות דעת) בפתיחה. שבח פסח. סי'
מהרי"ד. מלכ"ם בא יג, ח. וראה הגש"פ הנ"ל שם. וראה בארוכה לקו"ש
חכ"א ע' 71 ואילך.

(3) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג.

(4) הל' חמץ ומצה רפ"ו.

(5) ועד"ז לשונו בהמצוות שבהכותרת להל' חו"מ "לספר ביציאת
מצרים באותו הלילה" (וכ"ה לשון אדה"ז ריש הל' פסח). ועד"ז במנין
המצות בריש ספר היר ובסמ"צ מ"ע קנו (וראה מנ"ח מצוה כא "כנראה
מהר"ם והרהמ"ח כאן").

(6) כ"ה בחינוך הוצאת שעוועל (מצוה י"ד). ובחינוך לפנינו (מצוה
כא) "בא".

(7) חינוך שם.

(8) סהמ"צ להרמב"ם שם. וכ"ה במנין המצות שבריש ספר היר. הל'
חו"מ רפ"ז (ושם הוסיף לפני"ז: שנאמר וזכור את היום הזה גו'... ומנין
שבבילי חמשה עשר ת"ל והגדת לבנך גו'"). חינוך שם. שו"ע אדה"ז
חאו"ח סתע"ג סמ"ב.

(9) בא יג, ח.

(10) ראה שו"ע אדה"ז שם "היינו אמירת ההגדה שהיא מ"ע מן
התורה כו' שנאמר והגדת לבנך". ובאבודרהם סדר הגדה ופירושה:
ונקראת הגדה על שם והגדת לבנך. ועוד מפני שמגיד בה ענין יצי"מ
הנסים ונפלאות וכו' וי"מ הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על
שהוציאנו מארץ מצרים – הובא בהגש"פ הנ"ל ע' ה.
וכ"ז הוא בעיקר הנאמר בהגדה אחר סימן "מגיד", אף ששם

(*) וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל.

על העוני שבמצרים. ב) גם בסוף הקטע "השתא הכא.."
 השתא עבדין" מודגש המצב העכשווי של גלות
 ו"עבדין" – להיפך מסיפור הגאולה.
 מדוע, אפוא, נקבעה פסקא זו בסיפור יציאת
 מצרים? הרי בכללות סדר המצוות והענינים בליל זה
 השתא, ובראשם אמירת ההגדה, סיפור יציאת מצרים,
 צריך להיות מודגש ענין החירות של השתא, ולכן
 "צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות"²⁴, ואילו
 בקטע זה אומרים ש"השתא הכא.. השתא עבדין",
 להיפך מחירות?!

ג.

"הא לחמא" - הקדמה כללית לסיפור יציאת מצרים

לכאורה ניתן היה לומר, שב"הא לחמא עניא די
 אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" מדגישים שרק
 "אבהתנא" היו במצרים, אך אנו איננו שם. וגם בסוף
 "השתא הכא... לשנה הבאה...", הכוונה היא כדברי
 המשנה "מתחיל בגנות ומסיים בשבח".

אך אין לומר כך כי:

א) לפי זה צריך היה לומר את הקטע לאחר שאלת
 "מה נשתנה", כי "אמירת ההגדה מצוותה לאומרה דרך
 תשובה על שאלות ששאלוהו"²⁷.

ב) הכלל "מתחיל בגנות" כדי שיהא ניכר "שבח",
 חל רק על ענין לשעבר, כפי שחז"ל אומרים זאת על
 ההתחלה "עבדים היינו לפרעה, מתחילה עובדי עבודה

1 וכך גם ב"סיום" של "ניסים ונפלאות שעשה לנו
 2 הקדוש-ברוך-הוא באותו זמן"¹⁹ – סוף הקטע של
 3 "כמה מעלות טובות למקום עלינו"²⁰, שהוא "ובנה לנו
 4 בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו"²¹.
 5 כדי להבין את התוכן הכללי שבהגדה ובסיפור
 6 יציאת מצרים, צריך להקדים ולהסביר מספר דיוקים
 7 בקטעים הנ"ל.

ב.

השאלות על "הא לחמא עניא..."

8 "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא
 9 דמצרים..."

10 הקטע "הא לחמא עניא" בא לאחר הסימן
 11 "מגיד"²³. מכך מובן, שאמירת קטע זה בתחילת הסדר,
 12 איננה מפני שהוא כולל הזמנת כל אלו שאין להם צרכי
 13 סעודה ופסח אל שולחן הסדר, כי באם כן, צריך היה
 14 לאומרו לפני תחילת הסדר, מיד כאשר באים מבית-
 15 הכנסת, או לפני-כן – בבית-הכנסת, שהרי ל"כל
 16 דצריך" צריך לספק גם ארבע כוסות וכדומה²⁴, החל
 17 בכוס הראשונה של הקידוש, אלא, קטע זה נאמר
 18 בהתחלה, כי הוא הקדמה והתחלה לסיפור יציאת
 19 מצרים, ולכן הוא נאמר דוקא לאחר הסימן "מגיד".

20 ולא מובן²⁵: מהו הקשר בין שלושת הענינים
 21 שבקטע לבין סיפור יציאת מצרים? ואדרבה: א) תוכן
 22 התחלת הקטע "לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא
 23 דמצרים" אינו סיפור על יציאת מצרים, אלא, להיפך:

(19) לשון אבודרהם הנ"ל (הערה 10).

(20) כלשון הנ"ל (הערה 18) מר"א בנו של הרמב"ם כתב על הדרשות
 ד"ר"י הגלילי אמר כו' ר"א אמר כו' ר"ע אמר כו' ואח"כ אמר כמה
 מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו' ועליו ועל
 כיצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משוכח.
 (21) ראה יבין שמועה להרשב"ץ ד"ה כמה מעלות טובות בסופו:
 ובוה השלמנו לדרוש מארמי אובר אבי לספר ביציאת מצרים. וראה
 לשונו שם בתחלת הפי' ובמאירי פסחים שם. משא"כ חלק ההגדה
 שלאח"כ ר"ג ה' אומר כל שלא אמר כו' אף שג"ז הוא חלק מההגדה
 (כלשון הרמב"ם שם פ"ז סה"ה) וקיום מצות סיפור ביצי"מ*, והרי ג"ז
 נכלל בסימן "מגיד" (ואם לא אמרם לא יצא יד"ח והגדת** – רשב"ץ
 שם ד"ה ר"ג ה' אומר) – מ"מ, הרי כפשוטו אי"ז הסיפור ד"נסים
 ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים" (ל' הרמב"ם הל' חומ"מ רפ"ז). וראה
 גם לשון החינוך שם. אבודרהם הנ"ל. וראה אבודרהם פי' ר"ג ה' אומר
 (ועד"ז ברשב"ם (להגש"פ) וכל בו שם): פי' אע"פ שיאכל פסח ומצה
 כו' לא יצא יד"ח אם לא יאמר שלשה דברים אלו למה הם באים שמצאנו

השכתוב הקפיד באמירה ובהגדה**.

השייכות והנקודה כללית כו' להסיום של כללות סימן מגיד (ולא
 רק דסיפור "נסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים") – ברכת "אשר
 גאלנו כו'" – ראה לקמן הערה 65.

(22) בכמה ענינים (דיוקים וביאורים) שבאו לקמן יש לעורר ולהעיר
 מכמה מפרשי ההגדה שהובאו בהגש"פ הנ"ל, וכן בהגדה שלמה (להר"מ
 כשר), ועוד – ורק אחדים נפרטו בהערות דלקמן.

(23) ראה הערה 18.

(24) שהרי הכוונה ב"כל דצריך ייתי ויפסח" היא (לא לקרוב פסח,
 כ"א) ש"יבוא ויעשה סדר הפסח", "מצה של מצוה... חרוסת ומרור ויין
 לארבעה כוסות" (אבודרהם). ועד"ז בכלבו "מי שצריך כרפס וחרוסת
 כו").

(25) וראה הגש"פ הנ"ל "ביאורים" לפיסקא זו (ע' קב ואילך).

(26) שו"ע אדה"א סתע"ב ס"ז.

(27) שו"ע אדה"א סתע"ג ס"ד.

(*) ראה הגש"פ הנ"ל ד"ה לא יצא. הגש"פ הנ"ל עם ביאורים (קה"ת, תשמ"ר) ע' קמג. לקו"ש חס"ז ע' 216. וש"נ.

(**) אבל ראה רבינו מנוח לרמב"ם שם ה"ה. חזק"א מורש"א פסחים קטז, א ד"ה כל מי של"ה קנו. ב (מצה עשירה). צ"ח פסחים שם. ועוד.

(***) לכאורה יש לקשר פי' האבודרהם הנ"ל עם פירש"י ורא"ש שהובאו בהגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ולקו"ש שם. ואכ"מ.

אצים". אך על כך מקשה³³ המהר"ל³⁴ "והם דברים
שיכחיש הכתוב והאמת כי לא נמצא בשום מקום לא
בכתב ולא במשנה ולא בתלמוד שהמציאות היו
מאכילים את ישראל מצה"³⁵.

ובנוסף לכך: אם זאת היתה הכוונה, היה בעל
ההגדה מציין לכך מקור, כבכל דברי ההגדה בהמשך.
ה.

השאלה על "ואילו לא הוציא..."

"עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו ביד
חזקה... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו...
הרי אנו ובנינו... משועבדים היינו...":

השאלה על כך ידועה³⁶: הגזירה על גלות מצרים
היתה רק על "ארבע מאות שנה"³⁷, כיצד אפשר, אפוא,
לומר "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא"? הרי הגלות
לא היתה יכולה להימשך יותר מארבע מאות שנה?!
אילו היו בני ישראל משועבדים מעצם טבעם
ותכונתם, צריך היה מעשה מיוחד כדי להסיר מהם את
תכונת העבדות, עם סיום הגלות. אבל בני ישראל היו
בטבעם בני חורין, ורק בגלל גזירת ברית בין הבתרים
הם נהיו עבדים, ולכן, מיד עם סיום הגלות בזמן
הקצוב, מתבטל השעבוד, והם נהיים שוב בני-חורין.

אי-אפשר לומר שנזקקו ל"הוציא הקדוש-ברוך-
הוא..." מפני שהיציאה לא היתה לאחר ארבע מאות
שנה, אלא לאחר רד"ו, כי, ראשית, אין לכך קשר עם
מעשה היציאה, אלא לאופן החשבון של ארבע מאות
שנה, שהקדוש-ברוך-הוא לא החשיבם מזמן הירידה
למצרים, אלא מלידת יצחק. ואין זה משנה את
העובדה, שבסיום התקופה הקצובה לגלות, אפילו לפי
החשבון המוקדם, צריכים בני ישראל להיעשות בני
חורין ממיאלא.

שנית, אנו אומרים "הרי אנו ובנינו ובני בנינו
משועבדים היינו לפרעה במצרים", וזהו ההיפך מ"דור
רביעי ישוב הנה"³⁸, וכיצד אומרים זאת?

זרה... ובהמשך נאמר לגבי נכשיו "ויוציאנו ה' אלקינו
משם...", ונכשיו קרבנו המקום לעבודתו²⁸, כי כך
מודגשים ביתר שאת ה"שבח" וההודיה לה'²⁹,
ומתעורר רגש של חירות.

אך כלל זה אינו מתאים, כמובן, להתחלה ב"גנות"
של ההוה – השתא הכא... השתא עבדין... אמנם,
מתפללים ובטוחים³⁰ ש"לשנה הבאה בארעא דישאל"
ו"לשנה הבאה בני חורין", אך זוהי תקוה לעתיד, ולא
רגש של חירות בהווה כלילה זה.

גם בחלק השני שבקטע "כל דכפין ייתי ויאכל כל
דצריך ייתי ויפסח" צריך להבין: מהו הקשר בינו לבין
"מגיד" – סיפור יציאת מצרים?

לפי כל האמור, צריך לומר, שגם אם הקטע "הא
לחמא עניא" אינו חלק מסיפור יציאת מצרים ממש,
הנאמר כתשובה לשאלת מה נשתנה, הרי הוא קשור
לתוכן של "מגיד", של סיפור יציאת מצרים. כי זוהי
הקדמה כללית, המסבירה ועונה על שאלה כללית לגבי
כל הסדר של לילה זה וסיפור יציאת מצרים כמוסבר
להלן.

ד.

אכילת מצה - במצרים?

כן אינו מובן מדוע אומרים "הא לחמא עניא די
אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כפי ששואלים
המפרשים: המצה שאנו אוכלים עתה קשורה למצה
שאכלו היהודים ביציאתם ממצרים, ולא בהיותם בתוך
מצרים? כנאמר בהמשך ההגדה "מצה זו שאנו
אוכלים... על שום שלא הספיק בצקת... שנאמר: ויאפו
את הבצק... עוגות מצות... כי גורשו ממצרים..."

מובא על כך תירוץ³¹, שבני ישראל אכלו במצרים
מצה, כי הנוהג היה להאכיל "שבויים" במצה "מפני
שהוא קשה ואינו מתעכל במהרה כחמץ", או כדברי
ה"ספורנו"³², "לחם שהיו אוכלים בעוני ושלא היה
להם פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים

(28) וראה לעיל הערה 17.

(29) להעיר מגבורות ה' למהר"ל פנ"ב. מהר"ל להגש"פ דברי נגידים
כו. ועוד.

(30) כה"פ במפרשים לפיסקא זו – הובאו בהגדה הנ"ל הערה 22.
(31) אבודרהם כאן "ופירש ה"ר יהוסף האזובי בשם בן עזרא". ועד"ז
בזבח פסח. ועוד.

(32) ראה טז, ג. ועד"ז בזבח פסח שם הטעם השלישי.
(33) ראה גם אוה"ת דרושים לפסח רד"ה הא לחמא עניא (ויקרא כרך
ב' ע' תג).

(34) גבורות ה' פנ"א.

(35) באוה"ת סד"ה הא לחמא שם מבאר, דהיינו המצה שאכלו קודם
חצות כדין אכילת פסח, ונצטוו על מצות יאכלוהו. וכ"כ בכלבו ועוד.
ובזבח פסח שם כתב על טעם זה "אך גם זה אינו שוה לי כי ה' ראוי
לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים לא בארעא דמצרים שמורה
על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם". וצ"ע.

(36) ראה ריטב"א להגש"פ כאן. וראה בהבא לקמן במפרשי ההגדה
לפיסקא ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא שחישב את הקץ
לעשות.

(37) לך טו, יג.

(38) לך טו, טז ובפרש"י.

ו.

השאלות על "ועכשיו... המקום"

- 1 "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו
2 המקום לעבודתו":
3 צריך להבין: א) ב"קרבנו המקום לעבודתו" הכוונה
4 היא לדורות החל מאברהם אבינו, הראשון שאותו
5 "קרבנו לעבודתו" (לאחר "מתחלה... אבותינו" –
6 תרצ"ה). מדוע אומרים, אפוא, "ועכשיו קרבנו המקום
7 לעבודתו", ולא "ואחר כך קרבנו המקום לעבודתו"?
8 אף אם נאמר שבביטוי "ועכשיו" אין הכוונה לעתה
9 ממש, אלא לעת יציאת מצרים, הרי ה"קרבנו" התחיל
10 זמן רב לפני כן, לפני גלות מצרים, ואפילו לפני ברית
11 בין הבתרים⁴¹, כפי שמובאת מיד ההוכחה מן הפסוק
12 "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר..."⁴².
13 (ב) תוכן ההגדה וסיפור יציאת מצרים הוא "בניסים
14 ונפלאות שנעשו לנו, ובחירותינו"⁴³. ואילו כל הענין
15 של "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו...", אינו
16 קשור לסיפור יציאת מצרים. ורק מפני ש"מתחיל
17 בגנות" ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו")
18 צריך להמשיך שאחר כך נתקרבנו לעבודתו עד ל"יורד
19 מצרימה". לפי זה לא ברור: מדוע חשוב להדגיש כאן
20 שהקדוש ברוך הוא קרבנו לעבודתו? לכאורה, צריך
21 היה לומר ש"עכשיו (אחר כך)" אנו (או: אברהם)⁴⁴
22 קרובים ודבוקים בה' ועבדותו? !
23 מכל זה מובן שלסיפור יציאת מצרים ("מגיד")
24 חשוב ש"עכשיו קרבנו המקום" – לא רק "אחר כך",
25 בקשר לאברהם, אלא בקשר לכל דורות ישראל עד
26 "עכשיו", כדלהלן.

ז.

השאלות על "והיא שעמדה..."

- 27 "והיא שעמדה...":
28 צריך להבין:
29 א) אילו היו אלו ש"עומדים עלינו לכלותינו"
30 צדיקים יותר מישראל, מובן היה החידוש, שלמרות
31 זאת "הקב"ה מצילנו מידם". אבל הם רשעים וזדים
32 וכו', מדוע תעלה המחשבה שהם יוכלו חס ושלום
33 לכלות את ישראל, כך שצריך יהיה לתת שבח
34 והודיה⁴⁵ לה' על אשר הוא "מצילנו מידם"?
35 במיוחד אשר העולם הזה וכל אשר בו נברא בשביל
36 ישראל, כנאמר⁴⁶ "בראשית בשביל ישראל שנקראו
37 ראשית", שתכלית כל המציאות, כולל הגויים, היא כדי
38 לסייע לישראל. אמנם, הם עצמם אינם יודעים זאת,
39 ואין זה בגלוי, והטעם לכך מובן: כדי שיהיה מקום
40 לבחירה, לעבודה של "אתכפיא" ו"אתהפכא" וכדומה,
41 אך אין זה משנה את הענין לאמיתותו. וההצלה מן
42 ה"עומדים עלינו לכלותינו" היא ענין שאינו יכול
43 להיות אחרת.
44 (ב) מהו הקשר של הענין "שלא אחד בלבד...
45 והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם", הנאמר כאן בפירוש
46 לגבי "שבכל דור ודור עומדים עלינו", דוקא לסיפור
47 יציאת מצרים⁴⁷, ומדוע אומרים נוסח זה רק בהגדה
48 בליל פסח ולא בזמנים אחרים של הצלה וישועה, כמו
49 פורים וכדומה?
50 ואדרבה: בגלות מצרים לא היה "עומד עלינו
51 לכלותינו", כנאמר בהגדה "שפרעה לא גזר אלא על
52 הזכרים"⁴⁸, בעוד אשר "לבן ביקש לעקור את הכל".

(44) ראה רמב"ם הל' ע"ז שם ה"ג, שמשמע שאברהם הכיר מעצמו. אבל בהל' חו"מ שם "שקרבנו המקום לו כו". ועד"ז בפיה"מ: בחר בנו הש"י. (ובתרגום קאפאח: ובחרנו ה' לו לנחלה). ולכאורה זהו החילוק בין הקירוב בימי אברהם להקירוב בזמן גאולת מצרים, כמפורש ברמב"ם הל' ע"ז שם בסופו.

וראה לקו"ש ח"כ ע' 18 ואילך (והערה 79 שם). חכ"ה ע' 48 (והערה 26 שם).

(45) ראה הגדה הנ"ל ע' כ ד"ה להגבי.

(46) פרש"י ר"פ בראשית.

(47) בפשטות בא בהמשך ללפניו – ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם בין הבתרים ביחד עם ההבטחה על יצי"מ (כמ"ש בכמה מפרשים. וראה הגש"פ הנ"ל ע' יט ד"ה הבטחתו).

(48) אף שאח"כ אמר אריק חרבי גוי' (ראה בהגש"פ שם). אבל זה לא נזכר בהגדה.

(39) ברמב"ם שם: בימי תרח ומלפניו כופרין כו'. ובפיה"מ פסחים שם "אין היינו קודם אברהם כו". וראה גם ריטב"א להגש"פ כאן. ביאורי מהרש"ל לסמ"ג מ"ע מא (וראה לשון הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"ב וריש הלכה ג). אבל ראה רשב"ץ שם ד"ה מתחלה "אחר שעבר לע"ז בתרח (כתרח?) אביו הכיר כו". וראה לקמן הערה 42.

(40) ראה הגש"פ הנ"ל ע' יט.

(41) אבל ברבינו מנוח לרמב"ם שם: ויציאת מצרים חזקה אמונתם כו'. וראה גם פ"י רי"ד הובא בהגדה שלמה אות קמט.

(42) להעיר מלשון הרמב"ם שם "ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבונו ליחודו". אבל ע"פ מ"ש בהל' ע"ז שם ספ"א יש לפרש ב' זמנים ב"ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" – בימי אברהם ובזמן גאולת מצרים. ואולי לכך סתם בהל' חו"מ, כי כוונתו גם על זמן גאולת מצרים (כמ"ש ברבינו מנוח הנ"ל). ועצ"ע. וראה הערה 44.

(43) רמב"ם הל' חו"מ שם.

עד הגיעם לארץ נושבת, אין הגאולה והיציאה ממצרים 31
 מושלמת⁵⁵. הדבר מתבטא גם בכך שלאחר לשונות 32
 הגאולה⁵⁶ "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", 33
 שאמר הקדוש ברוך הוא למשה במצרים, הוא סיים 34
 "והבאתי אתכם אל הארץ..."⁵⁷. אבל בנין בית הבחירה 35
 בירושלים אינו קשור, לכאורה, לגאולה? ! 36

ט.

ל"בן" יש שאלות לפני תחילת ההגדה

ההסבר לכל זה הוא: 37
 כאשר יושבים לסדר וצריך להתחיל את ההגדה, 38
 לפני שיודע ה"בן" (שאליו אומרים את ההגדה – 39
 והגדת לבנו) את פרטי השעבוד והניסים של הגאולה, 40
 מתעוררות אצלו מספר קושיות, שצריך לענות עליהן 41
 לפני אמירת ההגדה "עבדים היינו": 42

(א) מדוע לא היתה גאולת יציאת מצרים⁵⁸ נצחית? 43
 אילו היתה הגאולה על-ידי־בשר־ודם, מובן, שכשם 44
 שהוא עצמו מוגבל ומשתנה, כך גם פעולותיו. אבל 45
 יציאת מצרים היתה על ידי הקדוש־ברוך־הוא, שה' 46
 אלקים אמת⁵⁹, וכל פעולותיו אמתיות ונצחיות, והיא 47
 היתה צריכה להיות גאולה נצחית: מדוע, אפוא, יש 48
 אחריה גלות? וגלות זו מרה כל־כך ש"בכל דור ודור 49
 עומדים עלינו לכלותינו" כמו בגלות מצרים ואף יותר? 50

(ב) ישראל יצאו "ברכוש גדול" כפי שהבטיח ה'. 51
 כיצד יתכן, אפוא, שיש עניות אצל ישראל, כפי שהוא 52
 רואה ליד שולחן הסדר אורחים עניים – "דצריך" 53
 ו"דכפיץ"? 54

(ג) יותר־מכך: מצות ההגדה בליל הסדר, "והגדת 55
 לבנך", היא "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", ובשולחן 56
 הסדר אינו נמצא רק בן חכם, אלא גם רשע (וכן תם 57
 ושאינו יודע לשאול). וקשה: ידוע⁶⁰, שהרשעים שהיו 58
 באותו דור לא נגאלו, והם מתו בשלושת ימי אפילה. 59
 ואם היהודים שיצאו ממצרים לא היו רשעים, כיצד 60
 מגיע לפתע בן רשע אצל ישראל⁶¹? 61

1 וכן בימי אחשורוש, כאשר הגזירה היתה על "כל
 2 היהודים מנער ועד זקן טף ונשים...".

ח.

השאלה על המעלה האחרונה

3 "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל
 4 עונותינו?"

5 צריך להבין: (א) בכל ארבע־עשרה ה"מעלות טובות
 6 למקום עלינו" הקודמות אין מוסבר במה מתבטאת
 7 ה"מעלה", ובחלק מהן אף טורחים המפרשים להבהיר
 8 את חשיבות המעלה (כגון: "אילו קרבנו לפני הר סיני
 9 ולא נתן לנו את התורה"). ומדוע דוקא במעלה
 10 האחרונה, "ובנה לנו את בית הבחירה", מפורט הטעם
 11 של המעלה?

12 (ב) ואם רוצים בכל זאת להסביר את המעלה, הרי
 13 ישנה המעלה הפשוטה ביותר הכתובה במפורש
 14 בפסוק⁴⁹ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – העיקר
 15 במקדש הוא השראת השכינה⁵⁰. אמנם, הפסוק נאמר
 16 על המשכן, ובעל ההגדה מדבר על בית הבחירה
 17 שלאחר הכניסה לארץ, אבל, אדרבה: מעלת בית
 18 המקדש, אפילו לעומת המשכן, היא בכך⁵¹ שראו שם
 19 את השראת השכינה במוחצ (עשרה ניסים⁵² נעשו
 20 לאבותינו בבית המקדש). מדוע נבחר כאן דוקא הענין
 21 של "לכפר על כל עונותינו"?

22 (ג) יותר מכך: בנוסף לכך ש"ושכנתי בתוכם" הוא
 23 העיקר בבית המקדש, הרי זוהי מעלה הקשורה לכל
 24 ישראל, בעוד אשר "לכפר על כל עונותינו" היא מעלה
 25 רק לאלו הזקוקים לכפרה על עונותינו⁵³?

26 (ד) מדוע לא נכתב כאן השם הרגיל (גם בהגדה),
 27 "בית המקדש"⁵⁴ אלא "בית הבחירה"?

28 (ה) ועיקר: מהו הקשר בין מעלה אחרונה זו לבין
 29 סיפור יציאת מצרים: לגבי כל המעלות עד "הכניסנו
 30 לארץ ישראל" אפשר להבין, שכל זמן היותם במדבר,

(56) וארא ו, ר"ז.

(57) שם, ח.

(58) שכבר הזכיר בקידוש "זכר ליציאתנו".

(59) ירמ' יוד, יוד. וראה רמב"ם בתחלתו (פ"א, ה"ד).

(60) שמו"ר פ"ד, ג. תחומא וארא יד. פרש"י בא י, כב.

(61) כמו שהקשה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ספר השיחות תש"ה ע' 83).

ויש לבאר (ולחזק) הקושיא ע"פ הידוע (יחזקאל טז ובמפרשים)
 דביציאתנו ה' לידת עם ישראל, ומכיון שבשעת הלידה לא היתה מציאות
 של רשעים (כאלו) איך באו אח"כ.

(49) תרומה כה, ח.

(50) ראה רמב"ן ר"פ תרומה.

(51) ראה רשב"ם (להגש"פ), אבודרהם וכל בו: יש לנו משכן ובבנין
 בית המקדש נתוספו עשרה נסים. ובזבח פסח: גם כי בביהמ"ק נעשו בו
 נסים הרבה וכל המעלות שהזכיר נסים הם.

(52) אבות פ"ה מ"ה.

(53) אבל ראה זבח פסח שם: לפי שאין איש בארץ אשר יעשה טוב
 ולא יחטא.

(54) ראה בחילופי נוסחאות בהגדה שלמה גירסא זו.

(55) וראה זבח פסח.

הכא", אבל "לשנה הבאה בארעא דישראל", ואמנם
 "השתא עבדין", אבל "לשנה הבאה בני חורין": גאולה
 מצרים פתחה את צינור הגאולה⁶⁴ המביא לגאולה
 השלימה⁶⁵ – "לשנה הבאה בארעא דישראל... בני
 חורין".

לכן אפשר עתה לקיים את מצות סיפור יציאת
 מצרים כלילה זה ואת "חייב אדם להראות את עצמו
 כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים" בשלימות.
 ואדרבה, על-ידי קיום מצוה זו באופן של "כאילו
 הוא... יוצא משעבוד מצרים" הוא יוצא ממצב של
 שעבוד מצרים עד למצב של בני חורין. כידוע⁶⁶ שמאז
 יציאת מצרים ועד לגאולה העתידה, יוצאים כל הזמן
 ממצרים.

נקודה כללית זו, המודגשת מיד בתחילת "מגיד"
 כדי להסיר את השאלה דלעיל, מפורטת יותר בסיפור
 יציאת מצרים, לאחר שאלת מה נשתנה, כדלהלן.

יא.

מטרת גלות מצרים - זיכוך העולם

כידוע, אומרים חז"ל⁶⁷, שהקדוש-ברוך-הוא נתן
 לאברהם את הברירה: "במה אתה מבקש שישתעבדו
 בניך בגיהנם או בגלות", ואברהם – או הקדוש-ברוך-
 הוא, לפי שתי הדיעות השונות⁶⁸ – בחר בגלות במקום
 גיהנם.

מכך מובן, שתוכן הגלות, וגלות מצרים, דומה
 לתוכן של ענין הגיהנם – מירוק וכפרת החטא.

החטא, שעליו נזקקו למירוק ולכפרה, היה שורש
 כל החטאים, החטא הראשון⁶⁹ – חטא עץ הדעת,
 שגרם לסילוק השכינה מהארץ לרקיע⁷⁰. לפיכך נאמר
 על מירוק החטא לאברהם, כי לאחר חטא עץ הדעת,
 שגרם להסתלקות השכינה מהארץ לרקיע, היו עוד
 ששה חטאים שכל אחד מהם גרם לסילוק השכינה
 מרקיע לרקיע, עד לרקיע השביעי. והראשון שהתחיל
 להחזיר את השכינה מלמעלה למטה היה אברהם
 אבינו, שהוריד אותה מרקיע שביעי לשישי⁷¹. לכן

אי-אפשר לומר שהרשע של ההגדה, היושב אצל
 השולחן, אינו מסוג הרשעים שמתו במצרים בשלושת
 ימי אפילה, כי בהגדה נאמר בפירוש בתשובה לכן
 הרשע ש"אילו היה שם לא היה נגאל".

שאלות אלו אינן רק שאלות בהבנה, אלא הן
 מפריעות לכל התוכן של ליל הסדר ושל סיפור יציאת
 מצרים, אשר "בכל דור ודור חייב אדם להראות עצמו
 כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים", ולפיכך "יכין
 מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך
 שהמלכים והגדולים אוכלים"⁶². והתורה היא תורת
 אמת, ולכן הרגשה זו צריכה להיות אמיתית. אבל כיצד
 יכול יהודי להרגיש את החירות באמת "כאילו הוא
 עתה יוצא משעבוד מצרים", בשעה שהוא נמצא
 בגלות, במצב ש"עומדים עלינו לכלותנו", וישנם
 עניים אצל ישראל, עניים בפשטות וגם עניים בדעת,
 ואפילו בן רשע?

י.

גאולת מצרים עדיין לא הושלמה

כדי לבטל את הבלבול, מקדימים את הקטע "הא
 לחמא עניא", שזוהי הקדמה לתוכן הכללי של סיפור
 יציאת מצרים המתחיל ב"עבדים היינו".

המצה שאכלו אבותינו? אחר יציאתם ממצרים –
 "שלא הספיק להחמיץ עד שיצאו..." – נקראת בקטע
 "דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כדי להדגיש
 שהיציאה ממצרים לא היתה מושלמת והיהודים מצד
 עצמם כאילו נשארו במצרים.

זהו ההסבר להמשך הקטע: "כל דכפין... כל
 דצריך" – העובדה שישנה מציאות של עניים, ומציאות
 של "השתא הכא... השתא עבדין", גלות ועבדות⁶³,
 היא תוצאה מכך ש"אבהתנא בארעא דמצרים" – שבני
 ישראל לא יצאו לגמרי משעבוד מצרים.

מתעוררת השאלה: אם-כך, מה הועילה יציאת
 מצרים, שמשום כך צריך לערוך את הסדר "דרך
 חירות"? – על כך ממשיכים ואומרים, שאמנם "השתא

(62) שו"ע אדה"ז אר"ח סתע"ב ס"ז.

(63) ראה שמחת הרגל להחיד"א בתחלתו (לימוד ג' ד"ה צפון).

(64) ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב. וראה שם בסוף המאמר. וראה
 גבורות ה' למהר"ל פס"א דמבאר דבגאולת מצרים קבלו בני מעלה
 עצמית דבני חורין ואין המקרה דגלות שלאח"ז מבטל זה כלל (וראה שם
 פנ"ב). ועיין זח"ב מ, א. וראה הגש"פ עם "ביאורים" הנ"ל ע' קפה
 ואילך.

(65) וזה מודגש בגילוי בסיום של סימן "מגיד", בברכת "אשר גאלנו

כו' ממצרים כו' כן כו' יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל
 פדות נפשנו" (שקאי על הגאולה העתידה).

(66) ד"ה כימי צאתך שם בתחלתו.

(67) שמו"ד פנ"א, ז. ועד"ז בבר"ר פמ"ד, כא. וש"נ.

(68) במדרש שם.

(69) ראה בארוכה של"ה קעה, ב ואילך. קעז, סע"א. ועוד.

(70) שהש"ר פ"ה, א. וש"נ. וראה ד"ה באתי לגני ה'ש"ת.

ושינה), הנתקל בנסיון באמונה, בדבר הנוגע בדרגת
ה"חכמה" שבנפש, "היא ניעורה משנתה ופועלת
פעולתה", וגם הם מוסרים נפשם על קדושת שם ה'.

יג.

עכשיו הזיכוכ אינו מושלם

לפיכך אומרים "אילו לא הוציא הקדוש-ברוך-הוא
את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני
משועבדים היינו לפרעה במצרים", כי אילו לא היתה
היציאה ממצרים על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, היתה גלות
מצרים נמשכת⁷⁷ עד להשגת שלימות הברור והמירוק
— עד לגאולה העתידה.

זה מודגש יותר לפי הדיעה הראשונה⁷⁸ של
"מתחיל בגנות" — "מתחילה עובדי עבודה זרה היו
אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו": הקירוב אל
הקדוש-ברוך-הוא הוא גם עכשיו לא על-ידי עבודה
עצמית, אלא על-ידי ש"קרבנו המקום לעבודתו"⁷⁹.
בכך מובן, כיצד תיתכן מציאות של בן רשע גם
עתה, לאחר גאולת מצרים, ומדוע יתכן מצב של "בכל
דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", ואינם אינו
מתבצע רק מפני ש"הקדוש-ברוך-הוא מצילנו מידם",
כי⁸⁰, כדלעיל, כל עוד אינה מושגת המטרה של זיכוכ
מושלם, עדיין אין ישראל מזוככים לגמרי מן הרע
(וישנו אפילו בן רשע) ולכן קיימת מצד מידת הדין
אפשרות של "עומדים עלינו לכלותינו".

יד.

"וירעו אותנו"

אך כאן מתעוררת השאלה: כיצד יתכן שישראל
היו כל כך "שקועים" בטומאה וברע של מצרים, עד

1 נאמר דוקא לו, ששלימות המירוק של החטא,
2 שבאמצעותו תהיה השכינה למטה כלפני החטא,
3 יתבצע על-ידי גלות מצרים.

4 אילו זכו, היתה גלות מצרים הגלות האחרונה
5 והיחידה, והגאולה ממצרים היתה שלימה, "ולא היה
6 גלויות ולא מלאך המות שולט בהן"⁷¹, כלפני החטא.
7 אבל למעשה, לא הביאה גלות מצרים לכפרה
8 המושלמת⁷², כדלעיל, ולכן היה הכרח ב"ויוציאנו ה'
9 אלקינו משם ביד חזקה" — נגד מידת הדין. כי מצד
10 מידת הדין היתה טענה, שאם מטרת גלות ושעבוד
11 מצרים — בירור וזיכוכ ישראל והעולם עד למצב שלפני
12 החטא — לא הושגה בשלימות, אין מקום לגאולה.

יב.

היציאה ממצרים התאפשרה רק באמצעות ה'

13 בכך מובן הדיוק בלשון "ויוציאנו ה' אלקינו משם
14 ביד חזקה": לפי מצבם לא היו ישראל ראויים עדיין
15 לכך. כידוע⁷³, שישראל היו שקועים, ר"ל, במצרים,
16 במ"ט שערי טומאה, ואילו התעכבו במצרים עוד רגע
17 אחד, הם לא היו נגאלים ח"ו.

18 בלשון החסידות, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן⁷⁴,
19 היתה יציאת מצרים באופן של "כי ברח העם"⁷⁵,
20 "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו
21 בחלל השמאלי". והגאולה באה מצד ש"נגלה עליהם
22 מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא", ועורר את
23 נקודת היהדות שבהם. והם שוב לא התפתו מרוח
24 השטות, ה"מכסה על האמת", שבמצב זה הם יכולים
25 להתקשר אל הקדוש-ברוך-הוא — וזה גרם ל"ברח
26 העם", כמסביר בתניא⁷⁶, שאפילו קל שבקלים (שדרגת
27 ה"חכמה" שבנפש האלקית היא אצלם בבחינת גלות

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (בהעלותך יא, ד"ה) וכמה פעמים אמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (שלח יד, ד), הנה "אילו לא הוציא הקב"ה כו" היו (ע"פ טבע) גם עושים כן ושיבים למצרים — ו"משועבדים היינו לפרעה במצרים". — ולהעיר משיבת כו"כ מבני למצרים היפך ציווי ירמ' (ירמ' מב ואילך).

(78) ולהעיר שברמב"ם הלכות חו"מ שם הביא זה בתחלה "כיצד מתחיל ומספר (ורא"כ ממשיך) וכן מתחיל ומודיע כו". וראה אנציק' שם. ושי"ן. וראה לקר"ש חכ"א 73-4 והערה 53 שם.

(79) וצ"ל דכוננת בעל ההגדה דגם באברהם — קרבנו המקום, וכבכ"ר רפ"ט "לפי שהי' אברהם אומר כו' הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

ועפ"ז י"ל אדרבה, שהטעם שבגלות מצרים לא נודככו בשלימות, כי גם "מתחלה" אצל אברהם הי' באופן ד"קרבנו המקום לעבודתו".

(80) ראה גם של"ה קסא, ב (מצה שמורה). ובסי' שער השמים לפי' והיא שעמדה.

(71) שמו"ר רפ"ב. ושם הוא לענין חטא העגל. אבל י"ל שיש שייכות זל"ז, כי האפשרות לחטא העגל הי' לפי שבמ"ת רק "פסקה זוהמת" (שבת קמו, א), כי הויתכן הי' רק מצד "למעלה" (ראה לקו"ש ח"א ע' 10, וש"נ).

(72) אף שפעל הויתכן בישראל ובהעולם שיוכלו לקבל התורה וכו' — תו"א עד, א ואילך.

(73) נסמן בהגש"פ הג"ל ע' ל. וראה גם ריטב"א להגש"פ פי' עבדים היינו. ובכ"מ.

(74) תניא ספ"א. לקו"ת כמסומן במפתחות (ע' פסח, ספה"ע ושבועות). ד"ה כימי צאתך שם פי"ג. ובכ"מ.

(75) בשלח יד, ה.

(76) פי"ט.

(77) ואף שהובטחה הגאולה בסיום ת' שנה ודור רביעי ישובו הנה — הרי לאחר יציאתם זו (לולא שהוקב"ה הוציא — מצד טבעם) "אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני. לא אצא חפשי" (משפטים כא, ה), ובמכש"כ שאפילו לאחר שוחרצי הקב"ה ממצרים הרי בכו "בני ישראל ויאמרו גר

שויס, ובכל זאת "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי".²⁹
 זוהי משמעות גלות ויציאת מצרים: בחיצוניות³⁰
 ובגלוי, כפי שנראה בעולם, ששם פעל ה' ביד חזקה³¹
 "נגד מידת הדין" – נראה הדבר שאילו נשאר ישראל³²
 עוד רגע במצרים הם לא היו נגאלים. כלומר, מצד³³
 דרגתם הם לא היו ראויים ליציאת מצרים – "אח עשיו³⁴
 ליעקב" – "הללו עובדים.. והללו עובדים..."⁸⁸. אבל³⁵
 בפנימיות ובאמת, נובע הדבר מעצמותו ית'⁸⁹, שהוא³⁶
 בוחר בישראל, מפני שהם עצם אחד עמו⁹⁰,³⁷
 ו"להחליפם"⁹¹ באומה אחרת איני יכול⁹².³⁸

טז.

"בית הבחירה" – גילוי הכפרה המושלמת

לפי זה מובן מדוע על ידי "בית הבחירה" מתאפשר³⁹
 "לכפר על כל עוונותינו", ולא רק סליחה ומחילה:⁴⁰
 בדרגה של "סדר ההשתלשלות" בעולם, כשאין ניכר⁴¹
 בגלוי איחוד ישראל עם ה', בדומה לבן הנפרד⁴²
 מהאב⁹³, ובמקום שהחטא פוגע, שם צריכים כפרה כדי⁴³
 להסיר את הלכלוך, באמצעות שעבוד וגלות, אבל מצד⁴⁴
 ההתקשרות האמיתית של ישראל עם ה' באמצעות⁴⁵
 ה"בחירה", הרי נעשים הכפרה ומירוק החטא – "לכפר⁴⁶
 (בשלמות)⁹⁴" על כל עוונותינו", במילא, כי בדרגה זו⁴⁷
 אין חטא ועוון פוגעים⁹⁵. וזה גורם לכך שגם⁴⁸
 במציאותם בגלוי תזדכך נפשם.⁴⁹

אלא, שבעולם, מתבטא הדבר בסדר ובהדרגה:⁵⁰
 בזמן גלות ויציאת מצרים היה נראה שהגאולה היא⁵¹
 באופן של "כי ברח העם", ויש צורך "ביד חזקה",⁵²
 והגילוי, שדבר זה נבע מבחירת הקדוש-ברוך-הוא היה⁵³
 כאשר "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".⁵⁴
 דבר זה קשור גם לבית הבחירה כפשוטו, ששם לא⁵⁵
 היתה הכפרה באמצעות שעבוד ויסורים, אלא⁵⁶

1 שלא יכלו מצד עצמם לצאת ממצרים? כדי להשיב
 2 לשאלה זו ממשיך בעל ההגדה ומדגיש: "וירעו
 3 אותנו", שפירושו⁸¹, שהמצרים עשו אותנו לרעים, ולכן
 4 כתוב "אותנו", ולא "וירעו לנו": המצרים גרמו לכך
 5 שיהיה אצל ישראל "רע" כזה, שזהו ישראל מצד עצמם
 6 לא היו מגיעים אליו, יותר מן ה"רע" שצריך היה
 7 להזדכך באמצעות גלות ושעבוד מצרים.

8 דבר זה דומה לתירוץ על השאלה מדוע הענישו את
 9 פרעה ומצרים, בעוד אשר הם יישמו במעשיהם את
 10 הגזירה "ועבדום וענו אותם", שאחד⁸² ההסברים לכך
 11 הוא, שהעונש הגיע להם מפני שישראל סבלו אצלם
 12 מקושי השעבוד, שלא נגזר עליהם מלמעלה.

טז.

בחירת ה' בישראל – בחירה אמיתית

13 אך לאחר כל האמור לעיל אפשר לשאול: אם גלות
 14 מצרים לא גרמה לזיכוך הראוי, מהי המעלה הגדולה
 15 של יציאת מצרים וסיפור יציאת מצרים? לכן "מסיים
 16 בשבח": "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל
 17 עוונותינו".

18 הבחירה האמיתית היא⁸³ דוקא כאשר הדבר אינו
 19 נבחר מסיבות שונות, אלא רק עקב בחירה חפשית של
 20 הבורח. בחירה זו אפשרית רק אצל עצמותו יתברך⁸⁴,
 21 שאין כל מציאות מחוץ לו המשפיעה עליו, ומצד
 22 עצמותו ית' "הלוא אח עשיו ליעקב"⁸⁵, ורק מצד
 23 בחירה חפשית בחר ה' בעם ישראל – "ואוהב את
 24 יעקב ואת עשיו שנאתי".

25 כלומר⁸⁶, שורש ענין הבחירה הוא מכך שישראל
 26 הם דבר אחד, כביכול, עם עצמותו ית' – ישראל
 27 וקודש-א-ברוך-הוא כולא חד. הבחירה מתגלה למטה
 28 באופן⁸⁷, שבחיצוניות נראה ש"אח עשיו ליעקב", הם

(89) ראה אוה"ת בא ע' רס, וע' ערב (הובא לקמן בפנים) – שהגאולה
 בניסן באה מבחי"א אתעדל"ע שלמעלה לגמרי מאתעדל"ת.

(90) המבואר בפנים הוא ע"ד משנת' בלקו"ש ח"ב (ע' 74 ואילך)
 בענין דירה בתחתונים, ע"ש.

(91) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א ואילך. ועוד.

(92) ומובן שא"י סתירה למשנת' בלקו"ש ח"א (ס"ע 2 ואילך), כי
 מובן שכמה מדריגות בזה, ובפרטיות בחי' בנים נתגלתה ביצי"מ ובחירה
 במ"ת. וראה לקמן בפנים.

(93) אלא שהנשמה אינה נפרדת מאתו ית' כלל (לקו"ת ר"ה סב, ד).

(94) ראה אגה"ת פ"ב.

(95) ובדוגמת החילוק דכפרה שע"י התשובה לזה שעיצומו של יום

מכפר – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 131 ואילך. וראה לקו"ש ח"ט
 ע' 428 ואילך (ובסעף יו"ד שם).

(81) של"ה שם קסב, א (ועד"ז בסי' שער השמים שם). ובכ"מ.

(82) רמב"ן לך טו, יד.

(83) ראה תורת שלום ע' 220. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 127. 290.

324. לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך. ועוד.

(84) ראה גם לקו"ת אמור לח, ב.

(85) מלאכי א, כ"ג.

(86) ראה לקו"ש ח"ט ע' 282.

(87) להעיר מאבודרהם פ"י והיא שעמדה: כדי להראות השגחתו

בישראל מקים להם בכל דור אויבים ומציל אותם מידם. וי"ל דפנימיות

הפירוש בזה הוא, שזה שמקים להם אויבים היינו שמצד מדריגתם –

בחיצוניות נראה "אח עשיו ליעקב".

(88) חז"ב קע, ב (הובא בילקוט ראובני בשלח יד, כח). שמו"ר פמ"ג,

ח. ועוד.

וכתבו באופן סתמי¹⁰⁰ כדעתו, ללא הבאת המחלוקת),¹³
ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל", שהגאולה¹⁴
נובעת ממקום שהוא "למעלה לגמרי מאתערוותא¹⁵
דלתתא, דהיינו למעלה גם מבחינת תשובה"¹⁰¹,¹⁶
שמדרגה זו נובעת "יולדת זכר" – גאולה שיש לה¹⁷
קיום, גאולה נצחית, אפילו כאשר איש מזריע¹⁸
תחילה¹⁰², כאשר היא באה מלמעלה.¹⁹
ומתקיים "לשנה הבאה בארעא דישראל", "לשנה²⁰
הבאה בני חורין", כפי שמסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁰³,²¹
ש"אין צורך לחכות ח"ו עד לשנה הבאה, אלא הדברים²²
יתקיימו תיכף ומיד בניסן זה, וממילא נהיה בשנה²³
הבאה בארעא דישראל, ובני חורין "ונודה לך שיר²⁴
חדש (לשון זכר¹⁰⁴) על גאולתנו ועל פדות נפשנו.²⁵
(משיחות ליל ב' דחג הפסח תשכ"ו)

1 באמצעות הקרבנות, כי שם נתגלתה בחירתו⁹⁶ של
2 הקדוש־ברוך־הוא.
3 וזהו הפירוש בפנימיות ל"מתחיל בגנות ומסיים
4 בשבח"⁹⁷: בתחילת ההגדה וסיפור יציאת מצרים נראה
5 שהיציאה היתה מלמעלה, כאילו היהודים למטה, מצד
6 דרגתם, לא היו ראויים לגאולה. ו"מסיים בשבח", שגם
7 למטה נתגלה הענין האמיתי – "בית הבחירה לכפר על
8 כל עוונותינו", כדלעיל.
יז.

בזכות סיפור יציאת מצרים תבוא הגאולה

9 באמצעות סיפור יציאת מצרים באופן של "להראות
10 את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים",
11 זוכים לכך ש"בניסן עתידין להיגאל" יתקיים בפועל
12 בניסן זה כדעת רבי יהושע⁹⁸ (אשר במדרש⁹⁹ הכריעו,

(99) שמו"ר פט"ו, יא.
(100) ד"ה החדש הזה ה'ש"ת פ"א. ובאוה"ת בא (ע' רנט) הלשון
"סתם כר"י".
(101) אוה"ת שם ע' רס. ע' ערב.
(102) כמ"ש (תהלים פז, ה) איש ואיש יולד בה. תו"א סד"ה רני
ושמחי (הב') וביאורו (בספור). אוה"ת ע' ערב (הנ"ל).
(103) ספר השיחות תש"ש שם.
(104) ראה תוד"ה ונאמר פסחים קטז, ב.

(96) להעיר שהרמב"ם קורא ה' ביהמ"ק – "הלכות בית הבחירה",
והרי לדעתו (שם) בתחלתו. ועד"ז בסהמ"צ מ"ע כ) מצות בנין מקדש הוא
"לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כר"י" (ולא כדעת
הרמב"ן הנ"ל הערה 50 דעיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה
– ראה לקו"ש ח"א ע' 120 ואילך. אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 330 הערה 24. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 469).
(97) ולהעיר שלדעת הרשב"ץ (נסמן לעיל הערה 21. וראה גם לשון
המאירי הנ"ל שם) משמע לכאורה שגם כפשוטו זהו הסיום בשבח.
(98) ר"ה יא, א.

(*) וכ"כ במנין המצות בריש ספר הירד מ"ע כ' "לבנות בית הבחירה". סהמ"צ שם (לפנינו. אבל בתרגום העליר וקאפח "בית עבודה"). ובהל' מלכים בתחלתו. אף שהביא
תיכף (ביד וסהמ"צ שם) מקור דהמצוה מהכתוב "ועשו לי מקדש". ולא הכתוב (ראה יב, יא) "ודי המקום אשר יבחר ה'א גו" שהובא בסנהדרין (כ, ב) וספרי שם.
וכבסמ"ג מ"ע קטג ורמזי מ"ע שם. ראה כס"מ ריש ה' ביהב"ח. ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 317 ואילך. ולהעיר שבהמצות בהכותרת להל' ביהב"ח כתב
"לבנות בית המקדש". וראה לקו"ש חט"ז ע' 142 ואילך בארוכה. לקו"ש חכ"ד ע' 83 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ב' ניסן, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הור"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ניסן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ו אד"ש עם המוסגר בו. ובטח בינתיים נתקבל מענה מהמזכירות
על שאלתו בנוסף על מכתבי מאז.

בודאי עושים תכנית ופראגראם איך לנצל ימי הפסח הבע"ל להפצת המעיינות חוצה ולהמשיך
את אלו העומדים בחוץ פנימה ושיומשך כ"ז על [כל] השנה כולה, וכלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר: שטענדיג,
עיין שיחת חג הפסח תשי"ג, הועתק בהגדה הוצאת קה"ת בסופה.

מציע אני ללמוד בימי חג הפסח הבע"ל את מאמרי פסח תשי"ד הנדפסים עתה, ונדפסו ג"כ
בקונטרס בפ"ע זה מכבר והוא קונטרס צ"א.

בברכה לחג פסח כשר ושמח לו ולכל ב"ב תלמידיו ומושפעי שיחיו.

לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, משנת כל ישראל

מתורגם ללשון הקודש

20 דאבות", כלומר, שההוראות של מסכת אבות שייכות
21 לדרגת "חסיד", העובד את ה' לפני משורת הדין.

22 שני קצוות אלה מצינו גם בנוגע ללימוד מסכת אבות:
23 מהטעמים שלומדים מסכתא זו בשבתות בין פסח
24 לעצרת דוקא, הוא, כיון שזהו זמן בו מתעוררות "התאוות
25 הגופניות", ולכן לומדים מסכת זו שהיא "מלאה תוכחות
26 ומעוררת האדם לרדוף אחר כל מדה טובה..."⁸.

27 אמנם לאידך, מנהג ישראל הוא, כי כל יהודי – מהקטן
28 שבקטנים, הנמצא רק בתחילת העבודה, עד הגדול
29 שבגדולים, הנעלה לגמרי מ"תאוות הגופניות" – לומדים
30 פרקי אבות בזמן זה.

31 וההסבר בשני הקצוות והקשר ביניהם – טמון
32 בהקדמה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", כדלקמן.

ג.

עולם הבא - שכר לגוף על קיום המצוות

33 ויובן זה על פי הביאור הידוע במשנה⁹:
34 "עולם הבא" פירושו – עולם התחיה⁹, נשמות
35 בגופים. וזהו החידוש במשנה "כל ישראל יש להם חלק
36 לעולם הבא": השכר¹⁰ של גן עדן – עולם הנשמות – אינו
37 שוה ב"כל ישראל" (ועד שישנם כאלה אשר כלל אינם
38 זוכים לגן-עדן¹¹); לעומת זאת העולם הבא – עולם
39 התחיה, כשהנשמות יהיו בגופים – הוא (בעיקרו) "בשוה
40 לכל ישראל"¹², "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹³.

א.

שייכותו של "עולם הבא" למסכת אבות

1 מנהג ישראל, שלפני כל פרק מפרקי אבות אומרים את
2 המשנה¹ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר²
3 ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה
4 ידי להתפאר". שמכך מובן, שתוכן המשנה (אודות השכר
5 של כל יהודי לעולם הבא) נוגע ביחוד כהקדמה ללימוד
6 מסכת אבות.

7 וצריך להבין: הרי עולם הבא הוא השכר על כל עבודת
8 התורה ומצוות לכל פרטיה – לא רק על קיום "מילי
9 דאבות" – ואם כן, מדוע אומרים משנה זו דוקא³ כהקדמה
10 ללימוד מסכת אבות⁴?

ב.

שני קצוות בתוכנה של מסכת אבות

11 בנוגע להוראות של מסכת אבות מצינו שני קצוות:
12 מצד אחד, תוכן המסכת הוא – בלשון ר' עובדיה
13 מברטנורה⁵ – "מוסרים ומדות" שאינם "ממצות התורה",
14 ועד ש"חכמי אומות העולם גם כן חברו ספרים .. שבדו
15 מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חברו";
16 שההכרח להזהר מעניינים אלה הוא מצד חומריות ושפלות
17 האדם העלולים להביא למדות רעות...⁶.
18 אך לאידך אומרים חז"ל⁷, "האי מאן דבעי למהוי
19 חסידא [=הרוצה להיות חסיד, עליון לקיים .. מילי

(9) עייג"כ הל' תשובה להרמב"ם פ"ג (ה"ו ואילך) ופ"ד. חיבור
התשובה להמאירי. ועוד.

(9*) רע"ב (ועוד) סנהדרין שם. מדרש שמואל כאן. וראה הנסמן
בתשובות וביאורים סי' ח* הערה 1. וראה לקמן הערה 26.
(10) ראה בהבא לקמן: תו"א יתרו עג, ב (וראה לקו"ת שלח מו, ד).
ד"ה כי ישאלך עטרת ויה"ש"ת פ"א. המשך תערי"ב ח"ב ע' א"ק"ב ואילך.
וראה בארוכה תשובות וביאורים שם*.
(11) ראה חגיגה (טו, ב) דלולי תפלת ר"מ לא ה' אחר נכנס לג"ע.
וראה חגיגה (שם, א) "נטל חלקו וחלק חברו (הרשע) בג"ע".
(12) ל' הלקו"ת שם. וראה המשך תערי"ב שם, דאף שגם בתח"מ
יש חילוקי מדרי' מ"מ יש חילוק בזה בין ג"ע לתח"מ, עיי"ש.
(13) ויש אלה שלמעלה מדרגא זו – בן עוה"ב ומוזמן לחיי עוה"ב
(ראה שער מאמרי דז"ל לסנהדרין שם). וי"ל דבכלל מאתיים מנה.

(1) סנהדרין ר"פ חלק.

(2) ישעי' ס, כא.

(3) ואדרבה, מכיון שקיום מילי דאבות שייך ל"מאן דבעי למהוי
חסידיא" (ב"ק ל, א) – מובן, שעבודתו אינה (ע"מ לקבל פרס) בשביל
השכר דעוה"ב, כ"א לשמה.

(4) בפשטות י"ל, כי מכיון שהוראות דאבות הן מילי דחסידותא, יש
מקום לטעות שאינן שייכות לכאו"א מישראל: ולכן מקדימים משנה זו
המדברת ע"ד מעלת "כל ישראל" (שלכולם יש חלק לעוה"ב), שמה
מובן שביכולת כ"א מישראל (ומחובתו) לקיים מילי דאבות. וראה לקמן
בפנים סעיף וא"ו.

(5) בריש המס'.

(6) ראה בארוכה דרך חיים להמהר"ל בריש המס', בביאור משנה זו.

(7) ב"ק שם.

(8) מדרש שמואל בהקדמה.

30 – ובלשון המשנה במסכת אבות¹⁸ המעשה עיקר:
 31 פנימיות הכוונה העליונה היא, שישראל יעשו דירה לו
 32 יתברך בתחתונים, בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה
 33 ממנו¹⁹, וכמאמר²⁰: סוף מעשה במחשבה תחלה. וכוונה זו
 34 מתבצעת בעיקר על ידי העבודה של מעשה המצות, שעל
 35 ידם נפעל בירור וזיכוך הגוף ועניני העולם, כמבואר
 36 בתניא²¹ בארוכה.
 37 ומכיון שכל ישראל הם – בלשון הכתוב (המובא
 38 כראיה במשנתנו) – "נצר מטעי מעשה ידי" של הקדוש
 39 ברוך הוא – מרגיש כל יהודי כוונה זו ומבצעה בפועל.
 40 בדרגת ה"גילויים" קיימים הבדלים בין יהודי אחד לשני
 41 (ועד שיכול להיות אחד שכלל אינו כלי אליהם), אך
 42 בשייכות לכוונת העצמות "לעשות לו יתברך דירה
 43 בתחתונים" – שזה נרגש בעצמיותו של היהודי – בזה כל
 44 ישראל שווים²².

ה.

בחירת הקב"ה - בגוף של יהודי

45 זהו גם הטעם לכך שתשלום השכר בעולם הבא הוא
 46 לנשמות בגופים דוקא:
 47 מצד זה שכוונת הקדוש ברוך הוא היא שתהיה לו
 48 דירה בתחתונים, משתקף הדבר גם בישראל²³ – שהם
 49 כביכול דבר אחד עם העצמות – שבחירת הקדוש ברוך
 50 הוא בהם היא (לא רק בחירת נשמתם, אלא גם) בגופם²⁴;
 51 [שלכן גם גופו של היהודי הוא מציאות נצחית שאינה
 52 נפסדת, וכידוע²⁵ ש"עצם לזו" אינה נפסדת, ומ"עצם לזו"
 53 זו יבנה הגוף כולו בתחיית המתים].
 54 ולכן, כאשר תסתיים העבודה של בירור וזיכוך העולם,
 55 והעולם יהיה דירה לו יתברך – תבוא לידי גילוי גם
 56 בישראל בחירת הקדוש ברוך הוא (גם) בגופם, שלכן
 57 החיים נצחיים של עולם הבא יהיו (גם) בגוף.

1 הטעם לכך הוא¹³: השכר שבגן עדן – נשמות בלי
 2 גופים – הוא (בעיקר) על לימוד התורה¹⁴, הקשור בעיקר
 3 לנשמה (ולכח השכל שלה); אך תחיית המתים היא בעיקר
 4 שכר על קיום המצות, הנעשות עם ובאמצעות הגוף דוקא
 5 (שלכן מקבלת הנשמה את השכר על כך כאשר היא ביחד
 6 עם הגוף)¹⁴.
 7 ומאחר ובהשגת התורה קיימים (וצריכים להיות)¹⁵
 8 הבדלים בין יהודי אחד לשני, ועד – מן הקצה אל
 9 הקצה¹⁶, לכן "כל ישראל" אינם שווים בשכר עבודה זו –
 10 גן עדן;
 11 מה שאין כן עיקר קיום המצות הוא ענין של עשייה,
 12 שבאפשרותו של כל אחד לעשותו, וכל יהודי אכן עושה
 13 זאת בפועל ומקיים מצוות, עד (כמאמר רז"ל¹⁷) שאפילו
 14 פושעי ישראל "מלאין מצוות כרמון" – ומכיוון שעבודת
 15 המצות קיימת בכל ישראל¹⁶, לכן "כל ישראל יש להם
 16 חלק לעולם הבא".

ד.

כל יהודי חש את כוונת העצמות

17 אמנם צריך להבין:
 18 היות ועיקר תשלום השכר הוא בזמן (שלאחר) תחיית
 19 המתים, מובן, שהשכר שבתחיית המתים נעלה יותר
 20 מהשכר בגן עדן – כיצד זה מתיישב איפוא, עם כך
 21 שגן עדן הוא שכר על אופן עבודה נעלה יותר (השגת
 22 התורה) שאינו שייך בצורה שווה בכל יהודי, ואילו השכר
 23 של תחיית המתים הוא על עשיית המצוות, עבודה
 24 "פשוטה" בהרבה, שלכן קיימת בכל ישראל?
 25 הביאור בזה:
 26 למרות שהטעם החיצוני לכך שכל ישראל שווים בעניני
 27 עשייה, הוא מכיון שהעשייה נמוכה מכל הכחות, שכן זהו
 28 ענין שאינו מכריח רגש הלב ולא הבנה והשגה שבמוח –
 29 אמנם הטעם הפנימי לכך, הוא מצד המעלה שישנה בעשייה

(17) חגיגה בסופה.

(18) פ"א מי"ז.

(19) תניא פל"א.

(20) פיוט לכה דודי. וראה תו"א ר"פ יגש. ועוד.

(21) פל"ז.

(22) להעיר מהמבואר (תו"א יד, ב. ד"ה חכמות בחוץ תרצ"ד סה"מ

קונט' ח"ב פ"ב) שהמאור הוא בהתגלות ולכן ש"ש שגור בפי כל.

(23) להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נדפס ב"התמים" ח"א ע' ל')
 דכשם שבעולמות התכלית הוא עוה"ז התחתון כמו"כ בהאדם התכלית
 הוא בעיקר כח המעשה, ע"ש.

(24) תניא פמ"ט. ובארוכה – ס' השיחות תורת שלום ע' 120 ואילך.

(25) ב"ר פכ"ח, ג. ושנ"ג. וזכ"ב כח, ב. ועוד. תוד"ה והוא (ב"ק טז,

ב.)

(13*) בד"ה כי ישאלך הנ"ל (וראה תו"א שם) מבאר הטעם, כי בג"ע
 מאיר מבחי' ממכ"ע שיש בה התחלקות, ובתתה"מ – מבחי' סוכ"ע
 שלמעלה מהתחלקות ולכן מאיר לכל ישראל בשווה. אבל מובן, שסיבת
 החילוק בין השכר דג"ע ותתה"מ היא מצד החילוק בהעבודות המביאות
 ב' סוגי שכר הנ"ל, כדלקמן בפנים (ולכאורה כ"ה הפי' במ"ש בתו"א
 שם: ובבחי' זו אפי' פושעי ישראל מלאים מצות כרמון. וראה אמ"ב שער
 הק"ש פכ"ה).

(14) להעיר אשר בג"ע ישנו לימוד התורה (תניא פמ"א נח, סע"א)
 מגמ' זוהר. וראה מקומות שבהערה הבאה ואין שם קיום מצות.

(14*) ראה אגה"ק סי"ז. ובארוכה – סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית פ"א.
 ד"ה כי ישאלך הנ"ל. ובכ"מ.

(15) שהרי לשלימות הקומה צ"ל ראש כו' ורגל.

(16) ראה סד"ה בשעה שהקדימו תער"ב. ועוד.

ו.

”להתפאר” דוקא ב”מעשה ידי”

- 1 על פי זה יובן מדוע מקדימים משנה זו (כל ישראל)
2 ללימוד מסכת אבות:
3 כדי לבאר כיצד קיום ולימוד מסכת אבות – המביא
4 לבירור וזיכרון חומרות הגוף – נוגע לכל יהודי, מקדימים
5 ש”כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא” (עולם התחיה,
6 נשמות בגופים), מאחר ש(גם) הגוף של ”כל ישראל” הוא
7 ”מעשה ידי” של הקדוש-ברוך-הוא²⁶; ואדרבה, דוקא
8 ב”מעשה ידי” קיים ה”להתפאר”, לפי שדוקא ”סוף מעשה”
9 הוא ”במחשבה תחלה”.
10 ולכן שום יהודי אינו יכול להבטל ממנה²⁷, שלא לקיים

מילי דאבות – ובשני הקצוות:

11

- 12 אין גוף שאינו יכול להתברר, כי גופו של כל יהודי
13 הוא מעשה ידי הקדוש-ברוך-הוא, ולא שייך שלא יוכל
14 להתברר²⁸. ויתירה מזו: להיותו מעשה ידיו של הקדוש-
15 ברוך-הוא הרי בודאי ”כל ידח ממנו נידח”²⁹, ובסופו של
16 דבר בודאי יתברר;
17 ולאידך: עבודה זו אינה ”נמוכה מדי” עבור איזה
18 יהודי שיהיה. ואדרבה, ה”מילי דחסידותא” האמיתי הוא
19 העבודה בבירור וזיכרון הגוף³⁰, כי דוקא ב”מעשה ידי”
20 ישנו ה”להתפאר”, וכנ”ל ש”סוף מעשה במחשבה תחלה”.

(ממאמר* ושיחת ש”פ אחרי תשל”ג)

(28) חוץ מאלו שאין להם חלק לעוה”ב (סנה’ שם) שגופה כלה (ראה תשובות וביאורים שם אות ד’*, ושי”ח). וראה לקר”ש ח”ח ע’ 409 הערה 71 ובשנה”ג שם. ואכ”מ.

(29) ראה עד”ז תורת שלום ע’ 135. וראה שם ע’ 11.

(30) ראה גם לקמן ע’ 444. ולהעיר ממכתב כ”ק אדמו”ר מהורש”ב נ”ע (נדפס בקונטרס ומעין ע’ 17. היום יום בתחלתו): להמשיך בחי’ עומק ופנימיות תורת ה’ .. לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות כו’ (נת’ בישיבת ש”פ וישב תשכ”א).

(*) נדפס בקונטרס בפ”ע (קה”ת, תש”נ). המור”ל.

(26) ע”פ המבואר בפנים – ש”מעשה ידי” קאי על הגוף – מתורץ מה שהתנא מביא גם סיום הכתוב (וכקושיית המפרשים) – כי דוקא מזה מוכח שאיירי בעולם התחי’ שהוא נשמות בגופים (משא”כ הלשון ”ארץ” אפשר לפרש על ג”ע – ראה לקו”ת ואתחנן ט, א. ועוד).

ועפ”ז מובן מה שהרמב”ם לא גרס סיום הכתוב במשנה (ראה פיה”מ הוצאת קאפח סנהדרין שם. רמב”ם הל’ תשובה פ”ג ה”ה. וראה שינויי נוסחאות למשניות סנה’ שם), כי לדעתו עולם הבא קאי על (ג”ע) עולם הנשמות (ראה פיה”מ חלק שם. וראה הל’ תשובה פ”ח).

(27) אבות ספ”ב.

(*) אגרות קודש שם ע’ קמח ואיק”ן. המור”ל.

המשך ביאור למס’ יבמות ליום ראשון עמ’ א

- 10 להקשות קושיא זו, שהרי לרבי אליעזר דמתנייב חטאת על כל בִּחַ
11 וְכֵן של הביאה טוֹבָא הוּיִין – הרבה חטאות יש כאן, ומדוע אמר
12 רבי חייא שרק שש עשרה חטאות יש כאן. אֵלָּא בהכרח צריך
13 לומר שכשנמנה רבי חייא שש עשרה חטאות, רק את אלו
14 דמתחייבים עליהם כְּבִחַ רָאשׁוֹן קָהְשִׁיב. ואם כן הָכָא נִמְי’ יש לומר
15 שאף שמדובר בבעלו ושנו, רק את שש עשרה החטאות דמתחייב
16 עליהם בְּיָמָה רָאשׁוֹנָה קָהְשִׁיב.
17 הגמרא מקשה על הכלל המובא לעיל שאין אשה מתעברת
18 בביאה ראשונה: אִמֵּר לִיה רָבָא לְרַב נַחֲמָן,

- 1 רַב נַחֲמָן אִמֵּר רָבָא בְּרַ אֲבוּהִי, מדובר באופן שֶׁפָּעֲלָו וְשׁוּב שָׁנוּ ובעלו,
2 ויש לחשוש שמא התעברו מהביאה השנייה.
3 מקשה הגמרא: וְאֵלָּא, הָא רָבִי חֵיָא על משנתנו, שמאחר
4 שכל אחד מהאנשים והנשים עברו על ארבעה איסורים, הָרִי יֵשׁ
5 כָּאֵן בין כולם יחד חיוב של שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה חֲטָאוֹת, ואם כדבריק
6 שבעלו ושנו, נמצא שעבר כל אחד מהם על שמונה איסורים, ואם
7 כן תִּלְתִּין וְתַרְתִּין (– שלשים ושתים) חטאות הוּיִין בין כולם, ומדוע
8 אמר רבי חייא שרק שש עשרה חטאות יש כאן. מתרצת הגמרא:
9 וְלִיִּמְעָמִיד – הלא אף לשיטתך שבעלו פעם אחת בלבד יש

המשך ביאור למס’ יבמות ליום שלישי עמ’ א

- 8 ואת לשון הירושה בסוף, כגון שכתב ’נתנת שדה פלונית לבני
9 פלוני ויירשנה, בִּין אם כתב לשון מתנה בְּסוּף ולשון ירושה
10 בתחילה, כגון יירש בני פלוני שדה פלונית ונתנת לו’, בִּין שכתב
11 בְּאִמְצַע שנותן מְשׁוּם מְהִנָּה ובתחילה ובסוף לשון ירושה, כגון
12 יירש בני פלוני שדה זו ונתנת לו ויירשנה, דְּבָרֵיו קְיָמִין, מכיון
13 שהזכיר בתוך דבריו לשון מתנה.

- 1 משאר הבנים, וכן אם הִשְׁקָה לָהֶם אֶת הַכֶּבֶד ונתן חלק שוה לכולם
2 מבלי לתת לבכור פי שנים, דְּבָרֵיו קְיָמִין. שכן בעודו בחיים בידו
3 לתת את ממונו למי שירצה. ואולם אִם אִמֵּר שהוא מחלק את
4 נכסיו מְשׁוּם יְרוּשָׁה וריבה לאחר או שמיעט לו או שהשוה את
5 הבכור, לֹא אִמֵּר בָּלוּם, ואין בידו לשנות את דיני הירושה, שכן
6 המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ואם כֵּתָב גם בלשון
7 ירושה וגם בלשון מתנה, בִּין אם כתב את לשון המתנה בְּתַחֲלָה

לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, פרק ראשון

מתורגם ללשון הקודש

- חסיד יקיים את הנאמר במסכת אבות] – כלומר, אלו 16
 הנהגות שיהודי אינו מחוייב בהן מצד הדין וההלכה, אלא 17
 עליו לעשותן מצד מידת חסידות – לפנים⁷ משורת הדין⁸; 18
 אך שלושת העניינים הנ"ל אינם לכאורה בסוג של "מילי 19
 דחסידותא" – החיוב שבהם מובן מצד עצמם, או שניתן 20
 להבינו מציוויים אחרים בתורה ובהלכה?⁹ 21
- (א) "עשה תורתך קבע" – לשון זה מוצאים בחיובי 22
 רז"ל שהובאו להלכה¹⁰: עשה תורתך קבע¹¹ ומלאכתך 23
 עראי (ואם כן מה החידוש כאן כמידת חסידות¹²); כמו כן 24
 מוצאים כמה וכמה פסוקים ומאמרי רז"ל, המצווים על 25
 חיוב תמידי בלימוד ועסק התורה [וכנאמר בתחילת 26
 הפרק¹³ גופא: "על שלשה דברים העולם עומד, על 27
 התורה..."], ומכיוון שהתורה היא מה"עמודים" עליהם 28
 נתמך קיום העולם, מובן איפוא שצריך להיות "תורתך 29
 קבע"¹⁴. 30
- (ב) "אמור מעט" – הוא ציווי בתורה¹⁵ "לא יחל 31
 דברו", וציווי זה מחייב הנהגה של "אמור מעט" – על 32

א.

הקשר של דברי שמאי ל"מילי דחסידותא"

- 1 "שמאי אומר עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה
 2 הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"¹.
- 3 הפירוש הפשוט של שלושת הבבות במשנתו הוא
 4 (כדברי המפרשים²): "עשה תורתך קבע" – "שיהיה עיקר
 5 עסקך ביום ובלילה בתורה, וכשתהיה יגע מן הלמוד
 6 תעשה מלאכה ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה", וכמאמר
 7 רז"ל³ "עשו תורתך קבע ומלאכתך עראי"; "אמור מעט
 8 ועשה הרבה" – להבטיח מעט, "ועשה הרבה" יותר ממה
 9 שהובטח, "כמו שמצינו באברם שאמר תחלה⁴ ואקחה פת
 10 לחם ובסוף⁵ ויקח בן בקר רך וטוב"; והוי מקבל את כל
 11 האדם בסבר פנים יפות – "כשאתה מכניס אורחים לביתך
 12 לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע".
- 13 לפי זה תמוה: במסכת אבות מדובר (רק) אודות "מילי
 14 דחסידותא" [=דברי חסידות], כדברי רז"ל⁶ "האי מאן
 15 דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות" [=הרוצה להיות

ומלאכתו עראי, היא מדת חסידות ("כמו שמצינו בחסידים הראשונים")
 – ראה ק"א הנ"ל בסופו. אבל באם כאן הוצרך שמאי להוסיף (גם כאן)
 ומלאכתך עראי (כדלקמן ס"ב קושיא הב'), כיון שבוזה הוא עיקר
 ההרגשה. ולהעיר שבטור שם מקדים "מלאכתך עראי" לפני "ותורתך
 קבע". וראה לקמן הערה 14.

(13) משנה ב'.

(14) וכן להפך "עשה תורתך קבע", שיקבע עתים לתורה (מחוי"ב בפי'
 הא' (וראה נ"א ברש"י כאן), מילי דאבות (פי' הב'), הרי פשיטא שזהו
 חיוב, דאל"כ יתבטל מהתורה לגמרי (מחוי"ב שם). ועוד: ה"ז חיוב מצות
 והגית בו יומם ולילה (רמב"ם שם פ"א ה"ח. הל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ד.
 וראה טושו"ע (ואדה"ז) סקנ"ה).

לכאורה י"ל (וראה מילי דאבות (פי' הא'), מגן אבות (להרשב"ץ),
 נחלת אבות (בשם המפרשים)) שהוראת שמאי "עשה תורתך קבע" הוא
 למי "שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות כו' אף אם יעשה
 תורתו קבע מחמת קוצר דעתו ונקרא בור כו' אינו חייב כו' לעשות
 מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד כו' אא"כ עושה במדת חסידות ואהבת
 התורה, אבל מן הדין יוצא יד"ב בקביעות עתים לת"ת" (הלכות ת"ת
 לאדה"ז שם ס"ד. וראה קו"א שם סק"א קרוב לסופו). וזהו מילתא
 דחסידותא שבדברי שמאי, אבל א' דוחק לומר שהוראת שמאי הוא רק
 לזה "שנקרא בור כו'", (ב) ועיקר: אז הו"ל להדגיש ולסיים (העיקר)
 "ומלאכתך עראי", ע"ד מ"ש לקמן פ"ד מ"י "הוי ממעט בעסק ועסק
 בתורה", ג) הוראה זו נאמרה באבות פ"ד שם (ראה לק"ש [המתורגם]
 ח"ז ע' 186-7 והערה 12).

(15) מטות ל, ג.

- (1) משנה טו (וכ"ה בסדור אדה"ז). בפיה"מ להרמב"ם (הוצאת
 קאפח) היא משנה יד.
 (2) רע"ב. וראה גם פרש"י, רמב"ם רבינו יונה ומאירי. וראה לקמן
 ס"ג והערה 28.
 (3) ברכות לה, ב.
 (4) וירא יח, ה.
 (5) שם, ז.
 (6) ב"ק ל, א.
 (7) בב"ב שם לפני"ז (דעת ר"י) "לקיים מילי דנויקין". וגם בזה י"ל
 דכוונתו שמקיים מילי דנויקין באופן דלפנים משורת הדין (ועד"ז י"ל
 לה"אמרי לה מילי דברכות" שם – ע"ד ברכות כ, ב) – ראה הקדמת
 המהר"ל מפראג לספרו דרך חיים ד"ה ומפני וד' וסדר.
 (8) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"א ה"ה. המשך תער"ב ח"ב פשע"ו (ע'
 תשעג). וידועה ראיית אדה"ז ממרז"ל (נדה יז, א ותוס' שם) שורפן חסיד
 אע"פ שמויק לו – לקו"ד ח"א סח, א.
 (9) ועד"ז יש להקשות בכמה פירושים שבמדרש שמואל (ס' שהובא
 בדא"ח בכ"מ).
 (10) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. טושו"ע (ואדה"ז) אר"ח ר"ס קנו. הל'
 ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ב. ובמקומות הנ"ל מובן שהפי' ב"תורתך קבע" הוא
 כפשוטו – בזמן, שרוב ועיקר זמנו יעסוק בתורה, ורק מיעוט זמן
 במלאכה. וראה לקמן הערה 14.
 (11) וגם: הרי למדין זה מפסוק מפורש ודברת בס' (ואתחנן ו, ז
 ובספרי. יומא יט, ב. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת שם ס"ב. וראה קו"א שם
 סק"א קרוב לסופו, שהרמב"ם ס"ל דדרשה גמורה היא ולא אסמכתא.
 (12) מלשון הטור (שם סקנ"י) מוכח, דהנהגה זו דתורתו קבע

(שמו של) בעל המאמר ותוכנו, דבר המוסיף הבנה
והדגשה לענין המדובר במאמר – במה שלושת הענינים
הנ"ל מוסברים יותר בכך ש"שמאי" הוא שאמרם?
ג.

האפשרות לפרש אחרת מ"אבות דרבי דנתן"

כאן המקום להעיר: אף שמקור הפירוש במשנה –
שהובא לעיל בסעיף א' – הוא ב"אבות דרבי נתן"²⁸, עם
זאת, יש מקום לומר במשנה פירוש נוסף ושונה; וכפי
שמצינו בכמה וכמה משניות במסכת אבות, פירושים רבים
מאוד מגדולי ישראל (כמו רש"י, הרמב"ם, מחזור ויטרי
ועוד, עד לאחרוני האחרונים), המפרשים בצורה שונה
(ואפילו הפכית) מהפירוש באבות דרבי נתן²⁹, וגם עודדו
את תלמידיהם להתעמק ולחדש כיוצא בזה – כמוכן
בתנאי עיקרי ומוחלט שהחידוש יתאים לכללי ודרכי לימוד
התורה, מתוך זהירות רבה ואמתית בכבוד גדולי התורה
(ופשיטא שלא "להכריז" – "קבלו דעתי"), וזהירות הכי
גדולה שלא לגלות פנים בתורה שלא כהלכה ופסק הדין,
וכן הלאה.

הדבר הוא בדוגמת הפירושים הרבים (חלקם גם
הפכיים) בתורה שבכתב, הנכללים כולם על כל פנים
בהגדרה "פיטטיא דאורייתא טבין"²⁹ [=פספוטס בתורה
טובים] (ואצל גדולי ישראל אמתים – ב"שבעים פנים
לתורה"³⁰); ובפרט שישנו חיוב "לאפשא בה"³¹ [=להוסיף
בה] – לחדש בתורה ככל היותר [ובמיוחד אם לפי הפירוש

1 האדם להזהר בדיבורו ולא להבטיח אלא כאשר בטוח
2 לחלוטין כי ביכולתו לקיים את דברו¹⁶, על מנת שלא יכשל
3 באיסור¹⁷ של "לא יחל דברו"¹⁸. גם בסיום פיסקא זו
4 "ועשה הרבה" אין לכאורה חידוש מיוחד מצד מדת
5 חסידות¹⁹: אם ביכולתו של יהודי לעשות הרבה מצוות
6 ומעשים טובים – עליו לעשות כן²⁰?
7 (ג) וכמו כן בסיום המאמר: "והוי מקבל את כל האדם
8 בסבר פנים יפות" – לכאורה זו הנהגה הנדרשת מצד
9 "ועשית הטוב והישר", נימוס בסיסי ודרך ארץ, ויתירה מזו
10 – מצד הציווי²¹ ואהבת לרעך כמוך (מה דעלך שני לחברך
11 לא תעביד²² [=מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך]), ולא
12 דוקא מצד מדת חסידות²³?

ב.

דיוקים נוספים במשנה

13 גם צריך להבין (כמה דיוקים נוספים) במשנה:
14 (א) מהעובדה כי כל שלושת הפיסקאות נאמרו ביחד
15 באותו מאמר – כי בוודאי אמר שמאי מאמרים רבים
16 נוספים בהנהגות האדם, ורק שלושת אלה הובאו כחסיכה
17 אחת – משמע, כי קיים קשר וזיקה בין תוכנם²⁴?
18 (ב) מדוע לא הובא כאן (במאמר "עשה תורתך קבע")
19 הסיום²⁵ "ומלאכתך עראי", בדומה למובא במאמרי רז"ל²⁶
20 אחרים (שהוזכרו לעיל)?
21 (ג) כפי שדובר פעמים רבות²⁷, קיימת שייכות גם בין

לא יהי' לו מחלוקת כו". אבל לפי"ז אי"ז ג' הוראות, כ"א פרטים
המסתעפים באזהרה אחת.

25 אף שי"ל לפי שהמשנה הוא "דבר קצר" (הקדמת הרמב"ם
לפיהם"ש ד"ה אחר כן ראה להסתפק (בתחלתו)), מ"מ הו"ל לאומרו
בלשון שתוכן הכוונה (כנ"ל 12 (או) 14), או לשלול הפי' דלקמן ס"ד.
26 בבאורי הגר"א נראה שגורס גם כאן "ומלאכתך עראי" – אבל
בהדפוסים אינו.

27 ראה לקו"ת שה"ש ד"ה ת"ר כיצד מרקדין (מח, ג) ובכ"מ ע"ד.
ור' מאיר דריש בשמא ומובא ע"ז מנעשה רב (יומא פג, ב). וראה תשובות
וביאורים סי' א'. לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 37-8 ובהערות (שם).
28 פי"ג. וראה שם פכ"ח, הובא ברבנו יונה, מגן אבות, נחלת אבות
כאן בפ"י דברי שמאי.

* אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רפט ואילך. המו"ל.
29 להעיר מתירי"ט נזיר פ"ה מ"ה במה שפי' הרמב"ם משנה לא
כפי' הגמרא "דהרשות נתונה לפרשה כו". ומובן שזהו דרך הלימוד, ולא
משום דרב גוברי' דהרמב"ם. וידועה השק"ט בזה.
29* ירוש' ברכות בסופה.

30 זח"א מז, ב. ח"ג כ, א (רע"מ). רטז, א. רכג, א. במדבר"ר פי"ג
טז. ובכ' האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בש' רזה"ק בענין
היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג (קח, ב). וראה לקו"ת ברכה צד, א),
דמכיון שישנו ששים ריבוי נשמות ישנם ששים ריבוי פירושים, בפשט
רמז דרוש וסוד (ראה לקמן בפנים).

31 זח"א יב, ב. וראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א). הלכות ת"ת לאדה"ז
פ"ב ס"ב.

16 ולהעיר שנצטוונו (קדושים יט, לו) הין צדק יהי' לכם "שיהא
הן שלך צדק ולאן שלך צדק" (ב"מ מט, א. פרש"י שם. וראה שו"ע
אדה"ז אר"ח סי' קנו ס"ב ובהמציון שם).
17 ראה נדרים כב, א. עז, ב שו"ע יו"ד רס"ג.
18 וראה ג"כ קהלת (ה, א) "ע"כ יהיו דבריו מעטים" ובמפרשים
שם.

19 אף שיש לפרש שהחידוש הוא רק ב"אמור מעט", שתמיד תהי'
אמירתו מעט לגבי עשיותיו.
20 יתרה מזו: צריך כל אדם כו' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא
עובד ה' בערך ובח"י מלחמה עצומה כו' בבחי' ועשה טוב כו' הרבה יותר
מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו כו' (עיין תניא פ"ל).
21 קדושים יט, יח. ובפרט שלקבל בספ"י הוא פחות מלקבל
בשמחה (פיה"מ פ"ג, מ"ב).

22 ופשוט שאין לומר שהוא חידושו של הלל דוקא (כ"א – "זו היא
כל התורה כולה ואידך פירושה הוא"), ואדרבא זהו פחות מ"ואהבת לרעך
כמוך" (ראה שבת לא, א ובחדא"ג שם).

23 ויתירה מזו, הרי (לפי' הרע"ב וכו') זה בכלל מצות הכנסת
אורחים גופא, כי (בל' הרע"ב עצמו מאבות דרז"ג פ"ג בסופו) כל הנותן
ופניו כבושות בקרקע אפי' נתן כל מתנות שבעולם כו' כאילו לא נתן כלום.
ועד"ז בצדקה דכאשר נותנו בספר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע כו'
אבר זכותו והפסידה (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה ה"ד).

24 ראה רע"ב כאן (ועוד): ג' אזהרות הזהיר שמאי כנגד כו'. ובנחלת
אבות בסופו מבאר טעם הסמיכות "כי מי שיעשה תורתו עיקר בכל
מעשיו יאמר מעט ויעשה הרבה לפי שכן צותה תורה כו' ואם יעשה כן

27 "קבע", אלא להדגיש ולהבדיל את ה"קבע" של תורה לגבי
28 הקיום של "עבודה" ו"גמילות חסדים".

29 ובזה מובן, מדוע אינו מסיים – בהמשך להוראה
30 "עשה תורתך קבע" – ש"עבודה" ו"גמילות חסדים" יהיו
31 באופן "עראי" – כי ההוראה "עשה תורתך קבע" מופנית
32 גם לבעלי מעשים טובים, שרוב התעסקותם (אינה בתורה,
33 כי ב"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁴⁰ יוצאים הם
34 ידי חובתם, אלא) היא בקן של גמילות חסדים, ועם זאת
35 נדרש גם מהם הענין של "תורתך קבע": שלימוד התורה
36 בזמן המועט (בכמות) יהיה קבוע (באיכות), חקוק בנפש,
37 עד שיפעל על כל היום כולו⁴¹.

38 ועוד – הלשון "עראי" אינו מתאים לגבי "עבודה"
39 ו"גמילות חסדים", להיותם ענינים עיקריים ויסודיים
40 בעבודת הוי' החייבים להיות באופן של "קבע"; אלא,
41 שבין שלושת הדברים עצמם צריך להיות עיקר ה"קבע"
42 בקו התורה דוקא.

ה.

מיעוט בפסיקת הלכה, ריבוי במעשה עצמו

43 לאחר ההוראה, אשר קו התורה צריך להיות העיקר
44 מבין שלושת הקיום – "תורתך קבע", ממשיך שמאי
45 לבאר, באיזה אופן צריך להיות עיקר הלימוד בתורה:

46 מכיון שאמרו רז"ל⁴²: "גדול תלמוד שהתלמוד מביא
47 לידי מעשה", היה ניתן להסיק כי צריך להתעסק רק עם
48 לימוד באופן של "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"⁴²
49 [=להסיק מהסוגיא את ההלכה], זאת אומרת, ענינים
50 הנוגעים דווקא לפסיקת הלכה למעשה ובמטרה להיות
51 דוקא פוסק בישראל –

52 לכן ממשיך ומבהיר תיכף "אמור מעט": עסק התורה

1 הקודם מתעורר קושי אצל הלומד – בוודאי שעליו
2 להשתדל, עד כמה שיד שכלו מגעת³², לפרש באופן
3 שיתרץ את הקושי וכו', בי בלא זה הרי יחסר לו בהבנת
4 הדברים – וההבנה הריהי תנאי הכרחי בלימוד תורה
5 שבעל פה³².

ד.

"תורתך קבע" – ביחס לעבודה וגמ"ח

6 ויש לומר הביאור בזה:

7 המשנה ("שמאי אומר כו") באה בהמשך למשנה
8 האמורה בתחילת הפרק "על שלושה דברים העולם עומד
9 על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", שישנם
10 שלושה דברים, אשר כל אחד מהם הוא בבחינת "עמוד"
11 התומך את העולם. ולכן, כאשר אין ביכולת האדם לעסוק
12 בכל לבבו ונפשו ומאודו בכל השלושה ביחד, עליו לבחור
13 לכל הפחות "עמוד" ו"קו" אחד משלושתם³³, בו ישקיע
14 את עיקר³⁴ חיותו והתעסקותו, ושני האחרים – יהיו
15 בחשיבות משנית³⁴ (אלא אם כן מדובר בענין שהזמן
16 גרמא וכיוצא בזה, כמבואר בשולחן ערוך וכו').

17 וביחס לכך אומר שמאי – בהתאם לדרך של "מילי
18 דחסידותא": "עשה תורתך קבע"³⁵ – משלושת הקיום יש
19 לבחור בהנהגה של "תורתך קבע": הן אמת שברשותו
20 לבחור איזה קו שברצונו³⁶, וביכולתו לנהוג כמו
21 "זבולון"³⁷ ולהיות בדרגה של "מארי עובדין טבין"
22 [=בעלי מעשים טובים], כאשר עיקר עבודתו תהיה בקו
23 של גמילות חסדים³⁸, אך מצד מידת חסידות על האדם
24 לבחור בקו התורה, שהיא תהיה אצלו ה"קבע" והעיקר³⁹.
25 ולכן לא מתאים לסיים כאן "ומלאכתך עראי" – משום
26 שאין הכוונה לשלול שה"מלאכה" לא תהיה בדרך של

דהפולגתא אם תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ, ב. ויש"נ) הוא
כעין הפולגתא דב"ש וב"ה (חגיגה יב, א), דב"ש אומרים שמים קדמו
לארץ (וב"ה אומרים ארץ קדמה).

(36) ראה בארוכה הלכות ת"ת שם פ"ג ס"א-ד.

(37) פרש"י ויחי מט, יג. ברכה לג, יח.

(38) וראה אגה"ק סוס"ט.

(39) ולהעיר מהלכות ת"ת לאדה"ז שם רס"ג (מרמב"ם שם ה"ו):
ולכן מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי כו'. וראה גם קו"א שם
(ובשו"ע או"ח ר"ס קנו). אלא דשם "כמו שאמרו חכמים (לקמן פ"ו מ"ד)
כך היא דרכה של תורה כו'", היינו ההדגשה דחיי צער תחי' כו', העדר
המלאכה והעסק, משא"כ הוראת "עשה תורתך קבע" – ההדגשה על
החיוב. ראה לעיל הערה 12.

(40) מנחות צט, ב. רמ"א י"ד וסרמ"ו. הלכות ת"ת לאדה"ז שם ס"ד.

(41) ראה אוה"ת נ"ך ע' לו. המשך תער"ב פ"ד (ע' ז). לקו"ד ח"א

(ז, א).

(42) קדושין מ, ב. ויש"נ.

(42*) ימא כו, א.

(32) ב' אדה"ז (הלכות ת"ת פ"א סוס"ד) "כל נפש". ו"כל מי שיכול
להשיג ולידה הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבוא בגלגול
כו' וא"ל לה להתתקן ולהשתלם כו' בלתי ידיעה זו".

(32*) ראה הלכות ת"ת שם ספ"ב.

(33) ראה תו"א ס' תרומה. ביאורו וישב (כה, א"ב) ולהצ"צ (ע'
קלד). ולהעיר גם ממחז"ל תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ, ב.

תקו"ז ו, א). וראה ג"כ אגה"ק ס"ה (קט, א).

(34) ע"ד מרז"ל במאי זחיר ט"פ (שבת קיח, סע"ב. וראה אגה"ק סו"ס
ז).

(34*) ואולי יש לקשר זה עם מש"כ בהקדמת התניא דנשמות ישראל
נחלקות דרך כלל לשלושה קיין כו'.

(35) בנחלת אבות כאן (ועד"ז בפרקי משה להר"מ אלמושיניו):
דמאותם השלושה עמודים שזכר שמעון הצדיק עשה הלל עיקר מהתורה
כו' ושמאי עשה עיקר מהמעשה שחשבו שהתלמוד הוא בעבור המעשה
כו' (ולזה עצמו אמר נעשה תורתך קבע כו', להעיר שיהי' העיקר במעשה
ולא בלימוד כו'). אבל לכאורה דוחק לפרש שב"עשה תורתך קבע" כוונת
שמאי שהעיקר (קבע) הוא המעשה. ולהעיר שע"פ הפי' שבפנים (דוקא)
מתעמים זה עם מה שנכתב ככ"מ (אוה"ת ואתחנן ע' רמא ואלך. ועוד)

ולפיכך, היה אפשר להסיק, כי הנהגה של "תורתך" קבע" (ובדרך "אמור מעט"), התובעת הבנה והשגה – דורשת דוקא הנהגה של התבודדות והתבדלות מה"זולת"; או, התרועעות רק עם חברותא שתביא לו יתרון ותועלת בלימוד התורה, דוגמת "דיבוק חברים" "פלפול התלמידים" וכיוצא בזה, שהם מהדברים ש"התורה נקנית" בהם, וכדברי רז"ל⁴⁵: "הרבה למדתי מרבתי ומחברי וכו' ומתלמידי יותר מכולן". אך אנשים כאלה שהתחברות עמם לא תוסיף לו מאומה ב"תורתך קבע", מהם עליו להתעלם, להרחיק אותם כך שלא יהיה לו כל עסק עמהם⁵⁰.

על כך באה ההוראה בחלק השלישי במאמרו של שמאי: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" – אף שעיקר התעסקותו היא בלימוד תורה ובאופן של "קבע" ו"אמור מעט", אין הדבר צריך למנוע ממנו מלקבל כל אחד, ללא הבדל, בסבר פנים יפות. כלומר, גם כזה אדם, שהיכרותו וההתחברות עמו לא תביא לו כל תועלת בענייניו (לא רק בקו של לימוד התורה, אלא אף לא בקו של גמ"ח וכו'), אף על פי כן, עליו לקבל אותו ולא רק באופן סתמי, אלא "בסבר פנים יפות", שהאדם יראה ויחוש כי הוא מקבלו ומתעסק עמו מתוך שמחה והתמסרות.

ז.

הכה לביצוע שלוש ההוראות, ע"י "שמאי"

לאור הביאור האמור מתעוררת השאלה: כיצד ניתן אכן ליישם בו זמנית את כל ההוראות הללו, המהוות סתירה אחת לשנייה? מחד, הנהגה של "עשה תורתך קבע" שעיקרה השגה ולימוד בתורה ובאופן של "אמור מעט" – ומאידך "ועשה הרבה": להרבות בקיום המצוות ועוד בריבוי חיות והתלהבות; ובנוסף לכל אלה – הדרישה "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", המהווה ניגוד בולט יותר: בה בשעה שעיקר ההצלחה ב"תורתך קבע" באה דוקא על-ידי התבודדות, בכל זאת צריך להתעסק לא רק במעשה המצוות בריבוי, אלא גם עם הזולת. כיצד ניתן להתגבר על כל הסתירות הללו?⁵¹

בסוג של "אמור" ⁴³ – לומר מסקנא לפסק הלכה – צריך להיות "מעט" ⁴⁴, ואילו עיקר ורוב הלימוד צריך להיות לימוד התורה לשמה, עד אפילו לסוג הלימוד הנקרא "דרוש" וקבל שכר ⁴⁵, "יגדיל תורה ויאדיר" ⁴⁶.

מכיוון שכך, עלול מישהו לטעות במחשבה בקצה השני: מאחר וה"קבע" וההדגשה בלימוד התורה צריכים להיות דוקא שלא על מנת לפסוק הלכה למעשה ובפועל ממש, יתכן ומשמע מכאן כאילו בקיום המצוות (מעשה) בכללותו לא נדרשת (חס ושלום) קביעות, ואין חשיבות לקיומן דוקא במסירה ונתינה –

ולכן מוסיף הוא להורות "ועשה הרבה": אף שבעסק התורה עצמו אין לשים דגש עיקרי על המטרה להפוך לפוסק כדי לפסוק דינים להלכה למעשה, אך בעשיית המצוות הכרחית הנהגה של "ועשה הרבה", לעשותן בריבוי גדול הן בכמות והן באיכות – מה שיותר מצוות ועם מה שיותר חיות והתלהבות.

ו.

שלילת "התבודדות" של הלימוד תורה

מכיוון ולדעת שמאי צריך יהודי בעיקר להתמסר ללימוד התורה לשמה, ובאופן של "אמור מעט" – יכולה להתעורר טעות נוספת, אותה בא שמאי לשלול בהמשך דבריו.

להסברת הדברים יש להקדים:

ידוע החילוק⁴⁷ בין תכונות המוחין (השכל) והמידות, שמוחין עניינם בשביל האדם כפי שהוא לעצמו, והמידות עניינם בשביל הזולת. כלומר, התעוררות והשפעת המידות תיתכן רק בשייכות עם אדם נוסף (כלפיו הוא חש אהבה, מורא וכו'); והיפוכו של דבר במוחין: לא רק שאין המוחין "בשביל הזולת", אלא אדרבה, מציאות ה"זולת" גורמת לבלבול המוחין. וכידוע שהשגת שכל כדבעי (ובפרט השגה של "עצם השכל" הנעלה מהמידות, שכל המרומם משייכות לדרגת המעשה ופסקי הלכה) אפשרית דוקא על-ידי התבוננות והעמקה, כאשר האדם בהתבודדות ובפרישות לעצמו.

(43) ע"ד ל' מחז"ל (שבת קיד, א. תענית י, ב) איזהו ת"ח כו' זה ששואלין אותו דבר הלכה כו' ואומר. ולהעיר מנחלת אבות: כי אמור הוא לשון נופל על התלמוד כו'. אבל מזה שנקט הלשון אמור ולא למוד וכיו"ב, מוכח שאין כוונתו לאפוקי עצם הלימוד אלא ענין אמור שבלימוד, היינו אמירה והוראה לזולת, ולהעיר ממד"ל (שבת קלח, ב) דבר ה' זו הנחה.

(44) יתירה מזה אד"ל (אבות פ"ו מ"ו) ואינו שמח בהוראה: ואדרבא צ"ל ירא הוראה (טשו"ע חו"מ ס"ח ס"ג ושו"ו).

(45) סוטה מד, א. וש"נ.

(46) ישע"י מב, כא. חולין סו, ב.

(47) ראה המשך תרס"ו ע' קיא ואילך. ד"ה וישא אהרן תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 596 ואילך). ובכ"מ.

(48) אבות פ"ו מ"ו (בגירסת אדה"ז בסידורו).

(49) תענית ז, א. מכות י, א.

(50) להעיר ממד"ש כאן ד"ה והוי מקבל את כל האדם בשמחה.

(51) להעיר גם מלקו"ש ח"ד ע' 318 ואילך.

30 שהעבודה של גמ"ח וכללות קיום המצוות בבחינת
31 "מעט"⁵⁷ – בשביל ההכרח – נדרשת גם מיושב אוהל,
32 כמו מצוות שהזמן גרמא: אכילת מצה וכו', או כדי
33 שהתורה תהיה כדבעי⁵⁸.
34 – אך ההוראה וההנהגה "ועשה הרבה", מוכיחה כי
35 קיום המצוות שלו אינו בשביל לימוד התורה והצלחה בו,
36 כי אם, שקיום המצוות שלו הוא רק מצד "אשר קדשנו
37 במצוותיו וצונו" (אפילו לא כסגולה שתורתו (שהיא
38 ה"קבע") תהיה בבחינת "יש לו" – שיהיה לה קיום).

39 ובדומה לכך בהוראה השלישית "הוי מקבל את כל
40 האדם בסבר פנים יפות", המתייחסת כאמור, גם לאחד
41 שלא תצמח ממנו כל תועלת עבורו, אפילו לא אפשרות
42 לקיים מצות גמ"ח, משום שהלה אינו זקוק לשום טובה
43 ממנו (וכלשון "כל האדם") –

44 כי במקרה שהזולת כן זקוק לאיזו טובה (ולו לעודדו
45 מנמיכות רוחו על-ידי עצם קבלתו בסבר פנים יפות,
46 וכיוצא בזה), יתכן והאדם יעשה זאת בשביל תועלתו
47 הפרטית, שהוא מקיים על ידו מצוה של גמ"ח וכו',

48 יוצא אפוא, שההוראה היא לקבל כל יהודי בסבר
49 פנים יפות – רק משום שכך היא מידת חסידות⁵⁹.

50 ובנקודה המשותפת – שהן לימוד התורה והן קיום
51 המצוות והן קבלת כל יהודי, כאשר כל אחד מהם מהווה
52 מטרה ותכלית בפני עצמה (ולא כאמצעי לתכלית הנשלמת
53 בדבר שני) – מתבטא אשר "ישראל אורייתא וקודשא"
54 בריך-הוא כולא חד⁶⁰, שלכן, כשם שאין שייך לומר
55 שהקדוש-ברוך-הוא הוא חס ושלוש "אמצעי" לאיזה דבר
56 אחר, כך אין שייך לומר זאת בנוגע לתורתו ומצוותיו
57 (ובנוגע להנהגות בני) ישראל.

ט.

קיום דברי שמאי - מעין לעתיד לבוא

ענין זה – שתורה ומצוות וישראל הנם כולא חד עם

1 ולכן מקדימה המשנה ומודיעה, כי בעל המאמר הוא
2 "שמאי": על-ידי (התוכן המרומז בשם) "שמאי" ניתן
3 ליישם את כל שלושת ההוראות.

4 מבואר בלקוטי־תורה⁵² אודות (השם) "שמאי", ש"על
5 כן נקרא שמאי כענין שאמרו רז"ל⁵³ על פסוק⁵⁴ ושם דרך
6 כו' כל השם אורחותיו, דהיינו ששוקל דרכיו איך ומהו
7 כו' – שהשם "שמאי" (שהוא מלשון שם אורחותיו" –
8 מעריך ושוקל את דרכיו) – מרמז ומלמד, שיהודי צריך
9 להעריך ולשקול את דרכיו, זמנו והכוחות שניתנו לו.

10 וכאשר יעריך וישקול את הכוחות שניתנו לו מלמעלה,
11 ימצא שבכוחו למלא את העבודה בכל שלושת האופנים
12 הנ"ל (ובפרט בזמן שנקבע ללימוד פרקי אבות, שאז ניתנו
13 כוחות מיוחדים לקיים בהצלחה את כל ההוראות (של
14 מילי דחסידותא) שנכתבו בפרקי אבות); וכאשר יעריך
15 וימדוד היטב את הזמן שברשותו, יראה שאפשר לחלק את
16 הזמן באופן שיספיק לעסוק בכל אחד משלושת ההוראות
17 הנ"ל⁵¹.

ח.

בכל ההוראות - תכלית כשלעצמן

18 ויש לבאר בעומק ובפנימיות יותר את השייכות של
19 שלושת ההוראות הנ"ל לבעל המאמר, "שמאי".

20 ובהקדים, כי בשלושת ההוראות קיים מכנה משותף:
21 בענין הראשון שעיקר ה"קבע" צריך להיות בתורה
22 ובאופן של "אמור מעט" – כלומר לימוד "לשמה" ולא
23 לשם פסיקת הלכה – מתבטא הרעיון שלימוד התורה שלו
24 אינו כאמצעי לענין נוסף, אפילו לא לצורך קיום המצוות,
25 כי אם רק בשביל התורה⁵⁵.

26 וכך גם בהוראה השניה "ועשה הרבה", אשר גם
27 בשעה שתורתו "קבע" ו"אמור מעט" עליו להרבות בקיום
28 המצוות (כדברי רז"ל⁵⁶, שיש להשמר ממצב של "כל
29 האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו": ברור הרי,

(52) שה"ש מח, רע"ג.

(53) מו"ק ה, סע"א.

(54) תהלים מזמור נ בסופו.

(55) ועוד להעיר גם בההוראה "עשה תורתך קבע" לגבי "עבודה וגמ"ח", מודגשת נקודה הנ"ל שבפנים, שהרי עיקר הענין דמעשה המצות ובפרט גמ"ח היא בשביל לברר נפח"ב וחלקו בעולם, משא"כ בעסק התורה שע"י מתייחד עם קוב"ה (ראה תניא פל"ז. ועוד).

(56) יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא ה, א.

(57) אגה"ק ס"ה.

(58) ראה לקו"ת ראה כג, ג.

(59) ואף שאומר "כל האדם" (בה"א) שכולל גם אוה"ע* (תוד"ה ומין – יבמות סא, א) – יש לומר, שמעין זה שייך גם באוה"ע, שיש לקבל פניו בסבר פנים יפות גם כשלא יגיע עי"ז שום תועלת לישראל ולתורה, מצד זה שהוא מעשה ה"אומן שעשאו" הקב"ה (תענית כ, ב). ולהעיר מברכות יז, א: אמרו עליו על ריב"ז שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק, שבפשטות הוא מצד הענין דכבוד הכבירות – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 281 ובהערות שם.

(60) ראה זח"ג עג, א.

17 אך משום שכל הגילויים דלעתיד תלויים במעשינו
18 ועבודתנו כל זמן משך הגלות⁶⁴, ויש בהם מעין הגילוי
19 דלעתיד, הרי מובן שעל כל פנים במעשה בפועל צריך גם
20 בזמן הזה להיות אצל האדם קיום כל שלושת ההוראות,
21 וממילא יהיה אצלו "שמאי", הוא יעריך וישקול את
22 כוחותיו, ביודעו שיש לו נתינת כח מיוחדת לקיים את
23 כולם.
24 ו"במדה שאדם מודד בה מודדין לו"⁶⁵, על-ידי שיהודי
25 מקיים את כל ציווי המשנה עד סיומה – "והוי מקבל את
26 כל האדם בסבר פנים יפות" הוא זוכה שיראו לו מלמעלה
27 "סבר פנים יפות"⁶⁶, ו"באור פני מלך חיים"⁶⁷, עד לחיים
28 הנצחיים שיהיו לעתיד לבוא בקרוב ממש, בזמן תחיית
29 המתים, אשר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

(משיחת ש"פ שמיני תשל"ה)

1 הקדוש-ברוך-הוא – יהיה ניכר בהתגלות לעתיד לבוא,
2 כאשר התגלה האמת של כל דבר, אך בזמן הזה הוא
3 בהעלם בעבודת כל אחד ואחד, שלכן ישנם (וצריכים
4 להיות) סוגים שונים בעם ישראל⁶¹: מארי תורה – שעסקם
5 בגמילות חסדים ומצוות הוא ב"מיעוט ימיהם"⁵⁷, או
6 בשביל התורה, כאמור ש"כל האומר אין לו אלא תורה
7 כו"; או מארי עובדין טבין – שעיקר ענינם לעשות
8 מהעולם דירה לו יתברך על-ידי קיום המצוות, ואילו
9 (החיוב של) לימוד תורה הוא אצלם מעט או בכדי שיוכלו
10 לקיים מצוות כדבעי (ובדומה לכן, קיים חילוק זה (אם
11 העיקר הוא בתורה או במצוות), בין הדורות השונים⁶²).
12 וזוהי השייכות של בעל המאמר "שמאי" לשלושת
13 ההוראות הנ"ל: ידועים דברי האר"ז⁶³, שלעתיד לבוא
14 תהיה ההלכה כבית שמאי, כלומר: ההוראה משלושת
15 הענינים הנ"ל קשורה בעיקר עם גילוי האמת של כל דבר
16 לעתיד לבוא.

(64) תניא רפ"ז.

(65) משנה סוטה (ח, ב).

(66) ראה לקו"ת ראה לב, ריש ע"ב.

(67) משלי טז, טו.

(61) ראה בהנסמן לעיל הערה 33. ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ח

ס"ע 194 ואילך.

(62) אגה"ק סוס"ט.

(63) מק"מ לוח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, ג.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

21 תולד בן קניא מפיטרה צרתה מחליצה כדין אשת מת שיש לו
22 בנים. מתרצת הגמרא: אלא אכן יש להגיה את דברי הברייתא,
23 ואימא (ו-גרוס) בדבריה, לא תנשא צרתה שמה לא יהא תולד בן
24 קניא, ונמצא שאין למת בנים, ועדיין צרתה זקוקה ליבום ואסורה
25 להנשא לאדם מן השוק. מסיקה הגמרא את קושייתה: ואי סלקא
26 דעתך כדברי רבי יוחנן שביאת מעופרת שמה ביאה של יבום, אמאי
27 לאחר שכנס את המעוברת לא תנשא צרתה, הלא יש לומר
28 שתפטר הצרה בביאה של חקירתה המעוברת.
29 מתרצת הגמרא: אמר אביי, בביאה – של מעוברת כולל עלמא לא
30 פליגי דלא פטרה, ואף רבי יוחנן מודה שאינה נחשבת ליבום. כי
31 פליגי, בחליצה בלבד נחלקו. רבי יוחנן סבר, שחליצת מעופרת שמה
32 חליצה, אבל ביאת מעופרת לא שמה ביאה. וריש לקיש סבר, ביאת
33 מעופרת לא שמה ביאה, ואף חליצת מעופרת לא שמה חליצה.
34 לפיכך לא נפטרה הצרה בביאת היבם על המעוברת, ואסורה
35 להנשא לשוק.
36 רבא דוחה את דברי אביי: אמר ליה רבא לאביי, הלא ממה נפשך,
37 אי סובר רבי יוחנן שביאת מעופרת שמה ביאה, אף חליצת מעופרת
38 שמה חליצה. ואולם אי מודה רבי יוחנן שביאת מעופרת לא שמה
39 ביאה, אם כן בהכרח שחליצת מעופרת נמי לא שמה חליצה. דהא
40 קניא לו,

1 בא עליה. לפיכך חייב הוא לשוב ולייבמה, ואחר כך אם ירצה
2 יוציאנה בגט.
3 הגמרא מביאה שיטה אחרת שלפיה ריש לקיש הוא זה שהוכיח
4 כדבריו ממשנתנו: אימא דאמרי, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן,
5 שנינו במשנתנו, אם אין תולד של קניא קנים. בשלמא לרבי
6 דאמינא חליצת מעופרת לא שמה חליצה, וביאת מעופרת לא שמה
7 ביאה, תינין דקתני 'קנים', שחוזר ויבעול וקנים, דלא סגי בלאו
8 קני, שאין לה תקנה אלא בביאה, כמבואר לעיל. אלא לדידך
9 שביאת מעוברת נחשבת ליבום, הלא כבר נתקיימה בה מצות יבום
10 ובידו להוציאה בגט, ואם כן 'אם רצה יוציא אותה בגט ואם רצה
11 קנים' אותה' מיכעי ליה לשנות לתנא המשנה.
12 מתוך רבי יוחנן: אין קני נמי – אכן היה לה למשנה לשנות 'רצה
13 יוציא רצה יקים', אלא אידי – (אגב) דתנא ברישא בעובר בן
14 קיימא 'יוציא' בעל כרחו, תנא נמי בסיפא בעובר נפל 'קנים' בלשון
15 חובה, אף שלא דווקא הוא, אלא הרשות בידו להוציאה בגט.
16 הגמרא מקשה מברייתא על שיטת רבי יוחנן: מיתבי, שנינו
17 בברייתא, תפוס את יבמתו ונמצאת מעופרת, תרי זו לא תנשא
18 צרתה – לא תנשא צרת היבמה לאדם אחר, שמה יהא ולך היבמה
19 בן קניא. תחילה מבררת הגמרא את דברי הברייתא ותממה
20 עליהם: וכי זהו הטעם לאיסור הצרה לשוק, הלא אדריכה, כי הוי

לקוטי-שיחות פרקי אבות כרך יז, פרק שני

מתורגם ללשון הקודש

ב.

רבי שמעון בן נתנאל - "תורתו אומנתו"

תוכן הסבר המשנה הוא:

19

שלוש ההוראות במשנה זו קשורות בכך שאצל בעל
המאמר - רבי שמעון בן נתנאל¹⁰ - היה הענין של
"תורתו אומנתו"¹¹, כרבי שמעון בר יוחאי¹² (כדלקמן
סעיף ח).

ומי שתורתו אומנתו אינו מפסיק בלימוד התורה כדי
לקרוא קריאת שמע, כדברי רבי שמעון בר יוחאי בתלמוד
הירושלמי¹³: "כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו
לקרית שמע אין אנו מפסיקין", ובודאי שאין הוא מפסיק
כדי להתפלל, כפי ההלכה¹², שמי שתורתו אומנתו "אין
מפסיקין לתפלה".

וכיון שהוא עצמו לא הפסיק לצורך קריאת שמע
ותפלה, הוא צריך היה להבטיח, שאצל תלמידיו¹⁴ הוראים
את הנהגתו, לא תיווצר הקלה במצות קריאת שמע ותפלה.

לאחר מכן הוא מורה לחבריו¹⁵, שגם אצלם תורתם
אומנתם נאם כי לא בדרגה שלו, ולפיכך הם חייבים
להפסיק לצורך קריאת שמע, בדומה לחברי רבי שמעון בר
יוחאי, כדלהלן ס"ג - "כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך
קבע אלא רחמים ותחנונים...": אכן "אין מפסיקין

א.

השאלות על המשנה "הוי זהיר בקריאת
שמע..."

1 רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה²,
2 וכשאתה מתפלל על תעש תפלתך קבע אלא רחמים
3 ותחנונים לפני המקום .. ואל תהי רשע בפני עצמך".
4 יש להבין:

5 (א) האם יש להזדקק לציווי במסכת אבות - מילתא
6 דחסידותא³ - שיש להזהר⁴ במצות עשה דאורייתא,
7 ואפילו במצות עשה דרבנן⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה בשתי
8 מצוות אלו, קריאת שמע ותפלה, שהן מצוות עיקריות
9 וכלליות⁶ בעבודת ה'?

10 (ב) בדומה לכך גם לגבי החלק השני - "וכשאתה
11 מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני
12 המקום": מהו החידוש בכך בנוסף למשנה הכתובה במסכת
13 ברכות⁷ "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים"?

14 (ג) מהו הקשר של ההוראה השלישית "ואל תהי רשע
15 בפני עצמך" - שאל לאדם לחשוב עצמו לרשע⁸, כי
16 מחשבה זו תרפה את ידיו מלחזור בתשובה ולא ימנע
17 מלעבור עבירות נוספות - לבין שתי ההוראות על
18 ההקפדה בקריאת שמע ובתפלה⁹?

(1) משנה יג.

(2) ברש"י ומח"ו לא גרסי "ובתפלה" (וראה רבינו יונה ותויו"ט). אבל
אדה"ז בסידורו נקט כהגירסא שבפנים. וראה לקמן הערה 15.

(3) ב"ק ל, א.

(4) ראה מפרשי המשנה.

(5) להדיעות דמצות תפלה היא דרבנן (רמב"ן בהשגותיו לסהמ"צ
מ"ע ה. וכן דעת רוב הפוסקים - מג"א או"ח סי' קו סק"ב. וראה לקו"ת
בלק ע, סע"ג ואילך). אבל ראה תניא פ"ג, מכתב אדה"ז להר"א
משקלאוו (נדפס בבית רבי ח"א כ, א (ס' אגרות קודש אדה"ז (קה"ת,
תש"מ) ע' לב ואילך)). ועוד. ואכ"מ.

(6) דק"ש ענינה קבלת עול מלכות שמים (ברכות פ"ב מ"ב. שם כ,
ריש ע"ב. ובכ"מ). ותפלה היא עבודה שבלב (תענית בתחלתה), ו"רחמי
נינהו" (ברכות שם), ועוד. וראה מפרשי המשנה.

(7) פ"ד מ"ד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ג ובמ"מ שם.

(8) כפ"י הרמב"ם, ועוד (ראה מדרש שמואל). וראה תניא רפ"א.

(9) ובאבות דר"נ ספ"ז לא הובא בבא זו.

(10) מתלמידי ריב"ז שנמנו במשנה ח' (לגירסת אדה"ז - מ"ט).
וכאמרו (משנה י"ד) "הם (החמשה תלמידים) אמרו שלשה דברים".

וצע"ג בסה"ד ע' רשב"י (אות א') שציין למשנה זו (וראה שם אות
ב' מס' היוחסין). וראה מדרש דוד לאבות (לר' דוד הנגיד - נכד

הרמב"ם), שמפרש דר"ש כאן הוא רשב"י [ולהעיר, שרק במשנה ר"ר
יהושע אומר עין כו" מפרט ומפרש ר"ר יהושע ע"ה ה' מכלל חמשה
התלמידים שזכרו לעיל"]. וראה לקמן בפנים סעיף ד"ה.

(11) ראה בס' דרישת מרדכי (אמסטרדם, תקכ"ו) לאבות, דג' הוראות
המשנה קאי במי שעוסק בתורה בקביעות, שאל תאמר שגם בזמן ק"ש
ותפלה יהי עוסק בתורה בשביל שתורתו אומנתו, ואל ימהר בתפלתך כדי
ללמוד, ואל תאמר שאתה נעשה רשע שמבטל תורה - כי דוקא רשב"י
וחביריו אין מפסיקין לק"ש ותפלה, אבל אנו מבטלין.

וראה גם בס' זרוע ימין לאבות (להחיד"א), דהוראת המשנה "הוי
זהיר בק"ש ובתפלה" - "כלפי מי שתורתו אומנתו מדבר" [אלא ששם
מפרש שגם תורתו אומנתו יש לו להפסיק לק"ש - לאפוקי מהירושלמי
שהובא לקמן בפנים, וכן להיות זהיר בתפלה - כי גם הם מתפללים אם
רוצים. ומציין לספרו ברכי יוסף או"ח סי' ע', עיי"ש].

(12) שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קו. הלי"ת לאדה"ז
פ"ד ס"ד"ה.

(13) ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

(14) שאינם באותו הגדר דתורתם אומנתם. וראה שבת (ירושלמי)
שם: א"ר יוחנן כגון אנו מפסיקין לק"ש ותפלה. ולהעיר מרמ"א או"ח
ס"צ ס"ח, ואדה"ז שם ס"ז.

(15) ולהגורסים (ראה לעיל הערה 2) "הוי זהיר בק"ש" (ולא -

לצורך קריאת שמע, כי "זה (תלמוד תורה) שינון וזה
(קריאת שמע) שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון"²³,
וכדברי הירושלמי בהמשך הענין לפי אחד התירושים "רבי
שמעון בן יוחי על ידי שהיה חדיד²⁴ בדברי תורה לפיכך
אינה חביבה (עליו) (קריאת שמע) יתר מדברי תורה".²⁶

לפי זה ניתן לומר, שרק רבי שמעון בר יוחאי עצמו²⁵
לא הפסיק לצורך קריאת שמע, בדיוק הלשון "רבי שמעון
בן יוחי על ידי שהיה חדיד בדברי תורה .. אינה חביבה
עליו..."²⁶, ואילו חבריו כן הפסיקו לצורך קריאת שמע.

וגם אצל רבי שמעון בר יוחאי עצמו, יש לומר, שהיה
הבדל בין התקופה שלפני שהותו במערה לבין התקופה
שלאחר יציאתו²⁷ – שאי הפסקתו לצורך קריאת שמע
החלה רק לאחר יציאתו מן המערה²⁸, כאשר הגיע למעלה
האמיתית של "שינון" ו"חידוד" בלימוד התורה, כמסופר
בגמרא במסכת שבת²⁹.

ויש לומר, שרבי שמעון בן נתנאל היה בדומה לרבי
שמעון בר יוחאי, כפי שהיה לאחר יציאתו מן המערה,
כדלהלן. ולפיכך הוא לא הפסיק לצורך קריאת שמע.

ד.

רבי שמעון סתם

ענין זה, שאצל רבי שמעון בן נתנאל היה הענין של
"תורתו אומנתו" כאצל רבי שמעון בר יוחאי, ושווה
הנקודה המקשרת בין שלוש ההוראות שבמשנתו, רמוז
בכך שאין מוזכר כאן שם אביו של בעל המאמר – רבי

לתפלה", אבל "כשאתה מתפלל" – בזמן שהם בכל זאת
מתפללים¹⁶, כידוע שגם מי שתורתו אומנתו מתפלל מפעם
לפעם¹⁷, לא תהא התפלה באופן של "קבע", שבשעת
הקיום חושב האדם "מתי אפרוק מעלי עול זה"¹⁸, ויוכל
לשוב ללימוד התורה¹⁹, אלא באופן של "רחמים
ותחנונים".

בדומה לכך גם ההוראה השלישית "ואל תהי רשע
בפני עצמך" קשורה למעלת רבי שמעון בן נתנאל,
ש"תורתו אומנתו", כדלהלן בסעיף י'.

ג.

רק רשב"י לאחר יציאתו מן המערה לא הפסיק לצורך קריאת שמע

על הסבר זה למשנה "הוי זהיר בקריאת שמע" ניתן,
לכאורה, לשאול: דעת רבי שמעון בר יוחאי "לקריאת
שמע אין אנו מפסיקין" מובאת רק בתלמוד הירושלמי,
ואילו לדעת התלמוד הבבלי¹², וזוהי ההלכה¹², גם מי
ש"תורתם אומנתם" – ואפילו כגון רבי שמעון בר יוחאי
והחבריו" – "מפסיקין לקריאת שמע"¹⁵?

ההסבר לכך הוא: לפי הכלל²⁰ שיש להשוות בין
הבבלי לבין הירושלמי ככל האפשר, גם כאשר יש צורך
בפירוש דחוק²¹ קצת, סביר לומר, שגם כאן אין זו
מחלוקת בין התלמוד הבבלי לירושלמי, אלא זהו הבדל
בין רבי שמעון בר יוחאי עצמו לבין "חבריו"²²:
לדעת רבי שמעון בר יוחאי אין להפסיק מלימוד תורה

רק בנוגע לרשב"י עצמו – מתורצת קשיית הגלין הש"ס שבת ומו"ק
שם.

(24) כ"ה בירושלמי שבת שם. ועד"ז בבעל המאור שם. ובירושלמי
ברכות: תירי. וראה שירי קרבן לירושלמי שבת שם, שהגירסא חדוד נר'
עיקר [ובא בהמשך לתי' הירושלמי "זה שינון וזה שינון", שהוא לשון
חידוד, וכמ"ש בקה"ע שם].

(25) ראה גם המשך תער"ב ח"ב (ע' א"ס), שמקשר דעת רשב"י דאין
מפסיקין לק"ש עם דרגת תורתו אומנתו שלו ש"ה" במעלה ומדרי'
עליונה". וראה גם אוה"ת ואתחנן ע' עט"פ.

(26) וגם לתי' הב' בירושלמי "רשב"י כדעת' כו" – יש לומר, שהוא
רק בתורתו אומנתו בדרגת רשב"י.

(27) ועפ"ז יש לפרש לשון הבבלי "כגון רשב"י וחבריו" – עד שיצא
מן המערה.

(28) ראה עד"ז בס' יד דוד לתוס' מו"ק שם (ושם, שלכן הפסיק לק"ש
בהיותו במערה, כמ"ש בתוס' (הובא לעיל שוה"ג להערה 11)).

(29) שם בסוף העמוד.

"ובתפלה" – יש לומר, שב' בכות הראשונות הן הוראות לחבריו: הא'
– שהיו זהירים בק"ש (אף שהוא עצמו אינו מפסיק לק"ש), והב' –
"וכשאתה מתפלל כו", כבפנים.

(16) ראה פי' עד"ז במדרש שמואל, ד"כשאתה מתפלל" קאי על
תפלת נדבה.

(17) ראה ר"ה בסופה. ובכרבינו יונה לרי"ף ברכות (ח, א) דרשב"י הי'
מתפלל משנה לשנה*. וראה ניצוצי אורות (להחיד"א) לזח"ב קפח, א. ועוד.

(18) רש"י, רע"ב ועוד כאן. ע"פ ברכות כט, ב.

(19) ראה גם דרישת מרדכי – נעתק לעיל הערה 11.

(20) יד מלאכי כללי שני התלמודים אות י"ד. וש"ג.

(21) ביד מלאכי "רחוק". אבל בכס"מ לפנינו (הל' גירושין פי"ג הי"ח)
הוא כבפנים.

(22) שלמטה מדרגתו. וראה ע"ד החסידות – מאמרי אדה"ז אתהלך-
לאזניא ע' ריא. אוה"ת ויקרא ע' רנו. סה"מ תרכ"ז ע' עדר.

(23) יירושלמי ברכות ושבת שם. הובא בבעל המאור שבת שם. תוד"ה
כאן – מו"ק ט, ריש ע"ב (וע"פ המבואר בפנים, דמ"ש בירושלמי הוא

(*) ראה גם שבת (לג, ב) "בעידן צלויי ומוצלי". ואף שבתוד"ה כגון רשב"י (שבת יא, א) מפרש ד"מצלי היינו ק"ש" – כבר הקשו, שהרי דעת רשב"י היא שגם לק"ש
אין מפסיקין (כנ"ל בפנים מהירושלמי). וראה יפה מראה לירושלמי ברכות שם. ברכ"י שם, יצחק ירנן (שאלוניקי, תקמ"ז) לרמב"ם הל' ק"ש פ"ב ה"ה – דיש לפרש "בעידן
צלויי" בזמן שרצו להתפלל כו, עיי"ש.

24 כאשר הוא מבין בתורה בשלימותה, ואז הוא מתאחד עמה,
25 כלשון התניא³⁷, ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו .. להיות
26 לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".

27 מכך מובן גם לגבי כל הנושאים שם זה – כידוע^{37*},
28 שהשמות של כל ישראל, ובמיוחד של התנאים³⁸ וכדומה,
29 מבטאים את מהות עבודתם – שיש אצלם, לפחות בהעלם,
30 משהו "מעין" סתם³⁹ רבי שמעון – רבי שמעון בר יוחאי,
31 שתורתו אמנתו.

ו.

"תורתו אמנתו" - פנימיות התורה

32 משמעות הענין של "תורתו אומנתו" בפשטות הוא (א)
33 לגבי הזמן – האדם לומד תורה ללא הפסקה לשום
34 צורך⁴⁰. (ב) ענין זה ישנו גם בלימוד הנגלה של התורה^{40*},
35 כפי שמוצאים אצל רבי שמעון בר יוחאי עצמו, שאפילו
36 במערה היה עיקר עיסוקו ב"תורת המשניות", ולא ב"ספר
37 הזהר והתיקונים"⁴¹.

38 אבל נאמר ב"זהר"⁴², שב"תורתם אומנתם" הכוונה
39 היא לאלה ש"לא זזה שכינתא מנהון כל יומיהן" והם
40 "דירה לשכינתא", ומכך מובן: (א) המעלה של תורתו
41 אומנתו מתבטאת בקשר האיכותי⁴³ שלו עם התורה, שכל
42 מציאותו חדורה בתורה, וכל מהותו היא היותו "דירה
43 לשכינתא". (ב) קשר זה אינו רק עם חכמת התורה, אלא
44 בעיקר עם נותן התורה – "שכינתא", ולימוד כזה אפשרי
45 דוקא בלימוד פנימיות התורה, כנאמר ב"תקוני זהר"^{44*}
46 שדוקא "מארי קבלה .. עבדין לה דירה" (לשכינה).

1 שמעון בן נתנאל בשמו המלא, כרגיל – אלא רבי שמעון
2 סתם, ובדרך כלל רבי שמעון סתם הוא רבי שמעון בר
3 יוחאי³⁰.

4 אמנם, בפשטות אין המשנה צריכה להזכיר זאת
5 בפירוש, כי משנה זו היא בהמשך למשניות הקודמות
6 בפרק זה, ששם מוזכרים³¹ "חמשה תלמידים" של רבי
7 יוחנן בן זכאי, וביניהם רבי שמעון בן נתנאל, ולאחר
8 מכן³² נאמר "הם אמרו שלושה דברים" – כל אחד מהם
9 אמר שלושה דברים, ומובן מאליו שכשכתוב "רבי שמעון
10 אומר" הכוונה היא לרבי שמעון בן נתנאל³³ –

11 אך, בכל זאת, כיון שכל דבר בתורה מדויק ביותר,
12 ובמיוחד כאשר ההוראות של רבי שמעון כתובות במשנה
13 נפרדת, מספר משניות לאחר הזכרת שמו ושם אביו, ולכן
14 הלימוד משנה זו בלבד³⁴ עלול לחשוב בטעות³⁵ שבעל
15 המאמר הוא רבי שמעון בר יוחאי, ומובן, שבפנימיות
16 ההוראות של רבי שמעון בן נתנאל יש חשיבות גם לכך
17 שהוא רבי שמעון (סתם), בדומה לרבי שמעון בר יוחאי,
18 ולא רק לכך שהוא רבי שמעון בן נתנאל.

ה.

שמעון - הבנה והשגה בתורה

19 ההסבר לכך הוא: הטעם הפנימי לכך שרבי שמעון
20 סתם הוא רבי שמעון בר יוחאי הוא, שהשם "שמעון" הוא
21 מלשון שמיעה³⁶, שמשמעותה האמיתית היא הבנה
22 והשגה. הענין של "תורתו אומנתו" – התאחדות היהודי
23 על ידי התורה עד אשר היא "אומנתו" היחידה, אפשרי רק

ע' 372 הערה 27. וש"נ.
(38) להעיר משל"ה יג, א ואילך (בהגה"ה) ע"ד הזכרות שמות שית
סדרי משנה, מדרשי ר"ל (אבל אינו מזכיר שמות התנאים כו' – כי מדבר
ע"ד לימוד ספרים הנ"ל, עיי"ש).
(39) וע"ד מ"ש בתניא (פל"ז – מח, ב) ד"בכל תלמוד ירושלמי היא
(מצוה צדקה) נק' בשם מצוה סתם .. מפני שהיא עיקר המצות מעשיות
.. שבכל המצות אין מתלבש בהן רק כח א' מנפש החיונית .. אבל בצדקה
.. כל כח נפשו החיונית מלוכב כו".
(40) ראה מג"א או"ח סק"ו סק"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. שם ס"צ
סי". תניא ספכ"ג. ועוד.
(40*) ראה שו"ע או"ח והל' ת"ת לאדה"ז שנסמנו לעיל הערה 12.
(41) אגה"ק סכ"ו (קמג, א). וראה לקו"ת אחרי כח, א: וכל עסק
רשבי"ה הי' בנגלה כו'.
(42) ח"ג רלח, ב – שעליהם דוקא נאמר (תצא כב, ו) "לא תקח האם
על הבנים".
(43) להעיר מענין המרכבה והאבות, דלא רק שהיו מרכבה "כל
ימיהם" (תניא פכ"ג. רפל"ד. פל"ט), כ"א גם "שכל אבריהם כולם" (שם
פכ"ג), ו"הם וכל אשר להם" (שם פל"ט) היו מרכבה.
(44) בהקדמה (א, ב) – ד"על מארי קבלה אתמר לא תקח האם על
הבנים". ומ"ש בזהר הנ"ל "אית מארי משנה" – י"ל הכוונה לאלה
שמחברים נסתר ונגלה (ראה לקמן הערה 47. כסא מלך לתקו"ש שם).

(30) רש"י שבועות ב, ב ד"ה משמו. רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה
הפרק הששי. ועוד.
(31) משנה ח (ולגירסת אדה"ז – מ"ט).
(32) משנה יו"ד.
(33) וכמו שלא העתיק שמות האבות דשאר תלמידי ריב"ז – ממשנה
ט' (ולגירסת אדה"ז – מ"י) ואילך.
(34) ולהעיר מספר היוחסין (הובא בסה"ד ע' רשב"י אות ב') "אע"פ
שר"ש סתם בפ"ב דאבות שאמר הוי זהיר בק"ש הוא ר"ש בן נתנאל דבר
הלמד מענינו". וראה הנסמן לעיל הערה 10.
(35) שהרי חלוקת המשניות היא חלוקה ע"פ תורה (ונוגע לדינא –
ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 155 בהערה. וש"נ) – ועכ"צ שלימוד
משנה זו כמו"ש בפ"ע הוא ענין בפ"ע.
(36) ויצא כט, לג. וראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש (ס"ע שלט) לגבי
רשב"י.
(37) פ"ה. ומבואר (המשך תער"ב פרק ערה. לקו"ש [המתורגם] ח"ט
ע' 84 ואילך, וש"נ) דעיקר ענין הפנימיות הוא בשמיעה. ואף שמבואר
(אוה"ת ואתחנן ע' עד ואילך. ובקיצור בהמשך תער"ב שם), שהענין
דתורתו אומנתו הוא בחי' ראי' שלמעלה משמיעה, "אעברה נא ואדאה
גוי" – או"י יש לומר: ה"שמיעה" (השכלה) היא בתורה, וה"ראי'" –
באלקות (שבהשכלה). ולהעיר מהענין ד"רואין את הקולות".
(37*) ראה או"ת לה"מ ס"פ בראשית. לקו"ת בהר מא, ג. ועוד. לעיל

ולכן הוא לא היה זקוק להכנה של קריאת שמע כדי
שלימוד תורתו יהיה באופן של "תורתו אומנתו"⁵².
ח.

מעלתו של רבי שמעון בן נתנאל באופן ה"פתיחה" של מעשה מרכבה

מסופר בגמרא⁵³, שרבי אלעזר בן ערך ביקש רשות
מרבי יוחנן בן זכאי לחזור בפניו "דבר אחד שלמדתי"
בענין מעשה מרכבה, ולאחר ש"פתח רבי אלעזר בן ערך
.. ודרש", אז "ירדה אש מן השמים...". ובהמשך לכך
מספרת הגמרא, שכאשר שמעו זאת רבי יוסי⁵⁴ הכהן ורבי
שמעון בן נתנאל⁵⁵ – "אף⁵⁶ הם פתחו במעשה מרכבה,
אמרו יום א' בתקופת תמוז היה ורעשה הארץ ונראתה
הקשת בענן ויצאה בת קול ואמרה...".

מכך רואים, שרבי שמעון בן נתנאל היה מ"מארי
קבלה", עד כדי כך שעיסוקו במעשה מרכבה גרם לכך
ש"רעשה הארץ... ויצאה בת קול ואמרה..." – הוא
"המשיך" והוריד⁵⁷ את השכינה למטה⁵⁸, ומכך מובן
שהוא היה "דירא לשכינתא".

בין התנאים הנזכרים לעיל, יש לרבי שמעון בן נתנאל
מעלה מיוחדת, אשר על כן דוקא הוא נקרא שמועון בדומה
לרבי שמעון בר יוחאי, כדלעיל בסעיף ג':

רבי אלעזר בן ערך רק חזר על ענין אשר למדו רבי
יוחנן בן זכאי – "למדתי"⁵⁹ – אך לא הוא חידשו. וגם
בין רבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל, אשר דרשו
במעשה מרכבה באופן של "פתחו"⁶⁰, בכח עצמם ובמיוחד
לפי הפירוש הידוע⁶¹ "פתח רבי שמעון" וכדומה,

זהו היסוד לכך שבתורת החסידות⁴⁵ מבואר הענין של
"תורתו אומנתו", שלימוד התורה הוא באופן של "ואשים
דברי בפיו"⁴⁶ – דברי התורה שנאמרים על-ידי הלומד
מיוחסים לקדוש-ברוך-הוא: הלומד אומר דברי תורה
שהקדוש-ברוך-הוא אומרם כביכול. אופן זה של לימוד
נובע מהתבטלות מוחלטת כלפי נתן התורה, עד לאופן
של "דירה לשכינתא".

ולפי זה מובן, שהענין של "תורתו אומנתו" אצל רבי
שמעון בר יוחאי, קשור בהיותו מ"מארי קבלה" –
וואדרבה: הוא אשר לימד את פנימיות התורה לתנאים
האחרים⁴⁷, ולפיכך הוא היה בדרגה הנעלית ביותר של
"תורתו אומנתו".

ז.

רשב"י - בהתבטלות מוחלטת תמיד

בכך יובן טוב יותר מדוע דוקא רבי שמעון בר יוחאי
לא הפסיק מלימוד תורה לצורך קריאת שמע:
כדי שלימוד התורה יהיה באופן של "ואשים דברי
בפיו", כדלעיל, צריך להגיע לפני כן להתבטלות מוחלטת
כלפי אלקות, וזאת על ידי העבודה הרוחנית של קריאת
שמע, שמשמעותה מסירות נפש⁴⁸.

אבל רבי שמעון בר יוחאי, ובמיוחד לאחר היותו
במערה, היה תמיד במצב של התבטלות מוחלטת כלפי
אלקות⁴⁹, כדבריו⁵⁰ "אנא סימנא בעלמא" – הוא
כשלעצמו אינו מציאות כלל אלא רק "סימן" לאלקות. הוא
היה "דירה לשכינתא" לגמרי, ולכן נאמר⁵¹ עליו "מאן פני
האדון הוי' דא רבי שמעון בר יוחאי".

בהנגלה ה' מאיר בו האלקות שבהלכה – והרי ענין זה הוא מצד עוצם
הביטול דרשב"י, כמבואר בהמשך תרס"ו שם.

(53) חגיגה יד, ב. ירושלמי שם (פ"ב ה"א).

(54) בירושלמי שם גריס 'ר' יוסף הכהן – אבל בפשוט זהו ר' יוסי
הכהן תלמיד ריב"ז (וראה ג"כ סה"ד ע' ר' יוסי הכהן). ואכ"מ.

(35) כ"ה בירושלמי שם. ובבבלי – ר' יהושע.

(56) לשון הירושלמי שם.

(57) ראה סדור (עה, ג. המשך תרס"ו שם) בפ' "תורתו אומנתו" –
"שעי' לימוד ההלכות הרי ממשיך מאור א"ס .. כמשל כלי האומנות
כו".

(58) ראה לקמן בפנים ס"ט ובהנסמן שם.

(59) בירושלמי ליתא חיבת "שלמדתי". אבל דוחק לומר דפליגי
במציאות. – בחדא"ג שם (בתי' הבי') ש"מדרך ענוה אמר ... שלמדתי".
אבל לכאורה דוחק הוא. וראה עיון יעקב שם.

(60) אף שהלשון "פתח" איתא גם על ר"א בן ערך – הרי מפורש
שם "דבר אחד שלמדתי" (ככפנים). וראה עיון יעקב הנ"ל.

(61) סד"ה כי כאשר תרע"ח.

(45) תו"א לח, ד. אוה"ת ויקרא ע' רנו. סה"מ תרכ"ז ע' רעא ואילך.
ועוד.

(46) ישעי' נא, טז.

(47) ראה סידור דש, סע"ב. מאמר ל"ג בעומר ושל אחריי בהמשך
והחרים תרל"א.

וגם "תורתו של רשב"י בנגלה שהיתה תורתו אומנתו פי' כלי שלו
שה' יודע הפנימיות בכל פשוטי ההלכות ובשעה שה' לומד ה' ממשיך
עצמות אוא"ס .. ע"י פנימיות התורה" (המשך תרס"ו ס"ע מה. ועוד),
כידוע שרשב"י ה' מחבר סתים וגליא (נאמן לקמן הערה 49. ועוד. וראה
בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 ואילך). וראה לקו"ט מוטות פד,
סע"ג. ועוד.

(48) אוה"ת שם (בריש העמוד). סה"מ תרכ"ז שם.

(49) ראה אוה"ת (ע' רנו) וסה"מ תרכ"ז (ע' עדר) שם, דרשב"י "הי'
תמיד בבחי' ביטול .. ואפ"ל (ש)דוקא רשב"י לפי שחיבר סתים וגליא".

(50) זח"א רכה, א.

(51) זח"ב חל, א. וראה בהמצויין בניצוצי זהו (מרגליות) שם.

(52) ראה המשך תרע"ב (שבעה ערה 25) דרשב"י ס"ל דאין מפסיקין
לק"ש "לפי שתורתו אומנתו דרשב"י ה' במעלה ומדר' עליונה שגם

22 ההסבר לכך הוא:
 23 ב"קשת" ישנם שני ענינים: (א) זוהי אות ברית לכך
 24 ש"לא יהיה עוד מבוך"70, (ב) על ה"קשת" נאמר71, שזהו
 25 "דבר שהוא מוקש לי", מושווה לקדוש-ברוך-הוא, ולפיכך
 26 ההלכה72 היא שאסור להביט בה, כי על ידי הבטה הרי
 27 הוא "לא חס על כבוד קונו"73. ועוד ועיקר (ג) מפורש
 28 במעשה מרכבה74. אשר בו אנו דנים: כמראה הקשת אשר
 29 יהי בענן... כן מראה... מראה דמות כבוד ה'. ומובן, שגילוי
 30 נעלה של השכינה גורם להיראות "קשת בענן"75.
 31 הענין הראשון של ה"קשת" קיים רק כאשר הקשת
 32 מופיעה ביום מעונן, כשהעננים מצביעים על היות יום זה
 33 יום של דין76,
 34 אך העננים והקשת המופיעים על ידי דרישה במעשה
 35 מרכבה אינם אות לשלילת ה"דינים"77, אלא סימן לגילוי
 36 נעלה של השכינה,
 37 ולפי זה מובן יותר כיצד היה אצל רבי שמעון בן
 38 נתנאל ענין של "תורתו אומנתו", באופן של היותו "דירה
 39 לשכינתא".

י.

"אל תהי רשע בפני עצמך" - דוקא בדורו של רבי
 שמעון בן נתנאל
 אחד הדברים המתארים את דרגתו הנעלית של רבי

1 שהכוונה היא לפתיחת ענין וצינור חדש – יש מעלה
 2 מיוחדת לרבי שמעון בן נתנאל ביחס לרבי יוסי הכהן62:
 3 כהונה, ההכנה63 לעמוד לשרת לפני ה' – מעלתו של
 4 רבי יוסי הכהן – ניתנת בירושה, ולכן גם "פתיחתו"64
 5 במעשה מרכבה אינה לגמרי בכח עצמו.
 6 ההוכחה המושלמת לכך שכל מציאותו של האדם
 7 מאוחדת עם אלקות והוא "דירה לשכינתא" היא כאשר
 8 הפתיחה במעשה מרכבה, באופן הגורם ל"רעשה הארץ..."
 9 נעשית לגמרי בכח עצמו. ואת זאת מוצאים דוקא אצל רבי
 10 שמעון בן נתנאל, שלא היה כהן65, אך למרות זאת "פתח"
 11 במעשה מרכבה באופן האמור לעיל.
 ט.

הקשת בענן בתקופת תמוז - גילוי-שכינה נעלה
 12 מעלתו של רבי שמעון בן נתנאל, על פני רבי אלעזר
 13 בן ערך, בדרשו במעשה מרכבה, מודגש גם בכך, שדוקא
 14 כאשר הוא פתח במעשה מרכבה "רעשה הארץ ונראתה
 15 הקשת בענן", וזאת בנס, כיון שהיתה זו תקופת תמוז,
 16 שהעננים אינם מצויים בה66, ולכאורה נדרש הסבר67:
 17 מסופר בגמרא68 על מעלתו של רבי יהושע בן לוי,
 18 שלא נראתה קשת בימיו, כיון שהקשת היא סימן לכך שלא
 19 יחרב העולם, "ואם יש צדיק גמור בדור אין צריך אות"69.
 20 ואם כך, מהי המעלה בכך שעל ידי עיסוקו במעשה
 21 מרכבה "נראתה הקשת בענן"?

(62) ולהעיר, שבבבלי משמע שרק ר' יהושע דרש ולא ר' יוסי הכהן.
 אבל בירושלמי – "אף הם פתחו".
 (63) משא"כ בשאר השבטים צ"ל "נדבה רוחו אותו והבינו מדעו
 וכו'" (רמב"ם סוף ה'ל' שמיטין ויובל).
 (64) ועד"ז דר' יהושע (לגירסת הבבלי) – שלוי ה' (ערכין יא, ב.
 ועוד).
 (65) בתוספתא ע"ז (פ"ג, ג): מעשה בר"ג הזקן שהשיא את בתו
 לשמעון בן נתנאל הכהן. ומדמה"א בסה"ד (מס' היוחסין) בע' רשב"ג
 מוכח שס"ל שזהו רשב"ג תלמיד ריב"ז.
 אבל בפשטות, שמעון בן נתנאל הכהן שבתוספתא שם ה' עם הארץ,
 שהרי סיפור הנ"ל בא בהמשך להדין ש"נותן לו (לע"ה) גדולה ופוסק
 עמו כו'" [וראה חסדי דוד לתוספתא שם (ושם), "ושמא הוא שמעון בן
 נתנאל תלמידו של ריב"ז דדילמא כהן הוה"]].
 וכן משמע קצת מזה שדוקא ר' יוסי נקרא "ר' יוסי הכהן"*, ולא
 רשב"ג.
 (66) רש"י חגיגה שם. קה"ע לירושלמי שם.
 (67) ראה גם חדא"ג חגיגה שם.
 (68) כתובות עז, ב.

(69) רש"י כתובות שם.
 (66) רש"י חגיגה שם. קה"ע לירושלמי שם.
 (67) ראה גם חדא"ג חגיגה שם.
 (68) כתובות עז, ב.
 (69) רש"י כתובות שם.
 (70) נח ט, ט ואילך.
 (71) ב"ר פל"ה, ג.
 (72) חגיגה טז, א. טושו"ע או"ח סי' רכט ס"א.
 (73) חגיגה שם. וראה זח"א עא, ב. זח"ב סו, ב. זח"ג פד, סע"א.
 ועוד.
 (74) יחזקאל א, כח (כמובא בחדא"ג שם).
 (75) ראה זח"א בהקדמה (א, ב) ובהנסמן בניצוצי זהר (שם) ושערי
 זהר (מרגליות) לחגיגה יד, ב.
 (76) ראה ברכות לב, ב. ועוד.
 (77) בקה"ע לירושלמי שם, דמה שנראתה הקשת בענן הוא "לומר
 שכדאי הן דברים אלו לרחם על הארץ ולכרות עליהם ברית כו'" – אבל
 לפענ"ד צ"ע: 1) איך יפרש הקשת שבמרכבה (ביחזקאל שם), 2) למה
 לדמותו לקשת דמבול ולא לקשת דמרכבה, דבוח עסקינן.

(*) כי אין לומר שכן ה' נקרא בפי הבריות עד שזה נעשה שמו – שהרי במשנה י"ד ו"ב איתא ר' יוסי תנא (בלי הרוספה "הכהן"). ומוכח מזה, שהוספה היא כדי
 להודיע איזה ר' יוסי הוא. וא"כ מדוע הסימן דר' יוסי הוא הכהן. ושל רש" – (שם אביו) "בן נתנאל"?
 [ולפי"ז, גם ממשנה זו ראי' שר' אליעזר בן הורקנוס לא ה' כהן (ראה הרד"ל במבוא לפד"ר א), שהרי גם כאן לא נאמר עליו "הכהן"].
 אבל אין זו ראי' מוכחת, כי י"ל שר' באותו מעמד (אף שלא נכלל במנין התלמידים) עוד אחד ושמו שמעון וה' כהן [וכן אחד ששמו יהושע וה' לוי – ולכן לא נק'
 ר' יהושע כאן "הלוי" (ראה הערה הקודמת)].

דוקא מפני הענין של "תורתו אומנתו" שהיה אצל רבי שמעון בן נתנאל כרבי שמעון בר יוחאי, המתבטא בשתי ההוראות הראשונות במשנה, אשר משום כך הוא מגן על דורו ו"טובל כל עוונותיהם" – יש צורך באזהרה "ואל תהי רשע בפני עצמך":

בדרך כלל, ההנהגה לגבי מי שמחשיב עצמו רשע, וכתוצאה מכך אינו מתעורר מעצמו לחזור בתשובה, היא באופן של "יאה עניותא ליהודאי"⁸³ – שמובאים עליו פורעניות ויסורים ר"ל כדי לשכרו ולהביאו לחזור בתשובה.

אך לא כן היה בדורו של רבי שמעון בן נתנאל, אשר זכותו הגנה עליהם מפני הפורעניות, ולכן היה צורך באזהרה מיוחדת "ואל תהי רשע בפני עצמך" – שכל אחד יכול וצריך, ובסופו של דבר כל ידח ממנו נדח, וכל אחד יחזור בתשובה. ויותר מכך: אין הוא צריך להזדקק ליסורים וכדומה, אלא הוא יכול לחזור בתשובה מתוך הרחבה וחיי מנוחה ושלוה.

(משיחות ש"פ בהעלתך)

שלח ובלק תשכ"ח

שמעון בר יוחאי הוא אמירתו⁷⁸: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין". וכיון שמהותו של רבי שמעון בר יוחאי התבטאה ב"תורתו אומנתו", מובן, שיכולתו לפטור את כל העולם כולו מן הדין קשורה לענין של "תורתו אומנתו"⁷⁹.

כבר הוסבר בהרחבה⁸⁰ מאמרו של רבי שמעון בר יוחאי "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", שזאת לא על ידי יכולתו להשפיע על אנשי דורו לחזור בתשובה⁸¹, אלא שזכותו שלו היתה גדולה כל כך, שהקדוש-ברוך-הוא היה יכול לא להתחשב בעוונות הדור, והוא "טובל כל עוונותיהם ופוסטין מן הדין"⁸².

כיון שגם אצל רבי שמעון בן נתנאל היתה המעלה של "תורתו אומנתו" בדומה לרבי שמעון בר יוחאי, כדלעיל, הרי גם פעולתו בעולם היתה בדומה לדברי רבי שמעון בר יוחאי "יכול אני לפטור כל העולם כולו מן הדין".

לפי זה יובן גם הקשר של ההוראה השלישית שבמשנה – "ואל תהי רשע בפני עצמך" – לשתי ההוראות הקודמות:

משא"כ מצד העילוי ד"תורתו אומנתו" שענינו בפשטות – התעסקות בתורה ולא בהדור*, עם (העולם) שמסביבו (וראה סידור עה, ג"ד) – י"ל, שמצד עילוי זה נעשה רק "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין" (סוכה שם), כדלקמן בפנים סעיף יו"ד**.

(78) סוכה שם.

(79) ראה גם לקו"ת מטות פז, ד.

(80) לקו"ש ח"ד שם (ובהערה 40, 43). וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 152.

(81) ואז התמיי גדולה שהו"ל לעשות כן בפועל, ולא רק "יכולני".

(82) רש"י סוכה שם.

(83) חגיגה ט, ב. ובפ"י הר"ח שם.

ובכל אופן גם לפירושו יש לומר, ע"פ משנת בלקו"ש [המתורגם ח"ד (ע' 213 ואילך), דמה שלא נראה הקשת בימי ריב"ל הוא להיתור "צדיק גמור בדור" (רש"י כתובות שם), שהוא מעורב בדור, מתקן מזכך ומטהר אנשי דורו; ועד"ז מה שרשב"י לא נראתה קשת בימיו (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב. ב"ר שם, ב. רש"י נח ט, יב. זח"ג טו, א. לו, א. ועוד) – י"ל שזהו מצד מעלתו שהי' בבחי' יסוד עולם (זח"א רנה, סע"א. ז"ח ר"פ וירא), שלמעלה אפילו מבחי' "בני עלי" (סוכה מה, ב), ופעולתו שיכל היכא דהוה מחי ר"א הוי מסי ר"ש" ואמר "איכא מילתא דבעי לתקוני כו" (שבת לג, סע"ב) וולהעיר מנצו"א זח"א (רכה, א). דרק במחזו רשב"י לא נראה הקשת];

(*) ולהעיר שהוריד גשמים בדורו (זח"א נט, ב) לא ע"י דיבור (ותפלה) בצרכי הדור. כ"א בתורה ובמילא ירדו גשמים.

(**) במקומות שנסמנו בהערה 49 איתא, דזה שלא נראתה הקשת בימיו ר' מצד העילוי דעסק התורה שלו. ואולי י"ל שזהו מצד מה שפעל ע"י זה על אנשי דורו (כדמשמע בסה"מ תרכ"ז שם – גבי חזק). וראה לעיל ע' 331 בפ"י "די לעולם אני ואתה" (שבת שם).

המשך ביאור למס' במות ליום שבת קודש עמ' א

תמחקנה, כיון שאת הלקה אתגיד [שנו לך] שהלכה כרבי יהודה, (ומקשה) [ומקשה] הוא דאקשי לך – והוקשה לך הלא הלכה כרבי, ולכן אפקת – הפכת את הגירסא ושנית אין הלכה כרבי יהודה. ולמאי דאפקת שפיר אפקת – וגמה שהפכת יפה הפכת, שהרי אין הלכה כמותו.

משנה

המשנה דנה באיסור קרובות חלוצה: החולץ ליבמתו, הוא אסור בקרובותיה של החלוצה, והיא – החלוצה אסורה בקרובותיו,

מצות יבום בנחלת המת, יבומי מְבָמִי – הלא יש לו לייבם בכל אופן, ואי איתא נחלה ליבם, כגון שאין אב שקולי [יטלנה], ואי לא, לא שקיל.
ותיב רבי חנינא קרא קמיה דרבי ינאי, ויתיב וקאמר, הלקה כרבי יהודה. אמר רבי ינאי, פוק קרי קרְיָיָה לְכָרָא – צא ואמור דברך אלו בחוץ, שכן אינם נכונים, אלא אין הלקה כרבי יהודה. תני תנא [שנה השונה] קמיה דרב נחמן, אין הלקה כרבי יהודה. אמר ליה רב נחמן, אלא קמאן היא ההלכה, הלא קרְפָנָה, ואם כן פשיטא שאין הלכה כרבי יהודה, שהרי יחיד ורבים הלקה כרבים. אמר ליה, אם כן אפמייה [אמחקן] מימרא זו מממשתי. אמר ליה רב נחמן, לא

לקוטי שיחות פרשת אחרי* כרך יז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

זאת רק שלאחר זמן (לאחר יום הכיפורים) יוצא מכך ¹⁹
ענין טוב, אך ביום הכיפורים עצמו זהו ההיפך מרצון ²⁰
ה'.

כן יש להבין בעצם הענין: כיצד ייתכן שמדבר ²²
בלתי רצוי בכפלים, "הרואה (א) קרי (ב) ביום ²³
הכיפורים" – תצמח תועלת נפלאה – "מובטח לו ²⁴
שהוא בן העולם הבא", ו"מפיש חיי סגי ומסגי"? ²⁵

רש"י מפרש על כך: "ואם עלתה לו שנה – שלא ²⁶
מת, מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו ²⁷
עליו...". ²⁸ לפי זה מוסבר שדבר אחר הגין עליו שלא
ינזק, אך מן הנאמר ש"הרואה קרי" זהו סימן? ²⁹
שמובטח..., מובן שיש קשר ביניהם¹⁰, ואינו מובן¹¹: ³⁰
כיצד נגרם היתרון הנעלה של "מובטח לו שהוא בן ³¹
העולם הבא", ויותר מכך (גם בעולם הזה): מפיש חיי ³²
סגי ומסגי בבנים ובבני בנים? ³³

ב.

בתשובה מאהבה - חוטא נשכר?

בדומה לשאלה זו, תמוה יותר בענין תשובה ³⁴
מאהבה, שעליה נאמר בגמרא¹², ש"זדונות נעשות לו ³⁵
זכויות", וב"חידושי אגדות" עולה התמיהה, שאם כך ³⁶

א.

השאלות על סיום מסכת יומא

1 בסיום מסכת יומא נאמר בגמרא "תנא דבי רבי
2 ישמעאל, הרואה קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה
3 כולה, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם
4 הבא, אמר מפיש חיי סגי ומסגי (=יארין ימים בבנים
5 ובבני בנים)".

6 בפשטות יש לומר שהגמרא מביאה מימרות אלו
7 כהמשך במשמעותן לנאמר לפניכן "הרואה קרי ביום
8 הכיפורים יורד וטובל..."¹. אך צריך להבין: כיצד
9 ייתכן שפרק יום הכיפורים – שענינו בכללות הוא
10 (כשמו)² תשובה³ וכפרה, ובמיוחד כשתוכן המשנה
11 האחרונה והגמרא שלאחריה הוא ענין התשובה –
12 יסתיים בגמרא בענין הנוגד⁴ לתשובה וכפרה, באחת
13 העבירות החמורות – כשנעשית במזיד – לגבי תשובה
14 וכפרה⁵, ומן המזיד לומדים על השוגג⁶, שהוא יחסי
15 למזיד, כפי שגם מובן מהבדלי העונשין (במזיד)
16 והקרבנות והדומה (בשוגג).

17 אמנם, גם הגמרא ממשיכה, שאדרבה "מובטח לו
18 שהוא בן העולם הבא... מפיש חיי סגי ומסגי" – אך

(* וסיום מס' יומא.

1) ושמ' בתחלת הע' "כל חייבי טבילות טובלין כו' בעל קרי טובל
והולך כו'".

2) וכל מצות "עבודת היום – כלומר כלל כל הקרבנות והודיון
המתקנין ביום צום כפור – (הוא) כרי שיופור בהם כל העונות כמו שבא
בכתוב והיא העבודה הכתובה באחרי מות" (סה"צ להרמב"ם מ"ע מט).
3) וברמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ז): יום הכיפורים הוא זמן
תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך
חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכיפורים כו'. ובשערי תשובה
(לר"י) שער ד' י"ז, דהכתוב (פרשתנו טז, ל) "מכל חטאתיכם לפני ה'
תטהרו" הוא מ"ע על התשובה ביוה"כ. – וראה לקו"ש חכ"ט שיחה
ליוה"כ (תשמ"ה) ס"ג.

4) וגם היפך התחלת המסכת (דנעוץ סופן בתחלתן – וכמנהג בעלי
ההדרנים) "שבעת ימים קודם יוה"כ פ' מפרשין כה"ג מביתו כו' ומתקנין
לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול" – "קרי או שאר טומאה"
(פרש"י שם).

5) ראה זח"א סב, א. ריט, ב, ועוד. וראה אגה"ת פ"ד.

6) דגם הוא בעי כפרה (רש"י ריש שבועות ד"ה תולה. וראה אגה"ק
סוסכ"ח. קר"א ד"ה ולהבין פרטי).

7) בפרש"י "סגי ומסגי בבנים ובני בנים שכן הסימן יראה זרע ויארין
ימים" (ישעי' נג, י). ובתוס' "ורמז לדבר יראה זרע יארין ימים".
והטעם שבש"ע אדה"ז¹ או"ח סו"ס תרטו כתב רק "מובטח לו

שהוא בן עוה"ב כו' והוא יארין ימים" ולא גם "בנים ובני בנים" – י"ל,
כי הנ"ל הוא מילתא דשייכא בכל אדם, משא"כ בנים ובני בנים שתלוי
בגיל השנים וכו'.

או י"ל דתלוי בפ' "יראה זרע" – האם יש ללמוד מזה ב' הענינים:
לפרש"י למדים "יראה זרע" כפשוטו, וגם "יראה זרע" – יראה בנים,
מלבד השכר המפורש לאחר זה בכתוב "יארין ימים". משא"כ לתוס' אין
לפרש שב"יראה זרע", שהיא הסיבה, נכלל גם השכר המסובב (בנים כו'),
ולכן מפרש דהשכר בא בהמשך הכתוב "יארין ימים" ו"להעיר משנינו
הלשון: דבפרש"י "יראה זרע ויארין ימים" (ולא כבכתוב), ובתוס'
"יראה זרע יארין ימים". אבל ראה פרש"י לעיל ד"ה עונותיו]:
ובש"ע כתב רק הפשוט ואליבא דכו"ע.

8) ומסיים "ובן עולם הבא הוא", וכ"ה בש"ע אדה"ז שם דזה
"שבודאי יש לו זכויות כו'" כתב כטעם ע"ז "שהוא בן עוה"ב". משא"כ
בטור שכתוב בהסיום לאחר "יראה זרע ויארין ימים ושודאי יש לו הרבה
זכויות כו'". וראה לקמן בפנים ס"י ובהערה 89.

9) ובפרש"י ד"ה עונותיו מחולין – סימן טוב הוא זה כו'. וראה
חדא"ג כאן. אלי' זוטא ללבוש שם ס"ג. ב"ח כאן.

10) אפילו את"ל שהוא רק סימן המבשר את המציאות הנמצאת כבר
ולא הגורם המציאות (ראה צפע"נ להרמב"ם הל' מא"ס רפ"א).

11) ראה פרי"ח לש"ע שם.

12) יומא פו, ב.

(* ובמחבר כתב רק "מובטח לו שהוא בן העוה"ב". ובטור "מובטח לו שהוא בן העוה"ב ויראה זרע ויארין ימים". ומלשוננו "ויראה זרע" משמע שמפרש שיראה בנים.
(** כ"ה בכמה דפוסים, וכ"ה בפרש"י על הרי"ף. משא"כ בע"י ובדפוס ווילנא ליתא הו"א.

ג.

ההבדל בין שני סוגי הטהרה

הדבר יובן לפי ההסבר על סיום מסכת יומא
במשנה²²: "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי
אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים,
שנאמר²³ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.
ואומר²⁴ מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את
הטמאים, אף הקדוש-ברוך-הוא מטהר את ישראל".

רבי עקיבא אומר כאן שני ענינים: (א) "לפני מי
אתם מטהרין", (ב) ומי²⁵ "מטהר אתכם", והוא מצטט
על כך שני פסוקים: (א) "וזרקתי עליכם מים טהורים",
(ב) "מקוה ישראל ה'" – ומסביר הגאון הרוגוצ'ובי²⁶,
שבשני ענינים אלו מתבטא ההבדל שבין שני עניני
הטהרה – הזאה ומקוה, שבהזאה צריכה להיות כוונה
לטהרה²⁷, ואילו טהרה במקוה אינה צריכה כוונה,
מקוה מטהר גם ללא כוונה לטבילה²⁸.

ולפי זה מובן ההבדל בלשון הפסוקים שמצטט רבי
עקיבא: "וזרקתי עליכם מים טהורים", ו"מקוה ישראל
ה'", שאמנם שני הפסוקים מדברים על טהרה על-ידי
הקדוש-ברוך-הוא, אך בכל זאת בפסוק הראשון נאמר
"וזרקתי עליכם..." – הקדוש-ברוך-הוא זורק – פעולת
זריקה, ואילו בפסוק השני אין מוזכרת כלל פעולה
(כוונת הטהרה), כי בסוג זה של טהרה אין הכוונה
הכרחית.

ובדיוק כשם שקיימים שני אופני טהרה מצד
המטהר, ובעניננו – מצד הקדוש-ברוך-הוא, כך קיימים
שני אופנים אלו גם בעבודת התשובה והטהרה של
האדם, והם, כפי שמבארת הגמרא²⁹, שני הסוגים

1 יוצא ש"חוטא נשכר". ומשיב, שכאשר אדם עושה
2 תשובה מאהבה הרי "ודאי דעושה תשובה גמורה
3 ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכפי הצורך לגבי אותו
4 עוון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו
5 זכויות, וקרא דמייתי (=והפסוק שמביא) מוכיח כן,
6 שנאמר¹³ ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה
7 עליהם חיה...¹⁴, דמשמע משפט צדקה שהוסיף לעשות
8 על תשובתו – עליהם חיה יחיה".

9 אך התירוץ אינו מובן לכאורה, כי מלשון הגמרא
10 "וזדונות נעשו לו זכויות" מובן, שאין מדובר כאן על
11 דבר אחר זולת הזדונות – על תוספת של זכויות בגלל
12 הזדונות, אלא שהזדונות עצמם נהפכים לזכויות¹⁵,
13 ועדיין נשאר הקושי כיצד ייתכן שחוטא נשכר?

14 אמנם, לכאורה ניתן לומר, שלכך מתכוונת
15 הגמרא¹⁶ באמרה "זדונות נעשו לו זכויות": כיון
16 שהתוספת במעשים טובים באה מכך שהאדם השתנה
17 על-ידי התשובה על הזדונות, ואם כך ה"זדונות" גרמו
18 לתשובה מאהבה וזכויות.

19 כפי שמוצאים לגבי שטר¹⁷, שאמנם כל שטר רגיל
20 הוא בחזקת כשרות, אך כאשר היה ערעור על שטר
21 ועקב כך קיימו אותו בבית דין, הוא בעל תוקף יותר
22 משטר רגיל שלא היה עליו ערעור¹⁸. ויוצא, שהערעור
23 גרם ליתר תוקף של השטר¹⁹.

24 אך אין די בכך, כי הערעור גורם עילוי רק בשטר,
25 וכך בעניננו, ה"זדונות" גורמים התעלות רק בגברא
26 (באדם) העושה תשובה²⁰, אך מן הביטוי "זדונות
27 נעשו לו זכויות" מובן, שגם החפצא, הזדונות
28 עצמם, הופכים לזכויות²¹.

(13) יחזקאל לג, יט.

(14) כן הובא בחדא"ג (ובגמרא תיבת "חיי" הוא בחצע"ג). אבל
בכתוב הנ"ל "הוא יחיי", וראה פסוק טז. ושם יח, כדכח. כפות תמרים
ליומא שם.

(15) והל' "זכויות" (בכ"ף הדמיון) – ראה לקמן הערה 48.

(16) אבל ראה פרש"י שם ד"ה "עליהם (חיי) יחיי", על כל מה שעשה
ואף על העבירות".

(17) ראה טושי"ע חו"מ ר"ס מז.

(18) ולהעיר מהדיעה וההסברה בטור ושו"ע שם (ס"ז) סמ"ע שם
(סקכ"ב) דמקיימין שטר רק משטר שקרא עליו ערעור והוחזק, דאז
דקדקו בקיומו, אבל לא משטר שקיימוהו בלא ערעור.

(19) להעיר מלקו"ד חלק ג' ע' 780 דע"פ הלכה נמצא "אז די
סטאריקייט פון דעם שטר הייבט זיך אן פון דער צייט פון דעם ערעור
(=שתוקף השטר מתחיל מזמן הערעור)".

(20) וכן הוא לפי ביאור הכפות תמרים שם. וע"ד מ"ש הרמב"ם

דלקמן הערה 49.

(21) וראה נתיבות עולם (להמהר"ל) נתיב התשובה פ"ב. של"ה כת,
סע"א ואילך (בהגה"ה). ובכ"מ. לקו"ש חכ"ז ע' 110 ואילך.

(22) פה, ב.

(23) יחזקאל לו, כה.

(24) ירמ' יז, יג. וראה לעיל ע' 177 הערה 36.

(25) במשנה לפנינו בש"ס ובמשניות "מי". אבל בירושלמי, רי"ף וע"י
כאן – "ומי". וראה שינוי נוסחאות במשניות כאן.

(26) צפצפ"ג לרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

(27) ראה פרה פ"ב מ"ב. רמב"ם הלכות פרה פ"י ה"ז. וראה
בהמצויין בצפצפ"ג שם.

(28) ורק מעלה עשו בתרומה וקדשים שצריך כוונה (ראה חגיגה יח,
ב ואילך. רמב"ם הלכות מקואות פ"א ה"ח).

(29) פו, סע"א.

מתחילתו" עדיין אינה שיא השלמות בתשובה מאהבה. 27
שיא השלמות בתשובה מאהבה הוא כאשר "זדונות 28
נעשות לו כזכויות", שלא זו בלבד שה"זדונות" 29
נעקרים, אלא הם נהפכים "כזכויות". 30
באהבה ישנן דרגות רבות, ובאופן כללי: בכל 31
לבבך, בכל נפשך, בכל מאדך – וממילא יש דרגות 32
רבות בתשובה הנגרמת על-ידך. 33
וכיון שמעלת התשובה מאהבה היא היותה בכוונה, 34
כדלעיל, מובן שהכוונה בדרגה הנעלית של תשובה 35
מאהבה היא מושלמת כל-כך, עד שאפשר לומר 36
שהכוונה בדרגה הנמוכה יותר, שבה "נעקר עונו 37
מתחילתו", אינה נקראת כלל כוונה.³⁷ 38
כמאמר חז"ל³⁸ שבאהבה של "בכל לבבכם ובכל 39
נפשכם" – ללא "בכל מאדכם" – נקראים "אין עושין 40
רצונו של מקום". 41
באופן כללי מוסבר הדבר בלשונו של הגאון 42
הרוגושובי "להעביר החטא לא בעי כוונה, ולתקן 43
החטא בעי כוונה". 44
מעין הוכחה לכך שהבדל זה קיים גם בתשובה 45
מאהבה עצמה, אפשר ללמוד מהלכה פסוקה: 46
נאמר בגמרא³⁹, שהמקדש אשה "על-מנת שאני 47
צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת, שמא יהיה תשובה 48
בדעתו". ושואלים על-כך: ממה נפשך – אם מדובר 49
כאן על תשובה מיראה, הרי לא קויים התנאי, כי 50
על-ידי תשובה מיראה אינו נעשה צדיק, כי "מקצת 51
שמו עליו". ואם מדובר בתשובה מאהבה, גם אז אין 52
היא צריכה להיות מקודשת, כי בעל-תשובה הוא נעלה 53
מצדיק, כמאמר חז"ל⁴⁰ במקום שבעלי תשובה עומדין 54
אין צדיקים גמורים יכולין⁴¹ לעמוד⁴², וההלכה היא 55

הכלליים של תשובה: תשובה מיראה (ועל-ידי יסורין) 1
ותשובה מאהבה. תשובה מאהבה באה בכוונה וברצון 2
אמיתי לשוב אל ה' ולתקן..., ואילו בתשובה מיראה 3
(ועל-אחת-כמה-וכמה על-ידי יסורין) כוונתו של האדם 4
היא להינצל מן העונש וממילא הוא מתחרט על מעשיו 5
וכו'. 6
וההבדל שבתוצאתם מבואר בגמרא, שבתשובה 7
מיראה נאמר בתורה³⁰ "ארפא משובתם", כפי שמפרש 8
רש"י³¹ "כבעל מום שנתרפא, שמקצת שמו עליו"; 9
ואילו בתשובה מאהבה "נעקר עונו מתחילתו"³². 10
והבדל זה הוא משמעותי גם להלכה: כאשר אדם 11
מקדש אשה בתנאי שאין לה עבירות – הרי אם היא 12
עשתה לאחר מכן תשובה מיראה על העבירות שהיו 13
לה³³, אין היא מקודשת, כי העבירות שהיו לה בשעת 14
הקידושין לא נעקרו³⁴. אך אם היא עשתה תשובה 15
מאהבה, הרי היא מקודשת, כי עבירותיה נעקרו מלפני 16
כך, ולכן לא היו לה עבירות גם בשעת הקידושין. וכפי 17
שמבדילה הגמרא³⁵ לגבי נדרים ומומים: "הלכה אצל 18
חכם והתירה (את הנדרים) מקודשת, אצל רופא וריפא 19
אותה – אינה מקודשת", כי "חכם עוקר את הנדר 20
מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". 21

ד.

ההבדל בין הדרגות השונות בתשובה מאהבה עצמה

הבדל זה שבין תשובה מיראה לבין תשובה 22
מאהבה בכלל – שבתשובה מאהבה הכוונה היא לשוב, 23
ולא כך בתשובה מיראה – קיים ביתר פרטיות בין 24
אופניה השונים על התשובה מאהבה³⁶ עצמה: 25
הדרגה שעל-ידי תשובה מאהבה "נעקר עונו 26

(36) ראה המפרש לרמב"ם רפ"ב מהלכות יסוה"ת ב' מדריגות באהבת ה'. ובארוכה של"ה מאמר עש"מ (מו, ב ואילך).
(37) וע"ד חגיגה (יח, ב): טבל לחולין הוחזק לחולין אסור למעשר (פרש"י שם "הוחזק – לשון כוונה") כו' טבל לקודש הוחזק לקודש אסור לחטאת כו' בגדי קודש מדרס לחטאת.
(38) ברכות לה, ב. חדא"ג שם. לקו"ת שלח מב, ג. ועוד.
(39) קדושין מט, ב.
(40) דעת ר"א ברכות לד, ב. וכ"פ הרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
(41) בגמרא הגירסא אינם עומדין. אבל ברמב"ם שם "אין צ"ג יכולין לעמוד בו" (וכ"פ בדק"ס שם מ"גליון"). ובכ"מ בדא"ח "צ"ג אין יכולין לעמוד (שם)".
(42) ראה של"ה (לו, א) דזה שנאמר בגמרא שם ו"פליגי" ר"ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין בפ"ע כו' צדיק גמור עדיף מבע"ת כשהוא מיראה, ובע"ת עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה, וראה הערה בסה"מ תש"ט ע' 183. לקו"ת ח"ד ע' 361 ואילך.

(30) הושע יד, ה.
(31) ד"ה וכתוב ארפא.
(32) פרש"י ד"ה כאן מאהבה.
(33) בצפנ"ע שם (בסופו) מחלק "דיש נ"מ בין ג' תשובות א' מאהבה הוה כמו חכם עוקר, והב' מיראה דהיא כמו מכה ורפואה, אך הרפואה באה קודם המכה וחיילין ובטלין כו' והג' ע"י יסורין דזה הוי מכאן ולהבא". וע"ז מביא הך דכתובות לקמן. והוא ע"פ מאמר ר"י יומא שם דלכמה ג' ופירושים מחלקם בג' – ראה חדא"ג ודק"ס שם. ובפרש"י שם אינו מחלקם בג'. ובמאמר ר"ח לפנ"ז גבי תשובה מיראה כ': "מכאן ואילך כו'" (כנ"ל בפנים).
(34) כן צריך לפרש ע"פ פרש"י כתובות (עד, ב) דלקמן בפנים ד"ה מכאן ולהבא, משא"כ לפי התוס' שם ד"ה חכם. אבל גם לפי התוס' "שאף עתה לאחר שנתרפאת היא נמאסת בעיני כשזכור שהיו בה כו'". יש לפרש בנדר"ד (ע"פ פרש"י הנ"ל) כיון שבתשובה מיראה "מקצת שמו עליו".
(35) כתובות עד, רע"ב.

ה.

התעלות הגברא והחפצא

את הענין של שלמות האהבה והכוונה, וכיצד
נהפכים הזדונות לזכויות, מסביר אדמו"ר הזקן
בתניא⁵⁰, שמאכלות אסורות והדומה הם "אסורים"
וקשורים בידי החיצוניים לעולם ואין עולים משם... עד
שיעשה⁵¹ תשובה גדולה כל-כך שזדונות נעשו לו
זכויות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא
מאהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית'
וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה
היתה נפשו בארץ ציה וצלמות היא הסטרא-אחרא
ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר
עוז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום
שבועלי תשובה עומדים... ועל תשובה מאהבה רבה זו
אמרו שזדונות נעשו לו זכויות הואיל ועל-ידי-זה בא
לאהבה רבה זו".

וכאן הוא אומר את שני הענינים: ההתעלות של
הגברא – הזדונות גורמים לכך ש"צמאה נפשו ביתר עוז
מצמאון נפשות הצדיקים", ושינוי החפצא שנגרם
לזדונות "הואיל ועל-ידי-זה בא לאהבה רבה...".

ההסבר לכך בדרך ההלכה הוא:
לגבי ההכשרה וההכנה לפעולה מסויימת מוצאים
מספר הבדלי דינים ודרגות שונות בחשיבות ההכנה
ויחסה לפעולה⁵².

לדוגמא – מכשירי מצוה, כיון שאי-אפשר לקיים
בלעדיהם את המצוה הרי הם מקבלים חשיבות
לעצמם. ולדעת רבי אליעזר⁵³ "כורתיים עצים לעשות

1 שגם כאשר "הטעה לשבח"⁴³ (אם לשבח יוחסין,
2 באמרו שהוא מיוחס פחות מכפי שהוא באמת⁴⁴, או
3 לשבח ממון, "על-מנת שאני עני ונמצא עשיר") אינה
4 מקודשת⁴⁵.
5 והתירוץ הוא "שמא הרהר (מאהבה) תשובה" כזו,
6 שהיא גורמת רק לכך ש"נעקר עונו מתחילתו", אך לא
7 שזדונות נעשו לו זכויות, שרק על דרגה זו נאמר
8 "במקום שבועלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים
9 יכולין לעמוד".

10 ויותר מכך אפשר לומר: כאשר החשש הוא
11 ש"הרהר תשובה" בשעתא חדא ורגעא חדא, לא ייתכן
12 שהיתה כוונה מושלמת. ולכן אין התשובה גורמת
13 להפיכת הזדונות לזכויות, ולהיותו נעלה יותר
14 מצדיק⁴⁶.

15 ההסבר לכך הוא⁴⁷: מעלתו של בעל-תשובה על-
16 פני צדיק גמור שלא חטא מעולם, אינה רק מפני
17 היתרון בכמות – שבנוסף לזכויותיו בצד עצמו, יש
18 לבעל-תשובה גם את הזכויות שנעשו מהזדונות – אלא
19 גם (ובעיקר) מפני היתרון באיכות: "זדונות נעשות לו
20 זכויות", זכויות באיכות שונה. ולכן "במקום שבועלי
21 תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד": אף
22 אם יהיו לצדיק הגמור זכויות רבות ככל האפשר
23 על-ידי עבודתו הנעלית, אין ביכולתו להגיע לעבודה
24 החדשה, לאיכות שונה⁴⁸ של הזכויות⁴⁹. לכך אפשר
25 להגיע רק על-ידי תשובה רבה הנובעת משלמות
26 האהבה כדלעיל, וממילא – שלמות הכוונה (כדלהלן),
27 שהיא גורמת לתיקון החטא, ולהפיכת הזדונות עצמם
28 לזכויות.

(48) ועפ"ז אולי יל"פ הל' "זכויות" – שהכ"ף הדמיון הוא (לא לגרעווא כ"א) למעליותא, כי "זדונות" הנעשות "זכויות" הם למעלה מזכויות מצ"ע (ראה דרמ"צ שם) והם רק "זכויות".

(49) אבל ברמב"ם הלכות תשובה שם: "כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו' אמרו חכמים במקום שבע"ת עומדין כו' כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן טובשין יצום יותר מהם". ומשמע שהמעלה הוא מצד הגברא דבע"ת עצמו, ולא מצד החפצא שיש לו גם זדונות זכויות.
(50) פ"ז.

(51) שאז עולים המאכלות אסורות וכי' עצמן – וכנ"ל בפנים סוס"ב.

(52) להעיר מלקו"ש ח"ב ע' 196 ואילך. וראה גם לקמן ע' 252 ואילך.

(53) שבת קל, א.

(43) קדושין מח, ב (במשנה). מט, א.

(44) בגמרא שם "מחלוקת (ר"ש ורבנן במשנה) בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דברי הכל אינה מקודשת", ובנדר"ד דומה לכאורה לשבח יוחסין (אף דהטעם דמתגאה עלי' (פרש"י שם ד"ה אבל) לא שייכא (הכא).

(45) ועפ"ז צע"ק מה שהביא במועדים להלכה להרש"י שי' [ז"ל] וזין (ע' סח) בשם הראגוצבי מקור להכרעת הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ד) דבע"ת גדולים מצדיקים מהא דקדושין הנ"ל – שהרי ע"פ הנ"ל את"ל דבע"ת גדול אינה מקודשת. וראה לקוטי ביאורים (לתניא) ח"א ע' עז. לקו"ש ח"ד שם ע' 363.

(46) הכרח גמור אינו – כי יש לדחות דבגמרא שם אינו נוגע אמיתית הדרגא דצדיק ובע"ת כ"א מה שנקרא צדיק בל' בנ"א (ראה לקו"ב שם. לקו"ש ח"ד שם).

(47) ראה דרמ"צ קצא, א ואילך.

ביותר של תשובה מאהבה אפשר להגיע (כדלעיל 25
בתניא) רק על-ידי הזדונות הקודמים, ובאמצעותם גם
קיום המצוות שלו אחר-כך (זכויות) הוא באופן נעלה
יותר, לכן מתעלים הזדונות עצמם ונהפכים לזכויות –
כמכשירי מצוה.

ו.

אין עניננו דומה לענין מכשירי מצוה

אך, לכאורה, אין די בכך, כי:

(א) מכשירי המצוה עצמם אינם נהפכים למצוה, הם
נשארים מכשירין אפילו לדעת רבי אליעזר.

גם לדעת הירושלמי, שעל עשיית סוכה ולולב
מברכים "אשר... וציונו...", עדיין זוהי מצוה ענשית
סוכה ולא המצוה של "בסוכות תשבון". וכן – הולכת
הדם למזבח אינה עבודה תמה. (ב) ועיקר: בכל האמור
לעיל ההכנה דומה ושייכת ממש למצוה זו עצמה,
הכנת סוכה ולולב וכדומה, הולכת הדם למזבח – ואילו
בעניננו נעשה כאן פעולה הנוגדת לענין הזכויות,
ומצד שני מחשיבים זאת כ"זכויות".

הקושי אף מתחזק כאשר רואים שאפילו כאשר
מכשירי המצוה ופעולות ההכנה הן רשות, כחרישה
וזריעה וכו' וכל הפעולות של "ואספת דגןך ותירושך
ויצהרך", הרי למרות שבלעדיהן אי-אפשר לקיים את
המצוות התלויות בהן, כגון תרומות ומעשרות וכדומה,
בכל זאת אין להם חשיבות של מצוה, ואפילו לא

1 פחמים לעשות ברזל" לצורך איזמל למילה בשבת,
2 לדעתו (רוב) מכשירי המצוה דוחין את השבת⁵⁴.

3 מעבר לכך מוצאים לדעת הירושלמי⁵⁵ לגבי ההכנה
4 וההכשרה למצות סוכה, לולב וכדומה, ש"העושה סוכה
5 לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצוותיו וציונו
6 לעשות⁵⁶ סוכה... העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר
7 קדשנו במצוותיו וציונו לעשות לולב..."⁵⁷, וכך לגבי
8 מזוזה, תפילין, ציצית וכדומה⁵⁸.

9 בפשטות, ההסבר לכך הוא: כיון שהתורה הורתה
10 לקיים מצוה מסויימת, שניתנת לקיום רק על-ידי
11 פעולה מסויימת של הכנה⁵⁹, אפשר לומר שגם זה
12 נכלל במצווה⁶⁰, או: שהפעולה עצמה מקבלת חשיבות
13 מעין המצוה (ולדעת הירושלמי – במצות סוכה וכו')
14 היא נעשית גם-כן מצוה).

15 דרגה גבוהה עוד יותר בהכשרה למצוות מוצאים
16 בעבודת המקדש – ובמיוחד בהולכת הדם למזבח,
17 שההלכה היא⁶¹ שההולכה עצמה היא בעלת חשיבות
18 כעבודה ממש⁶², עד אשר "מחשבה פוסלת בה"⁶³.

19 ובאופן כללי זוהי עבודה מעין הכשרה, עבודה
20 שאינה תמה⁶⁴: חלים עליה הדינים של עבודה, אך אין
21 זו "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר", כי יש
22 אחריה עבודה, ולכן אין זו חייב מיתה כאשר הוא
23 עושה עבודה זו.

24 בדומה לכך מובן בעניננו: כיון שלאופן הנעלה

(54) שם קלא, א.

(55) ברכות פ"ט, ח"ג.

(56) החידוש בזה על דעת ר"א הנ"ל במכשירין, דלר"א הרי חשיבות המצוה שמצונו יש בהם הוא רק בזה שדוחה שבת, ונשארו בגדר מכשירין, משא"כ להירושלמי שמברך וציונו. ואף שבסוכה י"ל דמין על מה שנאמר חג הסוכות תעשה (ראה טז, יג) הרי בלולב לא נאמר זה. וראה לקמן הערה 57.

(57) וגם להבבלי דאינו מברך בשעת עשייתו (סוכה מו, א. מנחות מב, ב. ראה תוד"ה ואלו שם (ובכ"מ בראשונים) "וחולק על הש"ס שלנו") י"ל שזהו רק בנוגע לברכה אבל גם לש"ס דילן הוי מצוה – ראה מנחות שם "וכל מצוה דעשייתה לאו גמור מצוה כגון תפלין כו'" (וראה שם ע"א). ובכ"מ ב"ה' ברכות פ"א ה"ח "כל מצוה שיש אחר עשייתה ציונו אחר כו' כגון העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה, ובש"ע אדה"ז סי' תרמ"א ס"א בסוכה: "לפי שעשייתה אינה גמור המצוה שיעקר המצוה כו'" (וראה ט"ז שם). ובס' תרכ"ה (מרמ"א ומג"א שם): "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה כו' מצוה הבאה לידו כו'". וראה מכות ה, א. ובפרש"י ד"ה השתא. ולהעיר מלשון הגמרא (כתובות פו, סע"א) "אבל במצות עשה" כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה כו'". וראה הערה הבאה.

(58) אף שממצוות הנ"ל רק בסוכה ובציצית נאמר תעשה (ראה טז, יג. שלח טו, לח. תצא כב, יב. ראה סוכה יא, ואילך. מנחות שם.

(ובכ"מ) – ראה לקו"ש ח"ב ע' 214. וראה ר"ח סוכה שם, ב: קציצתן זו היא עשייתן.. לקיטתו זו היא עשייתו. ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם בסהמ"צ: בתפלין (מ"ע י"ב יג): "שצונו להניח כו'"; בציצית (מ"ע יד) "שצונו לעשות ציצית כו'". במזוזה (מ"ע טו) "לעשות מזוזה כו'". * (ובטור יו"ד ר"ס רפה מ"ע לכתוב כו' אבל בסוכה (מ"ע קסח) "לישב בסוכה כו'". בלולב (מ"ע קסט) "ליטול לולב כו'". וראה הלשון בהוצאת קאפאח במצוות הנ"ל.

(59) להעיר מאו"ח ח"א סי' תקפ"ג וסב"ת תלמוד ירושלמי כו'".
(60) להעיר מצפ"ע על הרמב"ם ה' שבועות פ"ה הט"ו.
(61) זבחים יג, א במשנה (ת"ק ור"א). רמב"ם הלכות פסוה"מ פ"ג ה"ד.

(62) ראה צפ"ע עה"ת ר"פ מסעי. מהדו"ת נא, ג. ובכ"מ.
(63) וגם לר"ש (בזבחים שם) ד"מכשיר בהילוך" כי ס"ל "אפשר בלא הילוך" אבל במקום שההכשר מצוה כו' מוכרח, י"ל שגם ר"ש מודה דנעשה כגדר מצוה כו'.

במנין המצוות בתחלת היד "לקבוע מזוזה". ועד"ז בהכותרת לה' תפלין ומזוזה כו'. ובהלכות מזוזה פ"ה ה"ז "שקביעתה זו היא המצוה". ולהעיר משו"ע אדה"ז (או"ח סכ"ה סי"א): "כיוון בהנחת תפלין שצונו הקב"ה לכתוב כו'". וראה ביאור הרי"ף פערלא לרס"ג (ח"ג) מילואים ואכ"מ.

(64) יומא כד, א ואילך. ובפרש"י שם.

26 וזאת רק כאשר קיימת שלמות האהבה והכוונה,
27 שאז נעשים הזדונות (עקב האהבה והכוונה) חלק
28 מעבודת התשובה, ולכן הם כזכיות. אך אם הם אינם
29 בשלימות, למרות שעושים תשובה מאהבה, אז אין
30 הזדונות נעשים כזכיות, אלא רק "נעקר עונו
31 מתחתיו"⁷¹.

ח.

דוגמאות לנאמר לעיל

32 להלן דוגמאות לאמור לעיל – לפחות מעין האמור
33 לעיל – בקצרה:
34 מכשירי מצוה באותו ענין של המצוה, והם נהפכים
35 למצוה:
36 סוג של חינוך: קרבנות ועבודות ימי המילואים
37 (החינוך⁷²). מנחת חינוך של כהנים. חינוך האב את בנו
38 לתלמוד תורה, שהוא מן התורה⁷³, ועוד.
39 קיום המצוות בגלות – לפי הנאמר ב"ספרי"⁷⁴ על
40 הפסוק "ואבדתם... ושמתם את דברי...": "אף-על-פי
41 שאני מגלה אתכם... היו מצוינים במצוות שכשאתם
42 חוזרים לא יהיו לכם חדשים"⁷⁵. ועוד.
43 מעין זדונות נעשו לו כזכיות במצוות עצמן: שער
44 המשתלח ופרה אדומה (ועגלה ערופה) – שדוקא
45 העבודה⁷⁶ בחוץ נעשית עבודה המכפרת (חטאת קריא
46 רחמנא⁷⁷) בדיוק כקרבנות שעבודתם בפנים, ואף יותר
47 מכך⁷⁸.
48 בדומה לזה – פרו של אליהו בהר הכרמל (בהוראת
49 שעה). ועוד.

1 כמכשירי מצוה⁶⁵. ויש לומר שהטעם לכך הוא כיון
2 שלדעת רבי שמעון בר יוחאי⁶⁶ אין זה רצוי: "אפשר
3 אדם חורש... וזורע... תורה מה תהא עליה". ולכן
4 לדעת רבנן אין זה נכלל בסוג הרצוי – מכשירי מצוה
5 וכדומה.

ז.

התשובה - הענין הכללי שבמצוות

6 ההסבר לכך בקצרה הוא:
7 בכל מצוה קיים הענין הכללי והשווה בכל המצוות,
8 כלשון חז"ל "עושה רצונו של מקום", "אמרתי ונעשה
9 רצוני" (וההיפך בכל עבירה – "עובר רצונו של
10 מקום"), והענינים הפרטיים שלה: מילת הערלה,
11 בסוכות תשבו וכו'.
12 בכל הענינים הפרטיים דלעיל ההכנה נעשית בחפץ
13 או בקשר לחפץ שבו מקיימת המצוה, אך אין היא חלק
14 או פרט של המצוה עצמה: הכנת האיזמל למילה אינו
15 חלק מכירת הערלה, עשיית סוכה ולולב אינה חלק
16 של בסוכות תשבו..., הולכת הדם אינה חלק מן
17 הזריקה.
18 ענינה של התשובה בכלל, כלשון הרמב"ם⁶⁷, הוא:
19 "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו
20 ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד⁶⁸ שנאמר
21 יעזוב רשע דרכו..."⁶⁹. כלומר, היא באותו סוג, ואף
22 יתר על כן: באותו "מקום", של הענין הכללי שבמצוות
23 (ובעבירות): החלטה ברצון ו"יגמור בלבו". וכיון
24 שהתשובה מאהבה בצמאון גדול כל-כך נגרמה על-ידי
25 הזדונות, לכן נהפכים הזדונות עצמם לזכיות⁷⁰.

(65) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 75.

(66) ברכות לה, ב.

(67) הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

(68) ואף שצ"ל והשיב את הגזילה וכו' – הרי אפילו רשע גמור ובזמן
בביהמ"ק ה' קיים – תומו" כשהרהר תשובה נעשה צד"ג, כמפורש
בקידושין שם. ראה חלקת מחוקק לשו"ע אה"ע סל"ח ס"ק מד, ב"ש שם
סקנ"ה. וראה לקמן ע' 211 ואילך.

(69) וממשיך "וכן יתנחם על שעבר כו'", וראה אגה"ת פ"א, ובלקו"ב
לשם (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' טז ואילך. ע' סו ואילך).

(70) ולפ"ז י"ל שהוא ע"ד מ"ש הר"ן (רפ"ב דקדושין) "דאע"ג
דאשה אינה מצווה בפר' ורבי' מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא חסידה
לבעלה לקיים מצוותיו, ונתבאר בזה (ראה לקו"ש ח"ד ע' 41 ואילך.
וראה לקמן ע' 252) כיון שאה"פ בלעדה – שזהו גדר המצוה, לכן יש
לה מצוה (י רבה דפו"ר).

(71) והיינו כי בתשובה מאהבה (דוקא, משא"כ בתשובה מיראה)
נתגלה עצם מהותו, שהוא טוב וקדושה ומצד זה מתבטלת מציאות

הזדונות (למפרע) לגמרי – ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 58
ואילך (והערה 46). וע"ז אי"צ כוונה בשלימות. משא"כ הנ"ל בתניא.

(72) ראה פרש"י תצוה כח, מא. צו ז, לו.

(73) הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן. ושו"נ.

(74) לעקב יא, יז. הובא בפרש"י שם.

(75) וע"פ המבואר בפנים – מתורצת הקושיא המפורסמת שהרי
המדובר במצוות שאינן תלויות בארץ. וראה רמב"ן אחרי יח, כה.

(76) להעיר ממרז"ל דחיתו זוהי שחיתו (יומא סד, א. וראה צפע"נ:
הל' תשובה פ"ח ה"ד. הל' כלאים בסופו (כד, ד). שו"ת דווינסק ח"ב סי'
לג. לסנהדרין קיא, ב. (רא, א)). ועפ"י המבואר בצפע"נ שם מוכן דבשעיר
המשתלח בא ענין דזדונות נעשו לו כזכיות בנוגע לכל ישראל – "כל
עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם" (פרשתנו טז, כא).

(77) ע"ז כג, ב.

(78) ראה בכ"ז – אגה"ק סכ"ח. סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה.
– וסיבת היתרון אשר בזה, ראה דרושי ביאור ענין הנסיונות (עה"פ כי
מנסה לקו"ת דברים יט, א ואילך. ועוד), סהמ"צ להצ"צ בסופו (קה"פ,
ב ואילך)).

32 וכאשר קיימת אצלו עבודת התשובה בשלמות –
33 "ידאג כל השנה", אין לו תוספת רק בעבודה הרוחנית,
34 אלא גם בגשמיות – "מפיש חיי", יותר מכפי שנקבע
35 לו מצד שורש נשמתו וסדר העבודה הרגיל.

י.

ההסבר לקשר בין סיום המסכת לתוכנה

36 לפי זה מובן מדוע מסתיימים פרק יום הכיפורים
37 ומסכת יומא במאמר "הרואה קרי ביום הכיפורים",
38 ומובן הקשר שבין המשנה לסוגיה שלפניה:

39 במשנה מדבר רבי עקיבא על שני עניני הטהרה
40 על-ידי הקדוש-ברוך-הוא: הזאה וטבילה. שהזאה בעי
41 כוונה, וטבילה לא בעי כוונה. ולאחר-מכן ממשיכה
42 הגמרא בענין ומסבירה את ההבדל שבין שני אופני
43 התשובה של האדם:

44 תשובה מיראה ותשובה מאהבה, שתשובה מיראה
45 היא ללא כוונה מושלמת, לעומת תשובה מאהבה.
46 וביתר פרטיות: שני הסוגים שבתשובה מאהבה עצמה,
47 האופן שבו "נעקר עונו מתחלתו" והוא נעשה צדיק,
48 שלכך די אפילו בהרהור תשובה ברגעא חדא בלי
49 כוונה מושלמת, בדומה לענין הטבילה, ולאחר מכן
50 הדרגה הנעלית יותר של תשובה, המביאה לכך
51 ש"זדונות נעשות לו כזכויות" – וזאת רק על ידי
52 שלמות הכוונה בדומה לענין ההזאה, כפי שהוסבר
53 לעיל בהרחבה.

54 וגם הסוגיה על התשובה בגמרא מסיימת בשני
55 ענינים: (א) "מובטח לו שהוא בן העולם הבא". כלומר,
56 לא נוסף לו ענין חדש, אלא "מעשים טובים יש בידו",
57 בדומה ל"נעקר עונו מתחלתו", וכפי שאומר רש"י⁸²
58 "יש לדעת שצדיק גמור הוא". כי אמנם היה כאן ענין
59 של "ידאג כל השנה" – תשובה בכוונה, אך לא כוונה
60 מושלמת. (ב) "מפיש חיי סגי ומסגי": לא זו בלבד
61 שראיית הקרי ביום הכיפורים אינה חסרון ועונש ח"ו,
62 אלא אדרבה, נוסף בו יתרון של "מפיש חיי", בדומה

1 יותר מכך – מאמר חז"ל: "מיניה וביה אבא לשדי
2 ביה נרגא"⁷⁹. (=מהיער עצמו נלקח "בית היד" לגרון
3 לקצוץ את היער).

4 הכלל הגדול בתורה – פיקוח נפש (אפילו) על-ידי
5 כל⁸⁰ עבירות שבתורה חוץ הפכו – שלש דיהרג (אף
6 דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא⁸¹) ואל
7 יעבור, ועוד.

8 ויש להאריך בכל זה, ואין כאן מקומו.

ט.

ההסבר למאמר "הרואה.. ידאג כל השנה"

9 לפי זה מובן סיום המסכת: "הרואה קרי ביום
10 הכיפורים ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה לו מובטח
11 לו שהוא בן העולם הבא...". כדי להבין זאת יש
12 להקדים ולהסביר את הדיוק בלשון "ידאג כל השנה",
13 ולא כביטוי הנפוץ: "סימן רע לו".

14 ההסבר לכך הוא: משמעות הענין של "ידאג כל
15 השנה" היא עבודת התשובה⁸², כי דאגתו אינה כל-כך
16 מחששו שלא יוציא את שנתו, אלא על-כך ש"ראה
17 קרי", כפי שאומר רש"י⁸³ "שמא לא קיבלו תעניתו
18 והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס
19 לרבו ושפך לו קיתון על פניו", וכפי שמוסיף אדמו"ר
20 הזקן⁸⁴ – "כלומר אי-אפשר בשימושך". ודאגה
21 והתבוננות זו מביאות אותו לאופן עבודה נעלה יותר
22 מכפי שעבד לפני-כן.

23 במילים אחרות: כיון שהענין של "רואה קרי ביום
24 הכיפורים" היה אצלו "לא במתכוין"⁸⁵, שהרי ביום
25 הכיפורים מתענים בחמשה עינויים ואין מהרהרים
26 בעבירה⁸⁶, וזוהי הוכחה לכך שזה לא הגיע אליו מצד
27 היצר הרע אלא בהשגחה עליונה, וכיון ש"מפי עליון
28 לא תצא הרעות"⁸⁷, צריך לומר שהכוונה בכך היתה
29 להביאו לאופן נעלה יותר בעבודה, לעבודת התשובה
30 שבדרך העבודה הרגילה של הצדיק הוא לא היה יכול
31 להגיע אליה (כנאמר לעיל בתניא).

(82) להעיר מאלף למטה למטה אפרים סי' תרטו סק"ג. חכמת שלמה
(למהרש"ק) שם בפ"י דברי הלבוש.

(83) ד"ה ידאג.

(84) בשו"ע שם. וראה מג"א שם סק"ב.

(85) פרש"י שם ד"ה הרואה.

(86) להעיר מעין יעקב לע"י כאן. ובא"ז ללבוש שם סק"ב בשם
שבלי לקט דוקא אם לא הרהר. וראה שו"ת צ"צ שער המילואים סי' סב.

(87) איכה ג, לח.

(88) ד"ה תדע.

(79) סנהדרין לט, ב. וראה תניא רפ"א. ולהעיר מרמב"ם הל' דעות
פ"ב ה"ב.

(80) סנהדרין עד, א.

(81) מהר"ט לכתובות קג, ב. שבת מוסר פ"כ. מלחמות היהודים ג,
ה. יוסיפון פ"א. חוה"ל בטחון ד'. פנ"י לב"מ נט, א. יעב"ץ לכתובות
קג, ב. תשובה מאהבה ח"ג תט. שו"ת יודא יעלה יו"ד שנה. הגהות נטנון
ליו"ד שמה. שו"ת אבן יקרה יו"ד נו. רמתיים צופים לתדב"א רפ"ד ע'
163. שו"ת בשמים ראש שמה"ה. חת"ס יו"ד שכו. ירוש' סנה' פ"י ה"ב
ובקה"ע. מדרש תהלים קכ, ד. וראה תו"ש נח (ט, ה) סק"א).

- 1 ל"זדונות נעשות לו כזכויות", דבר המגיע על ידי
 2 שלמות הכוונה⁸⁹.
 3 והחידוש בסיום לעומת הסוגיה הקודמת (אודות
 4 שתי הדרגות של תשובה מאהבה) הוא: א) בפירוש
 5 ובביאור מובן יותר כיצד נגרם הדבר. הן לגבי "נעקר
 6 עונו מתחלתו", והן "זדונות נעשו לו כזכויות", כי (א)
 7 אצל "הרואה... ביום הכיפורים ("שלא במתכוין) מודגש
- 8 שזה בכוונה תחילה מצד ההשגחה. (ב) על ידי "ידאג
 9 כל השנה" – שלמות הכוונה (והתשובה) שהתעוררה
 10 אצל ה"רואה", נהפכים הזדונות כזכויות. (ב) התוספת
 11 שעל ידי עבודת התשובה מתבטאת גם בשכר גשמי,
 12 "יארין ימיו", עד לשלימות השכר – בנים ובני בנים
 13 עוסקים בתורה ובמצוות.
- (משיחות ר' תשרי, ש"פ האזינו,
 יום שמח"ת תשל"ו)

לו שהוא בן עולם הבא" – ולא גם על "יארין ימים" כבטור (כנ"ל הערה
 8).

(89) עפ"י יל"פ מה שאדמו"ר הזקן כתב "שבודאי יש לו זכויות הרבה
 שהגינו עליו", שמודגש שצדיק הוא כנ"ל (כנ"ל בפרש"י, ע"ז ש"מובטח

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ג
 ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
 ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מפני הסדר מאשר הנני עוה"פ קבלת מכתביהם מו' תשרי, כ"ה חשוון, י"ז כסלו ו' שבט וכ"ה
 אדר.

ב) בנוגע לשאלתם במפעלות בשטח טהרת המשפחה, הנה א) יקחו על הוצאתם תשלום תקון
 מקוה אחת של מרכז טהרת המשפחה המתנהלת ע"י הרב הלפרין, ומובן שצריכה להיות באופן
 שתתאים לתקנות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ויתדברו בזה עם המרכז הנ"ל שיהי התקון על שמו
 אבל בידם לפרסם שזהו על הוצאות אגו"ח, כי כן הי' המדובר עם הרב ברזל שי' שהציע לפני את כל
 ענין זה.

ג) נוסף ע"ז ישנה מקוה שאודותה כתב אלי הרה"ח דאברוסקין שי' מחיפה וכותב שפונה אלי
 בהצעתם, והתקון דורש סכום של ק"ן לא"י לפ"ע, וא"כ לדעתי גם זה נכון.

וע"פ הנ"ל שיהי כדרישת תקנת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע.

ד) כנראה שהמבקרים פסקו את פעולתם, ואיני יודע ממי היא המניעה, וכותב הנני להמבקרים
 ביחוד ולהמוסדות ביחוד, שכונתי בזה שיבקר בפועל ולא לבד בהכתרתם בשם זה בלבד, ובמילא
 הצעתי בביקורם בתקפה כאז כן היום ות"ח בעד הביאור בזה.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח המחכה לבשו"ט.

לסיבה לא הספיק הזמן קודם החג שיחתום כ"ק אדמו"ר שליט"א את המכתב, ומפני קדושת
 המועד, הנני חותם בשמו.

המזכיר

א. קווינט

וזמ"ש אחר וידע אלקים ומשה⁷ ה' רועה כו', שהגאולה היתה ע"י משה, משה הוא בחי⁸ דעת, כי גלות מצרים הוא על דעת, פרעה אותיות⁹ הערף, שיונק מהערף¹⁰ שהוא לנגד המוח¹¹ דדעת.

שמות ב, כג-כד-כה - ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויועקו ותנעל שועתם אל האלקים מן העבדה; וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

הת"ת כי היא נשמת הששה המדות שעיקרא הת"ת ומתפשטת בהם, דכל גוונים אתאחדן ביה (שכל הגוונים דר"ק נאחזים בחו"ג דדעת), דכתיב ובדעת חדרים ימלאו (פי' שכל חדרי הששה המדות מתמלאים מאור הדעת), וההוא דעת הוא גניז באימא ומלכא (ודעת ההיא גנוזה ביסוד דבינה הנקרא מלכא), ומלייא כל אדירן (וממלאית כל החדרים שהם חג"ת דז"א), ואכסדאדירן (ואת האכסדרות שהם נה"י), וכד אתער נהירו דביה ונפיק (וכשנתעורר אור הדעת לצאת מיסוד דאימא ויוצא בחוזה ששם הלב, ומעלה את הבל הקול לפה), כדין אקרי פה יהו"ה (או נקרא פה יהו"ה שמאיר בז"א) עיי"ש. וראה הביאור בפירושו המלות לאדמו"ר האמצעי יו, א. בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' רו מביא גם ראי' מפסוק משלי כ, טו "וכלי יקר שפתי דעת".

7) ראה פי' מהרז"ו על שמות רבה סוף פ' א, דמדריק מ"ש "ומשה ה' רועה" ברא"ו המוסיף עיי"ש, וי"ל שזהו שמבאר כאן שבנוסף לדרוש סמיכת הפסוקים, גם אות ורא"ו המוסיף מדריק, דמשה המשיך בחי דעת "וידע" לבני, והוא הרועה כמ"ש "ורעה אמונה" וד"ל.

8) ראה תניא ריש פרק מב. וז"ל: כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכלל' נשמות ישראל, שלכן נקראים בשם רועים. ומרע"ה הוא כלל' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המורשרת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו'....

העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו' וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקה מנשמת משרע"ה, ע"ש.

וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית עמוד ר. ושי"נ.

9) "פרעה" אותיות "הערף", והוא ה' מלך במצרים מלשון מצר וגבול, ובעבודת ה' קליפת "פרעה" הוא, דבשעה שיש לאדם השגה והתבוננות באלקות, זה מוליד מדות בלב אהבת ה' ויראת ה', אבל באמצע יש המיצר הגרון, וזהו"ע "הערף" אותיות "פרעה" שאינו מניח שיהי' התפעלות אלקות והרגש המדות בלב. דהנה עיקר פנימיות החיות נמשך מן השכל - המוחין שבראש אל הלב, וע"כ עיקר הארת החיות ניכרת בפנים דוקא לפי ששם עיקר החיות, רק אל הערף נמשכו ג"כ ורידים וגידים עבים להיות כי נמשך להם בחי' חיצוניות החיות וכו'.

והנה מבואר בקבלה וחסידות ד"גרון" בגי' ג' פעמים אלקים (86 × 3 = 258, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר "גרון"), ושם "הוי" הוי"ע גילוי אלקות, ושם "אלקים" הוא בגימטריא "הטבע", דהו"ע כמו שאלקות הוא בחי' הסתר כידוע, וזהו הג' פעמים "אלקים" בגי' "גרון", שהם הג' שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי' מדות אלקות בלב. ראה הערה 10.

10) ראה תורה אור פרשת וארא נח, ב ואילך. וז"ל: בחי' מצרים הוא מצר מ. פי' כי מבואר בלק"ת פי' וישב (ד"ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי

ביאור סמיכות הפסוקים, "וידע אלקים" (בחי' דעת)

ואח"כ "ומשה ה' רעה", דמשה ממשיך בחי' דעת, וזהו כנגד "פרעה" אותיות "הערף" שהוא לנגד מוח הדעת, וביאורו

על התעוררות הגאולה כתיב¹ וידע אלקים, וידע דוקא בחי'² דעת, והגאולה היתה בשביל³ שלא שינו את לשונם, ברית הלשון⁴ הוא דעת. כי דעת גנוז בפה כמ"ש מפיו דעת. וכמ"ש [בזהר] בפ' משפטים דקכ"ג ע"א⁵ דעת גניז בפומא דמלכא.

1) בסימן זה יבואר כמה דיוקים, והם:

א) בפ' "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים", שאלת המפרשים, אחר שכתוב "וירא אלקים וגו'" מהו שכתוב "וידע אלקים"?

ב) דיוק המפרשים (ראה פי' המהרז"ו על שמות רבה סוף פ' א') דכתוב שמות ג, א "ומשה ה' רועה וגו'", דכתוב "ומשה" באות ורא"ו המוסיף, דמשמע דמוסיף על הכתוב קודם "וידע אלקים", ומהו סמיכות הפסוקים?

2) מבאר כמה ענינים הקשורים בבחי' "דעת", והם:

א) גלות מצרים ה' על בחי' "דעת".

ב) משה בחינתו להמשיך "דעת".

ג) זהו מש"כ "וידע אלקים" בחי' "דעת".

ד) פרעה אותיות "הערף", לנגד מוח ה"דעת".

ה) הגאולה "שלא שינו את לשונם" בחי' דעת.

ו) פרעה אותיות פה-רע, כנגד פה-טוב, טוב בגי' שם "אהוה" בחי' דעת.

ז) פרעה רצה "וכל הבת תחיון" בגי' דעת.

ח) "פסח" הוא פה-טוב בגי' "חיים", דעת הוא בחי' חיים, חיות המדות.

ט) בהנ"ל, "פה" הוא בפנים - בחי' דעת, היפך ולנגד "הערף" אותיות "פרעה".

י) פסח בגי' ב' פעמים "דע", כנגד הב' כתרים דדעת - אהבה ויראה.

3) ראה שיר השירים רבה ד, כד. מדרש לקח טוב וארא ו, ו. תבוא כו, ה. ועוד.

4) ספר יצירה פרק ו' משנה ד'. וז"ל: כרת לו ברית בין רגליו והיא המילה, ובין עשר אצבעותיו והיא הלשון, ע"ש. וידוע ד"שורש" בחי' יסוד הוא מבחי' דעת כמארז"ל (יבמות נג, ב) "אין קישוי אלא לדעת". ראה אור התורה ויקרא כרך א' עמוד רב ואילך.

5) משלי ב, ו.

6) וז"ל: ופומא בהו תלייא (וגם סוד תיקון הפה תלוי בהמוחין דחכמה ובינה, והיינו) פתיחותא דפומא (פתיחת הפה דז"א והמדות, ומפרש) מאי פומא (כמה נתקן פתיחת הפה, ואמר) אלא דעת גניז בפומא דמלכא (אלא הדעת דז"א גנוזה בפיו ועל ידה נתקן פתיחת הפה), דאקרי פשיטותא דתפארת (שהדעת נקראת התפשטות

ופרע"ה הוא פ"ה ר"ע הוא היפך הדעת דקדושה שהוא פה טוב. טו"ב¹² הוא השם אהו"ה¹³ שבדעת. והיינו מה שאמר¹⁴ וכל הבת תחיו"ן, תחיו"ן¹⁵ הוא מספר דעת. שיונק מדעת. והיינו ענין מצות הפסח בגאולת מצרים. פסח הוא

הגרן נק' ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג' מוחין ברדתו ובהתפשטותו למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג' קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרן קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים ה' יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דו"א ובו מלוכש מות הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי' גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ"מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי' מל' שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא"כ הגרון הוא בחי' מצרים מקום צר כנ"ל... וזהו ג"כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבורת ה' היינו בחי' רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו'. ע"ש.

(11) ראה לקו"ת להאריז"ל וישב מ, א. שמות א, ח. שער מאמרי רשב"י לזהר תצוה קפד, ב בסופו. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות חלק ב, עמוד תקיג ובהנסמן במ"מ לשם. תורת חיים לך לך צא, ב. שמות לב, ד.

המוח דדעת: ראה זהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קמ, א. אור התורה וארא עמוד רג-ד וז"ל: פרעה הוא נגד דעת זה שמשכנו בעורף אחורי הראש, כי ב' בחי' מוחין חור"ב הם לצד הפנים וז"ש חכמת אדם תאיר פניו, ומוח הדעת הוא לצד אחר דהיינו בעורף וממנו נמשך חוט השדרה ח"י חוליות ח"י ברכאן דצלותא ולכן פנים הוא תורה מחכמה נפקת, ואחור הוא בחינת תפילה מבחינת דעת לידע ולהתבונן גדולת הוי', ונגד בחינת דעת זה הוא קליפת פרעה עורף דעורף הוא להדי פנים ולמעלה מהגרן (כמ"ש בגמרא פרק קמא דחולין דף י"ט) וענינו שאינו מניח לקלוט בהשגה ואינו נדבק כ"כ במוח ההתבוננות ונקרא טמטום המוח. ע"ש.

(12) טו"ב בגי' אהו"ה, ראה הביאור בהערה 13. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן י'.

(13) פירושו: מבואר בקבלה ובספרי חסידות, דבחי' "דעת" מאחד ומקשר כמ"ש בתניא פ"ג "והדעת מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות" ע"ש, זהו שהוא מ"אחד" החכמה ובינה ביחד, דשם חכמה הוא יהו"ה, ושם בינה הוא אהי', וזהו שדעת מאחד חכמה ובינה. שתי אותיות ו"ה משם הוי' דחכמה, ושתי אותיות א"ה משם אהי' דבינה, וזהו שם "אהוה" בדעת. (תורת לוי יצחק ע' תט. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' פא).

וראה קהלת יעקב אות אל"ף שם אהו"ה וז"ל: אהו"ה שם הזה הוא סוד גושפנקא דחתים ב'י שמיא וארעא, ונרמז בראשי תיבות* את השמים ואת הארץ (וזהו חלק א' השמטות סימן א'), ושם הזה הוא לעולם בדעת והוא בגימטריא טוב (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פרק כ"ה), וזה שאמר (משלי יט, ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ושורש זה השם שמקבל מופנים דאיהי שבכינה, שני אותיות ראשונות דאהי"ה שהן סוד הפנים, ומקבל מאחוריים דאבא שהוא סוד הוי"ה שני אותיות אחרונות דהוי"ה שהוא ו"ה, וזהו אהו"ה (כתם פז בראשית), אהו"ה ראשי תיבות אחורי החכמה ופני הבינה.

(14) שמות א, כב.

(15) תחיו"ן = 474, וכן דע"ת.

פ"ה¹⁶ ס"ח הוא מה שנתגלה ונמשך הדעת¹⁷ שבפה שבצד הפנים היפך דפרעה שיונק מהעורף שבאחוריים. ס"ח הוא מספר חיים הוא דעת שהוא בחי' חיים כמא¹⁸ והודעת להם זה בית חייהם בב"ק דף ק' ובב"מ דף ל', הרי שדעת הוא בחי' חיים כי דעת הוא החיות דהמדות כמ"ש בתניא¹⁹ פ"ג ע"ש. פסח²⁰ מספרו ב"פ דע, הוא התריץ עטרין דדעת²¹.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעז

(16) "פסח" נוטריקון "פה-סח" (פע"ח שער חג המצות, פ"א). מרמז דתיבת "פסח", "פה-סח" הוא בחי' "דעת" מצד כמה ענינים, (א) הן מצד אותיות ותיבת "פה", (ב) והן מצד אותיות ותיבת "סח". (ג) והן מצד ה"גימטריא" דתיבת "פסח" כדלקמן.

(א) פה טוב" דקדושה מצד ה"פנים", הוא היפך "פה רע" שהוא - אותיות "פרעה", ואותיות "הערף".

(ב) ט"ח בגי' חיים, ובחי' "דעת" הוא החיות של המדות.

(ג) "פסח" בגי' ב' פעמים "דע" - ב' בחי' בדעת - חסד וגבורה. ראה הערה 21.

(17) פה-סח דדעת: ראה אור התורה פרשת יתרו עמוד תתס-ח וז"ל: והענין כי במצרים ה' בחי' דעת בגלות ולכן אמר פרעה לא ידעתי את הוי', וזהו וימררו את חיי אבותינו, אבותינו הם בחי' המדות וחיי אבותינו הם בחי' הדעת מקור וחיות המדות, אך ביציאת מצרים שהי' גילוי אלקות ובמתן תורה פנים בפנים דיבר ה' יצא בחי' הדעת מהגלות, אך בחי' המדות הם עדיין בגלות והוא מה שאף על פי שמתבונן ומשכיל בגדולת ה' אין בכחו להתגבר מכל וכל על טבעיות נפש הבהמית, וצריך להיות יציאת מצרים בכל יום לצאת מהגבולים כו' וכח זה ליציאת מצרים הוא על ידי התורה. ע"ש.

ראה גם תורת מנחם ספר המאמרים תשט"ו ע' רא ואל"ך. ועוד.

(18) שמות יח, כ. "וזהוהרחה אתהם את החקים ואת התורה והודעת להם", ובגמ' (בבא קמא ק, ריש ע"א. בבא מציעא ל, ב) "והודעת להם - זה בית חייהם", ופרש"י בית חייהם, תלמוד תורה.

(19) וז"ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונכון בגדולת א"ס ב"ה, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמינות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי, אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

(20) פסח בגי' 148, וכן ב' פעמים דע (2 x 74) = 148. ראה גם לעיל סוף סי, כח. לקמן סי, עט.

(21) הוא התריץ עטרין דדעת, התריץ עטרין (כתרים) דדעת הם, בחי' חסד וגבורה, דבחי' "דעת" שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולד המדות, שהשכל נוטה לימין - לחסד, או לשמאל - לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי' הדעת מוליד מדות, האהבה - חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה - גבורה שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ"ג ופ"ד.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק' עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרא הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן" עכ"ל.

א. יש עוד טעם מה שהי' הדבור ביום אחד לחודש, וההקדמה ב"ד לחודש, כי הפסח הוא עבודת השי"ת והעבודה הזאת היא שאנו עובדין לו שהוא יתברך אחד ואין זולתו ולפיכך ראוי לעבוד אותו, ולפיכך כל ענין עבודת הפסח שהי' הקרבן אחד בכל צד מפני שהוא לאל אחד יתברך.

ולפיכך פירשנו בחיבור גבורות השם (פ' ל"ה) שהי' הקרבן הזה כל ענין שלו שיהי' אחד.

הראשון, שהרי נאמר בפירוש (שמות יב, מו) בבית אחד יאכל שאסור לחלקו ולאכול אותו בשתי חברות, שלא יהי' נחלק קרבנו של השי"ת שהוא עבודה לאל אחד.

והשני (שמות יב, מו) ועצם לא תשברו בו שלא יהי' נחלק בעצמו, כי העצם הוא בנין בעל חי, ולא הי' נחלק עיקר בנין בעל חי שהם עצמות שעליהם נסמך הבעל חי.

השלישי (שמות יב, ט) אל תאכלו ממנו נא ומבושל כי אם צלי אש, כי הבשר הוא מבושל נעשה פרורים מחולקים עד שנחלק לגמרי, רק צלי אש, כי כל זמן שהוא צלי נתקשה ונעשה חלקיו אחד, ולפיכך צלי אש דוקא, ועוד מצותו שיהי' בן שנה אחת ולא שנים, ושם מבואר באורך עוד יותר.

לפיכך המצוה באחד לחודש, כי באחד מורה על התחלה, ובפרט אחד לחודש ניסן שהוא התחלת העולם, ובהתחלה השי"ת אחד, וזה שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, ולא כתיב יום ראשון כמו שכתוב אח"כ, על שם שהי' הקב"ה אחד ולא נבראו המלאכים עד יום השני, אבל יום הראשון הי' השי"ת אחד ושמו בלבד, ולפיכך מצות התורה על הקרבן באחד לחודש, כי האחד בחודש מורה על התחלת העולם אשר בו הי' השי"ת אחד, והתורה שהייתה גם כן בתחילת הבריאה כי נבראת קודם העולם, לכך מצות התורה ביום זה שהוא התחלה ליקח הפסח לעבוד לאל אחד, לכך ראוי ביום זה שתצוה התורה שיקח הפסח לעבוד השי"ת שהוא אחד.

אמנם שחיתת הפסח הי' ב"ד, כי אימתי יהי' ה' אחד ושמו אחד כשיסלק יצר הרע מן העולם אשר היצר הרע מסית אחר עבודת אלילים, והיצר הרע עצמו קראו חז"ל אל אחר כמו שכתוב (תהלים פא, י) לא יהי' בך אל זר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע והוא נקרא אל זר, וכן אומר במסכת ברכות אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יקרא קריאת שמע, ומה ענין קריאת שמע ליצרו, אבל פירוש זה כי היצר הרע הוא עבודת אלילים באדם, כי ראוי הי' שיהי' היצר טוב בלבד אשר הוא מביא לעבודת השי"ת, אבל יצר הרע הוא שניות ליצר טוב ומביא לידי שניות ונקרא עבודת אלילים, וכאשר יקרא קריאת שמע ויהי' דבק באחדותו יתברך יהי' מסלק השניות הוא יצר הרע, ולפיכך לעתיד בסלוק יצר הרע מן העולם אז לא יהי' שום שניות ואז יהי' ה' אחד לגמרי, ולפיכך אחר ביעור שאור וחמץ שהוא מורה סילוק היצר הרע מן העולם אז ישחטו הפסח שהוא עבודה אל השי"ת שהוא אחד לגמרי.

לכך אמרו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ אחר שעבר י"ג יום, כי אחד מספרו י"ג אז מתחיל לבדוק חמץ, כי כאשר יגיע זמן שיהי' האחדות בעולם אז בודקין החמץ בחורין ובסדקין לבער אותו ולסלקו מן העולם, כי אע"ג שאמרנו כי אחר שיסלק השאור מן העולם אז יהי' ה' אחד ושמו אחד, וסלוק השאור הוא גורם לאחדות השי"ת שיהי' נגלה בעולם, מ"מ סיבת סילוק השאור שהוא היצר הרע, כאשר הזמן ראוי שיהי' השי"ת אחד ואז יסלק יצר הרע מן העולם, ואז יהי' ה' אחד ושמו אחד שלא יהי' נמצא ונגלה שום עבודת אלילים, אבל על כל פנים יהי' קודם הזמן ראוי שיהי' ה' אחד, ולפיכך התחלת הביעור הוא אחר י"ג מיד, כאשר הגיע י"ג, כי מספר אחד הוא י"ג ואז תיכף ומיד בודקין החמץ.

ואין זה דומה אל אחד בחודש, כי האחד הוא התחלה ומורה על האחדות שהי' בתחלה מצד שלא היו נמצאים המלאכים ושאר דברים שהם עובדים, אבל לעתיד שיהי' השי"ת אחד, לא מצד ההתחלה שהוא אחד רק שהכל עובדים אל השי"ת, ולפיכך כאשר הגיע הזמן של י"ג שהוא אחד דהיינו תיכף בלילה אז בודקין החמץ והוא התחלה לבער החמץ, וכאשר החמץ מסולק מן העולם אז שחיתת הפסח כי אז יהי' ה' אחד ושמו אחד כי יעבדו הכל לאחד.

דרוש נאה לשבת הגדול – הגדה של פסח – מהר"ל מפראג

ב. בפרשת בא (יב, ג-ד) כתוב ויקחו להם איש שה לבית אבותו שם לבית ואם ימעט הבית וגו' ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו.

יש לומר בדרך אפשר דמרומוז כאן בקרא הג' בתי מקדשות, דמבואר במהרש"א (פסחים פח) דהג' בתי מקדשות כנגד האבות, בית ראשון כנגד אברהם, בית שני כנגד יצחק, ובית שלישי כנגד יעקב עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' הי' חסר ה' דברים (יומא כא:) הארון הכפורת האורים ותומים וכו' עיי"ש. גם ידוע דבית המקדש הב' נחרב ע"י שנאת חנם (יומא ט:) וכמבואר גם בהסוגיא דקמצא בר קמצא (גיטין נו:).

וכל זה מרומוז בקרא, וזהו ויקחו להם איש שה, דבני ישראל המשולים לשה "שה פזורה ישראל" (ירמ' נ, יז), "יקחו", "לבית אבות" הבתי מקדשות כנגד "אבות", והפסוק ממשיך בנוגע הג' בתי מקדשות, וזהו "שה לבית" זה קאי על בית ראשון ורמז בתיבת ש"ה נוט' שלמה המלך דהוא בנה בית ראשון, ואח"כ יהי' בית שני וזהו "ואם ימעט הבית", בית השני יהי' "ימעט" דיחסר חמש דברים כנ"ל, והי' מיעוט לפי ערך בית ראשון, ואח"כ נחרב הבית שני ע"י שנאת חנם, וזהו שהפסוק ממשיך "ולקח הוא ושכנו" דע"י האחדות יתקרב קץ הגאולה, וזהו "הקרוב אל ביתו" דע"י השלום יתקרב בנין בית השלישי שיהי' נצחי לעולם ועד.

פרי דוד

♦ יום ראשון ט' ניסן ♦

א ומליל יי עם משה בְּתַר דְּמִיתוּ תָרִין בְּנֵי
אֶהְרֹן בְּקָרְבֵיהוֹן אֲשֶׁתָּא נֹכְרִיתָא קָדָם יי
ומיתו:

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי
אֶהְרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיֹּמְתוּ:

לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות
בדרך שמת פלוני. זה זרזו יותר מן הראשון, לִכְפֹּ
נָאֵמַר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן".

כט"ו וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן
וְגו'. מה תלמוד-לומר? הֲיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה
מוֹשְׁלוֹ מִשָּׁל לְחֹלָה שְׁנֵיכֶנֶס אֶצְלוֹ רוֹפֵא. אָמַר לוֹ:
אַל תֹּאכַל צוֹנָן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב. בָּא אַחֵר וְאָמַר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו ע' 117)

עניני קדשה, לעניני העולם - להבדיל בין הטמא לטהור.
ולאחר-מכן מגיעה פרשת אחרי - העוסקת בדיני יום-כפור
- לאחר-מכן שמים שמע את מצוות התורה, ונכשל בהם, אל
לו להתנאש, בגלל שישנו יום הכפור, ביום זה "כפר
עליכם לטהר אתכם".

סדר הפרשיות מתחלת חמש ויקרא ועד פרשת אחרי, הוא
בסדר מלמעלה למטה: ראשית מגיעות פרשיות ויקרא, צו
וחלק מפרשת שמייני - בהם מדבר על עניני קדשה בלבד,
המשפן, בגדי הכהונה, הקרבנות וכו'. לאחר-מכן פרשיות
שמייני, תזריע ומצרע - פרשיות שעוסקות בהבדלה שבין

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז ע' 117)

החולה היא לקרר את גופו. רק אזהרה ופחד שאם יעשה
כך ימות בדרך שמת פלוני, גורמת לחולה שלא לעשות
דברים אלו.

על-דרך-זה בענין אהרן והכהנים, תשוקתם הטבעית של
הכהנים להתעלות ולהתקרב אל ה' היא כל-כך עצומה,
שאזהרה לבדה לא תועיל. רק הפחד שהם ימותו בדרך
שמותו בני אהרן, היא תגרום להם להתגבר על תשוקתם
הטבעית.

וַיְדַבֵּר ה' . . אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן (טז, א) מִשָּׁל
לְחֹלָה שְׁנֵיכֶנֶס אֶצְלוֹ רוֹפֵא . . וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנָן
וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב, שְׁלֹא תָמוּת בְּדֶרֶךְ שְׁמַת פְּלוֹנִי . .
לִכְפֹּ נָאֵמַר 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן' שְׁלֹא יָמוּת בְּדֶרֶךְ
שְׁמַתוֹ בְּנִי. (רש"י) בדרך כלל אדם חולה, סובל מחם גבוה,
ולכן יש לו תשוקה גדולה לצנן את גופו ע"י אכילת דברים
צוננים, ושהות במקומות קרים. אזהרה לבד שלא יאכל
צונן ולא ישכב במקומות קרים, לא תועיל, כי תשוקתו של

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 117)

פאכילת מאכל צונן. שכיבה בטחב - כנגד האסור להכנס
לקדש הקדשים ללא קרבנות (אפילו ביום כפור). כי
השהיה שם ללא הקרבת קרבנות דומה לשהיתו של חולה
במקום קר, ללא אכילת מאכל צונן.

אַל תֹּאכַל צוֹנָן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב (רש"י טז, א) אֲכִילַת
צוֹנָן - כְּנֶגֶד הָאֲסוּר הַלֵּכֶנֶס לְקַדֵּשׁ הַקִּדְשִׁים בְּכָל יוֹם
(מלבד יום כפור) אֶפְלוֹ לִשְׁם הַקִּרְבָּת קִרְבָּנוֹת. כִּי הַקִּרְבָּנוֹת
נִמְשָׁלִים לְלֶחֶם וּלְמֵאֻכָּל, וְהַקִּרְבָּתָם שְׁלֹא פָדִין כְּמוֹהוּ

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בהן, ולכך אמר בכאן: אחרי מות,
להודיע כי הנה זה אחרי מותם מיד.
ועל דברי רבותינו (פתי"ב בא) שאמרו:
שלא תמות בדרך שמת פלוני,
זה זרזו יותר מן הראשון, יהיה טעם
הכתוב, שאמר השם למשה בלשון
הזה: אחרי שמוטו שני בני אהרן
בקרבנתם לפני ה' אמר אליו שלא
יבא בכל עת אל הקדש ולא
ימות. תורה ב

היתה גם זאת המצוה למשה, אכל
הקדים הכתוב האזהרות שהזהיר את
ישראל שלא ימותו בטמאתם בטמאם
את משכני אשר בתוכם (לעיל טו לא),
ואחרי כן כתב אזהרת היחיד.
ועל דעתי כל התורה כסדר, שכל
המקומות אשר בהם יאחר
המקדש ופרש בו, כגון: וידבר ה' אל
משה בהר סיני (להלן כה א) בספר הזה,
וכגון: ויהי ביום פלות משה להקים את
המשכן (במדבר א ו) בספר השני, וכיוצא

(א) טעם אחרי מות שני בני אהרן,
כי מיד כאשר מתו בניו הזהיר
את אהרן מן היין ומן השכר שלא
ימות (לעיל י חט), ואמר עוד למשה
שהזהיר אותו שלא ימות בקרבנתו לפני
ה'.
והקריב, שהיו שתי המצות האלה
ביום המחרת למיתתם, כי
בו ביום אונן היה, ואין רוח הקדש
שורה מתוך עצבות (שבת 6), ואזהרת
היין, הדבור לאהרן היה, ובאותו היום

חטאם של בני אהרן

שדבקותם העצומה בהקב"ה תביאם לידי כלות הנפש בפועל. וזהו פירוש "בקרבתם לפני ה' וימותו" שקירובם אל ה' היה באופן המביא ל"וימותו", וזה נחשב לחטא, כי בד בבד עם הרצון להתפשט מהגשמיית ולהדבק באלקות - "רצוא", צריכה להיות גם התנועה ד"שוב", העבודה דנשמה בגוף והתעסקות בעניני העולם.

ועל-פי-זה יובן שכל הענינים שנאמרו על חטא בני אהרן נרמזים בפסוק, שכולם ענינם הוא שהיה להם 'רצוא ללא שוב' "בקרבתם לפני ה' וימותו": נכנסו לפני ולפנים – ענין הרצוא. מחוסרי בגדים – נכנסו ללא לבושים המרמזים על לבושי המצות (עיין תניא פרק ה) שנתלבשו בגשמיית העולם. לא היו להם נשים ובנים – לא עסקו במצוות פריה ורביה שמטרתה להמשיך נשמות בגופים.

אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו:
(טז, א)

ואינו מובן: מה מוסיפה תיבת "וימותו" על הנכתב קודם "אחרי מות שני בני אהרן"?

עוד צריך להבין: מבין הדברים שעליהם נענשו בני אהרן, מונה המדרש כדלהלן: נכנסו לפני ולפנים [לקודש הקדשים], מחוסרי בגדים היו [לא לבשו את כל בגדי הכהונה שחייבים ללבושם בעת עשיית העבודה], לא היו להם בנים, לא היו להם נשים.. וצריך להבין, היכן מרמזים הם בפסוק?

יש לומר הביאור בזה: תורת החסידות מבארת (עיין ביאור החיים הקדוש), שהחטא של שני בני אהרן לא היה חטא כפשוטו חס-ושלום, אלא חטאם התבטא בכך שנתנו

בואמר יי למשה מלל עם אהרן אחוד ולא יהי עלל בכל עדן לקודשא מגיו לפרכתא לקדם פפרתא די על ארונא ולא ימות ארי פעננא אנא מתגלי על בית פפרתא:

(ב) ויאמר יהוה אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני הכפרת אשר על-הארן ולא ימות כי בענן אראה על-הכפרת:

נראה שם עם עמוד ענני. ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא יגיל לבא, זהו פשוטו; ומדרשו: לא יבא כ-אם בענן הקטרת ביום הכפורים.

ויאמר ה' אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואל-יבא • שלא ימות כדרך שמתו בניו. ולא ימות • שאם בא, הוא מת. כי בענן אראה • כי תמיד אני

על ידי ה"ואל", הלא, ביטול עצמי - כשהרצון הוא לא בקירוב האישי לקדוש-ברוך-הוא, אלא רק למלא את רצון העליון - אזי "בוא אל הקודש".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מבית לפרכת (פסוק יב), וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות (פסוק יג). וזה טעם: **כי בענן אראה על הכפרת** (כאן), שלא יבא רק בקטרת שיעלה עננו שם, כמו שאמר (בפסוק יב): וכסה ענן הקטרת את הכפרת. **וטעם בכל עת**, בעבור שכבר הזכיר יום הכפורים, שאמר (שמות ל): וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה, אמר בכאן לא יבא בשום עת אל הקדש רק בזאת, כלומר ביום אשר יקריב הקרבנות האלה לכפורים, ואחרי כן יפרש בפרשה כמה יבא, כמו שאמר (פסוק יג): והביא מבית לפרכת, ויפרש היום שיהיה בעשור לחוד השביעי (פסוק כט). ויחזור ויאמר כי יהיה אחת בשנה (פסוק לד). תורה ג

וכבר רמזתי (לעיל א) על חטאם, ולשון הכתובים יורה עליו. **אבל** מלת **בקרבתם** כפי הפשט, כמו: או בקרבתם אל המזבח (שמות מ) לה' לשרת. יאמר, כי בשרתם לפני ה' מתו. אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה. **ויתכן** שיהיה טעמו כטעם שאמרו רבותינו (מכילתא בשלח ויפסח) שהיו מליצין אחרי הקטרת שעל ידו מתו נדב ואביהוא וכו', ויאמר הכתוב כי אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' בקטרת, אמר ה' לאהרן כי הוא יקרב יותר מהם אל ה' בקטרת, וימות אם יבא אל הקדש וזולתי הקטרת, כי בו יבא תחלה, כמו שאמר: והביא

(ב) וטעם אחיך, שתהיירונו כי אחיך הוא, ואף על פי שאתה אינך בכל יבא, אהרן אחיך בכל יבא. **ויאמר** רבי אברהם שזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו אש הקטרת לפנים. ואינו כן על דעתי, כי הכתוב שמוזכר תמיד העון אומר (במדרש ג ד): בהקריבם אש ורה. ואם תהיה ראיה שנכנסו לפנים בעבור האזהרה שהזהיר למשה על אביהם שלא ימות, כל שכן שתהיה ראיה שנכנסו שתיי יין בעבור האזהרה שנאמרה לאהרן עצמו מיד. ועוד, כי איך יעלה על דעתם לבא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם, כי אהרן הקטיר הקטרת על המזבח הפנימי, ולמה יכניסו הם הקטרת שלהם לפנים משלו.

(ג) בִּזְאֵת יָבֵא אֶהְרֶן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּכָר בֶּן־בְּקָר לַחֲטָאת וְאֵיל לְעֹלָה:

בְּכָל עֵת, כִּי־אִם בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׂבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ".

כִּי־אִם בִּזְאֵת • גִּימְטְרִיָּא שְׁלֹו אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִי, רִמְזוּ לְבֵית רֵאשׁוֹן. בִּזְאֵת יָבֵא אֶהְרֶן וְגו' • וְאַף זֶה, לֹא

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

הָאֲמִתִּי בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, וְהוּא שִׁיר לַקֹּדֶשֶׁה ז'. וְכַפֶּסֶק הַרְמָב"ם: "כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נָדְבָה רֹחוֹ . . נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים" (וְיִמְתַּק עַל פִּי הַמִּסְפָּר בְּנִבְיָא, שֶׁהִחְבִּיאוּ אֶת יוֹאֵשׁ בַּעֲלִית קֹדֶשׁ־הַקֹּדְשִׁים שֶׁשׁ שָׁנִים).

בִּזְאֵת יָבֵא אֶהְרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ (טז, ג) **בְּכָל שְׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לִכְנֹס וְכִנָּס, רַק שִׁינָס בְּסֹדֶר הַזֶּה** (ויקרא רבה) מִשְׁמַע, שֶׁמִּקְוָמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל אֶהְרֶן הוּא בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים. וְהֵנָּה, כָּל יְהוּדֵי הוּא 'כֹּהֵן גָּדוֹל', כְּדֹאִיתָא ב'בַּעַל הַטּוֹרִים' עַל הַפְּסוּק "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כֹּהֲנִים", וְאִם כֵּן, מִקְוָמוֹ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~

זוֹ אֲשֶׁתוֹ, אֵינָה יְכוּלָה לְהִיטֵל כָּל־הַפְּנִיָּה לִפְנֵי וּלְפָנִים, כִּי תַּכְלִית ה"רְצוּא" הִיא - שְׂיִמּוּשׁ ב"שׁוּב". וְכֵן גַּם הִיא בְּצִיָּאָה מִלִּפְנֵי וּלְפָנִים - מִיַּד בְּצִיָּאָה מִקֹּדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים, הִיא מִתְפַּלֵּל **אוֹתוֹ** כֵּהֵן גָּדוֹל תְּפִילָּה עַל "פְּרֻנְסַת עֶמֶךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל" - פְּרֻנְסָה בְּעִנְיַי הָעוֹלָם - בְּגִשְׁמִיּוֹת.

"זֹאת" לִפִּי בִּיאור הַזֶּה־הַזֶּה - הוּא יִרְאָה וּבִיטוּל, וְ"דָא תַּרְעָא לֹא־עֲלָה", כְּשִׁישְׁנָה הַהִקְדָּמָה שֶׁל "זֹאת", יִרְאָה וּבִיטוּל, הִרִי גַם אִם "יָבֵא אֶהְרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ" (רְצוּא), וְכִנָּס "לִפְנֵי וּלְפָנִים", לֹא יִפְרִיעַ לוֹ הַדָּבָר ל"וּכְפָר גו'" וּבַעַד בֵּיתוֹ - זוֹ אֲשֶׁתוֹ, אֵל ה'שׁוּב' לְעִנְיַי עוֹלָם (וְאַדְרָבָה, אִם חֹסֶר ה"בֵּיתוֹ

דְּכַתִּיבָא דְּבוֹצָא קוֹדֶשׁא יִלְבֵּשׁ וּמְכַנְסִין דְּבוֹץ יְהוֹן עַל בְּסָרָה וּבְהִמְנִיָּא דְּבוֹצָא יִסֵּר וּבְמַצְנֶנְתָּא דְּבוֹצָא יַחַת בְּרִישָׁה לְבוּשִׁי קוֹדֶשׁא אֲנִין וְיִסְחִי כְּמִיָּא יֵת בְּסָרָה וְיִלְבֵּשְׁנִין:

(ד) **כְּתֹנֶת־בָּד קָדֵשׁ יִלְבֹּשׁ וּמְכַנְסֵי־בָד יַהֲיוּ עַל־בָּשָׂרוֹ וּבִאֲבִנָּט בָּד יַחְגֹּר וּבְמַצְנֶנְת בָּד יַצְנֶנָּה בְּגִדֵי־קֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּמִים אֶת־בָּשָׂרוֹ וּלְבָשָׁם:**

בְּאַרְבָּעָה, כִּכְהֵן הַדְּיוּט, וְכָלֶן שֶׁל בּוֹץ. קֹדֶשׁ יִלְבֹּשׁ • (ת"כ) שִׁיחֵיו מִשָּׁל הַקֹּדֶשׁ. יַצְנֶנָּה • כְּתִירוֹמוֹ: "יַחַת בְּרִישָׁה", יִנִּיחַ בְּרִישָׁה, כְּמוֹ (בְּרִישִׁית לט טז): "וַתַּנַּח בְּגָדוֹ",

כִּי־אִם כְּתֹנֶת־בָּד וְגו' • מַגִּיד שֶׁאֵינִי מִשְׁמֵשׁ לִפְנֵים בְּשִׁמוּנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מִשְׁמֵשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שִׁישׁ בָּהֶם זֶה־בִּי לִפִּי שֶׁאֵין קִטְגוֹר נַעֲשֶׂה סְגוֹר (ר"ה כח), אֵלָּא

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהַדְרוֹת בְּלוֹם, אֲבֵרֶמְבֵּר

ט, ט. וְנִיבֵאל י'ח, וְלִכְךָ הוֹדִיעֵנו כִּי בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם. וּבְנִיבֵקְרָא רַבָּה (כא יא): כְּשִׁרְוֹת שֶׁל מַעֲלָן כֶּךָ שְׁרוֹת שֶׁל מֶשֶׁן, מִה שְׁרוֹת שֶׁל מַעֲלָן אִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לְבוּשׁ בָּדִים, כֶּךָ שְׁרוֹת שֶׁל מֶשֶׁן כְּתֹנֶת בָּד קֹדֶשׁ.

יִלְבֹּשׁ, יַחְגֹּר, יַצְנֶנָּה. נִדְרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פָּאָה): לִפִּי שְׁסוּפְנוּ לְרִבּוֹת לוֹ כָּלִים אַחֲרִים בֵּן הָעֶרְבִים, אֵין לוֹ, יְכוּל לֹא יִלְבֹּשׁ שֶׁל שְׁחָרִית, תִּלְמוּד לומֵר: **יִלְבֹּשׁ יַחְגֹּר יַצְנֶנָּה.** וְכַתֵּב רַש"י ז"ל: **יַצְנֶנָּה**, יַחֲיִית בְּרִישָׁה, יִנִּיחַ בְּרִישָׁה, כְּמוֹ: וַתַּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָה (בְּרִישָׁית לט טז), וְאַחֲתִיָּה.

וְלֹא נִתְבָּרַר לִי דַעַת אֲנִקְלוּס כְּזֶה, כִּי הַצְנִיפָה סְבוּב, שֶׁיִּגְלַלְגָּה בְּרִישָׁה כְּצִנְיָה, וְלִמָּה יִתְרַגֵּם אוֹתָהּ בְּהִנְחָה

בְּזִכּוֹת הַמַּעֲשָׂרוֹת, וּבְחֻנּוּנֵי נָא בִּזְאֵת (מִלֵּאָה ג' א'), בְּזִכּוֹת הַקֶּרֶבֶת, בִּזְאֵת יָבֵא אֶהְרֶן. וְזֶה צָרִיךְ פְּרוּשׁ אֶרֶךְ, אֲבָל כֶּכֶר הַכֵּל מִבְּאֵר בְּדְכִרִינוּ. תּוֹרָה ד **(ד) כְּתֹנֶת בָּד קֹדֶשׁ יִלְבֹּשׁ.** שִׁיחֵיו מִשָּׁל קֹדֶשׁ. לְשׁוֹן רַש"י. וְיֹאמֶר: **בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, שִׁיחֵיו כֵּן כָּלֵם שֶׁל קֹדֶשׁ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פָּאָה): **קֹדֶשׁ יִלְבֹּשׁ**, שִׁיחֵיו מִשָּׁל קֹדֶשׁ. אֵין לִי אֵלָּא אֵלוּ בְּלָבָד, מִנֵּין לְרִבּוֹת שֶׁאֵר בְּגָדֵי כֶהֱנָה גְּדוּלָּה וּבְגָדֵי אַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים, תִּלְמוּד לומר **בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם**, בְּנֵין אֲב לְכָל הַבְּגָדִים שִׁיחֵיו מִשָּׁל קֹדֶשׁ. וְעַל דָּרָךְ הַפֶּשֶׁט, כִּאֲשֶׁר אָמַר: וְעִשׂוּ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיךָ (שְׁמוֹת כח ד) בְּשִׁמוּנָה הַבְּגָדִים, יֹאמַר שֶׁגַם אֵלָּה בְּגָדֵי קֹדֶשׁ. וְסוֹדֶם כְּמוֹ: הָאִישׁ הַלֵּבֶשׁ הַבָּדִים (יחזקאל

(ג) וְסוֹד **בִּזְאֵת יָבֵא אֶהְרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ**, כְּסוּד: זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְיֵמְתִי (בְּרִישָׁית ט ז), וְכִכֶּר פְּרִשְׁתִּי (שְׁמוֹת לא יא). וְרִבּוֹתֵינוּ רִמְזוּ בוֹ, אֲמָרוּ בְּנִיבֵקְרָא רַבָּה (כא ז): רַבִּי יוֹדֵן פֶּתֶר קִרְיָא בְּכֶהֵן גְּדוֹל, כְּכִנִּיסָתוֹ לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים חֲבִילוֹת וְחִבִּילוֹת שֶׁל מִצּוֹת בִּידוֹ, בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה, וְזֹאת הַתּוֹרָה (דְּבָרִים ד מו), וּבְזִכּוֹת מִלָּה, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ (בְּרִישָׁית יא א). בְּזִכּוֹת שְׁבֵת, אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת (שְׁמִיעִי טו ג), בְּזִכּוֹת יְרוּשָׁלַיִם, זֹאת יְרוּשָׁלַיִם (יחזקאל ח ה), בְּזִכּוֹת שְׁבָטִים, זֹאת אֲשֶׁר דָּבָר לָהֶם אֲבִיהֶם (בְּרִישָׁית מט כח), בְּזִכּוֹת יְהוּדָה, זֹאת לִיהוּדָה (דְּבָרִים לו ג), בְּזִכּוֹת כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל, זֹאת קוֹמַתָּה דְּמִתָּה לְחִמּוֹר (שְׁח"ש ז ח), בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָמָה, וְזֹאת הַתּוֹרָמָה (שְׁמוֹת כה ג),

שיעור יומי ליום ראשון ט' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת אחרי פט

מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור.

וְאַחַתְתָּהּ. וְרַחֵץ בַּמַּיִם. אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוֹן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (וימא ל), וְחָמֵשׁ פְּעָמִים הָיָה מְחַלֵּף מַעְבֹּדֶת פָּנִים לַעֲבֹדֶת חוּץ, וּמְחוּץ לַפָּנִים, וּמִשְׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (הדוסיים כ"ו באייר)

בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם (טז, טז) וכן להדיח את ה'את', הטפל לבשר, דהינו ההרגלים השונים שמקורם ב'בשריות', ולהפך זאת ל'בשר קדש'. 'ולבשם' - אוֹרָא אֶפְשָׁר לַלְבָשׁ אֶת 'בגדי הקדש'.

בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם (טז, טז) וכן להדיח את ה'את', הטפל לבשר, דהינו ההרגלים השונים שמקורם ב'בשריות', ולהפך זאת ל'בשר קדש'. 'ולבשם' - אוֹרָא אֶפְשָׁר לַלְבָשׁ אֶת 'בגדי הקדש'.

ה וימן פנשתא דבני ישראל יסב תרינ צפירי עיזין לחטאתא ודבר חר לעלתא:

(ה) וּמֵאֵת עֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לַחֲטָאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:

וויקרב אהרן ית תורא דחטאתא די לה ויכפר עלוהי ועל אנש ביתה:

(ו) וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־פֶּר החטאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכֹפֶר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ:

בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ • (וימא לו, ט"ב) מתורה עליו עונותיו ועונות ביתו.

כ"ט • אֶת־פֶּר החטאת אֲשֶׁר־לוֹ • האמור למעלה. ולמדך כאן, שמשלו הוא בא ולא משל צבור. וכפר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך ג פרשת אחרי)

היציאה מהקודש. נשי ישראל לא צריכות לחשש, שאם הבעל יאריך בתפילתו בשעה או יותר, או אם ימשיך בלימודו בשעה או יותר, יחסר בענינים הגשמיים; כן אין מקום לדאגה, שאם יחנכו את הילדים ללמוד תורה יום שלם, תחסר אחר־כך בהסתדרות שלהם כו' - אלא אדרבה, עליהם להסביר לבעליהן ולבניהן, שדוקא על־ידי ההוספה בתורה ומצוות, "בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו", יתוסף ב'ונתתי גשמיכם בעתם וגו'".

בכניסת הכהן הגדול ביום הפיפורים לקודש הקדשים, היה נוגע ה"ביתו" זו אשתו". והרמז בזה: בכדי שהכניסה אל הקודש תהיה פראוי, שאז היא מביאה ל"יציאה בשלום", שזהו תכלית הכניסה - הרי זה תלוי בנשי ישראל. שגם כאשר הבעל נמצא "לפני ולפנים", גם אז יש התאמה בין "ביתו" לדרגתו שלו, ועוד יותר: זכותו ותפקידו של נשי ישראל היא להשפיע על בעליהן ובניהן, שלגביהם תהיה הכניסה אל הקודש קשורה עם

וויסב ית תרינ צפירין ויקים יתהון קדמ יי בתרע משפן זמנא:

(ז) וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וימן אהרן על תרינ צפירין עדיין עדבא חר לשמא דיי ועדבא חר לעזאזל:

(ח) וַיִּתֵּן אֹהֶרֶן עַל־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לַיהוָה וְגֹזֶל אֶחָד לַעֲזָאזֶל:

פרוש מלת לעזאזל לקשה, והוא כפול הוי"ן כמו: עזוז וגבור (תהלים כד ח). ורבי אברהם כתב: אמר רב שמואל אף על פי שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם, גם השעיר המשתלח הוא לשם. ואין צורך, כי המשתלח איננו קרבן, שלא ישחט.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ח) וגזל אחד לעזאזל. הר גבוה צוק קשה, שנאמר (בספוק כב): אֶרֶץ גִּזְרָה. לשון רש"י. ובתורת כהנים (באן): לעזאזל, למקום הקשה שבהרים, יכול בשוב, תלמוד לומר: המדברה ולהלן פסוק בא, ומניין שיהא צוק, תלמוד לומר ושם פסוק כב: אל אֶרֶץ גִּזְרָה. ולפי זה יהיה

בלבר, ולא יתרגם בה הלשון שמיחד לו לצניפה ממש. ואולי איננו בלשון הארמית, כי גם הצניפות והרדידים שבשעיה (ג כג) תרגם יונתן בן עוזיאל: כתרין, ואין לשניהם לשון בצניף ובמצנפת רק לשון הקדש מצנפתא. תורה ה

וְנָתַן אֶהָרֵן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּדִילֹת • מַעֲמִיד
אֶחָד לַיָּמִין וְאֶחָד לַשְּׂמָאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בְּקַלְפֵּי,
וְנוֹטֵל גּוֹרֵל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בַּשְּׂמָאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם אֵת

שְׁכָתוֹב בּוֹ "לִשְׁם", הוּא לִשְׁם, וְאֵת שְׁכָתוֹב בּוֹ
"לְעֹזָאוֹל", מִשְׁתַּלַּח לְעֹזָאוֹל. עֹזָאוֹל • (יזמא טז, ת"כ) הוּא
הַר עֶז וְקָשָׁה, צוּק גָּבֹהַּ, שְׁנָאֲמַר: "אֶרֶץ גִּזְרָה", חֲתוּכָהּ.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

טז: בַּחֲקִי יוֹטֵל אֵת הַגּוֹרֵל וּמֹדֵה כָּל
מִשְׁפָּטוֹ. וְגַם אַחֲרֵי הַגּוֹרֵל הָיָה מַעֲמִידוֹ
לִפְנֵי ה' לומר שהוא שלו, ואין אֲנִיחוֹנוּ
מִכְּנֻגִּים בְּשִׁלּוּחוֹ אֵלָּא לְרִצּוֹן לִשְׁם, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר (פסוק ט'): **וַיַּעֲמֵד חֵי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר
עָלָיו לְשִׁלַּח אֹתוֹ** וגו', וְלִכְּפֹר לֹא נִשְׁחַט
אוֹתוֹ אֲנִיחוֹנוּ כָּלֵל. וְתִרְגָּם אֲנָקְלוֹס (כאן):
לְשִׁמָּה דִּהְשִׁם וְלַעֲזָאוֹל, כִּי הָאֶחָד לִשְׁם
ה' וְלֹא לוֹ, וְהַשְּׁנִי לְעֹזָאוֹל וְלֹא לְשִׁמוֹ
שֶׁל עֹזָאוֹל.

וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ להלן יח ד):
וְאֵת חֲקֵתִי, דְּבָרִים שֶׁיִּצְרֵר הָרַע
מִקְטֶרֶג בָּהֶם וְאֲמוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין
עֲלֵיהֶם, לְבִישֵׁת שֶׁשֶּׁטְנוֹ וּפְרָה אֲדָמָה
וְשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, וְלֹא מִצָּאוּ בְּקִרְבָּנוֹת
תְּשׁוּבָה לְאֲמוֹת הָעוֹלָם עֲלֵינוּ, כִּי הֵם
עַל אִשֵּׁי ה', אֲבָל בְּשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח
יְשִׁיבוּ עֲלֵינוּ, כִּי יִחְשְׁבוּ שֶׁאֵנוּ עוֹשִׂים
כְּמַעֲשֵׂיהֶם. וְכֵן בְּפָרָה אֲדָמָה, מִפְּנֵי
שֶׁהִיא נַעֲשִׂית מִחוּץ לַמִּחְנָה, וְעִנְיָנָהּ
דּוֹמָה לַעֲנִין שֶׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח לְהַעֲבִיר
רוּחַ הַטְּמָאָה, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִתִּיד
(תקריה יג א): אֵת הַנְּבִיאִים וְאֵת רוּחַ
הַטְּמָאָה אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ. וַיִּמְזַה תְּכִין
טַעַם בָּבוֹס בְּגִדֵי הַמִּשְׁלַח אֵת הַשְּׁעִיר
לְעֹזָאוֹל וְהַשּׁוֹרֶף אֵת הַפָּרָה, וְמֵה
שֶׁהוֹפִירוּ רַבּוֹתֵינוּ (תקריה טד) בְּכָבוֹס
הַבְּגָדִים שֶׁל פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וְשִׁעִירֵים
הַנִּשְׂרָפִים.

וְהִנֵּה רָמַז לָךְ רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁתַּדַּע סוּדוֹ
כְּשֶׁתִּגִּיעַ לַפְּסוּק: וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד
אֵת זְבָחֵיהֶם לְשִׁעִירִים (להלן טז, ז) וְהַמִּלָּה
מִרְכָּבָת, וְחִבְרִיָּה רַבִּים. וְהִנֵּה הָעֵנִין
מִבְּאֵר, וּזְלָתִי אִם תַּחֲקֹר מֵה עֵנִין
לְשִׁכְלִים הַנִּבְכָּדִים וְלָרוּחוֹת בְּקִרְבָּן. וְזֶה
יִדְּעַ בְּרוּחוֹת, בְּחֻקְמַת נִגְרוֹמִנְסִי"א,
וְיִדְּעַ גַּם בְּשִׁכְלִים בְּרָמְזוֹ הַתּוֹרָה לְמִכּוּין
סוּדִם, וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ. כִּי הֵינּוּ
צָרִיכִים לַחֲסֵם פִּי הַמִּתְחַכְּמִים בְּשִׁבַּע
הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרֵי הֵינּוּ אֲשֶׁר הִכְחִישׁ כָּל
דְּבָר זְוִלְתִּי הַמְּרָגֵשׁ לוֹ, וְהִגִּיס דַּעְתּוֹ
לַחֲשֹׁב הוּא וְתַלְמִידָיו הָרַשָּׁעִים, כִּי כָּל
עֵנִין שֶׁלֹּא הִשְׁגִּי אֵלָיו הוּא בְּסִבְרָתוֹ
אֵינֵינוּ אֲמַת. תּוֹרָה ט

כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טו יח"ט): וְשִׁמְנִי
וְקִטְרֵתִי נָתַתְּ לִפְנֵיהֶם, וְלַחֲמִי אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת וְשִׁמֵּן וְדִבֵּשׁ הָאֲבִלְתִּיךָ
וְנִתְתִּיהוּ לִפְנֵיהֶם לְרִיחַ נִיחֻחַ וַיְהִי נֶאֱמַר
ה' אֱלֹהִים. וְאֵתָּה צִרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָתוֹב
בַּמִּקְרָא וּבַמִּסְרָת.

וְהִנֵּה הַתּוֹרָה אֶסְרָה לְגַמְרֵי קִבְּלַת
אֱלֹהֵיהֶם וְכָל עֲבוּדָה לָהֶם, אֲבָל
צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים
שֶׁנִּשְׁלַח שִׁעִיר בַּמִּדְבָּר לְשֶׁר הַמּוֹשֵׁל
בַּמִּקְדָּשׁ וְהַחֲרָבָן, וְהוּא הָרֹאשׁ לֹא מִפְּנֵי
שֶׁהוּא בְּעָלִיו, וּמִאֲצִילוֹת כְּחוֹ זְבֹא חֲרִב
וְשִׁמְמוֹן, כִּי הוּא הָעֵלָה לְכוּכְבֵּי הַחֲרִב
וְהַדְּמִים וְהַמִּלְחָמוֹת וְהַמְּרִיבוֹת
וְהַפְּצָעִים וְהַמְּכּוֹת וְהַפְּרִיד וְהַחֲרָבָן,
וְהַכֵּלֵל, נֶפֶשׁ לְגַלְגַּל מֵאֲדִים. וְחִלְקוֹ מִן
הָאֲמוֹת הוּא עָשׂוּ שֶׁהוּא עִם הַיּוֹרֵשׁ
חֲרִב וְהַמִּלְחָמוֹת, וּמִן הַבְּהֵמוֹת
הַשְּׁעִירִים וְהָעִזִּים. וּבְחִלְקוֹ עוֹד הַשָּׂדִים
הַנִּקְרָאִים מִזִּיקִין בְּלִשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ,
וּבְלִשׁוֹן הַכָּתוֹב (להלן טז ז) שִׁעִירִם, כִּי כֵּן
יִקְרָא הוּא וְאֲמָתוֹ שִׁעִיר.

וְאִין הַכּוֹנֵה בְּשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח שִׁיְהִיָּה
קִרְבָּן מֵאֲתָנוּ אֵלָיו חֲלִילָה, אֲבָל
שִׁתְּהִיָּה כּוֹנֵנָתוֹ לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן בּוֹרְאָנוּ
שֶׁצִּוָּנוּ כִּי. וְהַמִּשְׁלַח בְּזֶה, לְמִי שֶׁעָשָׂה
סַעֲדָה לְמַלְכָּה, וְצִוָּה הַמִּלְכָּה אֵת הָאִישׁ
הָעוֹשֶׂה הַסַּעֲדָה: תֵּן מִנָּה אַחַת לְעַבְדִּי
פְּלוֹנִי, שֶׁאִין הָעוֹשֶׂה הַסַּעֲדָה נוֹתֵן כְּלוֹם
לְעַבְדֵּךְ הַהוּא, וְלֹא לְכַבּוֹדוֹ יַעֲשֶׂה עֲמוֹ,
רַק הַכֵּל נָתַן לְמַלְכָּה, וְהַמִּלְכָּה נוֹתֵן פָּרָס
לְעַבְדּוֹ, וְשִׁמְרָה זֶה מִצְוָתוֹ וְעָשָׂה לְכַבּוֹד
הַמִּלְכָּה כָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ, וְאִמְנָם הַמִּלְכָּה
לְחַמְלָתוֹ עַל בַּעַל הַסַּעֲדָה רָצָה שִׁיְהִי
כָּל עַבְדּוֹ נִהְיֶין מִמּוֹנָה שִׁסְפֹּר בְּשִׁבְחוֹ
וְלֹא בְּגִנְתּוֹ.

וְזֶה טַעַם הַגּוֹרֵלוֹת, כִּי אִלוֹ הִיָּה הַכּוֹנֵן
מִקְדִּישׁ אוֹתָם בְּפֹה לַה' וְלַעֲזָאוֹל,
הִיָּה כְּעוֹבֵד אֵלָיו וְנוֹרֵר לְשִׁמוֹ, אֲבָל
הִיָּה מַעֲמִיד אוֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד (פסוק ז), כִּי שִׁיְהִיָּה מִתְּנָה לַה',
וְהוּא נָתַן מִקְדָּשׁ לְעַבְדּוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר זְבֹא
לֹא מֵאֵת הַשֵּׁם, הוּא הַפִּיל לָהֶם גּוֹרֵל
וַיְדוּ חֵלֶק לָהֶם, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז

וְאִם יִכְלֹת לְהִבִּין הַסוּד שֶׁהוּא אַחַר
מִלַּת **עֹזָאוֹל** תַּדַּע סוּדוֹ וְסוּד שְׁמוֹ, כִּי
יֵשׁ לוֹ חֲבֵרִים בַּמִּקְרָא, וְאֵנִי אֲגַלֶּה לָּךְ
קֶצֶת הַסוּד בְּרָמְזוֹ בְּהִיתָךְ בֵּין שְׁלֹשִׁים
וְשִׁלֹּשׁ (אחרי ל"ג פסוקים ז, ט) תִּדְרְעֵנוּ.

וְהִנֵּה רַבִּי אַבְרָהָם נֶאֱמַר רוּחַ מִכְסָּה
דְּבָר, וְאֵינִי הִרְכִּיל מְגַלֵּה סוּדוֹ,
שֶׁכְּבָר גָּלוּ אוֹתוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בַּמִּקְדָּשׁ
רַבִּים. אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (סח"ז) וְנִשְׂאָה
הַשְּׁעִיר עָלָיו (לְהֵלֵךְ פֶּסוּק כב), זֶה עָשׂוּ,
שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרִאשִׁית כו יא): הֵן עָשׂוּ אֹתִי אִישׁ
שְׁעִיר. אֵת כָּל עֲוֹנָתָם, עֲוֹנוֹת תָּם,
שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם (שם כח כז).

וּמִפְּרָשׁ מִזֶּה בְּפָרָקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל
(פָּרָק מז): לְפִיכָךְ הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ
לְסַמָּאֵל שְׁחֹד בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, שֶׁלֹּא
לְכַטֵּל אֵת קִרְבָּנָם, שֶׁנֶּאֱמַר: **גּוֹרֵל אֶחָד
לָה' וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעֹזָאוֹל**, גּוֹרְלוֹ שֶׁל
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקִרְבָּן עוֹלָה, וְגּוֹרְלוֹ
שֶׁל עֹזָאוֹל שֶׁעִיר הַחֲסָאָה, וְכָל
עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר
(פסוק כב): וְנִשְׂאָה הַשְּׁעִיר עָלָיו.

רַחֵם סַמָּאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם חֲטָא
בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, אָמַר לִפְנֵי
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים,
יֵשׁ לָךְ עִם אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּמִלְאֲכֵי הַשֶּׁרֶת
שֶׁבְּשִׁמְמִים, מֵה מִלְאֲכֵי הַשֶּׁרֶת יִחְפִּי רָגֶל,
כִּי הֵן יִשְׂרָאֵל יִחְפִּי רָגֶל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים.
מֵה מִלְאֲכֵי הַשֶּׁרֶת אִין בָּהֶם אֲכִילָה
וּשְׁתִּיָּה, כִּי יִשְׂרָאֵל אִין בָּהֶם אֲכִילָה
וּשְׁתִּיָּה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. מֵה מִלְאֲכֵי
הַשֶּׁרֶת אִין לָהֶם קְפִיצָה, כִּי יִשְׂרָאֵל
עוֹמְדִין עַל רִגְלֵיהֶן בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. מֵה
מִלְאֲכֵי הַשֶּׁרֶת נִקִּים מִכָּל חֲטָא, כִּי הֵן
יִשְׂרָאֵל נִקִּים מִכָּל חֲטָא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים.
וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ עֲדוּתָן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל מִן הַקְּטָגוֹר שֶׁלָּהֶם וּמִכְּפָר עַל
הַמִּזְבֵּחַ וְעַל הַמִּקְדָּשׁ וְעַל הַכְּהֻנִּים וְעַל
כָּל עַם הַקֹּהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק לו): וְכַפֵּר
אֵת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְגו', עַל כֵּן אֲגִידָה זו.
וְהִנֵּה הוֹדִיעֵנוּ שְׁמוֹ וּמַעֲשָׂהוּ.

וְזֶה סוּד הָעֵנִין, כִּי הֵיוּ עוֹבְדִים לֵאלֹהִים
אַחֲרִים, הֵם הַמִּלְאֲכִים, עוֹשִׂים
לָהֶם קִרְבָּנוֹת, וְהֵם לָהֶם לְרִיחַ נִיחֻחַ.

(ט) וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגֹּדֶל לַיהוָה וַעֲשֵׂהוּ חַטָּאת:

כ"ט - וַעֲשֵׂהוּ חַטָּאת • כְּשִׁמְנֵי הַגֹּדֶל עָלָיו, קֹרֵא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: "לֵה חַטָּאת".

(י) וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּדֶל לַעֲזֹאזֵל יַעֲמִד־חֵי
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזֹאזֵל
הַמִּדְבָּרָה:

כ"ט - יַעֲמִד־חֵי • כְּמוֹ "יַעֲמִד חֵי", עַל־יְדֵי אֲחֵרִים;
וְתִרְגְּמוּ: "יִתְקַם כַּד חֵי". (ח"ט) מִה תִּלְמֹד לֹמַר? לִפִּי
שָׁנָאֵמֶר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזֹאזֵל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלוּחוֹ אִם
לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכַף נֹאמֶר: "יַעֲמִד־חֵי" — עֲמִידָתוֹ
חֵי עַד שִׁישְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שִׁשְׁלִיחוֹתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר
עָלָיו • שִׁיתְּנוּדָה עָלָיו, כְּדִכְתִּיב: "וְהִתְּנוּדָה עָלָיו וְגו'".

(יא) וְהִקְרִיב אֹהֶרֶן אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וּכְפָר
בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"ט - וּכְפָר בַּעֲדוֹ וְגו' • (ח"ט) וְדוּי שְׁנֵי עָלָיו וְעַל אֲחֵיו
הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כָּל־סָמִים קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שָׁנָאֵמֶר: (תהלים קלח)
"בֵּית אֹהֶרֶן בָּרְכוּ אֶת־ה' וְגו'". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים
מִתְּכַפְּרִים בּוֹ, (ח"ט) וְכָל כַּפָּרְתָן אֵינָה אֶלָּא עַל טְמֵאֵת
מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁיו, כְּמוֹ שָׁנָאֵמֶר: "וּכְפָר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מִטְמֵאֵת וְגו'".

(יב) וְלָקַח מִלֵּאֵי־הַמִּחְתָּה גִּחְלִי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דָּקָה וְהֵבִיא
מִבֵּית לִפְרֹכֶת:

כ"ט - מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן (יומא מו). מִלִּפְנֵי ה' •
מִצַּד שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צִד מַעֲרָבִי. דָּקָה • (יומא שם)
מִה תִּלְמֹד לֹמַר "דָּקָה", וְהֵלֵא כָּל הַקִּטְרֶת דָּקָה

(יג) וְנָתַן אֶת־הַקִּטְרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּכְפָה
עַנְן הַקִּטְרֶת אֶת־הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת וְלֹא
יָמוּת:

כ"ט - עַל־הָאֵשׁ • שֶׁבִּתּוֹךְ הַמִּחְתָּה. וְלֹא יָמוּת • הָאֵשׁ לֹא עֲשָׂאָה כְּתֻקָּנָה, חֵיב מִיתָה.

(יד) וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכִּפֹּרֶת
קִדְמָה וּלִפְנֵי הַכִּפֹּרֶת יִזָּה שִׁבְע־פַּעַמִּים מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ:

כ"ט - וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ • הִזָּאָה אַחַת בְּמִשְׁמַע. וּלִפְנֵי הַכִּפֹּרֶת יִזָּה שִׁבְעֵי • הָרִי אַחַת לְמַעַלָּה וְשִׁבְעֵי לְמַטָּה.

יְיָ וְיִסָּב מִדָּמָא דְתוֹרָא וְיָדִי בְּאֶצְבָּעָה עַל
אִפִּי כִּפְרָתָא קְדוּמָא וְלִקְדָם כִּפְרָתָא יְדִי
שָׁבַע זְמַנִּין מִן דָּמָא בְּאֶצְבָּעָה:

טו ויבס ית צפירא דחטאתא די לעמא
ויעל ית דמה למגיו לפרקתא ויעבד לדמה
כמא די עבד לדמא דתורא ונדי יתה על
כפרתא ולקדם כפרתא:

(טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעֵם וְהֵבִיא
אֶת־דָּמּוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֶכֶת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמּוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לָדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכִּפֹּרֶת וּלְפָנֶי
הַכִּפֹּרֶת:

הגורל לשם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לָדָם הַפָּר. אחת למעלה
ושבע למטה.

כ"י אֲשֶׁר לָעֵם. מה שהפר מכפר על הכהנים,
מכפר השעיר על ישראל, והוא השעיר שעלה עליו

טז ויכפר על קודשא מסואבת בני ישראל
וממדיהון לכל חטאיהון וכן יעבד למשפן
זמנא דשרי עמהון בגו סואבתהון:

(טז) וַיִּכָּפֶר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד
הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם:

(יז) כַּשֵּׁם שֶׁהָיָה מְשֻׁנִּיָּהם בְּפָנִים אַחַת לַמַּעֲלָה
וְשִׁבְעַת לַמַּטָּה, כִּךְ מָזָה עַל הַפָּרֶכֶת מִבְּחוּץ מְשֻׁנִּיָּהם
אַחַת לַמַּעֲלָה וְשִׁבְעַת לַמַּטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ
טְמֵאֹתָם. אף־על־פי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה בֵּינֵיהֶם.

כ"י א מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (ח"כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ
בְּטְמֵאָה, וְלֹא נִדְרַע לָהֶם בְּסוּף, שְׁנֵאָמַר: "לְכָל־
חַטָּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שְׂוֹגֵג. וּמִפְשָׁעֵיהֶם. אף
הַנִּכְנָסִין מִזִּיד בְּטְמֵאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד.

י" וכל אגש לא יהי במשפן זמנא כמעלה
לכפרא בקודשא עד מפקה ויכפר עלוהי
ועל אגש ביתה ועל כל קהלא דישראל:

(יז) וְכָל־אֲדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּבֵאוֹ לְכַפֵּר
בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַעֲד
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל:

♦ יום שני י' ניסן ♦

יח ויפוק למדבחה די קדם יי ויכפר עלוהי
ויסב מדמא דתורא ומדמא דצפירא ויתן על
קרנת מדבחה סחור סחור:

(יח) וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּכָּפֶר עָלָיו
וַלָּקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וַיָּתֵן עַל־קַרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

המזבח ולחוץ, ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יז)
(ח). וַיִּכָּפֶר עָלָיו. ומה היא פפרתו? "ולקח מדם
הפר ומדם השעיר" – מערבין זה לתוך זה.

כ"י אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה', זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהב,
שֶׁהוּא לִפְנֵי ה' בְּהִיכָל, וְיָמָּה תִּלְמוּד־לֹוֹמֵר "וַיֵּצֵא"
לִפְנֵי שֶׁהָיָה הַהֲזָאוֹת עַל הַפָּרֶכֶת וְעַמֵּד מִן הַמִּזְבֵּחַ
וּלְפָנִים וְהָיָה, וּבִמְתַּנּוּת הַמִּזְבֵּחַ הִזְקִיקוּ לַצֵּאת מִן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מכאן אמרו נתן מקצת מתנות שבפנים
ונשפף הדם, וביא דם אחר ויתחיל
בתחלה במתנות שבפנים. גמר את
המתנות שבפנים ונשפף הדם, וביא דם
אחר ויתחיל בתחלה במתנות שבחוץ.
גמר מתנות שבחוץ ונשפף הדם, וביא
דם אחר ויתחיל בתחלה במתנות
המזבח וכו'. תורה יט

הקטרת, ולכן הכתוב מחלק בהן
ומנוכר כל כפרה לבדה.
ובתורת כהנים (להלן פסוק ה) דורש זה
מין הכתוב בסוף (שם): וכלה
מכפר את הקדש וגו', ואמרו: מכפר
את הקדש, זה לפני לפני. אהל מועד
זה היכל. המזבח, זה מזבח הפנימי.
מלמד שכל אחד כפרה בפני עצמו,

(יח) וַיֵּצֵא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'
וגו'. הַזֵּאוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַכִּפֹּרֶת
מְכַפְּרוֹת עַל טְמֵאֹת מִקְדָּשׁ וְקִדְשׁוֹ שֶׁל
לִפְנֵי לְפָנִים, וְהַזֵּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֶכֶת
בְּאַהֲל מוֹעֵד מְכַפְּרוֹת עַל טְמֵאֹת הַיֵּכָל
וְקִדְשׁוֹ, כְּגוֹן מְנוּרָה וְשִׁלְחָן וְלֶחֶם
הַפָּנִים וּפָרֶכֶת עֲצֻמָּה, וּמִתַּנּוּת מִזְבֵּחַ
הַפְּנִימִי וְהַזֵּאוֹת שֶׁעָלָיו מְכַפְּרוֹת עַל
טְמֵאֹת מִזְבֵּחַ עֲצֻמוֹ וְקִדְשׁוֹ, כְּגוֹן

(יט) וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ שִׁבְעַ פְּעָמִים
וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט – וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם • אחר שַׁנְתָּן מִתְנֻנֹת בְּאַצְבָּעוֹ על קַרְנוֹתָיו, מִזֶּה שִׁבְעַ הַזָּאוֹת עַל גִּגּוֹ (ת"כ). וְטָהְרוּ • מִמָּה שֶׁעָבַר. וְקִדְּשׁוּ • לְעֵתִיד לְבָא.

(כ) וּכְלָה מִכִּפָּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהַקָּרִיב אֶת־הַשְּׁעִיר הַחַי:

(כא) וּסְמַךְ אֶהָרֵן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר
הַחַי וְהִתְנַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־
רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד־אִישׁ עֹתִי הַמִּדְבָּרָה:

כ"י – אִישׁ עֹתִי • (יזמא טז) הַמּוֹכֵן לְכָף מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

(כב) וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנֹתָם אֶל־אָרֶץ
גִּזְרָה וְשָׁלַח אֶת־הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּךְ כו עמ' 124)

עֲבָרָה קִלָּה (שְׁמִתְכַּפֶּרֶת בְּלִי תְּשׁוּבָה) כְּחֻמְרוֹהָ (שְׁמִתְכַּפֶּרֶת
רַק לְשָׁבִים). אִךְ יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר עַל הָאָדָם ("בְּיוֹם הַזֶּה
יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם"), וְיָמִי שֶׁלֹּא שָׁב הוּא 'מִנְגֵּד' לְכַפֶּרָה זֶה וְנִמְעָבָה
מִלְּחוּל עָלָיו, בְּלִי הִבְדָּל בֵּין קִלָּה לְחֻמְרוֹהָ.

(כג) וּבָא אֶהָרֵן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּדֶשׁ
אֲשֶׁר לָבֹשׁ בָּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:

כ"י – וּבָא אֶהָרֵן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
שֶׁאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנִתְּנָה טַעַם לְדַבְּרֵיהֶם
בְּמִסְכַּת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפֶּרֶשָׁה כְּלָה נֶאֱמָרָה
עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ'בִּיאָה' זֶה שֶׁהִיא אַחֵר עֲשִׂית עוֹלָתוֹ

(כא) וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר.
לֹא נֶאֱמַר בְּפָרוֹ שֶׁל אֶהָרֵן, וְלֹא
בְּשִׁעִיר הַחֻטָּאת שֶׁל שָׁם, וְלֹא בְּשׁוֹם
סְמִיכָה שֶׁבְּקֶרְבָּנוֹת כָּל־שׁוֹן הַזֶּה, מִפְּנֵי
שֶׁהַקֶּרְבָּנוֹת לְרִצּוֹן עַל אִשִּׁי ה' וְהֵנָּה
מִרְצִים וּמְכַפְּרִים, אֲבָל זֶה שֶׁאֵינוֹ לְשָׁם,
וְהַמִּקְבָּלוֹ אֵינוֹ מְכַפֵּר וְלֹא מִרְצָה, אֵינוֹ
אֶלָּא נוֹשֵׂא עֲוֹנוֹתָם, וְעוֹנָה אֲמֵן בְּעַל
כְּרָחוֹ. וּבִהְיוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְיִים מִכָּל חַטָּא
וּפְשַׁע הוּא יִשָּׂא חַטָּאתָם בְּאֲשֶׁר בָּא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּפִסְטוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה וּבִנְבִיאִים. וְהָיָה:
וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו. וְלָכֵף לְשׁוֹן שֶׁל
וְהוֹרִית מִלְּבִין בְּשַׁעַת שְׁלֹחֹו שֶׁל שְׁעִיר
בְּדַחֲתוֹ לְצוּק שֶׁנִּשְׁעָשָׂה אֲבָרִים אֲבָרִים,
כְּמוֹ שֶׁמִּזְכֵּר בְּדַבְּרֵי חֻקִּים (יזמא
טז). תוֹרָה כב
(כג) וּבָא אֶהָרֵן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד. אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל
מִקְרָא זֶה, וְנִתְּנָה טַעַם לְדַבְּרֵיהֶם
בְּמִסְכַּת יוֹמָא (לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפֶּרֶשָׁה

כְּלָה נֶאֱמָרָה עַל הַסֵּדֶר חוּץ מִבִּיאָה זֶה
שֶׁהִיא אַחֵר עֲשִׂית עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעֵם
וְהַקֶּטֶר אֲמוּרֵי פֶר וְשִׁעִיר שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ
בְּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמִקְדֵּשׁ
וּפּוֹשֵׁט, וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי לָבָן וּבָא אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּף וְאֶת הַמִּחְתָּה
שֶׁהִקְטִיר בָּהּ אֶת הַקֶּטֶר לְפָנֵי לְפָנִים,
וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַכֹּדֶשׁ אַחֵר שֶׁהוֹצִיאָם,
וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב לְתִמְדֵּי שֶׁל בֵּין
הָעֲרִבִים. לְשׁוֹן רִש"י.

וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַבֶּדֶד • אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערפים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת פה ומחיתה בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערפים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי

זהב. וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא: "ושלח את השעיר במדבר", "ורחץ את־בשרו במים וגו'", "ויצא ועשה את־עלתו וגו'", "ואת חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחר־כן יבוא אל־המחנה", ואחר־כך: "ובא אהרן". והניחם שם • מלמד שטעונין גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום פגורים אחר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 224)

המעשים" (רמב"ם). מוכן אפוא, שגם הכהן הגדול עצמו צריך להגיע להתחדשות כזו; ולכן לבש בכל שנה בגדים חדשים, שכן הוא נהיה אדם חדש ונעלה יותר, ובגדי השנה הקודמת אינם ראויים לו עוד.

ולא ישתמש... ליום פגורים אחר (רש"י טז, כג) עבודת הכהן הגדול ביום פגור הביאה את ישראל לתשובה, וכך נתפפרו עונותיהם. והנה ידוע, שבמחשבתו אמתית נהפך בבכור לאיש אחר: "איני אותו האיש שעשה אותו

כד וינחמי ית בסרה במינא באתר קדיש וילבש ית לבושוהי ויפוק ויעבד ית עלתה וית עלת עמא ויכפר עלוהי ועל עמא:

(כד) ורחץ את־בשרו במים במקום קדוש ולבש את־בגדיו ויצא ועשה את־עלתו ואת־עלת העם וכפר בעדו ובעד העם:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ועל דעת רש"י תהיה הטבילה הזאת של הוצאת פה ומחיתה אחרי אילו ואיל העם, בין המוספין לתמיד של בין הערפים. וכן דעת כל הגאונים, וכן יראה מן הברייתא השנויה בתורת כהנים (פא) בפשוטה.

אבל אנו מצאנו בירושלמי (יומא פ"א ה"ב): אמר רבי יוחנן הכל מודים בהוצאת הפה והמחיתה שהיא לאחר תמיד של בין הערפים. וכן כתב הרב ר' משה (הל' עבודת יום הפגורים פ"ב ה"ב), וכן הסדר השנוי במשנתנו (יומא פ"א ה"ב): קדש ופשט ויורד וטבל, הביאו לו בגדי זהב נכנס להקטיר את הקטרת.

אלא כך הוא הסדר. סדר היום בבגדי לבן, ואילו ואיל העם והמוספין ואמורי החטאת ותמיד של בין הערפים בבגדי זהב בטבילה שלישית, והוצאת פה ומחיתה בבגדי לבן בטבילה רביעית, קטרת חבתים ונסכים ונרות בבגדי זהב בטבילה חמשית.

והטעם כנה, לפי שאינה עבודה ואחרי אותה לאחר כל מעשה היום, ובלבד שנקים בה חמש טבילות. ולכך הפסיק בסדר התמיד של בין הערפים, ומוציאין פה ומחיתה בין התמיד לקטרת. תורה כד

וררר הכתובים בכל מקום להשלים הענין אשר התחיל בו אף על פי שיש בו קצת ענין מאחר למה שיזכיר אחר פה, ולכך אמר: ובא אהרן אל אהל מועד בבגדים האלה להשלים עבודותיו בהם, והיא הוצאת הפה והמחיתה שהוא צריך להוציאם משם, ופשט אחרי צאתו את בגדיו אשר לבש בבקר בעת באו אל הקדש, והניחם שם במקום אשר יפשיטם, ללמד שלא ילבש אותם ביום הפגורים אחר, והנה נשלם כל הנעשה בבגדי לבן בכל היום בסדר אחד.

וחזר ואמר: ורחץ את בשרו במים ולבש את בגדיו הירועים לו שבהם יעבד כל השנה, ללמד שהוא טעון טבילה בין בגדים לבגדים. ואמר: **ויצא ועשה את עלתו**, כי כל הנעשה קודם לזה בבגדי הלכן הפל מעשה פנים, ואילו ואיל העם שיזכיר הם נעשים על המזבח החיצון. והנה הזכירה הפרשה (בספוק ד) הלבישה הראשונה של בגדי הלכן והצריך בה טבילה, והזכירה (בספוק כד) הפשיטה האחרונה והצריך בה טבילה, ולמדנו שהוא טעון טבילה בכל חליפות בגדים.

ובאמת שהכתוב הזה אמר לנו דרשני, שלא יתכן בשום פנים שיצוה שיבא אהרן אל אהל מועד ללא דבר, רק לפשט שם בבגדי ולהיותו ערם בהיכל ה', ולהניחם שם לרקבון, אבל על פרחנו **ובא אהרן אל אהל מועד** לעבד עבודה, לא הצריך הכתוב להזכירה, והיא הוצאת הפה והמחיתה.

וטעם הכתוב, כי הזכיר בתחלה: ונתן את הקטרת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות (לעיל פסוק יג), לומר שיתן הקטרת על האש עד שיעלה ענן הקטרת ויצא מיד, והנה הכהן והמחיתה שם, ועל כל פנים יצטרף להוציאם, ולכך אמר: ובא אהרן אל אהל מועד, לבא אל מבית לפרכת למה שהניח שם. **והנה** הפרשה לא הזכירה כלל מה שייעשה הכהן בתחלה בבגדי זהב, כגון תמיד של שחר, אבל התחילה בעבודת היום בבגדי לבן, וסדרה הפרשה שייעשה בהם קטרת שלפני לפנים ופר שעיר הפנימי וענין השעיר המשתלח. וכל זה עשו בסדר אחד ולא נשאר לעשות בבגדים האלו כלל לבד הוצאת הפה והמחיתה.

כ"י וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגו' • (וימא לב) לַמַּעֲלָה לַמִּדְנָה מ"ו וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבָשֶׁם", שְׂפָשְׁהוּא מִשְׁנָה מִבְּגָדֵי זָהָב לְבָגְדֵי לָבָן, טַעוֹן טְבִילָה. שְׂפָשְׁהוּא טְבִילָה פֶּשֶׁט בְּגָדֵי זָהָב שְׂעָבַד בֶּהֱן עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וּלְבָשׁ בְּגָדֵי לָבָן לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכֵאן לַמִּדְנָה, שְׂפָשְׁהוּא מִשְׁנָה מִבְּגָדֵי לָבָן לְבָגְדֵי זָהָב, טַעוֹן טְבִילָה. בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ • (ת"כ, וימא שם) הַמִּקְדָּשׁ בְּקִדְשֹׁת עֲזָרָה, וְהִיא הִיטָה בְּגַג בֵּית הַפָּרֹהֶ, וְכֵן אֲרַבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוּבָה

לַיּוֹם, אֲכָל הָרֵאשׁוֹנָה הִיטָה בַּחֵיל. וּלְבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו • שְׂמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בֶּהֱן כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה. וְיִצְא • מִן הַהֵיכָל אֶל הַחֹצֵר שְׂמִינִיט הָעוֹלָה שֶׁם. וַעֲשֵׂה אֶת־עֲלֹתוֹ • אֵיל לַעֲוֹלָה הָאֲמֹר לַמַּעֲלָה: "בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן וְגו'". וְאֶת־עֲלֹת הָעֵם • (וימא עג) "וְאֵיל אֶחָד לַעֲוֹלָה" הָאֲמֹר לַמַּעֲלָה "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'".

• יום שלישי י"א ניסן •

(כה) וְאֵת חֶלֶב הַחֲטָאֹת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ:

כה וְיָת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת יִסַּק לַמִּדְבָּחָא:

כ"י וְאֵת חֶלֶב הַחֲטָאֹת • אֲמֹרֵי פֶר וְשָׁעִיר. יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ • עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דָּאֵלוּ בִּפְנִימֵי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קֶטֶר זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

כו וְהִמְשַׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר לְעִזְאֹז יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחְנָה:

כו וְיָת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת וְיָת צִפְרִיא לְעִזְאֹז יַעֲבַד לְבוּשֵׁיהִי וְיִסְחִי יָת בִּסְרָה בַּמַּיִם וְיִבְתֵּר כֵּן יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא:

(כו) וְאֵת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּחְנָה וְשִׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פְּרִשָׁם:

(כו) וְאֵת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּחְנָה וְשִׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פְּרִשָׁם:

כ"י אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם • לְהִיכָל וּלְפָנָי וּלְפָנָיִם.

כח וְהִשְׂרַף אֹתָם יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחְנָה:

כח וְהִיטָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְכָל־מִלְאָכָה לֹא תַעֲשׂוּ הַיּוֹרָה וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

(כח) וְהִשְׂרַף אֹתָם יִכְבֶּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחְנָה:

(כח) וְהִיטָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְכָל־מִלְאָכָה לֹא תַעֲשׂוּ הַיּוֹרָה וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

ל אֲרִי בְיוֹמָא הַדִּין יִכְפֹּר עֲלֵיכוֹן לְדַבָּחָה יִתְכוֹן מִכָּל חוֹבֵיכוֹן קָדָם יְיָ תְּדַבֵּינָן:

(ל) בְּיָבוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כט) תַּעֲנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם. כִּכָּר בָּאָר רַבִּי אֲבָרָהָם כִּי כָּל עֲנוֹי שְׂמִינִיטָא בְּמִקְרָא דְּבִקָּע עִם הַנֶּפֶשׁ הוּא הַצּוּם, לְסַתֵּם פִּיהֶם שֶׁל הַקָּרָאִים מִחֻקֵּי שֶׁם. תוֹרָה ל

מִכִּיָּא אֶת הָאוֹר וְאֶחָד מִסִּדְרֵי עֲצֵי הַמִּעֲרָכָה וְאֶחָד מִבְּעִיר אֶת הָאֵשׁ, לֹא יִטְמְאוּ בְּגָדִים, אֲלֵא הַמִּצִּית אֶת הָאוֹר בְּפָרִים עֲצָמָם מִשִּׁנִּיתָנוּ בְּרָבָה, וּלְכָר חֹזֵר וְאָמַר בְּלִשׁוֹן יְחִיד: וְהִשְׂרַף אֹתָם. תוֹרָה כח

(כז) יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמִּחְנָה. יוֹצִיא אֶהְרֹן הַנִּזְכָּר (בַּפְסוּקִים כִּי־כח) בְּצוּרֵי, עַל דַּעַת רַבִּי אֲבָרָהָם. וְהִזְכָּוֹן, יוֹצִיא הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵן וְשִׂרְפוּ, הַשּׂוֹרְפִים. וְאָמַר הַקָּטוֹב וְשִׂרְפוּ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, לְלַמֵּד שֶׁאִם נִתְעַסְקוּ רַבִּים בְּשׂוֹרְפָה, אֶחָד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

העלוי עם הדרגה הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'" קשור בעקר עם התחלת שם הנו' ופנימיותו, האותיות י"ה, מספר ט'; ומתכלית העלוי של שם הנו' נמשך לדרגה הנמוכה ביותר - 'חמש עשרה בהמות'.

לפני ה' תטהרו (טז, ל) כתב הרמב"ם: "כל הבהמות הקרבים ביום זה, חמש עשרה. וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבות". ויש לומר, שרמזו רמזו לנו שביום כפזר נפעל החבור של תכלית

לא שבת שבתא היא לכוז ותענוז ית נפשתיכון קים עלם:

שבת שבתון היא לכם וענייתם את-נפשתיכם חקת עולם:

לב ויכפר כהנא די רבי יתה ודי קרב ית קרבנה לשמשא תחות אבויה וילבש ית לבושי בוץא לבושי קודשא:

וכפר הכהן אשר-ימשח אתו ואשר ימלא את-ידו לכהן תחת אביו ולבש את-בגדי הכר בגדי הקדש:

בגדים מניין? תלמוד-לומר: "ואשר ימלא את ידו וגו'", והם כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה. לכהן תחת אביו • (ת"כ) ללמד שאם בנו ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם.

כ"י • וכפר הכהן אשר-ימשח וגו' • (ת"כ) כפרה זו של יום-הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול, לפי שנאמר כל הפרשה באהרן, הצורף לומר בכהן גדול הבא אחרי שיהא כמותו. ואשר ימלא את-ידו • (ת"כ) אין לי אלא המשיח בשמן המשחה, מרבה

לב ויכפר על מקדש קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבחה יכפר ועל כהנא ועל כל עמא דקהלא יכפר:

וכפר את-מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר ועל הכהנים ועל-כל-עם הקהל יכפר:

לד ויתיה דא לכוז לקים עלם לכפרא על בני ישראל מפל חוביהון חדא בשמא ועבד כמא די פקיד יי ית משה:

והיתה-זאת לכם לחקת עולם לכפר על-בגדי ישראל מפל-חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את-משה: פ

שלא היה לובשן לגדלתו, אלא כמקים גזרת המלך • (ת"כ)

כ"י • ויעש כאשר צוה ה' וגו' • כשהגיע יום-הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של אהרן,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 131)

ללבש אותם). אף לגבי בגדי הלבן, שהיו מיוחדים לו ליום כפור זה (רש"י פסוק כג), היה עלול לחשוב שנועדו לצנן את גדלתו, ולכן ביום כפור הבא יש צורך בחידוש, בהתאם לדעתו א זו.

שלא היה לובשן לגדלתו (רש"י טז, לד) יש לשאל, מדוע נאמר שבה זה בבגדי הלבן, לא בבגדי הזהב. ויש לומר, דהנה לגבי בגדי הזהב אין חידוש בכך שלא לבשם לגדלתו, שהרי לא היו מיוחדים לו (גם הפנה הגדול הבא אחרי יכול

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואין מושחין אותו, ואם ארע פסול בכהן גדול משמש זה תחתיו, שהוא כשר ברכיו הבגדים בלא משיחה. תורה לג **(לד) וטעם ויעש כאשר צוה ה' את משה**, שקים אהרן כל מה שנצטוה, ונוהר כל ימיו שלא יבא אל מבית לפרכת, וזולתי ביום הכפורים, ועשה ביום הכפורים קרבנותיו ככל אשר צוה ה' את משה. תורה א

גדול מרבה בבגדים אלא מיאשיהו ואילך, שהרי בגמרא (הוריות ג) אמרו: משיח בשמן המשחה ומרבה בבגדים איזה מהן קודם, ואמרו (מכות יא): במיתת כלן הוא חוזר או במיתת אחד מהן הוא חוזר, שכלן נמצאים בזמן אחד. אבל בכל הזמנים אם נתרבה בבגדים כשר לעבודת יום הכפורים, שהרי לעולם מתקנין בהן אחר ביום הכפורים (ויקרא ב)

(לב) ואשר ימלא את ידו. שיכול אין לי אלא המשיח בשמן המשחה, מרבה בבגדים מניין, תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו ללבש את הבגדים, והן כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה הצלוחית של שמן המשחה. לשון רש"י. ואין הכוונה לרב, שלא יהא במקדש כהן

♦ יום רביעי י"ב ניסן ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

יז (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם אהרן ועם כהניו ועם כל בני ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי למימר:

(ב) דבר אל-אהרן ואל-בניו ואל כל-בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה יהוה לאמר:

ג גבר גבר מבית ישראל די יכוס תור או אמר או עזא במשירתא או די יכוס מכרא למשירתא:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

ז"י- אשר ישחט שור או-כשב • במקדשין - הפתוב מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן". • במחנה • (זכחים ק) חוץ לעזרה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

פי שיתיר בשר תאנה כשירחיב השם גבולם מפני שאינם במקום המקדש, לא יתיר בן במדבר אפלו חוץ למחנה, לפי שאינם רחוקים מן המזבח כאשר יהיו בארץ שירחיב השם גבולם כי אז יתיר להם בשר תאנה. וזהו דעתו של רבי ישמעאל (חלץ טו) בפרשיות הללו, ומכאן אמר (שם): דמעקרא איתסר להו בשר תאנה, והוא הנאות בכתוב על דרך הפשט.

וזהו מאמרם בהגדה (דברים רבה ד: ו) רבני אמרין הרבה דברים אסר אותם הקדוש ברוך הוא וחור והתירם במקום אחר, תדע לה, אסר הקדוש ברוך הוא לשחט ולאכל ל'ישראל עד שיביאנו פתח אהל מועד, מנין, שנאמר (בפסוק ד: ואל פתח אהל מועד וגו', מה כתיב שם: דם יחשב לאיש ההוא וגו', וכאן חור והתירו להם, שנאמר (דברים יב ב: בכל אתה נפשך תאכל בשר, מנין, ממה שקראו בענין: כי ירחיב ה' אלהיו. ומה שכתב רש"י (בפסוק א: במקדשין הכתוב מדבר וכו', הוא מדרשו של האומר (חלץ טו) בשר תאנה לא אתסר כלל, ועל דעתו נשנית ההקדשה שבתורת כהנים (כאן), אבל דרך ישוב המקראות על אפניהם ודרך חכמים בהגדות וברב המקומות כמו שפרשנו. תורה ג

יעלה אותם לשם. והנה רקן כל השחיטות בחלין ובמקדשין להיות בלן בפנים.

ולכך אמר במשנה תורה (דברים יב י"א): ובעברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו', והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו עולותיכם וזבחיכם, ואמר (שם פסוקים יג יד): השמר לה פן תעלה עלתיה בכל מקום אשר תראה, כי אם במקום וגו', להיות אסור שחוטי חוץ במקדשין עומד במקומו בשעת בית הבחירה, אבל התיר אותו בחלין, והו שאמר (שם פסוק טו): רק בכל אתה נפשך תזבח ואכלת בשר וגו', לומר שלא תתנהג בארץ המניעה הנאמרת כאן שלא ישחט חלין כלל ושיעשה הכל זבחי שלמים על מזבח ה'.

ופרש' שם (פסוק ב) הטעם, כי ירחיב ה' אלהיו את גבולך וגו', לומר כי היה האסור מתחלה בהיותם במקדש שיקל עליהם להביא כל זבחייהם אל פתח אהל מועד, אבל אחרי שירחיב גבולם יאכלו בשר תאנה וישחטו בשעריהם, אף לא המקדשין.

וזה טעם מה שהזכיר בכאן: אשר ישחט במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה, ויכיר גם השוחטים מחוץ למחנה שיהיו חייבים להביא אותם אל פתח אהל מועד, כי אף על

(ב) אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל. בעבור היות הפרשה אזהרה להקריב כל הקרבנות באהל מועד, וזהו הפהלים שהם המקריבים הקרבן שלא יקריבו בחוץ, וזהו גם ישראל שיביאום להם שם ולא יקריבו אותם בחוץ על ידי עצמם.

והנכון בפרשה, מה שהזכירו רבותינו (חלץ טו) שאסר בשר תאנה לישראל במדבר, ולא יאכלו רק שלמים שיעשו על מזבח ה', ולכך אמר שכל מי שישחט משלשת מיני הבהמות אשר מן יביאו כל הקרבנות, שהם שור וכשב ועז, שיביאום כלם אל פתח אהל מועד, ויעשו אותם זבחי שלמים ולהקריב החלב והדם על מזבח ה', ואז יאכל הוא הבשר כמשפט. ואמר שאם ישחטם במקום אחר יהיה חייב ברת.

והקריב בלשון הכתוב, כי מתחלה חייב ברת בכל שוחט בחוץ אפלו החלין, והוא האסור בבשר התאנה, ונתן הטעם בעבור שיקדישום לה' ויזרק הפהן הדם על מזבח ה' ויקטיר עליו החלב, ואחרי כן (בפסוקים ח"ט) הזהיר שלא יעשה מזבח לה' בחוץ ויקריב עליו השלמים הנזכרים או עולה, כענין הנעשה במקדשים בשעת הקטר הבהמות, רק בפתח אהל מועד

וּלְתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא לֹא אִתְּהָ לְקַרְבָּא
קִרְבָּנָא קָדָם יִי קָדָם מִשְׁפָּנָא דִּי זִמְנָא
יִתְחַשֵּׁב לְקַרְבָּא הֵהוּא דִּמְא אֲשֶׁר וְיִשְׁתַּמְצִי
אֲנָשָׁא הֵהוּא מְגוּ עֲמָה:

(ד) וְאַל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהִקְרִיב קָרְבָּן
לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁפָּן יְהוָה דָּם יִחַשֵּׁב לְאִישׁ הֵהוּא
דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הֵהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

כ"ט • דָּם יִחַשֵׁב • כְּשׁוֹפֵךְ דָּם הָאֵדָם, שְׁמַתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ. דָּם שָׁפָךְ • (ח"כ) לְרִבּוֹת אֶת הַזֶּרֶק דָּמִים בַּחוּץ.

ה כִּדִּיל דִּי זִיתוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת דְּבַחִיהוֹן דִּי
אֲנִין דְּבַחִין עַל אִפִּי חֻקְלָא וְיִתְנִינן לְקָדָם
יִי לְתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא לֹא פִּתְחָא וְיִפְסֹון
נְכֶסֶת קוּדְשִׁין קָדָם יִי יִתְהוֹן:

(ה) לִמְעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר
הֵם זִבְחִים עַל-פְּנֵי הַשֹּׁדֶה וְהֵבִיִּאם לַיהוָה אֶל-פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד אֶל-הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה
אוֹתָם:

כ"י • אֲשֶׁר הֵם זִבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רִגְלִים לְזִבְחָה.

ו יִזְרֹק בְּהֵנָּה יֵת דִּמְא עַל מִדְּבַחָא דִּי
בְּתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיִשְׁק מִרְבָּא לְאַתְקַבְּלָא
בְּרִצְעָא קָדָם יִי:

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת-הַדָּם עַל-מִזְבֵּחַ יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֹלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (רשימות חוברת קמ"ד)

נָתַן לְהַפֵּךְ אוֹתוֹ ל'דָּם וּבִשָּׁר כְּבָשָׂרוֹ' שֶׁל גּוֹף יְהוּדִי, שֶׁקָּדֹשׁ
הוּא, כִּינֹן שֶׁהִלֵּחַ וְהִתְלַהֲבוּ בַּעֲנִיגֵי הָעוֹלָם אֵינִי מְקַרָּה.
מִה-שְׁאִין-כֹּן הַבִּשָּׂר עֲצָמוֹ מְקַרָּה הוּא, שֶׁכֹּן נָתַן לְהַפֵּךְ אוֹתוֹ
לְקַדְשָׁה.

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם (יז, ו)
דָּם מִסְמַל חַיּוֹת וְחַמִּימוֹת ("כִּי נֶפֶשׁ הַבִּשָּׂר בַּדָּם הִיא"),
וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרַמֵּז שֶׁהִלֵּחַ וְהִתְלַהֲבוּ יֵשׁ לְשִׁמּוֹר
רַק לְדַבְרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה. וְלָכֵן הַדָּם אֲסוּר בְּאֲכִילָה, הֵינּוּ שְׁלֹא

ז וְלֹא יִדְבַּחֲיוֹן עוֹד יֵת דְּבַחִיהוֹן לְשִׁדְּיִין דִּי
אֲנִין טָעֶן בְּתַרִּיהוֹן קָנָם עַלְמָא תַּהִי דֹּא לְהוֹן
לְדַרְיָהוֹן:

(ז) וְלֹא-יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת-זִבְחֵיהֶם לְשִׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם
זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה-זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

כ"י • לְשִׁעִירִם • לְשִׁדְּיִים, כְּמוֹ (ישעיה יב כא): "וְשִׁעִירִים יִקְרְאוּ-שֵׁם".

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס אנדז'לס

כָּף הַיִּתְהָ יִצְרִיחַ מִשְׁנֵי יְסוּדוֹת, מִן הָאֵשׁ
וְהָאֵוִיר, וְהִיחַ מֵהֶם גּוֹף אֵינִי נִרְגָּשׁ וְלֹא
מִשָּׁג לֵאחַת מִן הַהֲרָגָשׁוֹת, כְּאֲשֶׁר נֶפֶשׁ
הַבְּהֵמָה אֵינְנָה מִשְׁגָּת לְהִרְגָּשׁוֹת
לְדַקּוֹתֶיהָ, וְהַגּוֹף הַזֶּה הוּא רוֹחֲנִי, יְטוֹס
לְדַקּוֹתוֹ וְקַלּוֹתוֹ כְּאֵשׁ וּבָאֵוִיר. וְכֹאֲשֶׁר
הַהֲרָגָה כָּל דָּבָר סִבַּת הַהִנִּיחַ
וְהַפְסֵד בְּמִרְכָּבִים מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת, כֹּף
הֵיא בְּמִרְכָּבִים הָאֵלוֹ מִשְׁנֵי הַיְסוּדוֹת,
כִּי בְּהִתְחַבְּרוֹתָם יִהְיֶה כַּעַל הַגּוֹף חֵי,
וּבְהִתְפָּרְדָּם יִהְיֶה כְּמוֹת.

וּלְכָף אֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ (חֲמִינָה טו): שֶׁשָּׂה
דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּשִׁדְּיִים, שְׁלֹשָׁה
כְּמִלְאָכֵי הַשֶּׁרֶת, וּשְׁלֹשָׁה כְּבָנֵי אָדָם.
שְׁלֹשָׁה כְּמִלְאָכֵי הַשֶּׁרֶת, יֵשׁ לָהֶם כְּנָפִים
כְּמִלְאָכֵי הַשֶּׁרֶת, וְטָסִים כְּמִלְאָכֵי

הוּא זִנְהָ מִתַּחַת אֲלֵהֵי, שִׁיחֻשֵׁב כִּי יֵשׁ
מִי שְׁמִיטִיב אוֹ יִרַע חוּץ מִהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
וְהַנּוֹרָא.

וּבְכָף רָמַז רַבִּי אֲבִרְהָם בְּמִלַּת עוֹד
הָאָמַת כְּאֲשֶׁר כְּתִבְתִּי לְמַעַלָּה
(לַעֲלֵי טו ח): וְכֵן שֵׁם הַשִּׁעִירִים יִתְבָּרַר לָךְ
מִשֵּׁם. וְיִקְרְאוּ שִׁדְּיִים בְּעִבּוֹר שְׁמִשְׁכָּנָם
בְּמִקּוֹם שְׂדוּד כְּגוֹן הַמִּדְבָּר, וְעַקֵּר
מִצִּיאוֹתָם בְּקִצּוֹת, כְּגוֹן פֶּאֶת צִפּוֹן
הַחֵרֶב מִפְּנֵי הַקֵּר.

וְדַע כִּי כְּאֲשֶׁר הִבְרִיאָה מִתַּחֲלָה
בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית כְּגוֹף הָאָדָם
וּבְכָל בְּעָלֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַצִּמְחִים וְהַמִּתְכַּחֲתוֹת
מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת, וְנִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעֹתָם
בְּכַח אֱלֹהֵי הַחַיּוֹת מִהֵן גּוֹף גַּס מְרָגֵשׁ
לְכָל חֲמִשַּׁת הַהֲרָגָשׁוֹת, לַעֲבִיז וּלְגִסְתוֹתוֹ,

(ד) וְטַעַם דָּם יִחַשֵׁב, מִמַּעֲשֶׂה
בְּרָאשִׁית. יֹאמַר, הִנֵּה כָּל בְּעָלֵי
חַיִּים וּזְלָתֵי אָדָם עֲשִׂיתִי דָּמִים בְּמִים
וּלְחִיּוּמָם כְּגִלְלִים, כְּמוֹ שְׁאִמְרָא (שָׁם ט א):
כִּינֵּק עֶשֶׂב נִתְתִּי לָכֶם אֶת כָּל, אֲכָל
אִם יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ יִחַשֵׁב כְּשׁוֹפֵךְ
דָּמִים. תוֹרָה ה

(ז) לְשִׁעִירִם. לְשִׁדְּיִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(ישעיה יב כא): וְשִׁעִירִים יִקְרְאוּ שֵׁם.
לְשׁוֹן רִשְׁ"י מִתּוֹרַת כְּהִנִּים (כ"א). וְאִמְרָא
רַבִּי אֲבִרְהָם שֶׁנִּקְרְאוּ הַשִּׁדְּיִים כֹּן בְּעִבּוֹר
שִׁיחֻשֵׁר הַגּוֹף הָרֹאֶה אוֹתָם. וְהַקְרֹב,
בְּעִבּוֹר שִׁיחֻשֵׁר אוֹתָם הַמִּשְׁגָּעִים כְּדַמּוֹת
שִׁעִירִים. וּמִלַּת עוֹד תּוֹרָה שֶׁכֵּן הִי
יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּמִצְרִים. אֲשֶׁר הֵם
זִנִּים, כִּי כָל מִבְּקָשׁ אוֹתָם וּמֵאֲמִין בָּהֶם

♦ יום חמישי י"ג ניסן ♦

ח וילהון תימר גבר גבר מבית ישראל ומן
גירא דיתגירון פיגיון די נסק עלתא או
נכסת קודשיא:

(ח) וְאֵלֶּה תֹאמְרֵי אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה אוֹיֵב:

זש"י אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עִלָּה. לְחַיֵּב עַל הַמַּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עין פרא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שָׂאם שָׁחַט אַחַד וְהָעִלָּה
חִבְרוּ, שְׁנִיָּהּ חִבְּיָן (ת"כ. חולין קט) •

ט וּלְתַרְעַ מִשְׁפָּן זִמְנָא לֹא אִיתְנָה לְמַעַבְדַּ
יְתָה קָדָם יי וְיִשְׁתַּיִצִי אֲנָשָׁא הָהוּא מַעֲמָה:

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ
לְיָהוּהָ וְנִכְבַּרְתָּ הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:

זש"י וְנִכְבַּרְתָּ. וְרַעוּ נִכְבַּרְתָּ וְיָמִיו נִכְבַּרְתִּין.

י וַיִּגְבֵּר גִּבּוֹר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
דִּיתְגִּירוֹן פִּיגִיּוֹן דִּי יִיכּוֹל כָּל דְּמָא וְאֶתָּן
רוּגְזִי בְּאֲנָשָׁא דִּיכּוֹל יֵת דְּמָא וְאֲשִׁיזִי יְתָה
מַגּוּ עֲמָה:

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם
אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנִתְּתִי פָנָי בַּנֶּפֶשׁ הָאֲכֹלָת
אֶת־הַדָּם וְהִכְבַּרְתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּה:

זש"י כָּל־דָּם. לְפִי שְׁנֵאמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר", יְכּוֹל לֹא | "כָּל־דָּם". וְנִתְּתִי פָנָי • פָּנָא שְׁלִי, פּוֹנֶה אֲנִי
יְהָ חֵיב אֵלָּא עַל דָּם הַמַּקְדָּשִׁים? תְּלַמּוּד־לוֹמַר:

יא אַרְי נֶפֶשׁ בְּסָרָא בְּדָמָא הִיא וְאֵנָּה יְהִיבָתָהּ
לְכוּן עַל מַדְבָּחָא לְכַפֵּרָא עַל נַפְשִׁיתִיכוֹן אַרְי
דְּמָא הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפֵּר:

(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁיכֶם כִּי־הָדָם הוּא
בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר:

זש"י כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר. שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, "בְּדָם הִיא" תְּלוּיָהּ, וּלְפִיכֹף נִתְּתִיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם;
תְּבֵא נֶפֶשׁ וְתִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

רמב"ן על התורה - מהדורות בזמן. אברמוביץ

וּלְכָךְ תִּרְגֵּם אֲנִיכְלוֹס וְיָבִחוּ לְשָׁדִים לֹא
אֵלֶּה (דברים לב ח) דְּבָחוּ לְשָׁדִין
דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף, יֹאמַר שְׂאִין בְּהֶם שׁוּם
צָרָה, כִּי לֹא יִמְנְעוּ הַנֶּזֶק הָעֲתִיד, וְלֹא
יַעֲשׂוּ שׁוּם תּוֹעֲלָת, וְגַם לֹא יוֹדִיעוּ
בְּרַחוּק שִׁישְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ הָאָדָם בְּדַעְתּוֹ.
וְהוּא לְשׁוֹן הַכְּתוּב גַּם כֵּן: לֹא אֵלֶּה,
כְּאֵלּוֹ אָמַר "לֹא בָּח וּמִמְשָׁלָה",
כִּי אֵלֶּהִים לְשׁוֹן אֵילּוֹת וְכַח, אֵל הֵם,
יֹאמַר שְׂאִין בְּשָׁדִים אֵילּוֹת וְשׁוּם בָּח,
וּלְכָךְ אֵין צָרָה בְּהֶם, כִּי לֹא יִרְעוּ וְגַם
הֵיטֵב אֵין אוֹתָם. תוֹרָה ח
(יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי
נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ.
מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הִזָּה שִׁיאֵמַר, שְׁיִאֲסַר
לְנוּ הָדָם מִפְּנֵי שְׁנֵתָנוּ לְנוּ לְהִיּוֹת עַל
הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ, וְהוּא חֲלָק

לח. וְהוּא עֲנִין הַהִקְטָרוֹת שִׁיַּעֲשׂוּ בְּעֲלֵי
נִגְרוֹמִנְסִיאָה לְשָׁדִים. וְסִבְתָּהּ, הִיבֵשׁ
אֲשֶׁר תִּיבֵשׁ הָאֵשׁ אֲשֶׁר בְּאֹרִי בְּגוֹפָן,
וְצָרִיף לְהַחְיִירָהּ, כְּאֲשֶׁר הִיא הָאֲכִילָה
בְּאָדָם לְצָרָה מִזֶּה שֶׁהוּא נִתָּה מִמֶּנּוּ.
וְעֲנִין מִזֶּה שְׁאֵמַר: שׁוֹמְעִין מִזֶּה שֶׁעֲתִיד
לְהִיּוֹת, כִּי בְּטִיסְתָּן בְּאֹרִי
הַשְּׂמִים וְקִבְּלוּ הָעֲתִידוֹת מִשְׁרֵי הַמַּזְלוֹת
הַשׁוֹכְנִים בְּאֹרִי, וְהֵם נִגִּידֵי הַתְּלִי.
וּמִשְׁם יִגִּידוּ גַּם בְּעֲלֵי הַכְּנָפִים
הָעֲתִידוֹת, כְּאֲשֶׁר הוּא מְנַסֶּה בְּנִחוּשִׁים,
וְכֹאֲשֶׁר אֶפְרַשׁ בְּמִקְוָמוֹ (דברים יח ט)
בְּעֹזֶרֶת הַשֵּׁם. וְאֵלּוֹ אֵינָם יוֹדְעִים בְּמִזֶּה
שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת לִיָּמִים רַבִּים וּלְעֵתִים
רַחוּקוֹת, רַק יוֹדִיעֵנוּ בְּעֲתִיד לְהִיּוֹת
בְּקֶרֶב, כִּי יִדְעוּ בְּנִסְיוֹנוֹתָם שֶׁקִּבְּלוּ מִן
הַשָּׁדִים בְּנִגְוָה לְבָא.

הַשֶּׁרֶת, וְיוֹדְעִין מִזֶּה שֶׁעֲתִיד לְבֹא
כְּמֵלֶכֶי הַשֶּׁרֶת. יוֹדְעִין סִלְקָא דַּעְתָּהּ,
אֵלּא אֵימָא שׁוֹמְעִין מִזֶּה שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת.
שְׁלִשָּׁה כְּבָנֵי אָדָם, אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּבָנֵי
אָדָם, פְּרִין וְרִבִּין כְּבָנֵי אָדָם, וּמִתִּים
כְּבָנֵי אָדָם.
וְסִבְתָּ הַמִּיתָה פְּרִיד הַחֲבוּר, הִיא הַסִּבָּה
בְּכָל הַמְּרַקְבִים. וְסִבְתָּ הַטִּיסָה
בְּקִלּוֹת יְסוּדוֹתָם, כְּאֲשֶׁר נִרְאָה גַּם
בְּעוֹף, כִּי מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָו עֲלֵיוֹ הָאֵשׁ
וְהָאֹוִיר, וְהִיִּסְדּוֹת הָאֲחֵרִים בּוֹ מַעֲשִׂים,
הוּא טָס וּפּוֹרַח, וְכָל שְׂכָן אֵלּוֹ שְׂאִין
בְּהֶם מִן הִיִּסְדּוֹת הַכְּבָדִים כְּלוֹם
שְׁטִיסְתָּן גְּדוּלָּה, יַעֲוּפוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ.
וְעֲנִין הָאֲכִילָה לְחֹף מִן הַמִּים וְהָאֵשׁ
הִרְחִיחוֹת וְהַלְחָחוֹת, כְּעֲנִין הָאֵשׁ
שֶׁתְּלַחֵף הַמִּים אֲשֶׁר בְּתַעֲלָהּ (מלכים יא י)

יב על פן אמרית לבני ישראל כל אנש
מנכון לא ייכול דמא וגיורא דיתגיוון
בניכון לא ייכול דמא:

(יב) על-פן אמרתי לבני ישראל כל-נפש מכם
לא-תאכל דם והגר הגר בתוכם לא-יאכל דם:

כ"ט כל-נפש מכם • להזהיר גדולים על הקטנים.

יג וגבר גבר מן בני ישראל ומן גיורא
דיתגיוון בניכון די צוד צידא חתא או
עופא די מתאכל ויישוד ית דמה ויכסנה
בעפרא:

(יג) ואיש איש מבני ישראל ומן-הגר הגר בתוכם
אשר יצוד ציד חיה או-עוף אשר יאכל ושפך
את-דמו וכסוהו בעפר:

אם כן, למה נאמר: "אשר יצוד"? שלא יאכל בשר,
אלא בהזמנה זאת. אשר יאכל • פרט לטמאים.

כ"ט אשר יצוד • (ת"כ. חולין פד) אין לי אלא ציד, אגוזין
ותנגולין מנין? תלמוד-לומר: "ציד", מפל-מקום.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

השם, בטעם החלב. ואם נקשה למה
אסר דם החיה והעוף אשר לא יקרב,
נדחה את השואל, שרצה להרחיקנו
מכל דם, שלא נשגה בו, אף על פי
שלא עשה כן בחלב כי נגר הוא.
והרב כתב במורה הנבוכים (ג מה) כי
היו הפסדים מואסים הדים
והשבוהו להם לטמאה, אבל יאכלו
ממנו הרוצים להתחבר לשדים
ולהנבא מהם העתידות, והתורה תכונ
לעולם להרס בניני סכלותם בהפך
מחשבותיהם, ולכך אסרה הדים
באכילה ובחיה בו להטהר בהזאות
ולזרקו על המזבח כפירה, ולכך אמר
(פסוק י): ונתתי פני בנפש האכלת את
הדם, כמו שאמר בנותן מזרעו למלך
(להלן כ ו), שהוא מביא למין ממיני
עבודה זרה, כי לא נאמר כן במצוה
אחרת.

ואלו דברים מישבים, אבל הכתובים
לא יורו כן, שהם יאמרו תמיד
בטעם האסור: כי נפש כל בשר דמו
בנפשו הוא (פסוק יד), **כי נפש הבשר
בדם הוא** (פאן), והחזיר במשנה תורה
(דברים יב כג): רק חוק לבלתי אכל הדם,
כי הדים הוא הנפש ולא תאכל הנפש
עם הבשר.

והראוי שנפרש בטעם אסורו, כי השם
ברא כל הנבראים התחתונים
לצרך האדם, כי הוא לבדו בהם מכיר
את בוראו, ואף על פי כן לא התיר
להם באכילה מתחלה רק הצומח לא

בעלי הנפש, באשר בא בפרישת
בראשית, שנאמר (בראשית א כט): הנה
נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו'.
וכאשר היה במבול שנצולו בזכותו של
נח, והקריב מהם קרבן, והיה לרצון
לו, התיר להם השחיטה, כמו שאמר
(שם ט ו): כל רמש אשר הוא חי לכם
יהיה לאכלה כזרק עשב נתתי לכם
את כל, כי חיותם בעבור האדם.
והנה התיר גופם אשר הוא חי בעבור
האדם, שיהיה להנאתו ולצרכו
של אדם, ושתהיה הנפש שבהם
לכפרה לאדם, בקרבים לפניו יתברך,
לא שיאכלוהו. כי אין ראוי לבעל נפש
שיאכל נפש, כי הנפשות כלן לאל
הנה, בנפש האדם ונפש בהמה לו
הנה, ומקרה אחד להם, כמות זה כן
מות זה, ורוח אחד לכל (קהלת ג ט).

ועל הדרך שיראוהו חוקרי היונים, מן
השכל הפועל התנוצץ ויו וזהו
צח מאד ובהיר, וממנו יצא ניצוץ נפש
בהמה. והנה היא נפש גמורה בצד
מן הפנים, ולכך יש בה דעת לברח
מן הנזק וללכת אחרי הנאות לה, והכר
ברגילים, ואהבה להם, כאהבת
הפלים לבעליהן, והכר מפלא באנשי
בית בעליהם, וכן ליונים דעת והכרה.
מן הידוע עוד, כי הנאכל ישוב בגוף
האוכל והיו לבשר אחד, ואם יאכל
אדם נפש כל בשר והוא יתחבר בדמו
והיו לאחדים בלב תהיה עבי וגסות
בנפש האדם, ותשוב קרוב לטבע הנפש

יצוה. תורה יב

ביסוי הדם בחי האדם

בשביל הנאת גופו, אלא כדי לעבוד את הבורא. וזהו תוכן מצות כיסוי הדם, שבפנינו חולין צריכים **לכסות** את הדם, שלא יהיה ניכר בהם חיות.

ועל-פי-זה יש לבאר הטעם שפיסוי הדם צריך להיות בעפר דוקא – כי עפר מורה על שפלות והכנעה "ואנכי עפר ואפר", "ונפשי עפר לכל תהיה", וכאשר האדם עוסק בדברי הרשות, צריך לעורר בנפשו הבטול וההכנעה, להיות חרד שלא להמשיך אחר תאוות הלב (לעסוק בדברי הרשות בשביל הנאת הגוף), אלא כל פונתו תהיה רק לשם שמים. אף כאשר האדם חדור כולו בקדושה, וגם דברי הרשות שלו הם חלק מעבודת ה' שלו, מובן שגם עסקי החולין שלו יכולים להיות בחיות והתלהבות, ואין צריך לכסות הדם כיון שהחיות שלו היא בקדושה שבדבר, ותו לא. וזה נרמז בזה שבהמת חולין אינה צריכה כיסוי דם, מאחר שרוב מיני בהמות ראויין למזבח.

ואיש איש מבני ישראל ומנהגל הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או-עוף אשר יאכל ושפך את-דמו וכסוהו בעפר: (יז, ג)

צוה. . . לכסות כל דם בחיה ועוף כי לא יתקרב דמם על המזבח, כי גם בעופות לא יקרב מהם רק שני מינים בלבד וגם הם אינם נשחטים, אבל בהמות רוב המצויים נשחטים לשם הנקבד, ודמם לכפר ואין ראוי לכסותו. ולא חשש לכסות דם החולין בבהמה, כי אין חולין במדבר וגם אחרי כן על הרוב יצוה. (רמב"ן בפרשתנו)

יש לבאר הענין בעבודת האדם: "דם" הוא ענין החיות, "הדם הוא הנפש", ותכליתו הוא להשתמש בו בעניני קדושה, שכל דבר שבקדושה צריכים לעשותו בחיות והתלהבות גלויה דוקא. מה שאין-כן בעניני חול – דברי הרשות של האדם, צריכים לעשותם בלי חיות, "בלא לב ולב", ד"ק למעשיך יהיו לשם שמים" דוקא לא

יד ארי נפש כל בסרא דמה בנפשה הוא ואמרית לבני ישראל דם כל בסרא לא תיכלון ארי נפש כל בסרא דמה היא כל דכלגה ישתיעי:

(יז) **כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־אֲכָלְיוֹ יִכְרֹת:**

הנפש היא הדם. 'דם' ו'בשר' לשון זכר. 'נפש' לשון נקבה.

כ"י • דמו בנפשו הוא • דמו הוא לו במקום הנפש, שהנפש תלויה בו. כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא •

טו וכל אנש די ייכול נבילא ותיבירא ביציקא ובגירא ויצבע לבושהי ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא וינדי:

(טו) **וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבִלָה וּטְרֵפָה בְּאֶרֶץ וּבְגֵר וּכְבֹשׁ בְּגֵדָיו וְרֹחֵץ בְּמֵים וְטָמֵא עֲרֵה־עֶרֶב וְטָהַר:**

נקתבה אלא לדרש. וכן שנינו: יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה? תלמוד-לומר "טרפה" – מי שיש במינו טרפה. יצא עוף טמא, שאין במינו טרפה.

כ"י • אשר תאכל נבלה וטרפה • בנבלת עוף טהור דבר הכתוב, שאין לה טמאה אלא בשעה שנגבלת בבית הבליעה. ולמדך פאן, שטמאה באכילתה ואינה מטמאה במגע, ו"טרפה" האמורה פאן, לא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

היולי לרוחות כלן, וממנו יבא הזן שעושה הדם, והדם הוא המולידו והמקומו, כענין הגלם והצורה בכל בעלי הגוף שלא ימצא האחד בלתי האחר. **ורבותינו** דרשו (בריות ד): שלשה בריות בדם, אחת לדם הנפש, ואחת לדם שהיטה, ואחת לדם פסוי וזה טעמם לבריות, אבל הטעם בשנוי הלשון בנפש ובדם כאשר פרשתי. תורה טו

תחלה (פסוק יא): **כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בָּדָם הוּא.** אחר כך הפך ואמר: **כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא,** (כאן) לומר כי הדם הוא בנפש והנפש היא בדם, ששניהם מערבין יחד, ויהיה זה כענין יין המזוג במים, שהמים ביין והיין במים כל אחד בחדו. ואחר כך פרש (כאן) כי הדם הוא הנפש עצמו, לומר שהיו לבשר אחד לא יתפרדו, לא ימצא דם בלא נפש ולא נפש בלא דם, כיודע ברוח אשר תחלתו מן הלב, שהוא

(יד) **דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא.** דמו לו במקום נפש, כי הנפש תלויה בו. לשון רש"י. ואינו נכון. אבל אפשר לפרש שיהיה **בְּנִפְשׁוֹ** כפאן בגופו. יאמר, כי נפש כל בשר דמו בגופו הוא. וכן: ברזל באה נפשו (תהלים קה יח), שבעים נפש (שמות א ט), על נפש מת לא יבא (במדבר ו ט), הגוף, כי גוף בעל נפש יקרא נפש. ועל דעתו, הנפיר הכתוב בדם שלשה דברים והם טעם אחד. אמר

(מז) **וְאִם לֹא יִכְבְּשׁוּ וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֹץ וְנִשָּׂא עֹנּוֹ: פ** טו וְאִם לֹא יִצְבַּע וּבִסְבָּה לֹא יִסְחִי וּיִקְבֹּל חֹבֶה:

כ"י- **וְנִשָּׂא עֹנּוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְנֹס לְמִקְדָּשׁ, חֵיב עַל טְמֵאָה זוֹ כָּכָל שָׁאֵר טְמֵאוֹת. וּבִשְׂרוּ לֹא**

יח (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:** א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:** ב מלל עם בני ישראל ותימר להון אנא יי אלהיכם:

כ"י- **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׁאֻמְרִי בְּסִינִי (שמות**
 כ): **"אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קִבַּלְוּ גִזְרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנָיו שְׁסוּפָן**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 89)

רבי אומר . . שסופן לנתק בעריות בימי עזרא (רש"י יח, ב) בדרך הפשט קשה לומר שפגנת הכתוב היא למאנע שיאנע זמן רב אחר כך, וכדי לתרץ קצת קשי זה, אומר רש"י דבר בשם אומר. דהנה, רבי סדר וכתב את המשנה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקוטי שיחות כרך יב עמוד 83 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

'קבלו גזרותי' גם בשמנוגדות לשכל

המנוגדת לסברא המתבקשת, הנהיגם על קבלת הגזרות. והטעם ש'עריית' הוי בגדר גזרה הוא: תכלית הנשואין הוא "פרו ורבו", ועד שנעשים ל"בשר אחד" בתולדותיהם, ועל כן מובן שיש שלמות צוה פאשר האשה היא "שאר בשרו" של האיש. ובפרט דחזינו שכל קיום העולם תלוי בכך שבני אדם הראשון התחתנו עם אחיותיהם, ואף ביעקב מצינו שנשא אחיות ויהיה מטתו שלמה, וכן עמרם נשא דודתו, ונולדו אהרן מרים ומשה. אם-כן נמצא שהסברא נותנת כי קרבה בנישואין צריקה להיות מעלה ולא איסור, ומוכנת ה"גזירה" בכך ש"איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו'", ולכן הקדימה התורה "אני ה' אלקיכם" – מעתה קבלו גזרותי.

דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם: אני הוא שאמרת בסיני אנכי ה' אלקיך וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי (יח, ב. ובפירוש רש"י). וצריך ביאור, לכאורה תוכן קבלת המלכות ("קבלתם עליכם מלכותי") הוא שמקבל על עצמו כל מה שיצוהו המלך, כולל גם גזירות, ואם-כן מדוע מוחלק רש"י "קבלתם עליכם מלכותי" (ובנוסף לכך) מעתה קבלו גזרותי? והביאור בזה: יש מקום לומר שבקבלת מלכות שמים, שקבלו בני ישראל בהר סיני, קבלו רק מצות המובנות בשכל, או לכל-הפחות שאינן מנגזרות לשכל, אבל לא קבלו גזירות שמנוגדות לשכל. ולכן, לפני שהקב"ה צוה על העריות שהם בגדר גזרה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) **אמר בעריות דבר אל בני ישראל** בלבד, בעבור היות אזהרת העריות שוה בכל ישראל, לא יתייחדו בה הכהנים, ולכן כללם באחד. ואמר בתחלה **אני ה' אלהיכם**, בטעם בעשרת הדברות (שמות כ ב). **וטעם דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם**, כאלו אמר "ואמרת אליהם בשמי אני ה' אלהיכם" וכן: קדשים ותקוה כי קדוש

אני ה' אלהיכם (להלן ט א). ואפשר כי הטעם, כי בצאת משה מלפני השם בלא מסנה ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה (שמות לד לד), איננו צריך לומר להם "כה אמר ה'" כי ידוע להם כי רוחו ודבר בו ומלתו על לשונו, לא ידבר מעצמו. וכן במקומות רבים במשנה תורה כך ידבר, כמו: והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם

היום, ונתתי מטר ארצכם, ונתתי עשב בשדה (דברים יא יג-טו), ואין משה הנותן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני חוצות ומצמיח עשב בשדה אלא שהם דברי ה' יתברך. וכן: ולא נתן ה' לכם לב לדעת, ואולף אתכם במדבר, לחם לא אכלתם ויין ושרק לא שתיתם למען תדעו כי אני ה' אלהיכם (שם כט ג). וטעם: לאהבה את ה' אלהיכם (דברים יג) כבר נתפרש (שמות כד א). תורה ג

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת אחריקדושים, תשל"א)

ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין הוא שיהיה פרו ורבו, ונעשו ל"בשר אחד" - בילדיהם, הרי מובן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא שאר בשרו של האיש. ובדיני עריות נהפוך הוא, והתחלתם: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו גו'!

ועוד: ברא הקב"ה את העולם באופן שקיימו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו אחיות שלהם, נעקב נשא אחיות והיתה מטתו דוקא שלימה, עמרם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שעלפי כל זה - האיסור ד"כל שאר בשרו" הרי הוא על-דרך פירוש רש"י בענין העקידה "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, והזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער". לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה"גזירות" בכללות, ואחר-כך בא הציווי על ה"גזירה" הפרטית, על העריות.

ג כעובדי עמא דארעא דמצרים די יתבתין פה לא תעבדון וכעובדי עמא דארעא דכנען די אנא מעל יתכון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון:

ובחקתיהם לא תלכו • מה הניח הכתוב שלא אָמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים החקוקין להם, כגון טרטיאות ואצטדיאות. רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים.

ד ית דיני תעבדון וית קמי תשרון להלכא בהון אנא יי אלהכון:

שעטנו וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גורתי עליכם, אי אתם רשאים להפטר! • ללכת בהם • אל תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלא ואלמד חכמת האמות.

האמורים בתורה שאלו לא נאמרו בדין היה לאמרן. לשון רש"י. ובתורת כהנים (פא): אלו דברים הכתובים בתורה שאלולי לא נכתבו בדין היה לכתבן, כגון הגזלות והעריות ועבודה זרה ושפיכות דמים וקללת השם. ועל דרך הפשט, משפטי כמשמען, הדינין האמורים בפרשת ואלה המשפטים ובכל התורה, ולכך יאמר:

בכל העריות ובזכור ובבהמה, והוא האמת, כי גם קדש היה בארץ בזכור מאז ועד עתה, והכתוב מעיד בהן: בני מצרים שכנף גדלי בשר (יחזקאל טו כז), ואומר: אשר בשר המורים בשרם וזרמת סוסים וזרמתם (שם כג כ), והבשר כנף, וכן: זב מבשרו (לעיל טו כ), דם יהיה זבה בבשרה (שם פסוק יט). תורה ד (ד) את משפטי תעשו. אלו דברים

והטעם שהציווי על העריות נקרא "גזירה": דבר מובן הוא, שבנוגע לנישואין, מעלת היוחסין תופסת מקום חשוב ועיקרי, ובפרט כשהבא להשתדף הוא בר יחוס נעלה. וכמו שלמדנו וראינו שהתורה האריכה בייחוסה של אשת אהרן, שנשא את "אלישבע בת עמינדב אחות נחשון" - לבאר שהיתה מצויינת בייחוסה, בהיותה (בת עמינדב וגם) אחות נחשון [וכדפירש רש"י: "מקאן למדנו, הנושא אשה צריך לבדוק באחיה"]; וכן אברהם כששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק, אמר לו "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק", כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם. ולפי זה, הסביר נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא - ממשפחתו, וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך.

(ג) כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו:

ז"ל • כמעשה ארץ-מצרים • (ת"כ) מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מכל האמות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם שמה • מגיד שאותן עצמין שכבשו ישראל, מקלקלים יותר מכלם • (ת"כ).

(ד) את-משפטי תעשו ואת-חקתי תשמרו בהם אני יהוה אלהיכם:

ז"ל • את-משפטי תעשו • אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרן. ואת-חקתי תשמרו • דברים שהם גזרת המלך, שיצא הרע משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן'? ואמות העולם משיבין עליהן, כגון: אכילת חזיר ולבישת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) ועל דעת רבי אברהם (לעיל טו כ) הופיר כמעשה ארץ מצרים על השעירים הנזכרים, וכמעשה ארץ כנען על העריות שהיו הכנענים בהם רעים וחסידים, כאשר אמר בסוף (פסוק כז) כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ. ועל דעת רבותינו בתורת כהנים (פא) היו גם המצרים שטופים בזממה

(ה) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־חֻקְתֵּי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי יְהוָה: ס

ה ותִּטְרוּן ית קִנְיִי וְיֵת דִּינִי דִי יַעֲבֹד יְהוָה
אֲנָשָׁא וְנָחִי בְּהוֹן לְחַיִּי עֲלֵמָא אָנָּא יי:

לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים.
וְחֵי בָהֶם • לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה,
וְהָלָא סוּפּוֹ הוּא מֵת! • אֲנִי ה' • נֶאֱמָן לְשֵׁלֶם שְׁכָר.

וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־חֻקְתֵּי • לרבות שאר דקדוקי
הַפְּרָשָׁה, שֶׁלֹּא פִּרְט הַכְּתוּב בָּהֶם (ח"ט). דְּבָר אַחֵר: לַתֵּן
שְׁמִירָה וְעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים, וְשְׁמִירָה וְעֲשִׂיָּה לְמִשְׁפָּטִים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם התועדויות כרך ב עמוד 288. ע"פ ביאורי החזונו)

מוסיף על כך המדרש במלים "לא שִׁמּוֹת בָּהֶם"? וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ,
שֶׁפָּנֵת הַמִּדְרָשׁ לְהַזְהִיר אֶת הָאָדָם שֶׁ"לֹא יִמּוֹת" אֲפִילוּ מֵרַב
הַתְּלַבּוּת וּדְבָבוֹת בַּקֶּבֶ"ה עַד פְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ - כְּפִי שֶׁאַרְעֵי לִבִּי
אֶהְרֹן.

וּשְׁמִרְתֶּם אֶת חֻקְתֵּי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם
הָאָדָם וְחֵי בָהֶם (יח, ה)
וְחֵי בָהֶם - לֹא שִׁמּוֹת בָּהֶם (תורת כהנים)
יֵשׁ לְתַמּוֹה: מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר בְּכַתּוּב בַּמִּפְרָשׁ "וְחֵי בָהֶם" - מֵה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י"ב אייר, ה'תשכ"ו)

עֲלֵיהֶם טַעַם?! - הוּא יָכוֹל לַעֲסוֹק בְּלִהֵט וּלְדַבֵּר עִם גּוֹיִם
רַק אוֹדוֹת "מִשְׁפָּטִים", שְׁמוּבָנִים עַל־פִּי שְׂכָל, וּבִלְשׁוֹן
הַכְּתוּב: "כִּי הִיא חֻקְמַתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לַעֲיִנֵי הָעַמִּים"; אָבֵל
לֹא בְנוֹגַע ל'חֻקִּים'. וְאַדְרָבָּה - טוֹעֵן הוּא - לְהַרְעִישׁ בְּנוֹגַע
ל'חֻקִּים' הָרִי זֶה 'חִלּוּל הַשֵּׁם'!...
וְעַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: "אִי־אַתָּה רֹשָׁאי הַלְּפָטֵר"; עֲלִיךָ לַעֲסוֹק
מֵתוֹךְ חֵיית וְלֵהֵט גַּם בַּעֲנֵן הַחֻקִּים.

וְכַהֲסִיפּוֹר הַיָּדוּעַ, שֶׁכָּאֲשֶׁר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֵמִי אֲדָמוֹר
לְקַח "מִלְמַד" עֲבוּר בְּנוֹתוֹי, טוֹעֵן הַמִּלְמַד שֶׁיִּלְמַד עִמָּהוֹן רַק
עֲנִיִּים שַׁעֲל־פִּי שְׂכָל, אָבֵל לֹא יִסְפֹּר לָהֶן אוֹדוֹת עֲנִיִּים
שֶׁהֵם לַמַּעֲלָה מֵהַשְׂכָּל וְהַטָּבַע, כְּמוֹ סִיפּוֹרִים מִבְּהִילִים
מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב וְאַדְמוֹר הַזֶּקֶן וְכוּ'. וְאָמַר לוֹ אֲדָמוֹר
נִשְׁמָתוֹ־עֶדֶן, שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלָא מִיָּד בְּהַתְחַלַּת הַחִינוּךְ
צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ אֶת הַיָּסוּד - שֶׁהַקֶּבֶ"ה מַשְׁדֵּד אֶת הַמַּעֲרֻכּוֹת
עַל־יְדֵי עֲנִיִּים שֶׁהֵם לַמַּעֲלָה מֵהַטָּבַע.

הַלְשׁוֹן שְׁמִירָה - פִּירוּשׁוֹ (גם) מִלְשׁוֹן הַמִּתְנַה, כְּפִי שֶׁהָבֵן
הִמָּשׁ לְמִקְרָא' זֹכֵר פִּירוּשׁ רַש"י בְּפָרֶשֶׁת וַיֵּשֶׁב עַל הַפֶּסֶס
"וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר", "הִיָּה מִמֵּתִין וּמִצָּפָה מֵתִי יְבוֹא".
וְכִינֹן שֶׁהַכְּתוּב מְדַבֵּק לֹמַר "וּשְׁמִרְתֶּם אֶת חֻקְתֵּי", בְּלִשׁוֹן
שְׁמִירָה דְּקָא - יֵשׁ בָּזֶה גַּם הַמִּשְׁמָעוּת שֶׁל הַמִּתְנַה וְצִיפִּיָּה,
שֶׁזֶה מוֹרָה עַל הַחֵייוֹת וְהַתְּלַבּוּת ("קֶאֱרָ") וְהַעֲרִיבוֹת
("גַּעֲשֵׂמָאק") שֶׁצָּרִיכָה לְהִיּוֹת בְּדָבָר.

וְזֶהוּ מֵה שְׁמוֹסִיִּים רַש"י בְּפִירוּשׁ הַפֶּסֶס "וְאֶת חֻקְתֵּי
תִּשְׁמְרוּ", דְּקָאֵי עַל "דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּזִירַת הַמֶּלֶךְ כו'", "אִי־
אַתֶּם רֹשָׁאִים לִיפְטֹר", וְכֵן בְּהִמָּשֵׁךְ הַכְּתוּב: "לִלְכֹת בָּהֶם",
"אַל תִּפְטֹר מִתוֹכֶם, שֶׁלֹּא תֹאמַר לְמִדַּתִּי חֻקְמַת יִשְׂרָאֵל,
אַלְוֹ וְאַלְמַד חֻקְמַת הָאוֹמוֹת" - שֶׁלֹּא מִדּוּבָר כָּאֵן אוֹדוֹת
עֲצֵם הַלִּימוּד וְהַקִּיּוּם, אֲלָא אוֹדוֹת הַחֵייוֹת וְהַתְּלַבּוּת בָּזֶה.
יְהוּדִי יָכוֹל לְטַעוֹן: כִּיצַד יְכוּלִים לְדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
חֵייוֹת וְהַתְּלַבּוּת ("עַר זָאל זִיךְ קֶאֱכֵן") בְּ"חֻקִּים" שֶׁאֵין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טוֹבִים כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, וְלַחֲיֵי הָעוֹלָם
הַבָּא וְכוּתֶם שְׁלֵמָה שָׁם.
וְהַעֲוִיבוֹת כָּל עֲנִיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינֶם
מִשְׁגִּיחִים עֲלָיו כְּאֵלוֹ אֵינֶם
בְּעֲלֵי גוֹף, וְכָל מַחֲשַׁבְתָּם וְכוּנָתָם
בְּבוֹרָאֵם בְּלִבָּר, כְּאֲשֶׁר הִיָּה הָעֵינִן
בְּאַלְיָהוּ, בְּהִדְבָק נִפְשָׁם בְּשֵׁם הַנִּבְכָּר
יְחִיזוּ לַעַד בְּגוֹפָם וּבְנִפְשָׁם, כְּנִרְאָה
בְּכַתּוּב בְּאַלְיָהוּ, וְכִידוּעַ מִמֶּנּוּ בְּקִבְלָהּ,
וְכִמוֹ שֶׁכָּא בְּמִדְרָשִׁים בְּחִנוּךְ וּבְכִנֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא הָעוֹמְדִים בְּתַחֲתֵי הַמֵּתִים.
וְלִכְךָ יֹאמְרוּ הַכְּתוּבִים בְּשִׁכְר הַמִּצּוֹת
לְמַעַן יִצְרִיכוּן יְמִיךָ (שְׁמוֹת כ"ב), לְמַעַן
תִּחְיֶה (דְּרִיבֵר טו"ו), וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים (שָׁם כב
ו), כִּי הַלְשׁוֹן יְכַלֵּל מִיָּנִי הַחֵיִים כָּלֶם
כְּפִי הָרְאוּי לְכָל אֲחֵד. תוֹרָה ה

וְדַע כִּי חֵי הָאָדָם בְּמִצּוֹת כְּפִי הַכְּתוּב
לָהֶם. כִּי הָעוֹשֶׂה הַמִּצּוֹת שֶׁלֹּא
לְשִׁמּוֹן עַל מִנֵּת לְקַבֵּל פֶּרֶס וְיִחְיֶה בְּהוֹן
בְּעוֹלָם הַזֶּה יָמִים רַבִּים בְּעֶשֶׂר וּבְנִכְסִים
וְכְבוֹד, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ג טו):
בְּשִׂמְאֵלָה עֶשֶׂר וְכְבוֹד, וּפְרָשׁוֹ (שְׁבַת ג):
לְמִשְׁמָאֵלִים בָּה עֶשֶׂר וְכְבוֹד. וְכֵן אוֹתָם
אֲשֶׁר הֵם מִתְעַסְקִין בְּמִצּוֹת עַל מִנֵּת
לְזוֹכֹת בְּהוֹן לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁהֵם הָעוֹבְדִים
מִיִּרְאָה, וּזְכִיִּים בְּכּוֹנְתָם לְהַצִּיל
מִמִּשְׁפָּטֵי הָרָשָׁעִים, וּנְפִשָׁם בְּטוֹב תְּלִין.
וְהַעֲוִיבוֹת בְּמִצּוֹת מֵאֲהָבָה בְּדִין
וְכָרְאוּי, עִם עִסְקֵי הָעוֹלָם
הַזֶּה, כְּעֵנֶן הַנּוֹבֵךְ בְּתוֹרָה בְּפָרֶשֶׁת אֵם
בְּחֻקְתֵּי (לֵהֲלֹן כ"ו): וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת
בְּצִיר גֹּו', יִכּוֹב בְּעוֹלָם הַזֶּה לְחֵיִים

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם,
כִּי הַיָּדִינִים נִתְּנוּ לְחַיֵּי הָאָדָם בְּיָשׁוּב
הַמִּדְיָנוֹת וּשְׁלֹם הָאָדָם, וְשֶׁלֹּא יִזְיֵק
אִישׁ אֶת רַעְיוֹ וְלֹא יִמִּיתֶנּוּ. וְכֵן יִחְקֹאֵל
הַזִּכִּיר פְּעָמִים רַבּוֹת בְּמִשְׁפָּטִים: אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אֶתֶם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם, (יחזקאל
כ"א יג כ"א) וּבְשִׁבְתוֹת אוֹמַר (שָׁם פְּסוּק יב):
לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם, וְכֵן בְּחֻקְמִיָּה
(ט כט): וּבְמִשְׁפָּטֵיךָ חֲטָאוּ כִּם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אֲדָם וְיִחְיֶה בָהֶם.
וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (יִקְרָא פ"ה): וְחֵי בָהֶם,
וְלֹא שְׁמִיּוֹת בָּהֶם, לְלַמֵּד עַל
פְּקוּדָה נֶפֶשׁ שְׂדוּחָה אֶת הַשְּׁבֵת וְהַמִּצּוֹת.
וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד (ח"כ ק"א): וְחֵי בָהֶם, לְעוֹלָם
הַבָּא, אִם תֹּאמַר בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהָלָא
סוּפּוֹ הוּא מֵת. וְאֵם כֵּן, יִחְזוֹר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אֶתֶם הָאָדָם גַּם עַל חֻקְתֵּי.

קד שיעור יומי ליום שישי י"ד ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת אחרי

וחמי אדמו"ר, שגם המצוות ד'משפטים" צריך לקנמן (לא מצד חיוב השקל, אלא) מתוך אותה "קבלת עול" שבה מקיימים המצוות ד'חוקים", "שהן גזרת המלך", שזהו תוכן הענין ד'שמירה ועשיה למשפטים". וכידוע גם בענין "קרבנות אלקים לי טוב", שפאשר העבודה היא מצד הרגש עצמו, אין זה תכלית הכונה כו'.

וכן הוא בנדון דידן - שצריך להיות חיות ולחט ולהכריז ברחובות ("שרייען אין די גאסן") אודות ענין ה"חוקים" שהם למעלה מן השקל. וזהו גם תוכן הפירוש "ליתן שמירה ועשיה לחוקים ושמירה ועשיה למשפטים" - שהקיום של חוקים ומשפטים צריך להיות באופן שונה, וכמובאר הפתגם של כבוד קדושת מורי

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת אחרון של פסח תשמ"ז. התועדויות תשמ"ז כרך כ. עמ' 451)

ה"וחי בהם" (שעשית מצוה ממשיכה בחיות) בחוטי הציצית הגשמיים ממש.

וחי בהם (יה, ה)
מספר שאצל הבעל-שם-טוב התנועעו חוטי הציצית מעצמם, כאלו היו דבר חי. כי אצל הבעל-שם-טוב נתגלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (היוסיוס י' בשבט)

צדק, אמר לה:
על קיום המצוות נאמר "וחי בהם", הינו שיש להכניס חיות במצוות. כדי לעשות זאת מיוקחים להיות בעל פה, בריאים וחזקים, ולהיות בשמחה. וסים ואמר: אינך חובת להתפלל לפני האכילה. מוטב לאכל בשביל התפלה, מלהתפלל בשביל האכילה!

הרבנית רבקה, זוגתו של כבוד קדושת אדמו"ר המהר"ש, חלתה פעם, והרופא צוה עליה לאכל תיכף בקומה משנתה. הרבנית, שלא רצתה לטעם קדם התפלה, נהגה להתפלל תחלה בהשקמה, ורק לאחר מכן לאכל פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה, כבוד קדושת אדמו"ר ה'צמח-

♦ יום שישי י"ד ניסן ♦

וְגִבֹר גִּבֹּר לְכָל קָרִיב בְּסֵרָה לֹא תִקְרְבוּן
לְגִלְזָה עֲרִיבָא אָנָּה יי:

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל-שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלְזָה
עֲרִיבָא אָנִי יְהוָה: ם

נ"י - לא תקרבו • להזהיר הנקבה פזר, לכן נאמר לשון רבים. אני ה' • נאמן לשלם שכר.

ז ערית אביו וערית אמו לא תגלי אמוך היא
לא תגלי עריתה:

(ז) עֲרֻת אָבִיךָ וְעֲרֻת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא
לֹא תִגְלֶה עֲרֻתָּה: ם

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כ"ט, ירחיק הדבר מפני השאר, והלשון נגזר מן: הנשאר בציון והנותר בירושלים (שעיה ד א). ולכך יאמר: שארה הנה ומה הוא (להלן פסוק יז), כלומר אינם נשואין ואישות כי לא יצליח, אכל היא ומה מחשבת תאנה בלבד. ומה העריות מכלל החקים, דברים שהם גזרת מלך, והגזרה הוא הדבר העולה על דעת המלך שהוא החכם בהנהגת מלכותו והוא היודע הצרך והתועלת במצוה ההיא שישנה בה, ולא יגיד אותו לעם וולתי לחכמי יועציו. תורה ז

(ז) עֲרֻת אָבִיךָ וְעֲרֻת אִמְךָ. לשון רש"י: עֲרֻת אָבִיךָ, זו אשת אביו. וְעֲרֻת אִמְךָ, להביא אמו שאינה אשת אביו. עֲרֻת אִשְׁתְּ אָבִיךָ (פסוק ח), לרבות

רבות למאות ולא לפים. ומה יזיק אם ישא את בתו לבדה כמתר לבני נח (סנהדרין נח), וישא שתי אחיות כיעקב אבינו, ואין לאדם נשואים הגונים כמו שישא את בתו לבנו הגדול ממנה, וינחילם בנחלתו ויפרו וירבו בביתו, כי הארץ לא תהו בראש לשבת יצרה. (שעיה מה יח) ואין יגידנו דבר מקבל בזה, אכל כפי הסבא יש בענין סוד מסודות היצירה דבק בפנש והוא מכלל סוד העבור שגבר רמזנו לו:

ידע כי המשגל דבר מרחק ונמאס בתורה וולתי לקיום המין, ואשר לא יולד ממנו הוא אסור, וכן אשר איננו טוב בקיום ולא יצח בו תאסר אותו התורה. זה טעם: אֶל כָּל שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ (פאח), כי את שארו הערה (להלן

(ו) אֶל כָּל שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלְזָה עֲרִיבָה. טעם אסור העריות בשאר הבשר איננו מפרש. והרב אמר במורה הנבוכים (ג מט) כי הוא למעט המשגל ולמאס אותו ולהסתפק ממנו במקט, והנשים האלה אשר אסר הכתוב בשאר האשה הן המציות עמו תמיד, וכן בשאר עצמו מציות לו והוא נסתר עמיהן. וכטעם הזה יגיד הרב על קלו.

וכבר כתב רבי אברהם גם כן כי בעבור היות יצר לב האדם בבהמות לא יתכן לאסר כל הנקבות. והנה אסר כל הנמצאות עמו בכל שעה. וזה טעם חלוש מאד, שיחזיב הכתוב פרת על אלה בעבור המצאן עמו לפעמים, ותתיר שישא אדם נשים

אף כֹּאן אֵשֶׁת אֲבִיו. וְעֲרֹת אִמָּךְ • לְהִבִּיא אִמּוֹ שְׂאִינָה אֵשֶׁת אֲבִיו.

זו אֵשֶׁת אֲבִיךָ. או אינו אֶלָּא כְּמִשְׁמַעוֹ? נֹאמַר כֹּאן: "עֲרֹת אֲבִיךָ", וְנֹאמַר לְהִלָּן (לְקַמֵּן ט): "עֲרֹת אֲבִיו גִּלָּה". מִה לְהִלָּן אֵשֶׁת אֲבִיו,

ח עֲרֹת אֵשֶׁת אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אֲבִיךָ הִיא:

(ח) עֲרֹת אֵשֶׁת אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אֲבִיךָ הוּא: ם

זש"י עֲרֹת אֵשֶׁת אֲבִיךָ • לְרִבּוֹת לְאַחַר מִיתָה.

ט עֲרֹת אֲחֻתְךָ בֶּת אֲבִיךָ או בֶּת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבִיךָ מִן אִמָּת אֲחֵרִי או מִן אִמָּךְ לְגַבֵּי אֲחֵרִי לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהֶן:

(ט) עֲרֹת אֲחֻתְךָ בֶּת אֲבִיךָ או בֶּת אִמָּךְ מוֹלֶדֶת

בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרֹתֶיהֶן: ם

לו לֹא לְאֲבִיךָ: קִים אֶת אִמָּה, וּבִין שְׂאוּמֵרִים לוֹ: הוּצָא אֶת אִמָּה, כְּגוֹן: מִמָּוֶרֶת או נְתִינָה.

זש"י בֶּת אֲבִיךָ • אף בֶּת אֲנוּסָה כְּמִשְׁמַע. מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ • בֵּין שְׂנוּלָדָה מֵאוֹתָה שְׂאוּמֵרִים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בֶּת אֲבִיו, יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שְׂרָאוּי לְהִגַּד כְּבוֹד הָאִחוּהָ בְּמוֹלֶדֶת מִן הַנְּשׂוּאִין וְלֹא בְּכֹאֵן מִן הַנְּנוּת שֶׁהֵלַל הַפָּקֶד, וּלְכַד הַצָּרֶף הַכְּתוּב לְהוֹדִיר עַל הַכֹּל.

וְעוֹד הַזְכִּיר בְּאַחֻתוֹ מִן הָאֵב כְּתוּב אַחֵר (פֶּסוּק יא): עֲרֹת בֶּת אֵשֶׁת

אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ, וְהִיא אֲחֻתוֹ בֶּת אֲבִיו מִן הַנְּשׂוּאִין. וְהַצָּרֶף לְהוֹדִיר זֶה,

בְּעֵבֶר שֶׁהוֹדִיר (כֹּאן): עֲרֹת אֲחֻתְךָ בֶּת אֲבִיךָ סֵתָם, וּפִרְשׁ בְּבֶת אִמּוֹ (כֹּאן)

מוֹלֶדֶת בֵּית, בְּנִשְׂוִאִין, או מוֹלֶדֶת חוּץ, בְּנוּת, וְיִחָשֵׁב מִנָּה בְּבֶת הָאֵב מִן

הַנְּנוּת שֶׁתִּהְיֶה מִתְּרֵת, כִּי אוּלִּי לֹא תַחֲשׂוּ הַתּוֹרָה לְשָׂאֵר הָאִישׁ הַבָּא מִן

הַנְּנוּת בְּעֵבֶר שֶׁאֵין הַנּוֹלָדִים יוֹדְעִים לוֹ, וּלְכַד בְּאֵר וְאָמַר (בִּפְסוּק יא): עֲרֹת

בֶּת אֵשֶׁת אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ, לְהַגִּיד כִּי בֶּת אֲבִיו הַנּוֹכַח בְּתַחֲלָה אִינָה בֶּת

אֵשֶׁת אֲבִיו. וּבְעֵבֶר שֶׁהִיא בְּכַנִּי נֹחַ אִסּוּר בְּאַחֻהָ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאֵב

(סִנְהֵדִין נח), יִפְרֹשׁ הַכְּתוּב כִּי בִּישְׂרָאֵל כָּלן שׁוֹת בְּאִסּוּר.

וְהַנְּכוּן בְּפֶשֶׁת הַכְּתוּב הִזָּה, מִה שֶׁאָמַר חֻקִּים בְּגִמְרָא כְּמִשְׁכַּת יְבָמוֹת

(כב): הָבָא עַל אֲחֻתוֹ וְהִיא בֶּת אֵשֶׁת אֲבִיו שְׂאִינָה אִמּוֹ, חֻיב מִשּׁוֹם אֲחֻתוֹ

וּמִשּׁוֹם בֶּת אֵשֶׁת אֲבִיו, וּמִפְּרֹשׁ שָׁם: מִכְּדִי כְּתִיב (כֹּאן): עֲרֹת אֲחֻתְךָ בֶּת

אֲבִיךָ, בֶּת אֵשֶׁת אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ (פֶּסוּק יא) לְמַד לִי, שֶׁמַּע מִינָה לְחֻיָּב מִשּׁוֹם אֲחֻתוֹ וּמִשּׁוֹם בֶּת אֵשֶׁת אֲבִיו. וְיִכְפַּל

הַכְּתוּב בְּלֹאֵין, לְחִיָּב עַל כָּל שֶׁם וְשָׁם, כִּי אֶפְלוּ בְּשִׂרְצִים יִכְפַּל לֹאֵין רַבִּים בְּשֶׁם אֶחָד לְלֶקֶת עֲלֵיהֶם. תוֹרָה י

וְהֵן כָּלן בְּכֶרֶת, חוּץ מִן הַנּוֹלָדֶת מִשְׁפָּחָה וְנִכְרִית.

וְאִנִּי תַמַּה עַל הַרְבֵּי שֶׁהָרִי בְּגִמְרָא כְּמִשְׁכַּת יְבָמוֹת בְּפֶרֶק שְׁנִי (כג)

מִפְּרֹשׁ: וְאָמַר פֶּרֶט לְאֲחֻתוֹ מִחֻיָּבִי לֹאֵין, אֲמַר רַב פֶּפֶא חֻיָּבִי לֹאֵין תַּפְסִי

כְּדוֹ קְדוּשָׁין, דְּכְתִיב (דְּבָרִים כא טז): כִּי תִהְיֶין לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת

שְׁנוּאָה, וְכִי יֵשׁ אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְיֵשׁ שְׁנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא אֲהוּבָה

אֲהוּבָה בְּנִשְׂוִאִיָּה, וְאָמַר רַחֲמָנָא כִּי תִהְיֶין לְאִישׁ. בְּנִשְׂוִאִיָּה, וְאָמַר רַחֲמָנָא כִּי תִהְיֶין מִחֻיָּבִי בְּרִיתוֹת,

וְאָמַר פֶּרֶט לְאֲחֻתוֹ מִחֻיָּבִי בְּרִיתוֹת, אֲמַר רַבָּא אֲמַר קָרָא (כֹּאן): עֲרֹת אֲחֻתְךָ

בֶּת אֲבִיךָ או בֶּת אִמָּךְ מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ, בֵּין שְׂאוּמֵרִין לְאֲבִיךָ קִים

בֵּין שְׂאוּמֵרִין לְאֲבִיךָ הוּצָא, וְאָמַר רַחֲמָנָא אֲחֻתְךָ הִיא.

וְהִנֵּה פְּרוּשׁוֹ שְׂאוּמֵרִים לוֹ הוּצָא, שְׂתוּצִיאָנָה מִבֵּיתְךָ שְׂאִינָה

אִשְׁתְּךָ, וְאֵין קְדוּשָׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, שְׁהֵם חֻיָּבִי בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְאֵף עַל

פִּי כֹן חֻיָּב עֲלֶיהָ מִשּׁוֹם אֲחֻתוֹ. אֶבֶל אֲחֻתוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנִּכְרִית אִינָה

בְּכָלל הָאִסּוּר הִזָּה מִפְּנֵי שֶׁהוּלָד כְּמוֹהָ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁת יֹאמַר: עֲרֹת אֲחֻתְךָ

בֶּת אֲבִיךָ או בֶּת אִמָּךְ מוֹלֶדֶת מִן הַנְּשׂוּאִין, שֶׁהַכְּנִיסָה הָאִישׁ לוֹ לְבֵית,

או מוֹלֶדֶת חוּץ, שֶׁמִּצָּא אִישׁ אוֹתָהּ בַּחוּץ וְתַפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְיִלְדָה לוֹ, לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָה.

הַזְכִּיר בְּבֶת אִמּוֹ בֵּין שֶׁתְּנָלָד מִן הַנְּשׂוּאִין או מִן הַנְּנוּת, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָת מִשְׁתִּיבֶה בֶּת אִמּוֹ וְלֹא

לְאַחַר מִיתָה. וְכֹן פִּרְשׁ: עֲרֹת אֲחִי אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה (פֶּסוּק יד), וּמִדּוֹ עֲרֹתוֹ, אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב. וְכֹן הוּא בְּאִמָּת

כְּפִי מִשְׁמַעוֹת הַנִּכּוֹן. אֶבֶל בְּגִמְרָא כְּמִשְׁכַּת סִנְהֵדִין (נד) הָעֲלוּ כִּי עֲרֹת אֲבִיךָ וְעֲרֹת אֲחִי אֲבִיךָ

עַל הַזְכָּרִים מִמֶּשׁ, וְלִחְיָבוֹ בְּשׁוּגֵג שְׁתִּים. וְאִנִּי תַמַּה לְדַעַתְם, לְמַד לֹא יוֹדִיר כֹּן

בְּכֹן וּבְאֵחָ עִם עֲרֹת נְשִׁיהֶם, וְאוּלִּי חֻשָּׁה הַתּוֹרָה בְּכָבוֹד הַנִּקְנִים יוֹתֵר.

אֶבֶל כָּל פֶּסוּק וּפֶסוּק בְּפֶרֶשׁ אֲהוּרָה אֶחָת, לֹא כֹאן בְּפֶרֶשׁ שְׁתֵּי אֲהוּרֹת

בְּלֹא אֶחָד, כִּי הִלָּא בְּאַחִיוֹת כָּלן וְכֹן הַנְּנוּת אֶחָת הִנֵּה.

וְהַנְּכוּן בְּעִינֵי עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁת, כִּי עֲרֹת אֲבִיךָ וְעֲרֹת אִמָּךְ לֹא אֶחָד

הוּא וְאֲהוּרָה אֶחָת, וְיִמְנַע שְׁלֹא יָבֹא עַל אִמּוֹ, כִּי בְּבֹא עֲלֶיהָ יִגְלֶה עֲרֹת אֲבִיו

וְעֲרֹת אִמּוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר (כֹּאן): אִמָּךְ הוּא, כִּי עֲשִׂיתָ בָּהּ שְׁתִּים רָעוֹת, שְׁגִלִית עֲרֹת

אִם וְעֲרֹת אֵב. וְאַחֲרֵי שֶׁהוֹדִיר עַל עֲרֹת אֲבִיו שֶׁהִיא

אִמּוֹ חִזַּר וְהוֹדִיר עַל עֲרֹת אֵשֶׁת אֲבִיו שְׂאִינָה אִמּוֹ, וְאָמַר (בִּפְסוּק הֵבֵא):

עֲרֹת אֵשֶׁת אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אֲבִיךָ הוּא. וְכֹן: עֲרֹת אֲחִי אֲבִיךָ לֹא

תִּגְלֶה (פֶּסוּק יד) פְּרוּשׁוֹ: אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב, וּלְכַד לֹא אֲמַר "וְאֶל". תוֹרָה ח

(ט) מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ, בֵּין שְׂאוּמֵרִים לְאֲבִיךָ קִים אֶת אִמָּה

בֵּין שְׂאוּמֵרִים לְאֲבִיךָ הוּצָא אֶת אִמָּה, כְּגוֹן מִמָּוֶרֶת או נְתִינָה. לְשׁוֹן רִש"י.

וְאִינוּ נִכּוֹן, כִּי יֵצֵא מִנָּה שְׂאֻחֻתוֹ מִן הַעֲרִיּוֹת לֹא תִהְיֶה בְּכָלל הָאִסּוּר הִזָּה,

(י) עֲרוֹת בַּת־בִּנְיָ אוֹ בַת־בֶּתְרָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן יַעֲרִיט בַת בֶּרֶךְ אוֹ בַת בֶּרֶךְ לֹא תִגְלִי עֲרִיטָהֶן אֲרִי עֲרִיטָהּ אֵינִי: כִּי עֲרוֹתֶיךָ הֵנָּה: ם

כ"י • עֲרוֹת בַּת־בִּנְיָ וְגו' • (יבמות צו) בִּבְתוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ - הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וּבְתוֹ וּבַת בְּתוֹ מֵאֲשֶׁתּוֹ, אָנוּ לְמַדִּין מִ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תִגְלֶה", בֵּין שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר. עֲרוֹת בַּת־בִּנְיָ. קִלְיָנוֹת לְבֶתֶךָ, אֲלֵא לְפִי שֶׁאֵין מְזִהִירִין מִן הַדִּין, לְמַדוּהָ מִ'גִּזְרֵה-שְׁוֵה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) •

(יא) עֲרוֹת בַּת־אִשָּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אַחֲוֹתֶיךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם יַעֲרִיט בַת אֶתֶּת אָבִיךָ דִּילִידָא מִן אָבִיךָ אַחֲתָךָ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרִיטָהּ:

כ"י • עֲרוֹת בַּת־אִשָּׁת אָבִיךָ. לְמַד שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב עַל אַחֲוֹתוֹ מִשְׁפָּחָה וְנִכְרִית, לְכַךְ נֶאֱמַר: בַּת־אִשָּׁת אָבִיךָ, בְּרִאיוֹנָהּ לְקַדוּשִׁין.

(יב) עֲרוֹת אַחֲוֹת־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא: ם יַב עֲרִיט אֶתֶּת אָבִיךָ לֹא תִגְלִי קְרִיבַת אָבִיךָ הִיא:

(יג) עֲרוֹת אַחֲוֹת־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ הוּא: ם יַג עֲרִיט אֶתֶּת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אֲרִי קְרִיבַת אִמְךָ הִיא:

(יד) עֲרוֹת אַחֲוֵי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דִּדְתָךְ הוּא: ם יַד עֲרִיט אֶח אָבִיךָ לֹא תִגְלִי לְאֶתֶּתָהּ לֹא תִקְרָב אֶתֶּת אֶח אָבִיךָ הִיא:

כ"י • עֲרוֹת אַחֲוֵי־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה • וּמָה הִיא עֲרוֹתָ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

(טו) עֲרוֹת כֹּלֶתְךָ לֹא תִגְלֶה אִשָּׁת בִּנְיָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם טו עֲרִיט כֹּלֶתְךָ לֹא תִגְלִי אֶתֶּת בֶּרֶךְ הִיא לֹא תִגְלִי עֲרִיטָהּ:

כ"י • אִשָּׁת בִּנְיָ הוּא • לֹא אִמְרִיתִי אֲלֵא בְּשִׁישׁ לְבִנְיָ אִישׁוֹת בָּהֶן, פָּרַט לְאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עח) •

(טז) עֲרוֹת אִשָּׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ הוּא: ם טז עֲרִיט אֶתֶּת אֲחִיךָ לֹא תִגְלִי עֲרִיט אֲחִיךָ הִיא:

(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בַּת־בִּנְיָ וְאֶת־בַּת־בֶּתְרָ לֹא תִקַּח לְנָלוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הֵנָּה זְמָה הוּא: יו עֲרִיט אֶתֶּת וּבִתָּהּ לֹא תִגְלִי יָת בַּת בֶּרֶה וְיָת בַּת בֶּרֶתָהּ לֹא תִסַּב לְגִלְעָה עֲרִיטָהּ קְרִיבָן אֵינִי עֲצַת חֲטָאִין הִיא:

כ"י • עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צו) לֹא אָסַר הַכְּתוּב אֲלֵא עַל־יְדֵי נְשׂוּאֵי הָרֵאשׁוֹנָה, לְכַךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיָּסָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֶנֶשׁ: "אֲשֶׁר יָקַח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּה" (לִקְחָן כ), לְשׁוֹן קִיָּסָה, אֲבָל אֲנִס אִשָּׁה, מִתֵּר לְשֵׁא בִּתָּהּ. שְׂאֵרָה הֵנָּה • קְרוּבוֹת זו לְזוֹ. זְמָה • עֲצָה, כְּתִירוֹמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שִׁיִּצְרָךְ יוֹעֲצֶךָ לְחֲטָא.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) זְמָה הִיא. תִּרְגָּם אֲנִקְלוֹס עֲצַת יוֹעֲצֶךָ לְחֲטָא. וְלֹא יִדְעִיתִי טַעַם לָזֶה, שְׂכַל הָעֲרִיטוֹת גַּם הָעֲבֵרוֹת הָאֲחֵרוֹת הִצְרָךְ יוֹעֲצוֹ לְחֲטָא. אֲבָל הָעִנְיָן הוּא, כִּי שֵׁם זְמָה גִּזְרוּ מִן: כִּי־אֲשֶׁר וְזִמָּה לְעִשׂוֹת חֲטָאִין הִיא. וְכֵתֵב רִשִׁי: שִׁיִּצְרָךְ

רַעֲיָא אֶל-אֲחֻתָּהּ • (קידושין 9) שְׁתִּיחֶן כְּאֻחָתָהּ • לְצָרָר • שְׂאֵם גְּרָשָׁהּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחֻתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּחַיִּים •

וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצִדָּר (יח, יח) "בְּכֶאֱן יִפְרֹשׁ הַכֶּתֶב טַעַם הָאִסּוּר . . הֵן רֵאוּיוֹת שֶׁתְּהִינָה אֲחֵהָבוֹת זֶז אֶת זֶז, לֹא שֶׁתְּהִינָה צִדּוֹת" (הַמְבִי"ן), "וְלֹכֵן לֹא אִסּוּר זֹלֶתִי בְּחֵי אַחֲוֹתָהּ" (סְפּוּרוֹנִי). וְאִילוּ יֵשׁ לוֹמַר, שְׁמִטָּעַם זֶה, הָאִסּוּר הוּא - לִפִּי דֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט - גַּם בְּבִנְיָנִי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפֶן הַדִּין גַּם לִפִּי דֶרֶךְ הַהֲלָכָה (רֵאָה רַמ"ה סְנֵהדִרִּין נח, א).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְאִחֵיו (דברים יט ט), ומחשבה ההגונה יקראו מומה, ולא יבצר ממך מומה (איוב מב ה), ולזנות העשוי במחשבה בסתר יקרא זמה, כענין: אם נפתה לבי על אשה (שם לא ט), ובתיב (שם פסוק יא): כי היא זמה והוא עון פלילים, וכן: ומופתך ותנוותיך (יחזקאל כג כט), וזמת ונותר (ירמיה יג כז), הנאמר בסתר ובגלוי. **וּלְפִי דַעֲתִי**, אמר הכתוב **זְמָה** באשה ובבתה (פא) **וְאִשָּׁה וְאִמָּה** (להלן כ ד), לגנות הענין, לומר כי כשישכב עם אחת שהיא אשתו יחשב באחרת בעבור קרבתם ודמיונם, והנה תהיה שכית שתיהן לו זמה. והוא הענין שהזכירו רבותנו (דברים כ): וברתי מכם המזוכרים והפושעים בי (יחזקאל כח), אלו בני תשע מדות וכו', ולכך אמר הכתוב (פא): **עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה**, וכן יאמר: ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא (להלן כ ד), ולא אמר ערות בת אשתך לא תגלה, וערות אם אשתך לא תגלה. **וּמַעַם** הכתוב, כי מתחלת הפרשה (פסוק א) אמר: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרב, כי אסר הקרובות לו משום שארו, ונתן בהם טעם (פסוק ז): כי ערותך הנה, ועבשו (פסוקים יח-יט) כשאסר קרובות אשתו אמר: **שְׂאֵרֶה הֵנָּה**, לומר שגם המה אסורות מפני שהן שאר זו לזו ותהיה משכבן בשתיקה זמה כמו שפרשתי. וכן אמר הכתוב (יחזקאל כב יא): ואיש את פלחו טמא בזמה, שטמאה לבעלה, כי גם בהיותה עמו תחשב

(כ) וְאֵל־אִשֶּׁת עֲמִיתָךְ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ לְזָרָה לְטִמְאַתָּהּ בָּהּ:

כּוּבֹאֲתַת חֲבֶרְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ לְזָרָע לְאִסְתַּאֲבָא בָּהּ:

(כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֹל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כא וּמִבְּנֵיךָ לֹא תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֹל יְת שְׁמָא דְאֱלֹהֵיךָ אֲנָא יְיָ:

ז"ל לְמַלְךְ • עֲבֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׁשֻׁמָּה מַלְךְ, וְזוֹ הִיא עֲבֹדַתָּהּ, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמְרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׁין שְׁתֵּי מִדּוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֶּן בְּרִגְלָיו בֵּין

שְׁתֵּי מִדּוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא־תִתֵּן • זוֹ הִיא מִסִּירָתוֹ לְכַמְרִים. לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ • זוֹ הַעֲבֵרַת הָאֵשׁ.

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

בו תנופה או הגשה לפני המלך, והם מחזירין אותו לידי האב, והוא לוקחו ומעבירו בלהב האש, וזהו: מעביר בנו ובתו בָּאֵשׁ (דברים יח ט).
וְכָךְ אָמְרוּ בִירוּשָׁלַיִם (סנהדרין פ"ו ה"י): לְעוֹלָם אֵינּוּ חַיִּב עַד שִׁימְסְרֵנוּ לְכַמְרִים וְיִשְׁלְנוּ וְיַעֲבִירוּנוּ, כְּלוּמַר שִׁיטְלֵנוּ מִהֶם וְיַעֲבִירוּנוּ הוּא. אָבֵל לֹא הָיָה שׁוֹרְפוֹ, שְׁהָרִי אָמְרוּ (סנהדרין סד): הַמַּעֲבִיר אֶת עַצְמוֹ פְּטוּר, שְׁהוּא חַי אִף לְאַחַר הַעֲבָרָה וְכָךְ פֵּרַשׁ רַש"י.
וְעַם כָּל זֶה הִנְרָאָה פְּעִינֵי מַהֲכָרַע הַפְּסוּקִים כִּי הָיָה הַבֶּן לְמַאֲכֵלֶת הָאֵשׁ, שֶׁהַכְּתוּב אֹמֵר (יחזקאל כג לו): וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ לִי הַעֲבִירוֹ לָהֶם לְאֹכְלָהּ, וְשֵׁם (פסוק לו) נֶאֱמַר: וּבִשְׁחָטִם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלְדֵיהֶם, שְׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ בָּאֵשׁ עַד שִׁישְׁרָף אוֹ שִׁימוֹת בָּאֵשׁ, וְהָיָה שְׁחִיטָתוֹ, כִּי הִלְשׁוֹן הָיָה "הַעֲבִירוֹ לָהֶם" בְּמַלְךְ הוּא, וְאָמַר בּוֹ הַכְּתוּב "לְאֹכְלָהּ", וְהוֹפִיר בּוֹ שְׁחִיטָה, אִם כֵּן מָה שֶׁאָמַר "כְּמִשְׁוֹרְתָא דְּפוֹרִיָא" לוֹמַר שְׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ עַל הַשְׁלֵהֶבֶת פְּעָמִים רְבוֹת וְהוּא מֵת בְּלֶהֱב הָאֵשׁ.
וְהִנֵּה הוּא חַיִּב בְּדִין הַתּוֹרָה מִשְׁעַת הַעֲבָרָה הָרֵאשׁוֹנָה מִשְׁתַּמְשֵׁל בּוֹ הָאוֹר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּס הָאֵשׁ בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו, וְלָכֶּךָ הִצְרָכּוֹ לוֹמַר (סנהדרין סד): שֶׁהַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ פְּטוּר, אָבֵל הָיָה הָאֵשׁ אוֹכֵלֶת בּוֹ כִּי זֶה הָיָה קֶרֶבְנָם לְמַלְךְ. וְלִשׁוֹן "מַעֲבִיר בָּאֵשׁ" יֵאֵמַר בְּכָל מְקוֹם עַל הַדְּבָר שֶׁהוּא בּוֹעֵר בָּאֵשׁ וְאֵינּוּ אָבֵל, מִפְּנֵי שְׁנוּתֵינִים אוֹתוֹ בָּאֵשׁ וּמַעֲבִירִים אוֹתוֹ מִמּוֹנֵי וְאֵינּוּ נַעֲשֶׂה אֶפְרַיִם כְּנִשְׁרָפִים, כְּעֵנֶן כְּלִי הַגּוֹיִם שֶׁמִּלְכָּדִין אוֹתוֹ בָּאֵשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (במדבר לא כג): תַּעֲבִירוֹ בָּאֵשׁ וְטָהַר. וְאָמַר בְּבִנֵי עַמּוֹן

בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שְׁאֵינּוּ חַיִּב אֲלָא בְּגוֹמֵר בִּינָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בִּיבְמוֹת (נח). תורה כא
(כא) לְמַלְךְ. עֲבֹדָה זָרָה שְׁשֻׁמָּה מַלְךְ. וְהוֹפִירוֹ הַכְּתוּב בְּשֵׁם הַיְדִיעָה, כִּי הָיָה בְּמַצְרִים יְדוּעַ לָהֶם. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר כִּי יִתְכַּן שְׁהוּא מִלְכָּם תוֹעֵבֶת בְּנֵי עַמּוֹן (מְלִכִּים ב ג יא). וְכֵן נִרְאָה, כִּי כְּתוּב (מְלִכִּים יא ז): אֲזַ וַיִּבְנֶה שְׁלֹמֹה בְמָה לְכַמֵּשׁ שֶׁקֶץ מוֹאָב וְלְמַלְךְ שֶׁקֶץ בְּנֵי עַמּוֹן, וְגַם הוּא הָיָה יְדוּעַ לָהֶם. **וְכַתֵּב** רַש"י: וְזוֹ הִיא עֲבֹדַתָּהּ, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמְרִים וְהַכְּמָרִים עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִדּוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֶּן בְּרִגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מִדּוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא תִתֵּן, וְהוּא מִסִּירָתוֹ לְכַמְרִים. לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ, וְהוּא הַעֲבֵרַת מִדּוּרַת הָאֵשׁ. וְזֶה אֵינּוּ נִכּוֹן, שְׁהָרִי אָמְרוּ בְּגִמְרָא סְנֵהֲדִירִין (סד): הַעֲבִירוֹ בְּרִגְלָא פְטוּר, אֲלָא כְּמִשְׁוֹרְתָא דְּפוֹרִיָא שְׁהוּא מַעֲבִירוֹ בְּתוֹף הָאֵשׁ מִמֶּשׁ. וְהוֹפִיר בּוֹ הַכְּתוּב נְחִינָה וְהַעֲבָרָה בָּאֵשׁ, שְׁאֵינּוּ חַיִּב עַד שִׁימְסְרֵנוּ לְכַמְרִים וְהַעֲבִירוֹ בָּאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּסִנְהֶדְרִין (שם).
וְכֵן מָה שֶׁאָמַר הֵרֵב שְׁמוֹסְרוֹ לְכַמְרִים וְהֵם מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וְכָךְ כָּתֵב אִף בְּפִירוּשֵׁי בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדִירִין (שם סד), אֵינּוּ נִרְאָה כֵּן מִלִּשְׁוֹנָם שֶׁם בְּגִמְרָא, וְעוֹד, אִיךָ יִתְחַיֵּב הוּא מִיָּתֵהּ בְּעֹבֹדַת אַחֲרִים, וְלִשׁוֹן הַכְּתוּב עַצְמוֹ: מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ (דברים יח ט) כִּי נִדְרַשׁ שֶׁהָאֵב בְּעַצְמוֹ מַעֲבִירוֹ.
אָבֵל הַעֲנִין כִּי הוּא, שֶׁהָאֵב עַצְמוֹ מוֹסְרוֹ לְכַמְרִים לְשֵׁם שְׁקוּצָם, וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב: נָתַן לְמַלְךְ (וְלֵהֵן כ ג), כְּעֵין שְׁעוֹשִׂים כְּפִנִּים, כְּדִכְתִּיב: וְנִתְּנָם אֶל הַכְּהֵן (לעיל טו יד). וְאוֹלֵי הַכְּמָרִים עוֹשִׂין

(כ) וְאֵל־אִשֶּׁת עֲמִיתָךְ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ לְזָרָה. אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם כִּי הַמִּשְׁגָּל לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים נִחְלַק, הָאֶחָד לְפָרִיָּה וְרִבִּיָּה, וְהַשֵּׁנִי לְהַקֵּל מִלְּחוֹת הַגּוֹף, וְהַשְּׁלִישִׁי לְתַאֲנָה הַנִּמְשָׁלֶת לְתַאֲנָה הַבְּהֵמוּת. וְאָמַר הַכְּתוּב: **לְזָרָה**, וְטַעְמוֹ אֶפְלוּ לְזָרָה, וְהִנֵּה הִיא אֲסוּרָה לְגִמְרִי.
וְאֶפְשָׁר שֶׁאָמַר **לְזָרָה**, לְהוֹפִיר טַעַם הָאֲסוּר, כִּי לֹא יוֹדַע הַזָּרַע לְמִי הוּא, וְיִבְאוּ מִזֶּה תוֹעֵבוֹת גְּדוּלוֹת וְרַעוֹת לְשִׁנְיָהֶם. וְלֹא הוֹפִיר זֶה כְּעִנֵּשׁ (וְלֵהֵן כ ט), כִּי אֶפְלוּ הַעֲרָה בָּהּ וְלֹא הוֹצִיא זָרַע יִתְחַיֵּב, וְלָכֶּךָ אָמַר בְּסוּטָה (במדבר ה ט): וְשָׁכַב אִישׁ אִתָּהּ שְׂכָבַת זָרָה, כִּי בַעֲבוּר הַזָּרַע תִּהְיֶה קִנְאָתוֹ. וְכֵן בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה (וְלֵהֵן ט ט) הוֹפִיר שְׂכָבַת זָרָה, כִּי הָאֲסוּר בַּעֲבוּר שִׁילֹד זָרַע מִן הַשִּׁפְחָה. **וְהַנִּכּוֹן** בְּעֵינֵי, כִּי בַעֲבוּר הִיּוֹת אִשֶּׁת עַמִּיתוֹ אֲסוּרָה לוֹ לְגִמְרִי, לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ (מְשִׁלֵּי י כט), הִצְרָךְ לוֹמַר **לְזָרָה**, שֶׁאִם אָמַר "לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ" בְּלִבְד, הָיָה נִרְאָה שִׁיזְהִיר אֶפְלוּ הַשׁוֹכֵב עִמָּה לְחַבֵּק וּלְנִשֵּׁק, וְכֵאֵן בְּחִיבֵי כְּרִיתוֹת יִזְהִיר, עַל כֵּן הִצְרָךְ לְהוֹפִיר שְׂכִיבָה לְזָרָה, לְפָרֵשׁ כִּי בְּמִשְׁגָּל יִזְהִיר. וְהוּא הַטַּעַם בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁהִיא בָּאִשֶּׁת אִישׁ. וְכֵן יֵאֵמַר בָּאִשֶּׁת אִישׁ (וְלֵהֵן כ ט): אֲשֶׁר יִנְאָף אֶת אִשֶּׁת רֵעֵהוּ, וְלֹא אָמַר יִשְׁכַּב, כִּי לֹא בְּשִׂכְיָהּ לְבַד יִזְהִיר. וְלֹא אָמַר בְּכֵאֵן "לְגִלּוֹת עֲרוּתָהּ", כִּי לֹא יוֹפִיר כֵּן רַק בְּשֶׂאֵר הַבִּשָּׁר וּבִנְיָהּ, וְשֶׁהָאֲסוּר בְּהֵן בַּעֲבוּר הַגְּלוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם פסוק טו): כִּי אֶת שְׂאֵרוֹ הַעֲרָה.
וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בָּאִשֶּׁת אִישׁ לְמַעַט מִשְׁמֵשׁ בְּאֶבֶר מֵת, וְאָמְרוּ

(שמואל ב יב לא): וְהַעֲבִיר אוֹתָם בַּמִּלָּבָן, לומר שֶׁשָּׂרַף אוֹתָם כְּאִשֶּׁר יַעֲשֶׂה הַלְבָנִים בַּמִּלָּבָן. אִם כֵּן מַעֲבִיר בָּנוּ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ (דברים יח י) הִיא נִתְּנָתוֹ בָּאֵשׁ שֶׁתִּמְשַׁל בּוֹ הָאוֹר, לֹא הַעֲבָרָה בַּעֲלָמָא, וְהִיא הַעֲבָרָה הַנּוֹכֶרֶת בַּמִּלָּא, שֶׁהִיא בָּאֵשׁ עַל דַּעַת רְבוּתִינָהּ (סנהדרין סד), שֶׁלֹּמְדוֹ בַּגּוֹרָה שֶׁהִיא הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה, מִדָּה לְהִלָּן (דברים יח י) בָּאֵשׁ אֵף כֵּאֵן בָּאֵשׁ, מִדָּה כֵּאֵן לַמִּלָּא אֵף לְהִלָּן לַמִּלָּא.

וְרִאִיָּה לְדַבְרֵיהֶם, שֶׁכָּתוּב בִּיאִשְׁיָהוּ (מלכים ב ג י): וְטַמֵּא אֶת הַתֶּפֶת אֲשֶׁר בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם לְבַלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בָּנוּ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמִּלָּא, אִם כֵּן הַעֲבָרָה הַנּוֹכֶרֶת בַּמִּלָּא הִיא בָּאֵשׁ, וְכֵן כָּתוּב בַּמִּנְשָׁה (דברים לג ו): וְהוּא הַעֲבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם. וּמִצָּאֵתִי שֶׁכָּתוּב בְּאַחֲזָה (מלכים ב יו א): וְגַם אֶת בָּנוּ הַעֲבִיר בָּאֵשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה' אֹתָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים (ב ח א) נֶאֱמָר: וַיַּעֲבֵר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָרִישׁ, אִם כֵּן הַהַעֲבָרָה הִיא הַהַעֲבָרָה בָּאֵשׁ מִמֶּשֶׁל.

וְמֵה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב יז לא): וְהַסְפְּרוּם שֶׁרָפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאֶדְרִמֶּלֶךְ וְנַעֲמָלֶךְ אֱלֹהֵי סַפְרוּם, הִיא עֲבוּדָה זָרָה אַחֲרֵת שֶׁעֲבוּדָתָהּ לְשָׂרָף אוֹתָם לְגַמְרֵי עֵוֹלָה. וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂין לְבַעַל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּירְמְיָהוּ (יט ט): וַיִּצְאָתָּ אֶל גִּיָּא בֶן הַנֶּם, וְשֵׁם (פסוקים ד) כְּתִיב: וּמִלֵּאוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה דָם נָקִים, וּבָנוּ אֶת כְּמוֹת הַבַּעַל לְשָׂרָף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֲלֹתָה לְבַעַל אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לְבִי. וְעוֹד כְּתִיב (שם כג לה): וַיִּכְנוּ אֶת כְּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם לַמִּלָּא אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל לְבִי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת.

אֲכָל מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵי הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה בְּכְמוֹת הַבַּעַל, וּשְׁנֵיהֶם בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם, וְהִיא הַהַעֲבָרָה בְּשִׁנְיָהֶם: אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לְבִי, וְשֵׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא הֵטֵמָא הִיָּה שֵׁם מִלָּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּיאִשְׁיָהוּ: נִרְאָה מִכָּל זֶה שֶׁהָיוּ שׂוֹרְפִין אֶת בְּנֵיהֶם עֲלֹתָה לַמִּלָּא, וְהוּא הַבַּעַל, וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן קְרוֹב, כְּמִלְכוּת וְאֶדְנוּת. וְאִינֶנּוּ בַעַל פַּעוֹר וּבַעַל זָבוּב, כִּי זֶה יִקְרָא הַבַּעַל סֶתֶם

כְּאִשֶּׁר יִקְרָא הַמִּלָּא.

אֲכָל הַזִּכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב הַעֲבָרָה, כִּי עֲקָר עֲבוּדָתוֹ בַּהַעֲבָרָה מִשְׁתַּמְשֵׁל בּוֹ הָאוֹר, וְתִקְרָא שֶׁרָפָה כִּי יָמוּתוֹ שֵׁם, וְלִכְךָ יִקְרָאוּ עֲלֹתָה. וְכֵן אֲנִי סוֹבֵר, כִּי אֱלֹהֵי סַפְרוּם הוּא הַמּוֹלֵךְ, כִּי הַכְּנוּיָה בָּהֶם מִלָּא, אֲכָל הָיוּ שְׁנֵיהֶם נַעֲבָדִים, כְּנוּי לְאֶחָד אֶדְרָךְ בַּלְשׁוֹן כְּבוֹד, וְלִשְׁנֵי מַלְשׁוֹן עוֹנָה, וְשִׁתְּפוּ בְּשִׁנְיָהֶם מִלָּא וְהוּא כְּמוֹ מִלָּא. וְהַשֶּׁרָפָה הִיא מִיתָתָם בָּאֵשׁ כְּאִשֶּׁר פִּרְשֵׁתִי.

וְאִם נֹאמַר שֶׁהַשְׁקוּצִים הָאֵלֶּה אֵינָם הַמִּלָּא, יִתְּכֵן כִּי בַעֲבוּר הַיּוֹת עֲבוּדָתָם בְּבָנִים וּבְכָנוֹת לְהִבְיָאם בָּאֵשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בַּמִּלָּא, יִשְׁתַּפּוּ בָּהֶם שְׁמוֹ מִלָּא וּבַעַל, וְאֵין עֲבוּדָתָם שׁוּהָ, כִּי הַמִּלָּא בַּהַעֲבָרָה, וְאֱלֹהֵי סַפְרוּם בַּשֶּׁרָפָה, וְהַבַּעַל בַּשְׁחִטָה וּשְׁרָפָה כְּעֹלֹת. וְנֹאמַר שֶׁהָיוּ בַּמָּקוֹם הַתֶּפֶת אֲשֶׁר בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם כְּמוֹת לְבַעַל, וְשֵׁם עוֹד מוֹלֵךְ. וְמֵה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה לב לה): וַיִּכְנוּ אֶת כְּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּגִיָּא בֶן הַנֶּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמִּלָּא, יִהְיֶה פְרוּשׁוֹ: וְלַהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמִּלָּא.

וְרְבוּתִינָהּ אָמְרוּ (סנהדרין סג): אֵף חֻקִּיָּה מִלָּא יְהוּדָה בִּקְשׁ אֲבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, שִׁשְׂרָף אוֹתוֹ בָּאֵשׁ, אֲלָא שֶׁסִּכְתּוֹ אִמּוֹ בְּשִׁמְן סִלְמַנְדָּרָא. וְהִנֵּה אֲחֻז לַמִּלָּא הַעֲבִיר אוֹתוֹ, בְּדַכְתִּיב (מלכים ב יו א): וְגַם אֶת בָּנוּ הַעֲבִיר בָּאֵשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה' מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַלְשׁוֹן הַכָּתוּב בַּמִּלָּא, אִם כֵּן הִיא הַהַעֲבָרָה שֶׁתִּמְשַׁל בּוֹ הָאוֹר וְיָמוּתוֹ, וְנִצַּל הַצַּדִּיק בַּסִּלְמַנְדָּרָא הַזֶּה שֶׁבִּרְאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲבוּרוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפִּשְׁטָא אָמְרוּ כִּי מַעֲבִיר בָּנוּ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ מִן מַמְיָנִי הַכְּשָׁפִים, כִּי בְּעִנְיָן הַכְּשׁוּף נֶאֱמָר (דברים יח י): לֹא יִמָּצֵא כֶּךָ מַעֲבִיר בָּנוּ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֶסֶם קְסָמִים מַעֲוָן וּמִנְחָשׁ וּמִכְשָׁף. וְאָמַר בַּמִּנְשָׁה (דברים לג ו): וְהוּא הַעֲבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגִי בֶן הַנֶּם וְעוֹנֵן וְנִחַשׁ וְכִשְׁף וְעִשָּׂה אוֹב וְיִדְעוֹנִי. וְכִתִּיב (מלכים ב יח י): וַיַּעֲבִירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיִּקְסְמוּ קְסָמִים וַיִּנְחָשׁוּ, וְהַמִּלָּא הִיא עֲבוּדָה זָרָה שֶׁמִּקְרִיבִין לוֹ הַקְּטָנִים. **אֲכָל** אַחֵר שֶׁמִּצָּאֵנוּ כָּתוּב (שם כג י): לְבַלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בָּנוּ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמִּלָּא, נֶאֱמָנוּ דַּבְרֵי רְבוּתִינָהּ שֶׁהֵבֵל לַמִּלָּא בָּאֵשׁ. אֲכָל יִתְּכֵן

שֶׁהִיָּתָה הַעֲבוּדָה הַהִיא לָהֶם לְקֶסֶם שׁוּא, וְהָיוּ מִתְּנַבְּאִים בָּהּ כְּפִי סְכֻלּוֹתָם, וְהָיוּ נִבְיָאִי הַבַּעַל הַמִּקְרִיבִים לוֹ הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת וַיִּרְאוּ לָהֶם חֲלוּמוֹת שׁוּא וּמִקְסָם כְּזָב, וְלָכֵן תִּיַּחַס הַתּוֹרָה עִנְיָן הַמִּלָּא בְּעִנְיָן הַקְּסָמִים, כִּי בְּכָאֵן (להלן ב) סָמַךְ אֶל: הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְגֹּה אֶל הָאֲבֹת וְאֶל הַיָּדְעָנִים, וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה כָּל הַפֶּרֶשָׁה (יח טזא) בְּמִתְנַבְּאִים לְדַעַת הַעֲתִידוֹת בְּשִׁקָּר.

וְהִנֵּה הַזִּכִּיר הַכָּתוּב כִּי הַעֲבָרָה הַזֹּאת לַמִּלָּא הוּא חֲלוּל הַשֵּׁם, וּבִפְרָשָׁה הַאֲחֵרָה (להלן ב א) הוֹסִיף: **לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדְּשִׁי וְלַחֲלֹל אֶת שֵׁם קֹדְשִׁי**, וְאוֹלִי טַעְמוֹ, לְמַעַן טַמֵּא אֶת הָעַם הַמִּקְדָּשׁ לְשִׁמִּי שִׁצְיוֹתִי (לעיל יא מד): **וְהִתְקַדְּשָׁתָם וְהִוָּיְתָם קֹדְשִׁים כִּי קֹדֶשׁ אֲנִי ה'** **מִקְדְּשִׁכֶּם** (להלן ב ח), וְלַחֲלֹל אֶת שֵׁם קֹדְשִׁי, בַּעֲבָרָם עַל הַעֲבָרָה הַחֲמוּרָה לְפָנָי, כִּי כֵּן יֹאמַר בַּעֲבָרוֹת הַחֲמוּרוֹת: **נִאִישׁ וְאִבּוֹ יָלְכוּ אֶל הַהַעֲבָרָה לְמַעַן חָלֹל אֶת שֵׁם קֹדְשִׁי** (עמוס ב ז).

וְיִתְּכֵן שֶׁיֹּאמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּקְרִיב מוֹרְעוֹ לַמִּלָּא וְאַחֵר כֵּן יִבֹּא אֶל מִקְדָּשׁ ה' לְהַקְרִיב קָרְבָּן מִטַּמֵּא אֶת הַמִּקְדָּשׁ, כִּי קָרְבָּנוֹתָיו טַמֵּאִים וְתוֹעֵבָה לַשֵּׁם, וְהוּא עֲצָמוֹ טַמֵּא לְעוֹלָם שֶׁנִּטְמָא בְּרָעָה שְׁעִשָּׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּאוֹב וַיִּדְעוֹנִי: לְטַמֵּאָה בָּהֶם (להלן יט לא), וְכִתִּיב וּבִגְלוֹלֵיהֶם טַמֵּאוּהָ (יחזקאל לו יח).

וְהַזִּכִּיר בּוֹ חֲלוּל הַשֵּׁם, כִּי כְּאִשֶּׁר יִשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁכָּבֵד אֶת הַמִּלָּא בְּזוּרְעוֹ, וַיִּקְרִיב מִבְּהֶמְתּוֹ קָרְבָּן לַשֵּׁם, הוּא חֲלוּל הַשֵּׁם, וְהוּא שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (שם כג לדח): וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי הַעֲבִירוּ לָהֶם לְאֶכְלָה, עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טַמֵּאוּ אֶת מִקְדְּשִׁי בְּיוֹם הַהוּא. וְאָמַר (שם פסוק לו): וּבִשְׁחָטְסָם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיִּבְאוּ אֶל מִקְדְּשִׁי בְּיוֹם הַהוּא לְחַלְלֹה וְהִנֵּה כֹה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי. **וְעַל** דֶּרֶךְ הָאָמֶת יִשְׂרָאֵל זָרַע הַקֹּדֶשׁ נוֹלָדִים בְּבֵית ה', וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי", וְהִנֵּה הַמִּקְרִיב אוֹתוֹ לַמִּלָּא מִטַּמֵּא מִקְדְּשׁוֹ וּמְחַלֵּל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כְּלָשׁוֹן: וְלֹא יִחַלֵּל זָרַעוֹ בְּעַמּוּי (להלן כא טז), וְלִכְךָ אָמַר בּוֹ, וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא (שם כ א), וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא (שם פסוק ח), וְהַמִּשְׁכִּיל יִבִּין. תּוֹרָה כב

♦ שבת קודש ט"ו ניסן ♦

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הִוא: כב וְעַם דְּכוּרָא לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִתְתָּא תוֹעֵבָתָא הִיא:

(כג) וּבְכָל־בְּהֶמְהָ לֹא־תִתֵּן שְׁכֶבֶתְךָ לְטִמְאַתָּהּ־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֶמָה לְרַבְעָהּ תִּבֵּל הִוא: כג וּבְכָל בְּהֶמְהָ לֹא תִתֵּן שְׁכֶבֶתְךָ לְטִמְאַתָּא בָּהּ וְאִתְתָּא לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֶמָה לְרַבְעָה לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבֵּלָא הִוא:

ט"ו תִּבֵּל הִוא • לְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְעֲרֻה וְנֹאֹף, וְכֵן: "וְאִפִּי עַל־תִּפְלִיתָם" (ישעיה י כח). דְּבַר אַחֵר: "תִּבֵּל הִוא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעֲרֻבֹב זֶרַע אֲדָם וְזֶרַע בְּהֶמָה.

(כד) אֶל־תִּטְמָאוּ בְּכָל־אֵלֶּה בִּי בְּכָל־אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנֵיהֶם: כד לֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל אֵלִין אֲרִי בְּכָל אֵלִין אִסְתַּאֲבוּ עִמָּמָא דִּי אָנָּא מִגְלִי מִן קְדָמִיכוֹן:

(כה) וּתִטְמָא הָאָרֶץ וְאִפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וּתְקַא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: כה וְאִסְתַּאֲבַת אֶרְעָא וְאִסְעִרִית חוּבָהּ עָלֶיהָ וְיִוְקִינַת אֶרְעָא יְתָ יְתִבְהָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אתם ולא תקיא אתכם הארץ, כתיב (שם פסוק כד): ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אתה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים. יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתתו לנו את הארץ שיהיו הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה, ולא תסבל עובדי עבודה זרה ומגלים עריות. וְהַפְרָשָׁה הזאת הוֹכִיחָה הַמֶּלֶךְ לְכָל עַבְדֵּה זָרָה עִם זָכָרֹן הָעֲרִיּוֹת. וְעַל כָּלֵם אָמַר (פאן): **אֶל טִמְאַוּ בְּכָל אֵלֶּה בִּי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם, וְתִקִּיא הָאָרֶץ אֶת יוֹשְׁבֶיהָ.** וכן אמר בפרשה השנייה (להלן כ ח): ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, שהוא חמר אסור עבודה זרה. ולכך אמר כי מפני שהם מיחדים לשמו בעבור כן נתן להם הארץ, שנאמר (שם פסוק כד): ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אתה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים.

וְהִנֵּה בחוץ לארץ, אף על פי שהכל לשם הנכבד, אין הטהרה בה שלמה, בעבור המשרתים המושלים

וְהַעֲנִין, כי השם הנכבד ברא הכל, ושם פח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם פוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות. וזה שנאמר (דברים ד יט): אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים, כי חלק לכלם מזלות בשמים, וגבוהים עליהם מלאכי עליון, נתנם להיותם שרים עליהם, כענין שקתוב (דניאל יא): ושר מלכות פרס עמד לנגדי, וכתיב: (שם פסוק כ) והנה שר יון בא, ונקראים מלכים, בדכתיב (שם פסוק יא): ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס. וְהִנֵּה השם הנכבד הוא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים לְכָל הָעוֹלָם, אֵבֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲמִצְעוֹת הַיָּשׁוּב הִיא נִחַלַת ה' מִיְּחֻדָּת לְשִׁמּוֹ, לֹא נָתַן עָלֶיהָ מִן הַמִּלְאָכִים קִצִּין שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל בְּהַנְחִילוֹ אוֹתָהּ לַעֲמּוֹ הַמִּיחָד שִׁמּוֹ זֶרַע אוֹהֲבִי, וְזֶהוּ שְׁאֵמֶר (שמות ט ז): והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתיב (ירמיה יא ד): והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתהיו אתם אֵל אֱלֹהִים אֲחֵרִים כָּלֵל.

וְהִנֵּה קֹדֶשׁ הָעַם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶצוֹ בְּקִדְשֵׁת הָעֲרִיּוֹת וּבְרַבֵּי הַמִּצְוֹת, לְהִיּוֹתָם לְשִׁמּוֹ, וּלְכַף אָמַר (להלן כ כב): ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם

(ככ-כג) וְעַם הַזָּכּוּר וְהַבְּהֶמָה מִפְּרָסָם, כִּי הִוא דְּבַר תַּעֲב וְאִינְנוּ בְּקִיּוּם הַמִּיּוֹן, כִּי אֲדָם וּבְהֶמָה לֹא יוֹלִידוּ. וְכַתֵּב ר' אֲבִרְהָם, אַחֵר שִׁמְצָאנוּ: הֵן שְׁכֶבֶתִי אִמְשׁ אֶת אָבִי (בראשית ט לד), הִנֵּה לֹא תִשָּׁכַב אוֹהֲרָה לְשׁוֹכֵב וְלִנְשָׁכָב, וְאִם בְּדִבְרֵי, לָמָּה לֹא הִיְתָה הָאִשָּׁה בְּכָלֵל: וּבְכָל בְּהֶמָה לֹא תִתֵּן שְׁכֶבֶתְךָ, כִּי הַנָּשִׁים בְּכָלֵל הָאוֹהֲרוֹת שְׁכָבֵל הַתּוֹרָה. אֵבֶל טַעַם: הֵן שְׁכֶבֶתִי אִמְשׁ אֶת אָבִי, בְּעִבּוּר שֶׁהֵן הַשׁוֹכְבוֹת כְּדִי שִׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הַזֶּרַע, כִּידוּעַ שֶׁהַזֶּרַע יָבֵא מִן הַתְּנוּעָה, אוֹ מִן הַגּוֹף כָּלֵל, כִּמוֹ שִׁיתְהַנֵּה הַקֶּצֶף בְּפִיּוֹת הַסּוֹסִים בְּמִוּצָתָם, אוֹ שִׁיתְיִלֵּד בְּגִידִים הַקְּרוּבִים מִשָּׁם, וְיִאֲסֹף שָׁם בְּחֻמוֹם הַתְּנוּעָה וְיֵצֵא, וְאִם לֹא שְׁכָבוּ אוֹתוֹ לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ זֶרַע, כִּי הִיָּה כְּאֵבֶן דּוֹמָם בְּשִׁכְרוֹתוֹ. תורה כד

(כה) וּתִטְמָא הָאָרֶץ וְאִפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וּתְקִיא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: הַכְּתוּב בְּעֲרִיּוֹת, בְּעִבּוּר הָאֶרֶץ שֶׁתִּטְמָא בָּהֶן וְתִקִּיא הַנִּפְשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת. וְהִנֵּה הָעֲרִיּוֹת חֹבֶת הַגּוֹף וְאִינֵן תְּלוּיּוֹת בְּאֶרֶץ, אֵבֶל סוּד הַדְּבַר בְּכְתוּב שְׁאֵמֶר (דברים לב חט): בְּהִנְחֵל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אֲדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת עַמִּים וְגו', כִּי חֶלֶק ה' עִמּוֹ וְגו'.

עליה, והעמים תועים אחרי שריהם לעבד גם אותם. ולכך יאמר הכתוב (ישעיה נה ח): אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקְרָא, כִּי הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הַמוֹשֵׁל עַל הַכֹּל. וְהוּא יִפְקֹד בְּסוֹף עַל צָבָא הַמְרוֹם בַּמְרוֹם (שם כד כא) לְהִסִּיר מִמִּשְׁלַת הָעֲלִיּוֹנִים וְלְהִרְס מַעֲרַכַת הַמִּשְׁרָתִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִפְקֹד עַל מַלְכֵי הָאֲדֻמָּה בְּאֲדֻמָּה (שם).

וְהוּ עֲנִין הַכְּתוּב שְׁאָמַר (דניאל ד יד): בַּגּוֹרֶת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאֲמַר קִדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא. יֹאמַר כִּי הַדָּבָר הַהוּא הַנִּגְזָר עַל נְבוּכַדְנֶצַּר הִיא גּוֹרֶת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאֲמַר קִדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא, שְׁגִזְרוּ עַל הַכּוֹחוֹת הַנֶּאֱצָלִין מִן לְעִשׂוֹת כֹּף. וְיִקְרָאוּ "עִירִין" כִּי מֵאֲצִילוֹתֵיהֶן יִתְעוֹרְרוּ הַכּוֹחוֹת בְּכָל הַפְּעֻלוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמַר (שם שם ייא): וְאֵלוּ עִיר וְקִדִּישׁ מִן שְׁמִיָּא נָחַת קָרָא בְּחֵיל וְכֵן אָמַר גְּדוּ אֵילָנָא וְגו'. וּמֵאֲמַר קִדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא, כְּלוֹמַר שְׁשֹׁאֲלוּ מִהַ הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן עֲלֵיהֶן, וְאַחֲרֵי כֵן גִּזְרוּ לְהַעֲשׂוֹת כֹּף, וְהוּא שְׁאָמַר לוֹ דְּנִיָּאל (שם פסוק כא): וּגְזֹרֶת עֲלֶיךָ הִיא, כִּי הַכֹּל מֵאֲתוֹ יִתְבַּרֵּךְ.

וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִתְבַּרֵּךְ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּחוּץ לְאָרֶץ, וְאֱלֹהֵי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁהִיא נִחְלַת ה'. וְהוּא טַעַם: וְנִהַר אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נָכַר הָאָרֶץ (דברים לא טו), כִּי הָאֱלֹהִים נִכְרִים בְּאָרֶץ הַשֵּׁם וּבְנִחְלָתוֹ. וְהוּא שְׁנֶאֱמַר (מלכים ב יז כח): לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח בָּם אֶת הָאֱרִירִיּוֹת וְהָנֶם מִמֵּיתִים אוֹתָם כְּאִשֶּׁר אֵינָם יָדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, וְהִנֵּה הַכּוֹחִתִּים לֹא הָיוּ נִגְעָשִׁים בְּאַרְצָם בְּעֶבְדָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם לְשַׁלַּח בָּהֶם אֶת הָאֱרִירִיּוֹת, וּבְבֹאֶם בְּאָרֶץ הַשֵּׁם יַעֲשׂוּ שֵׁם כְּמַעֲשֵׂיהֶם הַרְאֹשׁוֹנִים שֶׁלַּח בָּהֶם הָאֱרִירִיּוֹת הַמִּמֵּיתִים אוֹתָם.

וְכֵן שֶׁנּוּ בְּסִפְרָא (להלן ב כג): וְלֹא תִקִּיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם וְגו', אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינֶה כְּשֶׁאֶר אֲרָצוֹת, אֵינֶה מִקְמַת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וּבִסְפָּרֵי (דברים לב יב): וְאִין עֲמֹ אֵל נָכַר, שְׁלֹא תִהְיֶה רְשׁוֹת לְאַחַד מִשְׁרֵי הָאֲמוֹת לְבֹא לְשַׁלֵּט בָּכֶם, כְּעֲנִין שְׁנֶאֱמַר (דניאל י ב): וְאֵנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שֶׁר יוֹן וְגו'. וְהוּא מֵאֲמָרָם (תְּהִלָּת קי): כֹּל הַדָּר בְּחוּצָה לְאָרֶץ דּוּמָה כְּמִי שְׁאִין לוֹ אֱלֹהֵי שְׁנֶאֱמַר: (להלן כה לח) לִתֵּת לָכֶם אֶת אָרֶץ כְּנַעַן לְהִיֵּת לָכֶם לְאֱלֹהִים, וְאֹמַר

(שמואל א כו יט): כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מִהִסְתַּפַּח בְּנִחְלַת ה' לֹאמַר לָךְ עֶבֶד אֱלֹהִים אַחֲרִים.

וְאִמְרוּ בְּתוֹסֶפֶתא דְּעִבּוּדָה וְרָה (פ"ה ה"ה): הָרִי הוּא אוֹמֵר: (בראשית כח כא) וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים, וְאֹמַר: לִתֵּת לָכֶם אֶת אָרֶץ כְּנַעַן (להלן כה לח), כֹּל זְמַן שְׁאֲתֶם בְּאָרֶץ כְּנַעַן הֵייתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים, אִין אֲתֶם בְּאָרֶץ כְּנַעַן כְּפִיכּוֹל אִין אֵנִי לָכֶם לְאֱלֹהִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ד יא): כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא עָבְרוּ לִפְנֵי ה', וְאֹמַר (ד"ה א כב יח): וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי הַשֵּׁם וְלִפְנֵי עַמּוֹ, וְכִי תַעֲלֶה עַל דְּעַתְךָ שִׁישְׁרָאֵל מִכְּבָשִׁין אֶת הָאָרֶץ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֲלֹא כֹל זְמַן שֶׁהוּן עֲלֶיהָ כְּאֵלוֹ הִיא מִכְּבָשֶׁת, הָא אֵינָם עֲלֶיהָ אֵינֶה מִכְּבָשֶׁת.

וְכֵן הָעֲנִין הַזֶּה אָמַר בְּסִפְרֵי (דברים יא ט): וְאַבְדֶּתֶם מִהֲרָה, אֵף עַל פִּי שְׁאֵנִי מְגִלָּה אֲתֶכֶם מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ הֵיוּ מִצִּיֵּינִן בְּמִצְוֹת שִׁבְשֶׁתְּחֻרֵי לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, מִשָּׁל לְאֲדוֹן שִׁכְעַס עַל אֲשֶׁתּוֹ וְשִׁלְחָה לְבֵית אָבִיהָ, אָמַר לָהּ הֵיוּ מִתְקַשֶּׁת תִּכְשִׁיטִים שִׁבְשֶׁתְּחֻרֵי לֹא יְהוּ עֲלֵיהֶן חֲדָשִׁים, וְכֵן אָמַר יִרְמְיָה (לא ב): הֲצִיבִי לָךְ צִיָּנִים, אֵלוֹ הַמִּצְוֹת שִׁישְׁרָאֵל מִצִּיֵּינִן בָּהֶם.

וְהִנֵּה הַכְּתוּב שְׁאָמַר (דברים יא יד): וְאַבְדֶּתֶם מִהֲרָה וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה וְגו', אֵינוֹ מְחִיב בְּגִלוֹת אֲלֹא בְּחוּבַת הַגּוֹף בְּתַפְלִין וּמוֹזוֹת, וּפְרָשׁוֹ בְּהֵן כְּדִי שְׁלֹא יְהוּ חֲדָשִׁים עֲלֵינוּ כְּשִׁנְחֹר לְאָרֶץ, כִּי עֶקֶר כֹּל הַמִּצְוֹת לְיוֹשְׁבִים בְּאָרֶץ ה'. וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּסִפְרֵי (דברים יא לא-לב): וִירְשֶׁתֶם אֹתָהּ וְיִשְׁבֶּתֶם בָּהּ וְשִׁמְתֶם לְעִשְׂוֹת, יְשִׁיבַת אָרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כֹּל הַמִּצְוֹת שִׁבְתוּרָה, וְכֹךְ הוּא בְּתוֹסֶפֶתא דְּעִבּוּדָה וְרָה (פ"ה ה"ה). וְזוֹ הִיא מִחְשַׁבֶּת הַרְשָׁעִים (סנהדרין קה). שְׁאָמְרוּ לִיחֻזְקָאֵל, רַבְּנוּ יִחֻזְקָאֵל עֶבֶד שְׁמִכְרוּ רַבּוּ יֵשׁ עֲלֵיו כְּלוֹם, שְׁנֶאֱמַר (יחזקאל ב לב): וְהָעֵלָה עַל רֹחֲכֶם הִיוּ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אֲתֶם אֲמַרְיִם נְהִיָּה כְּגוֹיִם בְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדֻמָּה לְשִׁרַת עֵץ וְאֶבֶן.

וְזוֹ הִיא מִצְוַת יַעֲקֹב אָבִינוּ לְבֵיתוֹ וּלְכָל אֲשֶׁר עַמּוֹ בִּשְׁעַת בִּיאָתָם לְאָרֶץ (בראשית לה ב): הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר

בְּתַכְכֶּם וְהִטְהָרוּ. וְהַשֵּׁם לוֹ לְבָדוֹ נִתְכַּנּוּ עֲלִילוֹת שְׁמִתָּה רַחַל בְּדָרְךָ בְּתַחֲלַת בָּאֵם בְּאָרֶץ, כִּי בִּזְכוּתָהּ לֹא מָתָה בְּחוּצָה לְאָרֶץ, וּבִזְכוּתוֹ לֹא יָשַׁב בְּאָרֶץ עִם שְׁתֵּי אֲחִיוֹת, וְהִיא הִיָּתָה הַנִּשְׁאֵת בְּאִסּוּר הָאֲחִיוָּה. וְנִרְאָה שְׁנִתְעַבְּרָה מִבְּנִימִין קִדְּם בָּאֵם בְּשִׁכְם וְלֹא נִגַּע בָּהּ בְּאָרֶץ כָּלֵל, מִפְּנֵי הָעֲנִין שֶׁהוֹפְרָנוּ. וְאָמַר הַנְּבִיא (ירמיה טו יח): וְשִׁלְמִתִּי רֵאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנִם וְחִטָּאתָם עַל חֲלָלָם אֶת אֲרָצִי, בְּנִבְלַת שְׁקִיצִיָּהם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מִלֹּא אֶת נִחְלָתִי. וְהָיָה הַזֶּה הוּא בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּכַתוּבִים, וְתִרְאָנוּ מִפְּרָשׁ בָּהֶם אַחֵר שִׁפְקָחִיתִי בּוֹ עֵינִי.

וְכֵתֹב רַבִּי אַבְרָהָם בְּפִרְשַׁת וַיִּלָּךְ (דברים לא טו): יָדְעָנוּ כִּי הַשֵּׁם אַחַד וְהַשְּׁמוֹת יָבֹא מִהַמְקַבְּלִים, וְהַשֵּׁם לֹא יִשְׁנֶה מַעֲשִׂיו כִּי כָּלֵם הֵם בְּתַכְכָּה, וּמַעֲבֹדֶת הַשֵּׁם לְשִׁמּוֹר כַּח הַקְּבוּל כְּפִי הַמָּקוֹם. עַל כֵּן כְּתוּב (מלכים ב כז): אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, וְאָמַר בְּיַעֲקֹב: הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר, וְהַפֵּךְ הַמָּקוֹם הַדִּבְקָה בְּעִרְיֹת שֶׁהֵם שָׂאֵר. וְהַמְשַׁכִּיל יִבִּין. אֵלוֹ דְּבָרָיו וְז"ל. וְאֵל תָּשִׁיב עָלֵי מִפְסוּקִי: מִיִּכְאֵל שְׂרָכֶם (דניאל י בא): כִּי הוּא שֶׁר מִשְׁרַת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא שֶׁר מְלָכוֹת וּמִמְשָׁלָה. וְכֵן הִיָּה שֶׁר צָבָא הַנִּרְאָה לִיְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ (יהושע ה יא): הָרָאָה לוֹ כִּי הַשֵּׁם שְׁלֹחַ לְלַחֵם מִלְחָמוֹתֵיהֶם, כְּעֲנִין בְּחוּזְקָהוֹ (מלכים ב יט לח). וְגַם שֶׁהִיָּה זֶה בְּהִיתָנוּ בְּחוּצָה לְאָרֶץ. וְאִין רְשׁוֹת לְפָרֵשׁ כְּעֲנִין הָאָרֶץ יוֹתֵר מִזֶּה.

אֲבָל אִם תִּזְכֶּה לְהִבִּין הָאָרֶץ הַרְאֹשׁוֹנָה הַנִּזְכָּרַת בְּפִסּוּק בְּרֵאשִׁית, וְהַנִּזְכָּרַת בְּפִרְשַׁת אִם בְּחֻקוֹתֵי (להלן ט כג). תִּדַּע סוּד נִשְׁגָּב וְנִעְלָם, וְתִבִּין מִה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא ויקהל ט): בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכֻּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִשָּׁה. וְכִכָּר רְמוֹתֵי לָךְ בְּפִסּוּק כִּי לִי הָאָרֶץ (שְׁמוֹת ט ח).

וְהִנֵּה הַזִּכִּיר הַכְּתוּב כִּי אֲנִישׁ אָרֶץ כְּנַעַן נִעְנָשׁ בְּעִבּוֹר הָעֲרִירִיּוֹת, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין טו) שֶׁהוֹרִיזוּ עֲלֵיהֶן מַעַת הַצִּירָה לְאֲדָם וּלְנֶחֱ, שְׁלֹא עֲנַשׁ אִם כֵּן הוֹדִיר, אֲבָל הַכְּתוּב לֹא יִזְכִּיר הָאוֹהֲרָה, אֲבָל יֹאמַר כִּי הָאָרֶץ תִּקִּיא אוֹתָם כִּי הָאָרֶץ תִּתְעַב כֹּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵל.

(כו) וְשִׁמְרֶתֶם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֲזֻחַ וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

כו וְשִׁמְרֶתֶם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֲזֻחַ וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:

(כו) בִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנִשֵּׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ:

כו אֲנִי יְיָ כָּל תּוֹעֵבֹת הָאֵלִין עָבְדוּ אֲנִשֵּׁי אֶרֶץ דִּי קִדְמִיכֹן וַאֲסַתְּאֶבֶת אֶרֶץ:

(כח) וְלֹא־תִקְיָא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגֵּיז אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

כח וְלֹא תִקְיָא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגֵּיז אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

כ"ח וְלֹא־תִקְיָא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מָשָׁל לָכֵן מָלָךְ שֶׁהֶאֱכִילָהּ דָּבָר מְאֹס שְׁאִין עֹמֵד בְּמַעְיָו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כִּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקִימַת עֹבְרֵי עֲבָרָה.

(כט) בִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשֹׂת מִקְרָב עִמָּם:

כט אֲנִי יְיָ כָּל דִּי יַעֲבֹד מִכָּל תּוֹעֵבֹת הָאֵלִין וְיִשְׁתַּיְצִין נַפְשָׁתָא דִּיעֲבָדוֹן מִגֹּז עֲמַהוֹן:

כ"ט וְהַנַּפְשׁוֹת הַעֲשֹׂת • הַזְכֵּר וְהַנִּקְבָּה בְּמִשְׁמַע.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵאֲרִיךְ בְּרַעְתּוֹ. וְזֶה מֵה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ר"ה יז): אֲכָל מִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מֵרַבִּין מִזְכִּירוֹתָיו וּבִכְלָלָן עוֹן פּוֹשְׁעֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם בְּגוֹפָן, וְאָמַר רַב פֶּפֶא בְּעֵבֶרָה, כְּלוֹמַר בְּעֵרְוָה מִן הָעֲרִיּוֹת, יוֹרְדִין לְגִיחָהֶם וְנִדְוִינִן שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, לְאַחֵר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ גּוֹפֵן כֶּלֶה וְנִשְׁמָתוֹ נִשְׂרָפָה, וְרוּחַ מִפְּוֶרְתָן תַּחַת כְּפוֹת רִגְלֵי הַצַּדִּיקִים וְכו'.

י"ח כֶּרֶת חֲמוּר שֶׁנִּכְרַת גּוֹפּוֹ וְנִפְשׁוֹ, וְהוּא הַנֶּאֱמָר בּוֹ (בַּמִּדְבָּר טו לא): כִּי דָבָר ה' בְּזָה וְאֵת מִצְוָתוֹ הִפָּר הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ, וְדָרְשׁוּ (שְׁבועות יז): הַכֶּרֶת, בְּעוֹלָם הַזֶּה, תִּכְרַת, לְעוֹלָם הַבָּא, לֹאמַר שֶׁהוּא יָמוּת בְּזַעַר וְחִיָּתוֹ בְּקִדְשִׁים, שֶׁלֹּא תִחְיֶה נִפְשׁוֹ בְּתַחֲתֵי הַמֵּתִים וְאִין לָהּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְאִין כֶּפֶל הַכֶּרֶת הַזֶּה הַנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּעִנְיַי עֲבוּדָה וְזֶה וּמִגְדָּף. **וְרַבּוֹתֵינוּ** דָּרְשׁוּ בּוֹ עוֹד בְּמִסְכַּת שְׁבועות (שם): כִּי דָבָר ה' בְּזָה, זֶה הַפּוֹרֶק עַל מִגְלַח פָּנִים בַּתּוֹרָה, וְאֵת מִצְוָתוֹ הִפָּר, זֶה הַמִּפְרֵר בְּרִית בָּשָׂר, אֲכָל אֵינוֹ בְּכָל הַכְּרִיתוֹת. וְשֵׁם מִבְּאֵר זֶה בְּגִמְרָא שֶׁאִין הַכֶּפֶל שֶׁל הַכֶּרֶת

הוּא, וְכִשְׁהוּא אֹמֵר וְהֶאֱבַדְתִּי, לְמַד עַל הַכֶּרֶת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אֲבָדָן.

יבאור הָעֵנִין, כִּי הָאוֹכֵל חֶלֶב אוֹ דָם וְהוּא צָדִיק וְרַבּוֹ זִכְיוֹת, אֲכָל גִּבְרָה תִּאֲוָתוֹ עָלָיו וְנִכְשַׁל בְּעֵבֶרָה הַהִיא, לְכַרְתּוֹ יָמָיו וְיָמוֹת בְּנֵעוּרָיו קִדְם שִׁיגִיעַ לִימֵי זָקְנָה, וְהֵם שְׁשִׁים שָׁנָה, וְאִין נִפְשׁוֹ בְּהַכֶּרֶת, אֲכָל יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת כִּפִּי הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים, כִּי צָדִיק יִהְיֶה לוֹ עוֹד חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, הוּא הָעוֹלָם שֶׁאֲחֵרֵי הַתַּחֲיָה, וּבְזָה אָמַר: וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא.

ואשר עִם הַחֲטָא הַחֲמוּר הַהוּא יִהְיֶה עֲוֹנוֹתָיו מֵרַבִּין מִזְכִּירוֹתָיו, עֲנֵשׁ הַכֶּרֶת שֶׁבְּעֵבֶרָה הַחֲמוּרָה מְגִיעַ לְנֶפֶשׁ הַחוּטָא לְאַחֵר שֶׁתִּפְרֹד מִן הַגּוֹף, וְהִיא נִכְרְתָה מִחֵי עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, וּבְמִזְכִּירוֹת הַכֶּרֶת הַזֶּה רֹמְזוֹ הַכְּתוּב בְּאֶמְרוֹ: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלִּפְנֵי (לֵהלֹךְ כב א), וְכִתִּיב: וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה (לֵהלֹךְ כב ב), וְאֵלֵּי אִין לָהֶם כֶּרֶת בְּגוֹפָם, אֶלָּא פְּעָמִים שִׁיחִיו וְיִגִּיעוּ לְיָמִים רַבִּים, וְגַם עַד זָקְנָה וְשִׁיבָה, כִּעֲנִין שֶׁכְּתוּב (קֹהֶלֶת ז טו): וַיֵּשׁ רִשָּׁע

וְהִנֵּה לֹא אֲנִשֵּׁי אֶרֶץ כָּנְעַן בְּלֶבֶד הָיוּ מִן הַמִּזְרָהִים, וְהִפְרָשָׁה הִזְכִּיר: כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם (לְעֵיל פסוק א), שֶׁהָיוּ גַם הֵם עוֹשִׂים כְּכָל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה, וְלֹא תִקְיָא אוֹתָם אֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא שְׁאָר אֲרָצוֹת הַגּוֹיִם אֶת גּוֹיֵיהֶם, אֲכָל הָעֵנִין כְּלוֹ לְמַעַלֵּת הָאָרֶץ וּקְדֻשָּׁתָהּ. וְאָמַר הַכְּתוּב (בָּאין): **וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ, כִּי מַעַת שִׁפְקָד עֲוֹנָה עָלֶיהָ שֶׁנִּגְזַר עַל הַכְּנַעֲנִים לְהַכְרִת כָּאֵלּוּ כֶּכֶר הַקִּיָּאָה אוֹתָם, או "וַתִּקְיָא", לְמַעַלָּה, כִּעֲנִין סֵר צֶלֶם מַעַלְיָהֶם (בַּמִּדְבָּר יד ט).** תּוֹרָה כו

(כט) וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשֹׂת מִקְרָב עִמָּם. וְזָרְעוֹ נִכְרַת וְיָמָיו נִכְרְתִים. לְשׁוֹן רַש"י (לְעֵיל ז ט), וְהִנֵּה בְּכִרְיִיתוֹת בַּתּוֹרָה שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים. הָאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא (שֵׁם ד טו), וְהַשְּׁנִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְנִכְרְתוּ הַנַּפְשׁוֹת הַעֲשֹׂת (בָּאין), וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִלִּפְנֵי (לֵהלֹךְ כב א), וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ (בַּמִּדְבָּר טו לא), וְאָמַר בְּיוֹם הַכְּפֻרִים (לֵהלֹךְ כב ב): וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרָב עִמָּה, וְאֶמְרוּ בְּסִפְרָא (שֵׁם): לִפִּי שֶׁהוּא אֹמֵר כֶּרֶת בְּכָל מְקוֹם וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵה

לוֹתְטָרוֹן יֵת מִשְׁרַת מִימְרֵי בְדִיל דְּלֹא
לְמַעַבְד מְזִימוּסֵי תוֹעֲבָתָא דְּאִתְעַבְדָּא
קְדָמִיכוֹן וְלֹא תִסְתַּבְּכוּן בְּהוֹן אֲנָא יי
אֲלֵהֶכּוֹן: פ פ פ

(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת
הַתּוֹעֲבָת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לַפְּנִיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

הַנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיִּיבִים כְּלִיָּהּ? לָכֵךְ נֹאמַר:
"אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

נש"י וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל
כָּךְ. וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם
תִּטְמְאוּ, אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וְיִמָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

הַנִּגְזָר שֶׁל שָׂכָר, שְׁמוּנָה עַל הַנָּאָה מִעֲבֹדַת יִשְׂרָאֵל. כְּלִיָּהּ
– הַנִּגְזָר שֶׁל פְּרָעוֹן, שְׁמוּנָה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("רַק
אַתָּה יָדַעְתִּי... עַל כֵּן אֶפְקֹד... אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֶיכֶם"); כֹּאֲשֶׁר
מִתְבַּטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חֲיִינוּ, הַתּוֹצָאָה הִיא כְּלִיָּה ר"ל.

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וְיִמָּה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם, וְאַתֶּם
מִתְחַיִּיבִים כְּלִיָּה (רש"י יח, ל) רש"י כְּתַב לְעִיל "דָּעוּ מִי גִזְרִי
עֲלֵיכֶם, דִּין לְהַפְרֵעַ וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר". נִפְסָלִים (מְבַדְּלִים)
– הוּא הַנִּגְזָר שֶׁל "מִי גִזְרִי", כִּי הַעֲבָדָה שֶׁהָ גִזְרִי עֲלֵינוּ
גִּזְרוֹת, מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קָרוֹב לָנוּ וּמִתְעַסֵּק אִתָּנוּ. הַנָּאָה –

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

מִדּוּעַ נִקְטַת לְשׁוֹן שְׂאֵלָה, וְלֹא כְּתַב "וְאִין לִי הַנָּאָה בָכֶם". וְיֵשׁ
לֹאמַר: גַּם מִי שֶׁהִקְבִּי"ה אוֹמֵר עָלָיו "אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם" – אֵל לוֹ

וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יח, ל) הָא אִם תִּטְמְאוּ
אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם... וְיִמָּה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בָכֶם (רש"י י) יֵשׁ לְשֵׁאל,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַנִּסְתָּרִים, שֶׁבְּדָבָר מוֹפְתִי תִבְטִיחַ
וְתוֹהִיר הַתּוֹרָה לְעוֹלָם, וְלָכֵן הוֹהִיר
בְּכָאן בְּכָרַת שֶׁהוּא עֲנִין נָסִי, וְלֹא
תִבְטִיחַ בְּקִיּוֹם שֶׁהוּא רֵאיוֹ.

וְהִנֵּה הַכְּרִיתוֹת שֶׁבְּתוֹרָה הֵם שְׁלִשִּׁים
וְשֵׁשׁ (בְּרִיחוֹת א א), וּמִקָּדָם רַבִּים
בְּאִסּוּרֵי הַעֲרֹה רְצוּנִי לֹאמַר עַל בְּעִילָה
הַאִסּוּרָה, וְכֵן מִיתוֹת בֵּית דִּין בְּעִנִּין
הַבְּעִילָה שֶׁשׁ עֲשָׂרָה וְאִין בְּאִסּוּר
הַמֵּאֲכָלִים מִיתָה כָּלָל. וְהַטֵּעַם בְּהִיוֹת
הַעֲנִשִּׁין הַגְּדוֹלִים כְּמִיתַת בֵּית דִּין
וְהַכְּרַת בְּעִנִּי הַבְּעִילָה, מִפְּנֵי שֶׁגְּלוּי
הַעֲרִיּוֹת דָּבָר נִמְאָס מֵאֵד אֲצֵל הַתּוֹרָה,
כִּנְזָר בְּזֹאת הַפְּרָשָׁה וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים
בְּתוֹב, וְחֻקִּים מִזְבִּירִין לְעוֹלָם (סְנֵהֲרִין
ע. ו.ע.ד): עֲבֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת
וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, יִזְכִּירוּ אוֹתָהּ אַחֵר
עֲבֹדָה זָרָה וְקֵדָם שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְכִמוּ
שֶׁאֲמָרוּ (סְנֵהֲרִין ק): אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ
שׁוּבָא וְיִמָּה הוּא. וְיֵשׁ לְעִנִּין סוּד גְּדוֹל
בְּסוּד הַיִּצְרָה.

וְהִרְבֵּה אָמַר בְּמוֹרָה הַנְּבֹכִים (ג מא)
בְּעֹבֵר הֵיטָב יִצָּר הָאָדָם גְּדוֹל
בְּעִנִּין הַמִּשְׁגָּל וְהַתְּאֵנָה בּו רָבָה,
וְהַדְּבָרִים שֶׁהֵם רַבִּי הַמְכַשּׁוֹלוֹת צְרִיכִים
עֲנֵשׁ גְּדוֹל לְיִסּוּר אוֹתָם. וְגַם זֶה
אֲמַת. תוֹרָה ל

תִּכְרַת בְּשָׂאָר חִיבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁבְּתוֹרָה
אֲלֹא בְּאֵלּוּ הַנִּדְרָשִׁים מִן הַכְּתוּב הַזֶּה,
כִּי הַכְּתוּב הוּא בְּמִגְדָּף וְעוֹבֵד עֲבֹדָה
זָרָה, וְהֵם הוֹסִיפוּ בְּמִדְרָשִׁים הַכּוֹפְרִים
בְּעֶקֶר וְהִרְשָׁעִים הַמְּחַלְטִים, וְכִמוּ
שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם בְּקִבְלָה (יִשְׁעִיָּה סו כד): כִּי
תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה,
וְהֵם אוֹתָם שִׁמְנוּ בְּמִשְׁנֵה (סְנֵהֲרִין יא א)
וּבְכִרְיָתָא (שם): וְאֵלּוּ שֶׁאִין לָהֶם חֵלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא.

וְיִטְעַם הַעֲנִין, כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם נִרְהָ אֲשֶׁר
נִפְחָה בְּאִפְנוּ מִפִּי עֲלִיּוֹן וְנִשְׁמַת
שְׂדֵי, כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית ב): וַיִּפַּח בְּאַפִּיו
נִשְׁמַת חַיִּים, וְהִנֵּה הִיא בְּעִנִּיָּה וְלֹא
תָמוּת, וְאִינֵנָה מְרַכֶּבֶת שֶׁתִּפְרָד
הַרְכֶּבֶתָּה וְתִהְיֶה לָּהּ סִבַּת הִוְיָה וְהַפְסַד
בְּמִרְכָּבִים, אֲבָל קִיּוּמָהּ רֵאיוֹ, וְהוּא עוֹמֵד
לְעַד, בְּקִיּוֹם הַשְּׁכָלִים הַנִּבְדָּלִים.

וְלָכֵךְ לֹא יִצְטָרֵף הַכְּתוּב לֹאמַר כִּי
בִּזְכוֹת הַמִּצְוֹת יִהְיֶה קִיּוּמָהּ,
אֲבָל יֹאמַר כִּי בְּעֲנֵשׁ הַעֲבֻרוֹת תִּתְגַּלֵּל
וְתִטְמָא וְתִכְרַת מִן הַקִּיּוּם הָרֵאיוֹ, וְהוּא
הַלְשׁוֹן שֶׁתִּפְסָה בְּהוֹן הַתּוֹרָה "כְּרַת",
כְּעִנְיָ הַנִּכְרַת מִן הָאֵילָן שֶׁמִּמֶּנּוּ יִהְיֶה
שְׂרָשׁוֹ. וְהוּא מִה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סְפָרִי
בְּמִדְבָר טו ל): מִקְרָב עֲמֻהָ, וְעֻמָּה שְׁלוֹם, כִּי
הַכְּרַת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַחוּטָאֵת יוֹרָה עַל
קִיּוּם שֶׁאָר הַנֶּפֶשׁוֹת שֶׁלֹּא חֲטָא, וְהוֹן
עֻמָּה שֶׁהוֹן בְּשְׁלוֹם.

וְכִכְרִי פִּרְשָׁנוּ (שְׁמוֹת ו ב) כִּי כָל הַיְעוּדִים
שֶׁבְּתוֹרָה בְּהִבְטָחוֹת אוֹ
בְּהַתְרָאוֹת כָּלֶם מוֹפְתִיּוֹם מִן הַנִּסִּים

וְכִכְרִי פִּרְשָׁנוּ (שְׁמוֹת ו ב) כִּי כָל הַיְעוּדִים
שֶׁבְּתוֹרָה בְּהִבְטָחוֹת אוֹ
בְּהַתְרָאוֹת כָּלֶם מוֹפְתִיּוֹם מִן הַנִּסִּים

וְכִכְרִי פִּרְשָׁנוּ (שְׁמוֹת ו ב) כִּי כָל הַיְעוּדִים
שֶׁבְּתוֹרָה בְּהִבְטָחוֹת אוֹ
בְּהַתְרָאוֹת כָּלֶם מוֹפְתִיּוֹם מִן הַנִּסִּים

וְכִכְרִי פִּרְשָׁנוּ (שְׁמוֹת ו ב) כִּי כָל הַיְעוּדִים
שֶׁבְּתוֹרָה בְּהִבְטָחוֹת אוֹ
בְּהַתְרָאוֹת כָּלֶם מוֹפְתִיּוֹם מִן הַנִּסִּים

שיעור יומי לשבת קודש ט"ו ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – יח – פרשת אחרי קטו

להתנאש ולחשב שאין לו עוד תקנה לגרם נחת רוח לה' | שואל אותו, כביכול: "מה הנאה יש לי בכם?" ולחפש דרך
 ("אין לי הנאה בכם"). אלא, עליו להתבונן בקר שהקב"ה | לשוב ולהתקרב אליו ולגרם לו נחת רוח.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כרך כב עמ' 101)

ולא תטמאו בהם אני ה' אלקיכם (יח, ל)
 הא אם תטמאו – איני אלקיכם, ואתם נפסקים מאחרי, ומה
 הנאה יש לי בכם (רש"י)
 לכאורה, הנה לו לומר "אין לי הנאה בכם" (על משקל "איני
 אלקיכם"), ולמה אמר "ומה הנאה יש לי בכם"?
 כתוב (משלי טז): "כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה",

ופרש בספר התנא (פרק כ"ז) שפטר בריאת הרשע היא
 "שעשה הרע שלו יום ואור". הדרך להגיע לקר היא
 על-ידי-זה שהרשע יתבונן בעבדה שהקב"ה שואל אותו
 כביכול: "מה הנאה יש לי בך"? כלומר – אין ספק שישנה
 הנאה (שכן זוהי מטרת בריאתו של הרשע), ואולם דרוש
 חפוש מדקדק כדי לגלותה.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש
 בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי
 אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור
 מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת
 השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

הואמר יהושע אל-העם התקדשו תהיו מוכנים לעבור כי מחוץ
 ביום השלישי, ויום ל' של אבל משה היה ראשון לשלשת הימים יעשה
 יהוה בקרבכם נפלאות: והואמר יהושע אל-הכהנים ביום ההוא
 לאמר שאו את-ארזון הכהן עד עכשיו נשאו הלויים, והיום הכהנים
 ועברו לפני העם וישאו את-
 ארון הכהן וילכו לפני העם:
 והואמר יהוה אל-יהושע היום
 הזה אחל גדלך אבקת תהיה
 בעיני כל-ישראל אשר יבוא
 ידעון כי באשר היותי עם
 משה אהיה עמך: בבעת
 ההיא אמר יהוה אל-יהושע

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח

ביהושע פרק ה

הואמר יהושע אל-העם התקדשו כי מחוץ
 יעשה יהוה בקרבכם נפלאות: והואמר
 יהושע אל-הכהנים לאמר שאו את-ארזון

עטרת מרים

עשה לך חרבות צרים ושוב מל את-בני-ישראל שנית כי גם
 כליל צאתם ממצרים נמולו כל ישראל יחד (במדבר רבה יא ו): ג ויעשו
 יהושע חרבות צרים וימל את-בני ישראל אל-גבעת הערלות
 על שם המאורע: ד וזה הדבר הפיכה אשר-מל יהושע לבר את
 כל-העם היצא ממצרים
 הזכרים ולא מולו אז זה את זה, כי
 כל א אנשי המלחמה שהיו
 נמולים וראוים למול מתו במדבר
 בדרך בצאתם ממצרים: ה כי
 רק מלים היו כל-העם היצאים
 וכל-העם תילדים במדבר
 בדרך בצאתם ממצרים לא-

הכרית ועברו לפני העם וישאו את-ארזון הכהן וילכו לפני העם: והואמר יהוה אל-יהושע
 היום הזה אחל גדלך בעיני כל-ישראל אשר ידעון כי באשר היותי עם משה אהיה עמך: ה
 בבעת ההיא אמר יהוה אל-יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את-בני-ישראל שנית:
 ג ויעשו לך יהושע חרבות צרים וימל את-בני ישראל אל-גבעת הערלות: ד וזה הדבר אשר-מל
 יהושע כל-העם היצא ממצרים הזכרים כל א אנשי המלחמה מתו במדבר בדרך בצאתם
 ממצרים: ה כי-מלים היו כל-העם היצאים וכל-העם תילדים במדבר בדרך בצאתם ממצרים

עטרת מרים

עטרת מרים

מָלוּ וְהָם לֹא הָיוּ אִם־כֵּן רְאוּם לְמֹלֵד: וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר עַד־תֵּם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיָּצְאִים מִמִּצְרַיִם וְאֵם כֵּן, לֹא הָיָה מִי מִתְנַמְלֵם לְהִיט רְאוּי וְהָגוּ לְמֹלֵד וּזְלָתוֹ אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם

מִמַּחֲרַת אִף כִּי מִיּוֹם מִיתַת מֹשֶׁה בְּשִׁבְעָה בְּאֶדְרַס פֶּסֶק הָמָן מְלִידָה, מִכָּל־מָקוֹם הָיוּ נִזְנִים בְּנֵם מִמֶּנּוּ שֶׁבְּכֻלָּהֶם, וּבְאֶכְלָם מַעֲבֹר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן לֶבֶן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יְגִוְהִי בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ בְּבֹל יִרְיָהוּ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא

וְהַנְּהִיאִישׁ עֹמֵד לְגִידוֹ וְחִרְבּוֹ שְׁלוֹפָה חֲלוּצָה מִתְּעוּדָה בִּירוֹ וַיִּלְכֹּד יְהוֹשֻׁעַ אֹלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנָה אֶתָּה בָּאתָ לְעֹזֹר לָנוּ אוֹ אִם לְעוֹר לְצָרֵינוּ בָּאתָ: יָד וַיֹּאמֶר אֲנִי לָנוּ בָּאתִי לְעוֹר לְאֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי שֶׁר שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַקְּרוֹאִים צָבָא יְהוָה עִתָּה בָּאתִי לְעוֹרָתְךָ, כִּי אָדָם יָכוֹל לְהִלָּחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתַפְשָׁה לְחֶפְלִי הַחוּמָה, וַיִּפְלֵ יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מִדְּבַר אֶל־עַבְדְּךָ וְהָנִי לְקִנְיָם בְּעֶבֶד הַמִּקְנָם וְדָבָר הָאֲדוֹן: מִן וַיֹּאמֶר שֶׁר־צָבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ מִיכָאֵל הָיָה שֶׁל הַסֵּר נִעְלָד מֵעַל רִגְלָד כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וּמִקְרָאֵי לְעִמּוּד עָלָיו וְהָיָה וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: כֹּא וַיִּרְיָהוּ סִגְרָת מִקְבֵּר, וְעַתָּה וּמִסְגֵּרָת מִחֻקֵּת יוֹתֵר מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוּמָה וְלִתְּתֵם וְכִרְתִּים אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא בְּרִשָׁאִשׁ לֹא יֵרָאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר: כֹּא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

לֹא־מָלוּ: וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר עַד־תֵּם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיָּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הִרְאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָאֲבוֹתָם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ: וְאֶת־בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחְתָּם אֹתָם מֶלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עַרְלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ: ח וַיְהִי כֹאֲשֶׁר־תָּמוּ כָל־הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיִּשְׁכּוּ תַּחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חִיּוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת־חֶרֶפַת מַעְלֵיכֶם לִפְנֵי שָׂצָאוֹ הָאֲבוֹת מִמִּצְרַיִם וְהָיוּ בְּנֵיהֶם עַרְלִים כְּמוֹ הַמִּצְרַיִם, וְהַעֲרֹלָה חֶרֶפָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר כִּי חֶרֶפָה הִיא לָנוּ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַל שֵׁם 'גִּלּוֹתִי' מִלְשׁוֹן גִּלְגָּל וּסְבֹב עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מַעֲבֹר הָאָרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וְקִלְוֵי בַעֲצֵם הַיּוֹם

הַזֶּה: יב וַיִּשְׁבֹּת הָמָן מִמַּחֲרַת בְּאֶכְלָם מַעֲבֹר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ עֵינָיו וַיֵּרָא וְהַנְּהִיאִישׁ עֹמֵד לְגִידוֹ וְחִרְבּוֹ שְׁלוֹפָה בִּירוֹ וַיִּלְכֹּד יְהוֹשֻׁעַ אֹלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנָה אֶתָּה אִם־לְצָרֵינוּ: יד וַיֹּאמֶר אֲנִי לָנוּ בָּאתִי לְעוֹרָתְךָ, כִּי אָדָם יָכוֹל לְהִלָּחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתַפְשָׁה לְחֶפְלִי הַחוּמָה, וַיִּפְלֵ יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מִדְּבַר אֶל־עַבְדְּךָ: טו וַיֹּאמֶר שֶׁר־צָבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל־נִעְלָד מֵעַל רִגְלָד כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: ו כֹּא וַיִּרְיָהוּ סִגְרָת וּמִסְגֵּרָת מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא: ז כֹּא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

א היתה עלי יד־יהוה כח חזק הנבואה ויוציאני ממקומי בְּרוּחַ יְהוָה
 בְּרָצוֹן מִקּוֹם וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה הַעֲמֵק וְהָיָה מְלָאָה עֲצָמוֹת מִבְּנֵי
 אֲפָרִים שִׁמְהָרוּ אֶת הַקֶּץ לָצֵאת מִמִּצְרַיִם וְהָרְגוּ אֶנְשֵׁי נָתַן בַּיָּד וְהַעֲבִירֵנִי
 עֲלֵיהֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבִיאָה סָבִיב א סָבִיב לִבְקָעָה, וְלֹא הִכְנִיסוּ לְחוּקָה וְהָיָה
 חֲמָה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה
 וְהָיָה יְבֻשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר
 אֵלַי בְּנ־אֲדָם הַתַּחֲטִינָה הָאֵם
 אֲפֹשֶׁר שִׁחִיו הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
 וְאֹמַר אֲדֹנִי יְהוָה אַתָּה יָדַעְתָּ:
 ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־
 הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאִמְרָתְ אֵלֵיהֶם
 הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־
 יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה
 לַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא
 בָּכֶם רוּחַ חַיִּים וְחַיִּיתֶם:
 ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהָעֲלָתִי
 עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרְמָתִי אֲעִשֶׂה
 עֲלֵיכֶם קְרוֹם שֶׁל עוֹר וְאֶחָד־בָּדָד
 וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ חַיִּים וְחַיִּיתֶם
 וְתִשָּׂאוּ חַיִּים וְקָמִים וְיִדְעַתֶּם כִּי־
 אֲנִי יְהוָה וְהָכֵל בְּיָדִי: ז וְנִבְּאֹתִי
 כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי־קוֹל מִן הָרֹחַ
 וְהָאִיִר הַנּוֹשֵׁב בְּהַנָּבֵאִי וְהַנֶּהֱרָעֵשׁ
 נִדְּגָד וְתַנְעוּתָה מִהַעֲצָמוֹת שִׁחִיו מוֹפְתִין
 זֶה לָּהּ וְתִקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֲצָם
 אֶל־עֲצָמוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵצֶל מִקּוֹם
 חִבּוּרָו: ח וַרְאִיתִי וְהָיָה נָתַן
 עֲלֵיהֶם גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה עַל
 הַגִּידִים וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר
 מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ חַיִּים עָדָן אֵין
 בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־
 הָרוּחַ הִנָּבֵא בְּנ־אֲדָם וְאִמְרָתְ
 אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה
 מְאֹרֶבַע רוּחוֹת הָעוֹלָם שִׁחִיו שֶׁהָרַח
 נִשְׁמָוִתִּינָן לְשׁוֹת בְּאִי הָרוּחַ וּפְחִי
 וּפְחִי בְּהַרְגִּים הָאֵלֶּה וְחַיִּיו: י וְהַנָּבֵאִתִּי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי
 וְתִבּוּאָ בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִיו וַיַּעֲמְדוּ עַל־רִגְלֵיהֶם חֵיל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד:
 יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנ־אֲדָם הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה פְּלִיבִית יִשְׂרָאֵל הִמָּה הִנֵּה

א) יר ה', כח חזק הנבואה. ויוציאני ברוח ה', הוציא אותי ממקומי
 בְּרָצוֹן ה', ולא מדעתי הקלתי שמה. וַיְנִיחֵנִי, רוח ה' שם אותי. וְהָיָה
 מְלָאָה עֲצָמוֹת, אמרו ר"ל, שהעצמות האלו היו מבני שבט אפרים,
 שִׁמְהָרוּ מִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה לִפְנֵי תִקְוָן שֶׁל יִצְחָק מִצְרַיִם, וְהָלְכוּ דֶרֶךְ

אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְהָרְגוּם אֲנָשֵׁי נָתַן.

ככתוב בספר "דברי הימים" (ד"ה א')

ז. כא. וראה טנהדרין דף צב. ב.)

ב) סָבִיב סָבִיב, סָבִיב לִבְקָעָה

העביר אותי. ולא הכניסו לְחוּקָה,

לפי שתיה כהן. בְּנ־אֲדָם, בני

ליחזקאל הנביא. (ראה פירוש רש"י

ומצודות ביחזקאל א.ב.)

התחיינה, האם אפשר שִׁחִיו.

אַתָּה יָדַעְתָּ, כאומר, לפי הטבע

אין מקום לומר שִׁחִיו, אולם אם

רצונך שִׁחִיו הרי יהיו, ואם בן אֵלֶּה

היודע. ו) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים,

אֵתָן עַל הַעֲצָמוֹת גִּידִים (מִיתָרִים)

לחבר ולקשר העצמות זה בזה.

וְקִרְמָתִי עֲלֵיכֶם עוֹר, אֲעִשֶׂה

עֲלֵיכֶם קְרוֹם שֶׁל עוֹר. וְיִדְעַתֶּם כִּי

אֲנִי ה', שֶׁכָּל תִּכְלַת בְּיָדִי.

ז) וְהָיָה רַעֲשׁ, וְהָיָה הֵיךְ רַעֲד

ותנועה. וְהָיָה הֵיךְ גַּם הַשְׁמַעַת קוֹל

וְתִקְרְבוּ עֲצָמוֹת, כְּמוֹ וְתִקְרְבָנָה

העצמות. עֲצָם אֶל עֲצָמוֹ, כָּל

עֲצָם תִּקְרַב אֶל הָעֲצָם שִׁחִיו מִתְּכַר

בו בזמן שְׁהִיָּה מִי. ח) וְרוּחַ אֵין

בָּהֶם, וְעָדָן לֹא הָיָה בָּהֶם רוּחַ חַיִּים.

ט) מְאֹרֶבַע רוּחוֹת בְּאִי הָרוּחַ,

כָּל מִקּוֹם שֶׁהָלְכוּ נִשְׁמָוִתִּיהֶם לְשׁוֹת

לְאֶרֶב רוּחוֹת הָעוֹלָם, מִשָּׁם וְתִקְבְּצוּ

וְיִבּוּאוּ. וּפְחִי, כְּמוֹ "פַּח כַּאֲשֶׁר פָּחִים"

(ישעיה נד. טז). וּמִלְשׁוֹן "וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ

נִשְׁמָת חַיִּים" (בראשית ב.ב.)

יא) הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית

יִשְׂרָאֵל הִמָּה וְגו', כְּלֹמֶר,

הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּמוּ לְתַחֲתֵי, רְמֹז

וְדִמָּא הֵם לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל

בְּצוּרֵיהֶם. שִׁחִיו הֵם אוֹמְרִים וְכִשּׁוּ

הפטרה לשבת חול המועד פסח

יחזקאל פרק לו

א היתה עלי יד־יהוה ויוציאני בְּרוּחַ יְהוָה
 וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהָיָה מְלָאָה עֲצָמוֹת:

ב וְהַעֲבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב א סָבִיב וְהָיָה רַבּוֹת
 מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהָיָה יְבֻשׁוֹת מְאֹד:

ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנ־אֲדָם הַתַּחֲטִינָה הַעֲצָמוֹת
 הָאֵלֶּה וְאֹמַר אֲדֹנִי יְהוָה אַתָּה יָדַעְתָּ:

ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
 וְאִמְרָתְ אֵלֵיהֶם הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת שִׁמְעוּ

דְּבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה לַעֲצָמוֹת
 הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם:

ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהָעֲלָתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר
 וְקִרְמָתִי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם

וְיִדְעַתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבְּאֹתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי
 וַיְהִי־קוֹל בְּהַנָּבֵאִי וְהַנֶּהֱרָעֵשׁ וְתִקְרְבוּ עֲצָמוֹת

עֲצָם אֶל־עֲצָמוֹ: ח וַרְאִיתִי וְהָיָה עֲלֵיהֶם גִּידִים
 וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה

וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ
 הִנָּבֵא בְּנ־אֲדָם וְאִמְרָתְ אֶל־הָרוּחַ כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה

מְאֹרֶבַע רוּחוֹת בְּאִי הָרוּחַ וּפְחִי
 בְּהַרְגִּים הָאֵלֶּה וְחַיִּיו: י וְהַנָּבֵאִתִּי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי

וְתִבּוּאָ בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִיו וַיַּעֲמְדוּ עַל־רִגְלֵיהֶם חֵיל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד:
 יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּנ־אֲדָם הַעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה פְּלִיבִית יִשְׂרָאֵל הִמָּה הִנֵּה

עטרת מרים

שי למורא

עצמותינו ואברה תקוננו נגזרנו לנו גזר עלינו ומה תועלת לנו עם הנאולה כי לא נהיה עוד שנית בשחיית המיתים: יב לכן הנבא שעתיד אני להחיותם שנית ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה הנה אני פתח בזמן הנאולה את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם חיים וקמים אתם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל לא בגלגל ודרך מחילות. והפסקו הנה מוכיח כי בחיזן לארץ יחיו כמו ממי ארץ ישראל, ואם כן גם אתם תראו הנאולה: יג וידעתם כראני יהוה בפתחי בעת אפתח את קברותיכם ובהעליתי אתכם משם מקברותיכם עמי: יד ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני יהוה הנאמן במאמרי דברתי ועשיתי נאם יהוה:

ואמרים יבשו עצמותינו ואברה תקוננו נגזרנו לנו: יב לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: יג וידעתם כראני יהוה בפתחי את קברותיכם ובהעליתי אתכם מקברותיכם עמי: יד ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני יהוה דברתי ועשיתי נאם יהוה:

עטרת מרים

שי למורא

והלא כבני כשיים הנפרס תמיד על ידי שחרות עורם, כן אתם לי בני ישראל הנם שתגלו ותתעברו בין העמים, תמיד תהיו נפרים, כי אתם לי נאם יהוה והראו לזה הלא את ישראל אחר ימים רבים של גלות ושעבוד, העליתי מארץ מצרים מופרד ונפר בשמו ובחוסו. ופלשתים וכי העליתי אותם מפפתור וארם מקור בתמידי? הלא בגלותם ותעברו עם העמים ותחבטו בתוכם: ח הנה עיני אדני יהוה בממלכה החפאה מלכות אפרים והשפדתי אתה את המלכות מעל פני האדמה אפס כי לא השמיד אשמיד את בית יעקב את המון העם של אפרים, הנם שיענשו, יהיו תמיד בית יעקב נפרים בין הגוים נאם יהוה: ט כיהנה אנכי מצוה ותנעוטי לתולדותם ולהנעם בכל הגוים את בית ישראל כאשר ינוע מה שגנפים בבכרה להפיל העפר, כן ישראל יתנעו ויטלטלו בכל הגוים ולא יפול צרור הנרענים מלאים מקטנה, הם הצדיקים המלאים בתורה ומצוות, לא יפלו ארץ וישארו באמותם: י בחרב ימותו ויתנעו ישראל ויטלטלו בכל הגוים, ולא יפלו לארץ אלא חטאים שבהם הדומים לעפר ולפסלת. (י) לא תגיש, לא תתקרב, לתקדים, ולא תמרח.

והלא כבני כשיים אתם לי, כמו בני כשיים שהם עבדים לאדוניהם עבדות עולם, כן אתם עבדים לי כל ימי עולם. הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים, שהרי העליתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים, לכן אתם לי לעבדים. ופלשתים מפפתור וארם מקור, וכי אעלה את הפלשתים שמוצאם מפפתור וקלו מארץ פלשתים למקומות אחרים, וכי אעלה אותם ממקום גלותם. וארם מקור, וכשבא מלך אשור והגלה את ארם ל"קיר" (כמו שכתוב במלכים) וכי אעלה אותם משם. ורצה לומר, הואיל ולא עשיתי ולא אעשה לאמה אחרת כפי שעשיתי עמכם, לכן קנויים אתם לי לעבדים. (ח) בממלכה החפאה, היא המלכות של אפרים. את בית יעקב, את המון העם לא אשמיד לגמרי, אלא את המלוכה בלבד אשמיד. (ט) והנעוטי, מלשון הנעה ונדנד. בבכרה, מין נפה להפדרת עפר ופסלת מנגידי החפיה. ולא יפול צרור ארץ, שנגידי החפיה הטובים וכן צרור שהוא עבה מנאבי החברה אינם נופלים לארץ. כן

יתנעו ישראל ויטלטלו בכל הגוים, ולא יפלו לארץ אלא חטאים שבהם הדומים לעפר ולפסלת. (י) לא תגיש, לא תתקרב, לתקדים, ולא תמרח.

בעדינו, בעד מעשינו, שהם אומרים מקרה הוא בעולם. (יא) ביום
ההוא, ביום הנאולה. את סבת דוד, את מלכות דוד. ונקראת "סבת"
כי היא סוככת על העם. הנפלת, אשר נפלה והשפלה בזמן הגלות.
וגדרתי את פריציה, שלא יהיה מלך אחר על שבטים אחרים, שלא
תהיה שום פריצה במלכות בית דוד.

והרסתיו אקים, תהריסה שהיתה
במלכות בית דוד כל ימי הגלות שלא
מלכו כלל, הרי אז אקים אותה. בימי
עולם, כמו שהיתה מאז בימי דוד
עצמו. (יב) למען יירשו וגו',
הפסוק כמו הפוך, "למען יירשו אשר
נקרא שמי עליהם, את שארית אדם
וכל אויביהם הגוים". (יג) ונגש
חורש בקצר, כלומר, הרבה
תבואה תצמח, והיו עוסקים בקצירה
עד זמן התרישה, והחורש והקוצר
יפגשו זה בזה. ודרך ענבים
במושך הנרע, והיו עוסקים
בדריכת הענבים עד הוריעה.
והטיפו ההרים עסים, רבוי
צמיחת ענבים ושאר הפרות, כאלו
יוזב מההרים זין טוב ומתוק ושאר
משקים של פרות. עסים, ענן
בתורה וסמיכת פרות. מלשון
"ועסותם רשעים" (מלאכי ג, כא).
תתמוגגנה, על דרך משל, כאלו
התבעות נמנו ונמסו מרובי החלב שזב

עליהן מן הצאן. ואף על פי שלא נזכר החלב בפסוק, כך היא הכנה, כדרך
המקרא לקצר במקום המובן מאליה או במקום אחר, וכן נאמר "טיפו ההרים
עסים והתבעות תלכנה חלב" (ויאל ד, יד). ושבתי, אעמיד בהשקט
ומרגוע. כמו "בשובה נחת תושעון" (ישעיהו 2, 10). את שבות עמי, את

בני השבי של בני עמי ישראל. נשמות, שהיו שוממות בזמן הגלות. ושתו את יינם, כלומר, שלא יהיה יגיעם לריק, ולא יבואו אויבים עליהם.
(טו) ונטעתים, אני אטעם, בעץ הנטוע היטב, שלא יזוז ממקומו, כלומר, שלא יזוז עוד מארצם. אמר ה' אלהיך, כך הוא מאמר הקב"ה לבניא
עמו.

כל חטאי עמי האמרים לא-תגיש לא תתקרב ותקדים ולא ימהר
לבוא בעדינו הרעה להעניש אותנו כי הכל ענין מקרה: יא ביום ההוא
ביום הנאולה אקים את-סבת דוד הנפלת אחור המלוכה לבית דוד
אשר נפלה והשפלה בימי הגולה וגדרתי אבנה את-פריציהן הפקדים
והרסתיו אקים ובניתיה להיות לבית
בני ומתקן בימי עולם שתהיה
מלכות קבועה במקום: יב למען
יירשו ישראל את-שארית אדם

פי רוב בני אדם ופלו או במלכות גו
ומנוג וכל-הגוים אשר-נקרא
שמי עליהם שהם יכירו שם ה'
ויקבלו אמונת האמת, כל אלה יהיו
ירושה למשיח נאם-יהוה עשה
זאת: יג הנה ימים באים נאם
יהוה ונגש חורש בקצר ולא
יספיקו לחרוש עד שיבא הקצר ודרך
ענבים במושך הנרע ולא יספיקו
לכצור עד שיבא עת הנרע והטיפו
והיו ההרים עסים מרוב פירות הפירות,
וכאלו וכל-התבעות תתמוגגנה
תתמוססנה, מרוב מרעה השמן שלהם,
והחלב תזב מן הצאן: יד ושבתי
את-שבות עמי ישראל מעלם
ומדרתם ובנו ערים נשמות שהיו
שוממות בעת הגולה וישבו ונטעו
כרמים ושתו את-יינם ועשו
גנות ואכלו את-פריהם ולא יגלו

עוד ממנה כי שמה ישובו עד עולם: טו ונטעתים על-אדמתם יהיו בעץ
הנטוע במקום שאי אפשר לעקור מאדמתו ולא ינתשו עוד מעל אדמתם
אשר נתתי להם לא ילכו עוד בגלות לעולם אמר יהוה אלהיך:

בני השבי של בני עמי ישראל. נשמות, שהיו שוממות בזמן הגלות. ושתו את יינם, כלומר, שלא יהיה יגיעם לריק, ולא יבואו אויבים עליהם.
(טו) ונטעתים, אני אטעם, בעץ הנטוע היטב, שלא יזוז ממקומו, כלומר, שלא יזוז עוד מארצם. אמר ה' אלהיך, כך הוא מאמר הקב"ה לבניא
עמו.

עטרת מרים

אוישלח המלך ויאספו אליו
כל-זקני יהודה וירושלם: ב ויעל
המלך בית-יהודה וכל-איש
יהודה וכל-ישיב ירושלם אתו
והכהנים והנביאים וכל-העם
למקטן ועד-גדול ויקרא
באזניהם את-כל-דברי ספר
הכברית הנמצא בבית יהוה מפני

הפטרה ליום-טוב שני של פסח בחו"ל

מלכים ב פרק כג

כג א וישלח המלך ויאספו אליו כל-זקני יהודה וירושלם: ב ויעל
המלך בית-יהודה וכל-איש יהודה וכל-ישיב ירושלם אתו והכהנים
והנביאים וכל-העם למקטן ועד-גדול ויקרא באזניהם את-כל-דברי

עטרת מרים

שמצאו שהיה נגלל בתוכה שפיטמה אלה דברי הברית: ג ויעמוד המלך
על העמוד מקום מעמד המלך בבית המקדש ויכרת את הברית | לפני
יהוה ללכת אחר יהוה ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו
בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת הכתבים

על הספר הזה ויעמוד בלחיים
בברית קבלו הברית: ד ויצו המלך
את חלקיהו הכהן הגדול ואת
כהני המשנה סני כהנה גדולה
כסנו משוח מלחמה ואת שמרי
הסף השוערים להוציא מהיכל
יהוה את כל הכלים העשויים
לבעל ולאשרה ולכל צבא
השמים וישרפם מחוץ
לירושלם בשדמות בית אל
קדרון ונשא את עפרם בית אל
כי שם היה מקום טובא:
ה והשפית ביטל את הכפמים
כהני עבודתה אשר נתנו אשר
העמידו מלכי יהודה ויקפר להיות
מקטרים בבמות בערי יהודה
ומסבי וסביבות ירושלים ואת
המקטרים לבעל לשמש ולירח
ולמזלות ולכל צבא השמים גם
אותם השפית: ו ויצא את האשרה
מבית יהוה מחוץ לירושלם אל
גחל קדרון וישרף אותה בגחל
קדרון וידק לעפר שרפה עד
שהתהה דם כעפר וישלך את

עטרת מרים

עפרה על קבר בני העם שהיו עובדים להם: ז ויתן את
הקדשים פתי חומה אשר בבית יהוה אשר הנשים מיוחדות לנו
ארגות שם פתים ודעות לאשרה: ח ויבא לירושלים להחזירם בתשובה
את כל הכהנים מזרע אהרן מערי יהודה אשר נעשו כמרים לעבודתה
ויטמא את הבמות השליך שם

ספר הברית הנמצא בבית יהוה: ג ויעמוד
המלך על העמוד ויכרת את הברית | לפני
יהוה ללכת אחר יהוה ולשמר מצותיו
ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש
להקים את דברי הברית הזאת הכתבים
על הספר הזה ויעמוד בלחיים בברית:
ד ויצו המלך את חלקיהו הכהן הגדול ואת
כהני המשנה ואת שמרי הסף להוציא
מהיכל יהוה את כל הכלים העשויים לבעל
ולאשרה ולכל צבא השמים וישרפם מחוץ
לירושלם בשדמות קדרון ונשא את עפרם
בית אל: ה והשפית את הכפמים אשר נתנו
מלכי יהודה ויקפר בבמות בערי יהודה
ומסבי וירושלם ואת המקטרים לבעל לשמש
ולירח ולמזלות ולכל צבא השמים: ו ויצא

גבולות וברומה אשר קטרו שמנה
הכהנים הבמות אשר עמדו מנגבע
עד באר שבע ונתן את הבמות
השוערים אשר עמדו מול השערים
ואשר בפתח שער יהושע שר
העיר אשר על שמאל איש
בבוא אל העיר בשער העיר:
ט אך לא יעלו כהני הבמות עוד
לשרת אל מזבח יהוה בירושלם
כי לא הוכשרו עוד לעבודה כי אם
אכלו מצות מנחות הנאפות מצות
ורוא הדיון לשאר קדשים בתוך
אחיהם: כא ויצו המלך את
כל העם לאמר עשו פסח
ליהוה אלהיכם ככתוב על ספר
הברית הזה: כב כי לא נעשה
כפסח הזה מימי השפטים אשר
שפטו את ישראל וכל ימי מלכי
ישראל ומלכי יהודה: כג כי
אם בשמנה עשרה שנה למלך
יאשיהו נעשה הפסח הזה
ליהוה בירושלם: כד וגם את
האבות ואת הידענים ואת

את האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם אל גחל קדרון וישרף אותה בגחל קדרון וידק לעפר
וישלך את עפרה על קבר בני העם: ז ויתן את הבמות הקדשים אשר בבית יהוה אשר הנשים
ארגות שם פתים לאשרה: ח ויבא את כל הכהנים מערי יהודה ויטמא את הבמות אשר
קטרו שמנה הכהנים מנגבע עד באר שבע ונתן את הבמות השוערים אשר פתח שער יהושע
שר העיר אשר על שמאל איש בשער העיר: ט אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח יהוה
בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם: כא ויצו המלך את כל העם לאמר עשו פסח ליהוה
אלהיכם ככתוב על ספר הברית הזה: כב כי לא נעשה כפסח הזה מימי השפטים אשר שפטו
את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה: כג כי אם בשמנה עשרה שנה למלך ויאשיהו
נעשה הפסח הזה ליהוה בירושלם: כד וגם את האבות ואת הידענים ואת התרפים ואת

יהוה כי הפסד הנה היתה סיבה לכל
זה: כה וכמהו לא יהיה לפניו
מלך אשר-שב אל-יהוה בכל-
לכבו ובכל-נפשו ובכל-מאדו
בכל תורת משה ואחריו לא-
קם כמותו:

הגללים ואת כל השקלים אשר נראו
בארץ יהודה ובירושלם בער ואשיהו למען
הקים את-דברי התורה הפתבים על-הפסד
אשר מצא חלקיהו הפתן בית יהוה:

התרפים ואת-הגללים ואת כל
השקלים אשר נראו בארץ
יהודה ובירושלם בער ואשיהו
למען הקים את-דברי התורה
הפתבים על-הפסד בעבור הפסד
אשר מצא חלקיהו הפתן בית

כה וכמהו לא יהיה לפניו מלך אשר-שב אל-יהוה בכל-לכבו ובכל-נפשו ובכל-מאדו בכל תורת
משה ואחריו לא-קם כמותו:

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

גדול ביאת קמן לאו כלום היא, שכן עיקר המצוה היא בגדול
האחים.
הגמרא מבקשת להוכיח ממשנתנו שביאת קטן עדיפה: תנן, לא
רצה גדול האחים לייבם מחזירין על כל האחין, מאי לאו – האם
אין הכוונה שלא רצה הגדול לייבם אלא רק לחלוץ, ומכל מקום
קתני 'מהלכין אצל האחין' ומבקשים מהם לייבם. שבע מינה, ביאת
קמן עדיפה על חליצת הגדול. דוחה הגמרא: לא ראיא היא זו, שכן
יש לפרש בכונת המשנה, שהגדול לא רצה לחלוץ ולא רצה
לייבם, ודווקא באופן זה מבקשים משאר האחים לייבם.
מקשה הגמרא על דוחה זו: אם משמעות 'לא רצה' היא גם על
יבום וגם על חליצה, אם כן דבוקה גבי האחין – גם במה ששנינו
בדומה לזה בהמשך דברי המשנה 'לא רצו חזירין אצל גדול', יש
לפרש שלא רצו שאר האחים לא לחלוץ ולא לייבם. וקשה, אמאי
באופן זה חזירין בית דין אצל האח הגדול למיבמה – לכפותו
לייבם או לחלוץ. לכשייה לדידהו – הלא יש לכופו אותם על הדבר.
מתרצת הגמרא: כיון דמצוה עליה דדידה רמיה – מכיון שעיקר
המצוה מוטלת על האח הגדול, לדידה כייפין – [כופים אותו]
לקיימה במקום שהאחרים מסרבים לקיימה.
הגמרא מבקשת להוכיח מהמשך משנתנו שחליצת הגדול קודמת
ליבום הצעיר: תנן, אם תלה גדול האחים את סירובו פאח קמן
ואומר שימתינו עד שיגדיל וייבם, אין שומעין לו. מוכיחה הגמרא:
ואי ביאת הקמן שבאחים עדיפה מחליצת גדול האחים, אמאי אין
שומעין לו, ניגמר דלקא גדול ומייבם – הלא מן הראוי להמתין עד
שיגדיל הקטן, שמא ירצה לייבם. אלא בהכרח שחליצת הגדול
עדיפה על יבום הצעיר.
דוחה הגמרא הוכחה זו: ולישעמיה – הלא גם לדברך שחליצת
גדול עדיפה, יקשה על מה ששנינו בהמשך המשנה, 'ואם תלה
בגדול האחים ואמר שימתינו לו עד שיבא מפרנית הים, אין שומעין
לו', ולדברך אמאי אין שומעין לו, ניגמר – [נמתין דלקא אחי
הגדול וקליין – שמא יבוא גדול האחים ויחלוץ, שהרי עיקר
המצוה בגדול. אלא בהכרח יש לומר, שכל שחזי מצוה לא משהינן
– אין משהים את המצוה אלא יש לקיימה עתה, ואפילו אם לאחר
זמן תוכל יותר להתקיים באופן עדיף יותר. ואם כן גם אם יבום
הקטן עדיף על חליצת הגדול אין להמתין לו עד שיגדיל.

נכסי היבם משתעבדים לכתובתה, משום שאשה הקנו לו מן
השמים, ולא נשא אותה מדעת עצמו, ועל כן אינו משעבד את
נכסיו לכתובתה. אלא שדין זה הוא רק במקום שהשאייר הראשון
נכסים, ויכולה היבמה לגבות את כתובתה מהם. ואולם אי לית לה
ליבמה כתובה מן נכסי הבעל הראשון, וכגון שלא השאיר נכסים,
תקינו לה חכמים כתובה משני – מהיבם שייבמה, כדי שלא תהא
היבמה קלה בעיניו של היבם להוציאה לאחר שייבמה. שמאחר
שהוא יודע שאם יגרשנה תוכל לגבות מנכסיו, לא ימהר לגרשה.

משנה

מצוה בגדול האחים לייבם את אשת אחיו המת, ואם לא רצה
הגדול, מהלכין בית דין על כל האחין לפי סדר גדלותם, ומבקשים
מהם לייבם. ואם אף הם לא רצו, חזירין בית דין אצל גדול האחים
שלפנינו, ואומרים לו, עליך מוטלת המצוה, או חלוץ לה או ייבם
אותה. ואם לא רצה לייבם או לחלוץ וקלה את טעם סירובו פאחיו
שהוא קמן ועדיין אינו בן י"ג שנים ויום אחד, ואומר שימתינו לו
עד שיגדיל וייבם, או שהיה זה אח אחר שתלה את סירובו בגדול
האחים שאינו לפנינו, ואמר שימתינו עד שיבא האח הגדול
מפרנית הים וייבמה, או שתלה את טעם סירובו באח אחר שהוא
חריש או שומת, ואמר שימתינו עד שיתרפא וייבמה, אין שומעין לו
בכל טענות אלו, אלא אומרים לו, מאחר שאתה הגדול מבין
האחים הנמצאים כאן עליך מוטלת המצוה, או חלוץ או ייבם, ואין
להשהותה ולהמתין לאח אחר.

גמרא

שנינו במשנתנו: 'מצוה בגדול לייבם'. הגמרא דנה בסדר העדיפות
שבמצות יבום וחליצה: אימתי, ביאת קמן – האח הצעיר, וקליצת
גדול האחים, פליגי בה רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, איזו מהן
עדיפה. חד אמר, ביאת הקמן עדיפה מחליצת הגדול, ואם רצה
הקטן לייבם והגדול רוצה לחלוץ שומעים לקטן. וחד אמר, קליצת
אח גדול עדיפה מיבום הקטן, ואם רצה הגדול לחלוץ יחלוץ הוא
ולא ייבם הקטן. מפרשת הגמרא את מחלוקתם: מאן דאמר ביאת
קמן עדיפה, דהא עיקר המצוה היא בייבום, והוא קודם למצות
חליצה. ומאן דאמר קליצת גדול עדיפה, טעמו הוא משום שבמקום

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט' ניסן פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד	יום רביעי - י"ב ניסן פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שני - י' ניסן פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	יום חמישי - י"ג ניסן פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שלישי - י"א ניסן פרק כ, מפרק ס עד סוף פרק סה	יום שישי - י"ד ניסן פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - ט"ו ניסן פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת הדעת, ואילו אם
אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן
במחשבתו, בלי העמקת הדעת, בנִדְלָת אֵינֶסוֹף בְּרוּךְ־הוּא,
וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא – מַלְכוּתוֹ, הִיא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" –
עוֹלָמִים וְתַחְתּוֹנִים, –

וככל שגדולה יותר

מלכותו של מלך, היא

מעוררת יותר מורא ופחד

מהמלך, וְאִיהוּ "מַמְלָא

כָּל עוֹלָמִין" – הקב"ה

"ממלא" את כל העולמות

ומחיה אותם בחיות

פנימית. חיות זו אפשר

שתהא מורגשת בנבראים,

ונבראים אפשר שתהיה

להם השגה והבנה בחיות

אלקית זו, וְ"סוֹבֵב כָּל

עוֹלָמִין", – והקב"ה

"סובב" כל העולמות, הוא

מחיה אותם גם בחיות

שאינה מורגשת בנבראים

ואין ביכולת הנבראים

להשיג חיות זו, וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת

הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", – אומר הקב"ה, וּמִנִּית הָעוֹלָמִים

וְתַחְתּוֹנִים – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות

העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית

הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה

ומלך שלהם, אלא, וּמִיַּחַד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכֻלּוֹ,

– שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", וְעַלֵּי בְּפֶרֶט, – מייחד

הקב"ה את מלכותו, כִּי חֵיב אָדָם לִזְמַר: בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא

הָעוֹלָם, – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך,

הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך

היא, כי כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד,

המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם

הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל

הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו

על עם ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר

בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו

בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות

שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת

בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו במיוחד בתור יחיד. וְהוּא גַם

הוּא מְקַבֵּל עָלָיו – מצדו, מַלְכוּתוֹ, לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עָלָיו, –

שהקב"ה יהיה מלך עלי, וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי

עֲבוֹדַת עֲבָד, – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל

על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו

עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

שעושה רצון אדונו.

1 על דין מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה
2 בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי
3 נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא
4 ראשיתה ועיקרה של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש

5 קיומן של מצוות־עשה, בכל

6 זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד

7 לשם קיום מצוות־העשה, ומן

8 ההכרח לעורר, לשם כך, לכל

9 הפחות, גם דרגה קטנה של

10 "יראת ה'", שכן, יש לשרת את

11 הקב"ה באופן של עבודה

12 דוקא (עבודת ה'), ככתוב:

13 "ועבדתם את ה' אלקיכם",

14 "ואתו תעבדו", כמו עבד

15 המשרת את אדונו. ובעבודת

16 עבד נדרש ענין היראה. לכן,

17 יראה היא ראשיתה ועיקרה

18 של עבודה (ובאהבת ה' ויראת

19 ה' – יראה קודמת לאהבה).

20 בָּרָם, צָרִיךְ לְהִיּוֹת

21 לְזִכְרוֹן תָּמִיד –

22 ולתשומת לב מתמדת את

23 ראשית העבודה – עבודת ה', וְעִקְרָהּ וְשִׁרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אֵף

24 שֶׁהִירָאָה הִיא שִׁרְשׁ לְ"סוֹר מֶרַע" – למרות שיראת ה' היא

25 השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא-

26 תעשה, וְהָאֱהָבָה – היא שורש, לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב", – לקיום

27 מצוות־עשה, אֶף־עַל־פִּירְכֵּן לֹא דִי לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה לְבָדָה

28 לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב", – גם לשם קיומן של מצוות־העשה, לא די

29 ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'"

30 תישאר חבויה עמוק בלבו, וּלְפָחוֹת צָרִיךְ – לשם קיום המצוות,

31 לְעוֹרֵר תַּחֲלָה הִירָאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל,

32 – המביאה, שְׁלֹא לְמַד בְּמֶלֶךְ מְלִכֵּי הַמְּלָכִים הַקְדוּשִׁי־בְּרוּךְ

33 הוּא, בְּנוֹכַח לְעֵיל, – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת

34 טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל

35 הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו

36 של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות

37 בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות,

38 לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא

39 נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש,

40 כשהוא רוצה לעורר את המדרגה העליונה יותר שביראה (על

41 ידי התבוננות). שְׁתֵּתָה – יראה זו, בְּהִתְגַּלּוּת לְבוֹ אוֹ מִחוֹ

42 עַל־כָּל־פְּנִים. – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א)

43 הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות

44 לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא

45 מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על־כָּל־פְּנִים"), דְּהִינּוּ

46 – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא את

47 עצמו לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל־כָּל־פְּנִים – כדי לעורר יראה

יום שלישי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה ה' נצב... עד עמ' 112, ותפילין.

ליקוטי אמרים

16 ארמו"ר שליט"א: "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי
17 אם", פְּעוּמָד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. – כמי שעומד בעצמו לפני מלך.
18 וְיַעֲמִיק – ויתעמק, בְּמַחְשָׁבָה זוּ וַיֵּאָרֶךְ בָּהּ כְּפִי יִכְלֹת
19 הַשָּׁנָה מוֹחוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ, וְכָפִי הַפְּנָאִי שָׁלוֹ, – שיש ביכולתו
20 להקדיש להתבוננות זו.
21 שעתה של התבוננות זו,
22 היא: לִפְנֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה,
23 או הַמִּצְוָה, כְּמוֹ –
24 למשל, לִפְנֵי לְבִישַׁת
25 טָלִית וּתְפִלִּין. – לפני
26 שהוא עוסק בעבודת ה',
27 בלימוד תורה או בקיום
28 מצוות, יתעמק

29 בהתבוננות האמורה, כדי ש"העבודה" שהוא עומד לעשות
30 תהיה מתוך יראה ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות.

1 להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה
2 הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מיוחד עליו
3 מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, ובלשון כ"ק ארמו"ר
4 שליט"א: "ולא רק מיוחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת":
5 "וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו",
6 ו"מֵלֵא כָל הָאָרֶץ – הוא
7 רק, כְּבוֹדוֹ", וּמִפְּנֵי
8 עָלָיו, – לא זו בלבד
9 שהקב"ה נמצא בכל מקום
10 ורואה כל דבר, אלא,
11 הוא מביט עליו באופן
12 מיוחד, וּבוֹחֵן בְּלִיּוֹת וְלֵב
13 – הקב"ה בוחן רגשותיו
14 ורעיונותיו הפנימיים של האדם, אִם עוֹבְדוֹ כְּרָאוּי. וְעַל כֵּן
15 צָרִיךְ – האדם, לַעֲבֹד לִפְנֵי בְּאִמָּה וּבִרְאָה, – הערת כ"ק

יום רביעי י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, וגם יתבונן... עד עמ' 112, הלב והמוח כו'.

55 או בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ, – אם ההתבוננות היא לפני שהוא
56 עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון
57 העליון מלווה בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש –
58 שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין,
59 וּבְקִרְיָאתוֹ – בקריאת
60 ולימוד התורה שלו,
61 כאשר ההתבוננות היא
62 לפני עסקו בתורה, או
63 בְּלְבִישָׁתוֹ – ציצית
64 ותפילין, של המתבונן
65 לפני לבישה זו, הוא
66 מְשִׁיב אֹזֶן וְיִתְבַּרֵּךְ
67 עָלָיו, דְּהֵינּוּ עַל "חֶלֶק
68 אֱלֹהִים מִמֶּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ
69 גּוּפוֹ, – על נפשו

70 האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי,
71 לְכַלֵּל וּלְבַטֵּל בְּאֹזְרוֹ וְיִתְבַּרֵּךְ. – זו תהיה פעולת התורה שהוא
72 לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר
73 פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא,
74 כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – וְדָרְךְ פְּרָט, – באופן מפורט,
75 תהיה הפעולה על נפשו: בְּתַפְלִין – על ידי התפילין שהוא
76 מניח, תהיה הפעולה, לְבַטֵּל וּלְכַלֵּל בְּחִינַת חֻקְמָתוֹ וּבִינָתוֹ
77 שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּחִינַת חֻקְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין-סוֹף
78 בְּרוּךְ-הוא, הַמְלַבְּשׁוֹת דָּרְךְ פְּרָט בְּפִרְשֵׁי: "מְדָשׁ", וְהִיא

31 להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה
32 התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור לפני עבודת ה' בכלל
33 – אלא התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית –
34 התבוננות זו קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה
35 על נפשו.

36 וְגַם יִתְבַּנֵּן, אֵיךְ שְׁאוּר
37 אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוא,
38 ה"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין"
39 ו"מֵלֵא כָל עֲלָמִין", –
40 כל העולמות, הוא רָצוֹן
41 הָעֲלָיוֹן, – כפי שלמדנו
42 בפרקים הקודמים,
43 שהרצון העליון הוא מקור
44 חיות כל העולמות,
45 המחיה אותם באופן של
46 "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה, הוא מְלַבֵּשׁ בְּאִוִּתוֹת וְחֻקְמַת
47 הַתּוֹרָה, – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה
48 שהוא מבין – בהן מלווה רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד',
49 שהרצון העליון התלבש באותיות הדין שנכתבו על קלף של
50 ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת
51 שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה
52 הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני
53 עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין-סוף ברוך-הוא (הרצון
54 העליון), מלווה באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד,

- 1 **כִּי יִבְיָאָד,** – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין,
2 מלוכות חכמתו ובינתו של אי"סוף ברוך"הוא: בפרשת "קדש"
3 – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה;⁴ וחכמתו ובינתו של
4 האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של
5 אי"סוף ברוך"הוא
6 שבשתי פרשיות אלו.
7 **דְּחִינּוּ** – במה מתבטאת
8 ונראית התכללות
9 וביטולן של חכמתו
10 ובינתו – הרי זה, **שְׁלֹא**²
11 **לְהַשְׁתַּמֵּשׁ** **בְּחֻמָּתוֹ**³
12 **וּבִינָתוֹ שֶׁבִּנְפִשׁוֹ, בְּלִי**⁴
13 **לֵה' לְבָדוֹ,** – שישתמש
14 בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות
15 ה' וכו'; **וְכֵן לְבָטֵל וּלְכַלֵּל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ,** – החלק
16 השלישי שבמוח, **הַכּוֹלֵל** – מוח הדעת כולל בתוכו, **הַקֹּדֶר**
- 17 **וּנְבוּרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ,** – מוח הדעת כולל אותן
18 ועל-ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח
19 ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי
20 שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם הוא למסור את כוח
21 ה"דעת" שבנפשו,
22 **בְּבְחִינַת דַּעַת הָעֲלִיּוֹן** –
23 בבחינת ה"דעת"
24 שלמעלה, **הַכּוֹלֵל הַקֹּדֶר**
25 **וּנְבוּרָה, הַמְּלַכֵּשׁ** –
26 הדעת העליון מלוכש,
27 **בְּפִרְשִׁיּוֹת:** **"שְׁמַע"**
28 **"וְהָיָה אִם שְׁמַע", וְהָיָה**
29 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"שְׁלַחַן**
30 **עָרוֹף":** – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות:
31 **לְשַׁעֲבֵד הָלֵב וְהַמֶּחֱכוֹ כו';** – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין
32 על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט.

ליקוטי אמרים

- שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה'
לברו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל
חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון
הכולל חו"ג המלוכש ב' שמוע והיה אם שמוע והיינו
כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'
בכחמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות
ה' וכו'; **וְכֵן לְבָטֵל וּלְכַלֵּל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ,** – החלק
השלישי שבמוח, **הַכּוֹלֵל** – מוח הדעת כולל בתוכו, **הַקֹּדֶר**

יום חמישי י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, ובעטיפת ציצית... עד עמ' נז, לארדנו ומלכו.

- 33 **וּבְעֵטִיפַת צִיצִית, יִכּוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֵהר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו**
34 **מַלְכוּתוֹ וְתִבְרָךְ, אֲשֶׁר הָיָה** – למרות שמלכותו היא, "מַלְכוּת"
35 **כָּל עוֹלָמִים וְכו'.** – אף על פי כן, יכוון ויפעול, לִתְבָּרָה – את
36 מלכותו יתברך, עָלֵינוּ עֲלִיָּדִי מִצְוָה זו, – של לבישת ציצית,
37 המסוגלת במיוחד
38 להמשיך עלינו קבלת
39 מלכות שמים. **וְהָיָה**⁶
40 **בְּעֵינֵינוּ "שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ"**⁷
41 **מִלֶּךְ".** – הערת כ"ק⁸
42 **אֲדַמּוּר שְׁלִיט"א:** "שפי"⁹
43 – שלפני השימה אין לו
44 מלך ועתה הוא משים ע"ע
45 מלך". כלומר: לפני שהוא
46 שם על עצמו מלך, אין לו
47 מלך, ועכשיו הוא שם על
48 עצמו מלך. **וְאֵלֵינוּ,** –
49 כשהוא יתבונן בהאמור,
50 **אֵף אִם כָּל זֶה זֶה**
51 **תִּפְּלָ עָלָיו אֵימָה וְפַחַד**¹⁷
52 **בְּהַתְגַּלּוֹת לָבוֹ,** – לפני הקב"ה, מְכַלֵּמְקוֹס מֵאַחַר שֶׁמִּקְבֵּל
53 **עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמִמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ וְתִבְרָךְ בְּהַתְגַּלּוֹת**
- 34 **מַלְכוּת שָׁמַיִם וּמוֹרָא וּפַחַד מִהֶקְבָּה,** **הָיָה** – הרי, אֲמִתִּית בְּלִי
35 **שׁוֹם סִפֵּק, שֶׁהָיָה הָיָה** – קבלה זו, טַבַּע נִפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל
36 **שֶׁלֹא לְמַד בְּמִלֵּךְ הַקֹּדֶשׁ וְתִבְרָךְ** – בהקב"ה הרי התורה
37 **שְׁלֹמֶד אוֹ הַמִּצְוָה**
38 **שְׁעוֹשָׂה מַחְמַת קִבְלָה זו**
39 – של מלכות שמים,
40 **וּמַחְמַת הַמִּשְׁכָּת הִירְאָה**
41 **שֶׁבְּמִחוּ, נִקְרְאוֹת** –
42 **"עֲבוּדָה שְׁלֵמָה",** –
43 עבודה שלימה היא דוקא
44 זו שבאה מתוך יראה
45 מהקב"ה, כפי שנלמד
46 להלן – **כָּל עֲבוּדָת**
47 **הַעֲבָד לְאֲדוֹנָו וּמִלְכּוֹ.** –
48 שהיא באה מתוך יראה.
49 כל האמור הוא, כשאדם
50 מעורר בקרבו, לפחות,
51 דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו
52 הוא לומד תורה ומקיים מצוות.

ליקוטי אמרים

- ובעטיפת ציצית
יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא
מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא
כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא
תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר
שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית'
בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא
אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל
ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה
שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת
המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה
ככל עבודת העבד לארדנו ומלכו
לפני הקב"ה, מְכַלֵּמְקוֹס מֵאַחַר שֶׁמִּקְבֵּל
עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמִמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ וְתִבְרָךְ בְּהַתְגַּלּוֹת

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפ"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה. 6. "כנו"ל בראש הפרק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. דברים יז, טו. 8. ראה לקוטי-תורה מסעי צ, ד.

יום שישי י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, משא"כ אם לומד... עד עמ' נז, ליודעים:

1 "בן". - עבד - שעבודתו היא מתוך יראה, הוא ירא מאדונו, 27
2 כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; בן - עושה למען אביו
3 מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה'
4 מתוך אהבה. ואף ד"ש - מדריגה של "בן" שהוא - בד בבד, 30
5 גם-כן "עבד", הרי אי 31
6 אפשר לבא למדרגה זו 32
7 בלי קדימת תיראה 33
8 עלאה, כידוע ליודעים. 34
9 - כלומר: גם מדריגה זו 35
10 של בן (שהוא עבד), 36
11 קדמה לה יראה. - על כל 37
12 פנים, רואים אנו שגם 38
13 כשישנה לאדם אהבת ה', 39
14 אלא שחסרה לו יראה ה', 40
15 אין בכך משום קיום תורה 41
16 ומצוות, באותה מדה 42
17 שהתורה קוראת בשם 43
18 "עבודה"; וכשאין ביכולת 44
19 האדם ליצור הרגשת 45
20 יראה מהקב"ה בלבד - 46
21 יעורר לכל הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, 47
22 ירגיש יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל 48
23 לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת - בכל זאת, כיוון 49
24 שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה 50
25 וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר 51
26 בכך משום עבודה אמיתית. 52

1 מה-שאין-בן אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה, -
2 בלי יראה כלל, כדי לדבקה בו - יתברך, על-ידי תורתו
3 ומצותיו - אינה נקראת - עבודה זו, בשם עבודת העבד,
4 והתורה - הרי, אמרה: "ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'", -
5 הרי שנאמר "ועבדתם",
6 לשון עבודה, כמו עבודת
7 עבד, שהיא מתוך יראה, 1
8 "ואותו תעבדו וגו'" 10; - 2
9 גם כן לשון עבודה, וכמו
10 שכתוב בזהר [פרשת
11 בהר]: "בהאי תורה
12 דיהבין עליה על
13 בקדמיתא בגין לאפקא
14 מניה מב לעלמא כו', -
15 באותו שור ששמים עליו
16 עול בתחילה, כדי להפיק
17 ממנו טוב לעולם, הכי
18 נמי אצטריך לבר נש
19 לקבלא עליה על
20 מלכות שמים בקדמיתא
21 בו', - כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות
22 שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'). ואי האי לא אשתכח
23 נבזה - לא שריא ביה קדשה כו', - ואם אין בו קבלת עול
24 מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וכ'רעיא מהימנא' שם
25 דף קיא עמוד ב] - נאמר: שכל אדם צריך להיות - בעבודת
26 ה', בשתי בחינות ומדרגות, והן: בחינת "עבד" ובחינת

ליקוטי אמרים

משא"כ אם לומד

ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורה דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה מב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן ואף ד"ש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום שבת קודש ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, ולבושיתו כנ"ל.

1 - ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה 67
2 אלקית, גם לא במוחו, אף-על-פי-כן, מאחר שמתפזר 68
3 בעבודתו - בקיום תורה ומצוות, כדי לעבד את המלך - את 69
4 הקב"ה, שהוא המלך שלו, הרי זו עבודה גמורה, - לא חסר 70
5 מאומה במה ששייך 71
6 ל"עבודה" - קיומו תורה 72
7 ומצוות הוא באופן ההולם 73
8 את התואר "עבודה", כי 74
9 תיראה והעבודה - 75
10 יראה, ועבודת השי"ת, 76
11 נחשבות לשתי מצות - 77
12 נפרדות, במנין תרי"ג, - 78
13 613 מצוות, ואינן 79
14 מעבדות זו את זו. - ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, 80

53 והנה, אף מי שגם במחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום
54 יראה ובושה, - שהתבוננות האמורה - כיצד מייחד הקב"ה
55 את מלכותו עליו, ויתירה מזו - איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט
56 אם הוא עובדו כראוי וכו' - איננה מעוררת בו הרגשת היראה,
57 גם לא במוחו ומחשבתו
58 בלבד, וסיבת הדבר היא -
59 מפני פחיתות ערך 13 והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום
60 נפשו ממקור הצבה, 14 יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה
61 ממדרגות תחתונות 15 ממדרגות תחתונות' ד"ס דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין
62 דעשר ספירות דעשיה, 16 בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה
63 - שמקור נפשו הוא 17 כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג
64 מהעולם התחתון ביותר, 18 ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות
65 "עולם העשיה", ובעולם
66 זה עצמו - מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו

ליקוטי אמרים

ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, אף-על-פי-כן, מאחר שמתפזר בעבודתו - בקיום תורה ומצוות, כדי לעבד את המלך - את הקב"ה, שהוא המלך שלו, הרי זו עבודה גמורה, - לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" - קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", כי תיראה והעבודה - יראה, ועבודת השי"ת, נחשבות לשתי מצות - נפרדות, במנין תרי"ג, - 613 מצוות, ואינן מעבדות זו את זו. - ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה,

קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה", הרי יראה זו, עליה אנו
לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות
(שכן, אנו לומדים¹⁴: "אם אין חכמה אין יראה"¹⁵, ש"חכמה" היא
הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין
חכמה", ש"יראה" היא
הקדמה ל"חכמה", מכאן
שישנן שתי מדריגות
ביראה: (א) "יראה תתאה" –
יראה תחתונה, והיא
משמשת כהקדמה לקיום
תורה ומצוות, הנקרא
"חכמה", ועל כך נאמר
"אם אין יראה אין חכמה".
(ב) "יראה עלאה" – יראה
עליונה, יראה זו באה
אחרי קיומן של תורה
ומצוות, ועל כך נאמר
"אם אין חכמה אין יראה"¹⁶
ואילו ו"יראה עלאה"
הוא "ירא בשת" בו, –
היראה העליונה היא

ליקוטי אמרים

יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע
זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט
לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות
דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר
רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא
שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר
עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת
יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה
עילאה הוא ירא בושתי כו' דאית יראה ואית יראה כו'
אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה
כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
הן תרין גרפין [כמו"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא
כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד
מורא שמים עליו, על-

1 כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח – בכל
2 זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצוות עבודת ה', בלומדו
3 תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו.
4 ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן שלמרות שאין מרגיש
5 את היראה גם לא במוחו,
6 אך מכיוון שהוא מתעמק
7 בענינים שעליהם לעורר
8 יראה, ובמחשבתו הוא
9 מהרהר בענינים של יראה
10 – הוא אף מקיים בכך
11 מצות יראה. ועוד, –
12 יתירה מזו, שפאמא
13 מקנים גם מצות יראה –
14 לא רק מצות ה"עבודה",
15 במה – על ידי, שפאמא
16 היראה במחשבתו, –
17 שבמחשבתו הוא מהרהר
18 אודות יראה זו ומנסה
19 לעורר אותה, כי בשעה
20 ורגע זו על-כל-פנים
21 מורא שמים עליו, על-
22 כל-פנים כמורא בשר-ודם הדיוט לפחות שאינו מלך,
23 המביט עליו, שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון
24 בעיניו, – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך,
25 כ"אם בשר-ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות
26 דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה
27 שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון
28 הקב"ה, שזו – ביטוי פשוט זה של מורא, נקראת יראה, כמו
29 שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו¹⁷: "יהי רצון שיהא
30 מורא שמים עליכם כמורא בשר-ודם כו', – וכשתלמידיו
31 שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: תדעו, כשאדם
32 עובר עברה אומר שלא יראני אדם כו'". – הרי, שמורא
33 כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו
34 רואים, שזה נקרא מורא שמים – יראה, מכיוון שזה מונע
35 מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר-ודם מונע
36 ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות
37 היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי
38 התבוננות. רק שיראה זו נקראת "יראה תתאה" – "יראה
39 תחתונה" וכן ו"יראת חטא" – לא "יראת ה'" או "יראת
40 אלקים", כ"אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה
41 זו היא שקודמת לחכמתו¹², – היא משמשת כהקדמה
42 ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה
43 תשובה ומעשים טובים"¹³, ולכן נקראים המעשים הטובים של

11. ברכות כח, ב. 12. ראה אבות פרק ג משנה ט. 13. ברכות יז, א. 14. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 15. אבות פרק ג משנה יז.
16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתור"ה כנפי" (שבת מט, א) 'פורחת באחת' – הרי בשעת מעשה יש להם
גם כנף שני, וכחסים 'ונינוחת באחת' – משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת
– גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד".

13. בהקב"ה, נִפְשׁוּ הָאֱלֹהִית וְהַחַיּוֹנִית וּלְבוּשִׁיהֶן, כְּנֹכַח לְעֵיל.
14 – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית
15 ועל הנפש החיונית
16 ולבושיהן, שתהיינה
17 דבוקות בהקב"ה. הרי,
18 שבעבודתו של יהודי
19 צריכות להיות שתי
20 הבחינות: בחינת "עבד" –
21 העובד את הקב"ה מתוך
22 יראה, כעבודת עבד
23 לאדונו, ובחינת "בן" –
24 העושה למען אביו מתוך אהבה.

ליקוטי אמרים

וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ
המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור
אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית'
וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה
בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

1 "בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה
2 הַטְּבִיעִית עַל-כָּל-פְּנִים – להקב"ה, הַמְּסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, שֶׁתֵּהָא
3 בְּהִתְגַּלּוּת מִחוּ עַל-כָּל-
4 פְּנִים, לְזַכֵּר אֶהְבֵּתוֹ לַה'
5 אֶחָד בְּמַחְשַׁבְתּוֹ
6 וּבְרָצוֹנוֹ, לְדַבְּקָה בּוֹ
7 יְתָרְדָּה. – זכרון אהבתו
8 המסותרת, תעורר בו את
9 הרצון להיות דבוק
10 בהקב"ה; וְזֹאת תִּהְיֶה
11 כְּוִנָּתוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה או
12 הַמִּצְוָה הַזֹּאת, – שהוא עומד להתעסק בה: לְדַבְּקָה בּוֹ –

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

41 לאחת, הַלֵּךְ הַנּוֹלֵד לוֹ מִהֲצָרָה מְקוֹר. מפרשת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא
42 הוֹלֵךְ מִמּוֹד, שכן מאחר שנפטרה הצרה מיבום על ידי חליצת
43 הראשונה, בְּאִיסוּרָה קְיָיֵם – הרי היא חוזרת לאיסור הראשון של
44 אשת אח שלא במקום מצוה שהוא בכרת, שכן רק את החלוצה
45 עצמה ניתק הכתוב מכרת ללאו ולא את הצרה, וולד הנולד
46 מביאת חיבי בריתות הוא ממזר.
47 מוכיחה הגמרא: אִמֶּר רַב יוֹסֵף, אִם אֵין נִפְשִׁי הִנֵּינִי בְּמִשְׁתַּנּוּ דִּין
48 שֵׁשׁ לְהוֹכִיחַ מִמֶּנּוּ כְּדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל. שכן שנינו במשנה, מוֹתֵר אָדָם
49 בְּקִרְוֹבֶת צֶרֶת חֲלוּצָתוֹ. אִי אִמְרַת בְּשִׁלְטָא כְּדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל שֶׁצֶרֶת שֶׁל
50 חלוצה אִמְרַת – עומדת מבחור, ואינה נכללת במעשה החליצה,
51 ועל כן אין דינה כדין החלוצה שניתקה מכרת ללאו אלא חוזרת
52 לאיסור כרת. מִשּׁוֹם הֵכִי הַחוּלֵץ מוֹתֵר בְּאַחֲזָתָהּ, שכן הצרה אינה
53 נחשבת כחלוצתו ואין לאסור עליו את קרובותיה כדין קרובות
54 חלוצה. אֵלֶּא אִי אִמְרַת שֶׁצֶרֶת כְּחֲלוּצָה דְּמֵיֵא מִשּׁוֹם שֶׁהַחוּלֵץ
55 חֲלָצָה בְּשִׁלְחוֹת הַצִּרוֹת כּוֹלֵן, ואף הצרה בכלל הניתוק מכרת
56 ללאו כחלוצה עצמה, אם כן אִמְרַת אָדָם בְּקִרְוֹבֶת צֶרֶת
57 חֲלוּצָתוֹ, הלא גם הצרה נחשבת כחלוצה ממש, ומדוע לא גזרו
58 חכמים גם על קרובותיה כשם שגזרו על קרובות החלוצה.
59 שואלת הגמרא: לִיָּמָא תִּיְהִי תִּיּוֹבָתָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן – האם יקשה
60 ממשנתנו על דברי רבי יוחנן החולק על שמואל. דְּהֵרִי אִמְרַת רַבִּי
61 יוֹחָנָן (לעיל ט'): הַחוּלֵץ לִיבְמִתּוֹ, וחזר ובא עליה או על צרתה, פִּין
62 אם הוא בא עליה ובין אם בא עליה אחד מהאחין האחרים, אִין
63 הם תִּיְבִין לֹא עַל חֲלוּצָה קֶרֶת וְלֹא עַל צֶרֶתָה קֶרֶת (צויר ד).
64 ומבואר שם בטעמו, שהחולץ חלץ בשליחות אחיו, והחלוצה
65 חֲלָצָה בְּשִׁלְחוֹת צִרוֹתֶיהָ, ונמצא שכל האחין וכל הצרות נכללים
66 בניתוק שניתק הכתוב את החולץ והחלוצה מכרת ללאו. ואם כן
67 מאחר שכל הצרות נחשבות כחלוצות יש לאסור את קרובותיהן
68 על החולץ.
69 מתרצת הגמרא: אִמֶּר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן, וְתִּסְבְּרָא – וכי סבור אתה
70 שְׁאֵחָת חֲלוּצָה אִסוּרָה מִדְּאִיִּיִּתָא, ומשום כך לדעתך יש להשוות
71 אליה גם את אחות הצרה ולומר שהחליצה נעשית בשליחות
72 הצרות כולן. וְהֵרִי לֹא כֵן הוּא, דְּהָאִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ לַהֲלֵן (מא), כָּאֵין
73 שְׁנָה רַבִּי, שֶׁרַק אִיסוּר אַחֲוֹת אִשְׁתּוֹ הִגְדִּירָה הוּא מְדַבֵּר תּוֹרָה,
74 ואילו אִיסוּר אַחֲוֹת חֲלוּצָה הוּא רַק מְדַבֵּר בּוֹפְרִים. ונאמר שאיסור
75 קרובות חלוצתו אינו אלא מדרבנן, לא גזרו אלא בחלוצה עצמה,
76 ולא בצרתה.
77 שנינו במשנתנו: מוֹתֵר אָדָם בְּקִרְוֹבֶת צֶרֶת חֲלוּצָתוֹ, ואסור בצרת
78 קרובת חלוצתו. שואלת הגמרא: מֵאִי שְׁנָא הָאִי קִרְוֹבֶת הַצֶּרֶת
79 שְׁהִיא מוֹתֵרֶת לְחוּלֵץ, וְכֵאֵין שְׁנָא הָאִי צֶרֶת דְּקִרְוֹבָה שְׁהִיא אִסוּרָה
80 על החולץ.

1 מדין שניות, ונמצא שגזרו על שניות גם בחלוצה. דוחה הגמרא:
2 לֹא מִחֻמַּת הַחוּלֵץ הִיא אִסוּרָה, אלא מִשּׁוֹם מִיָּתְנָא ו-בעלה המתה,
3 דְּהֵינָא לֹא כָּלֶת בְּנָה גְּמוּרָה שֶׁאִסוּרָה מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת. הגמרא מוכיחה
4 מהמשך דברי הברייתא: תָּא שְׁמַע, אִסוּרָה בְּאִבִּי אִמּוֹ שֶׁל חוּלֵץ.
5 מֵאִי לֹא אִסוּרָה עֲלֵיו מִשּׁוֹם חוּלֵץ, דְּהֵינָא לֹא כָּלֶת בְּתוֹ שֶׁאִסוּרָה
6 מדין שניות, ונמצא שגזרו על שניות גם בחלוצה. דוחה הגמרא:
7 לֹא מִשּׁוֹם חוּלֵץ הִיא אִסוּרָה אלא מִשּׁוֹם מִיָּתְנָא ובעלה המתה,
8 דְּהֵינָא לֹא כָּלֶת בְּתוֹ גְּמוּרָה שֶׁאִסוּרָה מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת.
9 הגמרא מוכיחה מהמשך דברי הברייתא: תָּא שְׁמַע, וְאִסוּרָה
10 הַחֲלוּצָה בְּכֵן בְּנָה. מֵאִי לֹא אִסוּרָה עֲלֵיו מִשּׁוֹם חוּלֵץ, דְּהֵינָא לֹא
11 הַחֲלוּצָה כְּאִשְׁתּוֹ אִבִּי אִמּוֹ שְׁהִיא שְׁנִיָּה, הרי שגזרו על שניות
12 בחלוצה. דוחה הגמרא: לֹא מִשּׁוֹם הַחוּלֵץ הוּא, אלא מִשּׁוֹם מִיָּתְנָא
13 ו-בעלה המתה, דְּהֵינָא לֹא הַחֲלוּצָה לְגַבִּי בֵּן בְּנֵי שֶׁל הַחוּלֵץ אִשְׁתּוֹ
14 אִחִי אִבִּי אִמּוֹ שֶׁאִסוּרָה מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאִמְיָר
15 מְכַשִּׁיר כָּכָל אָדָם לִישֵׁא אֶת אִשְׁתּוֹ אִחִי אִבִּי אִמּוֹ, ואם כן בהכרח
16 שאיסורה בבן בנו של החולץ הוא מחמתו ולא מחמת אחיו המת.
17 מסיקה הגמרא: אֲבָן אִמְיָר הַמְתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ אִחִי אִבִּי אִמּוֹ, מוֹקִים
18 לָהּ אֶת אִיסוּר בֵּן בְּנֵי מִשּׁוֹם חוּלֵץ, שמאחר שהיא נחשבת כאשתו
19 שגירשה הרי היא אסורה בבן בנו, וְאִם שֶׁגַם גְּרוּשְׁתּוֹ אִינֶה אִסוּרָה
20 עֲלֵיו אִלָּא מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת, קָפְכָר אִמְיָר שְׁנִיּוֹת גַּם בְּחֲלוּצָה.
21 הגמרא מוסיפה להוכיח מדברי הברייתא שגזרו על שניות
22 בחלוצה גם לדעת החולקים על אמימר: תָּא שְׁמַע, וְאִסוּרָה בְּכֵן
23 בְּתוֹ. מֵאִי לֹא אִסוּרָה עֲלֵיו מִשּׁוֹם חוּלֵץ, דְּהֵינָא לֹא הַחֲלוּצָה
24 כְּאִשְׁתּוֹ אִבִּי אִמּוֹ מִחֻמַּת הַחֲלִיצָה, ואפילו שֶׁקִּרְבָּהּ זו אינה אסורה
25 אלא מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת. דוחה הגמרא: לֹא מִשּׁוֹם הַחוּלֵץ הוּא אלא
26 מִשּׁוֹם מִיָּתְנָא ו-בעלה המתה, דְּהֵינָא לֹא הַחֲלוּצָה אִשְׁתּוֹ אִחִי אִבִּי אִמּוֹ
27 לְגַבִּי בֵּן בְּתוֹ שֶׁל הַחוּלֵץ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל דְּחִידָה זו: וְהָאִמְיָר
28 שְׁנִיּוֹת דְּקִירוֹה לֹא יוֹרֵד עַל אִשְׁתּוֹ אִחִי אִבִּי אִמּוֹ, ואם כן לא יתכן
29 שנאמר בן בתו של החולץ בחלוצה מִשּׁוֹם בַּעֲלָה מֵת. אֵלֶּא לֹא
30 בהכרח היא אסורה על בן בתו של החולץ מִשּׁוֹם שְׁהִיא נִחְשָׁבֶת
31 כְּגִרוּשֶׁת הַחוּלֵץ, ואף שגם אשתו הגמורה של אבי אמו אסורה רק
32 מִשּׁוֹם שְׁנִיּוֹת. וְשְׁמַע מִיָּה שְׁנִיּוֹת עַל שְׁנִיּוֹת גַּם בְּחֲלוּצָה. מסיקה
33 הגמרא: אֲבָן שְׁמַע מִיָּה.
34 שנינו במשנתנו: מוֹתֵר אָדָם וכו' בקרובת צרת חלוצתו. הגמרא
35 מביאה דין בשם שמואל, ומבקשת להוכיח ממשנתנו כדבריו: אִמֶּר
36 רַב מוֹכִי בִּר קִיָּסָא אִמֶּר שְׁמוּאֵל, יִבְמָה שַׁחֲלָה לֹא אֶחָד הָאֲחִים,
37 אינה אסורה עליו באיסור כרת של אשת אח, אלא באיסור לאו,
38 שנאמר (דברים טו ט) 'אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו', ודרשו, כיון
39 שַׁחֲלָה וְלֹא בָנָה שׁוּב לֹא יִבְנֶה, וניתקה הכתוב מכרת ללאו. אבל
40 יבם הָאֵל עַל צֶרֶת חֲלוּצָה, וכגון שהיו למת שתי נשים וחלץ

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ט' ניסן

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבירן בן-גדעני: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אבירן בן-גדעני:

יום שני, י' ניסן

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן-עמישדי: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן-עמישדי:

יום שלישי י"א ניסן

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן-עכרן: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן-עכרן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שלישי י"א ניסן

אשר

ליום שני י' ניסן

דן

ליום ראשון ט' ניסן

בנימן

שקראתי בתורתך פרה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום רביעי י"ב ניסן

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן-ענין: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-פקר איל אחד בבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה בבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחירע בן-ענין:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצלצין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום רביעי י"ב ניסן

נפתלי

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום חמישי י"ג ניסן

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרק-כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע-מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים-עשרה מלאת קמרת עשרה עשרה כף בשקל הקדש כל-זהב הכפות עשרים ומאה: כל-הפקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים-עשר בבשים בני-שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר | זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים בבשים בני-שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו: ובבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על-ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו: וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-אהרן ואמרת אליו בהעלתך את-הנרות אל-מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש בן אהרן אל-מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה את-משה: וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד-ירכה עד-פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את-משה בן עשה את-המנורה:

יום ראשון

יום רביעי

ט ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מט"ג.
תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות.

ניט הייזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואס היטען אפ תורה און מצות, און מ'בריינגט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואס היטען אפ תורה און מצות.

לא בתים וממון הם העשר היהודי. העשר היהודי הנצחי הוא, שאנו יהודים השומרים תורה ומצות, ומביאים לעולם בנים ונכדים השומרים תורה ומצות.

יום שני

יום חמישי

י ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש"י.
תהלים: נה"ט.
תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.

בדבר התעמולה בענין טהרת המשפחה במושבו, יתבונן בזה: אלו יציר, אשר ה' אנה לידו להציל מושב יהודים מכליון, רחמנא לצלן, הנה בטח היה מוסר נפשו על זה, והיה מהלל ומשבח את ה' יתברך, על גדל החסד לזכותו בזכות גדול כזה. כן ויותר מכן היא תעמולה זו, שהיא הצלת נפשות ממש.

יום שלישי

יום ששי

יא ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש"י.
תהלים: ס"ה.
תניא: והנה ה' . . . 112 ותפילין.

ביום ההללית, על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותשובה ישוב ויתקנם.

יום רביעי

שבת

יב ניסן, שבת הגדול

ה'תש"ג

הפטורה: וארבעה אנשים. במנחה: עבדים היינו.
שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"ח.
תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו'.

מזמן יציאת מצרים נקראו בני ישראל "עבדות ה'". ההפרש בין עבדים – שנקראו כן בני ישראל – ועבדות, הוא: עבד עושה עבודת רבו – ובזה כמה דרגות, נוקב מרגליות, עושה שאר מלאכות, עושה מלאכות פשוטות – ויש בזה יגיעה ועמל רב, אבל אין זה ענין של מסירת נפש. צבא הם עבדים שעובדים ביגיעה רבה ועמל ובמסירת נפש, הן במלחמת הגנה והן במלחמת תנופה, ועומדים על משמרתם בתכלית התקף מבלי התפעל מהמנגד ושונא, ועבודתם זו אינה ענין של השגה, כי הם מתנהגים על פי הוראת מצביאם.

והנה נשמות ישראל במצרים היו בתכלית השפלות בעיניו קשים ומרים, ועם זה לא שנו

שָׁמַם וּלְשׁוֹנָם וּלְבוֹשֵׁיהֶם, וְעָמְדוּ עַל מַשְׁמַרְתָּם בְּתַכְלִית הַחֶזֶק, כִּי יָדְעוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְטִיחַ לְגָאֵל אוֹתָם, וְהַמְתַּנְהֵג כִּזֶּה בְּמַצָּב זֶה הוּא מַצָּבָא ה', דְּה' עוֹזְרוֹ בְּדֶרֶךְ מְלַמְעָלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע.

ה'תש"ג

יג ניסן

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: אחרי מות, פר' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תנאי: ובעטיפת ציצית . . . נו לאדונו ומלכו.

הַלּוּלָא שֶׁל כְּבוֹד קִדְשָׁת הַ"צִּמְח צֶדֶק". נִסְתַּלַּק שְׁנַת תַּרְכּו"ו בְּלִיּוּבֵאֲוִיטְשׁ, וְשָׁם מְנוּחָתוֹ כְּבוֹד.
מִסְפָּרֵי אֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: הַ"צִּמְח צֶדֶק" הִתְחִיל לִכְתֹּב 'נִגְלָה' וְדַא"ח
[=חֲסִידוֹת, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים] בְּהִיוֹתוֹ בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

ה'תש"ג

יד ניסן

יום שני

יום
שישי

בדיקת חמץ אחר תפלת ערבית.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: משא"כ . . . נו לידועים.

בְּבֵית רַבְּנוּ נוֹהֲגִים שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת אֶת הָרֵב לְמַרְשָׁה, אֲלֵא לְמַכּוֹר לוֹ אֶת הַחֲמֵץ וּבְעֶרֶב קִבְּלָן.
בְּאַפִּית הַשְּׁמוּרָה עֶרֶב פֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת, הִיָּה אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] נֹכַח, וְאוֹמֵר גַּם כֵּן
הַלֵּל, וְהִיָּה מִפְּסִיק – גַּם בְּאַמְצַע פֶּרֶק – לַהוֹרוֹת בְּהַנּוֹגֵעַ לְהַלִּישָׁה, אֲפִיָּה וְכֵהָא גִּנָּא [=וְכַדוּמָה].

ה'תש"ג

טו ניסן, א דחג המצות

יום שלישי

שבת
קודש

לְמָרוֹר וְחֻזְרָת – הֵן חֲרִיין וְהֵן סַלְאֵט [=חֶסֶה].
קָדוֹשׁ בְּעִמְיָדָה. הָא לְחֻמָּא – הָהָא בְּצִירִי. בְּבִרְכַּת אֲכִילַת מָרוֹר מְכַוְּנִים גַּם עַל מָרוֹר שֶׁבְּכוֹרֶךְ.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תנאי: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ"ל.

בסדר הראשון הי' אאמו"ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי'
מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והי' מאריך בביאור ההגדה.
אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה
השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואס ער זאגט א דאנק דיר ג-ט פאר מיין
רפואה, איז ער דאך געווען קראנק. אבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען
לכתחילה ניט קראנק.

בסדר הראשון הי' אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מקצר בכדי לאכל האפיקומן לפני חצות,
אבל בשני הי' מאריך. מתחיל לפני שעה ט, וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והי' מאריך בבאור
ההגדה.

אדמו"ר הזקן אמר: מכלא דמהמנותא [=מאכל האמונה] – לילה הראשון; מכלא דאסותא
[=מאכל הרפואה] – לילה השני. כאשר הרפואה מביאה (גורמת) את האמונה, שאומר "תודה
לך ה' על רפואתי" – הוא הי' הרי חולה; אף כשהאמונה מביאה את הרפואה – מלכתחילה לא
חולים.

גביית בעל חוב משדה משועבדת שהשביחה יום ראשון ט' ניסן ה'תשפ"ב

הקרקע ביניהם, וגם מהשבח כל אחד מהם גובה חצי. וגם הקונה שהשקיע מכספו בהשבת השדה הוא כ'בעל חוב' של הלווה-המוכר בכסף ששילם לו עבור השדה, והשדה משועבדת לו ולמלווה בשווה.

ומדוע אם השביחה השדה "מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות – גובה את כולה"?

מבאר הסמ"ע (ח"מ ס' קטו סק"ב):

כאשר השדה השביחה מעצמה, ללא עבודה והשקעה של הקונה, יכול המלווה לומר לקונה: 'קנית שדה שהיתה משועבדת אלי, וגם אם לא היית קונה אותה היתה משתבחת מעצמה ביד הלווה והייתי גובה את השדה עם השבח'.

וה'מגיד משנה' הביא בשם הרשב"א שלדעת הגאונים גם בשבח שהשביחה השדה ללא עבודה והשקעה של הקונה, המלווה גובה רק חצי שבת. וכן פסק הרמ"א (ח"מ שם, בשם הטור והרא"ש) וסיים: "וכן נראה לי עיקר".

הלכות מלוה ולוה פרק כא, הלכה א: **בְּעַל חוֹב גִּבְהָ אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלֹּקָח – בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחַ מִחֲמַת הוֹצָאָה, בֵּין שֶׁשִּׁבְּחוּ נֶכְסִים מֵאֲלֵיהֶם; אֲלֵא שֶׁאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶם, מוֹרָף כָּל הַשֶּׁבַח; וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מִחֲמַת הוֹצָאָה, גִּבְהָ חֲצֵי הַשֶּׁבַח.**
כתב ה'מגיד משנה':

למסקנת הגמרא (בבא בתרא קנו, ב), אם הלווה מכר את שדהו המשועבדת למלווה, גובה המלווה מהקונה את השדה ואת מה שהשביחה, רק אם הלווה כתב בשטר 'משעבד אני לך גם נכסים שאקנה בעתיד' ("דאקני"). ולכן כתב הרמב"ם בהמשך ההלכה – "לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו שאני עתיד לקנות משועבד לך...", כי רק באופן זה המלווה גובה גם את השבח.

וכאשר השבח הוא 'מחמת הוצאה', היינו שהקונה הוציא הוצאות והשקיע כדי להשביח את השדה, המלווה גובה רק את חצי השבח והחצי השני נשאר לקונה, בהתאם לדין שאם הלווה שיעבד את הקרקע לשני מלווים, שניהם חולקים את

פדיית קרקע שנגבתה יום שני י' ניסן ה'תשפ"ב

שמתקנת חכמים עליו למוכרה ללווה בחזרה, ואם כן אין כאן ריבית שהרי הוא מוכר לו את הקרקע עתה לפי שווייה הנוכחי. אלא שמטעם אחר יש לומר שדי בתשלום החוב, כי התקנה שיחזיר המלווה את הקרקע היא משום "ועשית הישר והטוב", שחייבו חז"ל את המלווה לעשות עם הלווה חסד מאחר שאינו מפסיד מכך, שהרי מלכתחילה הלווה כסף והתכוון לקבל את מעותיו בחזרה ולא התכוון לקנות קרקע, ואם כן די בכך שיקבל את דמי ההלוואה.

אך לדעת הרא"ש (ב"מ פ"ג ס' ד) אם הקרקע התייקרה יצטרך הלווה לשלם כפי השווי כעת, כי אם נאמר שיכול לפדותה לעולם תמורת החוב בלבד, יתכן שגם אם יהיה לו במשך הזמן כסף לפדותה לא ימחר לעשות כן, ורק כאשר מחיר הקרקע יעלה יבוא לפדותה. ונמצא, שמצד אחד המלווה לא יוכל להשקיע ולהרוויח במשך זמן זה, ואילו הלווה יוכל להתעסק עם כספו ולהרוויח וכאשר ישתלם לו יפדה את הקרקע. ומשום כך אנשים יימנעו להלוות והרי זו נעילת דלת בפני לווים. לכן יש לומר שהתקנה היתה רק שיוכל לפדות את הקרקע בכל עת, אך לפי שוויה בעת הפדייה ולא פחות.

הלכות מלוה ולוה פרק כב, הלכה טז: **בֵּית דִּין שִׁשְׁמוּ לְבַעַל חוֹב... וְאַחֲרָיו זְמַן הַשְׁנָה יָדוּ שֶׁל לֹוֶה, אוֹ שֶׁל נִטְרָף, אוֹ יוֹרְשֵׁיהֶם, וְהִבְיִאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו – מִסְלָקִין אוֹתוֹ מֵאוֹתָהּ הַקֶּרֶקֶע; שֶׁהִשְׁמָטָה חוֹזֶרֶת לְבַעֲלִים לְעוֹלָם.**
יש לרדן: אם עד שבא הלווה לפדות מחיר הקרקע עלה, וכעת היא שווה יותר מדמי החוב – האם הלווה משלם רק את דמי ההלוואה ונוטל את הקרקע או שעליו לשלם כפי שווי הקרקע עתה?

לדעת ה'מגיד משנה' (ה"י) וספר התרומות (מובא בטור ח"מ ס' קא), עליו לשלם רק את דמי ההלוואה. וכתב ה'מגיד משנה' שאם ישלם כשווי הקרקע עתה, הרי זה נראה כריבית כי למעשה המלווה מקבל סכום גבוה יותר משהלווה.

אך ה'בית יוסף' (ח"מ שם) חולק על טעם זה, שהרי בשעה שגבו את הקרקע הפכה להיות של המלווה, וגם כאשר הלווה משלם ונוטל את הקרקע בחזרה, אין משמעות הדבר שמשלם את החוב וממילא נוטל את הקרקע (ומתברר למפרע שהקרקע נשארה שלו ולא עברה לבעלות המלווה), כי אם כן היה צריך המלווה להחזיר את דמי הפירות שאכל בינתיים (כי התברר שהקרקע לא היתה שלו). אלא בהכרח לומר שהקרקע אכן היתה של המלווה אלא

ערכות של קטן יום שלישי י"א ניסן ה'תשפ"ב

ומבואר מכך כי הקטן נחשב בר דעת לחייב את עצמו אף ללא קבלת תמורה (כמו במתנה). ומדוע אם כן לגבי ערכות אין לו דעת "לשעבד עצמו בדבר שאינו חייב בו"?
ומבאר ה'מגיד משנה': הקטן גומר בדעתו לתת רק כאשר הוא מוציא את הדבר מרשותו בפועל, כמו בנתינת מתנה,

הלכות מלוה ולוה פרק כו, הלכה יא: **קָטָן שֶׁעֲרַב אֶת אֲחֵרִים – חוֹרֵז גְּאוּנִים שְׁאִינוּ חֵיב לְשֵׁלֵם כְּלוּם, אִם קִשְׁיָגְדִיל... שֶׁאֵין לְקָטָן דַּעַת כְּדִי לְשַׁעֲבֹד עַצְמוֹ בְּדָבָר שְׁאִינוּ חֵיב בוֹ.**
בהל' מכירה (פרק כט ה"ו) פסק הרמב"ם שקטן מגיל שש שנים היודע בטיב משא ומתן – ממכרו מכר ומתנתו קיימת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קלה

בעצמו, יש אומרים שהערכות חלה שהרי הקטן שלוה בעצמו חייב לשלם (כמבואר לעיל ה"י) והרי 'ערב קבלן' נחשב כאילו קיבל בעצמו, אך יש אומרים שגם באופן זה אין ההתחייבות חלה, כי בהלוואה הגיעה לידו הנאה בפועל ולכן הוא מתחייב לשלם עליה, אולם כאן הרי למעשה לא הגיעה לידו הנאה, ואילו לקבלת ההתחייבות מצדו אין תוקף (ראה ספר התרומה שער לה א, מא, ובגידולי תרומה שם).

מאידך, מאחר והחיסרון בקבלת ערבות מצד קטן נובע מכך שאינו משתעבד ללא תמורה, אם נגרמת לקטן איזו טובת הנאה על ידי קבלת הערבות (כגון שמקבל על כך שכר) – הערבות אכן תחול (שואל ומשיב מהדורה ה, סי' עט ד"ה מ"ש שאירע).

אבל אינו גומר בדעתו להתחייב לתת דבר בעתיד, כמו בקבלת ערבות.

ויש שהוסיפו כי מאחר וניתן בקלות לפתות את הקטן, יש חשש שהסכים לשמש כערב מחמת פיתוי ושכנוע ולא משיקול דעת עצמי. ואף שבתחומים אחרים בדיני ממונות העניקו חכמים תוקף למעשי הקטן, הרי זו תקנה לטובתו, כדי שיוכל להשתלב במסחר ולהתפרנס, אבל אין סיבה לתת תוקף לערבות שנותן בלי שתצמח לו מכך כל תועלת (סמ"ע תר"מ סי' רלה סקמ"ה).

ולגבי קטן שקיבל על עצמו להיות 'ערב קבלן' (המקבל על עצמו שיוכלו לפנות אליו גם לפני שתבעו את הלווה, וכאילו קיבל את החוב

י"ג רביעי י"ב ניסן ה'תשפ"ב 'טיענו בחטים והודה לו בשעורים'

והר"מ הלוי (הביאו הרא"ש הנ"ל) הביא טעם שלישי לפטור את הנתבע מתשלום השעורים – כיון שהודאתו לא היתה בפני בית דין או בפני שני עדים, אין זו הודאה המחייבת ('הודאת בעל דין כמאה עדים') ויכול לומר "משטה אני בכך כשהודאתי בשעורים".

והרא"ש הקשה על זה: הרי אם יש עדים המעידים שיש על הנתבע חוב כלשהו (אך אינם יודעים אם דמי חטים או שעורים) אין הנתבע יכול לטעון 'משטה הייתי בכך', ומסוגיית הגמרא (ב"ק שם) משמע שהנתבע פטור אף כשיש עדים. ואילו אם הפטור הוא מטעם הודאת התובע (או מחילתו) הנתבע פטור מלשלם שעורים אף אם יש עדים שחייב שעורים, שהרי התובע הודה שאינו חייב או שמחל לו!

וגם ב'שלחן ערוך' (תו"מ סי' פח סי"ב) הביא כך הלכה זו: "תבעו חטים והודה לו בשעורים – פטור אף מדמי שעורים, משום דחשיב כאילו הודה התובע שאינו חייב לו שעורים, ולפיכך אפילו יש עדים על השעורים – פטור".

הלכות טוען ונטען פרק ג, הלכה י: 'בור חטים יש לי בְּיָדִי, אִין לִי בְּיָדִי אֶלֶּא בּוֹר שְׁעוּרִים' – פֶּטוּר אֶף מִדְּמֵי שְׁעוּרִים; שְׁהָרִי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: 'אִין לִי בְּיָדִי שְׁעוּרִים'. ולמה לא ישלם הנתבע שעורים, והרי הודה בהם?

פירש רש"י (בבא קמא לה, ב ד"ה פטור): כיון שהתובע לא תבע שעורים, הרי זה כאילו מחל לו.

והרא"ש (שם פ"ג סי' טר"ז) תמה על זה: גם כאשר יש לאדם כמה תביעות, אין הוא תובע אותם בפעם אחת וכשתובע תביעה אחת אינו מוחל על שאר תביעותיו, ואף כאן, בתביעתו חטים אינו מוחל על חוב אחר.

ומבאר המרש"ל (ים של שלמה פ"ג סי' לה): כיון שגם לאחר שהודה הנתבע בשעורים חזר התובע ותבע רק חטים, משמע מכך שמודה שאינו חייב שעורים.

וכן כתבו התוספות (סנהדרין ו, א. ד"ה צריכה) שהפטור של הנתבע שהודה בשעורים אינו מטעם מחילה, אלא מפני שהתובע בתביעתו לא תבע שעורים, מודה בכך שאין חיוב שעורים, ומתבטלת הודאת הנתבע.

שבועת 'מודה במקצת' בהעדאת עדים יום חמישי י"ג ניסן ה'תשפ"ב

וכתב הרמב"ם "פסקו כל הגאונים הלכה שישלם חמישים וישבע על השאר", כדעת רבי חייא. והקשה ה'לחם משנה':

מבואר בגמרא (שם) שלדעת רבי חייא הפסוק 'כי הוא זה' אינו בא למעט חיוב שבועה בהעדאת עדים (מכריזי אביו של אפסוריקי) אלא שחיוב שבועת 'מודה במקצת' הוא רק ב'הודאה ממין הטענה' (תבע מחברו חטים והודה לו בחטים) ולא ב'הודאה שלא ממין הטענה' (תבע חטים והודה לו בשעורים). ואילו אביו של רבי אפסוריקי סובר שההודאה אינה צריכה להיות ממין הטענה, והפסוק בא למעט חיוב שבועה בהעדאת עדים.

וכיון שלהלכה חיוב שבועה הוא רק במודה ממין הטענה (לעיל פ"ג ה"ח) והפסוק 'כי הוא זה' אינו ממעט חיוב שבועה בהעדאת עדים, מובן שהלכה כרבי חייא שחייב שבועה בהעדאת עדים, ומדוע הוצרך הרמב"ם להסתמך על פסק הגאונים?

הלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה י: 'מָנָה לִי בְּיָדִי, אִין לִי בְּיָדִי כְּלוֹם, וְעַדִּים מְעִידִין עָלָיו שְׁעָדִין יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים – פֶּסְקוֹ כֹּל הַגְּאוֹנִים הִלְכָּה, שִׁישְׁלֵם חֲמִשִּׁים, וְיִשְׁבַּע עַל הַשָּׂאָר'.

זו דעת רבי חייא (ב"מ ג, א) שהתובע מחברו מאה זוז והנתבע אומר שאינו חייב כלום אך העדים מעידים שהוא חייב חמישים זוז – על הנתבע להישבע שאינו חייב חמישים, כדין מודה במקצת הטענה שחייב להישבע על יתרת התביעה. אך לדעת אביו של רבי אפסוריקי (שם ה, א) כאשר הנתבע מכחיש את כל התביעה, גם אם עדים מעידים על מקצת התביעה – אין הנתבע נשבע על השאר. וכך נלמד מהפסוק (בשבועת מודה במקצת) "על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה", שדווקא בהודאת פיו במקצת הטענה ('אשר יאמר') אתה מחייבו שבועה ואי אתה מחייבו על ידי העדאת עדים במקצת הטענה.

קלו הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ומבאר ה'אור גדול' (שבועות פ"ו מ"א):

לפי גרסא אחת בגמרא (ב"מ שם) אביו של רבי אפטוריקי יכול לסבור שההודאה צריכה להיות ממין הטענה, ומה שאמר שהפסוק בא למעט חיוב שבועה בהעדאת עדים (ולא שההודאה צריכה להיות ממין הטענה) הרי זה רק שאין ללמוד זאת מהפסוק, אבל מצד הסברא יתכן שההודאה צריכה להיות

ממין הטענה. ומעתה, אף שחיוב שבועה הוא רק במודה ממין הטענה, היה מקום לומר שאין חיוב שבועה בהעדאת עדים על מקצת התביעה (כדעת אביו של רבי אפטוריקי), ולכן הסתמך הרמב"ם על פסק ההלכה של הגאונים "שישלם חמישים וישבע על השאר".

יום שישי י"ד ניסן ה'תשפ"ב

'אמתלא' באישות ובדיני ממונות

כי אשה שחוזרת בה מהודאתה שהיא נשואה אינה מפקיעה את זכותו של אף אדם, אך החזור מהודאה של ממון בא להפקיע את זכותו של השני (שעל פי דבריו הראשונים הוא חייב לו) וזאת אין בכוחו.

ובשו"ת מהר"ש הלוי (סי' כב שם) כתב שכדבריו מוכח מדברי הרמב"ם בהלכה זו שהטוען טענה בבית דין ובאו עדים והכחישו את דבריו, "אינו יכול להשיאו לטענה אחרת אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה". הרי מפורש שעל ידי אמתלא יכול לחזור בו!

אך ה'קצות החושן' (שם) דוחה ראייה זו מתוך דיוק לשון הרמב"ם "אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת". כלומר, חזרה מהטענה הראשונה מועילה רק אם באפשרותו להסביר את דבריו הראשונים ולטעון שלא הוכנו היטב, אך אין באפשרותו לבטל את דבריו הראשונים ולומר שטען טענה שאינה אמת, אף כשנותן לכך אמתלא.

הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה ח: מאחר שביבואו העדים, ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה – אינו יכול להשיאה למענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא למענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת. נחלקו הפוסקים במודה לחברו שחייב לו ממון וחזר בו וטען שהודאתו אינה נכונה, ונתן הסבר מדוע הודה בכך מלכתחילה. האם חזרתו מתקבלת?

התייחסות לשאלה דומה, מצאנו במשנה (כתובות כב, א): אשה שהודתה בפני בית דין שהיא נשואה ולאחר מכן חזרה בה וטוענת שהיא פנויה, ונותנת הסבר מדוע מלכתחילה טענה שהיא נשואה – הרי היא נאמנת לטעון שהיא פנויה. ונחלקו הפוסקים האם ניתן ללמוד מכאן להודאה בדיני ממונות:

בשו"ת מהר"ש הלוי (ח"א סי' כ"בא) כתב שגם בממון מועילה חזרה. והדברים קל-וחומר: אם הקלו באיסור ערוה החמור, כל-שכן בממון הקל. אך המהר"א חסון (הובאו דבריו בקצות החושן פ, א) כתב לחלק

שבת-קודש חג הפסח ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

מותי מועילה מחאה?

אם המחאה לא הגיעה לאזני המחזיק, החזקה בטלה כי סוף סוף לא הייתה כאן שתיקה.

אך הרמב"ם כאן כותב: "מפני מה לא יטעון ראובן ויאמר לא שמעתי שמיחה בי כדי שאזהר בשטריה, מפני שאומרים לו – חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר אחר, וחזקה שהגיע אליך הדבר וכיון שידעת שמיחה בך בתוך ג' שנים, אם באמת היה לך שטר ולא נזהרת בו אתה הפסדת על עצמך".

הרי שלדעת הרמב"ם ישיבה בקרקע אכן יוצרת חזקה אלא שגם אם היושב בקרקע מוחזק בה, עדיין יש לבעל דינו מקום לטעון: אם הקרקע שלך מדוע אין לך שטר המעיד על כך? ובזה תיקנו חכמים שאם ישב בקרקע ג' שנים, שוב אי אפשר לטעון כנגדו היכן שטרך, כיון שאחרי שלוש שנים אין צורך לשמור על שטר המכירה.

ולפי זה המחאה אינה נוגעת לגוף הבעלות על הקרקע אלא לטענה הצדדית כלפי המחזיק 'היכן שטרך', כדי שהמחזיק בקרקע יזהר לשמור על שטרו.

(תוס' יריד, ב"ב לחב. ד"ה מר. וראה חידושי חזתם סופר ב"ב שם)

הלכות טוען ונטען פרק יא, הלכה ה: הרי שפמחה שמעון במדינה רחוקה – מפני מה לא יטעון ראובן ויאמר, 'לא שמעתי שפמחה בי, כדי שאזהר בשטרך'? מפני שאומרים לו... חזקה שהגיע אליך הדבר; וכיון שידעת שפמחה בך בתוך שלש שנים – אם באמת היה לך שטר ולא נזהרת בו, אתה הפסדת על עצמך'.

כאשר אדם מחזיק בקרקע שאינה שלו, יכולים הבעלים לבטל את 'חזקת ג' שנים' של הפולש על ידי מחאה, ואם ראובן החזיק בנכס אך שמעון מחה והכריז שהנכס שלו – אין חזקתו של ראובן חזקה (בבא בתרא לח, א)

ומפרש הרשב"ם (שם ד"ה מחאה): "...מיחה שלא בפניו היא מחאה, שהרי יכול הדבר לבא לאזניו, ואפילו לא ידע המחזיק מחאתו של מערער לא חיישינו, מאחר שמיחה זה כהוגן". וכן דעת התוספות (שם מ, א ד"ה מחאה) שכתבו "אפילו יתברר לנו שלא שמע המחזיק מחאה, מהני לבטל החזקה".

כלומר, המחאה מבטלת את הראיה שבשתיקת ה'מרא קמא' שעליה מבוססת הבעלות של המחזיק בקרקע, ולכן גם

איך שייך שיהיה אצל בני ישראל עניין של גלות?

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלז
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

וְהַמְשַׁעְבָּדִים בִּיְנוֹנִית¹¹ או עֲדִית¹², בֵּין שְׁמֶכְרָם בֵּין
שְׁנֵתָנָם¹³. נִשְׁתַּדְּפוּ¹⁴ בְּנֵי חוּרִין - הֲרִי זֶה טוֹרָף מִן
הַמְשַׁעְבָּדִין¹⁵; שְׁפִינָן שְׁנֵשְׁחָתוּ כְּאִלוֹ אֵינָם.

(8) משנה שם. (9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה.
(10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר.
(11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת
חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד
לאחרים. (12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה
ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית
אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן
בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני
חורין נאמר גם בניזקין. (13) שם נ: (14) כמו נשתטפו,
פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה
ראויה לזריעה. (15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד
משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גולן לקח
בורע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של
גולן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את
חובו].

ג. רְאוּבֵן שְׁמֶכְרָ¹⁶ כָּל שְׁדוּתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחִזְרִי שְׁמֶעוֹן
וּמֶכֶר שְׂדֵה אַחַת מֵהֶן לְלֹוִי, וְכֹא פִעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן
לְטָרֵף - רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה¹⁷. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁלָּקַח לֹוִי בִּיְנוֹנִית¹⁸; אֲכָל אִם
לָקַח עֲדִית או זְבוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלּוֹוִי; שְׁהָרִי זֶה
אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טְרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שְׂדֵה שְׁאִין דִּינָךְ
לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לֹוִי בִּיְנוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֲצֵל
שְׁמֶעוֹן בִּיְנוֹנִית כְּמוֹ הַבִּיְנוֹנִית שְׁלָקַח¹⁹ - אֵינוֹ טוֹרֵף
מִלּוֹוִי; שְׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנֵּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגִבּוֹת
מִמֶּנּוּ.

(16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין
זה בשם רבא). (17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר
מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא
ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לוה כסף מיהודה בשטר
ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו
ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את
כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות
הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם
נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם.
רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי
שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה
המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה
למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלווקח
במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית
והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא
לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן
הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון
הוא רק לווקח, ולא הוא לווה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו

יום ראשון ט' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות מלוה ולוה

פרק תשעה עשר

(1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים
ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין
ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו
לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר
בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך,
ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב
לראשון דין ודברים אין לי בנכסיו.

א. כְּשִׁיזְרָדִין² בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלֹּוֶה לְגִבּוֹת מֵהֶן -
לֹא יִגְבּוּ לְפַעַל חוֹב אֲלָא מִן הַבִּיְנוֹנִית³
שְׁבִקְרָעוּתָיו⁴. וְדִין תוֹרָה⁵, שְׁיִגְבֶּה פִעַל חוֹב מִן
הַזְבוּרִית; שְׁנֵאמַר: בְּחוּץ תַעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה
נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצֵא וְגו' - מֶה דְרָכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא?
פְּחוֹת שְׁכָכָיו. אֲכָל תִּקְנוּ חֲכָמִים בִּיְנוֹנִית, כְּדִי
שֶׁלֹא תִנָּעַל דִּלֶּת בְּפָנֵי לֹוִין⁶. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?
בְּכֹא לְפָרַע מִן הַלֹּוֶה עֲצָמוֹ; אֲכָל הֵבֵא לְפָרַע מִן
הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קִטְנִים בֵּין גְּדוּלִים - לֹא יִפְרַע אֲלָא
מִן הַזְבוּרִית⁷.

(2) משנה גיטין מח. (3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות:
עידית (משובחחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף
שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע
גרועה. (4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו
הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי
הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם.
למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים
בדרך כלל כ"בינונים", והבינונים שלו מוגדרים כפי העולם
כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או
של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב
"קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש
לקמן פרק כ"ד הלכה י') כדעת רב נחמן (כתובות קט:),
שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד).
(5) מימרא של עולא גיטין נ. (6) מי שיש לו מעות במזומן
יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. (7) משנה
שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית".
ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך
לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן
"היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה
מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר,
שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך
לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים⁸ מִנְכָּסִים מְשַׁעְבָּדִין⁹ בְּמָקוֹם שִׁישׁ
נְכָסִים בְּנֵי חוּרִין¹⁰, וְאִפְלוּ הָיוּ בְּנֵי חוּרִין זְבוּרִית

ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י].

- ה. מִכְרָן²⁶ לְשִׁלְשָׁה פְּנֵי אָדָם בְּכַת אַחַת²⁷ - הָרִי פֶלֶן⁸
נִכְנסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית²⁸,⁹
וּבֵעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבִּינוֹנִית, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה טוֹרֶפֶת¹⁰
מִן הַזְבוּרִית. מִכְרָן לְזֶה אַחֵר זֶה - פֶּלֶן טוֹרְפִין מִן¹¹
הָאֲחֵרוֹן²⁹; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי; לֹא¹²
הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו. אָפְלוּ הָיָה הָאֲחֵרוֹן¹³
הוּא שֶׁלֶקַח הַזְבוּרִית³⁰. שְׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר¹⁴
לְטוֹרֵף: הַנִּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגָבוֹת מִמֶּנּוּ³¹.¹⁵

(26) ברייתא שם. (27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. (28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמוזיק שעמד בדין וחיבוהו בית דין לשלם דינו כמלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. (29) ואין מתחשבים כלל בסוג השדות. (30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. (31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

- ו. מִכְרָן לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי הַלּוֹקֵחַ נִכְנס תַּחַת¹⁶
הַבְּעָלִים. בְּמָה דְּכָרִים אֲמָרִים? שֶׁלֶקַח עֵדִית¹⁷
בְּאֲחֵרוֹנָה; אֲכָל לֶקַח זְבוּרִית בְּאֲחֵרוֹנָה - פֶּלֶן גּוֹבִין¹⁸
מִן הַזְבוּרִית; שְׁהָרִי אוֹמֵר לְטוֹרֵף כְּשִׁיבוֹא לְגָבוֹת מִן¹⁹
הַשָּׂדֶה שֶׁלֶקַח תַּחֲלָה: הָרִי הַנִּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לְגָבוֹת²⁰
מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטוֹרֵף כִּי אִם לֶקַח²¹
עֵדִית בְּאֲחֵרוֹנָה, וְתַגֵּף הָאִשָּׁה וּבֵעַל חוֹב מִן הָעֵדִית²²
שֶׁלֶקַח בְּאֲחֵרוֹנָה³²? שֶׁזֶּה תַּקְנָה הִיא לְלוֹקֵחַ³³, וְהָרִי²³
אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָךְ: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקְנָה זֹאת³⁴, אֲלֹא כָּל²⁴
אֶחָד מֵכֶם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ.²⁵

(32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? (33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. (34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

- ז. מִכְרָן³⁵ לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה, וּמִכְרָן לֹא עֵדִית²⁶

של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלווה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:): שהאומר אי אפשרי בתקנת חכמים שתקנהו לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. (18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. (19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ויש להגדירה זיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמי", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

- ד. כָּכָר בְּאֶרְנו, שְׁהַנִּזְקִין - שְׁמִין לָהֶן בְּעֵדִית²⁰, וּבֵעַל¹
חוֹב - בְּבִינוֹנִית²¹, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה - בְּזְבוּרִית²². הָיָה²
לֹא²³ עֵדִית וְזְבוּרִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבֵעַל חוֹב וּכְתַבְתָּ³
אִשָּׁה בְּזְבוּרִית. הָיָה לוֹ עֵדִית וּבִינוֹנִית - נִזְקִין⁴
בְּעֵדִית, וּבֵעַל חוֹב וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּבִינוֹנִית. הָיָה לוֹ⁵
זְבוּרִית וּבִינוֹנִית בְּלִבְד²⁴ - נִזְקִין וּבֵעַל חוֹב⁶
בְּבִינוֹנִית²⁵, וּכְתַבְתָּ אִשָּׁה בְּזְבוּרִית.⁷

(20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. (21) בפרק זה הלכה א. (22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. (23) ברייתא בבא קמא ח. (24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמיין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמיין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). (25) בגמרא שם מובאות שתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זמנא ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

- א. מי שיש לו חובות הרבה - כל שקדם חובו²⁴
- גובה תחלה³, בין מן הלואה עצמו בין מן הלוקחות.²⁵
- ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידו⁴; שכל²⁶
- שקדם חובו - זכה. במה דברים אמורים? בקרקעות²⁷
- שהיו לו בעת שלוה; אבל הקרקעות שקנה אחר²⁸
- שלוה מפעלי חובות הרבה, אף על פי שקדם לכל²⁹
- אחד מהן: מה שאני עתיד לקנות משעבד לך - אין³⁰
- בהן דין קדימה, אלא כלן שוין⁶, וכל שקדם וגבה³¹
- זכה, אף על פי שהוא אחרון⁷.³²

(2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. (3) ואף-על-פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחור"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על-פה (מגיד-משנה). (4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבבל-חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הר"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. (5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. (6) כלומר, יחלוקו (בבא בתרא קנז: לזה ולזה חוזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. (7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבבל-חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

- ב. לזה וכתב לו: שאני עתיד לקנות משעבד לך,³³
- ואחר כך קנה שדה, וחזר ולוה מאחר⁸ - הרי השדה³⁴
- משעבד לראשון⁹, והוא קודם לגבות¹⁰. וכן אפלו³⁵
- היו מאה. אין דין קדימה במטלטלין¹¹, אלא כל³⁶
- שקדם וגבה מהן - זכה, אף על פי שהוא אחרון³⁷.
- קדם אחד משאר אדם ותפס מן המטלטלין של זה³⁸
- כדי לזפות לאחד מפעלי חובות - לא זכה; שכל³⁹
- התופס לבצעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים⁴⁰
- לא קנה¹². אבל אין עליו חוב לאחרים - קנה לו¹³.⁴¹
- וכן אם אמר לו¹⁴ הלואה: זכה בחפץ זה לפלוני -⁴²
- זכה לו; ואין אחד מפעלי חובות יכולין לגבות⁴³
- מאלו המטלטלין, שעבר זכה בהן אחר.⁴⁴

(8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא-בתרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר-כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלוה שנית. (9) לפני השעבוד השני. (10) בכסף-משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחור"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא-הדין אם

- באחרונה, וחזר הלוקח ומכר וזבורית ובינונית ושיר¹
- עדיית לפניו - כלן גובין מן העדיית, שהרי אין לו²
- במה ידחה אותם³⁶. מכר עדיית והניח בינונית³
- וזבורית - הנזקין טורפין מן העדיית שבדי לוקח⁴
- השני³⁷, ובעל חוב וכתבת אשה גובין מבינונית⁵
- וזבורית ושיר לפניו³⁸.⁶

(35) שם. (36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. (37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עדיית. (38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כרינם.

- ח. מי שלוה³⁹ מאחד, ואחר כך מכר הלואה נכסיו⁷
- לשנים⁴⁰, וכתב בעל חוב ללוקח שני: דין ודברים⁸
- אין לי עמך, וקנו מידו - אינו יכול לטרוף מלוקח⁹
- ראשון; שהרי אמר לו: הנחתי לך מקום לגבות¹⁰
- ממנו אצל בעל חובך מן הנכסים שקנה לוקח שני¹¹
- אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך¹²
- מהן⁴¹. והוא הדין לאשה בכתבתה⁴², אם כתבה¹³
- לשני - אפדה בכתבתה, ואינה יכולה לטרוף. אבל אם¹⁴
- כתבו לראשון - טורפין מן השני⁴³. מכר הלואה שדה¹⁵
- ללוקח, ומכרה לוקח ראשון ללוקח שני⁴⁴, וכתב¹⁶
- המלוה ללוקח ראשון: דין ודברים אין לי עמך,¹⁷
- וקנו מידו - הרי בעל חוב טורף מלוקח שני אותה¹⁸
- השדה⁴⁵, ולוקח ראשון טורף אותה מפעל חוב⁴⁶,¹⁹
- שהרי כתב לו⁴⁷, ולוקח שני טורף אותה מלוקח²⁰
- ראשון⁴⁸, שהרי הוא מכרה לו⁴⁹, ובעל חוב חוזר²¹
- וטורף משני⁵⁰, וחוזרין חלילה⁵¹, עד שיעשו פשרה²²
- ביניהן. וכן האשה בכתבתה.²³

(39) ברייתא כתובות צה. (40) בזה אחר זה. (41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). (42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. (43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? (44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". (45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. (46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. (47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. (48) ומחזיר לו מעותיו. (49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. (50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. (51) עד לבלי סוף.

פרק עשרים

(1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות

(הבבליה) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

ד. באו פלן ביחד לגבות¹⁶, וכן פעלי חובות שפל אחד מהן קודם לזמן חברו שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין בהן דין קדימה¹⁷, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלוה לאחר שפלו מן האחרון שפלו¹⁸, ואין בנכסים כדי שיגבה כל אחד מהן את חובו - מחלקין ביניהם¹⁹. כיצד חולקין?²⁰ אם כשיחלק המזון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן כשעור חובו או פחות - חולקים לפי מנינם²¹ בשוה²²; ואם יגיע לפחות שבהם יותר על חובו²³ - חולקין מכל המזון ביניהם כדי שיגיע לפחות שבהם כשעור חובו²⁴, וחוזרין הנשארים מפעלי חובות וחולקין היתר ביניהם בדרך הזאת. כיצד? הוי שלשה חובות, של זה מנה, ושל זה מאתים, ושל זה שלש מאות: אם היה כל הנמצא שלש מאות - נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות - חולקין בשוה. נמצא שם יותר על שלש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה, ושאר המזון חולקין אותו השנים על אותה הדרך. כיצד? נמצאו שם חמש מאות או פחות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק האחד, וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה, ויסתלק השני²⁵. נמצא שם שש מאות - חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המנה, וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים בשוה, ויסתלק בעל המאתים, ונותנין המאה הנשארים לבעל השלש מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד²⁶. ועל דרך זו חולקין אפלו הן מאה, כשיבאו לגבות כאחת. ויש מן הגאונים שהורו, שחולקין לפי ממונם²⁷.

(16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ר"ב). (17) כמבואר שם. (18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. (19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. (20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. (21) לפי מספר בעלי החובות. (22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. (23) כשנחלק לפי מספר הגובים. (24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. (25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. (26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. (27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה,

כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר-כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על ספר התרומות שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו' חלק ח, וכן מ' בעל התרומות שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל-חוב גובה אפילו מהגלימה שעל גבי הלווה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל-חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף-משנה בשמו). (11) רי"ף, כתובות, שם. (12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא-מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הרי"ף בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' קד, וסמ"ע שם ס"ק א. (13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים ידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא-מציעא י.) מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פ"א ה"ח והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד - יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים ידי את. (14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

ג. שטרות שזמן פלן יום אחד, או שעה אחת במקום שכותבין שעות, כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין מטלטלין - זכה¹⁵.

(15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדייני (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בדינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמואל), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל במרייתא, ולא הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף-על-גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. ראובן ושמעון²⁸, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי, ראובן שטרו בחמשה בניסן, ושמעון שטרו בניסן סתם, והרי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם - מורידין לתוכה ראובן²⁹, שמא שטרו של שמעון בסוף ניסן היה. וכן אין שמעון יכול לטרוף מאיר ואילך³⁰, שהרי הלוקח אומר לו: שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, והרי שדה בת חורין ביד ראובן³¹ שתגבה אותה, ויבוא ראובן שהוא אחר זמנו והוא שיש לו לטרוף ממני³². לפיכך, אם כתבו הרשאה³³ זה לזה³⁴ - טורפין מאיר ואילך מכל צד³⁵. והוא הדין³⁶ בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטרו של זה בחמשה בניסן ושטרו של זה בניסן סתם.

(28) מעשה שהיה (שם צד:). (29) כן פסק רב יוסף, שם. (30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר גובה ראובן חובו. (31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. (32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. (33) ייפוי כוח. (34) מלוה אחד לשני. (35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. (36) רש"י מפרש, את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסביר השווה לזה דין מכר.

פרק אחד ועשרים

(1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

א. בעל חוב² גובה את השבח³ שהשביח הלוקח⁴, בין שהשביחו ממחמת הוצאה⁵ בין ששביחו נכסים מאליהן. אלא שאם שביחו מאליהן - טורף כל השבח, ואם השביחו ממחמת הוצאה - גובה חצי השבח⁶. כיצד? ראובן שהיה לו חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה, והוציא עליה לוי הוצאות, והשביחה והרי היא שוה מאתים, כשיבוא ראובן לטרוף מלוי - טורף ממנה במאה, וחמשים של חצי השבח. ואם השביחה ממחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות - גובה את כלה. הורי חכמים גדולים ואמרו: לא יהא הלוקח רע כחו מהיורד לשדה חברו שלא ברשות⁸, ששמין לוי וידו על התחתונה. לפיכך, אם השביח מאה והוציא חמשים¹⁰ - נוטל¹¹ כל ההוצאה וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן טורף בעל חוב¹². [ודברים של טעם הם, וכך ראוי לדון¹³]. וחזיר הלוקח וגובה את הקרן¹⁴ מנכסי שמעון, אף מן המשעבדין שמכר או נתן¹⁵

מאחר זמן שמכר בו ללוי¹⁶; אבל השבח שטרף ממנו בעל חוב, בין בחציו בין בכלו - אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין¹⁷ של שמעון. שתקנת עולם היא¹⁸: שלא יגבה השבח, ולא הפרות שאכל הגזלן¹⁹, ולא מזון האשה והבנות²⁰, מנכסים משעבדין; שאלו דברים שאין להן קצבה²¹. ומקלי כתבה²², שלא תטרף אשה מן השבח כתבתה. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח בלבד הבא מחמת הוצאה עצמה²³? לפי שהשבח בא לאחר שלוה מראובן ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן²⁴ ולוי²⁵ כשני בעלי חובות לשמעון, והשבח נכנסים²⁶ שבו לו אחר שלוה משניהם²⁷, שהן חולקין כאחד כמו שבארנו²⁸. לפיכך²⁹, ראובן שלוה משמעון מנה, וכתב לו: שאני עתיד לקנות³⁰, וחזר ולוה מלוי מאתים, וכתב לו: שאני עתיד לקנות, וקנה אחר כך שדה ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשביחה יהודה בהוצאתו והרי היא שוה שלש מאות - טורף שמעון ולוי הקרן³¹ וחולקין אותו בשוה³², ונמצא ביד זה חמשה ושבעים וביד זה חמשה ושבעים; וחוזרין שמעון ולוי ויהודה³³ שלשמן וחולקין מאה וחמשים של שבח על הדרך שפירשנו³⁴. ונמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח³⁵ שנים וששים ומחצה. וכזה הן חולקין אפלו הן מאה.

(2) ברייתא בבא מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד-משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא בתרא קנו: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. (3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). (4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. (5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. (6) בבא בתרא קנו: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה) (בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א' וס"ק ה). (7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. (8) שדינו כגולן. (9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח. (10) ואם כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים. (11) הלוקח. (12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. (13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו

הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל-חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל-חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל-עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. (14) הכסף ששילם בעד השדה. (15) כדין כל לוקח שבעל-חובו של המוכר טרף השדה שקנה. (16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל-חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבוה? במגיד-משנה הרגיש בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעברו לראובן ונשתעברו ללוי. (17) משנה, גיטין מח: (18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונח מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרום לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). (19) במשנה: "אין מוציאם לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. (20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבאר במקומם בפרק טז מהלכות אישות. (21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ: ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא). אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא-קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). (22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב:). (23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבח. (24) שהלוה כסף לשמעון. (25) שקנה שמעון השדה באחריות. (26) צ"ל: כנכסים. (27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. (28) למעלה בפ"כ ה"א. (29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל-חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה-המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. (30) רבינו לשיטתו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים הבאים

ללוה אחר ההלוואה לא נשתעברו, אם לא הותנה בפירוש. (31) שוויה של השדה לפני שהשיבחה, היינו 150. (32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). (33) הלוקח שנעשה בעל-חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד-משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. (34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותנים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. (35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

- 1 ב. פל הפירות³⁶ שאכל הלוקח - אינן נטרפין ממנו.
- 2 אכל הפירות המחזרין לקרקע³⁷, אף על פי שאינן
- 3 צריכין לקרקע, פנעבים שהגיעו להבצר - הרי פעל
- 4 חוב גובה מהן כמו שגובה מן השבח.

(36) בבא-מציעא יד: אמר שמואל, בעל-חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחזרים לקרקע - גובה. (37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידינא מיחברי בארעא, גבי להו בעל-חוב (פירות שהם עכשיו מחזרים בקרקע - בעל-חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א הי"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד-משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א הי"ז, ובלחם-משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחק ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחזרים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג: פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרם לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם כמטלטלין, שכל העומד ליבצר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. (40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. (41) כששכחה מחמת הוצאה. (42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. (43) שבעל-חוב יקח גם השבח. (44) את התנאי הזה בשטר. (45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירושו. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. וכן יתומים⁴⁶ שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנֶּכְסִים - אֵין בְּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח פְּלוּם. אָבֵל אִם שִׁבְּחוּ נֶכְסִים מְאֻלִּיָּהֶן - גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח פְּלוּ.¹⁶
¹⁷
¹⁸

(46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל-חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל-חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד-משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם-משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

ה. בְּעַל חוֹב שֶׁטָרַף בְּחוּבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֶה שֶׁרָאוי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצֵי הַשֶּׁבַח - רואין הַנֶּשְׁאָר מִן הַקֶּרֶקֶע: אִם יֵשׁ בוֹ תַעֲלָה⁴⁷ לַלּוֹקֵחַ⁴⁸, בְּגוֹן שֶׁנֶּשְׁאָר לוֹ בַּשָּׂדֶה בֵּית תַּשְׁעָה קַבִּין⁴⁹, וּבִגְנֶה בֵּית חֲצִי קַבִּים⁵⁰ - יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵינֵיהֶם⁵¹; וְאִם לֹא נֶשְׁאָר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵלּוּ יִחַלֵּק יִהְיֶה שֵׁם פְּלוּ עָלֵיו⁵² - נוֹתֵן לוֹ בְּעַל חוֹב אֶת דָּמְיוֹ⁵³.¹⁹
²⁰
²¹
²²
²³
²⁴
²⁵

(47) תועלת. (48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. (49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. (50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. (51) כלומר, ויחלוק את השדה, ואין האחד מהם יכול לכופר את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. (52) משנה בבבא-בבא-בבא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמנו עליו - חולקין". פירושו, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. (53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל-חוב (לוקח דמיו מבעל-חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל-חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א

כבצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשיניהו מסריניהו ניהליה (שהרי לא כדי לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בס' קטו ס"ק יח), שבעל-חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לדונו כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רבינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל-חוב גובה אותם כחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד-משנה).

ג. מִתְּנָה³⁸ שֶׁשִּׁבְּחָהּ מִחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין בְּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִשִּׁבְּחָהּ פְּלוּם, אָלֹא רואין בָּמָה הָיְתָה שְׁוֶה בִּשְׁעַת מִתְּנָהּ וְגוֹבֶה. וְאִם שִׁבְּחָהּ מְאֻלִּיָּה - בְּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת פְּלָהּ³⁹. וְאִם קָבַל הַנוֹתֵן אַחֲרֵיכֵן הַמִּתְּנָה - הָרִי בְּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח בְּדֶרֶךְ שֶׁגִּבֵּין מִן הַלְקוּחוֹת⁴⁰. וְלָמָּה יִטָּרֵף בְּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח מִן הַלּוֹקֵחַ⁴¹ וְלֹא יִטָּרֵף מִמֶּקְבַּל מִתְּנָה פְּלוּם? מִפְּנֵי⁴² שֶׁהַמוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בְּשֵׁטֶר מְכִירָה: שְׁאֵנִי מְחִיב לָךְ בְּקֶרֶן וּבְעֶמֶל שֶׁתַּעֲמַל וּבְשִׁבְּחָה שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלִי אַחֲרֵיכֵן הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקָבַל דָּבָר זֶה⁴³, שֶׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ יֵרֵד עַל תְּנָאֵי זֶה, שְׁאֵם יִלְקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח יִחְזֹר עַל הַמוֹכֵר. וְאִפְּלוּ לֹא כָּתַב⁴⁴ - בְּכָר נִדְעָ שֶׁזֶה דִּין הַמוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ⁴⁵. אָבֵל הַמִּתְּנָה, שְׁאֵין שֵׁם תְּנָאֵי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשִּׁבְּחָה שֶׁהִשְׁבִּיחָה בְּהוֹצָאָתוֹ פְּלוּם.¹
²
³
⁴
⁵
⁶
⁷
⁸
⁹
¹⁰
¹¹
¹²
¹³
¹⁴
¹⁵

(38) ב"מ טו. (39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל-חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאלי - טורף)". ורבינו קיבל

מאליה שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל-חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. (70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. (71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד-משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. (72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל-חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד-משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושכחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל-חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלוח עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטעון: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד-משנה)].

יום שני י' ניסן ה'תשפ"ב

פרק שנים ועשרים

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

- 19 א. סדר גביית החוב כף הוא: כשביא המלוה שטר
- 20 לבית דין ויתקיים² - אומרים ללוה: שלם. ואין
- 21 יורדין לנכסיו³ תחלה עד שיתבענו⁴. ואם טעה הדין
- 22 והוריד המלוה לנכסיו לזה קדם שיתבענו - מסלקין
- 23 אותו⁵. אמר הלוה: הריני משלם, קבעו לי זמן כדי
- 24 שאלוה מאחר או אמשך⁶ או אפטר ואביא המעות
- 25 - קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחיבין אותו
- 26 לתן משפון⁷; שאלו היו שם מטלטלים - מיד היו
- 27 בית דין גובין מהם⁸. ואם רצה המלוה להחריש על
- 28 מי שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותה
- 29 בדברים - הרי זה מחריש¹⁰. ואין מחיבין הלוה
- 30 להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים ולא הביא -
- 31 בית דין פותבין אדרכתא¹¹. וכן אם אמר בתחלה
- 32 כשתבעו: איני משלם - פותבין אדרכתא על נכסיו
- 33 מיד¹², ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם אלא
- 34 מלוה על פה¹³ או שהודה¹⁴ - פותבין אדרכתא על
- 35 נכסיו בני חורין¹⁵ שיש לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא".

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדין...

מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב, חוקי

מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

- 1 ו. היתה השדה⁵⁴ אפותיקי⁵⁵ - בעל חוב נוטל את
- 2 פלה⁵⁶, ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח⁵⁷: אם
- 3 היתה חצי השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה⁵⁸
- 4 מבעל חוב⁵⁹, שהרי אומר לו בעל חוב: שדי היא
- 5 שהשביחה⁶⁰, והנשאר לו⁶¹ מן השבח⁶² נוטל מן
- 6 המוכר; ואם היתה חצי השבח פחות מן ההוצאה -
- 7 אין לו מן הטורף אלא דמי חצי השבח⁶³, וחוזר
- 8 וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלכד⁶⁴.

(54) ב"מ טו. (55) כגון שאמר לזה למלוה: לא יהא לך פרעון אלא משהו זה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). (56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. (57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. (58) על כל ההוצאה. משמע שבעל-חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. (59) ולא את חצי השבח. (60) ודין כיוור לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. (61) ללוקח. (62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל-חוב. (63) מאותו נימוק. (64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל-חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערות - השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

- 9 ז. בעל חוב⁶⁵ שבא לטרף מן היתומין, יתומים
- 10 אומרים: אנו השפחנו⁶⁶, ובעל חוב אומר: שמה
- 11 אביכם השפית⁶⁷ - על היתומים להביא ראיה⁶⁸.
- 12 הביאו ראיה שהם השפיתו - שמין להן את השבח
- 13 ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהן⁶⁹, ומעלה
- 14 אותן בדמים⁷⁰. במה דברים אמורים⁷¹? בשעשה
- 15 שדה זו אפותיקי; אבל אם לא עשה אפותיקי, אם
- 16 רצו היתומין לסלק בעל חוב בדמים - מסלקין
- 17 אותו, ואם רצו - נוטלין מן הקרקע שעור שבח
- 18 שלהן⁷².

(65) ב"מ קי: (66) השקענו הוצאות והשביחה. (67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמה' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. (68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשועבדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל-חוב להביא ראיה. (69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י' ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּדִבְרֵי - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן¹⁸ לְהֵבִיא עֲדֵיו; וְאִם נִרְאָה⁴
לָהֶם שְׂאֵינוּ בָּא אֲלָא בְּעִלְלוֹת דְּבָרִים וּבִטְעָנוֹת שֶׁל⁵
דִּפִּי - אוֹמְרִים לוֹ: שְׁלֹם, וְאַחֲרֵי כֵן אִם יֵשׁ לוֹ רֵאִיָּה⁶
יִחְזֹר¹⁹. וְאִם הָיָה הַמְלוּהָ אֶלֶם²⁰, וְשָׂמָא אֵינוּ יָכוֹל⁷
לְהוֹצִיאָו מִיָּדוֹ - מְנַחֲיִין עַל יְדֵי שְׁלִישׁ²¹.

(16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייטנא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמותם ומקומם. (18) לפי ראיות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. (19) יחזיר לו המלוה מעותיו. (20) אדם תקיף. (21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

ג. קִבְּעוּ²² לוֹ זְמַן לְהֵבִיא רֵאִיָּה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטָר²³,
וְהִגִּיעַ הַזְמַן וְלֹא בָּא - מְמַתִּינִין לוֹ שְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי⁹
וְשְׁנֵי²⁴. לֹא בָּא - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּתִיחָא²⁵ וּמְשַׁמְתִּין²⁶
אוֹתוֹ, וּמְמַתִּינִין לוֹ וְהוּא בְּגִדּוֹ תִּשְׁעִים יוֹם²⁷;
שְׁלֹשִׁים רֵאשׁוֹנִים - שְׂמָא טוֹרַח לָלוֹת; אֲמָצְעִים -
שְׂמָא הוּא טוֹרַח לְמַכּוֹר²⁸; אַחֲרוֹנִים - שְׂמָא הַלּוֹקָה
מִמֶּנּוּ טוֹרַח לְהֵבִיא מְעוֹת. שְׁלֹמוֹ תִּשְׁעִים יוֹם וְלֹא
בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין לוֹ אֲדָרְכָתָא עַל נִכְסָיו, וּמְתִירִין¹⁰
לוֹ נְדִיבּוֹ.¹⁷

(22) בבא קמא שם. (23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. (24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתנים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. (25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). (26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. (27) גמרא שם. (28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. אֵין כּוֹתְבִין²⁹ אֲדָרְכָתָא עַד שְׁשׁוּלְחִין וּמוֹדִיעִין¹⁸
לוֹ. וְהוּא שְׂיֵהֵיָה קְרוֹב לְבֵית דִּין מְהֵלֵף שְׁנֵי יָמִים³⁰
אוּ פְּחוֹת; יָתֵר עַל זֶה³¹ - אֵין צָרִיכִין לְהוֹדִיעָו³².
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵיָה כָּל הַתִּשְׁעִים יוֹם²¹

ומשפטיו ל"שאל" מה שהוא עושה הוא אומר ל"שאל" לעשות". ומפורש בגמרא בבא-בבא "מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לזה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות, צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל, ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן יב.)

(2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובת הר"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי. (8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה ימשך גם כן זמן מסוים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים יפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן-משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכותותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

ב. טַעֲנִין¹⁶ וְאָמַר: שְׁטָר זֶה שְׁנִתְקַים בְּפִנְיָם מִזִּיף¹
הוּא, אֲנִי אֲבִיא רֵאִיָּה וְאֶבְטְלוֹ, וְהָעֵד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,
וְהֵם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי¹⁷: אִם נִרְאָה לְדִינִין שְׁיֵשׁ מִמֶּשׁ³

- 1 נְשַׁמְט³³ וְאוֹמַר: עֲתָה אָבִיָּה וְאֶבְטֵל הַשָּׁטָר;
2 אֲבָל אֹמַר: אֵינִי בֵּית דִּין - מִיד כּוֹתֵבִין אֲדַרְכָּתָא
3 עַל נִכְסֵי, בֵּין עַל הַקְרָעוֹת בֵּין עַל הַמְטָלְטֵלִין³⁴.
4 וְכֵן אִם הָיָה הַשָּׁטָר עַל הַפְקְדוֹן³⁵ - אֵין מְמַתִּינִין לוֹ
5 תְּשַׁעִים יוֹם, אֲלֹא כּוֹתֵבִין אֲדַרְכָּתָא עַל נִכְסֵי מִיד³⁶.

(29) שם. (30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לשיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. (31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. (32) מכיוון שהמתין לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינא השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. (33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. (34) ראה הלכה ה. (35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. (36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: איני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

- ז. וְאַחֵר שְׁפוֹתֵבִין אֲדַרְכָּתָא זֶה, הוֹלֵךְ הַמְלוֹה
וּמַחֲפֵשׁ. אִם מִצָּא לוֹ נִכְסִים בְּגֵי חוּרִין - שְׁמִין לוֹ
מֵהֵן. מִצָּא לוֹ נִכְסִים מְשַׁעֲבָדִין מֵאַחֵר זְמַן שָׁטָרוֹ -
טוֹרֵף מֵהֵן⁵¹. וְקוֹרְעִין שָׁטָר הָאֲדַרְכָּתָא⁵², וְכוֹתֵבִין לוֹ
שָׁטָר הַטְרָפָא.

(51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

- ח. בִּיצֵד כּוֹתֵבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֵּן פְּלוֹנִי זָכָה בְּדִין
לְטָרֵף בַּחוּב שְׁפְלוֹנִי חֵיב לוֹ, שֶׁהוּא בָּךְ וְכָךְ, מְשַׁדָּה
פְּלוֹנִית שְׁלָקָה פְּלוֹנִי בָּךְ וְכָךְ מִזְמֵן פְּלוֹנִי. וְכִבֵּר
קָרְעֵנוּ הָאֲדַרְכָּתָא⁵³ שְׁהִיתָה בְּיָדוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לְטָרֵף
מֵזָה בָּךְ וְכָךְ.

(53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט). גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

- ט. וְאַחֵר שְׁפוֹתֵבִין הַטְרָפָא לְטָרֵף, מוֹרִידִין שְׁלֹשָׁה
בְּקִיָּאִין לְאוֹתָהּ שְׂדָה, וְשְׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה⁵⁴ כְּשֶׁעוֹר
חוּבֵי כְּפִי מֵה שְׂרָאִי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצִי הַשִּׁבְחָה, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנֵי⁵⁵. וּמְכַרְזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁶, בְּדֶרֶךְ
שְׁמַכְרִיזִין עַל נִכְסֵי יְתוּמִים.

(54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלוששים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלוששים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים

- ה. זֶה שְׁאֲמַרְנוּ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתְּשַׁעִים כּוֹתֵבִין
אֲדַרְכָּתָא - עַל הַקְרָעוֹת; אֲבָל עַל הַמְטָלְטֵלִין³⁷,
אֲפִלּוֹ אַחֵר תְּשַׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמַר: עֲתָה
אָבִיָּה וְאֶבְטֵל הַשָּׁטָר³⁸ - אֵין מוֹרִידִין הַמְלוֹה
לְמְטָלְטֵלִין, שְׁמָא יֹאכֵל אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רְאִיָּה
וְיִבְטֵל הַשָּׁטָר, וְלֹא יִמָּצֵא מֵה יֵטֵל. וְאֲפִלּוֹ הָיָה
לְמְלוֹה קָרְעָה³⁹, שְׁמָא תִּכְסִּיף⁴⁰ אוֹ תִּשְׁתַּדֵּף⁴¹.

(37) בבא קמא שם. (38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. (39) ויוכל לגבות ממנה. (40) תכחש ולא תוציא פירות. (41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושידופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

- ו. בִּיצֵד כּוֹתֵבִין הָאֲדַרְכָּתָא? אִם לְנִכְסִים בְּגֵי חוּרִין
הוֹרִידוּהוּ - אוֹמְרִים⁴²: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לְפְלוֹנִי
בְּדִין בָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נָתַן לוֹ מַעֲצָמוֹ, וְכִתְבָּנוּ לוֹ
אֲדַרְכָּתָא זֶה עַל שְׂדָה פְּלוֹנִית שְׁלוֹ. וְאַחֵר בָּךְ שְׁמִין
לוֹ שְׁלֹשָׁה⁴³ מְאוֹתָה שְׂדָה כְּנָגַד חוּבֵי⁴⁴. וּמְכַרְזִין
עָלֶיהָ⁴⁵ כְּפִי מֵה שְׂרָאֵי⁴⁶, עַד שִׁיפְסְקוּ הַמּוֹסִיפִין.
וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בַּחוּבֵי לְחַלֵּק שְׁשֻׁמוֹ אוֹתוֹ⁴⁷. וְקוֹרְעִין
שָׁטָר הַחוּב⁴⁸, אִם הָיָה שֵׁם שָׁטָר. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ
נִכְסִים בְּגֵי חוּרִין - כּוֹתֵבִין הָאֲדַרְכָּתָא בָּךְ: אִישׁ
פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לְפְלוֹנִי בָּךְ וְכָךְ בְּשָׁטָר חוּב שְׁלִישׁ בְּיָדוֹ,

19 וְשָׁנִים אוֹמְרִים בְּמֵאֲתָיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאֲתָיִם
20 וְשָׁנִים אוֹמְרִים בְּמֵנָה - בְּטֹל יָחִיד בְּמַעוֹטוֹ⁷². אֶחָד
21 אוֹמֵר בְּמֵנָה, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשָׁמוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר
22 בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה⁷³. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה,
23 וְאֶחָד אוֹמֵר תְּשָׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים -
24 נִדּוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה⁷⁴. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שָׁמִין בִּיגִינָה.

(70 בבא בתרא קז. 71) השדה שווה מאה דינרים.
(72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפרש שבין 80 ל- 120
הוא 40 ובכך מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה-120
ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי
החשבון בבבא הקודמת.

25 טו. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוֹ לְטוֹרָף בְּנִכְסֵי לוֹקָח, וְטָעוּ בְּכָל
26 שְׁהוּא - מְכָרָן בְּטֹל⁷⁵; שְׁהָרִי הֵן כְּשָׁלִיחַ לְטוֹרָף
27 וְלֹלֹקָח, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לַעֲוֹת⁷⁶,
28 כְּשָׁלִיחַ⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים בְּזֶה הָדוֹר.

(75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה
לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א)
שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים
לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא
היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיקך הדיינים
עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן
הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין
להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים
כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים.
(76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח
דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה
בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם
הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושו. ובטורי זהב שם
מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום
שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים
עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין
ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

29 טז. בֵּית דִּין⁷⁸ שֶׁשָּׁמוֹ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֹה בֵּין
30 בְּמַשְׁעָבְדִין שֶׁבִּיד הַלּוֹקָח, וְלֹאֲחֵר זְמַן הַשִּׁיגָה יָדוֹ
31 שֶׁל לוֹה אוֹ שֶׁל נֹטְרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשִׁיָּהוּ, וְהִבְיֵאוּ
32 לְבַעַל חוֹב אֶת מַעוֹתָיו - מִסְלָקִין אוֹתוֹ⁷⁹ מֵאוֹתָהּ
33 קֶרְקַע⁸⁰; שֶׁהַשּׁוֹמֵא חוֹזֵרֶת לְפַעֲלִים לַעוֹלָם, מִשּׁוֹם
34 שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב.

(78) בבא מציעא לה. (79) שם: "הילכתא שומא הדרא
(חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו
ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין
בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כתב שהרא"ש
חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר
והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה
ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר
לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. (80) קרקע דווקא,
אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא
שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם

משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה
לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם,
כמבואר למעלה הלכה ו.]ובבית יוסף חושן משפט סימן
קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין
מכריזים שלושים יום].

1 י. וְאַחֵר בֶּן מִשְׁבִּיעֵין אֶת הַלוֹה שָׁאִין לוֹ בָּלוֹם⁵⁷,
2 כְּתֻבָּת הַגָּאוֹנִים, אִם הָיָה הַלוֹה עִמָּנוּ בְּמִדְיָנָה.
3 וּמִשְׁבִּיעֵין אֶת הַטּוֹרָף⁵⁸ בְּקִיטַת חֲפִיץ⁵⁹ שֶׁלֹּא נִפְרַע
4 חוֹב זֶה, וְלֹא מִחֻלוֹ, וְלֹא מְכָרוֹ לְאַחֵר⁶⁰. וְאַחֵר בֶּן
5 מוֹרִידִין אוֹתוֹ⁶¹ לְנִכְסֵי הַלּוֹקָח בְּשׁוֹמֵא שְׁלוֹ⁶²,
6 וְכוֹתְבִין הוֹרְדָה.

(57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין
גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה,
כדין כל הנשבעים ונוטלים. (60) שבועה זו היא תקנת
חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר
גבוה משומת הבקאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את
המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים
את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע.
(62) כפי מה ששמו הבקאים בשבילו.

7 יא. וְכִיצַד כּוֹתְבִין⁶³? אַחֵר שֶׁשָּׁמֵנוּ לְפָלוֹנִי בְּשׁוֹמֵא
8 שְׁהִיָּתָה בִּידִי⁶⁴, וְהַכְרַזְנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּרָאוֹי,
9 וְהַשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרָף וְאֶת בַּעַל חוֹב, הוֹרְדֵנוּהוּ
10 לְשִׁדָּה פְּלוֹנִית לְהִיּוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ
11 אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.

(63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא
שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר
שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא
בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור
חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה
וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

12 יב. וּמֵאִימַתִי⁶⁵ אוֹכַל הַטּוֹרָף פְּרוֹת שְׂדֵה זֶה?
13 מִשִּׁפְסָקוֹ יְמֵי הַהֲכָרְזָה⁶⁶.

(65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא
אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא,
שהלכה ככתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק
בוה על רבה רבו).

14 יג. כָּל אֲדִרְכָתָא⁶⁷ שָׁאִין כְּתוּב בָּהּ: קֶרְעֵנוּהוּ לְשִׁטְר
15 הַהֲלֹאָה - אֵינָה אֲדִרְכָתָא⁶⁸. וְכָל טְרַפָּא שָׁאִין כְּתוּב
16 בָּהּ: קֶרְעֵנוּהָ לְאֲדִרְכָתָא - אֵינָה טְרַפָּא. וְכָל שׁוֹמֵא⁶⁹
17 דְּלֹא כְּתוּב בָּהּ: קֶרְעֵנוּהָ לְטְרַפָּא - אֵינָה שׁוֹמֵא.

(67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל
המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה
למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים
שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר
ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

18 יד. שְׁלֹשָׁה⁷⁰ שְׁיָרְדוּ לָשׁוֹם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵנָה⁷¹

פרק שלשה ועשרים

1 מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי
2 מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי,
3 ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר
4 המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום
5 על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע,
6 ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני
7 שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה
8 ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

9 א. שטרי חוב² המקדמים³ - פסולין⁴; שהרי טורף
10 בהן לקוחות שלא פדין. ולפיכך קנסו אותו חכמים,
11 ולא יגבה בשטר מקדם אלא מבני חורין⁵, גזירה
12 שקמא יטורף בו מזמן ראשון שהקדימו⁶.

2 משנה שביעית פ"ח, ה. 3) הזמן הכתוב בהם הוא
מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוח בתשרי וכתוב בו ניסן של
4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום
ההלוואה. 5) פסק כ"ר"ב ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה
שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על-פה,
שהלווה יכול לטעון פרעתו. 6) בבבא-מציעא עב. שאלו
למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר
רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם
משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי
דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת,
שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי
מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים",
כגון שלוח ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את
החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר
זמן לוח שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך
לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה,
ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם-משנה מפני שקשה היה
לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים
לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנץ
שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד-משנה), ולפיכך פירש
באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ
שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן.
נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

13 ב. שטרי חוב⁷ המאחרין⁸ - פשוטין⁹; שהרי הורע
14 פחו של פועל השטר, שאינו טורף אלא מזמן
15 השטר¹⁰. ואף על פי שלא פתבו בו שהוא מאחר -
16 הרי זה פשוט.

7 שם. 8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. 9) בין שכתבו
בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר
ההלוואה (רשב"ם בבא-בבא קע"ז). 10) והמלוה הסכים
לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג,
כתב: במה דברים אמורים שמאחרים כשרים, כששעבד
למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם
לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלווה שדה אחר היום
שלוח, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה
למלוה, וכשיוציא מלוה שטר-חוב זה שזמנו אחר יום קניית

הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך
לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע.
והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

1 יז. קרקע¹¹ ששמו אותה לבעל חוב, ואחר כך
2 שמוה בית דין לבעל חוב של זה המלוה¹² - הרי זו
3 חוזרת; לא יהא פחו גדול מפת בעל חוב הראשון.
4 מקרה בעל חוב או נתנה במתנה, או ששמה לבעל
5 חוב מדעתו¹³, או שמת והורישו - אינה חוזרת¹⁴.
6 שמו קרקע¹⁵ לאשה¹⁶ ונשאת¹⁷, או ששמו ממנה¹⁸
7 ונשאת - בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא¹⁹, ולא
8 מחזיר²⁰ ולא מחזירין לו²¹.

81) בבא מציעא שם. 82) כגון, ראובן שלוח משמעון
ושמעון לוה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר
כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של
שמעון. 83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון
החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. 84) שם
אמרו: מכרה, נתנה והורישו - לדברי הכל אינה חוזרת.
ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ידו ולא כמלוה שיוורד
לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה
מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הר"ף
שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו
קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר
כשהורישו בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן
עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא
שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה
באה לידי ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישו"].
85) שם. 86) פנוייה, שהלווה מעותיה. 87) אחר
שנכנסה הקרקע לרשותו ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י
שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה
לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי
התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל
פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף
נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה
האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי
האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו
כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם).]
88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. 89) שם אמרו,
שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה
התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את
הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא
מוציא מידם כלוקח ראשון. 90) את הקרקע שגבתה
כבעלת חוב. 91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה
יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין
אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו
אפילו הוא כיוורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא
הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי
שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות
שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית
שלו).

- 17 עד תשרי, ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן
18 שלא בדין²⁵, שלא הגיע לידו עד תשרי.
- 20 משנה, שם קסז: (21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרוהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. (22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידיכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד-משנה). (23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. (24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. (25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבבא-מציעא יג.
- 19 ו. עדים²⁶ שקנו מיד הלוי או המוכר וכיוצא בהן²⁷, ונתאחרה פתיבת השטר זמן מרבה: אם ידעו יום שקנו ממנו בו - פותבין בשטר זמן הקנין ואף על פי שאינו זמן חתימתו, ואין צריכין לומר²⁸: ונתאחרה פתיבת ידנו עד יום פלוני²⁹; ואם לא ידעו יום שקנו בו - פותבין זמנו של שטר משעת פתיבה. וכן³⁰ מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת, וכתבו העדים במדינה אחרת - אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום שקתבו בו חתימת ידן.
- 26 שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. (27) כגון שטרי מתנה. (28) לכתוב בשטר. (29) ואין מקום לחשוש שמא יטורף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד-משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום ששטרי לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. (30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן, וב'טור' חו"מ ס' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיהוי כשקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאנחנו זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.
- 28 ז. שטרי מקח וממכר³¹ שלא נכתבו בזמן, אפלו המאחרין - פסולין; שהרי אפשר לטורף בהן שלא בדין. פיצד? כגון שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קדם שיגיע זמן השטר המאחר, ויוציא הלה³² השטר המאחר ויאמר: חזרתי ולקחתיה פעם שניה ממך, ונמצא טורף שלא בדין³³. ולמה³⁴ לא נחש בן לשטר חוב המאחר, שמא יפרענו קדם שיגיע זמנו³⁵ ויכתב שוכר³⁶, ויחזר ויוציא השטר המאחר³⁷ ויטורף בו שלא בדין? לפי שכל הכותב
- שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא-אם-כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא-בטרא קנז): "ואי סלקא-דעתך דאיני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד-משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פי"ח ה"א, שאם לא התנה בפירושו, "דאיני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיני"? וב'קצות החושן' ס' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ח ח"ו"מ קיב, א).
- 1 ג. שטר¹¹ שפתבוהו ביום¹², ונחתם בלילה הסמוך לו - פסול, מפני שהוא מקדם¹³. ואם היו עסוקים בענין¹⁴ עד שנכנס הלילה וחתמוהו, אף על פי שקנו ממנו בלילה¹⁵ - פסול¹⁶.
- 11 משנה, גיטין יז. (12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. (13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. (14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרה החתימה. (15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). (16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.
- 5 ד. שטר¹⁷ שזמנו פתוב בשבת או בעשרה בתשרי¹⁸ - שטר מאחר הוא ופסול. ואין חוששין שמא מקדם הוא, ובאחד בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר על חזקתו¹⁹; שהדבר ידוע הוא שאין פותבין בשבת, ולפיכך אחרוהו.
- 17 ברייתא בבא-בטרא קעא. (18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. (19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.
- 10 ה. פותבין²⁰ שטר ללוי אף על פי שאין המלוה עמו²¹, ואין פותבים למלוה עד שיהיה לוה עמו²². במה דברים אמורים²³? בשטר שיש בו קנין²⁴, שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו נכסיו; אבל שטר שאין בו קנין - אין פותבין אפלו ללוי עד שיהיה מלוה עמו ויתן השטר ביד המלוה בפנינו. שמא יכתב עתה ללוות ממנו בניסן, ולא ללוי ממנו

י. לפיכך⁴⁶ אין פותבין שני שטרי מכר על שדה אחת, שמא יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב⁴⁷ ויטרף שלא פדין. ביצד? יבוא זה ויטרף שדה זו בעדות שהעידו לו מחמת אביו, ויחזר הלוקח ויטרף בשטר המכר שבדיו מן הלוקחות שלקחו אחרי⁴⁸, ויקרע⁴⁹ שטר המכר שבדיו, ויחזר בקנוניא ויעמד⁵⁰ בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא הוא⁵¹ שטרפה בעצמה ויטרף אותה פעם אחרת בעדות עדיו⁵², ויוציא הלה שטר המכר השני ויטרף בו לקוחות אחרים⁵³ שלא פדין. אם כן, מי שנטאבד לו שטר המכר ועדיו קימין, ביצד יעשה? יכתבו שטר שני, ויאמרו בו: שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משעבדים ולא מנכסים בני חורין, ולא כתבנוהו אלא להעמיד שדה זו ביד פלוני הלוקח, כדי שלא יוציאה מידו המוכר⁵⁴ ולא ירשיו.

(46) שם. (47) שהביא עדים שבית-דין נתנו רשות לאביו שמת לטרופ שדה זו שמכרה הלוה, ונתן שני שטרי מכר. (48) מן הלוה. (49) בית-דין קורעים אותו. (50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. (51) בן בעל החוב. (52) על-ידי בית-דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. (53) שלקחו אחרי מאותו המוכר - הלוה. (54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

יא. בשטרי החובות⁵⁵ אינו כן. אף על פי שעדיו קימין וקנו מידו, ויחזר בשעתו ואמר: שטר שפכתם לי, עתה אבד או נשרף - אין פותבין לו שטר שני, שמא פרעו או מחלו⁵⁶. ואפלו היה החוב לזמן⁵⁷, ואינו גובה בעדים אלו כלום, אלא אם הלוה אומר: לא היו דברים מעולם⁵⁸; שזה החזק בפני⁵⁹ בעדות⁶⁰, כמו שיתבאר⁶¹.

(55) ברייתא, שם קסח: (56) מחל החוב ללוה, ועכשיו רוצה לחזור בו. (57) אף-על-פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר-כך יוציא את השטר הישן בבית-דין אחר ויגבה שנית (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (58) שלא לזה ולא כתב שטר. (59) נתברר שהוא שקרן. (60) של עדי השטר. (61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר-כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהחזק כפרן.

יב. מי⁶² שבלה⁶³ שטר חובו והרי הוא הולך להמכר⁶⁴ - מעמיד עליו עדים⁶⁵, ובא לבית דין, והם⁶⁶ עושין לו קיום⁶⁷. אבל עדי השטר עצמן אין פותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמחק בפניהם; אבל באין לבית דין, ובית דין⁶⁸ עושין לו קיום.

(62) משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון. (64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך

שטר מאחר - תקנתו שיכתב השובר סתם³⁸, שכל זמן שיציא השטר ישבר אותו זה השובר; ואם לא עשה כן וכתב השובר בזמן הפרעון³⁹ - הוא הפסיד על עצמו⁴⁰.

(31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. (32) הלוקח. (33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרופ מלוקח שקנה אותה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. (נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלוקחות). אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש התזרת שטר המכר המאוחר. (34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. (35) הזמן הכתוב בשטר. (36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללוה שטר פרעון. (37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. (38) בלי זמן. (39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. (40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלוקחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלוה יתרשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד-משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותיירך, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעלי-חוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

ח. מי שמכר⁴¹ שדהו באנס ומסר מודעא⁴², או שקדם ומכר או נתן לאחר קדם שימכר לאנס - הרי המעות של אנס אצל המוכר במלוה על פה, ואינו טורף בשטר מכר שבדיו כלום⁴³; מפני שאין דין שטר זה שיכתב, ולא נכתב אלא מפני האנס. וכן כל פיוצא בזה.

(41) מימרא של רבא, בבא-מציא עב: (42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). (43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אפשר לטורף⁴⁴ שטרף בלא שטר, אלא בעדות על פה. ביצד? כגון שיש לו עדות שזו גזולה מאביו - הרי יש לו להוציא⁴⁵ בעדים אלו, ואין כאן שטר. וכן אם העידו לו שנגמר הדין לאביו לטורף מנכסי פלוני בכך וכך מזמן פלוני, ומת אביו ועדין לא טרף - הרי הדין טורף בעדות זו.

(44) ב"ב קסט. (45) מיד הלוקח מן הגולן.

22 הִסֵּת שְׁאֵבֶד הַשָּׁטֶר, וְאַחֵר כָּף יִפְרַע חוּבוֹ וְיִכְתֹּב
23 שׁוֹבֵר.

85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

24 יז. מִי שֶׁהוֹצִיא⁸⁶ שָׁטֶר חוֹב בְּמִנְהָ, וְאָמַר⁸⁷: עָשׂוּ לִי
25 מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בְּחֻמְשֵׁי חֻמְשֵׁי - אֵין עוֹשִׁין⁸⁸; שְׁזִכּוֹת
26 הִיא לָלוֹה⁸⁹ לְהִיּוֹת הַכֹּל בְּשָׁטֶר אֶחָד, שָׁאם יִפְרַעֲנֻ
27 מִקְצָת - נִמְצָא שָׁטֶר פָּגוּם⁹⁰. וְכֵן⁹¹ אִם הוֹצִיא שְׁנֵי
28 שָׁטְרוֹת בְּחֻמְשֵׁי חֻמְשֵׁי, וְאָמַר: עָשׂוּ לִי אוֹתָן
29 בְּמֵאָה - אֵין עוֹשִׁין לוֹ, אֲלֹא עוֹשִׁין לוֹ קִיּוֹם לְכָל
30 אֶחָד וְאֶחָד; שְׁזִכּוֹת הִיא לָלוֹה לְהִיּוֹת שְׁנַיִם, שְׁלֹא
31 יִכָּף אוֹתוֹ בְּדִין בְּפַעַם אַחַת לְגַבַּת הַכֹּל⁹².

86) מימרא של רבא, שם קעב. (87) לבית-דין. (88) שלא מדעת הלווה. (89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. (90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפגום את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. (91) רבא, שם. (92) אף-על-פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה-שאין-כן בשטר אחד. ואם יטעון שטר אחד פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

32 יח. הוֹצִיא⁹³ שָׁטֶר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קִרְעוּהוּ
33 וְכֹתְבוּ לִי שָׁטֶר אַחֵר בְּחֻמְשֵׁי⁹⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.
34 שְׁמָא פָּרַעוּ הַכֹּל, וְכֹתְבוּ לוֹ שׁוֹבֵר עַל שָׁטֶר שֶׁל מֵאָה;
35 וְכִשְׁתִּיחֹזֵר וְיוֹצִיא קִיּוֹם זֶה⁹⁵ עַל שָׁטֶר חֻמְשֵׁי, וְיוֹצִיא
36 הָלוֹה הַשׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שָׁטֶר אַחֵר הוּא⁹⁶.

93) מימרא של רבא, שם. (94) משום שנפרעת חמשים. (95) של בית-דין על חמשים. (96) שוברך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלוש יום ושאר עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

37 א. כָּכָר בְּאַרְבָּנֵי², שְׁשָׁטֶר חוֹב שֵׁשׁ בּוֹ קָנָן - כּוֹתְבִין
38 אוֹתוֹ לָלוֹה אֶף עַל פִּי שְׁאִין הַמִּלּוֹה עִמּוֹ. וְכֵן
39 כּוֹתְבִין שָׁטֶר לְמוֹכֵר⁴ אֶף עַל פִּי שְׁאִין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ.
40 וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמִלְוֵה אֶף עַל פִּי שְׁאִין הָלוֹה
41 עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה⁵ אֶף עַל פִּי שְׁאִין בְּעֵלָה עִמָּה,
42 וְגַט לְאִישׁ אֶף עַל פִּי שְׁאִין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. אֲבָל אֵין
43 כּוֹתְבִין שָׁטֶרִי אֲרוּסִין וְנִשְׁוֹאִין⁷, וְשָׁטֶרִי אֲרוּסוֹת
44 וְקַבְּלוֹת⁸, וְשָׁטֶר בְּרִירַת הַדִּינָן⁹ אוֹ שָׁטֶר טַעֲנוֹת

להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. (65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשא"א אפשר למלוה לבוא עכשיו לבית-דין, כדי לקבל קיום. (66) בית-הדין. (67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. (68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

1 יג. בִּיצֵר מְקַיְמִין שָׁטֶר זֶה? כּוֹתְבִין שָׁטֶר אַחֵר
2 וְאֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא
3 פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שָׁטֶר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וְזִמְנוּ בְּיוֹם
4 פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדִי⁶⁹. וְאִם כְּתוּבוֹ⁷⁰: וְהִזְקֵנוּ
5 לַעֲדוֹתֵן שָׁל עֲדִים⁷¹ וְנִמְצָא מְכַנֵּת⁷² - גּוֹבֶה בְּשָׁטֶר
6 זֶה שֶׁכְּתוּבוֹ לוֹ, וְאֵין צָרִיף קִיּוֹם אַחֵר; וְאִם לֹא כְּתוּבוֹ
7 בֶּן⁷³ - צָרִיף לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל הָעֲדִים הָרִאשׁוֹנִים⁷⁴
8 עַד שֶׁתִּתְקַיְּמוּ⁷⁵ עֲדוֹתָן.

(69) מובן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. (70) ברייתא, שם קסח. (71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. (72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. (73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית-דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקיימות בבית-הדין. (74) על חתימת עדי השטר. (75) תתקבל (על-פי מגיד-משנה).

9 יד. שָׁטֶר חוֹב⁷⁶ שֶׁנִּתְקַרַּע⁷⁷ - כָּשֶׁר. נִמְחָק אוֹ
10 נִשְׁטָשׁ, אִם רְשׁוּמוֹ נִכָּר⁷⁸ - כָּשֶׁר. נִקְרַע קִרְעַת בֵּית
11 דִּין - הָרִי זֶה פְּסוּל⁷⁹. אֵיזוֹהוּ קִרְעַת בֵּית דִּין? שְׁתִּי
12 וְעֶרְבִי⁸⁰.

(76) שם. (77) שלא בכוונה. (78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. (79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. (80) לארכו ולרחבו. פסק כאב"י שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית-דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלי - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

13 טו. מִי שֶׁפָּרַע⁸¹ מִקְצָת חוּבוֹ: אִם רָצָה⁸² - מִחְלִיף,
14 וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שָׁטֶר אַחֵר בְּשָׁטֶר הַחוֹב מִזְמַן
15 רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֲדֵי הַשָּׁטֶר⁸³; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב
16 שׁוֹבֵר⁸⁴.

(81) שם קע: (82) המלוה. (83) כרב הונא אמר רב, שם. (84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

17 טז. הֵבֵא לְפָרַע חוּבוֹ, וְאָמַר הַמִּלּוֹה: אֲבָד לִי הַשָּׁטֶר
18 - הָרִי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפְרַע כָּל חוּבוֹ. וְיֵשׁ לָלוֹה
19 לְהַחֲרִים סֵתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שָׁטֶר וְטוֹעֵן שְׁאֵבֶד.
20 וְאִם טַעֵן הָלוֹה טַעֲנַת וְדָאִי וְאָמַר: הַשָּׁטֶר אֲצִלּוֹ,
21 וְעַתָּה הִנֵּיחוֹ בְּכִיסוֹ⁸⁵ - הוֹרִי רְבוּתִי, שִׁישְׁבַּע הַמִּלּוֹה

חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית-דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפניו חברו¹⁰ ואחד השטרות שאין פותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהן עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה¹⁸ או ללוה¹⁹ - בלן צריכין שיהיו העדים מפירין השמות שבשטר²⁰, שזה הוא פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני; שמה יבואו שנים ויעשו קנוניא, וישנו שמותיהן בשמות אחרים, ויודו זה לזה.

(18) כשלווה עמו. (19) כשהמוכר עמו. (20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמה יכתוב גט על שם אשה וזה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמה האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמה יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאנים מכירים את הלוקח ואת המלוה].

ד. כל מי²¹ שהחזק שמו בעיר שלשים יום²² - אין חוששין לו שמה אחר יש לו²³, והוא שנהו כדי לרמות ולעשות קנוניא; שאם אתה אומר בן - אין לדבר סוף. לפיכך, מי שלא החזק שמו בעיר שלשים יום, וכא ואמר: כתבו עלי שטר שאני חייב לפלוני או לזה כך וכך דינרין - אין פותבין לו עד שיביא ראיה שזה שמו או יתקן²⁴.

(21) שם קסז: אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. (23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). (24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. כל שטר²⁵ שיצא לפנינו ויטען הלוה ויאמר: איני חייב כלום, שמה רמאי אחר העלה שמו בשמי והודה לזה; או שאמר: לא לזה אני חייב כלום אלא לאחר, וזה רמאי הוא והעלה שמו בשם בעל חובי - מאחר שלא החזק שם שנים ששמותיהן שוין, אין חוששין לדבריו; שחזקה הוא, שאין העדים חותמין על השטר אלא אם בן מפירין אלו הנזכרים

1 בפעלי דינין¹⁰ וכל מעשה בית דין, אלא מדעת 2 שניהם. וכל השטרות האלו¹¹ צריכין להזהר 3 בתקונן¹² בשאר השטרות¹³.

(2) בפרק הקודם ה"ה. (3) משנה בבא-בבא קסז: (4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר-חוב, ומשמע שכתובים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא-מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי-חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמה יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד-משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ם והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר. (5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. (6) משום שאיש מגרש אשתו בעל-כרח - אין כל צורך להסכמתה. (7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. (8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. (9) בעל-דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. (10) בית-דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקבל רבינו שניהם. (11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. (12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. (13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

4 ב. ומי נותן¹⁴ שטר הסופר? בשטרי הלוואה - הלוה 5 נותן שטר¹⁵. ובשטרי מקח וממכר - הלוה¹⁶ נותן 6 שטר. והאשה נותנת שטר הגט¹⁷. והחתן נותן שטר 7 שטר הארוסין או הנשואין. והמקבל וכן האריס או 8 השכיר נותן שטר השטר. אכל שטר ברירת הדינין 9 או טענות פעלי דינין - שניהם נותנין שטר.

(14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. (15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומוכן שהלווה מעוניין בהלוואה. (16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. (17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן-העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו

21. שְׁמַעוֹן⁴³ פְּרוּעַ - שְׁטוֹת שְׁנֵיהֶן שְׁעָלִיו⁴⁴ פְּרוּעִין⁴⁵.
22. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה אֵלָיו שְׁשֹׁמוֹתֵיהֶן שְׁוִין וְשִׁמּוֹת אֲבִיהֶן
23. שְׁוִין? יִשְׁלֹשׁוּ⁴⁶. הֵיוּ שְׁמוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שְׁוִין -
24. יִכְתְּבוּ סִמְנֵיהֶן⁴⁷. הֵיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצוּרָתָן -
25. יִכְתְּבוּ יְחוּסִין⁴⁸. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּים, שְׁנֵיהֶם בְּהֵנִים -
26. יִכְתְּבוּ דוֹרוֹת⁴⁹.

(38) משנה, ב"ב קעב. (39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר-כך יוציא את השטר בבית-דין ויטעון הלויתי לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשארין מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד-משנה בשם רשב"א). (40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוה. (41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על-פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. (42) של לוה. (43) שלויתי ממנו כסף. (44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. (45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה-נפשו, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף-על-פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד-משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותי שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותי של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. (46) יכתבו שמות הדור השלישי. (47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. (48) כהן, לוי, ישראל. (49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמוותיהם שוים.

27. ט. הוֹצִיא עָלָיו⁵⁰ שְׁטֵר שְׁפָתוֹב בּוֹ: אֲנִי פְּלוּנִי בֶּן
28. פְּלוּנִי לְוִיתִי מִמֶּךָ⁵¹ מְנָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ שֵׁם
29. הַמְּלוֹה - כָּל מִי שֶׁיִּצָּא שְׁטֵר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה
30. בּוֹ⁵², וְאִינוּ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ וְלֹאמַר: שֶׁל אַחֵר הוּא
31. וְנִפְל⁵³. וְכֵן⁵⁴ שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן הִדְרִין בְּעִיר אַחַת,
32. שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטֵר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר -
33. אִינוּ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ וְלֹאמַר לוֹ: לְפָלוּנִי שֶׁהוּא כְּשֶׁמֶךָ

1. 269. וְכֵן חֲזָקָה שְׁאִין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטֵר אֲלָא אִם
2. כֵּן נֹדַע לָהֶם בְּיָדָיו שְׁהָעִידוּ עַל עֲצָמָן
3. גְּדוּלִים²⁷ וְכֵן יָדַעַת. וְאִין הָעִידִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטֵר
4. אֲלָא אִם כֵּן יוֹדְעִים לְקִירוֹת וְלַחֲתָם²⁸.

(25) שם קלח: (26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא-אם-כן מכירים - אינו צריך ראייה אחרת. (27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא-אם-כן נעשה גדול". (28) ראה ההלכה הבאה.

5. ו. עֲדִים שְׁאִין יוֹדְעִין לַחֲתָם, וְקָרְעוּ לָהֶן²⁹ נִיר חֶלֶק
6. וְחֲתָמוּ עַל הָרְשׁוּם - מִכֵּין אוֹתָן³⁰ מִפְּת מִרְדּוּת³¹,
7. וְהַשְּׁטֵר פְּסוּל³².

(29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בדיו. (30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. (31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. (32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד-משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקה) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתומה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על-כל-פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא-אם-כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

8. ז. רֹאשׁ בֵּית דִּין³³ שֶׁהִיהָ יוֹדֵעַ עֲנִין הַשְּׁטֵר, וְקָרָא
9. הַשְּׁטֵר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מֵאֲמִין
10. אוֹתוֹ³⁴ וְאִמְתּוֹ עָלָיו³⁵ - הֵרִי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטֵר אֵף
11. עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאָהּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאִין שְׁאָר הָעָם
12. רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן³⁶, עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד³⁷ הַשְּׁטֵר מִלֵּה
13. בְּמִלָּה.

(33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. (34) לראש בית-הדין אימון מלא בסופר שלו. (35) הסופר מפחד מפניו ולא יעזז לשנות. (36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחרני, ספרי דיינא ואינש אחרניא - לא". (37) החותם על השטר.

14. ח. שְׁנֵים³⁸ שֶׁהִיוּ בְּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן
15. שְׁמַעוֹן - אֵינָן יָכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב זֶה עַל זֶה³⁹,
16. וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטֵר חוֹב⁴⁰, אֲלָא אִם
17. כֵּן בָּאוּ עֲדֵי הַשְּׁטֵר בְּעַצְמָן⁴¹ וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשְּׁטֵר
18. שֶׁהָעֵדֵנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהָעֵדֵנוּ לוֹ בְּהִלְוָאָה. וְכֵן אִין
19. מְגַרְשִׁין נְשׁוֹתֵיהֶן אֲלָא זֶה בְּפָנָיו זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא
20. לְאֶחָד בֵּין שְׁטוֹרֵתָיו⁴² שׁוֹבֵר שֶׁשְּׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן

המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר-כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא-קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב"טור" חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

- יא. הוציא שטר חוב על חברו, והלה⁶⁶ מוציא שטר שמיכר לו השדה⁶⁷: אם היו במקום שנותן הלוקח המעות ואחר כך פותב לו המוכר את השטר - הרי שטר חובו של זה בטל; שהרי אומר לו⁶⁸: אלו הייתי חייב לך - היה לך לפרע חובך⁶⁹. אבל במקום שפותבין ואחר כך נותנין⁷⁰ - הרי שטר החוב קיים; שהרי זה אומר: מכרתי לך את השדה כדי שיהיו לך נכסים ידועים שאגבה מהן חוב שלי.

(66) הלווה. (67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. (68) הלוקח אומר למוכר. (69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמו"ר, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד-משנה). (70) ואי-אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשפ"ב

פרק חמשה ועשרים

(1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

- א. המלוה² את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחד: אני ערב; או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחר: הנה ואני ערב; או שהיה חונק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו: הנה ואני ערב - אין הערב חייב כלום³, ואפילו אמר 'אני ערב' בפני בית דין⁴. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה - כל אלו הפנים, בין בפני בית דין בין בינו לבין המלוה, נשתעבד⁵.

(2) בבא בתרא קעו: (3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. (4) שלא על פי התערבות בית הדין. (5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

- ב. אמר לו⁶ בפשת ממתן מעות: הלוהו ואני ערב - נשתעבד הערב⁷, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין

- 1 אני חייב, וממנו נפל השטר; אלא הרי זה שפיצא
2 מתחת ידו גובה, ואין חוששין לנפילה.

(50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. (51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית-דינו של רב הונא. (52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. (53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". (54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר-חוב על אחרים.

3. י. שנים⁵⁵ שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חברו⁵⁶ - אין האחרון יכול לומר לראשון: אלו הייתי חייב לך, היאך אתה לזה ממני?⁵⁷ אלא זה גובה חובו וזה גובה חובו. היה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדיית ולזה עדיית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית - אין נזקקין לזה, אלא כל אחד ואחד עומד בפשלו⁵⁸. היה לזה עדיית⁶⁰ ובינונית, ולזה זבורית⁶¹ - זה גובה מן הבינונית⁶³, וזה גובה מן הזבורית⁶⁵.

(55) מחלוקת אדמו"ר וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. (56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. (57) היה לך לגבות חובך. (58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית-דין חנם. (59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). (60) שדה משובחת. (61) שדה גרוועה. (62) בעל הזיבורית. (63) כדין כל בעל-חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. (64) בעל עידית ובינונית. (65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל-חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית-דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם-כן הבינונית שגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית-דין שלא לצורך. [המגיד-משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל-חוב בבינונית". ותיירך שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואע"פ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית-דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף-משנה דוחה תירוץ, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית-דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתיר את הסתירה, שבפרק יט

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מן הערב תחילה. (10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. (11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. (12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

ד. התנה¹³ המלוה על הערב ואמר לו: על מנת שאפרע ממני שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב¹⁴. אמר: על מנת שאפרע ממני שארצה תחילה¹⁵, או שהיה קבלן¹⁶ - הרי זה יתבע את הערב הזה או את הקבלן¹⁷ תחילה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים¹⁸ ללוה.

(13) שם קעג: (14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללוה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללוה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללוה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממני שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלוה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללוה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו. (15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממני שארצה". (16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. (17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. איזהו ערב¹⁹ ואיזהו קבלן? אמר לו: תן לו ואני נותן לך - זהו קבלן, שיש למלוה להפרע ממנו תחלה אף על פי שלא פרש ולא אמר: על מנת שאפרע ממני שארצה. אבל אם אמר לו: הלוהו ואני ערב, הלוהו ואני פורע, הלוהו ואני חיב, הלוהו ואני נותן, הלוהו ואני קבלן, תן לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חיב, תן לו ואני ערב - כלן לשון ערכנות²⁰, ואינו תובעו תחלה, ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: ממני שארצה אפרע²¹.

(19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבה, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאביו ורבה הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן

1 עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו
2 מידו. כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלוה,
3 ואמר להם: הניחוהו ואני ערב לכם. הואיל ויש לו
4 הנאה שהאמינוהו בית דין, באותה הנהיה שעבד
5 עצמו⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב... וכן אם בית דין עשו אותו ערב... אע"פ שלא קנו מידו... הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמינוהו בית דין.

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות, אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבאר ב'רבינו גרשום' וב'נמוקי יוסף' (סוף בבא בתרא) שהנאה זו אין כוחה 'פה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב שחייב לו ובא חברו ואמר "הנח לו ואני אשלם" מכיון ש"לאו מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווהו" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלוה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חנוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 הע' 23)

6 שם. (7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף.
8 במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלוה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

ג. המלוה⁹ את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה; אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה¹⁰; אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל¹¹, אלא מן הלוה. היה הלוה אלם ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה; אם יכול להוציא מידו - יוציא, או ישמתוהו בית דין¹² עד שיתן לו.

(9) שנינו (שם קעג): "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב:) לא יפרע

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעוֹת שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווהו על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

ח. וכן הערב או הקבלן שחייבו עצמן על תנאי, אף על פי שקנו מידו - לא נשבע, מפני שהוא אסמכתא³¹. פיצד? כגון שאמר לו: תן לו ואני אתן לך אם יהיה בך וכן או אם לא יהיה. שפלו התולה שבעבור שאינו חייב בו באם יהיה ואם לא יהיה - לא גמר והקנה קנין שלם, ולפיכך לא נשבע.³²

(31) כשתלה בפירוש את השתעבודותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שנים שלוו³² בשטר אחד או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין שלוה אחד מהן או לקח בשתפות - הרי הן ערבאין זה לזה³³, אף על פי שלא פירש.

(32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. (33) כל אחד דינו כלוה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נודמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

י. שנים שערכו לאחד, פשיבוא המלוה לפרע מן הערב - יפרע מאי זה מהן שירצה³⁴. ואם לא היה לאחד פדי החוב - חוזר ותובע השני בשאר החוב.

(34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כעריבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינן ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני עריבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לוה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמיהו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי

לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ו. ערב²² של כתבה, אף על פי שקנו מידו - פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה²³, ולא חסר ממוין²⁴. ואם היה האב ערב²⁵ לכתבת בנו, וקנו מידו - חייב²⁶. וקבלן של כתבה - חייב²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חייב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעז, ב). אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד, הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם עריבים זה בזה.

(על פי ד"ק ש"ז חכ"ו עמוד 150 הע' 41)

(22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווהו, משום שיש שם חיסרון כס (מגיד משנה). (25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי נפשע נפשי (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". (26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסביר עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זו משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. (27) שם.

ז. ראובן שמכר לשמעון שדה, ובא לוי וקבל אחריות עליו²⁸ - לא נשבע, לוי, שזו אסמכתא²⁹. ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה פל עת שירצה שיתבענו לשמעון - הרי זה חייב³⁰. וכן הורו רבותי.

(28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה.
41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין.
43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פרק שֵׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבאר בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. המלוה² את חבירו בשטר, ואחר שהעידו³ העדים בשטר בא ערב וערב את הלוה⁴, אף על פי שקנו מידו ונשתעבד לשלם כמו שבארנו⁵, כשיבוא המלוה להפרע מנכסי הערב הזה - אינו טורף מנכסים משעבדים⁶. היה הערב בגופו של שטר קדם חתימת העדים: אם כתבו: פלוני ערב⁷, שהרי אינו מערב⁸ עם הלוה במלוה - אינו גובה ממנו מן המשעבדים⁹; אבל אם כתב בשטר: פלוני לוה מפלוני כן וכן ופלוני¹⁰ ערב, שהרי ערבו לוה עם ערב בשטר, וקנו מידו של ערב, ואחר כך חתמו עדים בשטר - הרי זה נפרע מנכסי ערב המשעבדים¹¹.

2) משנה בבא-ביתא קעה: וגמרא שם קעו: 3) שחתמו. 4) וכתב ערבותו בשטר-החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). 5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. 6) של הערב. 7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמלוה יחד, וכאילו פסקא זו הוא ענין בפני עצמו. 8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר-כך: "אינו גובה ממנו מן המשעבדים". 9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד-משנה). 10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. 11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד-משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיין שם, ובלחם-משנה).

ב. מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים - אינו יכול להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב¹² הערב לשלם. לא יהיה פח זה פחות מן הלוה עצמו¹³. וקנה הורו המורים. ואם התנה עמו - הפל לפי התנאי¹⁴.

12) על-ידי בית-דין. 13) וכל ההקלות והדחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לוה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית-הדין, שייכות גם בערב. 14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מלוה שבא לתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים¹⁵ - אינו יכול לדחותו¹⁶ ולומר: לך אצל הקבלן, הרי

שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו.

1 יא. ואחד שערב לשנים, כשיפרע למלוה - יודיעו³⁵
2 על חוב איזה משניהם פורע, כדי שיחזר עליו³⁶.

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

3 יב. האומר לחבירו³⁷: ערב לפלוני כן וכן ואני ערב לך-הרי זה כמי שאמר לו: הלוה ואני ערב; וכשם שנשתעבד הערב למלוה, כך נשתעבד ערב לערב ראשון³⁸. ודין הערב עם המלוה ודין ערב ראשון עם השני דין אחד הוא.

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה). 38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

8 יג. מי שלא פרש קצב הדבר שערב, כגון שאמר לו: כל מה שתתן תן לו ואני ערב, או מכר לו ואני ערב, או הלוה ואני ערב - יש מן הגאונים שהורה: אפילו מכר לו בעשרת אלפים או הלוה מאה אלף - נשתעבד הערב כפל. ויראה לי, שאין זה הערב חייב פלוס; שפנין שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו - לא סמכה דעתו ולא שעבד עצמו³⁹. ודברים של טעם הם למבין.

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומדן הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

16 יד. מי שאמר לחבירו: הלוה ואני ערב לגופו של לוה זה, לא ערב לעצמו של ממונו⁴⁰, אלא כל זמן שתרכה אביאנו לך⁴¹, וכן אם אמר לו אחר שהלוהו והבעו: הניחיה, כל זמן שתתבענו אביאנו לך, וקנו מידו⁴² על זה, אם לא יביא זה הלוה - יש מן הגאונים שהורה, שהוא חייב לשלם⁴³; ויש מי שהורה, שאפילו התנה ואמר: אם לא אביאנו או שמות או שפירח אהיה חייב לשלם - הרי זו אסמכתא, ולא נשתעבד. ולזה דעתי נוטה.

שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, ובא המלוה ונתנו ביד הלוה - אין למלוה ביד הלוה כלום.²⁰ ה'ה הלוה במדינה אחרת,²¹ שאינו יכול להודיעו ולא לילך אליו, או שמת הלוה והניח תומים קטנים, שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי.²²

(27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על-פה, כמבואר למעלה פ"א ה"א (מגיד-משנה).

ו. ערב שקדם ונתן לבצע חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה מן הלוה.²⁸ כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים כלל. במה דברים אמורים? כשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב: ערבני ושלם; אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו הלוה: ערבני, ולא הרשהו שיתן ויפרע החוב²⁹ - אין הלוה חייב לשלם לו כלום.³⁰ וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו,³¹ אפילו היה החוב על המשכון³² - אין הלוה חייב כלום, ונוטל משכוננו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שמא היה הלוה מפסיד את המלוה ומוחל לו³³. מת הלוה³⁴, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את היושרים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קדם שמימות, כגון שהודה בו קדם³⁵, או שגדוהו³⁶ ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היושרין³⁷ כל מה שפרע³⁸. היה המלוה עובד פוכבים³⁹ - אין היושרין חייבין לשלם⁴⁰; שמא אביהן נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהעובד פוכבים תובע את הערב תחלה⁴¹, ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיודיע היתומים. אבל אם הודיעו שהעובד פוכבים תובע אותו והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

(28) כן משמע מברייתא בבא-בבא קעד: (29) שלא אמר: 'ושלם'. (30) במגיד-משנה מדייק מלשוננו של רבינו: 'ערבני ולא הרשהו', שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: 'הכנס להיות קבלן', אפילו כשלא הוסיף: 'ושלם'. ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר-חובו של חברו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד-משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית-דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). (31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל'

יש לך¹⁷ לתבוע אותו תחלה¹⁸; אלא תובע כל מי שרצה תחלה¹⁹. ואם נשא הקבלן המעות מיד המלוה ונתנו ביד הלוה - אין למלוה ביד הלוה כלום.²⁰ ה'ה הלוה במדינה אחרת,²¹ שאינו יכול להודיעו ולא לילך אליו, או שמת הלוה והניח תומים קטנים, שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי.²²

(15) ידועים. (16) שם קעד. "לא מיפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן ביד". (17) הזכות. (18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. (19) ב'טור' ח"מ ס' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משוכחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללוה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פ"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. (20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעד: כתבו בשם רבינו-תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאשר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' ח"מ ס' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו-תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. (21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו - בית-דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף-משנה בשם 'בעל התרומות'). (22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מלוה שתבע את הלוה ומצאו שהוא עני - אינו יכול להפרע מן הערב עד שישבע הלוה²³ בתקנת אחרונים²⁴ שאין לו כלום; שמא יעשו קנוניא²⁵ על נכסיו של ערב²⁶.

(23) בנקיטת פהץ, כעין שבועה של תורה. (24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאין ערב משיביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. (25) מעשה רמאות. (26) המלוה יטען

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, הַמּוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו
14 הָרָאִי. אוּלְשִׁבַּע⁴⁸ הַנִּתְבַּע שְׂבוּעַת הַסֵּת, אוּ שְׂבוּעַת
15 הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָתָהּ, כְּשֶׁאֵר כָּל טְעָנוֹת
16 הַמָּמוֹן⁴⁹.

47 ומסיים רבינו: ש"י שבע הנתבע שבועת היסט. אף-על-
פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר,
אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב
המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי,
משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד-משנה).
48 נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה,
וישבע הנתבע שבועת היסט או שבועת התורה.
49 שכופר הכל נשבע היסט ונפטר, ומודה במקצת נשבע
שבועת התורה.

17 ט. עֵבֶד אוּ אִשֶּׁת אִישׁ שָׁלוֹו, אוּ שְׁעָרְבוּ אֶת אַחֲרֵים
18 וְנִתְחַבְּבוּ לְשִׁלְמִם⁵⁰ - כְּשִׁישְׁתַּחֲרַר הָעֵבֶד וְתִתְגַּרְשׁ
19 הָאִשָּׁה אוּ תִתְאַלְמַן וְשִׁלְמוּ⁵¹.

50 והרי כל מה שבידם שייך לבעל. 51 מקור הדין,
במשנה בבא-קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם
חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאינן להם מה לשלם -
רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר
העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה
וערבות. כתב במגיד-משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב
שיריא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון
או גולה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל
לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה
המגיד-משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה,
וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי
אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם
כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה
שהסתמך על הבעיא בבבא-בבא-בבא קלט. "לוותה ואכלה -
מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה
לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

20 י. קָטָן שָׁלוֹו - חַיִּב לְשִׁלְמִם כְּשִׁיגְדִיל⁵². וְאִין כּוֹתֵבִין
21 עָלָיו שְׁטָר⁵³, אֲלָא הָרִי הִיא מְלוֹוה עַל פֶּה, אָף עַל
22 פִּי שְׁקִנָּה מִיָּדוֹ; שְׁאִין קִנְיָן מִיָּד הַקָּטָן כְּלוּם.

52 אף-על-פי ששינוי (בבא-קמא שם) שקטן שחבל
באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן,
משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר.
ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין
בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט.
"הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן
למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד-משנה, וראה הלכות
מכירה פכ"ט ה"ו). 53 זה נלמד ממה שאמרו בבבא-
בבא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא-אם-
כן נעשה בגדול.

23 יא. קָטָן שְׁעָרְב אֶת אַחֲרֵים - הוּרָו הַגְּאוֹנִים, שְׁאִינוּ
24 חַיִּב לְשִׁלְמִם כְּלוּם אָף כְּשִׁיגְדִיל. וְזֶה שְׁנִיתָ אֶת
25 מְעוּתִי עַל פִּי הַקָּטָן - אֵבֶד אֶת מְעוּתִי. שְׁאִין לְקַטֵּן

אישות הי"ט. 32) ירושלמי, שם פ"ג ה"ב. 33) נימוק
זה אמרו בירושלמי, שם. 34) מעשה שהיה, הובא בבבא-
בבא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם".
35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. 36) ראה למעלה
פכ"ב ה"ג. 37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב"טור/
חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים,
אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד
מהתנאים שנאמרו למעלה. 38) כרב הונא בריה דרב
יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים
(הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם
אף-על-פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה
מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון
הגמרא שם: "אימר צררי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי
גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד-משנה,
משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר
חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו.
39) שם קעד: מעשה שהיה. 40) אפילו באחד מן הדרכים
הנ"ל. כרב אשי, שם. 41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי
ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה
מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלווה תחילה -
אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

1 ז. כָּל עָרֵב⁴² שָׂבָא לְטַל מַה שְׁפָרַע, בֵּין שָׂבָא לְהַפְרַע
2 מִיּוֹרְשֵׁי לֵוִי בֵּין מְלוֹוה עֲצֻמוֹ⁴³ - הָרִי זֶה צָרִיף
3 לְהִבִּיא רָאִיָּה שְׁפָרַע⁴⁴. וְאִין מְצִיאָת שְׁטָר הַחוּב⁴⁵
4 שְׁעָלָיו בִּיד הָעָרֵב רָאִיָּה, שְׂמָא נָפַל הַשְּׁטָר מִיָּד
5 הַמְלוֹוה וְלֹא פָרַע זֶה כְּלוּם⁴⁶.

42) ברייתא, שם. 43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא
עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו
דין זה גם ללווה עצמו. 44) ואינו נוטל בשבועה כדין
מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על-פה.
45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראייה.
46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר
לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא
פרעת, ואינני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה
נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא
מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של
הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב)
התקבלתי ממך - גובה". וב"טור' שם הביא דין זה וביאר,
שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן
המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד.
ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי
(ראה סמ"ע וש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

6 ח. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: עֲרִבְתָּ לִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
7 עֲרִבְתִּי; אוּ שְׂאֵמֵר הָעָרֵב לְלוֹוֶה: אֶתָּה הִרְשִׁיתָנִי לְעָרֵב
8 אוֹתָךְ וְלִתְּךָ, וְהוּא אוֹמֵר: מִדַּעְתָּךְ עֲרִבְתָּ, אוּ לֹא
9 עֲרִבְתָּ כָּלָל; אוּ שְׂאֵמֵר הָעָרֵב: פְּרַעְתִּי הַמְלוֹוה כְּפִנְיָה,
10 וְהִלָּה אוֹמֵר: לֹא פְרַעְתָּ, אוּ שְׂאֵמֵר לוֹ: כֵּן פְרַעְתָּ.
11 וְנִתְתִּי לָךְ מַה שְׁפָרַעְתָּ⁴⁷; אוּ שְׂאֵמֵר הַמְלוֹוה: עֲרִבְתָּ
12 לִי מֵאֲתִים, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֲרִבְתִּי אֲלָא מִנָּה - מִכָּל

1 הנעשה בערפאות של עובדי פוכבים - נותנו לשני
2 עובדי פוכבים זה שלא בפני זה וקורין לו, שנמצא
3 כל אחד מהן כמסית לפי תמו⁶¹. וגובה בו מבני
4 חורין¹⁷, אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול,
5 שהרי לא ידעו הלכותות במה שנעשה בעובדי
6 פוכבים.

(2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: (3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. (4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. (5) העדים החתומים עליו. (6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד-משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות של גוים (ערכאות = בית-משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתירן שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותירוק אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה ה"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעוניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד-משנה)]. (7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על-פי הוראותיהם. (8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. (9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. (10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי-חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. (11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל-פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל-פה מועילה. (12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. (13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על-פה אף-על-פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. (14) אלא שטרי-חוב דינם כשטרי מכר. ואף-על-פי-כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי-חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פ"א ה"ה) ומשום

1 דעת פדי לשעבד עצמו⁵⁴ בדבר שאינו חייב בו, ולא
2 בערבנות ולא בכל פיוצא בזה. ודין אמת הוא, וכן
3 ראוי לדון.

(54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

4 יב. האשה⁵⁵ שלוחה בשטר או ערבה בשטר ונשאת
5 - חייבת לשלם⁵⁶ אחר שנשאת⁵⁷. ואם היתה מלוה
6 על פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן;
7 שרשות בעל פרשות לזכות⁵⁸ הוא, כמו שבארנו⁵⁹
8 בכמה מקומות. ואם היו אותן מעות ההלוואה עצמן
9 קנימין - יחזירו אותן למלוה⁶⁰.

(55) פנויה. (56) בבא-בבא קלט. (57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנושאה שלוחה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. (58) וכשם שמלוה על-פה אינו גובה מן הלוקחות, כך אינו גובה מהבעל. (59) בפ"ב מהל' זכיה ומתנה ה"ב. (60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פרק שבעה ועשרים

(1) מבאר דיני תקין השטרות ודין שטר שעדי גויים, ודין הרהקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

10 א. שטר² שכתוב בכל לשון ובכל פתב: אם היה
11 עשוי בתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להזדייף³
12 ולא להוסיף ולא לגרע, והיו עדי ישראל, ויודעין
13 לקרות - הרי הוא פשוט, וגובין בו מן המשעבדין.
14 אבל: כל השטרות שחותמיהן עובדי פוכבים - הרי
15 אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב.
16 והוא שיתן המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: לפנינו
17 מנה פלוני לפלוני כך וכך דמי המכר או מעות
18 החוב. והוא שיהיו עשויין בערפאות שלהם; אבל
19 במקום קבוץ פליליהן בלא קיום השופט שלהם -
20 לא יועילו פלוס⁸. וכן צריכין עדי ישראל שיעידו
21 על אלו העובדי פוכבים שהן עדי השטר ועל זה
22 השופט שלהן שקיים עדותן, שאינן יודעין בקבלנות
23 שחד⁹. ואם חסרו שטרי העובדי פוכבים דבר מקל
24 אלו - הרי הן פחוס. וכן שטרי הודאות¹⁰ ומתנות
25 ופשרות ומחילות¹¹ שהן בעדים שלהן, אף על פי
26 שיש בהן כל הדברים שמנינו - הרי הן פחוסים¹².
27 והורו רבותי: שאפלו שטרי חוב שלהן שנתנו
28 המעות בפניהם - פסולין¹³, ולא הכשירו אלא שטרי
29 מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם. ואין אני מודה
30 בזה¹⁴. אם לא ידעו¹⁵ דגני ישראל לקרות שטר זה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עדים²⁵ שהיו מרחקין מן הפתב שתי שיטין - 15
פסול²⁶; פחות מכאן - פשר²⁷. שתי שיטין שאמר
- בכתב ידי עדים, ולא בכתב ידי סופר²⁸; שפול
המזיף - אינו הולך אחר הסופר, אלא אחר העדים.
ושתי שיטין אלו - הן ואירן²⁹, כגון למ"ד על
פ"ה³⁰. היו העדים מרחקין מן הפתב יתר על שתי
שיטין, והיה הרוח שבין הפתב והעדים מלא בעדים
פסולין או קרובים - הרי זה פשר³¹, שהרי אינו יכול
להזדקף. ואם מלאהו בשריטות³² של דיו - פסול;
שפא העדים על השריטות חתמו³³, ולא על גופו
[של שטר]. היה השטר³⁴ פלו עם עדי בשיטה אחת
- הרי זה פשר³⁵.

(25) ברייתא שם. (26) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל
השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון
החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. (27) שהרי אין למדים
משיטה אחרונה. (28) הסופר רגיל בכתובה, וידיו
מאומנות, וכתב-ידו אינו גס ככתב-יד העדים שאינם
מאומנים. (29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין
חתימות העדים. (30) כף סופית, היינו שלושה אורים: א.
בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה;
ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. (31) שם
קסב: כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו יונה, שהמדובר
כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו
לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול.
וב"טור חו"מ סי' מה ס"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם
מילאוהו המלוה בהסכמת הלווה - כשר. ומה שאמר פסול,
הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל:
כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין
המלוה יכול לשעבד את הלווה על-ידי מילוי בקרובים שלא
מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד
בית-דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה,
מכיון שנפסל על-ידי בית-דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין
זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת
העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק
בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין
בו קנין. ונתבאר ב"טור, ב'פרישה', ב'שולחן ערוך'
ובסמ"ע ושי"ך באותו סימן ס"ד. ופליאה היא, שרבינו לא
נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].
(32) גמרא שם קסג. (33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא
המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. (34) שם קסג:
(35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא
במגיד-משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של
השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך
את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא
רוצה בקלף החלק שמימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר
שהוא ועדי בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. היה השטר³⁶ בשיטה זו והעדים בשיטה שניה - 27

שבית-הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר
בעדים (סברא זו נאמרה במגיד-משנה. והש"ך חו"מ סי' סח
ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה
ממשעבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא
ידע הלוקח להזהר). (15) כרב פפא, שם יט: (16) נתבאר
בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו,
כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות.
(17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי".
ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים
שבידינו), וסוברים שערכאות גס-כח מוציאים קול. [במגיד-
משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שטר¹⁸ שעדי עובדי כוכבים שמשרו הלוה ליד
המלוה או המוכר ליד הלוקח בפני שני עדים
מישראל, אף על פי שאינו עשוי בערכאות של
עובדי כוכבים ואין בו כל הדברים שמינינו - הרי
זה גובה מפני חורין¹⁹. והוא שהיה העדים שמשר
בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו בשמשרו בפניהם,
והיה בתקון שטר ישראל, שאינו יכול להזדקף ולא
להסיף ולא לגרע. ולמה לא יגבה בו מן
המשעבדים? מפני שאין לו קול.

(18) שם י: יא. (19) משום שסומכים על עדי המסירה.
בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו
בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת
החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף-משנה הקשה,
הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף
מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים - פסול, ובגמרא
שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי
שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים
ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול
מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר
רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותרץ,
שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים,
אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה
דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים -
לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו
על החותמים].

ג. תקון שטרי ישראל כן הוא: כל השטרות כלין²⁰
צריך שיחזרו²¹ מענינו של שטר בשיטה אחרונה²².
[אלא] שאין למדין משיטה אחרונה, שפא²³ היו
העדים²⁴ מרחקין מגופו של שטר פכדי השיטה,
וכא זה המזיף וכתב פאותו הרוח שיטה זו.

(20) בבא-בטרא קסא: (21) לכתוב שנית. (22) משום
שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב
כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו
"אלא שאין למדים וכו'". ושיגאה היא ויש למחקה. בגמרא
שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה,
ובכתי" תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו'].
(23) נימוק למה אין למדים משיטה אחרונה. (24) חתימת
העדים. במגיד-משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של

שיטה אחת. [מלשנו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד-משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב"טור" שם סי' מד אות ו, שחוששים שמא היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב"שולחן ערוך" שם סעי' ה פסק כרבינו].

ט. שטר⁵⁵ הבא הוא ועדיו על המחק - פשר. ואם תאמר: מחק וחזר ומחק⁵⁶ - אינו דומה מי שנמחק פעם אחת למחק שתי פעמים⁵⁷. ואם תאמר: שמה נמחק שתי פעמים מקום העדים⁵⁸, ואחר שכתב השטר חזר ומחקו וכתב כל מה שירצה, שהרי הוא ועדיו פלו שוה, מפני שנמחק הכל שתי פעמים - כבר תקנו חכמים, שלא יהיו העדים חותמין על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם⁵⁹.

(55) שם קסג: וקסד. (56) שמה מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. (57) והזיוף ניכר. (58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. (59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שטר⁶⁰ הבא הוא ועדיו על המחק, והקיום מלמטה על הנזר - אין מקימין אותו מעדי הקיום⁶¹ אלא מעדים שלמעלה; שמה הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הרוח מלא שריטות של דיו⁶², וחתף גוף השטר, ומחק השריטות, וכתב השטר ועדיו⁶³ על המחק.

(60) שם. (61) אם בא לבית-דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. (62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. (63) שזיף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף-על-פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד-משנה).

יא. שטר⁶⁴ הבא על הנזר, ועדיו על המחק - פסול; שמה ימחק השטר ויזוף⁶⁵, ונמצא הוא ועדיו על המחק⁶⁶. ואם כתבו⁶⁷ העדים: אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הנזר - פשר. וכתובין כן בין עד לעד, כפי שלא יזוף⁶⁸.

פסול; שמה אלו העדים היו מרחקין מן השטר כשר שיטה אחת, וחתף כל השטר, וכתב זה השטר באותה השיטה, ונמצאו אלו העדים חתומים עליה. וכן³⁷ אם היה השטר ושני עדים בשיטה אחת, ושני עדים אחרים בשיטה שניה, ואמר³⁸: אני נתפונתי לרבות העדים³⁹ - אין מקימין שטר זה מעדים של מטה בשיטה שניה, אלא מעדים של מעלה; שמה בשיטה שהיתה בין העדים של מטה ובין השטר שחתף כתב שטר זה ושני עדיו⁴⁰.

(36) שם עמוד ב. (37) שם. (38) לבית-דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. (39) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. (40) זיף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קיום בית דין⁴¹ צריך שהיה סמוך לכתב ידי עדים או סמוך לצד השטר⁴² או מאחוריו⁴³ כנגד הכתב. ואם היה בין הקיום והשטר רוח שיטה אחת - פסול⁴⁴; שמה יחתף השטר שנתקיים, ויזוף באותה שיטה שטר ושני עדיו⁴⁵, ונמצא הקיום על שטר מזוף.

(41) שם. (42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף. (43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדרך כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. (44) כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. (45) יזיף חתימתם.

ז. הרחק⁴⁶ את הקיום מן השטר יתר⁴⁷ על שתי שטיין, ומלא כל הרוח שריטות דיו - פשר, שהרי אינו יכול לזוף⁴⁸; ואין חוששין לבית דין שיקימו קיום על השריטות, אלא על גופו של שטר.

(46) שם עמוד א. (47) כלומר: אפילו יתר, ומכל-שכן פחות משתי שורות. (48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמה אישרו את השריטות, אבל בקיום בית-דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית-דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כל המחקין⁴⁹ כלן - צריך שיקתב קיומיהן בסוף השטר, ויאמר: אות פלונית או מלה פלונית או שיטה פלונית על מחק, או תלויה⁵⁰, והכל קיים. ואם היה המחק במקום שריר וקיים, ובשעור שריר וקיים⁵¹, אף על פי שחזר וקימו⁵² - פסול; שמה מחקו⁵³, וכתב דבר שזיף, וחזר וקימו ברוח שבין הכתב והעדים⁵⁴.

(49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: (50) בין שורה לשורה. (51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל שריר וקיים. (52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח שלמעלה. (53) את השריר וקיים. (54) שריחקו חתימתם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א ניסן - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) שם קסד. (65) יזיף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. (66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. (67) שם. (68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחק. כל זה מבואר בגמרא שם.

1 יב. שטר⁶⁹ הבא על המחק, ועדיו על הנר - פסול. ואפלו כתבו העדים: אנהנו עדים חתמנו על הנר, והשטר על המחק. מפני שהוא מוחק אותו פעם שניה, וכותב כל מה שירצה, ובין שפלו נמחק שתי פעמים אינו נפר; שאילו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמים - היה נפר⁷⁰.

7 ומתקין השטרות: להתבונן⁷¹ בשטר פרוי"ן וזיני"ן שלו שלא יהו דחוקין בין התבות, שמה זיף והוסיף זי⁷². ולא יהיו מרחקין⁷³, שמה מחק אות אחת, כגון ה"א או ח"ת, והניח רגלה האחת⁷⁴ מקום ו"ו. וכל פיוצא בזה מדקדקין בו בכל לשון ובכל כתב.

69) שם. (70) ראה למעלה ה"ט. (71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. (72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אב"י, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואב"י התבונן יפה בשטר וראה שה'ראו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה'ראו', ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). (73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אב"י, והיתה 'ראו' מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אב"י על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה 'ראו'. (74) הימנית.

12 יג. משלש⁷⁵ ועד עשר אין כותבין בסוף שיטה, שמא יזיף⁷⁶ ויחזיר השלש לשלשים והעשר עשרים. ואם נודמן לו בסוף שיטה - מחזיר הדבור⁷⁷ כגופו של שטר פעמים רבות, עד שיבוא באמצע השיטה⁷⁸.

75) אב"י, שם. (76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"מס". (77) כותב שנית את השטר או את הקטע. (78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזיף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

17 יד. שטר⁷⁹ שכתבו מלמעלה מנה⁸⁰ ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הפל הולך אחר התחתון. ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם?⁸¹ לפי שאין האחד תלוי בזה. שאם היה כתוב בו: מאה שהן מאתים, או מאתים שהן מאה - היה נוטל מאה⁸²; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון - הלך אחר אחרון. היה בו

79) משנה, שם קסה: (80) מאה דינרי כסף. (81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. (82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. (83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. (84) כל זה במשנה הנ"ל. (85) ברייתא שם קסו: (86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמה יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. כתוב בו⁸⁷ מלמעלה ספל⁸⁸, ומלמטה קפל⁸⁹ - הפל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל. כתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמה זכוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ"ף⁹⁰, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה. שיד בעל השטר על התחתונה⁹¹. מעשה בשטר⁹², שהיה כתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות וזוז אחד או שש מאות אסתירא⁹³ וזוז; אמרו חכמים⁹⁴: יטל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר: שש מאות פרוטה וזוז?⁹⁵ לפי שהפרוטות כולל אותן הסופר וזינין⁹⁶ ואחר כך כותבין. וכן כל פיוצא בזה בכל זמן ובכל מקום, לפי דרכם הידוע - על פיו עושין.

87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. (88) ראשי-תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. (89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הר"ף והר"י מיגש]. (90) בכתב-יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. (91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. (92) שם. (93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף-משנה]. (94) אב"י, שם. (95) המטבע הפחות ביותר. (96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון

24 מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ מִמּוֹן - אֶחָד מִחֵיבּוֹ שְׁבוּעָה. וְכֵן
25 לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁעַד אֶחָד לְכָל עוֹן וּלְכָל
26 חֲטָאת אֵינוֹ קָם⁸, אֲבָל קָם הוּא לְשְׁבוּעָה.

(2) משנה שבועות לח: (3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג: למדו זה מכלל ופרט וכלל). (4) גמרא שם מ: (5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (6) ברייתא שם. (7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. (8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באינו לכל עוון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עוון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

27 ב. אֵין לָךְ מִחֵיב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה חוּץ מִשְׁלֹשָׁה:
28 מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת הַמִּטְלָטְלִין, וּמִי שֶׁחִיבּוֹ עַד
29 אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יְיָ
30 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וְכָבֵד בְּאַרְנוֹ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין
31 בְּהִלְכוֹת שְׁכִירוֹת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁפָּע
32 וְנִפְטָר מִלְּשָׁלֵם⁹. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁפָּעִין וְנוֹטְלִין¹⁰, כְּגוֹן
33 שְׁכִיר¹¹ וְנִחְבָּל¹² וּפְגָם אֶת שְׁטָר¹³ וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁴, וְכֵן
34 כָּל הַנִּשְׁפָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כְּגוֹן הַשְּׁתַּפְּיִין¹⁵
35 וְהָאֲרִיסִין¹⁶ - כֵּלָּן נִשְׁפָּעִין בְּתַקְנַת חֻכְמִים¹⁷. וְכָל אֵלּוּ
36 הַשְּׁבוּעוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, הָרִי הֵן
37 כָּעֵין שֶׁל תּוֹרָה¹⁸ בְּנִקְיַת חֶפְצִין¹⁹.

(9) משנה שם מד: (10) שם. (11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו', שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משיעיים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה:). (12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנחבע (פירוש למקום שהנחבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. (13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. (14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. (15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. (16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. (17) בגמרא שם מח: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משיעיים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש

לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "זוזו".

1 טז. שְׁטָר⁹⁷ שְׁכָתוּב בוֹ: אֶסְתִּירָא מָאָה מְעִי⁹⁸, או
2 שְׁכָתוּב בוֹ: מָאָה מְעִי אֶסְתִּירָא - הִלָּךְ אַחֵר פָּחוֹת
3 שְׁבַלְשׁוֹנוֹת, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲלָא אֶסְתִּירָא אַחַת⁹⁹. שִׁיד
4 בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמוֹצִיא
5 מִחִבְרוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֲלָא בְּדָבָר שֶׁאֵין בוֹ סֶפֶק.
6 לְפִיכָף, כֹּל שְׁטָר שִׁישׁ בוֹ מִשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שְׁמָא
7 כֶּךָ אוֹ שְׁמָא כֶּךָ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲלָא הַפָּחוֹת
8 שֶׁבְּשְׁתֵּיהֶן; וְאִם תִּפְסַּ בְּעִלְיוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין
9 מִיָּדוֹ¹⁰⁰ אֲלָא בְּרָאָה בְּרוּרָה¹⁰¹.

(97) שם קה: (98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד מששה בזוז = 32 פרוטות). (99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "אסתיירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף-על-פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתיירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). (100) שהרי הוא המוחזר. (101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד-משנה, וכן פסק הש"ך ח"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

10 יז. כְּתוּב בּוֹ¹⁰²: מִטְּבַע זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִדִּנָּר
11 זָהָב¹⁰³. זָהָב דִּינָרִין, אוֹ דִּינָרִין זָהָב - אֵין פָּחוֹת
12 מִשְׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. זָהָב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוֹת
13 מִשְׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מִן הַזָּהָב¹⁰⁴. וְכֵן כָּל
14 כִּיּוּצָא בְּזָהָב.

(102) ברייתא שם קסה: (103) שהוא 25 דינרי כסף. (104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תמו הלכות מלוה ולוה

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשפ"ב

הלכות טוען ונטען

15 מִצְּנוֹת עֲשֶׂה אַחַת הִיא. וְהִיא: דִּין טוֹעֵן וּמוֹדָה אוֹ
16 כּוֹפֵר.

17 וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

18 א. הַטּוֹעֵן² אֶת חִבְרוֹ בְּמִטְלָטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצַת
19 - הָרִי זֶה מְשָׁלֵם מָה שֶׁהוֹדָה בוֹ, וְנִשְׁפָּע עַל הַשְּׂאָר
20 מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה³. וְכֵן⁴
21 אִם כָּפַר בְּכָל וְאוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם, וְעַד
22 אֶחָד מְעִיד [שהוא חֵיב לוֹ] - הָרִי זֶה נִשְׁפָּע מִן
23 הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁵ לְמַדּוֹ⁶, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁשְּׁנֵים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הר"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו. (18) ר"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. (19) הנשבע אוהו בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוהו תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

ג. הטוען²⁰ מטלטלין על חברו, וכפר בפל ואמר: לא היו דברים מעולם; או שהודה במקצת, ונתנו מיד ואמר: אין לה בידי אלא זה והילך²¹; או שאמר: אמת שהיה לה אצלי, אכל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או הוזרתי לה; או שטענו חטים והודה לו בשעורים - בכל אלו פטור משבועת התורה²². אכל חכמי הגמרא²³ תקנו, שישבע הנתבע בכל אלו²⁴ שבועת הסת²⁵ ויפטר. ואינה פועל של תורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת הסת בהלכות שבועות²⁶.

20 הטוען מטלטלין על חברו, וכפר בפל ואמר: לא היו דברים מעולם; או שהודה במקצת, ונתנו מיד ואמר: אין לה בידי אלא זה והילך²¹; או שאמר: אמת שהיה לה אצלי, אכל מחלת לי או נתת לי או מכרת לי או הוזרתי לה; או שטענו חטים והודה לו בשעורים - בכל אלו פטור משבועת התורה²². אכל חכמי הגמרא²³ תקנו, שישבע הנתבע בכל אלו²⁴ שבועת הסת²⁵ ויפטר. ואינה פועל של תורה, לפי שאין בה נקיטת חפץ. וכבר בארנו דרך שבועה של תורה ודרך שבועת הסת בהלכות שבועות²⁶.

(20) משנה שם לח: (21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. (22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד). כפי הכרעתו של הר"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונתנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). (23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. (24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח:): מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הר"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משיבעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו].

ד. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה - הרי זה נשבע ונפטר²⁷. ואם לא רצה להשבע - יורדין לנכסיו²⁸ וגובין מהם כל מה שנתבע חברו עליו²⁹; שהרי התובע אומר לו: איני זו מדין תורה, או השבע או תן לי. ויש לו להחרים³⁰ על מי שטען עליו דבר שאינו כן, ונותן³¹. אכל מי שנתחייב שבועה מדבריהן³², אם היה מן הנשבעין ונטלין - אינו יכול להפוך את השבועה³³; שהרי הנתבע אומר לו: השבע וטל, כמו שתקנו לה. ואם לא רצה להשבע - ילך לו. והזרו רבותי, שאם אמר התובע: איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים³⁴, אלא הריני פשאר התובעים³⁵ - הרי זה משביע את הנתבע הסת³⁶. ואם רצה להפכה על התובע - מחייבין את התובע להשבע³⁷, או ילך לו.

(27) משנה שבועות לח: (28) שם מא. (29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו ויטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכינן. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכינן. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותן]. (30) לנתבע יש זכות. (31) ומשלם. (32) מתקנת חכמים. (33) לעניין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). (34) שאשבע ואטול. (35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. (36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסת. (37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסת מהפכים.

ה. היה מחייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטרין, כגון הנשבעין על טענת ספק³⁸ או מן הנשבעין הסת, ולא רצה להשבע - משמתין אותו³⁹ שלשים יום. אם לא פא ולא תבע נדויו⁴⁰ - מלקין אותו מפת מדרות⁴¹. וכל מי שחלה עליו שממא שלשים יום - מפין אותו מפת מדרות ואחר כך מתירין נדויו⁴². ואין יורדין לנכסיו⁴³, לפי שאינו מחייב שבועה מן התורה⁴⁴.

(38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). (39) שם. (40) לא ביקש להתיר לו את הנדיו. (41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מדרות". (42) כרב אשי שם. (43) רב אשי שם מסיים:

שבועה תתבטל שבועת היסט בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). (53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסט על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי כך, ולמעשה גם שעורים איני חייב לך, אבל כשנשבע היסט שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילה או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

ט. מנה יש לי בידך⁵⁴ בודאי, והנתבע אומר: בן ה'ה' לך בדי, אבל איני יודע אם החזרתי לך או עדין לא החזרתי לך - חייב לשלם; ולא ישבע התובע כלל, אפילו שבועת הסת. מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב, והרי זה⁵⁵ טוען⁵⁶ אותו טענת ודאי, ונסתפק אם נפטר או לא נפטר. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אין לו תובע⁵⁷, והודה מעצמו ואמר: גזלתיך או הלוינני מנה, אביך הפקיד אצלי מנה, ואיני יודע אם החזרתי או לא החזרתי - אינו חייב לשלם. ואם בא לצאת ידי שמים⁵⁸ - חייב לשלם.

(54) משנה שם קיח. (55) הנתבע. (56) כלומר, מודה. (57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. (58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעון גזל גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלוינני. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלוינני או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

י. מנה לי בידך⁵⁹, אין לך בדי כלום; השבע הסת⁶⁰ ולך, השבע אתה הסת⁶¹ וטל⁶²; ואמר התובע: איני רוצה להשבע - הרי הנתבע אומר לו: השבע וטל,

"ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". (44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגוברים מהם.

1. כל המחזיב⁴⁵ שבועת הסת, אם רצה להפך השבועה על התובע - הרי התובע נשבע הסת ונוטל מחברו. ואין לך⁴⁶ מי שנשבע הסת ונוטל מחברו, אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת. ואין לך שבועה שתהפך אלא שבועת הסת בלבד; אבל שבועה של תורה או של דבריהם שהיא פועל של תורה⁴⁷ - אין הופכין שבועתה.

(45) שם אמרו: "בדרבנן מפכינן". (46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הרי"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכינן" הכוונה לשבועת היסט בלבד. (47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

2. אין משביעין שבועת הסת אלא על טענת ודאי; אבל על טענת ספק - פטור⁴⁸. ביצד? כמדרמה לי שיש לי אצלך מנה; או שאמר: מנה הלוינתיך, וכמדרמה לי שלא פרעתי; אומר לי אבא⁴⁹ שיש לי אצלך מנה, או צנה לי בפני עדים שיש לי אצלך מנה; דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם אלא אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו; חשבתי מעות ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון; והנתבע אומר: אין לך בדי כלום - הרי זה פטור אף משבועת הסת. וכן כל פיוצא בזה.

(48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסט את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). (49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

18. פור חטים⁵⁰ יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע, שמא יש לך שמא אין לך - הרי הנתבע ישבע שבועת הסת שאינו יודע ונפטר⁵¹, לפי שלא חייב עצמו בודאי. וכן כל פיוצא בזה. פור חטים יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע אם חטים הוא או שעורים - הרי זה נשבע הסת שאינו יודע⁵², ומשלם שעורין⁵³. וכן כל פיוצא בזה.

(50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. (51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסט, שאם לא נטיל עליו

בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיסתר עימן. יג. מי שנתחייב שבועה⁷⁵, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע כך ואמר: איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה - אין שומעין לו⁷⁶; אלא אומרים לנתבע: או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות או השבע⁷⁷ והפטר.

(75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. (76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מבאי ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. (כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה).

יד. הטוען⁷⁸ את חברו טענות הרבה - אין משביעין אותו על כל טענה וטענה⁷⁹, אלא שבועה אחת על הפל⁸⁰. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה⁸¹ וחמורה⁸² - משביעין אותו על החמורה, ומגלגלין בזה שאר דברים.

(78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. (81) שבועת היסת. (82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

טו. כל הטוען את חברו טענה שאם הודה אינו חייב לשלם ממונו, אף על פי שפטר - אין מחייבין אותו שבועת הסת ולא חרם סתם. פיצד? אמרת שתתן לי מנה, לא היו דברים מעולם - אין משביעין אותו הסת ולא חרם; שאילו הודה בדבר זה - אינו חייב

או תלך בלא פלום. ואין שם הפוך אחר⁶³. ויש לו להחרים סתם⁶⁴ על מי שהוא חייב לי ולא יתן לי.

(59) נתבאר למעלה (הלכה ו) שבבועת היסת מהפכים. (60) התובע טוען כך. (61) תשובת הנתבע. (62) ואשלם לך. (63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. (64) בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הורו רבותי: שכל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, אפלו הסת - יש לו להחרים סתם קדם שישבע על מי שישבע עליו דבר שאינו חייב בו כדי שישביע אותו בחנם, וינענה המשביע אמין⁶⁵, ואחר ישבע. ותקנה טובה לבעלי דיניו, כדי שיימנעו מטענת שקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה⁶⁶, ולא ישיאו שמע שאין⁶⁷.

(65) ענייית אמין משמעותה הודאה לחרם כזה. (66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. (67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאין מי שיתטור דבריו במקום.

יב. כל מי⁶⁸ שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם - מגלגל עליו המשביע⁶⁹ כל מה שירצה מדבריהם שאם יודה בהן יתחייב ממונו. ועד היכן פח גלגול? עד שאמר: ובכלל שבועה זו, שלא נמפרת⁷⁰ בעד עברי⁷¹ ועדין עבדי אתה⁷². וכבר בארנו⁷³ שאין מגלגלין על השכיר⁷⁴.

(68) קידושין כז: יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. (70) שם כח. (71) שמחוייב לעבוד שש שנים. (72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מבריייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. (73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. (74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסת ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמה כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמה של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמה (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא

- 1 פְּלוּם⁸³. אִתָּהּ קָלַלְתָּ אוֹתִי, אִתָּהּ הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רָע,
- 2 לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם⁸⁴ - אֵין מִתְרִמִּין עַל זֶה. וְכֵן
- 3 כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה מִדְּבָרִים אֱלוֹ.

(83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולוה והלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". (84) תשובת הנתבע.

- 4 טז. אִתָּהּ חָבַלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הָרִי
- 5 זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת⁸⁵; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִשְׁלֵם קָנָס עַל
- 6 פִּי עֲצֻמוֹ⁸⁶, מִשְׁלֵם שְׁבֹת וְרַפּוּי וּבִשְׁת. אִתָּהּ בִּלְשָׁתְנִי,
- 7 לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שְׂגוּבִין בּו
- 8 קָנְסוֹת, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת; שְׁאֵלוּ הוֹדָה - הִיָּה
- 9 מִשְׁלֵם הַבִּשְׁת.

(85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שוויו של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

- 10 יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים, שְׁהַמּוֹדָה בְּקָנָס - פְּטוּר?
- 11 פְּשִׁהוּדָה בְּדָבָר שֶׁחֵיב עָלָיו קָנָס, כְּגוֹן שְׁאָמַר:
- 12 חָבַלְתִּי בְּזֶה; אָבֵל אִם אָמַר: חָבַלְתִּי בְּזֶה, וְהִבִּיא עָלַי
- 13 עֲדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיבוֹנִי לִתֵּן כֶּף וְכֶף בְּגִזְקִי - הָרִי
- 14 זֶה חֵיב לְשִׁלּוֹם⁸⁷. לְפִיכָף⁸⁸, אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: שְׁפִית
- 15 דִּין חִיבוֹד לְשִׁלּוֹם לִי מֵאֵה דִּנְרִין מִשּׁוּם שֶׁחָבַלְתָּ בִּי,
- 16 וְהוּא אוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע
- 17 הַסֵּת⁸⁹. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(87) אחר שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פֶּרֶק שְׁנִי

- 1 (1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.
- 18 א. כָּל חֲשׁוּד² עַל הַשְּׁבוּעָה³ - אֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ

(2) משנה, שבועות מד: (3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. (4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. (5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסט על הנתבע. (6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסט לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף-על-פי-כן אמרו, שאין משיבעים את החשוד שבועת היסט.

- 22 ב. אַחַד⁷ הַנִּשְׁבַּע לְשֹׁקֵר שְׁבוּעַת בְּטוּי⁸, אוֹ שְׁבוּעַת
- 23 עֲדוּת⁹, אוֹ שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן¹⁰, אוֹ שְׁבוּעַת שְׁוֹא¹¹ -
- 24 הָרִי הוּא חֲשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה¹². וְכֵן כָּל הַפְּסוּל
- 25 לְעֲדוּת מִשּׁוּם עֲבָרָה, בֵּין פְּסָלְנוֹת שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן
- 26 בְּעָלִי רֵבִית וְאוֹכְלֵי נִבְלוֹת וְגִזְלָנִין, בֵּין פְּסָלְנוֹת שֶׁל
- 27 דְּבָרֵיהֶם¹³, כְּגוֹן מִשְׁחָק בְּקוֹבִיא וּמִפְרִיחֵי יוֹנִים¹⁴ -
- 28 הָרִי הוּא חֲשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.

(7) אחד . . . או = בין . . . ובין. (8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. (9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוגי חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משיבעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). (10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידך". (11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם]. (12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: שבבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה עלי-ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. (13) חכמים פסלו אותם לעדות. (14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו יכול לישבע - משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. וב'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו. (22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). (23) השתמש בו לצרכו. (24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין ונוטלין²⁵ - אינו יכול להשבע ולטל, אלא הנתבע שפגדו ישבע הסת ופטור²⁶. וכן פוגם שטור²⁷ וכל פיוצא בזה²⁸ שהיה חשוד, וטען הלוה שפגעו, ואמר²⁹: ישבע³⁰ לי - הרי הנתבע נשבע הסת ופטור³¹ מן השטור.

(25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על-ידי רבינו כל אחד במקומו. (26) נלמד מקל-וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל-שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד-משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. (27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפ"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. (28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. (29) הלווה. (30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית-דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותיירך בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסט ונפטור. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף-משנה ולחם-משנה). (31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שיישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשא-אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכת בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

ו. היה החשוד מן הנשבעין³² בטענת ספק³³ - אינו נשבע, ואין שפגדו נשבע; לפי שלא נתחייב זה

ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עברה שגפסל בה; אבל המודה מפי עצמו¹⁵ שהוא חשוד¹⁶ ושעבר עברה שגפסל בה, אף על פי שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה, אם נתחייב שבועה - משפיעין אותו¹⁷. שהרי אומרים לו: אם אמת אתה אומר - השבע, ולא מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר אתה אומר - הודה לבצל דינך. אבל הנחשד בעדים - אין אנו מאמינים אותו שישבע.

(15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. (16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. (17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל-דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה-שאינ-כן בנתבע העומד וצווח: אינני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תקנת חכמים היא¹⁸: שכל המחייב שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שגיהם חשודין¹⁹ - חזרה שבועה למחייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול לשבע משלם²⁰. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב - שפגדו אינו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו²¹. לפיכך²², אם טען בעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד²³ בפקדוני או פשע בוד²⁴ - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל.

(18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". (19) משנה, שם מה: (20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שבר"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוקו", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוקו. וקבע הלכה למעשה - יחלוקו, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:). ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והרי"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא שם, וכן גם אב"י (שם לב:). הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כר"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן-משפט סי' צב, אות יוד). (21) ולא אמרו מתוך

שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר, משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחיד"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם-משנה כאן כתב: ושםא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

21 יא. מי שטען⁴⁵ על חבירו, וכפר בו ונשבע, בין
22 שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו
23 עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה
24 משלם⁴⁶, והחזק חשוד על השבועה. וכבר בארנו
25 בשבועות⁴⁷, שקל הנשבע על ממונו חבירו ועשה
26 תשובה - חזק להוסיף חמש⁴⁸.

(45) בבא-קמא קו. (46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י): "שבועת ה' תהיה בין שניהם. . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. (47) פ"ז ה"א. (48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

27 יב. טענו שיש לו חוב אצלו בעדים וקנין, ואמר:
28 בן היה ופרעתי, או שאמר: איני חייב לה כלום,
29 ונשבע, ואחר כך באו עדי הקנין, או הוציא השטר
30 ונתקיים⁴⁹ - הרי זה משלם⁵⁰ ואינו חשוד; שהרי לא
31 העידו שלא פרעו⁵¹, ולא אמר הנתבע: לא היו
32 דברים מעולם⁵². וכן כל פירצא בזה⁵³.

(49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. (50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. (51) אף-על-פי שיפה כוחו של השטר לענין ממונו - אינו פוסל את הטוען פרעתי. (52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על-ידי העדים ונעשה חשוד. (53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית-דין מקבלים טענתו.

פרק שליש

(1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

33 א. אין מודה במקצת² חייב שבועה מן התורה עד
34 שיודה בפירוטה או יתר ויכפר בשתי מעין כסף³ או
35 יתר. וכמה היא פירוטה? משקל חצי שעורה של
36 כסף נקי⁴. וכמה הם שתי מעין? משקל שתיים
37 ושלשים שעורות⁵ כסף מזקק.

1 שבועה מן התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענת
2 ודאי³⁴ כדי שישבע על טענתו.

(32) ונפטרים. (33) כגון שותפים ואריסים. (34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל-שכן הוא מדין שבועת התורה].

3 ז. נתחייב³⁵ החשוד שבועת הסת - אין שפנגדו
4 נשבע ונוטל. ששבועת הסת עצמה תקנה היא, ולא
5 עשו לה תקנה אחרת³⁶ שישבע התובע, אלא הרי
6 הנתבע נפטר בלא שבועה.

(35) שבועות מא. (36) תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן (אין אנו עושים)".

7 ח. מי שנתחייב³⁷ שבועת הסת, והיה התובע חשוד
8 - אין הנתבע יכול להפך עליו השבועה³⁸, שהרי אין
9 יכול להשבע³⁹, אלא ישלם או ישבע הסת. ואין
10 שומעין לזה לתלות בדבר שאי אפשר. והרי זה פמי
11 שהפך שבועתו על הקטן, שאין שומעין לו, אלא
12 או ישבע הסת או ישלם.

(37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. (38) נתבאר בפ"א ה"ה, ששבועת היסט מהפכים. (39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסט, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

13 ט. מי שנתחייב⁴⁰ שבועה, בין של תורה בין של
14 דבריהם, ונשבע ונוטל או נשבע ונפטר, ואחר כך
15 באו עליו עדים שהוא חשוד - אין שבועתו שפנגדו
16 כלום, ויש לבעל דינו להוציא מידו מה שנטל⁴¹, או
17 ישבע זה שפנגדו ויטל ממנו⁴².

(40) גם דין זה סברת עצמו. (41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. (42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

18 י. לעולם⁴³ פזה דגין לחשוד, עד שילקה בבית דין.
19 אם היו עליו עדים שילקה ועשה תשובה⁴⁴ - יחזר
20 לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.

(43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס ויניציא. (44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפ"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מזה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשאר 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם-משנה].

ג. שְׁתֵּי מַעֲיִן¹⁰ וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה - חֵיב; אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכֶּפֶר בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי מַעֲיִן. מָנָה לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲצֵי פְּרוּטָה - פְּטוּר; שְׁכָל הַמּוֹדָה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - בָּאֵלוֹ לֹא הוֹדָה כְּלוּם.

(10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מָאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא תְּשַׁעִּים - רוֹאִים: אִם הָיוּ שְׁוִין שָׁם הֶעָשָׂר שֶׁכֶּפֶר בָּהֶן שְׁתֵּי מַעֲיִן - נִשְׁפָּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹¹. חֲמִשָּׁה אוֹ שֵׁשֶׁה¹² אֲגוּזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְּיָדִי] אֶלָּא אֲגוּז אֶחָד - רוֹאִין: אִם שְׁוָה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁפָּע; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(11) שהכפירה פחותה מנשי כסף. משום שאמרו (שם מ:): שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. (12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבוננו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. (13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינציא כתוב: מאה אגוזים].

ה. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁴? בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִנֵּי סְחוּרוֹת וּפְרוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן; אֲבָל הַפְּלִים - אֵין מִשְׁעָרִין אֶת דְּמִיָּהוּ, וְאֶפְלוּ הֵן עָשָׂר מַחְטִין בְּפְרוּטָה, וְטַעְנוּ שְׁתֵּי מַחְטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכֶפֶר בְּאַחַת - חֵיב¹⁵; שְׁנָאֲמַר: כֶּסֶף אוֹ כָּלִים - כָּל הַכָּלִים בְּכֶסֶף¹⁶. טַעְנוּ כֶּסֶף וְכָלִים¹⁷, וְהוֹדָה בְּכָלִים וְכֶפֶר בְּכֶסֶף: אִם יֵשׁ בְּכֶסֶף שְׁתֵּי מַעֲיִן - חֵיב; וְאִם לֹא - פְּטוּר¹⁸. הוֹדָה בְּכֶסֶף וְכֶפֶר בְּכָלִים, אִם הוֹדָה בְּפְרוּטָה - חֵיב¹⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(14) שם. (15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה

(2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: (3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:): נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בדיני ממנות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הר"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משביעים, כמבואר לקמן בה"ג. (4) בלי תערובת מתכת אחרת. [בר"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. (5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב'בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הר"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כָּל כֶּסֶף⁶ הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שְׁכָל הַקֶּדֶשׁ, וְהוּא עֲשָׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דְּבָרֵיהֶן - מִמַּטְבֵּעַ יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיא הַסֵּלַע שֶׁלָּהֶן אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בּוֹ כֶּסֶף וְהָשָׂאָר נִחֲשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷, אֲבָל הַמָּעָה הִיא הֵיתָה כֶּסֶף נָקִי אֶפְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וְלִפִּי שְׁזָה שֶׁהַצִּיּוּכּוֹ לְהִיּוֹת כְּפִירַת הַטַּעְנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדְּבָרֵיהֶם⁸, עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מַעֲיִן, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שְׁכָלִים בְּשְׁכָל הַקֶּדֶשׁ. זֶהוּ הַדָּבָר הַנִּרְאֶה בְּשַׁעוֹר כְּפִירַת הַטַּעְנָה. וְרִבּוּתֵי הוֹרֵי, שֶׁכְּפִירַת הַטַּעְנָה הִיא מִשְׁכָּל תִּשְׁעֵי עֲשָׂרָה שְׁעוֹרוֹת וְחֲצִי שְׁעוֹרָה⁹ מִן הַכֶּסֶף. וְיֵשׁ לִי בָּמָה רְאִיוֹת לְסֹתֵר אוֹתָהּ הַדָּרָךְ שֶׁתִּפְסּוּ עַד שֶׁיֵּצֵא לָהֶם זֶה הַחֲשׁוֹבּוֹן, וְיִרְאֶה לִי שֶׁהוּא טַעוּת.

(6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). (7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. (8) במגיד-משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלאי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש-עשרה מדות (ראה יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ז). (9) [בכסף-משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששנינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף

פרוטה. (26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פ"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על-פי הלחם-משנה), והרי ה"ר"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב ה"ר"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן-משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית-דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאין כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית-דין משיבעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר-כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

ח. אין²⁷ מודה במקצת חייב שבועה עד שתהיה¹⁷ הודיה ממין הטענה. כיצד? כור²⁸ חטים יש לי בידך, אין לי בידך אלא לתך²⁹ חטים - חייב. אבל אם אמר לו: אין לי בידך אלא פור של שעורים - פטור³⁰; שהמין שטענו לא הודה לו בו, והמין שהודה לו בו לא טענו. דינר זהב³¹ יש לי בידך פקדון, לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף; מזה כסף הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא פרוטה - פטור³²; שטענו מין אחד, והודה לו במין אחר. וכן אם אמר לו: עשרה דינרים מצריות הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא עשרה צורות³³ - פטור³⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(27) שם לח: (28) שלשים סאה. (29) חצי כור. (30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. (31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. (32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם לט:): מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק

פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים בבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. (16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. (17) מימרא של רב פפא, שם. (18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. (19) אף-על-פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

1 ו. העיד עליו עד אחד²⁰, אפלו לא כפר אלא פרוטה
2 - הרי זה נשבע; שפלו מי ששנים מחייבים אותו
3 ממוין - אחד מחייבו שבועה²¹. כיצד? פרוטה או
4 שוה פרוטה יש לי בידך, אין לי בידך כלום, ועד
5 אחד מעיד שיש לו - הרי זה נשבע. וכן בשבועת
6 השומרים, אפלו הפקיד אצלו פרוטה או שוה
7 פרוטה, וטען שאבדה - נשבע²². וכל פחות
8 מפרוטה - אינו ממוין, ואין בית דין נזקקין לו. וכן
9 כל הנשבעין ונוטלין - נשבעין ונוטלין מפרוטה
10 ומעלה²³.

(20) מימרא של שמואל, שם מ. (21) ראה למעלה פ"א ה"א. (22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא-הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). (23) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על-פי לחם-משנה כאן).

11 ז. הורו רבותי²⁴: שהנשבעין ונוטלין אינן צריכין
12 טענת שתי כסף²⁵. ואני אומר: שצריך הנתבע
13 שיכפר בשתי מעין, ואחר כך ישבע התובע בתקנת
14 חקמים ויטל²⁶. שהרי הנשבעין בטענת ספק - צריך
15 שיהיה ביניהם פפירת שתי מעין, ואחר כך ישבע
16 מספק.

(24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירוש: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. (25) ה"ר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת התורה, ואף-על-גב דלית ביה (שאין בה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר-כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי כך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסט? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב'בית יוסף' חור"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסט, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"י.

- 17 יא. הטוען⁴⁴ את חברו שני מינין, והודה באחד מהן
- 18 - הרי ההודיה ממין הטענה ונשבע. פיצד? כגון
- 19 פור חטין וכור שעורין יש לי בידך, אין לך בידך
- 20 אלא פור חטין - חייב. התחיל הטוען ואמר: פור
- 21 חטין יש לי בידך, וקדם שישלים דבריו ויאמר: פור
- 22 שעורים יש לי בידך, אומר לו הנטען: אין לך בידך
- 23 אלא פור שעורים, אם נראה לדנין שהנטען
- 24 הערים⁴⁵ - חייב שבועה⁴⁶; ואם לפי תמו - פטור.

(44) שבועות לט: מימרא של שמואל. (45) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. (46) שם מ:

- 25 יב. פור חטין יש לי בידך, אומר לו: הן, וכור
- 26 שעורים, אומר לו: אין לך בידך שעורין - הרי זה
- 27 פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת
- 28 אחת⁴⁷: פור חטין וכור שעורין יש לי בידך, ויאמר
- 29 לו הנטען: אין לך בידך אלא פור שעורים. וכן כל
- 30 פיוצא בזה.

(47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור". והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת אחת על מה שטען התובע.

- 31 יג. מלוא עשרה פדין שמן⁴⁸ יש לי בידך, אין לך
- 32 בידך אלא עשרה פדין בלא שמן - פטור; שהרי
- 33 טענו שמן, והודה לו בחרסים. עשרה פדין שמן יש
- 34 לי בידך, אין לך בידך אלא עשרה פדין ריקנין -
- 35 חייב שבועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה לו
- 36 בפדין⁴⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). (49) והרי זה כטענו חטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב

כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם-משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שזה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר בפקדון]. (33) של מדינת צור. (34) כשתבע "מצירות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף-על-פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חטים והודה לו בשעורים.

- 1 ט. מנורה³⁵ גדולה יש לי בידך, אין לך בידך אלא
- 2 מנורה קטנה - הרי זה פטור³⁶. אבל אם טענו מנורה
- 3 בת עשר ליטרים, והודה לו במנורה בת חמש ליטרים
- 4 - הרי זה מודה במקצת³⁷, מפני שיכול לגררה
- 5 ולהעמידה על חמש³⁸. וכן אם טענו אזור גדול,
- 6 ואמר לו: אין לך בידך אלא אזור קטן - פטור³⁹.
- 7 אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה, והודה לו
- 8 ביריעה בת עשר אמות - הרי זה נשבע, מפני שיכול
- 9 לתתה ולהעמידה על עשר⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(35) ברייתא שם מג. (36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. (37) שם. (38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. (39) שאם יתוודך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה, וממנה נלמד איזור]. (40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה תפוחות ללא תפר (ראה לחם-משנה).

- 10 י. פור חטים⁴¹ יש לי בידך, אין לך בידך אלא פור
- 11 שעורים - פטור אף מדמי שעורים; שהרי אומר
- 12 לו: אין לי בידך שעורים⁴², ונמצא זה דומה למי
- 13 שאמר לחברו בבית דין: מנה לך בידך, ואומר לו
- 14 האחר: אין לי בידך - שאין בית דין מחיבין אותו
- 15 לתן לו בלום. ואם תפס התובע דמי השעורים - אין
- 16 מוציאין מידו⁴³.

(41) בבא-קמא לה: (42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). (43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחור"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל-דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתן חטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל

- חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה). (53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א הי"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. (54) מדין טענו חייטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף-על-פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

א. אין² מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיטענו³ בדבר שבמידה או במשקל או במנין⁴ ויודה לו⁵ בדבר שבמידה או שבמשקל או שבמנין. כיצד? עשרה דינרין יש לי בידי, אין לי בידי אלא חמשה; פור חטים יש לי בידי, אין לי בידי אלא לתף; שתי ליטרין של משי יש לי בידי, אין לי בידי אלא רוטל - הרי זה חייב. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אמר לו: פיס מלא דינרין מסרתי לך, לא מסרתי לי אלא חמשים; מאה דינרין מסרתי לך, לא מסרתי לי אלא צרור של דינרין, ולא מניתי אותן בפני⁸, ואיני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה נוטל - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע. (4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. (5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. (6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. (7) הטענה מסויימת וההודאה לא. (8) כנראה נתן בי אימון מלא.

ב. בית מלא תבואה מסרתי לך, והלה אומר: לא מסרתי לי אלא עשרה כורין; עשרה כורין מסרתי לך, איני יודע כמה הם, שהרי לא מידדתם בפני, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטורי.

(9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיקה - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי

שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:): נגד דעת חכמים, משום שרכן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חייטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראייה מדבריו להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרכן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם⁵⁰ ולא לויתי ממך, אבל חמשים דינרין יש לי בידי פקדון או משום נזק וכיוצא בו - הורי רבותי: שזה מודה במקצת, וישבע. שהרי טענו שהוא חייב לו מאה, והודה לו שהוא חייב חמשים, ומה לי בתחייב לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק? ולזה דעתי נוטה⁵¹.

(50) טענת הנתבע. (51) חלקו עליו הראב"ד והרשב"א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא-מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאיל: שאולה מתה ושאל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:): "ישבע ששכורה מתה". ושאלו בגמרא: "ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?". מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. ובספר התרומות (שער שביעי ח"ב אות כז) דחה רבינו ז"ל, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיי' שם). והביא עוד כמה ראיות של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב"ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. ובבית יוסף ח"מ ס' פח מבאר בשם הרשב"א, שאין זה דומה לטענו חייטים ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחייטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שווים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתיהן כתביעה אחת].

טו. מנה וכלי יש לי בידי, אין לי בידי אלא הכלי והא לי - הרי זה פטור⁵², ונשבע הסת שאין לו אצלו אלא זה. אמר בעל הכלי: אין זה הכלי - כולל בשבועתו⁵³ שזה כליו. הודה הנטען שאין זה כליו ונתחלה לו באחר - הרי זה חייב שבועה⁵⁴. כל מקום שנאמר בענין זה פטור - הרי זה פטור משבועת התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו כמה פעמים.

(52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא ליך" דינו ככופר הכל ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשנו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ג ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלוה אומר: חמש סלעים שיש לי בידך הם
הקטובים בו, והלנה אומר: אין לך בדי אלא שלש
והם הקטובים בשטר, אף על פי שאין מחזיקין אותו
בשטר זה אלא בשמים¹⁷, והרי הודה בסלע שאפשר
לכפר בה - הרי זה פטור¹⁸; מפני שהוא פושע
אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל שיש לי בידך מנה, והלה
לא ישבע¹⁹, קמו שבאנו במקומנו²⁰, וכן²¹ האומר
לחברו: אמר לי אבא שיש לי בידך מנה, והלה
אומר: אין לך בדי אלא חמשים - הרי זה משיב
אבדה²², ופטור²³ אף משבועת הסת²⁴. ואין צריך
לומר, אם הודה מעצמו ואמר: מנה היה לאבי
בידי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו חמשים -
שזה פטור אף משבועת הסת. אבל יורש שטען
ואמר: אני יודע בודאי שיש לאבי בידך או ביד
אבי מנה, והוא אומר: אין לו בדי אלא חמשים,
או אין לו ביד אבי אלא חמשים - הרי זה מודה²⁵
במקצת, וישבע²⁵.

(16) ברייתא בבא מציעא ד. (17) אין משגיחים כלל בטענת
המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין
מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד
שלוש כמלוה על פה). (18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה
כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. (19) כשבעל האבידה
טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. (20) בפרק י"ג
מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו
להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו
שבועה. (21) משנה שבועות לח: (22) משום שהיה יכול
לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא
ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני
בנו - מעיז (כתובות יח:). (23) דין זה שנוי בברייתא
(כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים
פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי
אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:). משנת רבי
אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה
מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי
הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה
ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף
התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה,
ובכרי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו).
(24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור
האמור בידינו מודה במקצת משמעותו פטור משבועת
התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד
משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה
ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו
היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו -
הרי זה טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזיז לכפור הכל -
הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה
מוסיף נוסף ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים
"כמשיב אבידה" ובירושלמי כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף
(ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב"

בבות: א. טענה בלתי מסוימת. ב. הודעה בלתי מסוימת
(ראה לחם משנה).

ג. בית זה¹⁰ מלא עד הדי¹¹ מסרתי לך, והלה אומר:
עד החלון - חייב¹². וכן כל פיצא בזה.

(10) משנה שם. (11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל
הבית. (12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי
זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך
שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב
אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם
דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין,
ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת
הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא
אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם:
"זה אומר עד הדי זה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה
שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי
"בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים
גדולים ובתים קטנים].

ד. אין מודה במקצת¹³ חייב שבועה עד שיוודה בדרך
שאפשר לו לכפר בו. פיצד? מי שטען חברו ואמר:
מנה דינרין יש לי אצלך, חמשים שבשטר זה
וחמשים בלא שטר, אין לך בדי אלא חמשים
שבשטר - אין זה מודה במקצת; שהשטר לא תועיל
בו בפירתו, והרי כל נכסיו משועבדין בו, ואפלו פפר
בו היה חייב לשלם. לפיכך נשבע הסת¹⁴ על
החמשים¹⁵.

(13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. (14) מתקנת רב
נחמן בלי נקיטת חפץ. (15) ברי"ף שם ממק דין זה,
משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות
(ראה לקמן פרק ה הלכה ג.) ורבינו הוסיף כאן נימוק
"שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני
עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב
בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום
שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם
הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל
דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין
נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו
יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים
וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע
עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי
שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך
חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא
כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשההלוואה היא
בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על
פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לויתי, חייב המלוה
שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לויתי
אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב
(ראה שם).

ה. שטר¹⁶ שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מגין,

מורה במה שהעיד בו העד, ואין הנשבע בהעדאת
עד אחד נשבע עד שיכחיש את העד ויכפר בעדותו
ונשבע על כפירתו. לפיכך: שטר שיש בו עד אחד,
וטען שפרעו⁴⁰; וכן כפרן⁴¹ שבא עליו עד אחד,
וטען שפרע או החזירתי לך הפקדון - הרי זה מחיב
שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם. מעשה
באחד⁴², שחטף לשון פסח מחברו בפני עד אחד,
ואמר אחר כן: חטפתי ושלי חטפתי; ואמרו
חכמים⁴³: הרי זה מחיב שבועה ואינו יכול להשבע,
ומשלם. וכן כל פיוצא בזה.

(38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע
בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר
כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן
פירעון או כשהעד מעיד שלא זוהו ידו מיד התובע או הנתבע
משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים
האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי
אפילו לוהה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים,
כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולוהה הלכה א. ואין
לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום
ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב
(דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל
חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו
בבביתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד
אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה
נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה
מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על
הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב
אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזירתי? משום
שהגזול בעדים אינו נאמן לטעון החזירתי שלא בעדים.
(40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר
מקויים ביד התובע. (41) כגון שטען לא לוויית ובה אחד
והעיד שלוה וחזר הלווה וטען: לוויית ופרעתי (ראה במגיד
משנה וכסף משנה). (42) שם. (43) רב אבא שם והסכימו
אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא"
(נסכא = לשון כסף מהותך).

ט. מנה הלויית⁴⁴, לא היו דברים מעולם, הביא
עד אחד שלוה ממנו בפניו, הואיל ואילו היו שנים
היה מחזק כפרן ומשלם, כמו שיתבאר⁴⁵ - הרי זה
נשבע על פי עד אחד; שכל מקום ששנים מחייבין
אותו ממון - אחד מחיבו שבועה. חזר ואמר:
פרעתי - משלם בלא שבועה⁴⁶, כמו שבארנו⁴⁷.

(44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת.
(45) לקמן פרק ו הלכה א. (46) התובע אינו מחוייב
שבועה. (47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולוהה הלכה י"א.

י. מנה לי בידך⁴⁸, אין לך בידי פלוס, והעדים
מעידין עליו שצדין יש לו אצלו חמשים - פסקו
כל הגאונים הלכה, שישלם חמשים וישבע על

גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת
המשנה טרם תוקנה שבועת היסט ומשום כך לא הברילו
בין ("משיב" ל"כמשיב"). (25) בזה גם רבי אליעזר בן
יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך
חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מנה לי בידך על משכון זה, אין לך בידי עליו
אלא חמשים - הרי זה מודה במקצת²⁷, ואם אין
המשכון שוה אלא חמשים או פחות - הרי זה
נשבע, ומשלם החמשים שהודה בהן²⁸. היה
המשכון שוה מאה או יותר, הואיל והמלוה יכול
לטען עליו עד כדי דמיו²⁹ - הרי המלוה נשבע
ונוטיל³⁰ מדמי המשכון. היה שוה שמונים - נשבע
המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטיל מן
המשכון, ונשבע הלוה מן התורה על העשרים
שקפר בהן³¹. קפר בכל ואמר: אין זה משכון אלא
פקדון, ואין לו אצלי פלוס - נשבע המלוה שאין
לו פחות משמונים³², ונשבע הלוה הסת על
העשרים³³.

(26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון
ולוהה תובע את ההפרש בין שווי ובין המלוה. ורבינו סובר
שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה
זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך,
ובבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין
כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים.
(28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלוהה סכום עד כדי שווי
של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלוהה אינו
יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. (31) ואין
ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת.
(33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו,
שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבע
היסת.

ז. מנה לי בידך³⁴, והלה אומר: חמשים ודאי יש
לך בידי, אבל החמשים איני יודע אם אני חייב בהן
או לאו - הרי זה מחיב שבועה, מפני שהודה
במקצת, ואינו יכול להשבע במקצת שקפר בו,
שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא
שבועה³⁵. וכן כל פיוצא בזה. ויש לו להחרים³⁶ על
מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי שאני חייב
בו³⁷.

(34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח
בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה
הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי
הזכרת שמו של התובע.

ח. מנה לי בידך, והרי עד אחד מעיד עליו,
והנטען אומר: פן הוא, אבל אתה חייב לי כנגד
אותו מנה - הרי זה מחיב שבועה ואינו יכול לשבע,
ומשלם³⁹. ומפני מה אינו יכול לשבע? שהרי הוא

אחת, או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: 26
לא חפרתי כלום - הרי זה נשבע הסת על הכל¹⁶. 27

הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת. 12
בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין 13
שבועה נגד עד אחד. 14 שם ה. 15 מה שהפסיד. 16
הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו 16
תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת 17
ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור 18
- לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה 19
מקלוקל הקרקע (מגיד-משנה).

ג. טענו¹⁷ פלים וקרקעות, בין שהודה בכל 28
הקרקעות וכפר בכל הפלים¹⁸, בין שהודה בכל 29
הפלים וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה במקצת 30
הקרקעות¹⁹ וכפר במקצתן עם כל הפלים - בכל אלו 31
נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת פלים וכפר 32
במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חייב 33
שבועה על מקצת הפלים שפפר בהן²⁰, נשבע אף 34
על הקרקעות שטענו עמיהן, שהכל טענה אחת²¹. 35
וכן הדין בטענו פלים ועבדים או פלים ושטרות, 36
הכל דין אחד הוא. 37

17 משנה, שבועות לח: 18 והרי כאן כפירה בדבר 19
שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19 ויש כאן 20
כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20 משום 21
שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21 במשנתנו: 22
"שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) 23
את הנכסים שיש להן אחריות להשיבע עליהן". ומבאר 24
רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק 25
בסבא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה 26
אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי 27
התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב 28
אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו 29
שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו 30
אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול 31
לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן - בית-דין עצמו מטיל 32
על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין 33
משיבעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. 34
ורבינו שם כתב בפירושו: "מגלגל עליו המשיבע". וב"טור" 35
ח"מ סי' זה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". 36
נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

ד. טענו עבדים²² העומדות לפצור ותבואה ופשה 38
העומדת להקצור, והודה במקצתן וכפר במקצתן - 39
הרי זה נשבע עליהם כשאר המטלטלין²³. והוא 40
שאינן צריכין לקרקע, שכל העומד להפצור - הרי 41
הוא כפצור לענין כפירה והודיה; אבל אם היו 42
צריכים לקרקע - הרי הן פקרקע לכל דבר²⁴, ואין 43
נשבעין עליהן אלא הסת. 44

22 משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23 במשנה, כתוב

השאר; שלא תהא הודית פיו גדולה מהעדאת 1
עדים⁴⁹. 2

48 בבא מציעא ג. 49 אם הודאת פיו בחמישים מחייבת 50
שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו 51
מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

פרק חמישי

1 מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון 2
קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם 3
אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאיין נשבעים על 4
טענת חרש שוטה וקטן.

א. ואלו דברים² שאין נשבעין עליהן מן התורה³: 5
הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות. אף על 6
פי שהודה במקצת, או שיש עליו עד אחד, או 7
ששומר וטען טענת השומרין⁴ - הרי זה פטור. 8
שנאמר: כי יתן איש אל רעהו - פרט להקדש⁵; 9
כסף או כלים - פרט לקרקעות ולעבדים שהקדשו⁶ 10
לקרקעות⁷; וכן יצאו שטרות, שאין גופן ממון 11
כסף וככלים, ואינן אלא לראיה שבהן⁸. ועל פלן 12
נשבע שבועת הסת⁹, אם היתה שם טענה ודאי; חוץ 13
מן ההקדשות, שאף על פי שאינו חייב עליהם 14
שבועה מן התורה, תקנו חכמים שישבע עליהם 15
כעין של תורה¹⁰, כדי שלא יזלזלו בהקדשות¹¹.

2 משנה, שבועות מב. 3 כל שבועה שהיא. 4 שומר 5
חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. 6
למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. 6 הושוו. 7
כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את 8
העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) 9
שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. 8 ואפילו אם נגרם 10
הפסד ממון למפקיד עלידי אבדת השטר - פטור. 11
9 ראה לקמן ה"ו. 10 בנקיטת חפץ. 11 בבא-מציעא 12
נח. [ב"טור] ח"מ סי' זה, כתב בשם רב האי גאון, שעל 13
הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, 14
שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע 15
בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). 16
ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, 17
ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שתי שדות¹² מכרת לי, לא מכרתי לך אלא אחת; 15
שני עבדים או שני שטרות יש לי בידך, אין לך 16
בידי אלא שטר אחד או עבד אחד - הרי זה נשבע 17
הסת. וכן אם טען¹³ ואמר: חצר זו או עבד זה או 18
שטר זה שיש בידך שלי הוא ואתה מכרתו לי, 19
והנטען אומר: לא היו דברים מעולם, בין שהביא 20
הטוען עד אחד בין שלא הביא - הרי זה נשבע הסת 21
ונפטר. וכן החופר¹⁴ בשדה חבירו בורות שיחין 22
ומערות והפסידה, והרי הוא חייב לשלם¹⁵, בין 23
שטענו שחפר, והוא אומר: לא חפרתי, או שטענו 24
שחפר שתי מערות, והוא אומר: לא חפרתי אלא 25

34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חברו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקיים היה (בית-דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד-משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופסול גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'בר'י' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד-משנה וכל ההולכים בעקבותיו נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף-על-פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא-קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי-תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד?

משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם-משנה ובמשנה-למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

ז. האומר לחברו: שטר שיש לי בידך זכות יש לי בו³⁵, וזה אומר: איני מוציא שטר, או איני יודע אם יש לך בו רצאה או לא - פופין אותו להוציא³⁶.

35) כתוב בו משהו לזכותו. 36) להביא את השטר לבית-דין.

ח. טען שאבד השטר - מחרימין אותו תרם סתם³⁷. טען זה, שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו ושאינו מנמנו³⁸. וכזה הורו רבותי.

37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים,

סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד-משנה). ובה נסתלקה תרומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

ה. הטוען על חברו ואמר לו: שני חדשים שכנתי בחדשי, ואמה חייב לי שכר שני חדשים, והוא אומר: לא שכנתי אלא חדש אחד - הרי זה מודה במקצת, ואם היה שכר החדש שפפד בו שנה שני סוף²⁵ - נשבע; שאין הטענה בגוף הקרקע, אלא בשכרה, שהוא מטלטלין²⁶.

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין סוף. 26) אף-על-פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתיבת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת כפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה-שאין-כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על-מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטענות שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד-משנה).

ו. שטר²⁷ מסרתי לך ועשרה דינרין היו לי בו ראיה²⁸, לא היו דברים מעולם²⁹ - נשבע הסת³⁰. הפך עליו³¹ - הרי זה נשבע הסת שהיה בו ראיה לעשרה דינרין ואבדו באבדת השטר³², ויטל. ואם אמר הנתבע: אמת מסרת לי, ואבד³³ - הרי זה פטור אף משבועת הסת; שאפילו פשע בו ואבד - פטור, כמו שבארנו בהלכות חובל³⁴.

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבאר. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. 29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות ה"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ג ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. (38) כשאנו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משיבין אותו, משום שאין משיבין על טענת 'שמא'.

ט. אין³⁹ נשבעין⁴⁰ על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הקא בטענת עצמו⁴¹ או בטענת אביו⁴²; לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה⁴³. וכן אם פפר בכל, וכא עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שזה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה⁴⁴. נמצאת אומר: קטן שאמר לגדול: מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך, והלה אומר: אין לך בידי אלא חמשים, או אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור משבועת התורה⁴⁵. אבל אם שמר לקטן וטען שאבד - הרי זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת טענה⁴⁶. וכן אם הודה שהיה שתף לקטן או אפטרופוס עליו - יעמידו בית דין אפטרופוס לקטן, וישבע השתף⁴⁷ וכיוצא בו בטענת שמא.

י. קטן שטענו הגדול⁵³: אם טענו בדבר שיש לו הנזה לקטן, כגון עסק משא ומתן, והודה הקטן - נפדעין מנכסיו⁵⁴. ואם אין לו - ימתין עד שיהיה לו וישלם. ואם פפר הקטן - ממתנין עד שיגדיל, וישבע הסת. ואם טענו בדבר שאין לקטן הנזה, כגון נזקין וחבלות⁵⁵, אף על פי שמודה ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפילו לאחר שהגדיל. ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש הנזה לקטן שישתפר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו⁵⁶ - אינו נשבע ונוטל מן הקטן; שאין לקטן בזה הנזה, שהרי חייב לתן לפועליו ונשבעין ונוטלין ממנו, וזה החנוני הפסיד על נפשו שנתן ממונו על פי קטן. וכן כל כיוצא בזה.

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת. (41) לקחת ממני מנה. (42) מנה לאבא בידך. (43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ה. (44) ודינה כטענת 'שמא'. (45) נראה, שבירוש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). (46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. (47) משום ששבועת שותפים ואפטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [נהרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב"טור' חו"מ סי' צו].

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת. (41) לקחת ממני מנה. (42) מנה לאבא בידך. (43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ה. (44) ודינה כטענת 'שמא'. (45) נראה, שבירוש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). (46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. (47) משום ששבועת שותפים ואפטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [נהרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב"טור' חו"מ סי' צו].

י. הורו רבותי⁴⁸: שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה⁴⁹, אבל שבועת הסת - נשבעין⁵⁰. ואפילו היה קטן שאינו חריף לענן משא ומתן - נשבעין הסת על טענתו⁵¹. שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו בחנם. ולזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד: שהקטן שטען על הגדול, בין שהודה במקצת בין שפפר בכל, בין שהיה שם עד בין שלא היה שם עד - הרי זה נשבע הסת. ואינו יכול להפך על הקטן, שאין משיבין את הקטן כלל, ואפילו חרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענש השבועה⁵².

(53) בהלכות הקדמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. (54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט). תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. (55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא-קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות. (56) שנינו בשבועות מח. שחנוני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנוני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנוני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנוני כשהנתבע הוא קטן.

יב. החרש⁵⁷ והשוטה - אין נזקקין להן⁵⁸ לכל טענה, לא לטענתן על אחרים ולא לטענת אחרים עליהן, לא לשבועה קלה ואין צריך לומר שבועה

- 1 חמורה או תשלומין⁵⁹. אבל הסומא - הרי הוא
2 כבירא לכל דבר⁶⁰ בעיניו אלו, ונשבע כל מיני
3 שבועות, ונשבעין על טענתו.

פרק עשירי

(1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני כך ושאינן אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

- 4 א. בעלי דינן שפאו לבית דין, טען האחד ואמר:
5 מנה יש לי אצל זה, שהליתיו, או שהפקדתי אצלו,
6 או שגזל ממני, או שיש לי אצלו בשכרי, וכן כל
7 פיוצא בזה, והשיב הנתען ואמר: איני חייב כלום,
8 או אין לי בידו כלום, או שקר אתה טוען - אין זו
9 תשובה נכונה; אלא אומרים בית דין לנתען: השב
10 על טענתו, ופרש התשובה? כמו שפרש זה טענתו,
11 ואמר אם לוית ממנו אם לא לוית, הפקיד אצלו או
12 לא הפקיד, גזלתו או לא גזלתו, שכרתו או לא
13 שכרתו, וכן שאר הטענות. ומפני מה אין מקבלים
14 ממנו תשובה זו? שמא טועה הוא בדעתו, ויבוא
15 להשבע על שקר. שהרי אפשר שהלוהו כמו שטען,
16 והחזיר זה את החוב לבנו או לאשתו, או שנתן לו
17 במתנה כנגד החוב, וידמה בדעתו שנפטר מן החוב.
18 לפיכך אומרים לו: היאך תאמר איני חייב כלום,
19 שמא אתה מתחייב מן הדין לשלם ואין אתה יודע;
20 אלא הודע לדינך פרוש הדברים, והם יודיעוהו אם
21 אתה חייב או אין אתה חייב. ואפלו היה חכם גדול,
22 אומרים לו: אין לך הפסד שתשיב על טענתו,
23 ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו, מפני שלא היו
24 דברים מעולם או מפני שהיו והחזרת לו, שהרי אנו
25 דנין במתוך שיוכל לומר בכל מקום⁴. וכן אם טען
26 הטוען ואמר: זה חייב לי מנה, או מנה יש לי אצלו
27 - אומרים לו: מאי זה פנים? הלוית אותו, או
28 הפקדת אצלו, או הדיק ממונו? אמר היאך נתחייב
29 לך. שהרי אפשר שידימה לו שהוא חייב לו, והוא
30 אינו חייב. כגון שחשדו שגנבו, או שאמר לו: שאאתן
31 לך מנה, וכיוצא בזה. הרי שטען עליו⁵ שהלוהו
32 מנה, והשיב זה ואמר לו: לא היו דברים מעולם,
33 ואחר כך הביא הטוען עדים שהלוהו בפניהם, וחזר
34 הנתען ואמר: פן היה ולויתי ופרעתי - אין מקבלין
35 ממנו⁶, אלא הוחזק כפרן⁷ ומשלם⁸. אבל אם השיב:
36 איני חייב, או אין לי בידו כלום, או שקר אתה
37 טוען, וכן כל פיוצא בזה, והלך התובע והביא עדים

(2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששינו (סנהדרין כט.) שבית-דין אומרים לעד: "אמור האין אתה יודע שזה חייב לזה", מפני חשש שמא הוא טועה בדין, וכל-שכן שבעל-דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימיו. (3) ויודע לפסוק הלכה. (4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם-משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית-הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגר' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגר'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. (5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא-מציעא יז. (6) אין מאמינים לו כלל. (7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. (8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתרערר על-ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרו"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. (9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לי בידו כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לי בידו כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד-משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית-הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשוננו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטען פרעתי לו אחר שבית-הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלוה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לי בידו כלום", שהרי אפשר שלוה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטען פרעתי אחר שחייב אותי בית-דין לשלם - נאמן (על-פי ביאורו של הלחם-משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לי בידו כלום ועדים מעידים שלוה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לי בידו כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לי בידו כלום. ובלחם-משנה מסביר דעתו של המגיד-משנה, שאין אדם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ג ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם-משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל.

- 21 ד. מנה¹⁹ הלויתיה והוא לי בידך, אָמַר לו הַנְטֵעֵן:
- 22 וְהִלּוּא פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוּנִי וּפְלוּנִי, וּבָאוּ עֲדִים²⁰
- 23 וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם - לֹא הִחֲזַק בְּכֶרֶן;
- 24 שְׂאִין הָעֲדִים זֹכְרִין אֶלָּא דְּכַר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ²¹.
- 25 לְפִיכָךְ לֹא הִחֲזַק בְּכֶרֶן, וַיִּשְׁבַּע הַלֹּהֶּ הֵסֵת וַיִּפְטֹר.
- 26 פִּיּוּצָא בּוֹ²²: תֵּן לִי מְנָה שֶׁהִלּוּתִיךָ וְאֵתָה עֲמֻדָּתְךָ בְּצַד
- 27 עֲמוּד זֶה, וְאָמַר הַנְטֵעֵן: לֹא עֲמֻדָּתִי בְּצַד עֲמוּד זֶה
- 28 מְעוֹלָם, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁעֲמַד - לֹא הִחֲזַק בְּכֶרֶן; שְׂאִין
- 29 אָדָם מְשִׁים דַּעְתּוֹ לְדְּבָרִים שְׂאִין בִּהֵן מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל
- 30 פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(19) שבועות, שם. (20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכתי" תימן: ובאו פלוני ופלוני]. (21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל-כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים, ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה 1). (22) שם לד: [במגיד-משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

- 31 ה. תֵּן לִי²³ מְנָה שֶׁהִלּוּתִיךָ וְהָרִי הָעֲדִים, וְאָמַר
- 32 הַנְטֵעֵן: פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנַי פְּלוּנִי וּפְלוּנִי - אוֹמְרִין לָלֹהֶ:
- 33 הִבִּיאֵם וְהִפְטֹר²⁴. לֹא בָּאוּ אוֹ שְׁמָתוֹ אוֹ שֶׁהִלְכוּ
- 34 לַמְּדִינָה אַחֲרָת - יִשְׁבַּע הֵסֵת שֶׁפָּרְעוּ. שְׂאִין אָנוּ
- 35 מְצַרִּיקִים אוֹתוֹ לְהִבְיֵאן אֶלָּא לְבַר דְּבָרֵינוּ וְלִהְפְּטֹר
- 36 אֶף מִשְׁבּוּעָה; שֶׁהִמְלִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֲדִים - אֵינוֹ
- 37 צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֲדִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁵.

(23) בבא-בבא קע. (24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם) עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטור משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו

נעשה כפרן על-פי עצמו אלא על-ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

- 1 ב. רְאוּהוּ עֲדִים¹⁰ שֶׁמְנָה לוֹ מְעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן,
- 2 וַתִּבְכְּעוּ בִּדְיָן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתִי שֶׁהִלּוּתִיךָ,
- 3 וְאָמַר: מְנָה נָתַתְּ לִי אוֹ פְּרַעְוֵן הָיוּ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן,
- 4 וְנִשְׁבַּע הֵסֵת וַיִּפְטֹר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם,
- 5 וְאַחֲרַי כֶּף בָּאוּ עֲדִים שֶׁמְנָה לוֹ בְּפָנֵיהֶם - הִחֲזַק
- 6 בְּכֶרֶן. וְלַעוֹלָם אֵין אָדָם מִחֲזֹק בְּכֶרֶן עַד שֶׁיִּכְפֹּר
- 7 בְּבֵית דִּין¹¹ וַיִּבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וַיִּכְחִישׁוּהוּ בְּמָה
- 8 שֶׁכָּפַר.

(10) שבועות לד: (11) בבא-בבא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחזור וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית-דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית-דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית-דין). [וב"טור" חו"מ שם (הובא ב"בית יוסף" שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית-דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר-כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית-דין].

- 9 ג. מְנָה הִלּוּתִיךָ¹², כְּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ
- 10 דְּבָרִים מְעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁלֹּהֶ מְמָנוּ מְנָה
- 11 וּפָרְעוּ, וְהִמְלִיחַ אוֹמַר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֵיב
- 12 לְשִׁלְם¹³; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לִוִּיתִי, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁלֹּהֶ
- 13 - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי דְּמִי¹⁴, וְנִמְצָא הַלֹּהֶ אוֹמַר לֹא
- 14 פְּרַעְתִּי, וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרְעוּ - הוֹדָאת בְּעַל
- 15 דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי. וְאֵין הִמְלִיחַ חֵיב שְׁבּוּעָה¹⁵,
- 16 שֶׁהָרִי הִחֲזַק זֶה¹⁶ בְּכֶרֶן. וְכֵן¹⁷ אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב
- 17 יָדוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוֹלָם
- 18 וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הִחֲזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ
- 19 שֶׁבָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הָרִי זֶה הִחֲזַק בְּכֶרֶן
- 20 וּמִשְׁלָם¹⁸.

(12) שבועות מא: (13) כרבא, שם. (14) שאם לא לוה - למה פרע. (15) שלא נפרע. (16) הלווה. (17) ר"ף סוף בבא-בבא אות תתקסב. (18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם-משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך

להם. (39) נימוק לדין קב רשו. (40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהורה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והורה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.]

ח. אף על פי שהמטמין עדים - אינה עדות, וכן המודה מעצמו ועדים שומעין אותו, וכן האומר לחברו בפני עדים: מנה לי בידך, ואמר לו: הן - בכל הדברים וכיוצא בהן, פשיבואו לבית דין, אומרים לנתבע: למה לא תתן מה שיש לו אצלך? אמר: אין לו אצלי כלום - אומרים לו: והלא אתה אמת בפני אלו כף וכף, או הודית מעצמך! אם עמד ושלם - מוטב; ואם לא טען - אין טוענין לו.⁴¹ אבל אם טען ואמר: משטה הייתי בו, או לא היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי נתפונתי - פטור ונשבע הסת, כמו שבארנו.

(41) אין בית דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות כך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו.]

יום שישי י"ד ניסן ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להן בדרך הודיה,² לא דרך שיחה, אף על פי שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו - הרי זה עדות.³ תבעו בדין, אם אמר: לא היו דברים מעולם - אין שומעין לו,⁴ ומשלם על פיהם. ואם היה עד אחד - נשבע.⁵ הואיל ואמר דרך הודיה.⁶ טען פשיבאו אלו העדים ואמר: שלא להשביע את עצמי הודיתי - נאמן ונשבע הסת. ואם פשהודה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען ולומר: כדי להראות שאיני עשיר הודיתי;⁷ אבל אם טען שנתן⁸ - נאמן ונשבע הסת.

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמה אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים

בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד-משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף-משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהארין בזה). (25) בפ"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אמר לו²⁶ בפני עדים: מנה לי בידך, אמר לו: הן, למחר תבעו בדין והביא עדים, ואמר: משטה הייתי בך²⁷ ואין לך בדי כלום - פטור, ונשבע הסת שאין בידו כלום. ואפלו אמר: לא היו דברים מעולם²⁸, שהרי לא אמר להם: אתם עדי²⁹, ודבר שאינו עדות אין אדם זוכרו³⁰, ולפיכך אם אמר: לא היו דברים מעולם - לא החזק בפירו³¹.

(26) סנהדרין כט. (27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. (28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על-ידי עדים. (29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. (30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון.]

ז. ולא עוד³², אלא אפלו הטמין לו עדים אחרי הגדר³³, ואמר לו: מנה לי בידך, אמר לו: הן, רצונך שיעידו בך פלוני ופלוני? אמר לו: לא, שמא תקפני בדין למחר ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר: משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם - הרי זה נשבע הסת ונפטר. שאין כאן עדות, עד שאמר הלוא: אתם עדי, או יאמר המלוה בפני הלוא וישתק הלוא, אבל בעדות הנה לא החזק בפירן. מעשה באחד³⁴, שהיו קורין אותו קב רשו³⁵. פלומר, שיש עליו חובות הרבה. אמר: מי הוא שאני חייב לו, אלא פלוני. ובא אותו פלוני ותבעו, ואמר הוא: איני חייב לו כלום. ואמרו חקמים: ישבע הסת ויפטר. וכן³⁶ אחד היו אומרים עליו שהוא בעל ממון³⁷. בשעת מיתתו אמר: אלו היה לי ממון, לא הייתי פורעו לפלוני ולפלוני³⁸. ואחר מיתתו באו פלוני ופלוני לתבע. ואמרו חקמים: אין להם כלום; שהאדם עשוי להראות עצמו³⁹ שאינו בעל ממון, ושלא הניח בניו בעלי ממון⁴⁰. וכל פיוצא בדברים אלו.

(32) שם. (33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. (34) שם עמוד ב. (35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא-קמא מו:): "ממרי רשוותך פארי אפרע". (36) שם. (37) עשיר גדול. (38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב

פּוֹתֵבִין²⁰; שְׁמָא יִתֵּן לוֹ²¹ וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ¹⁸
בְּשִׁטָּה²². בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּמִטְלָטְלִין; אָבֵל²³
אִם הוּדָה בְּקִרְקָעוֹת²⁴, אָפְלוּ בְּפָנֵי שָׁנִים, אָף עַל פִּי
שְׁלֹא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ וְתָנוּ - הָרִי
אֵלֶּי פּוֹתֵבִים וְנוֹתְנִין; שְׁאִין פָּאן לַחֲשׁ שְׁמָא יִתֵּן לוֹ²²
וְנִמְצָא תּוֹבֵעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה²⁵.²³

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). (21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

ד. שֵׁטֶר הוֹדִיָּה²⁶ שְׁיִצָּא²⁷, וְלֹא הָיָה כְּתוּב בּוֹ: אָמַר²⁴
לָנוּ כְּתָבוּ וְחַתְמוּ וְתָנוּ לוֹ - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר; שְׁחִזְקָה²⁵
הִיא, שְׁאֵלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ וְחַתְמוּ וְתָנוּ - לֹא²⁶
הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כְּתוּב בְּשִׁטָּה: הוּדָה פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ²⁷
בֵּית דִּין, אִם אֵין כְּתוּב בּוֹ שְׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים²⁸
שְׁשׁוּמָעִין מִפְּלִלָן²⁸ שְׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא²⁹
שָׁנִים הָיוּ, וְטָעוּ וְדָמוּ שֶׁהוּדָה בְּשָׁנִים הוֹדִיָּה בְּבֵית³⁰
דִּין²⁹, וְלִפְיָקָה אֵין דִּין בּוֹ דִּין שִׁטָּר³⁰.³¹

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל). ("חיישינן לבית דין טועין"). (30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. כְּכָר בְּאַרְנוֹ³¹, שֶׁהוּדָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֲדוֹת בְּבֵית³²
דִּין - כְּמִלּוֹה הַכְּתוּבָה בְּשִׁטָּר³², וְלִפְיָקָה פּוֹתֵבִין³³
וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ³³. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁלָּא³⁴
קָבַל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשְּׁלַחוּ וְהִבִּיאוּהוּ, כְּמוֹ³⁵
שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁴; אָבֵל שָׁנִים שְׁבָאוּ לְדִין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן³⁶
אֶת חֲבֵירוֹ וְאָמַר: מָנָה לִי בִידֶךָ, וְאָמַר לוֹ הַנֶּתְבַּע:³⁷
הֵן יֵשׁ לָךְ בִּידִי, בֵּין שְׁאֵמְרוּ הַדִּינִין: חֵיב אָתָּה לָתֵן³⁸
לוֹ³⁵, בֵּין שְׁאֵמְרוּ: צָא תָן לוֹ, וְיִצָּא³⁶ וְאָמַר: פְּרַעְתִּי³⁷
- נֶאֱמָר³⁸, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁפָרְעוּ. לִפְיָקָה, אִם הַתּוֹבֵעַ³⁹
חֹזֵר לְדִינָם³⁹ וְאָמַר: כְּתָבוּ לִי הוֹדָתִי - אֵין פּוֹתֵבִין⁴⁰
לוֹ, שְׁמָא פְּרַעְתִּי⁴⁰. וְכֵן⁴¹ מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית⁴²
דִּין, וְיִצָּא וְאָמַר: נִשְׁפַּעְתִּי - נֶאֱמָר, וְאֵין מְשִׁבְעִין⁴³
אוֹתוֹ שְׁנִשְׁפַּע⁴². הָיוּ הָעֲדִים⁴³ מַעֲיִדִין אוֹתוֹ שְׁלֹא⁴⁴
נִשְׁפַּע - הַחֲזֵק בְּפָנָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאֵינוּ נֶאֱמָר⁴⁵

מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים." "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי". היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה). אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסט." ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא "וכן האומר" ונמשכת רק לטוען משטה או "לא היו דברים מעולם" בלבד). (8) פרעתי.

ב. כָּל הַמּוֹדָה בְּפָנֵי שָׁנִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלֹמַר:
מִשְׁטָה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיף לֹמַר אִם הוּדָה בְּפָנֵי
שְׁלֹשָׁה¹⁰, אָבֵל מַחֲיבִין אוֹתוֹ לָתֵן בְּהוֹדָתוֹ פִּיּוֹ. שְׁכָל
הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָה - הָרִי זֶה פְּאוֹמֵר: אֲתָם עָדִי.
אָבֵל אֵין פּוֹתֵבִין¹¹, אָלֹא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כְּתָבוּ
וְחַתְמוּ וְתָנוּ לוֹ¹². וְצָרִיכִין לְהַמְלִיךָ בּוֹ¹³, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁴. וְכֵן אִם הוּדָה בְּבֵית דִּין אַחֵר שֶׁשְּׁלַחוּ לוֹ,
כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר¹⁵ - הָרִי אֵלֶּי פּוֹתֵבִין. וְהוּא שְׁהָיוּ בֵּית
דִּין מְפִירִין¹⁶ אֶת שְׁנֵיהֶם¹⁷, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם
לְחֵיב אִישׁ אַחֵר.¹⁰

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בֵּית דִּין¹⁸ שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מַעֲצָמָן
בְּמָקוֹם הַקְּבוּעַ לָהֶן, וְכֹא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל לְפָנֵיהֶם¹⁹,
וְשְׁלַחוּ שְׁלִיחַ אֶצֶל הַנֶּתְבַּע, וְכֹא וְהוּדָה בְּפָנֵיהֶם -
הָרִי אֵלֶּי פּוֹתֵבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אָבֵל אִם לֹא¹⁴
הָיוּ קְבועִין וְלֹא שְׁלַחוּ לוֹ, אָפְלוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב
הַשְּׁלֹשָׁה וְהוּדָה בְּפָנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הָיוּ עָלֵי דִינִין,
וְכֹא אַחֵר כֶּף הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כְּתָבוּ לִי הוֹדָתִי - אֵין¹⁷

18 שְׁהוֹדִיתִי בּוֹ, וְהָרִי עֲדִים - הָרִי זֶה עֲדוֹת מוֹעֵלָת
19 וְעוֹשִׁין עַל פִּיהֶם⁵³; שְׁהָרִי לֹא הִכְחִישׁ עֲדֵיו⁵⁴, וְאִינוֹ
20 בְּאוֹמֵר: לֹא לְוִיתִי מְעוֹלָם⁵⁵.

(52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). (53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. (54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. (55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויית כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

21 ח. יֵשׁ⁵⁶ לְטוֹעֵן⁵⁷ בְּבֵית דִּין לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן טַעְנָה אַחֶרֶת
22 לְהִכְחִישׁ הַטַּעְנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעְנָתוֹ
23 הָאֲחֵרוֹנָה. וְאִם עַל פִּי שְׂלֹא נִתַּן אֲמִתְלָא⁵⁸ לְטַעְנָה
24 הָרִאשׁוֹנָה⁵⁹. וְאִם עַל פִּי שְׂאִיצָא מִבֵּית דִּין וְחִזֵּר - יֵשׁ
25 לוֹ לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן וְלַהֲפֹךְ כָּל הַטַּעְנוֹת שְׂרִיצָה, עַד
26 שְׂכִיבֵאוּ עֲדִים. אֲבָל מֵאַחֵר שְׂכִיבֵאוּ עֲדִים וְנִכְחִישׁוּ
27 טַעְנָתוֹ הָאֲחֵרוֹנָה שְׂסַמֵּךְ עָלֶיהָ - אִינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁאִיאוֹ⁶⁰
28 לְטַעְנָה אַחֶרֶת, אֲלֵא אִם כֵּן נִתַּן אֲמִתְלָא לְטַעְנָה
29 שְׂסַמֵּךְ עָלֶיהָ⁶¹, וְיֵשׁ בְּמִשְׁמָעָה⁶² כְּמוֹ שֶׁהִשְׁאִי בְּזֹאת
30 הַטַּעְנָה הָאֲחֵרֶת. וְהוּא שְׂלֹא יֵצֵא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם
31 יֵצֵא מִבֵּית דִּין - אִינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן אַחֵר שְׂבִאוּ
32 עֲדִים; שְׂמָא אֲנָשִׁים רָעִים לְמִדּוּהוּ טַעְנוֹת שְׂל
33 שְׂקָר⁶³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(56) רשאי. (57) בבא בתרא לא. (58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. (59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירוש: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. (60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). (61) כרי"ף שהבאנו למעלה. (62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשת אותה מאבותי. (63) גמרא שם.

1 לְעוֹלָם לֹאֲמַר נִשְׁבַּעְתִּי, עַד שְׁיֻדָּה לוֹ פֶּעַל דִּינוֹ אוֹ
2 יָבִיא עֲדִים שְׁנִשְׁבַּע בְּפִנְיָהֶם.

(31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. (33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. (34) בהלכה ג. (35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. (36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). (37) אחר שחוייבתי בבית הדין. (38) כרב זביד בבבא מציעא יז. (39) ואין הנתבע עימו. (40) וכן פסק הרי"ף כאן. (41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה והישיבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. (42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסט, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסט שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל שנשבעים ונוטלים - צריכים להביא ראיה שנשבעו. (43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

3 ו. שְׁנִים⁴⁴ שְׂבִאוּ לְדִין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשְּׁנִי, וְאָמְרוּ
4 לֹא: יָצָא וְתֵן לוֹ, וְיֵצֵא, וְחִזֵּר וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֲדִים
5 מְעִידִים אוֹתוֹ שְׂלֹא פָּרַע⁴⁶ - הַחֲזֹק בְּפָרֵן לְאוֹתוֹ
6 מְמוּן⁴⁷. אָמְרוּ לוֹ: חֲזֵב אִתָּה לְתֵן לוֹ⁴⁸, וְיֵצֵא, וְחִזֵּר
7 וְאָמַר: פְּרַעְתִּי, וְעֲדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שְׂלֹא פָּרַעוּ - לֹא
8 הַחֲזֹק בְּפָרֵן; שְׂזָה נִשְׁמַט מִהֶן⁴⁹ עַד שְׂיִחְקְרוּ דִּינוֹ⁵⁰.
9 לְפִיכָף, אִם חִזֵּר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שְׂפָרַעוּ זֶה הַקָּמּוֹן
10 שְׁנִתְחַיֵּב בּוֹ בְּפִנְיָהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים שְׂמִכְחִישִׁין
11 אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׂפָרַעוּ,
12 וְנִפְטָר. לְפִיכָף הָיוּ בְּקִיאי הַדַּעַת שְׂבִסְפָרָה, כְּשִׁינְיָה
13 הַלֵּוָה אוֹ כְּשִׁינְיָה שְׂבִעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בְּפִנְי
14 בֵּית דִּין: הָיוּ עָלַי עֲדִים שְׂלֹא יִפְרַעְנִי אוֹ שְׂלֹא יִשְׁבַּע
15 לִי אֲלֵא בְּפִנְי עֲדִים⁵¹.

(44) גמרא שם. (45) בית הדין לנתבע. (46) מעידים, שלא זוה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. (47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. (48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. (49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. (50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטתי, ואולי יזכוהו. (51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

16 ז. מִי שְׁהוֹדָה⁵² בְּבֵית דִּין: שְׂאֲנִי חֵיב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ
17 מִנֶּה, וְאַחֵר כֶּף אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שְׂפָרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה

פרק שמיני

(1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כל המטלטלין² בחזקת זה שהן תחת ידו, אף על פי שהביא התובע עדים שהמטלטלין הללו ידועין לו³. כיצד? בגד זה או כלי זה שבגדף או שבתוף ביתך שלי הוא, או הפקדתו אצלך או השאלתו⁴ לך, והרי העדים שהן יודעין אותו מקדם ברשותי, והנתבע אומר: לא פי, אלא אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה - הרי זה הנתבע נשבע הסת ונפטר⁵.

(2) שבועות מז: (3) ידוע הדבר שהם שלו. (4) או טען השאלתו. (5) בהלכות הבאות תבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טען⁶ שהוא משכון בידו - יכול לטען עד כדי דמיו⁷, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל, כמו שבארנו⁸.

(6) המחזיק בחפץ. (7) שוויי של המשכון. (8) בפ"ג מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסט? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו ממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. במה דברים אמורים?⁹ בדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי תשמיש הפית ודברים של סחורה וכיוצא בהן; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר, אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאילו כלי זה ולא השפירו לו בעדים - הרי הן בחזקת בעליתן¹⁰. כיצד? ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאיל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו הכלי תחת יד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אתה משפנתו בדי - אינו נאמן¹¹; אלא ראובן נוטל כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון - הרי ראובן נוטל כליו¹². והורי הגאונים: שישבע הסת¹³, שטוענין ליהורש.

(9) שם. (10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". (11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאל או השכיר. ומה שאמרו (בבא-בבא-בבא מה): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). (12) שם:

"רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". (13) אף-על-פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. במה דברים אמורים?¹⁴ כשהיה כלי זה נראה ונעמד¹⁵ ביד שמעון; אבל אם ראובן טוען ואמר לשמעון: כלי פלוני יש לי בגדף ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי, ואמר לו שמעון: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר. מתוך שיש יכול לומר: לא היו דברים מעולם¹⁶ ואין בדי כלום¹⁷, נאמן לומר: שישנו אצלי ואתה מכרתו לי.

(14) בבא-בבא מה: (15) ראו עדים אותו עכשיו. (16) לא שאלתי ולא שכרתי. (17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגו' של החזרתי.

ה. אין¹⁸ כל הדברים האלו אמורים אלא שהיה בעל הכלי טוען: אני הפקדתי אצלך או השאלתיך או אצלך; אבל אם טוען: שפלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שתחת ידו אומר: איני יודע¹⁹, אבל אחרים מכרהו לי או נתנהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשויין להשאיל ולהשפיר - מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו²⁰, ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען²¹.

(18) משנה בבא-בבא קיד: (19) אם נגנבו ממך כלים אלה. (20) ואפילו אם התובע טוען השאלתם או השכרתם לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. (21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מפליהן שנגנבו²² - ישבע זה²³ בנקיטת חפץ²⁴ במה הוציא ונטל²⁵, ויחזר הכלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו²⁶ בהלכות גנבה²⁷. טען: אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה, אף על פי שישא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר²⁸ - הרי זה נשבע הסת, ונעמד הכלי בידו. מקאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: שקליחין הן בדי, וישבע הסת ויפטר, אם אמר²⁹: שקליחין הן, אבל חזק אתה לי כף וקף - ישבע בנקיטת חפץ²⁹ ואחר כך יטל, בדין כל הנשבעין ונוטלין.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאל ולהשכיר לדברים שדרכן להשאל ולהשכיר³⁸, כמו שטענו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאל ודרכן להשאל, אפלו חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאל; אבל דברים העשויין להשאל ולהשכיר הם הפלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשכירן ולטל שכרן³⁹, והרי הן לבעליהן. כמו קרקע, שאוכל פרותיה והגוף קים, כך אלו הפלים עקר עשייתן כדי להנות בשכרן. כגון היורות הגדולות של נחשת שמכשלין בהן בבית המשתאות, וכגון פלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו. שעשית אלו הפלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים כדי להנות כנגדן, או להשכירן ולטל שכרן. וכן אם היה לאדם משאך הפלים, ויש לו עדים שהוא משכירו תמיד ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשכיר - הרי הן בפלים העשויין להשאל ולהשכיר.

(38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאל ולהשכיר" היא - דרכם להשאל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, ובני אדם מקפידין עליו⁴⁰ שלא לשאילוהו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאל ולהשכיר, כגון ספין של שחיטה. לפיכך, אפלו באו בני אדם והעידו שהשאילו או השכירו זה⁴¹ - אין מבטלין בהן חזקתן⁴², אלא הרי הן בכל הפלים⁴³. ראיה לדברינו⁴⁴: שהרי רבא הוציא⁴⁵ זוג שעושין בו הסרבול⁴⁶ וספר הגדה בדברים העשויין להשאל ולהשכיר⁴⁷, ולולי שנתפטר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאל לא הוציא מתחת ידי יתומים. הא שאר הזוגות ושאר הספרים - אינן בכלל דין זה, אף על פי שהן ראויין להשאל ולהשכיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של טעם שראוי לסמך עליו ולדון בו, וברור הוא למוציא דעת, וראוי לדון לשום אותו לנגד עיניו ולא ילוז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ודבר זה עיקר גדול בדין... בו".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים: "עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוציא הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמודגיש

(22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. (23) הנתבע. (24) ככל נשבע ונטל. (25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. (26) פ"ה ה"ב. (27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדיגש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגור', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. (28) לא טען כך, אלא אמר. (29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגור' שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגור' לפטור משבועה אלא לפטור ממזמן.

ז. מי שהיו בידו³⁰ דברים העשויין להשאל ולהשכיר, אף על פי שהודה ואמר לו: יודע אני שהם שלי³¹, אבל פלוני מכרם לי או נתנם לי במתנה - אין מוציאים אותן מידו³². אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו. שאדם עשוי למכר את פלוני³³.

(30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. (31) שהיו שלך. (32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. (33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכור כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה רבב"ד ומגיד-משנה).

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השכרתים לך או השאלתים לך³⁴ - מוציאים אותן מידו³⁵. ואם היו מדברים שאינן עשויין להשאל ולהשכיר - הרי זה³⁶ נשבע הסת שלא השאל לו ולא השכיר לו, אלא מפלוני לקח, ויצמיד פלוני בידו³⁷.

(34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. (35) זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתיים שבהלכה ג. (36) הנתבע. (37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל-לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית, עד שמגיעים למוזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך, שקודם צריכה להיות האמונה - "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

(על פי י"ן מלכות ספר משפטים סימן טז)

(40) בבבא מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. (41) כמה פעמים. (42) החזקה שאין משאילים אותם. (43) שאינם עשויים להשאל ולהשכיר. (44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. (45) שם. (46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). (47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

פָּרָק תְּשִׁיעִי

(1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים או חזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

- א. הָאֶמָן² - אֵין לוֹ חֲזָקָה בְּכֵלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד¹
- כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהִשָּׁאֵל וּלְהִשְׁכִּיר וְאֶחָד שָׂאֵר²
- כֵּלִים³. בִּיצֵד? רָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֶמָן, וְהִבִּיא עֲדִים³
- שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהִכְלִי זֶה שָׁלוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר:⁴
- לְמַתְּן נִתְּתִיו לָךְ, וְהָאֶמָן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא⁵
- בְּמַכְרִיהָ אוֹ מִתְּנָהּ, אוֹ שִׁטְעָן: אִתָּהּ נִתְּתָהּ לִי, אִתָּהּ⁶

חשיבותם, לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זה שאין לו שום מראה-מקום בש"ס.

ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב - "עיקר גדול בדין".

ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "דבר של טעם" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.

ג. לאחר אריכות השקלא-וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין - "ברור הוא למוצאי הדעת" - שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.

ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל-דרך-זה גם בקיום הדברים בפועל - "ולא ילוז".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל-פי-זה מתורצת קושיית המגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה-שאין-כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא-וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על-דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו, ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה

1 מִכְּבָרְתּוֹ לִי אַחֵר שָׁבָא לְיָדִי לְתַקְנֹנִי, אָף עַל פִּי שִׁמְסָרוּ
2 לוֹ שְׁלֹא בְעֵדִים - בְּעַל הַכְּלִי נֶאֱמָר, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ
3 מִיַּד הָאֱמֶן, וְיִשְׁבַּע בְּעַל הַבֵּית הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ
4 גְּאוּנִים⁵ שֶׁדָּנוּ: אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִבִּיא בְּעַל הַבֵּית
5 עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי שָׁלוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כִּלְיוֹ בְּיַד הָאֱמֶן,
6 וְהָרִי הָאֱמֶן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שָׁלוֹ וּמִכְּבָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָר.⁶
7 אָבֵל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלוֹ⁷, וְשָׁלִי הוּא
8 הַכְּלִי - נֶאֱמָר הָאֱמֶן וְנִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאִם הִבִּיא בְּעַל
9 הַבֵּית עֵדִים שֶׁהַכְּלִי זֶה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֱמֶן נֶאֱמָר.
10 וְדִין זֶה⁸ פֶּלֶא הוּא בְּעֵינֵינוּ.

ג. אֶמֶן¹⁷ שִׁירַד מֵאֲמֻנֹתוֹ¹⁸, וּבֶן הָאֶמֶן¹⁹ - הָרִי הֵן
כִּשְׂאֹר פֶּל אָדָם, וַיֵּשׁ לָהֶן חֲזָקָה בְּכָל הַמִּשְׁלָטָלִין,
כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

ב. לא רָאָה הַכְּלִי בֶּדֶד הָאֶמֶן, אֲלֵא טַעַן וְאָמַר: כְּלִי
פְּלוּנִי נִתְּתוּ לִי לְתֶקֶן, וְהָאֶמֶן אָמַר: הַזֹּתָת וּמִכְרָתוֹ
אוֹ נִתְּתוּ לִי - הָאֶמֶן נִשְׁבַּע הֵסֵת וּנְפֹטָר, מִתּוֹךְ שִׁיכּוֹל
לֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם¹⁰. וְאִפְּלוּ מִסְרוּ לְתֶקֶן
בְּעֵדִים - הָאֶמֶן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שִׁיכּוֹל לֹמַר: הַחֲזוֹתִי;
שֶׁהַמִּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר
לִּי בְּעֵדִים¹¹. לְפִיכָךְ נִשְׁבַּע הָאֶמֶן הֵסֵת וּנְפֹטָר, וְאֵין
מִחִיבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאֵם הוֹצִיאֻ, הוֹאִיל
וְנִרְאָה - הָרִי בַּעַל הַבֵּית מִבֵּיא עֵידִים שֶׁהוּא שְׁלוֹ
וְנוֹטֵלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּסְרוּ לוֹ בְּלֹא עֵידִים, כִּמּוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ¹². לְפִיכָךְ, אִם טַעַן הָאֶמֶן וְאָמַר: שְׁתִּים
קִצְצָת לִי בִשְׁכָרִי¹³, וּבַעַל הַבֵּית אָמַר: לֹא קִצְצָתִי
לָךְ אֲלֵא אַחַת, אִם הָיָה הַכְּלִי נִרְאָה בִּפְנֵיהֶם¹⁴ -
הוֹאִיל וְהָאֶמֶן אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יִכּוֹל לְטַעַן
שֶׁהוּא לְקוֹחַ בִּידּוֹ, הָרִי בַּעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטָּה
חֲפִץ עַל הַקִּצְצָה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בִּשְׁכִירוֹת¹⁵, וְנוֹתֵן;
וְאִם אֵין הַכְּלִי נִרְאָה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֶמֶן נֶאֱמָן
לֹמַר: לְקוֹחַ הוּא בִּידִי, יִכּוֹל לְטַעַן עַד בְּדִי דַמְיוֹ,

ד. מִי שֶׁנֶכְנָס²⁰ לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי בַעַל הַבַּיִת,
וַיֵּצֵא וּכְלִים טְמוּנִין תַּחַת כִּנְפָיו, וְהָעֲדִים וְרֹאֵן
אוֹתוֹ, וְלֵאחֶר זָמַן תִּבְעוּ בַעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזוּר
לִי פְלִים שֶׁהִשְׁאֵלְתִּיךָ, וְהָרִי הָעֲדִים, וְהוּא אָמַר:
לְקוּחִין הֵן בְּדִי - אֵינִי נֶאֱמָן; וְנִשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת
הַסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מִכְרָן וְלֹא נִתְּנָן, וַיַּחֲזִירוּ בֵּית
דִּין הַפְּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּבַעַל
הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כָּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא
הַפְּלִים תַּחַת כִּנְפָיו אֵין דִּרְכוֹ לְהַצְנִיעָם,²¹ וְאוֹתָן
הַפְּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּגִי אָדָם לְהַצְנִיעֵן; לְפִיכָךְ חִיב
לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעֵן אֱלָא לְכַפֵּר בְּהֵן²². אָבֵל
בַּעַל הַבַּיִת הָעָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כָּלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין
זֶה צְנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַפְּלִים לְהִטְמִינָן תַּחַת
הַכִּנְפִּים - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהוּא לְקוּחִין בְּדִי. וְכֵן
אִם יֵצֵא בְּהֵן מִגְּלִין בִּפְנֵי עֲדִים, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין
בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לְמִכְרֵי אֶת כָּלָיו - הָרִי זֶה נֶאֱמָן
לֹאמַר: לְקוּחִין הֵן בְּדִי²³; שְׁמָא נִצְטָרְכוּ לוֹ מַעוֹת
וּמִכְרֵי. וּבִלְבָד²⁴ שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעָשׂוּיִים
לְהִשְׁאִיל וְלִהְשָׁפִיר; אָבֵל דְּבָרִים הָעָשׂוּיִין לְהִשְׁאִיל
וְלִהְשָׁפִיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֻזָּקָה בַּעֲלֵיהֶן²⁵, כְּמוֹ
שֶׁבִּארְנוּ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מִגְּלִין, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁבַעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי²⁶ לְמִכְרֵי אֶת כָּלָיו, הוּאִיל וַיֵּשׁ

שלו³⁸. ואם טענו הפעלים שלא מכרוהו - נשבע זה
הכורת הסת שהוא שלו, ונפטר³⁹. וכיון שנכרת -
הרי הוא כשאר כל המטלטלין. וכן היודר⁴⁰ לשדה
חברו ואכל פרותיה שנה או שנתים, והפעלים
טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא ואכל, והרי
העדים שאכל, והיודר אומר: בפרשתך ירדתי לאכל
פרותיה - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך;
חזקה היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן
שלו⁴¹. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין
הפרות בחזקת הפעלים; שאין אדם מוכר פרות
שדהו בשטר כדי שנאמר לזה שאכל: הבא שטרך⁴².
ואין צריך לומר, שאם אכל פרותיה שנים רבות⁴³ -
שמתוך שיכול לומר: לקוחה היא בידי⁴⁴, נאמן
לומר: לפרות ירדתי, וישבע הסת.

(37 בבא בתרא לג: (38 גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל
ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)
וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים
"איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים
שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידנו].
רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא: שמי
שהרג שור של חברו או קצץ דקל, וטען: בעל השור או
הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה
והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק
כך בפ"ז מהלכות חובל ומוזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא
נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א
(מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון
שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם
מעז כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר
לבעל הדקל וימנעוהו מלקצוץ. (39) ואם בא בעל הדקל
לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל
המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן
שאינו הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של
רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך,
אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת
להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א
שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ,
ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי
הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושי (מובא בלחם-משנה
כאן) עמד על זה ותייץ, שאכילת פירות של אחרים במשך
זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך].
ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה
בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו
נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות
שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל
ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט
לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים
להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי,
בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה
שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק

לו עדים שזה הפלי העשוי להשאיל ולהשכיר
בלבד²⁷ ידוע הוא לו²⁸ - מוציאינו אותו מיד זה על
כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו
במתנה, כדין קרקעות²⁹.

(20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי
גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. (21) אינו מתבייש
לשאת בשוק כלים מגולים. (22) כתב במגיד-משנה בשם
הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע,
אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי.
(23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל.
(24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר
לקוחים הם בידי. (25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו
חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו
נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים
להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר
- אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו
למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא
בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים
אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). (26) רצוי
לגרוס: העשוי. (27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק
הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא
כשנעשה מתחילה לשם כך. (28) ידוע שהוא שלו. [מלשון
רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר
כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו].
(29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר
לקמן פ"א.

ה. אפלו³⁰ מת זה שהפלי תחת ידו - מוציאינו אותו
מיד היודרש בלא שבועה; שפינן שאין לאביו
לטעון³¹ שלקחו או שהוא משכוף, כך אין זה³² יכול
להשביעו³³. ואם טען היודרש טענת ודאי ואמר:
בפני נתנו לאביו או מכרו לו - הרי בעל הפית נשבע
הסת, כשאר כל הנשבעין³⁴. וכבר פארנו³⁵, שיש מי
שהורה: שישבע בעל הפית הסת, ואחר כך יחזיר
כליו מיד היודרש³⁶. ואין דעתי נוטה לזה.

(30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היודרש,
וכאן הוסיף "בלא שבועה". (31) טענתו לא תתקבל.
(32) היודרש. (33) שאין משיביעים היסת על טענת 'שמא'.
(34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין
של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג
ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל
נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנושבע ונפטר. מובן
מאליו שכל-שכן כשהנתבע חי וטוען 'בר'י. ובמגיד-משנה
שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד:
בין הנשבעים ונוטלים?]. (36) נמשך לבבא הקודמת
בטענת ספק.

13 ו. מי שלקח³⁷ קרדם ואמר: הריני הולך לגזר דקלו
14 של פלוני שמכרו לי, וברת הדקל - הרי זה
15 בחזקתו; שאין אדם מעז פניו וכוורת אילן שאינו

הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא-מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקן אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם ס' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.]

בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. (44) יתבאר לקמן פ"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

"שנים שהיו אוחזין בכלי אחר".

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת, כמבואר ברמב"ם.

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר, אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואין יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(45) משנה בבא-מצי'עא ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות

(49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגו' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותידצו, שאין אומרים 'מיגו' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגו' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגו' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. וינראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חברו ויטול כל המחצית.

(52) שם ז. תני רב תחילפא בר מערבא. (53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'ההלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וזה"טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם סי"ק ה.]. (54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א הי"ב. (55) גם החלק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו ניסן - ספר משפטים - הל' טוען ונטען קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עליו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

- 14 יג. באו שניהם⁶⁶ אדוקין בטלית, ואמרנו להם: צאו וחלקו את דמיה, יצאו וחזרו והרי היא תחת יד אחד מהן, זה⁶⁷ טוען הודה⁶⁸ ונסתלק ממנה, וזה טוען: שמכרתיו לוי⁶⁹, או נתגבר עלי⁷⁰ ותקפה - המוציא מחברו עליו הראיה⁷¹; ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא שלו ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

(66) גמרא שם. (67) המחזיק. (68) השני הודה שהטלית היא שלי. (69) צ"ל השכרתי. (70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. (71) בטוען השכרתי, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת התוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד-משנה) קיבלו גם כן דעת התוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתי ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומוזה יוצא, שאם טען השכרתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) מבאר שהגדרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים במקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

- 20 א. בהמה² או חיה שאינה שמונה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפסה³, מאחר שהיא ידועה לבעלים. כיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת ידועה לו⁴, וזה התופס טוען: אתה נתתה לי, אתה מכרתה לי - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה, שהרי היא⁵ הלכה מעצמה ונכנסה ברשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזור בהמה לבעליה, וישבע הסת על טענה זו.

(2) בבא בתרא לו. (3) מימרא של ריש לקיש: הגדרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. (4) ידוע הדבר שהיא שלו. (5) שאין לשלול שכך היה. (6) בעל הבהמה.

- 28 ב. היתה הבהמה שמונה⁷ או מסורה לרועה⁸, אף על פי שהביא זה⁹ עדים שהיא שלו - הרי היא

שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

- 1 י. היתה⁵⁶ זה אוהז בחוטיין שבשפת הטלית, וזה בחוטיין שבשפה האחרת - חולקין פלה בשנה אחר שנשבעין. וכל חלקה האמורה פאן - בדמים, לא שייפסידו עצמו של כלי או של טלית או שיימיתו הבהמה.

(56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' וחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

- 6 יא. היתה אוהז האחד⁵⁷ את פלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה - הרי זו בחזקת האוחז את פלה.

(57) גמרא שם.

- 8 יב. באו שניהם אדוקין בה⁵⁸, ושמטה האחד מיד חברו בפנינו⁵⁹, ושתק השני, אף על פי שחזר וצנח⁶⁰ - אין מוציאים אותה מידו; פיון ששתק בתחלה, הרי זה כמודה לו⁶¹. חזר השני⁶² ותקפה מראשון, אף על פי שהראשון (לא) צנח⁶³ מתחלה ועד סוף⁶⁴ - חולקין⁶⁵.

(58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. (59) בפני בית-הדין. (60) לפני שיצאו מבית-הדין. (61) רבי זירא נמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקו מוכיחה שהודה לטענת חברו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מיד את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמצוי לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם-תמצוי-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמצוי-לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. (62) זה ששתק ולבסוף צווח. (63) כך היא גירסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. (64) כלומר, לא צווח כלל. (65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם ב'שולחן ערוך' שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים.

(14) שבועת היסת. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [נמשך הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הטוען¹⁷ את חברו ואמר: פגד או בהמה או עבד זה שבפדך שלי הוא, או שאול או גזול, או הפקדתי אצלך או שכור לך, והנטען אומר: לא פי, אלא זה ממוני וירשתי, והביא הטוען עדים שהעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידועה שהיא היתה לזה, חזר הנטען ואמר: בן הנה שליך, אבל אתה נתת לי או מכרת לי, וזה שאמרתי ירשתי - לא שירשתי מאבותי, אלא שהוא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, ונשבע הסת. שכבר בארנו¹⁸, שיש לטוען לחזור לטען דבר הנשמע¹⁹.

(17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחזור וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחזור וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וכיוצא בה שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי²¹, ובאו לבית דין ואמר²² אחד: תפסוה עד שאביא עדים²³ - אין תופסין אותה²⁴. ואם תפסוה בית דין, והלף ולא מצא עדים, ואמר: הניחוה בינינו, וכל המתגבר יטל, כשהיה דינה מקדם - אין שומעין להן²⁵; ואין מוציאין אותה בית דין מידן עד שיביאו עדים או עד שיודו זה לזה או יחלקו בריצונם ובשבועה, כמו שבארנו²⁶.

(20) שם לד: (21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר"]. (22) להדיינים. (23) כדי שלא יתפוס

1 בחזקת זה שהיה תחת ידו; ואם טען: אתה מכרתה
2 או נתתה לי - ישבע התופס הסת שהיה שלו
3 ויפטר¹⁰.

(7) דרכו של בעליה לשמור עליה. (8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. (9) שהיא ידועה לו. (10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעזיזים הניקו תבואה של אחרים ובא הניקו ותפס את העזיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העזיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותיצרו שעזיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לפיכך, מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמונה או פד רועה, והבעלים טוענין: היא יצאת מעצמה ובאה אצלך, או פקדון היא בידך, או שאולה היא לך, והתופס אומר: בן הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כך וכך, או אתה משפנתה בידי על כך וכך, או הוצאת אותי נזק שאתה חייב לשלם כך וכך - יכול לטען עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר: לקוחה היא בידי¹¹. וישבע בנקיטת חפץ¹² ויטל.

(11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. (12) בהדיינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ד. וכן העבדים¹³ שיכולין להלף - אינן בחזקת זה שהן תחת ידו. אלא פיון שהביא הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי במתנה - אינו נאמן; ויחזור העבד לבעליו, וישבע הטוען¹⁴ שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנטען שתפס העבד עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו כדרך שהעבדים משמשין את רבן, הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן¹⁵, ומעמידין אותו בידו אחר שישבע הסת שלקחו ממנו או נתנו לו במתנה. אבל עבד קטן¹⁶, שאינו יכול להלף על רגליו מפני קטנותו - הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי שהיה ברשותו - הרי הוא בחזקתו, והמוציא מחברו עליו הראיה.

(13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים".

18 אָבֵל אִם הֵבִיא עֲדִים שְׁאָכַל פְּרוֹת קִרְקַע שְׁלֹשׁ שָׁנִים
19 רְצוּפוֹת, וְנִהְיָה כְּכֹלָה כְּדֶרֶךְ שְׁנֵהֲנִין כָּל אֶדָם בְּאוֹתָהּ
20 קִרְקַע, וְהָיָה שִׁיחִיהָ אֶפְשָׁר לְבַעֲלִים הָרָאשׁוֹנִים
21 שִׁידְעוּ בָּזָה שֶׁחֲזוּק וְלֹא מָחוּ בוֹ - מִעֲמִידֵין אוֹתָהּ
22 בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשְׂבַּע רְאוּבֵן הִסֵּת שְׁמִכָּרָה לוֹ שְׁמֵעוֹן
23 אוֹ נִתְּנָה לוֹ וַיִּפְטֹר. מִפְּנֵי שְׁאוּמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם
24 אָמַת אִתָּה טוֹעֵן שְׁלֹא מִכְרָת וְלֹא נִתְּנָה, לָמָּה הִיָּה זֶה
25 מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה בְּקִרְקַעָךְ, וְאֵין לָךְ עֲלִיו לֹא
26 שְׁטֵר שְׁכִירוֹת וְלֹא שְׁטֵר מִשְׁכֹּנָה, וְלֹא מַחֲיָת בּוֹ.
27 טֹעֵן וְאָמַר¹⁰: מִפְּנֵי שְׁלֹא הִגִּיעַ אֵלַי הַדְּבָר¹¹, שֶׁהָרִי
28 הֵייתִי בְּמִדְיָנָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא
29 יִגִּיעַ לְיָדְךָ הַדְּבָר בְּשִׁלֹּשׁ שָׁנִים; וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לָךְ הִיָּה
30 לָךְ לְמַחֲוֹת בְּפָנֶי עֲדִים¹², וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שְׁפִלוּנִי גָּל
31 אוֹתִי וְלִמְחָר אֶתְבַּעֲנִי בְּדִין; הוֹאִיל וְלֹא מַחֲיָת, אִתָּה
32 הִפְסַדְתָּ עַל עֲצָמְךָ. לְפִכָּךְ, אִם הִיָּתָה מְלַחֲמָה
33 וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהִיָּה בוֹ רְאוּבֵן וּבֵין
34 הַמָּקוֹם שֶׁהִיָּה בוֹ שְׁמֵעוֹן¹³, אֶפְלוּ אָכְלָה רְאוּבֵן עֶשֶׂר
35 שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן,
36 מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל לֹאמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ
37 בְּקִרְקַעִי¹⁴.

(5) משנה וגמרא שם. (6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. (7) וזה נאמר (בתנאי). (8) כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10) משנה וגמרא שם לח. (11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. (14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הביא¹⁵ רְאוּבֵן עֲדִים שֶׁהִיָּה שְׁמֵעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פְּחוֹת¹⁶ - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מַחֲיָת כְּשֶׁבִּאתָ? אַבְדָּת זְכוּתְךָ¹⁷. טֹעֵן שְׁמֵעוֹן וְאָמַר: טְרוֹד הָיִיתִי בְּשׁוּק¹⁸, וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה¹⁹ בְּתוֹךְ חֲצָרֵי²⁰ - הָרִי זֶה טַעֲנָה; שְׁכָל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה²¹ אֶדָם טְרוֹד בְּשׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מָחָה - אַבְדָּת זְכוּתוֹ. וַיִּרְאֶה לִי, שֶׁהָדִין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּפָפְרִים, שֶׁהָעַם טְרוֹדִין בְּשָׁוִים שְׁלֹחַן.

(15) שם ל. (16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמעו בתוספת זו. (17) ומשום כך אבדת זכותו לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18) למכור סחורתו או לקנות סחורה.

אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוהו בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. ולא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקִּרְקָעוֹת הַיְדוּעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן עָמָה תַּחַת יַד אַחֲרִים - הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת בְּעֻלְיָהֶן. כִּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהִיָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶצֶר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעַם מִשְׁתַּמֵּשִׁים בְּחֶצְרוֹתֶיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמִשְׁכִּירָה לְאַחֲרִים, וּבִנְיָה וְסוֹתֵר, וְאַחֵר זָמַן בָּא שְׁמֵעוֹן וְטֹעֵן עֲלָיו וְאָמַר לוֹ: חֶצֶר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שְׁלִי הִיא, וּשְׁכִירָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָּה, וְהִשְׁכִּיר רְאוּבֵן: שְׁלָךְ הִיָּתָה, וְאַתָּה מִכְרָתָה לִי אוֹ נִתְּנָה לִי בְּמִתְּנָה, אִם אֵין עֲדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיָּתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׂבַּע רְאוּבֵן הִסֵּת וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹמוֹ². אָבֵל אִם הֵבִיא שְׁמֵעוֹן עֲדִים שֶׁחֶצֶר זוֹ שְׁלוֹ הִיָּתָה - הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת שְׁמֵעוֹן, וְאוֹמְרִין לְרְאוּבֵן: הֵבֵא רְאִיָּה שְׁמִכָּרָה לָךְ אוֹ נִתְּנָה לָךְ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאִיָּה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אֵף עַל פִּי שְׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הִיָּתָה שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי יֵשׁ עֲדִים לְשִׁמְעוֹן.

(2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בבא-בבא (כח): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. (3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. (4) החצר תישאר בידו. כן כתב הר"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁵ שְׁמַצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהֵבִיא רְאִיָּה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשִׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זָמַן מְרָבָה;

הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

- ז. פיצד המחאה? אומר³³ בפני שנים: פלוני שהוא משתמש בחצרי או בשדי גזלן הוא, ולעתיד אני תובע אותו בדין. וכן אם אמר להם: שכונתה היא בידו או משכונתה, ואם יטען עלי שמיכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין, וכן כל פיוצא בזה - הרי זו מחאה³⁴. אף על פי שלא מחה במדינה זו שהחזיק בה זה. אבל אם אמר להן: פלוני שמשתמש בחצרי גזלן הוא - אין זו מחאה; שהרי ראובן אומר: כששמעתי אמרתי שקא חרף אותי בלבד, ולפיכך לא נזהרתי בשטרי.

(33) מימרא של רב זבד, שם לח: (34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס' קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גולן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. נב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זבד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכיח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גולן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלות - מודה רבינו שזו מחאה.

- ח. מחאה³⁵ בפני שנים - מחאה³⁶; וכותבין³⁷, אף על פי שלא אמר להם כתבו³⁸. וכיין שמחה³⁹ בשנה ראשונה - אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה. אבל צריך שלא יהיה בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות. לפיכך צריך למחות בסוף כל שלש שנים⁴⁰. ואם מחה, ונעמד שלש שנים גמורות, ואחר כך מחה - אינה מחאה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני

(19) ראובן. (20) כך פירש הר"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21) מתקבל על הדעת שיהיה. וכתב הר"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

- ד. ומפני מה²² אין אומרים לראובן: אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך? מפני שאין אדם נזהר בשטר והולך כל ימיו, וחזקה שאין אדם נזהר בשטר אלא עד שלש שנים, וכיין שרואה שאין אדם ממחה בו - שוב אינו נזהר.

(22) רבא, שם כט.

- ה. הרי שמחה²³ שמעון במדינה רחוקה²⁴, מפני מה לא יטען ראובן ויאמר: לא שמעתי שמחה בי כדי שאזהר בשטר? מפני שאומרים לו²⁵: חברך יש לו חבר²⁶, וחברו יש לו חבר, וחזקה שהגיע אליך הדבר; וכיין שידעת שמחה בך בתוך שלש שנים, אם באמת²⁷ היה לך שטר ולא נזהרת בו, אתה הפסדת על עצמך.

(23) שם לח: (24) שראובן לא היה בה כלל. (25) שמעון יכול לטעון. (26) וכל אחד מספר לחברו. (27) אם אמת הדבר.

- ו. לפיכך²⁸, אם מחה שמעון בפני עדים ואמר להם: אל תוציאו דבר זה מפניכם - אין זה מחאה²⁹. אבל אם אמרו העדים מעצמן: אין דבר זה יוצא מפינו - הרי גם זו מחאה; שהדבר שאין אדם מצוה עליו אומרו שלא בכונה³⁰. וכן אם צוה לעדים ואמר להם: אל תודיעוהו³¹, או שאמרו הן מעצמן: אין אנו מודיעין אותו³² - גם זו מחאה היא; אף על פי שאינן מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים, ודבר זה גיע אליו.

(28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על-ידי חבריו. (29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם מה שאין-כן כשצויה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו ניסן - ספר משפטים - הל' טוען ונטען קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21. שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת¹³ מִמֵּין אֶחָד - הָרִי אֵלוֹ פֶּשֶׁלֶשׁ שָׁנִים.
22. בִּיצֵד? הֵיִתָּה שְׂדֵה תְּמָרִים וְגִדְרָ¹⁴ שְׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, אוֹ
23. שְׂדֵה עֲנָבִים וּבְצֵר שְׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים
24. וּמִסֶּק שְׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הָרִי אֵלוֹ פֶּשֶׁלֶשׁ שָׁנִים¹⁵,
25. וְהַחֲזִיק. וְאִפְלוּ הָיוּ הָאֵילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה
26. בִּיגִיָּהן הַרְחָקָה פְּרָאיוֹ¹⁶, שְׁהָרִי סוֹפֵן לִבְשׁ¹⁷, הוֹאִיל
27. וְאוֹכְלָן שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הַחֲזִיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד. (5) שמכניסים שכר דירה. (6) אכסניות, מלונות. (7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". (14) קטיף תמרים נקרא גדידה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקם שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשארין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

28. ב. הִבִּיא עֲדִים¹⁹ שְׁהִיָּה דָר בְּחָצֵר זוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ
29. שְׁהִשְׁבִּירָה²⁰ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - הָרִי זוֹ חֲזָקָה. טַעֲנָן פְּעַל
30. הַחֲצֵר²¹ וְאָמַר: שְׁמָא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה²²,
31. אוֹ שְׁמָא אֵלוֹ שְׁהִשְׁבִּירָה לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם
32. וּבַלַּיְלָה - הָרִי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחְזִיק: אוֹ תִּבִּיא
33. עֲדִים שְׁשָׁנִים אֵלוֹ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הַסְתַּלַּק.
34. אִפְלוּ בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הַשְּׁפִיר וְאָנּוּ דָּרְנוּ בָּהּ
35. בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטַעֲנָן פְּעַל הַשְּׂדֵה וְאָמַר: זִבְיָאוּ עֲדִים
36. שְׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צָרִיכִין אֵלוֹ הַשּׁוֹכְרִין
37. לְהִבִּיא רֵאִיָּה²³ שְׁדָּרוּ בָּהּ תְּמִיד; וְשְׂדֵה הַדֶּבֶר תְּלוּי
38. בָּהֶן, וְאֵין תְּלוּי בַטַּעֲנַת הַמַּחְזִיק כִּדִּי שְׁעִידוֹ לֹא²⁴.

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי

המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשוראים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדיניו: הלכה כשמואל בדני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

1. ט. הִבִּיא⁴¹ רְאוּבֵן⁴² עֲדִים, שְׂדֵה שְׁמַעוֹן פְּעַל הַשְּׂדֵה
2. קִבֵּץ פְּרוֹת שְׂדֵה זוֹ וְנָתַנָּם לוֹ - תַּעֲמֵד הַשְּׂדֵה כִּיד
3. רְאוּבֵן, וְאִפְלוּ טַעֲנָן שְׁשִׁמְעוֹן מִכְּרָה לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ
4. הַיּוֹם⁴³; שְׁאֵלוֹ לֹא מִכָּר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׂ אֶת
5. רְאוּבֵן בַּשְּׂדֵה זוֹ וְנָתַן לוֹ פְּרוֹתֶיהָ⁴⁴.

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס "רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים. (44) שם.

6. י. טַעֲנָן⁴⁵ שְׁמַעוֹן וְאָמַר: אֵמֶת הָיָה הַדֶּבֶר⁴⁶, וּלְפָרוֹת
7. הַנִּדְרָתִי⁴⁷, וְשָׁלוּ הָיוּ הַפְּרוֹת, אָכֵל הַגּוֹף⁴⁸ לֹא
8. מִכְּרָתִי - נֶאֱמַן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֲלֹא אִם כֵּן אָכֵלָה
9. רְאוּבֵן בְּפָנָיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מָחָה בּוֹ, כְּמוֹ
10. שְׁבַאֲרִנּוּ⁴⁹.

(45) כרב זביד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. (47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. (48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פָּרֶק שְׁנִים עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

11. א. שְׁלֹשׁ שָׁנִים² שְׁאֲמָרְנוּ - מִיּוֹם לַיּוֹם. אִפְלוּ הָיוּ
12. חֲסִרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הַחֲזִיק, וּמִסְלָקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה.
13. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים³? בְּקִרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פְּרוֹת
14. תְּמִיד⁴, כְּגוֹן הַבְּתִים⁵ וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁחִין
15. וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנִיּוֹת וְהַפְּנִדְקוֹת⁶ וְהַמְּרַחְצָאוֹת,
16. וְהַשּׁוֹכְכוֹת⁷ וּבְתֵי הַבְּדִין⁸, וְשְׂדֵה בֵּית הַשְּׁלַחִין
17. שְׁמַשְׁקִין אוֹתָהּ תְּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגְנוֹת
18. וְהַפְּרָדְסִין⁹, וְכֵן עֲבָדִים מְהֻלְכִין, כְּמוֹ שְׁבַאֲרִנּוּ¹⁰.
19. אָכֵל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְשָׁמִים בְּלִבְד¹¹,
20. וְשְׂדֵה אֵילָן¹² - אֵינָה מִיּוֹם לַיּוֹם; אֲלֹא מִיּוֹן שְׁאֲכָלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סהדי לאסחודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילא - טענתו טענה). ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. וְהַרְשַׁב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם ס' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאנים מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרות לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילא - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". (24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכו, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ר' בית יוסף חו"מ ס' קמ].

- 1 ג. הנה²⁵ זה המחזיק או העדים שדרו בה מן
- 2 הרוכלין המחזיקין בעצירות וכיצא בהן - טוענין
- 3 אותם²⁶ לכתחלה, וכשיביא עדי חזקה, אומר לו²⁷:
- 4 הבא עדים שהיית מחזיק בה פיום ובלילה. במה
- 5 דברים אמורים? פחצרות וכתים וכיצא בהן, שהן
- 6 עשויות לדור בתוכן פיום ובלילה; אבל החגיות²⁸
- 7 של תגרים וכיצא בהן, שאין דרין בהן אלא פיום
- 8 - פיון שדר בה שלש שנים פיום הרי זו חזקה.

(25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזיקין בעיירות". (26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. (27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק

- 9 ד. שלש שנים²⁹ שאמרנו, צריך שיהיו רצופות זו
- 10 אחר זו. הרי שהחזיק בפשה וזרעה שנה והוכירה³⁰
- 11 שנה וזרעה שנה והוכירה שנה, אפילו עשה פן פמה
- 12 שנים³¹ - לא החזיק. הרי דרפן של פני אותו המקום
- 13 להוכירה³², אף על פי שמקצתן וזרעין שנה אחר שנה
- 14 ומקצתן וזרעין שנה ומוכירין שנה - הרי זה
- 15 החזיק; שהרי הוא אומר: לא הוכרתי אותה אלא
- 16 כדי שתעשה הרבה בשנת הריעה³³.

(29) שם. (30) לא זרעה. (31) אפילו אם זרעה שלש שנים. (32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. (33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמוכירים - אין שנת ההוכרה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

- 17 ה. שני שתפין³⁴ שהחזיקו בפשה שש שנים, האחד
- 18 אכלה ראשונה ושלשית וחמישית, והשני אכלה
- 19 שניה ורביעית ושלשית - לא עלתה חזקה לאחד
- 20 מהם; שהרי בעל הקרקע אומר: פיון שלא ראיתי
- 21 ולא שמעתי שהחזיק בה אדם אחד שנה אחר שנה,
- 22 מפני זה לא מחיתי³⁵. לפיכך, אם כתבו אלו
- 23 השתפין שטר ביניהן שישתמשו בה שנה אחר שנה
- 24 - פיון שעברו שלש שנים עלתה להן חזקה³⁶;
- 25 שהשטר יש לו קול³⁷, והואיל ולא מזה - אבד
- 26 זכותו. והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים,
- 27 ונשתמשו בו שנה אחר שנה, אם כתבו שטר ביניהן
- 28 - הרי החזיקו.

(34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. (35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב). אלא הסבר הגיוני להפסיק דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. (36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים

נאמן לטוען קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדבר הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטוען לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב"טור] שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"י ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה"טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

- ט. נראה⁵³ שנה אחר שנה, אפילו פמה שנים, הואיל ולא נהנה בה - אינה חזקה⁵⁴, וכן אם פתח בה⁵⁵ שביילי המים⁵⁶ ופתח ושידד⁵⁷ בלבד, הואיל ולא אכל פרות - אינה חזקה.

(53) חרשה. (54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. (55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. (56) להשקות את השדה. (57) פור את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדרה).

- י. זרעה⁵⁸ ולא הרויח כלום, אלא זרע פור ואסף פור - לא החזיק, שהרי לא נהנה.

(58) שם.

- יא. אכלה⁵⁹ שחת⁶⁰ - לא החזיק⁶¹. ואם היה המקום דרפן לזרע לשחת מפני שדמיו יקריין⁶² - הרי זו חזקה.

(59) מימרא של רב יוסף, שם. (60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי לאכילה לבהמה. (61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגולנות ולא חשש שיטעון: קניתי, ולפיכך לא מיחה. (62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזה, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

- יב. אכלה⁶³ ערלה⁶⁴ שביעית⁶⁵ וכלאים⁶⁶, אף על פי שנהנה בעברה - הרי זו חזקה⁶⁷.

(63) ברייתא שם. (64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פרי. (65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם

הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה"טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). (37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

- ו. אכלה³⁸ שנה זה המחזיק ומכרה, ואכלה הלוקח שנה ומכרה³⁹ ללוקח שני, ואכלה שנה: אם מכרו זה לזה בשטר - שלשתן מצטרפין, והרי זו חזקה, מפני שלא מחה⁴⁰; ואם מכרו שלא בשטר - אינה חזקה; שהבעלים הראשונים אומרים: פיון שלא עמד בה איש אחד שלש שנים, לא הצרכתי למחות⁴¹.

(38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. (39) הלוקח. (40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. (41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

- ז. אכלה האב⁴² שנה, והבן⁴³ שתיים; האב שתיים, והבן שנה; האב שנה, והבן שנה, והלוקח מן הבן שנה - הרי זו חזקה⁴⁴. והוא שלקח בשטר⁴⁵.

(42) ברייתא שם מב. (43) שירש את אביו. (44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד-משנה). (45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

- ח. אכלה בפני האב⁴⁶, שהיה בעל השדה, שנה, ובפני בנו שתיים; או בפני האב שתיים, ובפני הבן שנה; או בפני האב שנה, ובפני בנו שנה, ובפני לוקח מן הבן שנה - הרי זו חזקה⁴⁷. והוא⁴⁸ שמכר⁴⁹ הבן זו השדה בכלל שדותיו⁵⁰, שהרי לא הכיר המחזיק שנמכרה⁵¹ ולפיכך לא נזהר בשטרו; אבל אם מכר הבן שדה זו בפני עצמה - אין לך מחאה גדולה מזו⁵².

(46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה

מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שְׂדֵה⁷⁴ שְׁהִיא מְקַפֵּת גֶּדֶר, וְכֵּן זֶה שְׁהַחֲזִיק בָּהּ
וְזָרַע חוּץ לַגֶּדֶר וְנִהְיָה בְּכָל מְקוֹם שְׁאִינוּ שְׁמור, אָף
עַל פִּי שְׁאֶכְלוּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה.
שְׁהַבְעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: פִּינֵן שְׁרָאִינוּ שְׁזוֹרְעַ
בְּמְקוֹם מְפָקֶר, אֲמַרְנוּ: כָּל מָה שְׁזָרַע - חֵית הַשְּׂדֵה
תֹּאכְלֵנוּ, וְלִפְיֵכָךְ לֹא מַחֲתִית. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרְעַ
מְקוֹם שְׁאִינוּ שְׁמור, אֲלֵא רִגְלָהּ חֵיהּ וְיָד כָּל אָדָם
מְצוּיִין בּוֹ.

(74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָה כֹּלָה⁷⁵ חוּץ מִבֵּית רַבֵּעַ⁷⁶ - הַחֲזִיק בְּכֹלָה
חוּץ מִזֵּיתוֹ בֵּית רַבֵּעַ שְׁלֹא נִהְיָה בּוֹ⁷⁷. אֲפִלּוּ הָיָה
חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה⁷⁸, הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ
כְּרָאִי לֹא⁷⁹ - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הַחֲזִיק⁸⁰ אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאֶכָּל פְּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד
הַחֲזִיק בְּקֶרֶקַע וּזְרָעָה וְאֶכָּל פְּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד
מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שְׁהַפֵּל שְׁלִי וְאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה
שְׁהַחֲזִיק בְּאֵילָנוֹת וְאֶכָּלָן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ
הָאֵילָנוֹת וְקֶרֶקַע שְׁצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרָה
וְסִלְיָ⁸¹ חוּצָה⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שְׁהַחֲזִיק
בְּקֶרֶקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאֵר הַקֶּרֶקַע.

(80) שם לו. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא-הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "חצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים

גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידנו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "היה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכילה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושיעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתיים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמְּקוֹם⁶⁸ שְׁהַחֲזִיק בּוֹ סֵלַע או חֲלָמִישׁ⁶⁹,
שְׁאִינוּ רְאוּי לְזָרִיעָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאִי
לוֹ, כִּגְוֹן שְׁשִׁטָּח בּוֹ הַפְּרוֹת או יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה
וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נִהְיָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשְּׁלֹשׁ
שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאִי לוֹ - לֹא הַחֲזִיק.

(68) שם כט: (69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [ינותן בן עזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טיגריס תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנן].

יד. הָיָה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בְּמְקוֹם מְסִים⁷¹ מִחֲצָר
חִבְרוֹ, או שְׁהֵי מְגַדֵּל שָׁם תְּרִנְגוּלִין, או מַעֲמִיד שָׁם
תַּנּוּר וְכִירִים וְרַחִים, או שְׁנָתֵן שָׁם זָבָלוֹ, בֵּין
שְׁהַעֲמִיד שָׁם מַחֲצֵה⁷² בֵּין שְׁלֹא הַעֲמִיד, אִם
נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם
וּבְלֵילָהּ, וְטוֹעֵן עַל פְּעַל הַחֲצָר וְאָמַר: אֵתָּה נָתַתְּ לִי
מְקוֹם זֶה או מִכְרָתוֹ לִי - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁷³.

(70) משנה וגמרא, שם נו. (71) ולא השתמש בכל החצר. (72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ט' ניסן – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. במה דברים אמורים? 94) בשאכל הוא מקצת הפירות וכו' והעם שאר הפירות; 95) אכל אם מניח פירותיהן עליהן, הואיל ואכל אילן מפאן ואילן מפאן מפל השדה - החזיק בכל השדה, אף על פי שלא אסף כל פירותיה. 96)

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזוזי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושה. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וכן 83) האוכל כל פירות אילן 84) שלש שנים, וטען על בעל האילן: אתה מכרת לי אילן זה וקרקעו 85) - הרי זה יש לו קרקע כעבי האילן 86) עד התהום. 87)

83) שם לו: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא). שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שדה אילן 88) שהיו בו שלשים אילנות בתוך בית שלש סאין 89), ואכל עשרה בשנה ראשונה 90), ועשרה בשנה שנייה, ועשרה בשנה שלישית - החזק בכל. והוא 91) שהיו עשרה שאכל מפירות בכל בית השלש סאין 92), ולא הוציאו שאר האילנות פרות; אכל אם הוציאו שאר האילנות פרות ולא אכלן - לא החזק אלא במה שאכל. 93)

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ט ניסן ה'תשפ"ב

חכמים שבכל יום בודקות עצמן שחרית וערבית, כל הכתמים הבאים מבין ישראל או מהגויים, הכשר כתמים מטמאים, והאשה שמתה ויצאה ממנה דם.

א. ארבע נשים דין שעתן 2) ואין מטמאות למפרע. 16) ואלי הן: מעברת ומניקה, ובתולה וזקנה. אי זו היא 17)

יום ראשון ט' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק רביעי

(1) יבאר הנשים שדיין שעתן ואין מטמאות למפרע, תקנת

על שינוי טבעה, ולפיכך ראייה שנייה נידונה כראשונה ואינה מחזקת את כוחה של הראשונה, אבל כשראתה פעם שלישית מעידות השתיים על הראשונה שקדמה להן שאינה מקרה והוחזקה תינוקת זו בדם נידות. (18) מעת לעת או מפקידה לפקידה. והמדובר בראיה שלישית, אבל שתי הראיות הראשונות נשארו כדין ודיין שעתן אף על פי שהוברר הדבר שלא היו מקריות, וטעמו של דבר, מפני שהטומאה למפרע אינה מן התורה הקילו בה בתינוקות. (19) בלי ראייה, אנו אומרים נסתלקו דמיה. (20) נידונה כראיה ראשונה. (21) בראיה השלישית, אבל שתי הראיות הראשונות אינן מטמאות למפרע.

- ד. תינקת שהגיע זמנה לראות וראתה פעם ראשונה
- דיה שעתה; שניה - מטמאה למפרע.²² עברו
עליה שלשה חדשים²³ ואחר כך ראתה - דיה
שעתה;²⁴ עברו עליה שלשה חדשים אחרים ואחר
כך ראתה - מטמאה למפרע.²⁵

(22) אם הגיע זמנה לראות, היינו כשגילה משתים עשרה שנים ויום אחד ולמעלה וצמחו לה שתי שערות, דמי נידה מצויים בה ולפיכך ראייה שנייה מעידה על בגרותה לדבר זה וזו היא בתולת דמים שבהלכה א בפרק זה. (23) ללא ראייה. (24) ההפסק הזה מוכיח שלא הגיעה עדיין לנידות קבועה. (25) אומרים אנו שכך הוא וסת שלה.

- ה. מעפרת ומניקה וזקנה ובתולה שהגיע זמנם
לראות שראו ראייה ראשונה - דין שעתן; ראו פעם
שניה - מטמאות למפרע ככל הנשים, כמו שבארנו.
ואם ראו הראשונה באנס²⁶ - אף בשניה דין שעתן.

(26) כגון שקפצה או נבהלה. אף על פי שראייה באונס מטמאה, אינה מועילה להוציאה מחזקת סילוק דמים.

- ו. מעפרת או מניקה שראתה דם ועברו עליה
שלשה חדשים ואחר כך ראתה - דיה שעתה; עברו
עליה שלשה חדשים אחרים וראתה פעם שניה,
שהיא שלישית לראיה ראשונה - מטמאות
למפרע.²⁷ הוואה דם אחר דם טהר²⁸ בתוך עשרים
וארבע שעות²⁹ - דיה שעתה. וכל שדיה שעתה, אף
על פי שאינה מטמאה למפרע - צריכה שתבדק
עצמה תמיד. וכל אשה המרבה לבדק - משבחת;
חוץ מן הנדה ויושבת על דם טהר, שאין הבדיקה
מועלת להן כלום.³⁰

(27) במשנה שם (ז, ב) שנינו: "רבי יוסי אומר, מעוברת או מניקה שעברו עליהן שלוש עונות (ולא ראו) דיין שעתן". ומפרש רבינו שהמדובר, כשראתה דם ואחרי כן עברו עליה שלוש עונות ולא ראתה, ורבי יוסי ממשיך ואומר: בראייה ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, וזה לא כפירוש רש"י. (28) דם של יולדת מיום שמיני ללידת זכר עד יום ארבעים ומיום חמישה עשר ללידת נקיבה עד שמונים נקרא דם טהר ואינו מטמא. (29) משעה שנגמרו ימי דם טהר. (30) בימי נידות אפילו אם לא תמצא כלום היא נשארת

- 1 מעפרת? משפיר עברה.³ היתה בחזקת מעפרת
2 וראתה דם, ואחר כך הפילה רוח⁴ או דבר שאינו
3 ולד - הרי זו בחזקתה⁵ ודיה שעתה. ראתה דם ואחר
4 כך הכר עברה.⁶ - הרי זו מטמאה למפרע ככל
5 הנשים. אי זו היא מניקה? כל עשרים וארבעה
6 חדש מיום הלידה. אפלו מת בנה בתוך זמן זה או
7 שגמלתה או נתנתה למניקה - דיה שעתה. אבל
8 אחר עשרים וארבעה חדש, אף על פי שהיא מניקה
9 והולכת - הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים. אי זו
10 היא בתולה? כל שלא ראתה דם מימיה. בתולת
11 דמים⁷ אמרו, לא בתולת בתולים.⁸ כיצד? אפלו
12 נשאת וראתה דם מחמת נשואין⁹, או ילדה וראתה
13 דם מחמת לדה - עדין היא בתולה לענין טמאה
14 ודיה שעתה. אי זו היא זקנה? כל שעברו עליה
15 שלשה חדשים סמוך לזקנותה ולא ראתה דם. ואי
16 זו היא סמוך לזקנותה? כל שחברותיה קוראות לה
17 זקנה בפניה ואינה מקפדת.¹⁰ עברו עליה שלש
18 עונות¹¹ וראתה, וחזרו ועברו עליה שלש עונות
19 אחרות או פחות או יתר¹² וראתה - הרי היא ככל
20 הנשים ומטמאה למפרע.

(2) אינן טמאות למפרע (ראה למעלה פרק ג הלכה ה).
(3) שם ה, ב אמר סומכוס בשם רבי מאיר, שהכרת העובר היא שלושה חדשים אחר תחילת העיבור. (4) שלפוחית מליאה רוח. (5) בחזקת מעוברת ואין אנו אומרים שההפלה הפסיקה את העיבור. (6) סמוך לראייתה. (7) שלא ראתה דם לפני כן. (8) שלא נבעלה. (9) מחמת בעילה, והדמים הם דם בתולים. (10) ואף על פי שהיא מתביישת. (11) עונה היא שלושים יום. (12) ימי העונות לא היו מכוונות בדיוק לימי העונות הראשונות.

- ב. בתולה¹³ שראתה דם אפלו שופעת¹⁴ כל שבועה
או דולפת¹⁵ - הרי זו פעם אחת¹⁶. ראתה דם ופסקה
23 וחזרה וראתה - הרי זו שתי פעמים.

(13) בתולת דמים. (14) בלי הפסק. (15) טיפה אחר טיפה בלי הפסק ניכר. (16) ודיה שעתה.

- ג. תינקת שלא הגיע זמנה¹⁷ לראות וראתה דם פעם
ראשונה ושניה - דיה שעתה; ראתה פעם שלישית
26 - מטמאות למפרע.¹⁸ [עברו עליה שלשה חדשים¹⁹
27 ואחר כך ראתה - דיה שעתה]²⁰; עברו עליה שלשה
28 חדשים אחרים ואחר כך ראתה - דיה שעתה; עברו
29 עליה שלשה חדשים אחרים וראתה - מטמאה
30 למפרע.²¹

(17) בגיל למטה משתים עשרה שנה ויום אחד או טרם צמחו לה שתי שערות במקום מסוים. הרשב"א בתורת הבית הארוך (מביאו הכסף משנה כאן) מפרש טעם דינים אלה ואומר: סתם תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמי נידות ואם ראתה פעם אחת הרי זה מקרה שאינו מעיד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ט' ניסן - ס' טהרה - ה' מטמאי משכב ומושב רא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להניח שכתמי גויות הם. (50) שהם מקום מוצנע. (51) חדר מיוחד לנשים בימי טומאתן (רש"י שם). (52) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה א. הספק הוא, שמא דם זה אינו מן החדר שדמיו טמאים אלא מן הפרוזדור, שדמיו טהורים.

23 יא. כָּל הַפְּתָמִים הַטְּמֵאִין מֵעֲבִירִין עָלֵיהֶן⁵³ שְׂבָעָה
24 סְמָמִין, וְאַחֲרֵי כֵן - בֵּין עֶבֶר הַפֶּתֶם בֵּין לֹא עֶבֶר -
25 מְטַבִּילוֹ וְטָהוֹר⁵⁴. שָׁאֵם לֹא עֶבֶר כָּלָל - הָרִי הוּא
26 עֶבֶר; וְאִם עֶבֶר אִוּ כָּהֵה - הָרִי זֶה פֶּתֶם, וּמֵאַחֲרֵי
27 שֶׁעֲבָרוּ עָלָיו הַסְּמָמִין כָּבֵד כָּטָל, אָף עַל פִּי
28 שֶׁרְשׁוּמוֹ נָפֵד. וְאִפְלוּ פֶתֶם שֶׁל דָּם נִדּוֹת וְדָאִי - בֵּין
29 שֶׁהָעֶבֶר עָלָיו שְׂבָעָה סְמָמִים כָּטָל⁵⁵, וּמְטַבִּילוֹ
30 וְעוֹשֶׂה טְהוֹרֹת עַל גְּבִיו.

(53) מכבסים את מקום הכתם. (54) פליאה, שהרי במשנה כתוב בפירוש, שאם לא עבר "הרי זה צבע וכו'" ואינו צריך להטבילו. ורבינו עצמו כותב כאן: "הרי הוא צבע" ואם כן למה צריך טבילה? ופירש בכסף משנה, שמפני שהיה על הבגד ספק טומאה טעון טבילה, ומה שאמרו במשנה אינו צריך להטביל פירוש, אינו צריך טבילה שניה, אחר הכביסה כשהטבילו לפני הכביסה. ובמשנה המדובר כשהטביל לפני הכביסה, ואם עבר צריך להטבילו שנית. [וקשה להבין מה מועילה הטבילה לפני הכביסה, הלא הכתם קיים ומטמא גם אחרי הטבילה?]. (55) אפילו אם ניכר רושם הכתם רואים אותו כאילו אינו, מפני שאין דרכם של אנשים להקפיד על הרושם שנשאר אחרי כביסה יסודית שכזו (רב אשי שם בראש העמוד).

31 יב. בְּגָד שֶׁאֵבֵד⁵⁶ בּוֹ פֶתֶם - מֵעֲבִירִין עַל כָּל הַבְּגָד
32 שְׂבָעָה סְמָמִים וּמְטַבִּילוֹ. אֲבָדָה בּוֹ שְׂכַבְתָּ זָרַע: אִם
33 הָיָה חֲדָשׁ⁵⁷ - בּוֹדְקוֹ בְּמַחְט⁵⁸; וְאִם הָיָה שָׁחוּק⁵⁹ -
34 בּוֹדְקוֹ בְּחִמְדָּה⁶⁰.

(56) מקום הכתם אינו ידוע, אבל ברור הדבר שיש בו כתם. (57) אם הבגד חדש. (58) עובר בחודו של מחט על שטח הבגד וכשיגיע למקום הזרע יתעכב המחט. (59) בגד ישן שנשחק. (60) מעמידו נגד השמש וקרניה חודרות לעיני המסתכל מפני שהבגד שחוק, אבל המקום שנבלע בו הזרע הוא סתום, ואין אור השמש נראה. ובגד חדש כולו עבה ואין האור עובר בו.

35 יג. בְּגָד⁶¹ שֶׁהָיָה עָלָיו פֶתֶם וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גְּבִיו
36 טְהוֹרֹת, וְאַחֲרֵי כֵן הָעֶבֶר עַל הַפֶּתֶם שְׂבָעָה סְמָמִים
37 וְלֹא עֶבֶר - הָרִי זֶה עֶבֶר, וְהַטְהָרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת,
38 וְאִין צָרִיף לְהִטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֲרָת. וְאִם עֶבֶר הַפֶּתֶם אִוּ
39 כָּהֵה עֵינֵי - הָרִי זֶה פֶתֶם, וְהַטְהָרוֹת טְמֵאוֹת⁶², שֶׁהָרִי
40 הַקָּפִיד עַל הַפֶּתֶם לְהִסְרֹו, וְצָרִיף לְהִטְבִּילוֹ פַּעַם
41 שֵׁנִיָּה לְטָהֳרָו.

(61) עיקרי הדינים שבהלכה זו נאמרו כבר בהלכה יא והוכפלו כאן מפני דיני הטהרות שנעשו על גבו לפני הכיבוס, שלא נאמרו שם. (62) מלשונו משמע שהמדובר

בטומאתה, ובימי דם טוהר אפילו אם תמצא דם היא טהורה ולפיכך הבדיקה מיותרת.

1 ז. חֲכָמִים תִּקְנּוּ לָהֶן לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בּוֹדְקוֹת
2 עֶצְמָן בְּכָל יוֹם, בְּשַׁחֲרִית³¹ מִפְּנֵי טְהוֹרוֹת שֶׁל
3 עֶרְבִית³², וּבְעֶרְבִית³³ מִפְּנֵי טְהוֹרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית³⁴. וְכָל
4 אוֹכֵלֶת תְּרוּמָה³⁵ בּוֹדְקָת בְּשָׁעָה שְׁאוּכֵלֶת בְּתְרוּמָה³⁶,
5 וְכָל אִשָּׁה בּוֹדְקָת בְּשָׁעָה שְׁעוֹבֶרֶת³⁷ לְשֵׁמֶשׁ מִטְּהָה
6 מִפְּנֵי הַטְהָרוֹת³⁸. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בַּטְהָרוֹת
7 - אֵינָה צָרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעֲלָהּ; שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שִׁישׁ
8 לָהֶן וְסֵת³⁹ - בְּחֻזְקַת טְהָרָה לְבַעֲלֵיהֶן⁴⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
9 בְּעִנְיַן נִדָּה.

(31) צריכה לבדוק. (32) הערב שעבר, אם לא תבדוק שחרית ותראה דם במשך היום ייטמא למפרע כל הטהרות שעשתה אחר הבדיקה האחרונה. (33) בודקת. (34) שנגעה בהן במשך היום. (35) בת כהן שלא נישאה לישראל או ללוי, אשת כהן ושפחתו הכנענית. (36) וטמא אסור לאכול תרומה. (37) כלומר, לפני תשמיש. (38) שם יא, ב. פירוש, מפני שהיא צריכה לבדוק עצמה אחר תשמיש מפני הטהרות, שמא ראתה דם מחמת תשמיש חייבה לבדוק גם לבעלה, היינו לפני תשמיש. (39) זמן קבוע לראיית דם נידות. (40) משמע, שאשה שאין לה וסת קבוע חייבת לבדוק לבעלה אף על פי שאינה עוסקת בטהרות וכן פסק רבינו בפירוש בפרק ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט.

10 ח. חֻזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפֶרֶקָן⁴¹ בְּחֻזְקַת
11 טְהָרָה⁴², וְאִין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן; אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעוּ
12 לְפֶרֶקָן צָרִיכוֹת בְּדִיקָה⁴³, וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

(41) שלא הגיע זמנן לראות דם נידות. ראה למעלה הלכה ד. (42) מניחים אנו שלא ראו והן טהורות לכל דבר. (43) מניחים אנו, שכבר זכ ממנה דם נידות ולא הבחינה בדבר מחוסר ידיעה ואין לסמוך על בדיקתה כל זמן שאינה בקיאה בבדיקה ולפיכך נשים מבוגרות בודקות אותה.

13 ט. הַחֲרָשֶׁת⁴⁴ וְהַשּׁוֹטָה וּמִי שֶׁנִּטְרָפָה דַּעְתָּהּ בַּחֲלִי,
14 אִם יֵשׁ לָהֶן פְּקָחוֹת מִתְקַנּוֹת אוֹתָן⁴⁵ - הָרִי אֵלּוּ
15 אוֹכֵלוֹת בְּתְרוּמָה.

(44) אינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה. (45) בודקות ומטבילות אותן אם היא צריכה טבילה.

16 י. כָּל הַפְּתָמִים⁴⁶ הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל⁴⁷ - בְּחֻזְקַת
17 טְמֵאָה, וְהַבָּאִים מִבֵּין הָעוֹבְדֵי פוֹכְכִים - בְּחֻזְקַת
18 טְהוֹרִין⁴⁸. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל - טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא
19 נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁלִיךְ בְּתִמְהִינָן, אֲלֹא מִצְנִיעִין
20 אוֹתָם⁴⁹. לְפִיכָן, כָּל הַפְּתָמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם -
21 טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בַּחוּרִים⁵⁰ וּסְבִיבוֹת בֵּית
22 הַטְּמֵאָה⁵¹. וְכָלֵן טְמֵאָתָן בְּסֶפֶק, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵².

(46) בגדים שעליהם כתמי דם. (47) ראינו שבאו מבין ישראל. (48) לא גזרו טומאה על כתמיהן, אף על פי שגזרו על דמן (ראה למעלה פרק ג הלכה ט). (49) ולפיכך יש

את התרומה שלישי לטומאה. (25) שם ה"ד. (26) וקדשים שנגעה בהם נעשו שני לטומאה. (27) פירוש, טהורה מטומאת טבול יום, שבה אנו עוסקים. ויוצא מזה שלתרומה תהיה טהורה ממש, ולקדשים תיטהר מטומאת ראשון לטומאה, אולם עדיין תפסול (ולא תטמא) את הקודש עד שתביא קרבנותיה, מפני שמחוסר כיפורים פוסל את הקודש בנגיעה. וכן כתב רבינו בפירושו למשנה חגיגה (פ"ג מ"א), וכן בהלכות אבות הטומאות פ"י ה"ג וה"ט (ופליאה היא, למה לא הביא הכסף-משנה מקורות אלה). ודומה לכך אנו מוצאים לקמן (פ"ב וה"ה): "המשכבות והמרכבות טהורים", והכוונה - טהורים מטומאת משכב ומושב שהיא טומאה חמורה, אבל טמאים טומאת נגיעה (רבינו בפירושו למשנה טהרות פ"ז ה). ודומה לכך כתב רבינו גם בפ"ה מהלכות טומאת מת ה"ב, בדיון אשה שהפילה "טמאה שבעה ימים" כנוגע במת, ואף-על-פי שהיא טמאה ארבעה עשר יום אם הפילה נקבה, אלא שם עוסק רבינו בדיוני טומאת מת, ולא נגע כלל בטומאת יולדת שדיניה מבוארים במקומם. (28) בסוף ממש, היינו אחר הבאת קרבנותיה. [כך משמע מלשונו של רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ו. כסף-משנה]. ואפילו אם טבלה אחר ששלמו ימי טוהר. ומה שאמרו בית-הלל (נדה ע"א, ב) "אינה צריכה טבילה באחרונה", הכוונה לתרומה, שהרי המדובר שם בכיכר של תרומה, אבל לנגיעת קודש צריכה טבילה. וכן פירש רש"י שם. (ראה השלמות).

ה. יולדת שהיא מצרעת²⁹ וטבלה אחר שבועה של זכר או ארבעה עשר של נקבה - הרי דם טהר שלה טמא³⁰ פָּרָקָה וּכְמִימֵי רִגְלֶיהָ. וְכֵן³¹ פְּמִשְׁקִין טְמֵאִין³². שְׂכָל הַמִּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן פְּמִשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן³³; חוץ מִזֶּב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ³⁴, שֶׁהֵרִי שְׁלֹשָׁה מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ³⁵ אֲבוֹת טְמָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³⁶.

(29) משנה שם לר, א. (30) כבית-הלל שם. (31) דם טוהר, רוק ומימי רגלים. (32) שהם ראשון לטומאה. (33) שנינו במסכת טבול יום פ"ב מ"א: "משקין היוצאין מהן, כמשקין שהן נוגעין בהן, אלו ואלו תחילה" (תחילה - ראשון לטומאה). [ראה בהשלמות, מקור דין זה מהכתוב]. (34) נדה, יולדת וזבה. (35) שכבת זרע, רוק ומימי רגלים. (36) למעלה פ"א הי"ד.

ו. זָכָה קִטְנָה³⁷ שֶׁטְּבָלָה בְּיוֹם הַשְּׁמֹר שְׁלָה אַחֵר הַגֵּץ³⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּעֵנִין אֶסְפֹּר נִדְהָ³⁹ - הֵרִי מִגְעָה⁴⁰ וּבְעִילָתָהּ⁴¹ תְּלוּיִים⁴²: אִם נִגְמַר הַיּוֹם וְלֹא רָאָתָה - כֹּל שֶׁנִּגְעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבִעֲלָה טָהוֹר וּפְטוּר⁴³; וְאִם רָאָתָה דָם אַחֵר שֶׁטְּבָלָה - כֹּל טָהוֹרֹת שֶׁעָשָׂתָה טְמָאוֹת, וְעוֹשָׂה מִשְׁכָּב וּמִרְקָב, וּבִעֲלָה חֵיב חֲטָאת. טְבָלָה בְּלֵיל הַשְּׁמֹר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר - הֵרִי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא טְבָלָה, וְעֵדִין עוֹשָׂה מִרְקָב וּמוֹשָׁב⁴⁴.

(37) נדה ע"ב, א. אשה שראתה בתקופת הזיבה פעם אחת או

שבית החיצון אינו בלוע אלא בית הסתרים, כרבא שם, ובית הסתרים אינו מטמא במגע אבל מטמא במשא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ג וה"ח). ולפיכך טמאה האשה טומאת יום אחד, שהרי נשאה את הדם, וטעונה טבילה והערב שמש. ולדעת רבינו, כל הסוגיא שם נאמרה לפי דעת אב"י (שם), שבית החיצון דינו כבלוע, והטומאה הנמצאת בו אינה מטמאה לא במגע וגם לא במשא, ולפיכך אמרו שאינו מטמא עד שיצא לחוץ. ראה תוספות שם ד"ה אמאי. (12) טבילת היולדת מועילה אמנם לטהר את כל הדם המכונס במקור, אבל אינה מטהרת את הדם שנעקר לפני הטבילה, ודם זה מטמא את האשה טומאת משא אבל אינו מטמא טומאת ראייה שבעת ימים, מפני שתקופת דם טוהר מפסיקה את כל טומאות הראיות. (13) אחר שטבלה. (14) ודם המכונס במקומו במקור נקרא "מובלע", מה-שאיין כן הדם שנעקר ממנו ויצא לבית החיצון.

ד. יולדת¹⁵ שֶׁטְּבָלָה אַחֵר שְׁבָעָה שָׁל זָכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר שָׁל נְקֵבָה, או אַחֵר סְפִירַת שְׁבָעָה יָמִים נְקִיִּים אִם הָיְתָה יולדת בזוב¹⁶ - הֵרִי הִיא כָּל יָמֵי טָהָר שֶׁלָּה כְּטָמָא שֶׁטְּבַל וְעֵדִין לֹא הָעָרִיב שְׁמֹשׁוֹ, וְהֵרִי הִיא טְבוּלַת יוֹם¹⁷ כָּל אוֹתָן הַיָּמִים¹⁸. וְאִינָה צָרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יָמֵי טָהָר, אֲלָא בְּמִשְׁלֵם הַיָּמִים¹⁹ הֵרִי הִיא כְּטְבוּל יוֹם שֶׁהָעָרִיב שְׁמֹשׁוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִיא כְּטְבוּל יוֹם? לְעֵנֵן תְּרוּמָה וּמַעֲשֹׂר²⁰; אֲבָל לְקֹדְשִׁים הֵרִי הִיא פְּרֵאשׁוֹן לְטָמְאָה²¹ שֶׁעֵדִין לֹא טָבַל, אֲלָא²² כְּמִי שֶׁנִּגְעַת בְּנִדָּה אוֹ בְּטָמָא מֵת שֶׁעֵדִין לֹא טָבַל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. נִמְצָאתָ אִתָּה לְמַד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ יָמֵי טָהָר אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשֹׂר²³ וּפּוֹסֶלֶת אֵת הַתְּרוּמָה²⁴ כְּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר. וְאִם נָפַל מִרְקָה וּמִדָּם טָהוֹרָתָה עַל כָּפֹר שֶׁל תְּרוּמָה - הֵרִי הוּא בְּטָהֳרָתָהּ, שֶׁמִּשְׁקָה טְבוּל יוֹם טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר²⁵. וּמִטָּמְאָה אֵת הַקֹּדְשִׁים כְּלוֹל הַטְּמָאוֹת²⁶ עַד שֶׁתִּשְׁלִים יָמֵי טָהָר וְתִהְיֶה טָהוֹרָה לְכָל²⁷. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁמֶאֱחָר שֶׁהִיא מִטָּמְאָה אֵת הַקֹּדֶשׁ - שֶׁהִיא צָרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף²⁸ וְאַחֵר כֶּף תִּגַּע בְּקֹדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שֶׁאִינָה צָרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לְאַכִּילַת הַתְּרוּמָה.

(15) משנה שם ע"א, ב. (16) בהלכות איסורי ביאה פ"ז ביאר רבינו, שיולדת בזוב (שילדה בזמן שהיתה זבה) צריכה לספור שבעה ימים נקיים מראית דם ואחר-כך טבולת, וימי טוהר מתחילים אחר יום טבילתה. (17) טמא שטבל ביום האחרון לטומאתו, נקרא "טבול יום" עד שקיעת החמה. (18) בלשון התלמוד: "טבולת יום ארוך". (19) כשיושלמו שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה ימים לנקבה מיום טבילתה. (20) לקמן יתבאר. (21) כבית-הלל במשנה שם. כבר ביארנו שראשון לטומאה עושה שני בחולין, שני עושה שלישי בתרומה (אבל לא בחולין), ותרומה שלישית עושה רביעי בקודש. (22) נראה שתיבה זו נשתרבה לכאן בטעות. (23) במסכת נגיעים פ"ד, ג, שנינו: "טבול יום אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה". (24) עושה

23 וְרָאוּ טִמְאָה וְסִתְרוּ הַפֶּלֶל, וְכָל פְּלִי חָרָס שֶׁהִסִּיטוּ עַד
24 שְׁלֹא יָאוּ טָהוֹר.

(54) משבעה נקיים. (55) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה פ"א, שזבה מותרת לטבול ביום שביעי. (56) 'תורת כהנים' פרשת מצורע ט, ב. (57) פסחים פא, א. (58) שם. (59) אם הזיווהו מבלי לנגוע בתוכו. זב וזבה מטמאים כלי חרס בהיסט, ואפילו אם הכלי מכוסה בכיסוי מהודק (לקמן פ"ח ה"ג). ומשמיענו רבינו, שאם ראו זיבה ביום השביעי אחר טבילתם אינם מטמאים למפרע בהיסט, אע"פ שמתמאים משכב ומושב למפרע, ולפיכך הכלים שהסיטו בין טבילה לראייה – טהורים. במסכת מגילה ח, ב למדו דין זה מהכתוב.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשפ"ב

פרק פשי

(1) יבאר למה נאמר בתורה משכב ומושב ומה בין מרכב למושב, ודין מרף, והזב והזבה והנידה והיולדת ומצורע או נכרי שמתו, ודין כל מקום שאתה שומע טומאת מרכב ומושב אם צריך שיגע בהן הזב, ודין אוכלין ומשקין וכלים שאינם עשויים למשכב ומושב שישב עליהם הזב למעלה, כל שהוא למעלה מן הזב ואינו נוגע בו או למטה ממנו.

25 א. כָּבֵד בְּאַרְנֹנוֹ², שֶׁהִזָּב וַחֲבָרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב
26 וּמוֹשָׁב וּמִרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמִּוֹשָׁב אֶחָד הוּא. וְלָמָּה
27 נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי
28 לְשִׁכְיָהּ, וְהַמִּוֹשָׁב - הָרָאוּי לְיִשְׁבָּהּ. וּבֵין שְׂיֹשֵׁב עַל
29 הַמִּשְׁכָּב אוֹ שְׂשָׁכֵב עַל הַמִּוֹשָׁב - טִמְאָהוּ³. לְפִיכָף
30 אָנִי אוֹמֵר בְּכָל מְקוֹם מִשְׁכָּב לְבַד, וְהוּא הַדִּין
31 לְמוֹשָׁב. וְאֵי זֶה מִרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לְרִכְיָהּ⁴, כְּגוֹן
32 מִרְדָּעַת הַחֲמוֹר⁵ וְטַפִּיטֹן⁶ הַסּוֹס.

(2) למעלה פ"א ה"א. (3) בתורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב ה"ז, שנינו: "אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, מנין שב על המושב וישב על המשכב? ת"ל יטמא – ריבה". (4) מיוחד לרכיבה. (5) מניחים אותה על גב החמור. (6) מין שטיח שרגילים להניחו על גב הסוס כשורכבים עליו (כלים פכ"ג מ"ב). דעת רבינו, שכל דבר שיושבים עליו בפסוק רגליים נקרא מרכב ולא מושב (ראה 'תוספות יום טוב' כלים פ"א מ"ג, ד"ה מרכב). וכן כתב בפירושו למס' כלים פ"א מ"ג. ואפילו אותו חלק שהאדם יושב עליו ממש אינו מטמא משום מושב, אבל דעת רש"י (עירובין כז, א ובפירושו על התורה פרשת מצורע), שמרכב פירושו הדברים המסייעים לרכיבה, כגון החגורה, שמכניסים בטבעות שבאוכף וקושרים אותה תחת בטן הסוס ומחזיקה את האוכף, או העץ שהרכב אוזח בו, או משעין עליו גבו, אבל המקום שהוא יושב עליו ממש בשעת רכיבה טמא משום מושב, וכן דעת הר"ש והרא"ש. (ויש לתמוה על רבינו שמנה (בפירושו למשנה הנ"ל) אוכף בין המטמאים טומאת מרכב, הלא התוספתא מס' כלים בבא-בבא פ"ב אומרת: "האוכף טמא מושב, והתפוס שלו

פעמיים, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, נקראת זבה קטנה וצריכה לשמור כל יום המחלת, ויום זה נקרא יום השימור, ואם עבר בטהרה וטבלה – טהורה. (38) עם נצנוץ השמש, שאז מותר לה לטבול, אלא שאסורה לבעלה ולעשות טהרות כל היום, שמא תראה בו ביום ותיטמא למפרע. (39) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ט. (40) אם נגעה בטהרות. (41) אם נבעלה. (42) עומדים בספק. (43) מלהביא קרבן חטאת. (44) אפילו אם לא תראה דם ביום השמור, כי טבילת לילה אינה מטהרת אותה. משכב ומושב דינם שוה לכל דבר, ולפיכך כותב רבינו לפעמים משכב ולפעמים מושב. אבל מרכב דין אחר לו, כמו שיתבאר לקמן בפ"ו.

1 ז. הַרְוָא⁴⁵ דָּם בְּיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר וְטַבְּלָה לְעֶרֶב לֵיל
2 שְׁנָיִם עֶשֶׂר - הָרִי זֹו מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב⁴⁶, אָף
3 עַל פִּי שְׂאִינָהּ רְאוּיָהּ לְהִיּוֹת זָבָה גְדוֹלָה⁴⁷, כְּמוֹ
4 שְׂבָאֲרָנוֹ⁴⁸ בְּעֶנְיֵן אֲסוּר נִדָּה.

(45) משנה שם עא, ב. (46) אבל פטורים מן הקרבן, כבית-הלל שם. (47) אפילו אם תראה דם ביום י"ב וי"ג, שהרי יום י"ב הוא תחילת תקופת נדה, ודם נידות אינו מצטרף לזיבה, אעפ"כ אין טבילת לילה מועילה לטהרה. (48) שם.

5 ח. טַבְּלָה בְּיוֹם שְׁנָיִם עֶשֶׂר⁴⁹ אַחֵר הִנֵּן הַחֲמָה, אָף
6 עַל פִּי שְׂאִסוּרָהּ לְשִׁמֵּשׁ [עַד] לְעֶרֶב⁵⁰, אִם שִׁמְשָׁה -
7 בּוֹעֵלָה טָהוֹר, וּמִשְׁכָּבָהּ וּמִרְכָּבָהּ טָהוֹרִין, אָף עַל פִּי
8 שְׂרָאָתָהּ דָּם בְּיוֹם שְׁנָיִם עֶשֶׂר אַחֵר הַטְּבִילָה. מִפְּנֵי
9 שֶׁהוּא תַּחֲלֵת נִדָּה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ שֶׁם בְּאֲסוּר נִדָּה,
10 וְאִינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר⁵¹, לְפִיכָף אֵינָה צְרִיכָה
11 לְשִׁמּוֹר יוֹם שְׁנָיִם עֶשֶׂר⁵², אֲלֹא טוֹבֵלָת וְעוֹסֶקֶת
12 בְּטִהְרוֹת. אֲבָל הַרְוָא דָּם בְּעֶשְׂרֵי - טוֹבֵלָת בְּיוֹם
13 אֶחָד עֶשֶׂר וּמִשְׁמֶרֶת אוֹתוֹ, שְׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחֵר
14 טְבִילָה - נִטְמָאוּ כָּל טִהְרוֹת שֶׁעָשְׂתָה וְנִטְמָא בּוֹעֵלָה,
15 אָף עַל פִּי שְׂאִינָהּ רְאוּיָהּ לְהִיּוֹת זָבָה גְדוֹלָה⁵³, כְּמוֹ
16 שְׂבָאֲרָנוֹ בְּעֶנְיֵן נִדָּה.

(49) הלכה זו היא המשך ההלכה הקודמת. והמדובר, באשה שראתה ביום אחד עשר. (50) מדרבנן, גזירה שמא יעשה כך כשתראה ביום עשירי או לפניו. (51) לטמא למפרע. (52) ואם תראה בו טמא בטומאת נדה משעת ראייתה ואילך. (53) שהרי ראייה שלישית תהיה ביום שנים עשר, אחר גמר תקופת זיבה. והטעם, מפני שכל זמן שלא עבר עליה יום בטהרה בתקופת הזיבה, דינה כזבה קטנה.

17 ט. זָב וְזָבָה גְדוֹלָה שֶׁטְּבָלוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי⁵⁴ שְׁלָחוּ,
18 כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ⁵⁵ - לֹא יִתְעַסְקוּ בְּטִהְרוֹת⁵⁶ עַד לְעֶרֶב;
19 שְׁמָא יָרְאוּ טִמְאָה וְיִסְתְּרוּ שְׂבָעַת יְמֵי הַסְּפִירָה,
20 וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטִּהְרוֹת טְמָאוֹת לְמַפְרָע⁵⁷. אָף עַל פִּי
21 שֶׁהֵן עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרָע⁵⁸ - אֵין מְטַמְּאִין
22 כְּלִי חָרָס בְּהִסָּט⁵⁹ מֵאַחֵר שֶׁטְּבָלוּ, אָף עַל פִּי שֶׁחֲזָרוּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"א ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשון לטומאה, וראשון אינו מטמא כלים, גזרה התורה שיטמא "בחיבורים", פירוש, בשעה שהוא נוגע בטומאה וגופו מחבר את הטומאה ואת הכלים. (12) שלא נאמר בו "יכבס בגדיו".

ג. כל הכלים¹³ שישארו למעלה מן הזב - הם הנקראין מדף¹⁴, והם כלם פכלים שהוא נוגע בהם, שהם ראשון לטמאה, ואין מטמאין לא אדם ולא כלים אכל מטמאין אכלין ומשקין, פשאר ולדות הטמאה. וטמאת מדף מדבריהם¹⁵.

(13) בהלכות הקודמות, מדובר בדברים שהם תחת הזב, אפילו מאה בגדים זה על זה ושכב על העליון, כולם אב הטומאה, ובהלכה זו מדובר בדברים שהם למעלה מן הזב, בלשון התלמוד: "עליונו של זב". מן התורה טמא רק הבגד שנגע בזב ונעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את הבגדים שעליו שלא נגעו בזב עצמו. (14) זבים פ"ד מ"ו. ופירש רבינו שם מלשון "ריחו נודף". והכוונה, כמו שריח נודף מרחוק, כך גם כאן מטמא את הבגדים המרוחקים מן הזב. (15) דברי חכמים, גזירותיהם. נדה ד, ב. וסובר רבינו, שהדרשה בגמרא שם לב, ב מהכתוב (ויקרא טו, י): "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" היא אסמכתא, כלומר, חכמים הסמיכו גזירתם על המקרא הזה (כסף-משנה).

ד. הזב¹⁶ והזבה והנדה והיולדת והמצרע שמתו - הרי הן מטמאין משפכ ומרפב אחר מיתתן כשהיו כשהן חיים עד שימוק הפשור. וטמאה זו מדבריהם¹⁷, גזרה שמה יתעלה אחד מאלו וידמו שמת והוא עדין לא מת. נמצא משפכו ומרפבו¹⁸ של אחר מיתה אב טמאה של דברי סופרים. אכל נכרי שמת - אינו עושה משפכ¹⁹, שהרי כשהוא חי אינו מטמא אלא מדבריהם²⁰, כמו שפארנו²¹.

(16) משנה, נדה סט, ב. (17) גמרא, שם. (18) שלא נגע בהם, אבל כשנגע בהם טמאים טומאת מת מן התורה. (19) פירוש, אינו מטמא משכב שאינו נוגע בו. שם. (20) ואין גזרים גזירה לגזירה, ברייתא שם. (21) למעלה פ"ב ה"י.

ה. כל מקום²² שאמה שומע טמאת משפכ ומרפב - אינו שוגע הטמא במשפכ או במרפב כשינשא עליהן, אלא אפלו היו אבנים גדולות למעלה מן הפלי העשוי למשפכ או למרפב ונשא הזב על האבנים למעלה²³ - נטמא המשפכ או המרפב ונעשה אב טמאה. אפלו אלה משפכ או מרפב זה למעלה מזה ואכן על העליון, וישב אחד ממטמאי משפכ ומושב למעלה מן האבן - נטמאו הכל²⁴. ואחד המשפכ הנוגע בארץ או המשפכ של מעלה אם נגע בו²⁵ בשעת שכיבתו - כל אחד מהן אב הטמאה. וכן אם היה אחד ממטמאי משפכ ומושב למטה ואבן על גביו, ואכלין ומשקין וכלים ואדם על גבי האבן זה למעלה מזה - פלן טמאין²⁶

טמא מרכב". אולי מדובר באוכף המיוחד לנשים שדרכן לירכב, כששתי רגליהן נמצאות בצד אחד של הסוס, וסובר רבינו שדינו כמושב).

ב. המשפכ והמרפב - כל אחד מהן אב מאבות הטמאות של תורה. מטמאין אדם וכלים במגע, ומטמאין את האדם במשא⁷. ומה בין משפכ למרפב? שהנוגע במשפכ, אם היה אדם ונגע בבגדים ובפשאר כלים עד שלא פירש ממטמאיו - הרי זה טמא⁸ ופשאר ראשון לטמאה; והנוגע במרפב - אינו מטמא בגדים ולא כלים אפלו בשעת מגעו. אכל הנושא את המשפכ או את המרפב - הרי זה מטמא בגדים ופשאר כלים בשעת נשיאתו עד שלא פירש ממטמאיו. ומגין שבטמאת מרפב חלק מגעו ממשאו ובמשפכ לא חלק? שהרי הוא אומר במשפכ: ואיש אשר יגע במשפכו יכבס בגדיו. ובמרפב הוא אומר: וכל המרפב אשר ירפב עליו וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב, ולא נאמר בו יכבס בגדיו. מלמד, שאינו מטמא בגדים בשעת מגעו. ונאמר: והנושא אותם יכבס בגדיו. אחד הנושא את המרפב או הנושא משפכ מטמא בגדים בשעת נשיאתו. נמצאת למד, שהזב והזבה והנדה והיולדת, ומשפכן ורפכן ומימי רגליהן, ודם נדה וזבה ויולדת וזובו של זב - כל אחד מאלו אב. ואדם שנגע באחד מכל אלו או נשאן - מטמא בגדים ופשאר כלים בשעת נגיעתו או בשעת נשיאתו, ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש⁹; שכל המטמא אדם - מטמא כלי חרש¹⁰, וכל שאינו מטמא אדם - אינו מטמא כלי חרש. הנה למדת, שכל טמא שנאמר בו יכבס בגדיו - הרי זה מטמא בגדים שוגע בהם¹¹ כל זמן שלא פירש ממטמאיו, ועושה אותן ראשון לטמאה כמותו. ומטמא פשאר כלים בבגדים, חוץ מפלי חרש, שאינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש אף על פי שעדין לא פירש. וכל טמא שלא נאמר בו יכבס בגדיו - הרי הוא עד שלא פירש פאחר שפירש, שאינו מטמא בגדים, מפני שהוא ולד, ואין צריך לומר שאינו מטמא אדם ולא כלי חרש. ולפיכך, הנוגע במרפב¹² אינו מטמא בגדים בשעת מגעו, והנושא את המרפב מטמא בגדים בשעת נשיאתו, כמו שפארנו.

(7) אע"פ שלא נגע, כגון שהרים קרש שטומאה מונחת עליו, וכן אם הניח כלי כבד על קצה הקרש מזה, ומפני כובדו עלה למעלה קצחו השני, שהטומאה עליה. ראה לקמן פ"ח ה"ב. (8) משנה, כלים שם. (9) תורת כהנים פרשת מצורע פ"ב פרשתא ב ה"א: "בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס". כלים אחרים למדו שם מהכתוב, שמיטמאים כבגדים שעל הזב. (10) זבים פ"ה מ"א. (11) ולא רק את הבגדים שהוא לבוש, ואע"פ שהנוגע הוא

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) יבאר שבחמישה דברים הזב מטמא מרכב ומושב, וכיצד. שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים, וכיצד. זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב משכב ומושב.

- א. הזב²¹ מטמא את המשכב והמושב והמרכב²² בחמש דרכים: עומד, יושב, שוכב, נתלה ונשען²³. פיצד? כלי העשוי למשכב או למושב או למרכב, אפלו היה תחת האבן, אם עמד אחד ממטמאי משכב על האבן או ישב עליה או שכב או נשען עליה או נתלה בה, הואיל ונתנשא על הפלי הזה מכל מקום – נטמא ונעשה אב טמאה. וכל אחד מחמשה דרכים אלו הוא הנקרא מדרס²⁴ בכל מקום.

(2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "טמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "טמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. (3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מניין? תלמוד לומר "טמא יטמא" – ריבה. (4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם הכולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס.

- ב. וכן המשכב והמרכב²⁵ מטמאין את האדם בשבעה דרכים: בחמשה דרכים אלו שמינינו, ובמגע ובמשא. פיצד? משכב או מרכב שדרס²⁶ עליו הזב ונטמא במדרס – הנוגע בו או הנושא טמא. וכן היושב עליו או העומד או השוכב או הנתלה או הנשען, אף על פי שהיה אבן מבודלת בין הטהור ובין המדרס – הרי זה נטמא. שנאמר: והישיב על הפלי אשר ישב עליו הזב. מפי השמועה למדו, שמקום שהזב יושב ומטמא, אם ישב שם הטהור – נטמא²⁷. מה הזב מטמא מרכב ומושב שתחת האבן, אף הטהור מתטמא מן המשכב או המרכב שהוא מתחת האבן, אף על פי שאין הזב שם²⁸ על המשכב. ואדם זה שהוא למעלה מן המדרס מטמא בגדים כל זמן שלא פירש ממטמאי, כמו שבארנו.

(5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. (6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. (7) את הכלי ישיב, ששכב או שרכב עליו. (8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה

- 1 וראשון לטמאה²⁷. ואחד פלי או אכל ומשקה או
- 2 אדם הנוגע בזב, או פלי או אכל ומשקה או אדם
- 3 שהוא למעלה על האבן שעל גביו – הכל ולד
- 4 טמאה, ואינו מטמא לא אדם ולא פלים; חוץ מן
- 5 האדם שעל גבי הזב, שעד שלא פירש ממטמאי
- 6 מטמא שאר פלים, כמו שבארנו²⁸.

(22) כלים פ"א מ"ג. (23) ומפני כובדן הרב, אין כובדו של הזב מורגש על המשכב. (24) טומאת זו נקראת "אבן מסמא" (שם). ופירש רבינו שם: כמו (דניאל ו, יח): והיתית אבן חדה ושמת על פום גובא (ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר טהרות, אות ו). (25) באבן. פיסקא זו באה ללמדנו, שלא תטעה לומר: כשם שאבן אינה חוצצת בפני הטומאה והיא חודרת לכל המשכבות שתחתיה, כך אורר אינו חוצץ וכשהזב שוכב על גבי סדין תלויה באויר למעלה מהם – נטמאו. ורבינו מוסיף וכותב "בשעת שכיבתו" להשמיענו, שהכוונה לנגיעה דרך שכיבה או ישיבה, אבל נגיעה באחד מאיבריו אינו מטמא אלא זה שנגע בו ונעשה ראשון. (26) זבים פ"ה מ"ב: כל הנישא על גבי הזב – טמא. (27) כדן עליונו של זב. (ראה למעלה ה"ג, וראה 'תוספות יום טוב' זבים פ"ה מ"ב, שמקיים את הגירסה: "מלמעלן, מטמאים אחד ופוסלים אחד". פירוש, אלה שהיו למעלה מן הזב מטמאים אוכלין ועושים אותם שני, והם פוסלים את התרומה שנעשית שלישי). (28) למעלה ה"ב.

- 7 ו. האכלים והמשקין והפלים שאינן עשויים לא
- 8 למשכב ולא למושב ולא למרכב שהיו למטה, וישב
- 9 הזב וכיצא בו²⁹ עליהם למעלה ולא נגעו בהן – פלן
- 10 טהורין³⁰. אבל אם היה האדם למטה והזב למעלה,
- 11 אף על פי שאינו נוגע בו – הרי זה טמא משום נושא
- 12 זב³¹, בכל נושא דבר שמטמא במשא, שהנושא
- 13 ראשון לטמאה³². הא למדת, שכל שהיה למעלה
- 14 מן הזב – טמא. בין אדם, בין פלים העשויין למשכב
- 15 ולמושב ולמרכב בין שאר כל הפלים, בין אכלים
- 16 בין משקין. הפל ראשון לטמאה. וכל שהיה למטה
- 17 מן הזב ולא יגע בו – טהור, חוץ מן האדם או פלי
- 18 העשוי למשכב או למושב או למרכב; אלא שהאדם
- 19 ראשון, והפלים העשויים למושב או למשכב או
- 20 למרכב אב הטמאה, כמו שבארנו³³.

(29) זבה, נדה ויולדת. (30) שבת נט, א: יכול כפה סאה וישב עליה וכו' יהא טמא? תלמוד לומר (ויקרא טו, ו): "אשר ישב עליו הזב וכו' יטמא" מי שמיוחד לישיבה. (31) אבל כלים אינם מיטמאים במשא. (32) אם פירש מן הטומאה, אבל כל זמן שלא פירש – דינו כאב הטומאה ומטמא כלים (ראה למעלה ה"ב). (33) כמה פעמים בפרק זה.

24 אַרְבַּע רִגְלֵי הַמָּטָה - בָּלֵן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינָה
25 יְכוּלָה לַעֲמֹד עַל שְׁלֹשׁ.

24 ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת בזה השגת הראב"ד שם.

26 ו. הִיָּה רוֹכֵב עַל גְּבִי בִּהְמָה²⁵ וְאַרְבַּעַת מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת
27 אַרְבַּע רִגְלֵיהָ - בָּלֵן טְהוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁבִּהְמָה יְכוּלָה
28 לַעֲמֹד עַל שְׁלֹשׁ, וְנִמְצְאָת הִרְבִּיעִית מְסִיעַ, וּמְסִיעַ
29 אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ²⁶; וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לְהִיּוֹת
30 מְסִיעַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים²⁷ אִי זֶה וְאִי זֶה רִגְלָהּ הִיא
31 שְׁלֹא הִיָּתָה נִשְׁעָנָה עָלֶיהָ - הִרִי לֹא הִחֲזִיקָה טְמֵאָה
32 בְּאַחַת מֵהֶן, וּלְפִיכָךְ בָּלֵן טְהוֹרוֹת²⁸. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה
33 מִשְׁכָּב אֶחָד תַּחַת שְׁתֵּי יָדֵי הַבְּהֵמָה אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי
34 רִגְלֶיהָ אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרִגְלָהּ - הִרִי זֶה טְמֵא, שְׁהִרִי
35 וְדַאי נִשָּׂא הָזָב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שְׂאִין הַבְּהֵמָה יְכוּלָה
36 לַעֲמֹד עַל שְׁתֵּים.

25 בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. 26 וכל רגל נידונה כמסייע. ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת זג, א. 27 מלשוננו משמע שאנו מטהרים מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. 28 אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש].

37 ז. יֵשֵׁב הַטְּמֵא עַל קוֹרֵת בֵּית הַבַּד²⁹ - כָּל הַפְּלִים
38 שֶׁבַּעֲקָל³⁰ טְמֵאִים, שְׁהִרִי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה³¹.
39 אֲבָל אִם יֵשֵׁב עַל מִכְבֶּשׁ³² שֶׁל פּוֹבֵס - הִרִי הַפְּלִים
40 שֶׁתַּחַת לֹחַ הַמִּכְבֶּשׁ³³ טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַפּוּי,
41 וְנִמְצְאָת מִשְׁעָנָה הַמִּכְבֶּשׁ עַל רִגְלָיו³⁴, לֹא עַל הַפְּלִים
42 שֶׁתַּחְתָּיו; שְׂאֵם יִרְצָה אָדָם לְהַכְנִיס סִכִּין וְכִיּוֹצֵא בָּהּ
43 בֵּין הַפְּלִים שֶׁתַּחַת הַמִּכְבֶּשׁ וּבֵין הַמִּכְבֶּשׁ - מִכְנִיס,
44 אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.

29 מעבדה לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבידה. 30 סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט קצת שמן. 31 והזב נישא עליהם. 32 שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. 33 הכסף משנה מפרש, שהכובס מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא ישב

כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". 9 שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם).

1 ג. אֵין הָזָב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שְׂנִישָׂא רַבּוֹ¹⁰ עַל
2 הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמוֹשָׁב אוֹ עַל הַמָּרְכָב. וְכֵן הַטְּהוֹר
3 שְׁדָרְס עַל מִדְרָס הָזָב אֵינוֹ מְטַמֵּא מִחֲמַת הַמִּדְרָס
4 עַד שְׂנִישָׂא רַבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ¹¹, הוֹאִיל
5 וְלֹא נִגַּע¹² - הִרִי זֶה טְהוֹר. בִּיצֵד? מִקְצַת טְמֵא עַל
6 הַמִּשְׁכָּב¹³ וּמִקְצַת הַטְּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב¹⁴ -
7 הַמִּשְׁכָּב טְהוֹר, וְהַטְּהוֹר שְׂנִישָׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טְהוֹרִין.
8 הַטְּמֵא שְׂנִישָׂא רַבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּשְׁכָּב¹⁵ אוֹ הַמָּרְכָב
9 - נְטֵמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ אוֹ הַמָּרְכָב כֻּלּוֹ. וְכֵן הַטְּהוֹר
10 שְׂנִישָׂא רַבּוֹ עַל מִקְצַת הַמִּדְרָס - נְטֵמָא, וְאֵף עַל פִּי
11 שְׁלֹא נִשָּׂא אֶלָּא מִקְצַת הַמוֹשָׁב¹⁶.

10 רוב גופו. 11 מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. 12 כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין המשכב או בין הטהור ובין המשכב. 13 שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. 14 על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. 15 המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. 16 חסר: על.

12 ד. זָב שֶׁהָיָה מְטֵל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מִנְחִין
13 לְאַרְבָּן¹⁷ - טְמֵאִים, שְׁהִרִי נִשָּׂא רַבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן¹⁸.
14 הִיוּ מִנְחִין לְרַחֲבָן¹⁹ - טְהוֹרִין, שְׁהִרִי לֹא נִשָּׂא רַבּוֹ עַל
15 כָּל אֶחָד מֵהֶן²⁰. וְאִם יֵשֵׁן עָלֵיהֶם - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף
16 טְמֵאִים, שְׂמָא נִתְהַפֵּף²¹ עָלֵיהֶם וְנִמְצָא רַבּוֹ עַל כָּל
17 אֶחָד. הִיָּה מְטֵל עַל שֵׁשֶׁה כְּלִים הַעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב,
18 שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וְשְׁתֵּי רִגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרִאשׁוֹ עַל
19 אֶחָד, וְגוֹפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טְמֵא מְשׁוּם מִשְׁכָּב²² אֶלָּא
20 זֶה שֶׁתַּחַת גּוֹפוֹ, שְׁהִרִי נִשָּׂא רַבּוֹ עָלָיו. עֲמֹד עַל שְׁנֵי
21 מִשְׁכָּבוֹת, רִגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרִגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשְּׁנִי -
22 שְׁנִיָּה טְמֵאִין²³.

17 והוא שוכב לרוחבן. 18 שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. 19 והוא שוכב לאורכן. 20 אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. 21 ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של ישן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפסקא: "ונמצא רובו על כל אחד". 22 אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. 23 שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים.

23 ה. הִיָּה יוֹשֵׁב עַל גְּבִי הַמָּטָה וְאַרְבַּעַת מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת

יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. (40) בגד עם שרוולים. (41) כמו טליתות של מצוה שלנו. (42) ילקוט גדול מחזיק חמשה קבים (הקב אחד משה בסאה) והרועה נותן שם חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. (43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. (44) מפרק כב ואילך.

יום חמישי י"ג ניסן ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) יבאר אם הסיטה הטומאה את האדם וחומר בהיסט הזב ממגעו, ודין זב שהכניס ידו לאויר כלי חרס, ואם היה קנה אחוז בקמטו והסיט, אם היה הקנה בקמטו של טהור והסיט, הזב בכף מאזנים וכלי משכב ומושב בכף שנייה, הזב והטהור שישבו על הספסל או עלו באילן או שהגיפו שניהם הדלת, ודין העלו זה את זה מהבור או שהיו מפשילים בחבלים, וטהור שהיכה זב או איפכא, זב שנישא מקצתו על הטהור או בהיפך.

א. כָּבֵד בְּאֶרְצוֹ בַּתְּחִלַּת סֵפֶר זֶה, שָׁאם הִסִּיט³ הָאָדָם
אֶת הַטְּמֵאָה שֶׁהִיא מְטֵמְאָה בְּמִשָּׁא - נִטְמָא מִשּׁוּם
נוֹשָׂא; אָבֵל אִם הִסִּיטָה הַטְּמֵאָה אֶת הָאָדָם - לֹא
נִטְמָא.⁴

(2) בהלכות טומאת מת פ"א ה"ו. (3) הזיז ממקומו.
(4) בכל הטומאות חוץ לזב וחבריו. ראה הלכה ב.

ב. אֵין בְּכָל אַבּוֹת הַטְּמֵאוֹת כֵּלָן טְמֵאָה, שָׁאם תְּסִיט
אֶת הָאָדָם הַטְּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטְּהוֹר תְּטַמֵּא אוֹתָן,
אֵלָא הֵזֵב אוֹ חֲבֵרָיו⁵ בְּלִבָּד. וְזוֹ הִיא הַטְּמֵאָה הַיִּתְרָה
בְּזָב שֶׁלֹּא מְצִינוּ כְּמוֹתָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה,⁶ שָׁאם הִסִּיט
אֶת הַטְּהוֹרִין - טְמֵאִין. פִּיעֵד? הִיִּתָּה קוֹרָה מְטִלָּת
עַל רֹאשׁ הַגֶּדֶר, וְאָדָם טְהוֹר אוֹ כָּלִים, אֶפְלוּ כָּלִי
חֲרָס⁷, עַל קִצְתָּהּ, וְהִנִּיד הֵזֵב אֶת הַקֶּצֶה הַשְּׁנִי, הוֹאִיל
וְנִתְּנָדְנוּ מִחֲמַת הֵזֵב - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּגַּע בָּהֶן
וְטְמֵאִין וְנִעְשׂוּ רֹאשׁוֹן לְטְמֵאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיף
לֹמַר, שָׁאם נִשָּׂא הֵזֵב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכְּלִים -
שֶׁטְמֵאָן. וְאֶחָד זָב וְזָבָה נִדָּה וְיִוָּלְדַת בְּכָל הַדְּבָרִים
הָאֵלּוּ. הִנֵּה לְמַדְמָה, שֶׁהָאָדָם הַטְּהוֹר שֶׁהִסִּיט אֶת הֵזֵב
- נִטְמָא מִשּׁוּם נוֹשָׂא זָב; וְהֵזֵב שֶׁהִסִּיט אֶת הַטְּהוֹר,
בֵּין אָדָם בֵּין כָּלִים, אֶפְלוּ כָּלִי חֲרָס - טְמֵאִין, מִפְּנֵי
שֶׁהִנֵּדַת הֵזֵב לְאַחֲרִים כְּאֵלּוּ נִגַּע בָּהֶן.⁸

(5) זבה, נדה ויולדת מן התורה. וגוי וגויה מדרבנן. שבת פג,
א. (6) שם: "שלא מצינו לו חבר בכל התורה". (7) שאינו
מטמא בנגיעה בדפנו החיצון, אלא בנגיעה בתוכו באוירו,
אע"פ שלא נגע בדפנו כלל. ב'תורת כהנים' פרשת זבים
פרק ד פרשתא ג ה"ב, שנינו: מאחר שלמדנו שאין מטמאים
אותו (את כלי חרס) אלא מאוירו, מה תלמוד לומר (ויקרא
טו, יב): "וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר"? מגע שהוא
ככולו, הוי אומר זה היסטו. והטעם, שכל הכלי, לרבות
תוכו, זו ממקומו. (8) כלומר, אע"פ שהסיטו בלי נגיעה,
דינו כאילו נגע והסיט ומטמא כנושא.

על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח
עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. (34) רגלי המכבש.

ח. זָב שְׁדָרְס³⁵ עַל כָּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב
אוֹ לְמִרְכָּב, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא רֹאֵי לְמִשְׁכָּב, הוֹאִיל וְלֹא
נִגַּע בּוֹ - הָרִי זֶה טְהוֹר; שֶׁהָרִי אוֹמְרִים לוֹ: עֲמֵד וְנַעֲשֶׂה
מְלֹאכְתָּנוּ בְּכָלִי זֶה. פִּיעֵד? כָּפָה סָאָה³⁶ וְיֵשֵׁב עָלֶיהָ,
כָּפָה עֲרֵבָה³⁷ וְיֵשֵׁב עָלֶיהָ, אוֹ שִׁישֵׁב עַל פְּרֻכָּת אוֹ עַל
קָלַע³⁸ שֶׁל סְפִינָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִים.
שֶׁנֶּאֱמָר: אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו - הַמֵּיחָד לִישִׁיבָה, לֹא
שְׂאוֹמְרִים לוֹ: עֲמֵד וְנַעֲשֶׂה מְלֹאכְתָּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁכָּלִי זֶה
לֹא נַעֲשֶׂה לִישִׁיבָה. הִיָּה הַכְּלִי מְשֻׁמָּשׁ לִישִׁיבָה עִם
מְלֹאכְתּוֹ שְׁעוֹשָׂה לָהּ - הָרִי זֶה מְטֵמְאָה בְּמִדְרָס.
כְּגוֹן הָרִידִיד³⁹ וְהַחֲלוּק⁴⁰ וְהַטְּלִית⁴¹ וְהַתְּרַמְלָה⁴²
וְהַחֲמַת⁴³, אָף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא נַעֲשֶׂה
מִתְחִלָּה לְמִשְׁכָּב - הָרִי הוּא מְשֻׁמָּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב עִם
מְלֹאכְתּוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכַהֲלָכוֹת כָּלִים⁴⁴
אֲבָאָר כָּל הַכָּלִים הַמְטַמְּאִין בְּמִדְרָס וְכָלִים שְׂאִין
מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס. וְאֵי זֶה כָּלִי רֹאֵי לִישִׁיבָה, וְאֵי זֶה
רֹאֵי לִשְׁכִּיבָה, וְאֵי זֶה רֹאֵי לְרִכִּיבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"זב שדרס על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או למרכב.
הרי זה טהור שהרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו".

הנה יש בזה הוראה ועצה נפלאה בעבודת ה': כשבא היצר
הרע אל יהודי "אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו" כי הרי
הוא טוען שבא בשליחותו של הקב"ה ולהיותו "ירא
שמים" הרי הוא ממלא את תפקידו, אומרים לו הן אמת
שיש לך תפקיד ושליחות, אבל מכיון שגם לנו יש תפקיד
ושליחות "אני נבראתי לשמש את קוני" אומרים אנו לך
"עמוד ונעשה מלאכתנו" ואיך יכול להפריענו. כי כשיהודי
חי עם הרגש תמידי ש"אני נבראתי לשמש את קוני" אין
יצה"ר יכול להפריע לו, שהרי אומר לו "עמוד ונעשה
מלאכתנו" וכפסק הדין "הרי זה טהור". ויש להוסיף שאין
אומרים לו "רד" או "הסתלק" וכד' אלא "עמוד" כי שלילה
זו היא באופן של עמידה ועליה גם אצל היצה"ר עצמו,
שהרי תכליתו אינו לבלבל את היהודי מעבודתו אלא
שיתגבר עליו וינצחו זוהי העליה בשבילו.

(עלפי י"ן מלכות' טפר המדע סימן לד')

(35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו הלכה ו. כאן הוסיף ביאור
והדגשה, שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם
כך אינו מטמא משום משכב. (36) כלי מיוחד למדוד בו
תבואה וקטניות. (37) עשויה ללוש בה בצק.
(38) מפרש. (39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות
לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורדידו". ובהלכות סנהדרין פרק
כ"ג הלכה ג כותב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של
עוף מעל רידי הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון
נשאו את רידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה,

1 וּכְאֵלּוּ עֲמַד עָלֶיהֶן. הָיָה בְּכַף שְׁנֵיהָ שְׁאָר הַפְּלִים²³
2 אוֹ אֶכְלִין וּמִשְׁקִין אוֹ אֲדָם, בֵּין שְׁפָרְעוּ הֵן בֵּין³¹
3 שְׁפָרַע הָזֵב - פֶּלֶן רֹאשׁוֹן לְטַמְאָה²⁴.³²

(20) זבים פ"ג מ"ה. (21) הכריע, ומתוך כך עלתה הכף
שהכלי עליה. (22) ולא כמשכב ומושב, שהם אב
הטומאה. והנימוק, מפני שהם למעלה מן הזב (ראה למעלה
פ"ז ה"ג). במשנה שם, כתוב: "טהורים". ופירש רבינו, וכן
כל מפרשי המשנה שהם טהורים מטומאת מדרס, אבל
טמאים כעליונו של זב. (23) שאינם ראויים למשכב
ומושב (ראה למעלה פ"ו ה"ו). (24) מדין היסט או מדרס,
במשנה (שם מ"ז) כתוב רק "אוכלין ומושקין", ויובן
שהוא-הדין לאדם וכלים.

33 ז. הָזֵב וְהַטְּהוֹר²⁵ שֶׁיָּשְׁבוּ עַל הַסֶּפֶסֶל אוֹ עַל הַנֶּסֶר²⁶
34 בְּזֶמֶן שֶׁהֵן מִחֲגִירֵין²⁷, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן שֶׁכָּחוּ רַע,
35 וְהוּא הָאֵילָן שְׁאִין בְּעֵבִי עָקְרוּ פְּדִי לְחֹק רִבְעֵי הַקֶּבֶץ²⁸,
36 אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסִפָּה²⁹ שֶׁפָּחָה רַע, וְהוּא שְׁנִחְבָּא בָּהָ³⁰
37 וְדוֹחַק אוֹתָהּ תּוֹזוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּסֶלֶם מִצְרֵי³¹ שְׁאִינוֹ
38 קְבוּעַ בְּמִסְמָר, אוֹ שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּכֶשׁ³² וְעַל הַקְּוֶרָה
39 וְעַל הַדֵּלֶת בְּזֶמֶן שְׁאִינוֹ מִחֲבֵרִין בְּטִיט - הָרִי זֶה
40 טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְּנִין בָּהֶן, וּכְאֵלּוּ הִסִּיט הָזֵב
41 אֶת הַטְּהוֹר³³ שֶׁעָמַד. אֲבָל אִם יָשְׁבוּ³⁴ בְּסִפָּה גְּדוּלָּה
42 שְׁאִינָה יְכוּלָּה לְהִסִּיט בָּאֲדָם³⁵, אוֹ עַל הַנֶּסֶר אוֹ עַל
43 הַסֶּפֶסֶל בְּזֶמֶן שְׁאִינֵם מִחֲגִירֵין, אוֹ שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן
44 וּבְסִפָּה שֶׁפָּחָן יָפָה, אוֹ בְּסֶלֶם מִצְרֵי הַקְּבוּעַ בְּמִסְמָר,
45 אוֹ בְּכֶכֶשׁ וּבְקוֹרָה וּבְדֵלֶת שְׁמִחְבָּרִים בְּטִיט, אֲפִלּוּ
46 עָלוּ מִצַּד אֶחָד - הָרִי זֶה טְהוֹר.

(25) שם פ"ג מ"א. (26) קרש. (27) מתנדנדים כאדם חגור.
(28) אם יחקקו תוכו עד שיישאר דופן דק מאוד, לא יגיע
חללו לגודל רובע הקב (בבא מציעא קה, ב). (29) ענף,
מלשון הכתוב (שופטים ט, מט): איש שוכה. (30) בגמרא
שם אמרו: שנחבאת באחוזיונה (הגהות הב"ח שם), ופירשו
רש"י ו'תוספות' כשאוחזים אותה בכף היד כולה נחבאת בה
ואינה נראית. ורבינו מפרש "כשאוחז בה והיא נחבאת בתוך
ידו וכופף אותה, היא מזזת אותו" (לשון הכסף-משנה),
פירוש, היד מזיזה את הענף. (31) סולם קטן, ואם אינו
קבוע במסמר הוא מתנועע אילך ואילך. (32) קרש
שמניחים ראשו אחד על הספינה וראשו השני נוגע בחוף,
והוא משמש גשר לעבור עליו מן הספינה ליבשה.
(33) כלומר, אפילו אם הכריע הזב ומתוך כך התרומם הצד
שהטהור יושב עליו, גם כן טמא משום היסט, ומכל-שכן
אם כרע הטהור, שאז בגדיו נעשו אב הטומאה כמדרס הזב,
כמבואר בהלכה ו. [בזה מסולקת תמיהת בעל החזון-איש
שהקשה למה כתב רבינו: "וכאילו היסט הזב את הטהור"
ולא להיפך, ולא מצא יישוב מניח דעתו]. (34) זבים פ"ג
מ"ג. (35) כלומר, ע"י אדם, אינה זזה כשאדם עולה עליה.

47 ח. זֵב וְטְהוֹר³⁶ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִגִּפְיִין³⁷ אֶת
48 הַדֵּלֶת אוֹ פוֹתֵחִין - הָרִי זֶה טְהוֹר³⁸. הָיָה אֶחָד מִגִּיף
49 וְאֶחָד פּוֹתֵחַ - נְטִמָּא³⁹. הָעָלוּ זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר:

1 ג. חֲמֵר בְּהֶסֶט הָזֵב מִמַּגְעוֹ: שְׁאֵם נִגַּע בְּכָלִי חֲרָס
2 הַמִּקְּחָה צְמִיד פְּתִילִי - טְהוֹר⁴⁰, וְאֵם הִסִּיטוּ - טַמְאָהּ.
3 וְכֵן כָּלִי חֲרָס שֶׁהוּא נְכוּב⁴¹ כַּכְדוֹר וְעֵדִין לֹא נִצְשָׁה
4 לוֹ פֶּה, כְּמוֹ אֲלַפְסִין אִירָנוֹת⁴², אִם הִסִּיטָן הָזֵב -
5 טַמְאִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין בְּאֵהֶל הַמֶּת, שֶׁהָרִי
6 הֵן בְּכָלִי חֲרָס הַמִּקְּחָה צְמִיד פְּתִיל שֶׁפָּתְחוּ סָתוּם. וְכֵן
7 מַחֲט שֶׁהָיְתָה בְּלוּעָה⁴³ בַּתּוֹף הָעֵץ וְטַבַּעַת הַבְּלוּעָה
8 בַּתּוֹף הַלְבָנָה, וְהִסִּיט הָזֵב אֶת הָעֵץ אוֹ הַלְבָנָה -
9 נְטִמָּא הַפְּלִים הַבְּלוּעִים שֶׁפָּתוּכִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
10 בָּזָה.

(9) כיסוי מצומד, ואין בו מקום פתוח לאויר. (10) שם.
(11) חלול באמצעו. (12) עדיות פ"ב מ"ה: "שהן טהורות
באוהל המת, ומטמאות במשא הזב". ופירש שם רבינו:
מחבתות כפולות, וכך הן נעשות: עושים כדור חלול מטיט,
ואחרי שריפתו חותכים אותו באמצעו ומתחלק לשתי
מחבתות. והמדובר כאן לפני שנחתכו ואינן פתוחות לאויר.
(13) כלים פ"ט מ"ו. הכסף-משנה מעיר, שאלה טמאים גם
באוהל המת, ורק בלוע בגוף חי בלבד אינו מיטמא, ואם-כן
אין דינו דומה לדין אלפסין אירניות.

11 ד. זֵב שֶׁהִקְנִים יָדוֹ⁴⁴ אוֹ רִגְלוֹ לְאוֹרֵי כָּלִי חֲרָס,
12 הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הִנִּידוּ - הָרִי זֶה
13 טְהוֹר; שְׁאִין הַנֶּדֶה וְכִיּוּצָא בָּהּ מִטַּמְאִין לְאִיִּבְרִים.

(14) הכסף-משנה מציין מקור דין זה בשבת פב, ב: "נדה
אינה מטמאה לאיברים" (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ו
ה"ג, והשגת הראב"ד כאן).

14 ה. זֵב⁴⁵ שֶׁהָיָה קִנָּה אֲחוּזוֹ בַּתּוֹף קָמְטוֹ⁴⁶, וְהִסִּיט
15 וְהוּצִיא בְּקֶצֶה הַקִּנָּה אֲדָם אוֹ כָּלִי - הָרִי הֵן טְהוֹרִין.
16 שְׁנֵאמַר: וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הָזֵב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בְּמַיִם.
17 מִפִּי הַשְּׂמִיעָה לְמָדוּ, שֶׁהַפְּתוּב הַזֶּה מְדַבֵּר בְּהֶסֶט
18 הָזֵב⁴⁷, וְהוּצִיאָו בְּלִשׁוֹן נְגִיעָה⁴⁸ לֹמַר: מַה נְּגִיעָה -
19 בְּיָדָיו וְהַדּוּמָה לְיָדָיו מִשְׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֲצֵל
20 הַנְּגִיעָה, אִף הֶסֶטוֹ - עַד שֶׁיִּסִּיט בְּגָלוּי שְׁבִגּוּפוֹ, לֹא
21 שֶׁיִּסִּיט בְּבֵית הַסְּתָרִים. הָיָה הַקִּנָּה בְּקָמְטוֹ שֶׁל טְהוֹר
22 וְהִסִּיט בּוֹ אֶת הָזֵב - טָמֵא; שֶׁהִמְסִיט אֶת הַטַּמְאָה
23 כְּנוֹשָׂא אוֹתָהּ, וְכִשֶּׁם שֶׁהִנּוֹשָׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים -
24 טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּתְּחִלַּת סֵפֶר זֶה⁴⁹, כִּף הַמִּסִּיט
25 בְּבֵית הַסְּתָרִים - טָמֵא.

(15) מימרא של ריש לקיש, נדה מג, א. (16) בקמטים
שבעור הגוף, במקום שאינו מגולה לאויר. (17) שלא נגע
בטהור אלא הזיוז ממקומו באמצעות משהו אחר.
(18) שהרי אי-אפשר לנגוע במקומות הבלתי גלויים.
(19) בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ח.

26 ו. הָזֵב⁵⁰ בְּכַף מֵאֲזִנִּים, וְכָלִי הָעֵשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ
27 לְמִרְכָּב בְּכַף שְׁנֵיהָ כְּנָגְדוֹ: פָּרַע⁵¹ הָזֵב - הָרִי הֵן
28 כְּפִלִּים שֶׁנִּגַּע בָּהֶן⁵², שֶׁהָרִי הִסִּיטָן; פָּרַעוּ הֵן -
29 טַמְאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב וְנִעְשׂוּ אֵב, שֶׁהָרִי נִשְׁאָו הָזֵב

ר' שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ד ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג, שמשכב ומושב אינם מיטמאים ואינם מטמאים אלא כשנישא עליהם רוב גופו של האדם. ומשמיענו רבינו כאן, שאדם מיטמא, אפילו בחלק קטן מן הגוף של הזב ושל הטהור. (54) טומאת אבן מסמא. (55) הדברים המחזירים לגוף. לקמן מבואר מה הם חיבורים. (56) תוספתא זבים פ"ה ה"ג.

יום שישי י"ד ניסן ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) יבאר דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים והקיש עליו הזב והניד כלי, ודין כל דבר שנפל מכה הסיטו או מכוח הרעדה, ושאין מרכב ומושב מטמא אלא בנגיעה, ודין הזב והטהור שישבו בספינה או רכבו על החמור, הנדחק ברחיים שהגוי בתוכה.

א. דבר שהיה מחבר² בארץ או מסמר במסמרים: 23
אם היה כחו³ יפה וחזק, והקיש⁴ עליו הזב, ובעת 24
שהקיש הניד כלי או אכלין ומשקין מפת הבאתו או 25
שהפילן - הרי אלו טהורים⁵; ואם לא היה כחו יפה 26
וחזק אלא מתנדנד, והקיש עליו הזב, והפיל או 27
הניד בכת הבאתו פלים או אכלים ומשקין - הרי 28
אלו טמאין, וכאלו הסיטן, שהרי מפתו נפלו⁶. זה 29
הכלל: כל שנפל מפת הסיטו - טמא; מפת הרעדה 30
- טהור. פיצד? הקיש על אילן או סכה⁸ שפחן רע, 31
או על סלם מצרי שאינו קבוע במסמר, או על קורה 32
ודלת וכבש שאינם מחברים בטיט, או שהקיש על 33
הנגר⁹ על המנעול¹⁰ והמשוט¹¹, ובשעה שהקיש 34
הפיל אכלין ומשקין או פלים, אפלו הנידן ולא נפלו 35
- הרי אלו טמאים. אבל אם הקיש על אילן או על 36
סכה שפחן יפה, או על סלם מסמר, או על כבש או 37
על דלת או קורה המחברים בטיט, או על המריש¹², 38
או על התנור, ובשעה שהקיש הניד פלים או אכלין 39
ומשקין, אפלו הפילן - הרי אלו טהורין. וכן כל 40
פיצא באלו. 41

(2) זבים פ"ד מ"ב. (3) של הדבר המחובר ואינו מתנדנד. 2
(4) דפק. (5) מפני שההנדה נגרמה בעקיפין ע"י רעידת 3
הקרקע, וזה נקרא כוח כוחו ואינו מטמא (רש"י עירובין לה, 4
א. ראה פירוש רבינו למשנה שם, ויש להניח שגם הוא 5
התכוון לדברי רש"י). (6) הדפיקה הנידה ישירות את 6
הכלים שלא היו מחוברים יפה. (7) תוספתא, זבים פ"ד 7
ה"ה. (8) ראה למעלה פ"ח הערה כז. (9) יתד התקועה 8
באסופה אחורי הדלת. (10) של הדלת. (11) של ספינה. 9
כל אלה אינם מחוברים יפה, ודפיקה קלה מרעידה אותם 10
ישירות. (12) קורה עבה שעליה מונחים ראשי קורות 11
הבית. 12

ב. תנור¹³ שהיתה הפת דבוקה בו, והקיש על התנור 42
ונפל כפר, אפלו היה תרומה¹⁴ - הרי זה טהור¹⁵. 43

1 אם הטמא העלה את הטהור - טמאהו מפני
2 שהסיטו⁴⁰; ואם הטהור העלה את הטמא - נטמא
3 במשאאו⁴¹, כמו שבארנו.

(36) שם מ"ב. (37) סוגרים. (38) כחכמים שם, ונימוקם:
מפני שהגפת הדלת או סגירתה היא מלאכה קלה, אין האחד
נתלה בחבירו (הרא"ש בפירושו למשנה). (39) מפני שזה
מושך לכאן והשני לכאן, נתלים זה על זה. (40) הזיז את
הטהור. (41) סתם טומאת משא היא כשהטהור נושא את
הטומאה, ואפילו לא הזיזה ממקומה, אלא היתה מנוחת
עליו (כך היא דעת רבינו, אולם רש"י ור"ש חולקים עליו),
או כשהגביה אותה אפילו כל שהוא (ראה הלכות טומאת
מת פ"א ה"ו), והסיט פירושו הזזה ממקומו, ובשניהם חמור
זב משאר טומאת המטמאות במשא, שהן מטמאות רק אם
הטהור הסיט את הטמא ולא להיפך, וזב מטמא גם כשהוא
הסיט או נשא את הטהור.

ט. זב וטהור⁴² שהיו מפשילין⁴³ בפתלים, אם היה 4
זה מושף אילן וזה מושף אילן - נטמא⁴⁴. היו 5
אורגין⁴⁵, בין בעומדין בין ביושבין, או טוחנין, או 6
פורקין מן החמור או טוענין: בזמן שמשאן כבד - 7
הרי זה טמא; ואם היה משוי קל - טהור⁴⁶. 8

(42) שם. (43) שזורים. (44) ובגדיו טמאים טומאת מדרס,
שהרי הטמא נשען על הטהור. (45) שם. (46) כשהמשא
קל אין האחד נשען על השני, אבל כשהמשא כבד הם
נשענים זה על זה באמצעות המשא.

י. טהור⁴⁷ שהיה מפה את הזב - הרי זה טהור⁴⁸, וזב 9
שהכה את הטהור - טמאהו; שאם ימשך⁴⁹ הטהור 10
- והרי הטמא נופל⁵⁰, ונמצא באלו נשען עליו⁵¹. 11
ולפיכך אף בגדי הטהור טמאין. 12

(47) שם. (48) פירוש, טהור מטומאת מדרס, אבל הוא
עצמו ובגדיו נעשו ראשון לטומאה מדין משא (הרא"ש
בפירושו שם). ראה לקמן הערה מט. (49) יעזוב את
מקומו, והמכה לא תגיע לגופו. (50) מעוצמת תנופת ידו.
(51) על הטהור העומד ומקבל את המכה. וכשהטהור מכה
את הטמא, הרי הטהור נשען על הטמא, ודינו כנושא את
הזב שאין בגדיו טמאים.

יא. זב שנשא⁵² מקצתו על הטהור או טהור שנשא 13
מקצתו על הזב - נטמא⁵³. פיצד? אצבעו של זב 14
שהניחה למעלה מן הטהור או הטהור שהניח 15
אצבעו למעלה מן הזב, אף על פי שיש ביניהן אבן 16
או קורה וכיוצא בהם - הרי זה טמא⁵⁴. וכן חבורי 17
הזב⁵⁵ שנשאו על הטהור או חבורי טהור שנשאו 18
על הזב - הרי זה טמא, וכאלו נשא כל אחד מהם 19
עצמו של חבירו. ואלו הם החבורים: השנים 20
הצפרנים והשער שלהן⁵⁶. ויראה לי, שטמאה זו 21
מדבריהם. 22

(52) שם פרק ה, מ"ב. (53) למדנו למעלה בפרק ז הלכה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ו ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב ר"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 זב³⁴ וכי יצא בו³⁵ - הרי בגדיו טמאין מדרס. באי זה
20 רחמים אמרו? ברחים שמנדינן את הקרקע עד
21 שעוקרין את העומד פאן³⁶ ודוחפין אותו מקומו.
22 ודבר ברור הוא, שטמא זה בסקפ, שפא נעקר
23 הטמא³⁷ ודרס על בגדי הטהור.

(32) תוספתא, טהרות פ"ו ה"ח. הלכה זו שנויה גם
בתוספתא, אהלות פ"ט ה"ג, אבל שם הגירסה "שאינן
עוקרים". (33) וחכמים גזרו שגויים מטמאים כזבים.
(34) בתוספתא שם, הגירסה: והנדה בתוכה. (35) ובה, נדה
ויולדת. (36) האדם העומד על יד הריחיים. (37) מכוחו
של הנדנוד.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

פרק עשירי

(1) יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו
ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר
אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות. ועם הארץ
שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ,
ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או
גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד
לדבר אחד או חבר שנחשד על הטהרות.

א. עם הארץ², אף על פי שהוא ישראל וישנו בתורה
ובמצות³ - הרי הוא בחזקת טמא, ובגדיו מדרס
לטהרות⁴. ואם נגעו בגדיו באכלין ומשקין - הרי הן
טמאין. ואם נגע בכלי חרס מאויר⁵ - טמאהו.
ושורפין את התרומה על מגעו, אף על פי שטמאתן
בספק⁶. ואינו נאמנין על הטהרות⁷, לפי שאינן
בקיאות בדקדוקי טהרות וטמאות. ולעולם הוא
בחזקה זו ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו
דברי חבירות⁸. ומה הן דברי חבירות שיקבל עליו?
שפא נזהר בטמאות שלא יטמא בהן⁹, ובטהרות
שלא יטמא אותם¹⁰, ויזהר בנטילת ידים ובטהרתן,
ושלא יקח מעם הארץ דבר לח¹¹, ולא יתארח
אצלו¹², ולא יארחו אצלו בכסותו¹³.

(2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם
כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירוש)
לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים
מתורה שלא נזהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו
להם "עם הארץ". (3) מקיים כל המצוות אפילו אותן
שנחשדו עליהן עמי הארץ. (4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי
עם הארץ מדרס לפרושים" (שנוהרים מלאכול חולין
שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב
נימק: שפא יטמא עליהם אשתו נידה. (5) כלומר, מתוכו
(ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא
טימאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון).
(6) וכלל בידנו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או
נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת

1 ואם היה חרס מן התנור מדבק בפפר¹⁶ שפפל, אפלו
2 היה חלין - הרי זה טמא¹⁷.

(13) תוספתא, שם. התנורים שבזמניהם היו עשויים כעין סיר
חרס גדול, ומסיקים אותם בפנים ואח"כ מדביקים שם את
הפת. (14) שמחמירים בטהרה. (15) מפני שהתנור כבד,
לא הונד הככר ישר מן הדפיקה. (16) הגר"א בתוספתא
שם, שהחרס היה מודבק בתנור, והזב דפק בחרס זה, וזה
לא כפירוש רבינו כאן. (17) במקרה זה, הרי נפל החרס,
וביחד עמו גם הככר, מכוח הדפיקה.

3 ג. אין המשפכ¹⁸ או המרכב מטמא בלים או אכלין
4 ומשקין אלא במגע בלבד; אבל אם היו בלים או
5 אכלים ומשקין למעלה מן המדרס¹⁹ או שהיה
6 המדרס למעלה מהן, אפלו לא הפסיק ביניהם אלא
7 ניר, הואיל ולא נגע בהן - הרי אלו טהורין²⁰. וכן
8 אם הסיט²¹ המשפכ את הלים או את האכלים
9 והמשקין - הרי אלו טהורין.

(18) בזבים פ"ה מ"ג, שנינו: "כל הנושא ונישא על המשכב
טהור, חוץ מן האדם". (19) מונח כולל משכב מושב
ומרכב. (20) שם מ"ה. (21) כגון שהמדרס והטהור היו
על כפי המאזניים והכריע המדרס. ראה פ"ח ה". נתבאר
כבר, שמסיט דינו כנושא.

10 ד. הזב והטהור²² שישבו בספינה קטנה היכולה
11 להמיט באדם אחד²³, או באסדא²⁴, או שרכבו על
12 גבי בהמה²⁵, אף על פי שאין בגדיהן נוגעין זה בזה
13 - הרי בגדי הטהור טמאים מדרס, וטמאתן בספק,
14 שפא דרס²⁶ הזב עליהן. וכן נדה שישבה עם
15 הטהור²⁷ במטה - בגדים טמאין מדרס²⁸, חוץ מכפה
16 שבראשה²⁹. וכן הבגדים שבראש הנס³⁰ שבספינה
17 טהורין³¹.

(22) שם פ"ג מ"א. (23) כשאדם אחד עולה עליה, הוא
מטה אותה ונכפפת תחתיו. (24) רפסודה (קורות מחוברות
יחד, ומשיטים אותן בנהרות). (25) דרכה של בהמה
לכופף את גבה תחת רוכביה. (26) פירוש, שפא הכריע
הטהור והגביה את הזב. ראה למעלה פ"ח ה"א וה"ב.
(27) צ"ל "הטהורה" (כת"י תימן). (28) שפא דרסה עליהם.
(29) של הטהורה, שאין לחשוש שפא דרסה עליה.
(30) התורן. (31) מדובר בזב וטהור שישבו בספינה קטנה,
שאמרנו למעלה שבגדי הטהור טמאים מדרס מספק, אבל
אלה שבראש התורן אין הזב יכול לדרוס עליהם, ולפיכך
טהורים. מקור דין זה במשנה שם בראש פרק ד: "רבי
יהושע אומר, נדה שישבה עם הטהורה במיטה, כיפה
שבראשה טמאה מדרס, ישבה בספינה, כלים שבראש הנס
שבספינה טמאין מדרס". וסובר רבינו, שרבי יהושע חולק
על המשנה שבפ"ג מ"א, שאינה מטמאת אלא את הבגדים
הנמצאים בצידו של הטמא בלבד, אבל לא את הנמצאים
במקום גבוה, ופסק כ'סתם משנה' (כסף-משנה).

18 ה. הנדחק³² ברחים שהעובד פוככים בתוכם³³ או

ריב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ו ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) תלמיד חכם. 22) בישיבת חכמי תורה. 23) שאין מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה.

ה. המקביל דברי חבירות - צריך לקבל בפני שלשה חברים. ובניו ובניו ביתו אינן צריכין לקבל בפני שלשה, מפני שהוא מלמדן ומרגילן בדרך טהרה. ואשת חבר ובניו ובניו ביתו ועבדיו - הרי הן פתח. וחבר שמת - אשתו ובניו ובניו ביתו בחזקת חברים עד שיחשדו²⁴.

24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות.

ו. אשת עם הארץ או בתו שנשאת לחבר, וכן עבדו שנמכר לחבר - הרי אלו צריכין לקבל עליהן דברי חבירות כבתחלה²⁵. אבל אשת חבר או בתו שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו שנמכר לעם הארץ - אין צריכין לקבל דברי חבירות כבתחלה²⁶.

25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה "בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל דברי חבירות, שהרי מעולם לא נזהרו בזה. 26) גם כאן הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסתיימת הלכה זו: "הרי הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר שמת ובניו ועבדיו.

ז. עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות, והיו לו טהרות פשהיה עם הארץ, ואמר: אני יודע ודאי שלא נטמאו, בזמן שנחשדו בהן אחרים²⁷ - הרי הן אסורות כמקדם²⁸; ואם הוא בעצמו נתעסק בהן - הרי הן מתרות לו²⁹ ואסורות לכל אדם³⁰. ונשאל החבר על טהרותיו ומורה בהן טהרה לעצמו, ואין חושדין אותו בכך³¹.

27) לא חברים והוא סומך על דבריהם שלא נטמאו. 28) אינו יכול לסמוך עליהם. 29) לעצמו נאמן. 30) אינו נאמן להתיר לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי חבירות. 31) שיטהר את הטמא.

ח. חבר שנעשה גבאי³² למלך או מוכסן³³ וכיוצא בהן - דוחין אותו מחבירות. פרש ממעשיו הרעים - הרי הוא ככל אדם, וצריך לקבל דברי חבירות כבתחלה³⁴.

32) לגבות מסים. 33) גובה מכס. 34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם".

ט. עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד - אינו חשוד אלא לאותו דבר. וכל החשוד לחמור - נחשד על הקל; לקל - לא נחשד לחמור.

י. חבר שנחשד³⁵ על הטהרות, כגון שמכר אכלין טמאין בחזקת שהן טהורין - הרי זה אינו נאמן לעולם, עד שיודע שחזר בתשובה גמורה³⁶.

טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמאה מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נידה. 7) לומר שלא נטמאו. 8) להיזהר בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נזהר בהם. 9) שלא לצורך. 10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. 11) שהוכשר לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא נתלחלו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא ימכור לעם הארץ לח ויבש. ורבינו השמיט דין זה מפני שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו משנה ו) שמותר. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזהו היא משנה אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת אוכלים הלכה ט. 12) שמא יגע בו או בבגדיו ויטמאהו. 13) שלפעמים יושבים עליה ושמא ישבה עליה אשתו נידה, כאמור למעלה.

ב. הפא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד מהן - אין מקבלין אותו. ראיינוהו שנוהג¹⁴ בצניעה בתוך ביתו¹⁵ - מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו עסקי טמא וטהרה; ואם לא ראיינוהו שנוהג בצניעה בביתו - מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו. ומקבלין אותו תחלה לטהרת הידים¹⁶, ואחר כך מקבלין אותו לטהרות¹⁷. ואם אמר: איני מקבל אלא לטהרת הידים¹⁸ - מקבלין אותו. קבל לטהרות ולא לידים - אף לטהרות אין מקבלין אותו. כשמקבלין אותו, חוששין לו¹⁹ כל שלשים יום עד שילמד ויהיה רגיל בטהרות; ואחר שלשים יום משקבל דברי חבירות הרי בגדיו טהורין, וכל אכליו ומשקיו טהורין, ונאמן על כל הטהרות, כשאר כל החברים, ואף על פי שאינו תלמיד חכם.

14) מנהגי חבירות. 15) במקום שאנשים מן החוץ אינם מתבוננים במעשיו ואין לחשוד בו שכוונתו לרמות. 16) שיטול ידיו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם ידיים הן שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. 17) להחזיק כל טהרותיו כטהרות של חברים. 18) מפני שעיקר אכילת חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שייר דבר אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששייר דבר שלם. 19) אין סומכים עליו מפני שטרם התרגל לשמור כהלכה.

ג. תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה, נאמנין ואינן צריכין לקבל דברי חבירות. אבל משתרחב בית המקדש נהגו כהנים סלסול²⁰ בעצמן, שלא יהו מוסרין טהרות אפלו לתלמידי חכמים עד שיקבלו עליו דברי חבירות.

20) מעלה יתירה.

ד. זקן²¹ ויושב בישיבה²² אינו צריך לקבל, שפכר קבל בשעה שישב²³.

סופרים, והאכלין הטמאין אין מטמאין אחרים אלא
מדבריהן³⁷, כמו שיתבאר. וכל החשוד על דבר -
נאמן להעיד בו לאחרים ולדון בו לאחרים. חזקה
היא, שאין אדם חוטא כדי שיהנו בו אחרים.

(37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון
לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים
ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה.

(35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר
שהוא כשר. (36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה:
"שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב
או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב".

1 יא. החשוד על השביעית או על התרומה שמכרן
2 לשם חלין - הרי זה חשוד על הטהרות; שהחשוד
3 על דבר של תורה - הרי הוא חשוד על דברי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

יום ראשון ט' ניסן ה'תשפ"ב

לו כנשה, ועל לא-תשימון עליו נשף, ועל ולפני עור לא
תמן מכשל³⁷. ובגמרא: "אמר אביי: מלנה עובר בקלן,
לנה עובר משום לא-תשיף ולפני עור לא תמן מכשל:
ערב ועדים אין עוברים אלא משום לא-תשימון עליו
נשף". והעובר על לא זה (המלוה בריבית) — אם היא
רבית קצוצה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצר" — את שיעורה
מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוציאים אותה מידו
ומחזירים לנה שממנו נלקחה הרבית.

יום שלישי י"א ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קצח.
המצוה הקצ"ח — הצווי שנוצטוינו לבקש רבית מן
הגוי ואז נלנהו, כדי שלא נעזור לו ולא נחנהו אלא
נזיקו, אפלו בהלואה ברבית שנתנה עליו כנה שהזנהו
מלעשותו עם ישראל, והוא אמרו יתעלה: "לנכרי
תשיף" (דברים כג, כא), לפי שבא לנו הפרוש המקביל
שנה צווי, לא רשות. והוא אמרם בספרי (פרשת כי תצא
שם): "לנכרי תשיף — זו מצות עשה; ולאחיד לא תשיף
— זו מצות לא-תעשה". וגם למצוה זו יש תנאים
(הגבלות) מדורבנן, שפיר נתבארו במסכת (בבא) מציצא
(ע:).

יום רביעי י"ב ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו.
המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען
ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
יאמר ב"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המקלף (פרשת
משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו
— חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני
אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
והכחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפירק ג' (מבבא)
קמא ובריש (בבא) מציצא ובפירק ח', וגם בפירק ה' ופירק

מצות לא תעשה רלו.

9 המצוה הרל"ו — האזהרה שהזהר גם הלנה מללות
10 ברבית. לפי שאלו לא בא לאו ללנה מללות ברבית הנה
11 אפשר לסבר שיהא המלנה עובר מפני שהוא חומס ואין
12 הלנה עובר, כי הוא רק הסכים להיות נחמס, והנה זה
13 דומה לאונאה שעובר המאנה, לא המתאנה. לפיכך בא
14 הלאו גם ללנה שלא ילנה ברבית, והוא אמרו יתעלה:
15 "לא-תשיף לאחיד נשף כסף נשף אכל" (דברים כג, כ),
16 ובא הפרוש: לא תנשף לאחיד. ובפרוש אמרו בגמרא
17 בבא מציצא (עה:): "לנה עובר משום לא-תשיף ומשום
18 ולפני עור לא תמן מכשל" (ויקרא יט, יד), כמו שנקבאר
19 בשנפיר אותה מצוה (לא תעשה רצט).

יום שני י' ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רלו.

21 המצוה הרל"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתעסק
22 בהלואה הרבית בין הלנה והמלנה, שלא נערב לאחד
23 מהם, ולא נעיד להם. ולא נכתב ביניהם שטר במה
24 שהסכימו עליו מעניי הרבית, והוא אמרו יתעלה:
25 "לא-תשימון עליו נשף" (שמות כב, כד). ולשון גמרא
26 בבא מציצא (עה:): "ערב ועדים אינם עוברים אלא
27 משום: "לא-תשימון עליו נשף", אף-על-פי שבא
28 במתעסקים ביניהם — הרי הוא כולל גם את-המלנה,
29 ולפיכך הנה המלנה ברבית עובר על ששה לאוין:
30 האחד — לא-תהיה לו כנשה, והשני — את-כספו
31 לא-תמן לו כנשה, והשלישי — ובמרבית לא-תמן
32 אכלך, והרביעי — אל-תקח מאתו נשף, והחמישי —
33 לא-תשימון עליו נשף, והששי — ולפני עור לא-תמן
34 מכשל. ושם אמרו: "ואלו עוברים בלא-תעשה: המלנה,
35 והלנה, הערב, והעדים; וחכמים אומרים: אף הסופר —
36 עוברים על בל-תמן, ועל בל-תקח ממנו, ועל לא-תהיה

- 1 ו' וּפָרַק ז' מִשְׁבּוּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזָרוֹת
2 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.
3 **יום חמישי י"ג ניסן ה'תשפ"ב**
4 **מצות עשה רמו.**
5 **הַמִּצְוָה הָרַמ"ו** — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין טוֹעֵן
6 וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
7 יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וְלִשְׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשֶׁת
8 מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֹב
9 — חֵיִיב שְׁבֹעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיּוּפֹל בֵּין בְּנֵי
10 אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה
11 וְהִכָּחָשָׁה. וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
12 קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפָרָק
13 ו' וּפָרַק ז' מִשְׁבּוּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזָרוֹת
14 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.

יום ש"ק ט"ו ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו.

- 25 **הַמִּצְוָה הָרַמ"ו** — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין טוֹעֵן
26 וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר
27 יֹאמֶר כִּי-הוּא זֶה" (שְׁמוֹת כב, ח). וְלִשְׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשֶׁת
28 מִשְׁפָּטִים שֶׁם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שִׁיּוּדָה בְּמִקְצֵת (חֹבֹב
29 — חֵיִיב שְׁבֹעָה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מָה שִׁיּוּפֹל בֵּין בְּנֵי
30 אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה
31 וְהִכָּחָשָׁה. וּבְכָר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפָרָק ג' (מִבְּבֵא)
32 קָמָא וּבְרִישׁ (בְּבֵא) מְצִיעָא וּבְפָרָק ח', וְגַם בְּפָרָק ה' וּפָרָק
33 ו' וּפָרַק ז' מִשְׁבּוּעוֹת. וּמַעֲנִין זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִפְּזָרוֹת
34 בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים בְּתַלְמוּד.
35

יום שישי י"ד ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו.

- 15 **הַמִּצְוָה הָרַמ"ו** — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין טוֹעֵן
16 וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגו' אֲשֶׁר

המשך מעמוד רכה

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

למדינה אסור — שנוהג בה דרך חול. הר גריזים — מקום מושבן של כותים. עת לעשות לה' — כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום — מותר להפר בו תורה.
אל המלך מצד זה, והללו - כותים הולכים אל המלך מצד זה, עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, אמר להם - שאל המלך את הכותים, מי חללו. אמרו לו, יהודים שמרדו בך. כיון שהגיע המלך למקום ושמו אנטיפטריס, זרחח החמה ופגעו שמעון הצדיק והמלך זה בזה. כיון שראה המלך לשמעון הצדיק, ירד מפרבטו והשתחוה לפניו. אמרו לו עבדיו, וכי מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה. אמר להם, דמות דיוקנו [מלאך בדמותו] של זה באה ומנצחת לפני בבית מלחמתי. אמר להם המלך לישראל, למה באתם. אמרו לו, אפשר - וכי יתכן שהבית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעורר - ירמו אותך עובדי כוכבים כדי להחריבו. אמר להם, מי חללו שהתעונו. אמרו לו, בותיים חללו שעומדים לפניך. אמר להם, הרי הם הכותים מסורין בידיכם להענישם כרצונכם. מיד נקבום בעקביהם, ותלאים בזנבי סוסייהם, והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הפרקנים, עד שהגיעו לחר גריזים - מקום מושבם של הכותים. כיון שהגיעו לחר גריזים, חרשוהו את המקום וזרעוהו ברישנין - מאכל בהמה, בדרך שפקשו הכותים לעשות לבית אלהינו. ואותו היום, עשאוהו יום טוב. הרי שמעון הצדיק לבש בגדי כהונה חוץ למקדש, ומשמע שהדבר מותר.

מתרצת הגמרא: אי בעית אימא, הבגדים שלבש שמעון הצדיק היו מאותן הראויין [מוכנים] לבגדי כהונה, אבל לא הוקדשו עדיין. ואי בעית אימא, אכן לבש בגדי כהונה ממש, והותר לו משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך' (תהלים קיט קכו) - כשבא עת שצריך לעשות דבר לשם ה', מותר להפר דבר תורה. אף כאן עת סכנה היתה, שרצו להחריב את בית המקדש.

יחזקאל פרק יט ויג

ו ויתהלך בתוך אריות כפיר היה וילמד לטרף טרף אדם אכל: ז וידע אלמנותיו ועריהם החריב ותשם ארץ ומלאה מקול שאגתו: ח ויתנו עליו גוים סביב ממדינות ויפרשו עליו רשתם בשחתם נתפש: ט ויתנהו בסוגר פתחים ויבאהו אל מלך בבל יבאהו במצודות למען לא ישמע קולו עוד אליהרי ישראל: (פ) י אמך כגפן בדמך עלמים שתולה פריה וענפה היתה ממים רבים: יא ויהיו לך מטות עזו אל שבטי מושלים ותנפה קומתו עליבין עבתיים וירא בגבהו פרב דליתיו: יב ותתש בחמה לארץ השלכה ורוח הקדים הוביש פריה התפרקו ויבשו מטה עזה אש אכלתהו: יג ועתה שתולה במדבר בארץ ציה וצמא:

רש"י

הקינה: בדמך. לשון דמיון ומשל, כלומר דומה אתה למי שהיתה אמו כגפן שתולה על מים: פוריה. כמו פורה ראש לשון עושה פרי: ממים רבים. על ידי מים רבים: (יא) מטות עזו אל שבטי מושלים. שלטונן תקיפין ומלכין גברין: עבותים. אילנות שענפיהן מרובין: (יב) ותתש. כל נתישה ונטיעה היא דבר המוטל בפזזור על פני כל הארץ: ורוח הקדים. נ"נ: הוביש פריה. שחט את בני צדיקהו:

(ז) וידע אלמנותיו. מענה את הנשים והורג את בעליהן, ויש פותרין אלמנותיו כמו ארמנותיו, וידע לשון פיגור והרס כמו וגבוה ממרחק יידע (תהלים קל"ח): ועריהם החריב. שנתן מס על הארץ לתת לפרעה בכל שנה כמו שנאמר (מ"ב ג): (ח) ויתנו עליו גוים סביב ממדינות. וישלח ה' בו את גדודי ארם ואת גדודי כשדים ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון (שם כ): ויתנו עליו גוים. ואיתכנסו: (ט) בסוגר. ת"י בקולרין: במצודות. להיות כלוא שם: (י) אמך כגפן. עוד זה מן

מצודת ציון

(ז) וידע. ענין שבירה כמו וידע בהם את אנשי סכות (שופטים ח): אלמנותיו. כמו ארמנותיו ובאה הלמ"ד במקום הרי"ש וכן התוציא מזורת (איוב לח) והוא כמו מזלות ובאה הרי"ש במקום הלמ"ד או יתכן שהוא שהוא מל' אולם: החריב. מל' חורבן: ותשם. מל' שממון: (ט) בסוגר. כבלים סגורים: במצודות. ענין מגדל גבוה וחזק כמו מצודת סלעים (ישעיה ג): (י) בדמך. כמו בדמותך והוא מל' דמות וצורה: שתולה. נטועה: (יא) מטות. מל' מטה ומקל: עזו. ענין חוזק: שבטי. מל' שבט ושרביט: עבותים. ענין קליעה וכן ענף עץ עבות (ויקרא כג): דליותיו. ענפיו הגדולים כמו לפנות דליותיו (לעיל ח): (יב) ותתש. ענין עקירה כמו ולא אתוש (ירמיה מב): הוביש. מל' יבש: התפרקו. ענין שבירה כמו ופרסיהן יפרק (זכריה יא): (יג) ציה. ענין שממון:

מצודת דוד

(ו) ויתהלך. הנהיג המלוכה בתוך מלכי המצרים ודומה להם: כפיר היה. מלך מושל וגבור: וילמד. הרגיל עצמו לטרורף טרף לעשוק העכו"ם עד שאכל גם בני אדם ר"ל שעשק גם את ישראל: (ז) וידע אלמנותיו. שבר והרס ארמנות בני עמו והחריב עריהם: ותשם. א"י והאנשים הממלאים אותה נעשו שממה מפחד קול שאגתו ולפי שהמשילו לכפיר אמר לשון הנופל בכפיר אריות המחריד בקול שאגתו: (ח) ויתנו עליו גוים. האומות מסביב ממדינות רבות נתנו עליו מוקש ופרשו עליו רשתם ונתפש בהשחת אשר עשו עליו ר"ל נלחמו בו ולכדו אותו כמ"ש וישלח ה' בו את גדודי כשדים ואת גדודי ארם וכו' (מ"ב כ"ד): (ט) ויתנהו בסוגר. הלוכדים אותו נתנהו ככבלים סגורים בשלשלאות והביאוהו אל מלך בבל לשהוא יביאם במצודות להיות כלוא שם למען לא ישמיע עוד קולו על הרי ישראל ר"ל דעתם היה להיות אסור במאסר לעולם

למען לא ימשול עוד בישראל ולא יפחידם בקול שאגתו (אבל באמת לא בא לבבל ולא ישב במצודות כי מת בדרך כמ"ש בירמיה): (י) אמך. בית מלכות דוד בכללה היתה כגפן בדמותה וכאילו יאמר אל מול כל אחד מהמלכים הנה בעבור דמות כ"א מכס תדמה בית המלכות לגפן הנטועה סמוך למים לבוא בה מרבית הרטיבות: פריה וענפה. פריה של הגפן וכן ענפה היתה גדילה מן המים הרבים אשר השקתה ר"ל הטובה והממשלה בא לה על כי היתה מזרע דוד: (יא) מטות עזו. ענפיה היו מטות עזו ומחוזק להיות מהן שבטי מושלים לדרות וללקות בהן את המורדים בהם ר"ל הממשלה היתה חזקה להכניע ולכבוש את כל הקמים למולה: ותגבה קומתו. גבהה בקומה: על בין עבותים. על הסעיף העליון והוא האמצעי העומד בין העבותים הם הענפים המתפשטים הקלועים אלה באלה ור"ל קומת הגפן עלה למעלה על כל הסעיפים העליונים מכל האילנות: וירא בגבהו. בעבור רוב גבהו היה נראה למרחוק עם רוב דליותיו הגבוהים והגסים ר"ל גדלה ממשלתה על ממשלת כל המלכים והיתה מפורסמת בעולם ברוב הגבורה והכח: (יב) ותתש בחמה. והנה הגפן הזאת נעקרה ממקומה בחמה רבה והושלכה לארץ: התפרקו. נשברו ויבשו ענפים שהיו כמטות חזקות: אכלתהו. שרף כל אחד מן הענפים ור"ל הנה המלוכה נעקרה והושפלה לארץ והאזיר עשק כל טובתה והשפיל ממשלתה: (יג) שתולה במדבר. הגפן הזאת נטועה היא במדבר בארץ ציה וצמאון לא ימצא שם מים להשקותה ר"ל עתה נפסק כל הטובה:

דברי הימים א פרק ב – הטז

ה בְּנֵי־פֶרֶץ חֲצֹרֹן וְחֶמּוּל: (ס) וּבְנֵי זֶרַח זְמֹרִי וְאִיתָן וְהִימָן וְכִלְכַּל וְדָרַע כָּלֶם חֲמִשָּׁה: (סז) וּבְנֵי פֶרְמִי עֶכָר עֹכָר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מַעַל בַּחֶרֶם: (סח) וּבְנֵי אִיתָן עֲזֹרִיה: (סט) וּבְנֵי חֲצֹרֹן אֲשֶׁר נִוְלַדְלוּ אֶת־יִרְחֵמָאֵל וְאֶת־תָּרֶם וְאֶת־פְּלוּבִי: י וְרֵם הוֹלִיד אֶת־עֲמִינָדָב וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחֲשֹׁן נָשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה: יא וְנַחֲשֹׁן הוֹלִיד אֶת־שִׁלְמָא וְשִׁלְמָא הוֹלִיד אֶת־בָּעֹז: יב וּבָעֹז הוֹלִיד אֶת־עֹבֶד וְעֹבֶד הוֹלִיד אֶת־יִשִּׁי: יג וְאִישִׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־אֵלִיָּאב וְאֵבִינָדָב הַשְּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִישִׁי: יד נְתַנְאֵל הַרְבִּיעִי רִבִּי הַחֲמִישִׁי: טו אֶצֶם הַשְּׁשִׁי דָּוִיד הַשְּׁבַעִי: טז (ואחיותיהם) וְאֶחָיוֹתֵיהֶם צְרוּיָה וְאֶבְיָגַיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אֲבִישִׁי וְיֹאָב וְעֶשְׂהָאֵל שְׁלֹשָׁה:

רש"י

נאמר מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים שהרי יצא מרות המואביה וירחמאל אחיו נשא נכרית כמ"ש למטה וזה כלובי מתנשא ומתגאה (בכל) אשר נשאו לכו: (י) נחשון נשיא בני יהודה. לא בא לפרש אלא מפני כבודו של דוד: (יא) ושלמא הוליד את בועז. רבותינו אמרו אבצן זה בועז, ותימה יש היאך יכול להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובוועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בועז על רות והרתה מיד מת בועז, ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י"ב) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם. ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באברהם שהוא אמר לאחר שנצטר דמו וכו' ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בועז בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד') ויתן ה' לה הריון דוגמתו ויראהו ה' (דברי' ל"ב): אבצן. אב לכל הצנונים שהרי אשה בחורה שכבה אצלו ונצטנן ולא נגע בה (סא"א): (יג) ואישי הוליד את בכרו. מלא אל"ף כלומר איש גבור חיל: (טו) דויד השבעי. מלא יו"ד מפני כבודו של דוד ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו: (טז) ואחיותיהם צרויה ואביגיל. מפני כבודו של דוד שהיו בני אחותו גבורים ואנשי חיל ושרים, כך מפורש:

מצודת ציון

(ז) עוכר. ענין בלבול והשתחתה כמו עכרתם אותי (בראשית לד): מעל. ענין חטא ופשע: (ט) כלובי. הוא כלב: (יג) ואישי. הוא ישי:

בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני האויב ונפלו בחרב: (י) ורם הוליד. מפני כבוד דוד הקדים לספר יחוסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור: (טו) דויד השביעי. ולא זכר השמיני שהוא אליהו, שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאליהו היה מאשה אחרת צרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו אז לא היה יכול לומר ואחיותיהם צרויה ואביגיל כי לאלהיו לא היו אחיות לא מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) אולם דו"ל לא אמרו כן:

מצודת דוד

(ו) ובני כרמי. כרמי היה בן זבדי והוא זמרי בן זרח ואף שאחד היה, אמר ובני כי כן דרך ל' המקרא כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו) ורבים כמוהו: עכר. הוא עכן וקראו לגנאי כאמור כי היה עוכר ישראל בדבר אשר מעל בחרם

בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני האויב ונפלו בחרב: (י) ורם הוליד. מפני כבוד דוד הקדים לספר יחוסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור: (טו) דויד השביעי. ולא זכר השמיני שהוא אליהו, שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאליהו היה מאשה אחרת צרויה ואביגיל היו אחיות לשבעת האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו אז לא היה יכול לומר ואחיותיהם צרויה ואביגיל כי לאלהיו לא היו אחיות לא מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) אולם דו"ל לא אמרו כן:

ז הנוטע שורה אחת בתוך שלו, ושורה אחת בתוך של חברו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע, וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים – הרי אלו מצטרפות. גבה מעשרה טפחים – אינן מצטרפות. רבי יהודה אומר: אם ערסן מלמעלה, הרי אלו מצטרפות.

ח הנוטע שתי שורות – אם אין ביניהן שמונה אמות, לא יביא זרע לשם. הוי שלש – אם אין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה, לא יביא זרע לשם. רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנניה בן חכניאי: אפלו חרבה האמצעית, ואין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה – לא יביא זרע לשם, שאילו מתחלה נטען, הרי זה מתר בשמונה אמות.

פירוש ברטנורה

ז שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חברו. ומיירי כגון ששורה אחת של שתי גפנים ושורה אחת של שלש. ואפילו רבי שמעון דאמר לקמן גבי המסך גפנו על גבי תבואתו של חברו לא קרש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הכא מורה דמצטרפין לאסור הורעים כיון דאיכא שלו ושל חברו: ודרך היחיד ודרך הרבים. שאין אחד מהם רחב שמנה אמות, דברוחב שמנה אמות אמרין בשלחי פרקין דאין מצטרפות: הרי אלו מצטרפות. לחיות קרוין כרם וצריך להרחיק ארבע אמות: אם ערסן מלמעלה. שהעלה ראשי הגפנים על גבי הגדר ומתערבין אותם שבצד הגדר מזה עמם אחרים. ועירסן הוא לשון איזה ערים דתנן לקמן בריש פרק ו, כלומר שעשה להן ערש:

ח הנוטע שתי שורות. של שתי שתי גפנים ואין בהן אחת יוצאה זב: אם אין ביניהם ח' אמות לא יביא זרע לשם. דמצטרפין לחיות כרם, אבל רחוקים שמנה חוץ ממקום הגפנים אין מצטרפים והרי הן כגפן יחידית, ומרחיק ששה טפחים משורה זו וששה טפחים משורה זו וזורע ששה אמות שבאמצע: בין שורה לחברתה ט"ז אמה. דכיון דאיכא שלש שורות הוו ככרם גדול והמקום שבין כל שתי שורות מהן נדון כדון קרחת הכרם שהוא שש עשרה אמה. אבל חרבה השורה האמצעית, לדברי תנא קמא לא בעינן ביניהם שיעור קרחה כיון דלא נשתתיר כרם, ולא דמי לכרם בן ארבע וחמש שורות דכ"י חרבה האמצעית אכתי נשאר כרם הלכך בעי המקום המוקרה ט"ז אמה: רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו חרבה השורה האמצעית. מאחר שהיה כבר כרם אף עתה דין כרם יש לו וצריך ט"ז אמה: שאילו מתחלה נטען. כלומר שאם לא הניעו לעולם לכלל כרם ולא היה נוטען מתחלה אלא שתי שורות לא היה צריך לחיות ביניהן אלא שמנה אמות דבארמין לעיל, עכשיו שנטען שלש והניעו לכלל כרם אע"פ שחרבה אמצעית ולא נשארו אלא שתיים הרי הן ככרם שחרב באמצעיתו וצריך ט"ז אמה. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב:

משניות מבוארות – קהתי

ודי בהרחקה של ששה טפחים, מכל מקום לגבי השטח שביניהן שונה הדין, שאם אין ביניהן שמונה אמות, הרי הן מצטרפות לכרם ואסור לזרוע שם. וכן נראה גם מפירושו של הרמב"ם למשנתנו. אבל יש חולקים על פירוש זה וסוברים, ששתי שורות של שתיים שתיים לעולם אין דינן ככרם אלא כגפנים יחידות, ולא באה משנתנו אלא להשמיע שהנוטע שתי שורות של שלש שלש גפנים או יותר, אימתי דינן ככרם? כשאין בין השורות שמונה אמות, אבל אם יש ביניהן שמונה אמות, אינן מצטרפות לכרם ("מלאכת שלמה"). וכן גם כותב הרמב"ם ב"משנה תורה" (הל' כלאים ז, ב). הוי שלש – שורות של גפנים, אם אין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה – הואיל ויש שלש שורות הרי הן ככרם גדול והשטח שבין השורות נידון כדון "קרחת הכרם" ששיעורה שש עשרה אמה, ואם אין בין השורות ריווח של שש עשרה אמה, לא יביא זרע לשם – שמצטרפות הן לכרם. אבל אם חרבה השורה האמצעית, הואיל ולא נשארו אלא שתי שורות בלבד, אין השטח שביניהן נידון כדון "קרחת הכרם", שהרי אין כאן כרם, כמו שלמדנו למעלה; ואין זה דומה לכרם של ארבע וחמש שורות, שאם חרבה השורה האמצעית עדיין נשאר כרם, והמקום החרב נידון בשיעור "קרחת הכרם", היינו שש עשרה אמה. רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנניה בן חכניאי: אפלו חרבה האמצעית – השורה האמצעית, ולא נשארו אלא שתי שורות, ואין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה – כשיעור "קרחת הכרם", לא יביא זרע לשם – שהואיל והיה כבר כרם, אף עכשיו יש לשתי השורות הנשארות דין כרם, וצריך שיהא ביניהן שש עשרה אמה כדי לזרוע באמצע כדון "קרחת הכרם", שאילו מתחלה נטען – שתי שורות בלבד, הרי זה מתר בשמונה אמות – ריווח ביניהן כדי לזרוע שם, כמו שלמדנו ברישא, אבל הואיל והיו שלש שורות והניעו לכלל כרם גדול, אף על פי שחרבה השורה האמצעית ולא נשתיירו אלא שתי שורות, הרי הן ככרם שחרב באמצעו, ואין להביא זרע לשם אלא אם כן יש ביניהן שש עשרה אמה. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

י ו ט ו א ו ש ו

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו באה ללמד בשתי שורות של גפנים, שאף על פי שכל שורה היא בשדה של אחר, דינן ככרם.

הנוטע שורה אחת – של גפנים, בתוך שלו – בקצה כרמו, ושורה אחת – היתה נטועה, בתוך של חברו – בכרם הסמוך של חברו, ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע – ואפילו דרך היחיד או דרך הרבים בין השורות; ומבואר במפרשים שמדובר כאן בדרך הרבים שאינה רחבה שמונה אמות (אף שסתם דרך הרבים רחבה שש עשרה אמה), ויש מפרשים: דרך הרבים – שביל הרבים (הראב"ד: "תפארת ישראל"), וגדר – או גדר, שהוא נמוך מעשרה טפחים – מפסיק ביניהן, הרי אלו מצטרפות – שתי השורות הללו מצטרפות יחד להיקרא כרם, וצריך להרחיק זרע מהן ארבע אמות. גבה מעשרה טפחים – אם היה ביניהן גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או מעשרה ולמעלה, אינן מצטרפות – אין שתי השורות מצטרפות לכרם, ויש להן דין גפנים יחידות. רבי יהודה אומר: אם ערסן מלמעלה – אם הדלה את הגפנים של שתי השורות על גבי הגדר ועשה מהן "עריס", דהיינו שקלען יחד ועשאן כמין עריסה (כמבואר להלן ו, א), הרי אלו מצטרפות – לכרם, אף על פי שהגדר שביניהן גבוה למעלה מעשרה טפחים.

ב א ו ר מ ש נ ה ח

הנוטע שתי שורות – של גפנים, אם אין ביניהן – בין השורות, שמונה אמות – הרי הן מצטרפות לכרם, ולכן לא יביא זרע לשם – אסור לזרוע בשטח שבין שתי השורות. אבל אם יש בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן, אינן מצטרפות לכרם, ודינן כגפנים יחידות, ומרחיק ששה טפחים משורה זו וששה טפחים משורה זו, וזורע את השטח הנשאר. לפי רוב המפרשים מדובר במשנתנו בשתי שורות של שתיים שתיים גפנים, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שחוצה להן אין דינן ככרם, כמו ששינו במשניות הקודמות,

מ הנוטע את פרמו על שש עשרה אמה שש עשרה אמה, מתר להביא זרע לשם. אמר רבי יהודה: מעשה בצלמון באחד שנטע את פרמו, על שש עשרה שש עשרה אמה, והיה הופך שער שתי שורות לצד אחד וזורע את הניר, ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום אחר, וזורע את הבור – ובא מעשה לפני חכמים, והתירו. רבי מאיר ורבי שמעון אומרים: אף הנוטע את פרמו על שמונה שמונה אמות, מתר.

פ ר ק ח מ י ש י

א פֶּרֶם שְׁחָרַב – אִם יֵשׁ בּוֹ לִלְקֹט עֵשֶׂר גָּפְנִים לְבֵית סָאָה וְנִטְוְעוֹת בְּהִלְכָתָן, הָרִי זֶה נִקְרָא פֶּרֶם דֵּל. פֶּרֶם שֶׁהוּא נִטְוֶעַ עֲרֻבֹכִיָּא – אִם יֵשׁ בּוֹ לְכוֹן שְׁתֵּים נֹגֵד שְׁלֹשׁ, הָרִי זֶה פֶּרֶם; וְאִם לֹא – אֵינוֹ פֶּרֶם. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: הוּאִיל וְהוּא נִרְאָה כְּתַבְנִית הַפְּרָמִים, הָרִי זֶה פֶּרֶם.

ב פֶּרֶם שֶׁהוּא נִטְוֶעַ עַל פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: אֵינוֹ פֶּרֶם; וְחַכְמִים אֹמְרִים: פֶּרֶם, וְרַאֲיוֹן

פירוש ברטנורה

ט הנוטע את פרמו ט"ז אמה. שכל שורה של גפנים רחוקה מחברתה ט"ז אמה: מותר להביא זרע לשם. ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים מן השורה, כעבודת גפן יחידית: צלמון. שם מקום: הופך שער שתי שורות. כרם גדול היה שכל שורה רחוקה מחברתה ט"ז אמה ולא היה רוצה לסבך גפנו ע"ג תבואתו, והיה מצרף השורות שתיים, וראשי הגפנים דהיינו השער של כל שתיים והשתים הופך לצד אחד אלו כלפי אלו, ונשאר המקום פנוי מצד זה ומצד זה וזורע אלא שמניח ששה טפחים, ולשנה אחרת עושה להפך. שכן היה דרכם מקום שזורעים בו שנה אחת לשנה אחרת מניחים אותו כור בלא חרישה ובלא זריעה: אף הנוטע את פרמו על שמונה שמונה אמות מותר. קסברי כיון דרחוקות השורות שמנה אמות הוה ליה כגפן יחידית, ומניח סמוך לשורה ששה טפחים וזורע את השאר, ולא בעינן שש עשרה אמה אלא בכרם חרב אבל בנוטע מעיקרא כי מרחקי שמנה אמות דיו. וכן הלכה: ז א כרם שחרב. עשר גפנים לבית סאה. שיש בקרקע של בית סאה עשר גפנים לא פחות מכן: ונטועות כהלכתן. דהיינו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב ואין רחוקות זו מזו ט"ז אמות ולא פחות מארבע אמות: כרם דל. שגפניו מועטים ואעפ"כ דין כרם יש לו. ואין זה קרחת הכרם דאיתו חרב מאמצעו וזה נחרב מכל צד: ערבוכיא. שאין הגפנים מכוונים כשורה: אם יכול לכוין. בכל הכרם שתיים כנגד שלש, כגון שיביא חוט ומותח ומוצא הגנע מכוון שתיים כנגד שתיים ואחד יוצא זנב אעפ"כ שהנף אינו מכוון הרי זה כרם. אבל אם מוצא הנף מכוון והנעו אינו מכוון אין זה כרם: כתבנית כרמים הרי זה כרם. ובעי הרחקה ט"ז אמות, ואין הלכה כרבי מאיר:

ב כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות. שאין בין שורה לשורה ארבע אמות: אינו כרם. ומרחיק ששה טפחים וזורע את השאר, דכיון שאין יכול

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

פֶּרֶם שְׁחָרַב – שנעקרו ממנו גפנים במקומות הרבה (לא רק מאמצעו כמו ב"קרחת הכרם"), אִם יֵשׁ בּוֹ לִלְקֹט עֵשֶׂר גָּפְנִים לְבֵית סָאָה – אם נשארו בו לפחות עשר גפנים על שטח של בית סאה, שהוא אלפיים וחמש מאות אמה מרובעות, וְנִטְוְעוֹת בְּהִלְכָתָן – שתי גפנים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב (לעיל ד, ו), הָרִי זֶה נִקְרָא פֶּרֶם דֵּל – שגפניו מועטות, ומכל מקום דינו ככרם, שאסור לזרוע בכלול, וצריך להרחיק ממנו ארבע אמות. אבל אם אין בו התנאים הללו, אין הגפנים מצטרפות לכרם ודינן כגפנים יחידות, שמרחיק מהן ששה טפחים וזורע. פֶּרֶם שֶׁהוּא נִטְוֶעַ עֲרֻבֹכִיָּא – שאין הגפנים נטועות בשורות מכוונות, אִם יֵשׁ בּוֹ לְכוֹן שְׁתֵּים נֹגֵד שְׁלֹשׁ – כלומר אם בתוך הערבוכיא אפשר למצוא חמש גפנים שהן מכוונות בגזעיהן שתיים כנגד שלש, היינו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, הָרִי זֶה פֶּרֶם – ושיעור הרחקה הזרע ממנו הוא ארבע אמות. וְאִם לֹא – שאין בו לכוון שתיים כנגד שלש, אֵינוֹ פֶּרֶם – ודיו להרחיק ששה טפחים מכל גפן וגפן. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: הוּאִיל וְהוּא נִרְאָה כְּתַבְנִית הַפְּרָמִים – שהרי יש בו שורות שורות גפנים, אלא שאינן מכוונות, הָרִי זֶה פֶּרֶם – תורת כרם עליו.

י ו ט ו ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ב

כבר התברר בפרק הקודם, שאין שורות גפנים מצטרפות לכרם, אלא אם כן היו נטועות במרחק מתאים זו מזו. בענין השיעור של המרחק הגדול ביותר שבין שורות גפנים לחברתה נחלקו שם תנאים: יש מבדילים בין כרם קטן (שתי שורות) לכרם גדול (שלש שורות ויותר), שבכרם קטן המרחק בין שורה לשורה צריך להיות לא יותר משמונה אמות, ואילו בגדול עד שש עשרה אמה מצטרפות השורות לכרם. ויש חולקים וסוברים שאין הבדל לענין זה בין כרם קטן לגדול, וכל שיש בין שורה לשורה שמונה אמות אין השורות מצטרפות לכרם. משנתנו באה ללמד מהו שיעור המרחק הקטן ביותר שבין שורה לשורה כדי להיקרא כרם, שכן אם השורות צפופות מדי אין הגפנים יכולות לגדול כראוי להן (רמב"ם), או שאי אפשר לחרוש בין השורות ולטפל בעבודת הגפנים (רש"י), ולכן אינן ראויות להיקרא כרם.

י ו ט ו נ

ב א ו ר מ ש נ ה ט

משנתנו באה ללמד, שאפילו בכרם שיש בו הרבה שורות, אם יש בין שורה לשורה שש עשרה אמה, דין כל שורה כגפנים יחידות, ואין צריך להרחיק זרע ממנה אלא ששה טפחים,

הנוטע את פרמו על שש עשרה אמה שש עשרה אמה – שמניח בין שורה לחברתה שש עשרה אמה, מתר להביא זרע לשם – בין השורות, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה, כדי גפן יחידית, שאין השורות מצטרפות. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּצִלְמוֹן – עיר בגליל התחתון, בְּאֶחָד שְׁנֵטַע אֶת פְּרָמוֹ, עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה – כמו שבארנו, וְהָיָה הוֹפֵךְ שְׁעָר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת – ראשי הענפים של שתי שורות גפנים, לְצִד אֶחָד – אלו כלפי אלו, כדי שהענפים לא יסככו על הזרעים, וְזוֹרֵעַ אֶת הַנֵּיר – המקום החרוש, הפנוי מצד זה ומצד זה, בריחוק ששה טפחים מכל שורה. וּבִשְׁנֵה הָאֲחֵרֶת הָיָה הוֹפֵךְ אֶת הַשְּׁעָר לְמָקוֹם אֲחֵר – לצד שכנגד, היינו למקום הניר שזרע בשנה שעברה, וְזוֹרֵעַ אֶת הַבּוֹר – הקרקע שלא נזרעה בשנה שעברה; ושינה ככל שנה ושנה את מקום הזרע כדי להשביח את גידולה של התבואה, שקרקע הנזרעת לסירוגין הריהי משובחת, וְכֵּן מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֻכְמִים, וְהַתִּירוּ – ורבי יהודה הביא את המעשה, כראיה לדברי תנא קמא (יחזקאל יוס טוב"). רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים: אִף הַנוֹטֵעַ אֶת פְּרָמוֹ עַל שְׁמוֹנֶה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת – שמניח בין שורה לחברתה שמונה אמות בלבד, מֵתָר – להביא זרע בין השורות, שלדעתם אין הבדל בין כרם גדול לכרם קטן, וכל שיש בין שורה לשורה שמונה אמות אין השורות מצטרפות, ואין מרחיקים מכל שורה אלא ששה טפחים; ושיעור שש עשרה אמה לא נאמר אלא בכרם שחרב, אבל בכרם שננטע מתחילה שורות רחוקות זו מזו, די שיהא המרחק בין שורה לשורה שמונה אמות, שלא יצטרפו לכרם.

את האמצעיות כאלו אינן.

ג חריץ שהוא עובר בפרם עמק עשרה ורחב ארבעה – רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם היה מפלש מראש הפרם ועד סופו – הרי זה נראה כבין שני כרמים, וזורעים בתוכו; ואם לאו, הרי הוא כגת. והנה שפפרם עמקה עשרה ורחבה ארבעה – רבי אליעזר אומר: זורעים בתוכה; וחכמים אומרים. שומרה שפפרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, זורעין בתוכה; ואם היה שער פותח, אסור.

ד גפן שהיא נטועה בגת או בגנע, נותנין לה עבודתה וזורע את המותר. רבי יוסי אומר: אם אין שם ארבע אמות, לא יביא זרע לשם. והבית שפפרם, זורעין בתוכו.

ה הנוטע ירק בפרם או מקום, הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים. אימתי? בזמן שהיו נטועות על ארבע

פירוש ברטנורה

לחרוש בשורות ביניהם אין שם כרם עליו: וחכמי כרם. הרואים את האמצעיים כאילו אינם ומצטרפין החיצונים אם יש ביניהם ריוח הראוי להם. לפי שדרך בני אדם ליטע שורות רצופות הרבה ביחד ואותן שראויין להתקיים ולהעשות כרם ישארו כרם והשאר יהיו לעצים הלכך אלו האמצעיים הנטועים בתוך הריוח הראויים להיות בין שורה לשורה רואים אותם כאילו הם עצים בעלמא ותחיצונים מצטרפים להיות כרם:

ג זורעים בתוכו. דחשיב הפסק ורשות אחרת כיון דעמוק עשרה ורחב ארבעה ומפולש. אבל פחות מעשרה או מד' או אפילו עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש אלא שהכרם מקיפו משלש רוחות, אין זורעים בתוכו, שהרי היא כגת שנחלקו בה רבי אליעזר ורבנן לקמן, ורבי אליעזר בן יעקב סבר ברבנן דאסור לזרוע בגת: שומרה שבכרם. תל גבוה שהשומר עומד עליו לשמור הכרם ורואה למרחוק: זורעים בתוכה. ובהא לא פליגי רבנן על רבי אליעזר לפי שהיא גבוהה ואין אויר הכרם מקיפה אבל בגת שאויר הכרם מקיפה אסור רבנן וכן הלכה: ואם היה שער שער פותח. שהשורשים של הגפנים שהן קרוין שער היו מתערכים ומסתבכים למעלה ע"ג השומרה וענ"ו כעלי במכתש:

ד נקע. בקעים שבשורות כעין גומות: נותנים לה עבודתה. ששה טפחים שזו היא עבודת גפן יחידית: וזרע את המותר. ולא אמרין דמיחוי ככלאים כיון שהגפן והזרעים בתוך הגת או בתוך הנקע: אם אין שם ד"א אסור. כיון מחול הכרם דפרקין דלעיל דנותן ארבע אמות לעבודת הכרם. ואין הלכה כר' יוסי: והבית שבכרם. שסביבות הבית יש גפנים: זורעים בתוכו. ולא אמרין הואיל והגפנים מקיפים אותו מארבע רוחותיו אין המחיצות מועילות:

ה הנוטע ירק בכרם. פירוש משנה זו פירשתי למטה בסוף זה הקונטרס: הנוטע ירק בכרם או מקום. שרואהו עצומת ויניחהו: הרי זה מקדש וכו'. כלל משנתנו הוא שלעולם מקדש ט"ו אמה לכל רוח עגולות. ואע"ג דתנן לעיל הוורע ארבע אמות של עבודת הכרם אינו מקדש אלא שתי שורות, היכא דוורע

משניות מבוארות – קהתי

– אפילו לדעת חכמים, שהואיל ואינה בתוך אוירו של הכרם, אינה דומה לגת, אלא היא נראית כרשות מיוחדת: ואם היה שער פותח – אם ראשי הענפים של הגפנים מתערכים זה כזה ומשתרגים מעל השומירה (עיין באורנו פאה ב, ג), אסור – לזרוע בתוכה, שהרי אויר הכרם מקיפה.

יום רביעי

באור משנה ד

גפן – יחידית, שהיא נטועה בגת או בגנע – בקיע שבשדה. כעין גומה, נותנין לה עבודתה – ששה טפחים, כמו שלמדנו בדיון גפן יחידית, וזורע את המותר – בגת או בגנע. רבי יוסי אומר: אם אין שם ארבע אמות – בגת או בגנע, לא יביא זרע לשם – אסור לזרוע שם בכלל, שאין הרחקה של ששה טפחים מועילה בגת או בגנע אלא אם כן יש שם שטח של ארבע אמות. אבל אם יש שם ארבע אמות אף רבי יוסי סובר שמרחיק ששה טפחים וזורע את המותר (רש"י; רמב"ם). ואין הלכה כרבי יוסי. והבית שפפרם – אף על פי שהוא מוקף גפנים, זורעין בתוכו – ואפילו אם הגפנים סוככים על גג הבית, שהואיל והבית מקורה הרי הוא כרשות בפני עצמו.

באור משנה ה

כבר הזכרנו, שכלאי הכרם אסורים בהנאה, שכתוב (דברים כב, ט): "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם", ופירשו: "פן תקדש" – שאם תזרע כרמך כלאים ייאסר הכל בהנאה כהקדש, הן הזרעים והן פירות הכרם. ומכאן איסור הנאה של כלאי הכרם נקרא "קידוש" וחכמים דרשו: "פן תקדש" – פן תוקדש אש (בבלי קידושין נו, ב), כלומר שכלאי הכרם דינם בשריפה, ומכאן שהם אסורים בהנאה. יש מפרשים: "תקדש" – תיתעב (תרגום אונקלוס: רש"י; רמב"ם), או מלשון "ולא יהיה קדש מבני ישראל" (דברים כג, יח), שכן בירושלמי למדים מפסוק זה בגזירה שווה ש"פן תקדש" האמור כאן הוראתו איסור הנאה. ולא רק בזרע כלאים נאסרים בהנאה, אלא אף במקיים כלאים בכרמם, כגון שצמחו בו מאלהים גידולי ירק או תבואה ואינו עוקרם; וכן כותב הרמב"ם (הל' כלאים ה, ז-ח): "אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או

פרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות – שאין בין שורה לשורה ארבע אמות, רבי שמעון אומר: אינו פרם – הואיל והשורות צפופות מדי אינו נקרא כרם, ואין צורך להרחיק את הזרע ממנו אלא ששה טפחים כדין גפן יחידית; וחכמים אומרים: פרם – וצריכים להרחיק ממנו ארבע אמות, ורואין את האמצעיות כאלו אינן – רואים את השורות האמצעיות כאילו אינן מן הכרם, והשורות החיצוניות שיש ביניהן ארבע אמות מצטרפות להיקרא כרם. לפי זה יוצא שאם אין שם אלא שתי שורות במרחק של פחות מארבע אמות ביניהן, אף חכמים מודים שאינן כרם. בבבלי (נבא בתרא קב, ב) מבואר טעם המחלוקת, שלדעת רבי שמעון אין אדם נוטע גפנים על דעת לעקורם אחר כך, הלכך לשם כרם נטע הכל, וכיון שלא נטעו כהלכתו אינו חשוב כרם. וחכמים סוברים שאדם נוטע תחילה בצפיפות על מנת לבחון איזו גפן תעלה יפה, וזו שלא תעלה יפה יעקור אותה לעצים, הלכך רואים את האמצעיות כאילו אינן.

באור משנה ג

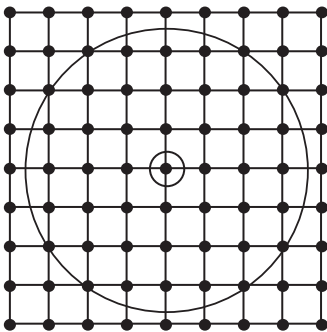
חריץ שהוא עובר בפרם עמק עשרה ורחב ארבעה – טפחים, רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם היה מפלש מראש הפרם ועד סופו – אם החריץ עובר לאורך כל הכרם, באופן שמחלק את הכרם לשני חלקים, הרי זה נראה כבין שני כרמים – נראה החריץ כאילו הוא בין שני כרמים, וזורעים בתוכו – שהוא נחשב כרשות מיוחדת: ואם לאו – שאינו מפולש, או שהוא מפולש ואין בעומקו עשרה טפחים או שאין ברוחבו ארבעה טפחים, הרי הוא כגת – שלדעת חכמים אסור לזרוע בתוכה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. ורבי אליעזר בן יעקב סובר בזה כמותם. והנה שפפרם – כור שדורכים בו ענבים לייין, עמקה עשרה ורחבה ארבעה – טפחים, רבי אליעזר אומר: זורעים בתוכה – שרשות מיוחדת היא, וחכמים אומרים – לזרוע בתוך הגת, שחשובה כחלק מן הכרם. שומרה שפפרם – גבעה המשמשת מקום מצפה לשומר הכרם, גבוהה עשרה ורחבה ארבעה – טפחים, זורעין בתוכה

ארבע, או על חמש חמש. היו נטועות על שש שש, או על שבע שבע, הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח, עגלות ולא מרפעות.

פירוש ברטנורא

בין הגפנים מקדש ט"ז כשיעור כרם גדול דמזמרף עד ששה עשרה. אמנם איזה כרם שיהיה מרובע ל"ב אמות על ל"ב אמות והירק נטוע בנקודת אמצעיותו כשנענל בחובו ענול יהיה הקיפו בצלעות המרובע ויהיה אלכסונו ל"ב אמות, יתקשר העיגול כולו שהוא שש עשרה אמה לכל רוח מן הירק. והנה אם הגפנים נטועות: **על ארבע ארבע**. פירוש שיש בין כל שורה ושורה ד"א והפרשנו מזה הכרם מרובע ל"ב על ל"ב, יהיה המרובע ט' שורות אורך על ט' שורות רוחב ויפול מהן בתוך העיגול שבעה שורות אורך על שבעה שורות רוחב ובכל שורה ז' גפנים שהם ט"ז גפנים יצאו מהן ד' בויות חוץ לעיגול וישארו בתוך העיגול ארבעים וחמש גפנים וזו צורתה. וכתב הרא"ש ז"ל ק"ל אמאי אין נאסרין עוד בכל שורה סביב אלו השבע שורות האמצעיות שבשורה מד' רוחות כי עומדין בתוך שש עשרה אמה של גפן האמצעי נמצא אוסר מ"ט גפנים. וי"ל שד' רוחות (ג"ל אמות) שבין גפן לגפן היינו בלא עיקר הגפנים נמצא ששם הגפנים יש יותר משש עשרה ע"כ. וכשהיה נטועה על: **חמשה חמשה**. יחקקנו מרובע מל"ב על ל"ב יפול בתוך המרובע שבע שורות אורך על שבע שורות רוחב ויקח אמה משורה שמינית מכאן ואמה משורה תשיעית מכאן. וכן קו הענול שאלכסונה שלשים ושתים יוצא חוץ מן השבע שורות אמה לכל רוח, מפני שהשבע שורות יש ביניהם ששה מרחקים בכל מרחק חמש אמות ואנו צריכין ל"ב ויהיה מרחק בין קו הענולה ובין קו השורה הסמוכה לו חוץ למרובע ארבע אמות וזה צורתו. והנה הגפנים הנכנסים בענולה ל"ז גפנים כלבר והנה כיון שלא נשאר בין אלכסון הענולה ובין השורה הסמוכה לו מבחוץ אלא ארבע אמות והוא שיעור עבודת הכרם, לפי שהשיעור מצומצם ראוי כאילו הענולה נמשכה עד שהגיעה לשורות החיצונות שהיה ביניהם ובין קצה האלכסון ד' אמות וניתוסף באלכסונו ד' אמות לכל רוח עד שיהיה בענול אלכסון של ארבעים על ארבעים, דכיון שאנו רואין הענול של שלשים ושתים כאילו מלא ירק בכל מקום [והרי אמות היתירות] מגיע לעבודת הכרם הוא, ונמצאו הגפנים כולם שהם שבע שורות על ז' שורות נכנסות בתוך העיגול חוץ מד' שבארבע הזויות, והנה עתה בתוך העיגול ארבעים וחמש גפנים, ויהיה צורתה כצורת הראשונה אלא שבמקום ארבע הוא חמש, נמצא עתה מקדש ארבעים אמה בכל רוח. וזהו מה שהצריכו לתנא לומר הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים כי מאחר שהשרש הקדום הוא שש עשרה אמה לכל רוח היה לו לקצר ולומר הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח וכו', וכמה שכתבנו מתורץ, שאי אפשר לו לומר בעל ה' ה' מקדש ט"ז אמה לכל רוח כיון שהוא מקדש עשרים לכל רוח, ולפיכך אמר מקדש מ"ה גפנים, וזה אי אפשר אלא לאחר שנוסף בענולה כמו שבארנו. והענין שלא אמר בזמן שהן נטועות על חמש חמש מקדש עשרים אמה לכל רוח מפני שעיקר הקידוש הוא שש עשרה אמה לכל רוח וד' אמות הוא תוספת הוכרח לקרב האלכסון לשורות נטועים שכתבנו. ואם תאמר כיון שכשמה ד' על ד' מקדש שש עשרה אמה כלבר למה הפרשו התנא מכלל שש עשרה אמה לכל רוח דבחלוקה דסיפא דבימא היו נטועות על ארבע ארבע או על שש שש וצירף אותן עם כשהן נטועות על חמש חמש. וי"ל דעל ארבע וחמש צורתיהן דומות זו לזו כי יפול בתוך הענול בכל אחת מהן שבע שורות על שבע חוץ מארבע זויות וגם כן הן שוין במנין הגפנים. ויותר טוב הוא להודיענו מנין הגפנים שמקדש, אבל כשהן נטועות על שש שש או על שבע שבע אין מנין הגפנים שמקדש כשהיה על שש שש כפי מנינם כשהיה על שבע שבע כמו שבאר ולפיכך לקח בהן עיקר שכולל הכל ואמר מקדש שש עשרה אמה: **היו נטועות על שש וכו'**, והפרשנו מן הכרם ענולה שאלכסונה שלשים ושתים אמות יוצא קו

משניות מברארות – קהתי

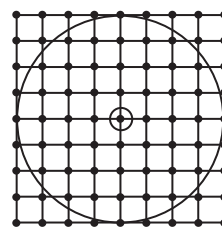

הטעם
מבואר
ב"תוספות יום טוב",
שהואיל וסתם כרם
נטוע על ארבע ארבע,
ולמראית העין אין
אדם מבחין בין כרם
הנטוע על ארבע
ארבע לכרם הנטוע על
חמש חמש, לפי
שאדם טועה בין
ארבע אמות לחמש
אמות, אם לא יאסרו
אלא שלושים ושבע

גפנים הנמצאות בתוך העיגול, יאמרו הרואים שגם בכרם סתם אינן נאסרות אלא שלושים ושבע, לפי שההבדל ביניהם אינו ניכר; הלכך גזרו חכמים שגם בנטוע על חמש חמש, יקדש הירק ארבעים וחמש גפנים, משום סתם כרם הנטוע על ארבע ארבע. **היו נטועות על שש שש, או על שבע שבע** – שבין גפן לגפן היו שש אמות או שבע אמות לכל צד, **הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח** – אינו אוסר אלא מספר הגפנים שבתוך שש עשרה אמה כלבר (היינו 21 גפנים), **עגלות ולא מרפעות** – כלומר שאין מודדים את המרחק של שש עשרה אמה מן הירק לכל צד על פי ריבוע אלא על פי עיגול שחצי קוטרו שש עשרה אמה כפי שכבר בארנו. ולא גזרו חכמים בנטועות על שש שיאסרו גם גפנים שמחוץ לעיגול כמו שגזרו בנטועות על חמש שבין ארבע לשש ההבדל הוא ניכר ואין אדם טועה בהן, ולפיכך העמידו על הדין שמקדש שש עשרה אמה לכל רוח, וכל הגפנים הנמצאות בתוך העיגול מקודשות הן ולא יותר. ואם הגפנים נטועות על שמונה שמונה אמות, אינו מקדש כלל, שדינן לענין זה כשורות בודדות, ואינן מצטרפות לכרם. ואפילו לדעת תנא קמא (לעיל ד, ט), שאם הגפנים בכרם נטועות ברווחים של פחות

ליטע גפן בצד הירק או תבואה. ואם עשה כן... הרי זה קידוש ונאסרו שניהם בהנאה, הירק או התבואה והגפנים, ושורפין את שניהם... ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו אסורין בהנאה ושורפין אותם. – אחד הנוטע ואחד המקיים, כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם, הרי זה קידוש. – וכבר למדנו לעיל (ד, ה), שהזרוע מחוץ לכרם בתוך ארבע אמות של עבודת הכרם, הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע. – משנתנו באה ללמד שהנוטע ירק באמצע הכרם, הרי זה מקדש סביבו שש עשרה אמה לכל צד, כלומר שכל הגפנים הנמצאות בתוך העיגול שמסביב לירק בחצי קוטר (רדיוס) של שש עשרה אמה נאסרות בהנאה, שהואיל ומוצאים בקחת הכרם, שפחות משש עשרה אמה בטל לגבי הכרם, לפיכך כשזרוע ירק באמצע הכרם, מקדש סביבו כל השיעור המתבטל עם הכרם ונחשב כמוהו (תוספות יום טוב).

הנוטע ירק בכרם – בתוך הכרם, **או מקנים** – שרואה ירק שצמח בכרמו ואינו עוקרו, **הרי זה מקדש** – אוסר בהנאה, **ארבעים ויחמש גפנים** – שהוא מספר הגפנים שבתוך שש עשרה אמה סביב לירק, כמו שנפרש מיד. **אימתי** – נאסרות ארבעים וחמש גפנים? **בזמן שהיו הגפנים נטועות על ארבע ארבע** – אמות, שיש בין גפן לגפן ריווח של ארבע אמות לכל צד; ואמנם סתם כרם נטוע על ארבע ארבע; ומבואר בירושלמי שהירק זרוע סביב לגפן האמצעית, והואיל והוא מקדש סביבו שש עשרה אמה לכל צד, אם ייעשה אפוא סביב לירק עיגול שחצי קוטרו שש עשרה אמה, הרי ימצאו

ארבעים וחמש גפנים בתחום העיגול, ואמנם הגפנים הנמצאות על המעגל אינן נכנסות בחשבון; **או על חמש חמש** – או שהיו נטועות ברווחים של חמש חמש אמות, שיש בין גפן לגפן חמש אמות לכל צד, אף על פי שבכגון זה אין בתוך העיגול (ברדיוס של 16 אמה) אלא שלושים ושבע גפנים, מכל מקום הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים, כלומר גם שמונה הגפנים הנמצאות על המעגל, כזה:

מסכת כלאים פרק חמישי משנה ו' ו הַרְוָא יֶרֶק בְּפֶרֶם וְאָמַר: בְּשִׂאגֵי לוֹ אֶלְקָטָנוּ – מִתֵּר. בְּשִׂאחֹר אֶלְקָטָנוּ – אִם הוֹסִיף בְּמֵאתִים, אָסוּר.

פירוש ברטנורה

העגולה מכל שורה החיצונה אמה אחת ומזן הגפנים שבתוך העגולה ארבעה ועשרים וזה צורתה*. ולא משכנו האלקסון עד שיגיע בד' שורות החיצונות שאצל העיגול כמו שעשינו בחמש על חמש, מפני שנשאר בין קצה האלקסון ובין שורה הסמוכה לו חמש אמות, ואפילו נראה כאילו העגולה מלאה ירק ישאר בינה ובין השורות החיצוניות יותר ממה שצריך לעבודת הכרם בתוספת אמה, וע"כ לא הוספנו ברוחב העגולה כלום. ואם יהיה נמוך: על שבע שבע, ונפריש מן הכרם עגולה שאלקסונה שלשים ושתים אמות, יפלו בתוך העגולה חמש שורות אורך על חמש רוחב חוץ מד' וזויותיו, ויוצא האלקסון מצלעות המרובע שיש בו חמש על חמש שתי אמות לכל רוח, נשאר בין קצה האלקסון ובין שורה החיצונה הסמוכה לה חמש אמות ומפני זה לא משכנו האלקסון לשורות החיצונות, ומזין הגפנים הנמצאים כ"א וצורתה כמו הצורה הקדומת בשינוי ו' במקום ו' וכו'. והו מה שפי' הרמב"ם ו"ל על משנה זו בקיצור דבריו כל האפשר. ולפי שראיתי אחד מהחכמים הקדמונים שכתב על זה הפירוש הן הן הדברים שנאמרו למשה וג"כ הרא"ש ו"ל הסכים לזה הפירוש ודחה פי' ה"ר שמשון ו"ל לא הווקצתי לכתוב פירוש ה"ר שמשון ו"ל על משנה זו:

ו בְּשִׂאגֵי לוֹ. אפי"פ שהוסיף מאתיים עד שלא הגיע לו מותר, מאחר שאינו מתעצל בכלאים, אבל כשאחזור אסור משום דנתעצל ונתייאש, ודכותה נבי מחיצת הכרם שנפרצה דכשנתייאש ולא נדרה קדש, אבל לא נתייאש שמתעסק כל שעה לגדור ולא הספיק עד שהוסיף מאתיים לא קדש. וכיצד משערין אם הוסיף מאתיים, רואים כשהותכים ירק זה או מין של תבואה זו מן המחומר בכמה זמן יבש שלא תשאר בו ליחה, הגע עצמך שיבש במאה שעה אם נמתה בארץ חצי שעה משתגע לו ולא לקטו הרי הוסיף מאתיים ואסור, שכשם שהוא יבש מלחותו בכל חצי שעה חלק ממאתים כשהוא בתלוש, כך מוסיף בחצי שעה חלק ממאתים כשהוא במחומר:

משניות מבוארות – קהתי

ברם, ב"כסף משנה" מובא, ששאל הרא"ש את ה"ר ישראל שהיה חכם בחכמות, על דברי מי יש לסמוך בפירוש משנה זו, והשיב לו: "...עיינתי בפירוש משנה "הנוטע ירק בכרם" להר"ם ז"ל, וראיתי כי הפליא עצה הגדיל תושיה בפירושה, אבל נראה לי לפי עניות דעתי כי האריך בה הרבה, והלשון אינו מחזור כפי הצורך. כי נראה סתירה בדבריו למי שאינו מעיין בהם עיון דק, אבל כולם נכוחים למבין, והענין אין לנטות ממנו ימין ושמאל... והם הם הדברים שנאמרו למשה מסיני".

מכאן נדחקים רבים להסביר דברי הרמב"ם (עין "ארץ חמדה"). ואילו בעל "תוספות יום טוב" לאחר שמוכיח כמה דחוקים הם דברי הרמב"ם, כפי שהבאנו לעיל, הוא כותב: "ולפיכך מה שמובא ב"כסף משנה" בשם החכם ה"ר ישראל בתשובתו להרא"ש על דברי הרמב"ם בפירוש המשנה: "הן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני" – לא נאבה לו ולא נשמע אליו בזה כלל וכלל... כי דברי הרמב"ם לא יתכנו בפירוש המשנה כאשר הוכחנו".

יוס חמישי

באור משנה ו'

כבר הזכרנו במשנה הקדומת, שלא רק הורע כלאים אלא גם המקיים כלאים שצמחו בכרמו מאליהם, הרי הם נאסרים בהנאה, ושעונים שריפה. ברם, כל זמן שלא דיע עליהם לא חל בהם כל איסור עד שיוודע לו עליהם ויניחם בכרמו ולא יעקם, שבכגון זה גילה דעתו שגדלים לרצונו, והריהו בכלל מקיים כלאים. לפי שכתבו בכלאי הכרם: "פן תקדש המלאה הורע אשר תורע" – כלומר לדעתך ("מנחת חינוך"). משנתנו באה ללמד, שאף לאחר שראה שצמחו כלאים בכרמו, אם הוא עסוק במלאכתו, והוא אומר שכשיגיע אליהם יעקם, אינם נאסרים. כן באה המשנה ללמדנו, שהוראה כלאים בכרמו ואינו עוקרם, אינם נאסרים אלא לאחר שהוסיפו בגידולם חלק אחד ממאתים, כלומר שבכשה שראם היו בהם מאה תשעים ותשעה שיעורים כתוספת זו, וכעשוי ע"פ התוספת יש בהם מאתיים, ונמצאת התוספת אחד ממאתים של הצמח כולו. שיעור זה של אחד ממאתים יש סוברים שהוא מדרבנן; וטעמו, משום שקבעו חכמים בכלאי הכרם שאינם בטלים אלא במאתים של היתר (כפלים במתורומה, הואיל וכלאי הכרם אסורים גם בהנאה), ולכן אם הוסיפו הכלאים אחד ממאתים, אין במה שגדל בהיתר כדי לבטל את התוספת שגדלה באיסור (רש"י פסחים כה, א), ויש סוברים, ששיעור זה הוא מן התורה, ולמדים ממה שנאמר: "פן תקדש המלאה" – מה שיתמלא, היינו התוספת שהורע מוסיף בשיעור אחד ממאתים ("ספר יראים").

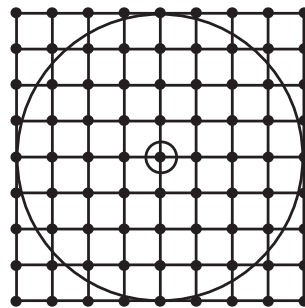
הַרְוָא יֶרֶק בְּפֶרֶם – ירק שגדל בכרם שלא מדעתו, וְאָמַר: בְּשִׂאגֵי לוֹ – לירק, אֶלְקָטָנוּ – כלומר שעסק בעבודתו בכרם, וכשראה את הירק אמר, שיעקור אותו בשעה שיגיע אליו, אף על פי שעד שהגיע אליו הוסיף הירק אחד ממאתים, הרי זה מִתֵּר – לפי שגילה דעתו שאינו רוצה בקיומו ולא נתעצל לעקרו, אלא שהמתין עד שיגיע אליו; הלכך אין בזה משום מקיים כלאים. אבל אם עמד אצל הירק ולא עקרו, אלא אמר: בְּשִׂאחֹר אֶלְקָטָנוּ – נמצא הירק גדל עכשיו בכרם לרצונו, שהרי יכול היה ללקטו ונתעצל בכך, לפיכך **אם הוסיף בְּמֵאתִים – אם עד שלקטו הוסיף הירק חלק אחד ממאתים ממה שגדל עד שראהו, כפי שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), **אָסוּר –** בהנאה משום מקיים כלאים. כיצא בזה שנו בתוספתא, שאם נפרצה מחיצת הכרם (מחיצה שבין כרם לשדה**

משש עשרה אמה, אסור להביא זרע לשם, מכל מקום בדיעבד אם זרע בין הגפנים הנוטעות על שמונה שמונה ויותר, אין זה מקדש, שלענין "קידוש" לא אסרו חכמים אלא עד שמונה אמות (יְתוּספּוֹת יום טוב).

בארנו משנתנו על פי "תוספות יום טוב", וכן היא מפורשת גם ב"תפארת ישראל". ולפי פירוש זה משנתנו נקטה ברישא "הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים", ולא כללה הכל בדין האמור בספא: "הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח". כדי להשמיענו את הדין המיוחד בגפנים שהיו נטועות על חמש חמש, שהירק מקדש מהן אותו מספר גפנים כמו בסתם כרם שגפניו נטועות על ארבע ארבע, אף על פי שבנטועות על חמש חמש אין בתחום שש עשרה אמה לכל רוח אלא שלושים ושבע גפנים, כמו שבארנו. אבל יש מערערים על פירוש זה, שכן הטעם שבעל "תוספות יום טוב" מחדש, שגוררים ב"על חמש חמש" משום "על ארבע ארבע", אינו נזכר לא במשנה ולא בירושלמי. מכל מקום זהו הפירוש היחיד משנתנו מתיישבת יפה על פיו.

הרמב"ם מבאר את משנתנו בדרך מיוחדת, שהואיל ובנטועות על חמש חמש העיגול גובל בארבע אמות מצומצמות של השורות האחרונות (ראה הציוור למעלה), מרחיבים את העיגול עד שהוא נוגע בשורות הגפנים, ונמצא אסור לכל צד עשרים אמה; הלכך מתקדשות ארבעים וחמש גפנים

שבתוך העיגול, כזה: והרי לשון הרמב"ם ב"משנה תורה" (כלאים א. א-ב): "הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות. ורואין כל העיגול שרחבו שנים ושלושים אמה כאילו

הוא כולו מלא ירק, וכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק וכל שחץ לעיגול אינן מתקדשות. במה דברים אמורים, כשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ארבע אמות, אבל אם היה ביניהם ארבע אמות מצומצמות או פחות, ורואין את העיגול כאילו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאילו העיגול ארבעים אמה, ורואין כל גפן שתיפול בתוך עיגול זה על ארבעים אמה, הרי היא מתקדשת".

אבל רבים תמהים על פירושו של הרמב"ם, שהרי אם מרחיבים את העיגול כשהוא גובל עם ארבע אמות מצומצמות, מכל שכן שיש להרחיב את העיגול כשהוא גובל ממש בגפנים עצמן, ואם כן קשה בנטועות על ארבע ארבע, למה לא נרחיב את העיגול כדי לכלול את כל הגפנים הגובלות עם העיגול? ואף בנטועות על שש שש למה לא נרחיב העיגול? והרי המעגל לפי חצי קוטר של שש עשרה אמה נמצא במרחק של שתי אמות בלבד מהשורות החיצוניות, ולמה לא נרחיב את העיגול עד שיהא נוגע בשורות החיצוניות ואז יתקדשו שלושים ושבע גפנים?

ז הִיָּה עוֹבֵר בְּכֶרֶם וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ זָרְעִים, או שִׁינְאוּ עִם הַזֵּבִלִים, או עִם הַמִּים, הַזֹּרֵעַ וְסִעְרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו – מִתֵּר. סִעְרָתוֹ הָרוּחַ לִפְנֵיו – רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִם עֲשִׂיבִים – יוֹפֵךְ, וְאִם אֲבִיב – יִנְפֵץ, וְאִם הִבִּיֵּא דָגָן – תִּדְלָק. ח הַמְקִיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: קֹדֶשׁ; וְחֻכְמִים אָמְרִים: לֹא קֹדֶשׁ, אֲלָא דְבָר שֶׁמְמוּהוּ מְקִימִין. הָאֲרוּסִים, וְהַקְסוּסִים, וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ, וְכָל מִינֵי זָרְעִים – אֵינָן פְּלִאִים בְּכֶרֶם. הַקְּנָפּוֹם – רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אֵינּוּ פְּלִאִים; וְחֻכְמִים אָמְרִים: פְּלִאִים. וְהַקְּנָרִם – פְּלִאִים.

פירוש ברטנורא

ז עִם הַזֵּבִלִים או עִם הַמִּים. כְּשֶׁמֻּבָּל כִּרְמוֹ או כְּשֶׁפֹּתָה אֶת הַמִּים לְהַשְׁקֹת הַכֶּרֶם עֲמִים יֵשׁ עִמָּהּ זָרְעִים, וְכָל הַנִּי שֶׁלֹּא בְכוּנָה נִזְרָעוּ שָׂרִי, דְּלֹא תוֹרַע כֶּרֶם בְּכוּנָה מִשְׁמַע: סִיעְרָתוֹ הָרוּחַ. שְׁהִיָּה עוֹמֵד בְּשָׂדֶה וְהוֹלִיכָה רוּחַ סִעָרָה אֶת הָרוּעַ בְּכֶרֶם: לְאַחֲרָיו מוֹתֵר. דְּשִׁלָּא בְכוּנָה הִיָּה וְלֹא רָאָה שְׁהוֹלִיךְ הָרוּחַ אֶת הָרוּעַ לְתוֹךְ הַכֶּרֶם: וּלְפָנָיו אֲסוּר. אִם סִיעְרָתוֹ הָרוּחַ לִפְנֵיו וְרָאָה אֲסוּר: כִּיִּצֵּד יַעֲשֶׂה אִם עֲשִׂיבִים יוֹפֵךְ. יִחְרֹשׁ וְיִדְחֵךְ שְׂרִישֵׁי הָעֲשִׂיבִים וְשׁוּב לֹא יִצְמָחוּ: אִם אֲבִיב. שֶׁכֵּבֶר צִמַּח הָרוּעַ אֲלֵא שֶׁלֹּא הִבִּיֵּא שְׂרִישֵׁי: יִנְפֵץ. הָרוּעַ מִן הַשִּׁבּוּלֹת וְהַקִּשְׁטִין מוֹתְרִין וְהַדָּגָן אֲסוּר: וְאִם הִבִּיֵּא דָגָן תִּדְלָק. וְהַכֵּל אֲסוּר: ח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר קֹדֶשׁ. שֶׁכֵּן בְּעֶרְבֵי מְקִימִין קוֹצִים בְּכֶרֶם כִּדִּי שִׁירְעוּ גְמֻלָּהֶם, וּמֵאֲחֵר שִׁמְקָצַת בְּנֵי אָדָם מְקִימִים אוֹתָם בְּשִׁדּוּתֵיהֶם הוּא כְּלָאִים בְּכָל מְקוֹם, דְּשִׁפְרִי קִרְיָן בּוֹ אֲשֶׁר תוֹרַע דְּמִשְׁמַע מִה שֶׁבִּיא נִזְהָגִים לִזְרֹעַ וְרוֹצִים בְּקוֹמָן: לֹא קֹדֶשׁ אֲלָא דְבָר שֶׁמְמוּהוּ מְקִימִים. בְּאוֹתוֹ מְקוֹם כְּגוֹן קוֹצִים בְּעֶרְבֵי לְפִי שְׁלֹשׁ מְקִימִים אוֹתָם, אֲבָל בְּשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין מְקִימִין אוֹתָן מוֹתֵר. וְהַלְכָה כַּחכְמִים: הָאִירוּם. מִיָּן יִרְק שְׁעָלִיו רַחֲבִים וְנוֹתֵן אוֹתוֹ בַּחֲבִשָּׁל וְקוֹרִין לוֹ בְּעֶרֶב" סוֹסֵנָב"ר: וְהַקְסוּסִים. אֲדִרָא בְּלַע"י שְׁמֹדֶלִין אוֹתוֹ עַל הַחֲנוּטִית וְעַל הַחֲלוּנוֹת: וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ. רוֹחִין בְּלַע"י: וְכָל מִינֵי זָרְעִים אֵינָן כְּלָאִים בְּכֶרֶם. מִן הַתּוֹרָה אֲבָל מִדְּרַבָּנָן הוּא כְּלָאִים דְּהִבִּי מוֹכַח בְּמַנְחָתָא (דף טו): קְנָפּוֹם. קְנָפּוֹ" בְּלַע"י וּבְעֶרְבֵי קִנָּ"ה: וְהִבִּיא כְּלָאִים. וְהַלְכָה כַּחכְמִים: הַקְּנָרִם. בְּעֶרְבֵי כִרְפָ"שׁ וּבְלַע"י קִרְדִּי"ו וְהוּא דִּרְדֵּר הָאֲמוּר בְּתוֹרָה (בְּרַשִׁית ג) וְקִין וְדָרְדָר תִּצְמִיחַ לָךְ:

משניות מבוארות – קהתי

תבואה, כל זמן שמתעסק בעל הכרם בענין הגידור, אף על פי שבינתיים הוסיפה התבואה מאתיים, לא נאסרו משום כלאי הכרם (ענין בבלי בבא בתרא ב, א). – וכיצד משערים תוספת זו של אחד ממאתיים? רואים בכמה זמן מתייבש הירק כולו משעה שנתלש, ואם שהה חלק אחד ממאתיים מאותו הזמן עד שלקח את הירק מהכרם, אנו אומרים שהוסיף אחד ממאתיים ונאסר (רמב"ם). ויש סוברים, שאין צורך לחכות עד שייבש הפרי, אלא שוקלים את הירק ורואים בכמה זמן מתייבש אחד ממאתיים שבו, ואם שהה זמן כזה אנו יודעים שהוסיף אחד ממאתיים (הר"ם: הראב"ד).

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד, שכלאים שנזרעו בכרם שלא בכוונה, על ידי מקרים שונים, כמפורט במשנה, אינם נאסרים, שכתוב בכלאי הכרם: "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע", ומשמע: "אשר תזרע" בכוונה, פרט לזרעים שנזרעו בכרם שלא בכוונה. הִיָּה עוֹבֵר בְּכֶרֶם וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ זָרְעִים – שלא בידיעתו, או שִׁינְאוּ – זרעים, עִם הַזֵּבִלִים – בשעה שזיבל את הכרם, או עִם הַמִּים – בשעה שהשקה את הכרם, או הַזֹּרֵעַ – בשדה, וְסִעְרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו – והולוכה רוח סערה את הזרעים לתוך הכרם שהיה מאחוריו, והזרע לא ראה, וצמחו הזרעים בכרם, מִתֵּר – מה שגדל שם שלא מדעתו, לפי שהזרעים נזרעו שלא בכוונה, ואין איסור כלאים אלא בזרעם בכוונה או במקיימם לרצונו, כמו שבארנו לעיל. ברם, כשיראה בכרמו את הגידולים מאותם שנזרעו בו שלא בכוונה, חייב לעקור; ואם קיימם, הרי זה קידש (רמב"ם). סִעְרָתוֹ הָרוּחַ לִפְנֵיו – אבל אם הרוח הולוכה את הזרעים לתוך הכרם שלפניו, והוא ראה, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִם עֲשִׂיבִים – אם מצא בכרמו עשבים שצמחו מהזרעים הללו, יוֹפֵךְ – יהפוך את הקרקע במחרשה ויעקור את העשבים שלא יצמחו עוד. וְאִם אֲבִיב – שכבר גדלו שיבולים אלא שעדיין לא הביאו שליש גידולן, יִנְפֵץ – בירושלמי נחלקו אמוראים בפירוש ענין זה: ריש לקיש בשם ר' אושעיא מפרש, שינפץ הגרעינים מן השיבולים, שהם אסורים, אבל הקש מותר; ור' יוחנן מפרש, שינפץ את האביב ושיחיתו, שהכל אסור בהנאה. וכן גם בעשבים סובר ר' יוחנן שאסורים הם בהנאה. ולמה ניתנה המשנה לשונה אצל כל אחד ואחד? כדי להשמיענו דרכי הכליין שלהם, שכל זמן שהם עשבים יכלם על ידי היפוכם במחרשה, ואם הם אביב חייב לנפצם וכו', כמו ששנו במסכת תמורה (ז, ה): "וכלאי הכרם – את שדרכו לישוף – יישוף. ואת שדרכו ליקבר – יקבר". הרמב"ם בפירושו למשנתנו ביאר לפי דברי ריש לקיש, ואילו ב"משנה תורה" (הל' כלאים ה, יז) פסק כר' יוחנן. וְאִם הִבִּיֵּא דָגָן – ואם מצא כבר דגן בכרמו, היינו

יו ש י

באור משנה ח

למדנו במשניות הקודמות, שאסור לקיים כלאים בכרם, אף כשצמחו מאליהם; והמקיים כלאים בכרם, הרי זה קידש. – משנתנו דנה במקיים בכרמו עשב שאין דרך בני אדם לזרוע, והוא רוצה בקיומו למאכל בהמה. כן דנה המשנה במיני זרעים שונים, אם הם כלאים בכרם.

הַמְקִיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם – שלא עקרום כדרך כל הכורמים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: קֹדֶשׁ – אסור הגידולים בהנאה משום כלאים בכרם, וטעמו הוא, לפי שבערביא (בארץ ערב) מקיימים קוצים בשדות למאכל גמליהם (ירושלמי: בבלי), ומאחר שיש אנשים המקיימים אותם לכך, הרי הם כלאים בכרם בכל מקום. וְחֻכְמִים אָמְרִים: לֹא קֹדֶשׁ, אֲלָא דְבָר שֶׁמְמוּהוּ מְקִימִין – במקום זה, כגון המקיים קוצים בערביא הרי זה קידש, הואיל ויש מקיימים אותם לגמלים, אבל במקומות אחרים שאין מקיימים קוצים לגמלים, אלא הדרך לעקורם, אף המקיים אותם מותר, שאינו בכלל מקיים כלאים בכרם. הָאֲרוּסִים – צמח בעל פרחים יפים עם בצעיים שונים ועלים מארכים (ביוונית: איריס), וְהַקְסוּסִים – צמח מטפס הגדל בר בחרשי הגליל העליון, ומגדלים אותו כצמח נוי, וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ – שושן צחור, וְכָל מִינֵי זָרְעִים – פרט למיני תבואה ומיני ירקות, אֵינָן פְּלִאִים בְּכֶרֶם – וכן כותב הרמב"ם (הל' כלאים ה, ו), אין אסור משום כלאי הכרם

פ ר ק ש ש י

א איזהו ערים? הנוטע שורה של חמש גפנים, בצד הגדר שהוא גבה עשרה טפחים, או בצד חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה – נותנין לו עבודתו ארבע אמות. בית שמאי אומרים: מודדין ארבע אמות מעקר הגפנים לשדה. ובית הלל אומרים: מן הגדר לשדה. אמר רבי יוחנן בן נורי: טועים כל האומרים בן! אלא אם יש שם ארבע אמות מעקר גפנים ולגדר, נותנין לו את עבודתו, וזורע את המותר. וכמה היא עבודת הגפן? ששה טפחים לכל רוח; רבי עקיבא אומר: שלשה.

ב ערים שהוא יוצא מן המדרגה – רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם עומד בארץ ובוצר את פלו – הרי זה אוסר

פירוש ברטנורא

א איזהו ערים. שנותנים לו עבודתו ד' אמות כעבודת הכרם אע"פ שאינו אלא שורה אחת וערים הוא שמסרגים קנים כמו ערס כדרך שמסרגים את הכמות ומדלין עליה שריגי הגפנים ואליבא דבית הלל קבעי דאמרי לעיל בפ"ד אינו כרם עד שיהיו שם שתי שורות ובערים מודו דבשורה אחת נמי הוי כרם: מן הגדר ולשדה. כגון אם היו הגפנים נטועים למורחה של גדר והזמורות עולים על הגדר, אם בא לזרוע למערכה של גדר אין מונין ארבע אמות מעיקר של גפנים שהן להלאה מן הגדר, אלא צריך להרחיק ארבע אמות מן הגדר ששריגי הגפנים מודלות עליו. וזו מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל: **טועים כל האומרים בן.** דלעולם לא אמרו בית הלל דערים של שורה אחת של גפנים כרם להצריכה שירחקו ממנה לשדה ד' אמות, ולא הוזכר דין ד' אמות בערים אלא לענין זה שאם יש ד' אמות מעיקר גפנים לגדר שהן מודלות עליה נותנין לו את עבודתו ששה טפחים כמו שנותנים לבנן יחידית וזורע את המותר עד הגדר, ואם אין ד' אמות מעיקר הגפנים עד הגדר לא יביא זרע לשם, מדי דהוה אנפן שהיה נטועה בנת או בנקע דאמר ר' יוסי בפרקין דלעיל אם אין שם ד' אמות לא יביא זרע לשם, ור' יוחנן בן נורי ור' יוסי אמרו דבר אחד והכי מפורש בתריא בירושלמי: **רבי עקיבא אומר שלשה טפחים.** היא עבודת גפן יחידית. ואין הלכה כר' עקיבא:

ב מן המדרגה. מתל גבוה עשוי כמין מדרגה: **אם כשהוא עומד למטה בארץ.** יכול ללקט הענבים התלוין בערים, רואים את כל הערים כאילו הוא מקום עיקר הגפנים ושרשן, ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת הערים ולחין, ודוקא לכתחלה הוא דאוסר לזרוע אבל אינו מקדש אלא ששה טפחים

משניות מבוארות – קהתי

אמות; ואילו בית הלל מקילים וסוברים, שאין מרחיקים אלא מן הגדר, ואם הגפנים היו רחוקות מהגדר שתי אמות, אין מרחיקים אלא שתי אמות נוספות מן הגפנים וזורעים. ברם, מצד שני של הגדר, אין צורך בהרחקה כלל, שהגדר מפסיק בין הערים והשדה (הראב"ד). אבל **הרמב"ם** מפרש, שהמדובר כאן בשדה שמאחורי הגדר, שהואיל והגפנים מעורסות על הגדר, אין הגדר חשוב הפסק בין הערים והשדה, ולדעתו בית שמאי אמנם מקילים, שמודדים ארבע אמות מעיקר הגפנים, ואם למשל, מעיקר הגפנים עד לגדר היו שתי אמות, אינו מרחיק את השדה אלא שתי אמות מהגדר; אבל בית הלל מחמירים שמודדים את ארבע האמות מהגדר. אמנם אם בא לזרוע מצד הגפנים, מרחיק מעיקר הגפנים ארבע אמות, כלומר שמדידת שיעור ההרחקה מהערים היא לדעת הרמב"ם (אליבא דבית הלל) תמיד לחומרה: לצד הגפנים מודדים ארבע אמות מעיקרה, ולצד הגדר מודדים מהגדר (הל' כלאים ח, ג). **אמר רבי יוחנן בן נורי: טועים כל האומרים בן!** – שיערים של שורת גפנים אחת דינו ככרם, כלומר שאף בערים סוברים בית הלל שאין שורה אחת נקראת כרם ואין דינה אלא כגפן יחידית, **אלא** – לא נאמרו "ארבע אמות" בערים כי אם לענין זה: **אם יש שם ארבע אמות מעקר גפנים ולגדר** – אם יש בערים ארבע אמות בין הגפנים לגדר, **נותנין לו** – לערים, **את עבודתו** – ששה טפחים, כמו לשורה של גפנים יחידית, **וזורע את המותר** – השטח שנשאר עד הגדר. אבל אם אין ארבע אמות בין עיקר הגפנים לגדר אסור להביא זרע לשם, כשם ששנינו (לעיל ה, ד) ב"גפן שהיא נטועה בגת", שלדעת רבי יוסי אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם; וכן מבואר בירושלמי, שרבי יוחנן בן נורי ורבי יוסי אמרו דבר אחד. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. **וכמה היא עבודת הגפן** – היחידית? **ששה טפחים לכל רוח** – היינו אמה (½ מטר בערך). **רבי עקיבא אומר: שלשה** – טפחים היא עבודת גפן יחידית. ואין הלכה כרבי עקיבא.

ש ב ת ק ו ד ש

ב אור משנה ב

ערים – שורת גפנים המודלות על גבי כלונסאות, כמבואר במשנה הקודמת, **שהוא יוצא מן המדרגה** – בשיפועי ההרים נוהגים לעשות כעין מדרגות, כדי להכשיר שטח לנטיעה או לזריעה, ואם

אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד, אבל שאר מיני זרעים מותר לזרעם בכרם". ברם, פירושים שונים נאמרו בענין "שאר מיני זרעים". בעל "כסף משנה" מבאר, שהכוונה למיני זרעים שאינם נאכלים, בדומה לאירוס ושושנת המלך, ואלו מותרים לגמרי. אבל מיני זרעים הנאכלים הרי הם כלאים בכרם מדרבנן. הרב"ז מבאר, שהכוונה לכל מיני הזרעים, בין הנאכלים ובין שאינם נאכלים, שמוותר לזרעם בכרם אף מדרבנן. הראב"ד משיג על הרמב"ם וגורס במשנתנו: "האירוס והקיסוס ושושנת המלך מין זרעים ואינן כלאים בכרם". והטעם – לדעת הראב"ד – לפי שאין מקיימים אותם. **הקנבוס** – מין צמח סיבים, שסיביו משמשים לתשיית חבלים, מפרשים, שקים וכדומה, **רבי טרפון אומר: אינו כלאים** – בכרם; **והקנבים אומרים: כלאים** – והלכה כחכמים. **והקנבוס** – צמח קוצני בעל תפרחת גדולה (ידוע בשמו הלועזי "ארטישוק"). **כלאים בקרם** – הרמב"ם כותב: "הקנבוס והקינורס וצמר גפן הרי הן כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם".

ב אור משנה א

לעיל שנינו (ד, ה): "הנוטע שורה של חמש גפנים – בית שמאי אומרים: כרם; ובית הלל אומרים: אינו כרם, עד שיהיו שם שתי שורות". ואמנם הלכה כבית הלל, שאין כרם פחות משתי שורות. משנתנו באה ללמד, שבערים מודים בית הלל, שאפילו שורה אחת של גפנים נקראת כרם, ושיעור הרחקת הזרע מהערים הוא ארבע אמות. ברם נחלקו בית שמאי ובית הלל באופן ההרחקה. וכבר בארנו ש"ערים" היינו שורת גפנים המודלות על גבי גדר ושריגיהן יוצרים כעין סוכה או עריסה (עין פאה י, ח).

איזהו ערים – שדינו ככרם? הנוטע שורה של חמש גפנים – לכל הפחות, **בצד הגדר שהוא גבה עשרה טפחים, או בצד חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה** – טפחים, **נותנין לו עבודתו ארבע אמות** – כעבודת הכרם, כלומר שלדברי הכל שיעור הרחקת הזרע מאותו ערס הוא ארבע אמות, אלא שנחלקו בית שמאי ובית הלל באופן ההרחקה. **בית שמאי אומרים: מודדין ארבע אמות מעקר הגפנים לשדה** – מדידת ארבע האמות מהערים לשדה היא מגוף הגפנים, ולא מנופן, **ובית הלל אומרים: מן הגדר לשדה** – מדידת ארבע האמות היא מן הגדר שהגפנים מעורסים עליו. יש מפרשים, שהמדובר כאן בשדה שהיא מצד הגפנים (מבפנים לגדר), וסוברים בית שמאי שאין לוקחים בחשבון את המרחק שבין הגדר לעיקר הגפנים, אלא מרחיקים מעיקר הגפנים ארבע

ארבע אמות בשדה; ואם לאו, אינו אוסר אלא כנגדו. רבי אליעזר אומר: אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה – אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים, אינה מצטרפת עמה; ואם לאו, הרי זו מצטרפת עמה. ג המדלה את הגפן על מקצת אפיפרות, לא יביא זרע אל תחת המותר; אם הביא, לא קדש. ואם הלך החדש, אסור. וכן המדלה על מקצת אילן סרק.

פירוש ברטנורא

מדי הוזה אמותר פסקי ערים דלקמן בפרק (י): ואם לאו. שאינו יכול ללקוט כל הענבים, עד שיעלה במדרגה או בסולם, אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד, וחוצה לו מותר, ואפילו בתוך ד' אמות של עיקר הגפנים של ערים הואיל ועומדים על המדרגה, וכן הלכה: אף הנוטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה. משתי שורות שצריך כדי שיחשבו כרם, והשתא לא מיירי בערים אלא בב' שורות של גפנים שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. אם המדרגה גבוהה עשרה, אין שתי שורות מצטרפות להיות כרם אלא דין גפן יחידית יש לכל שורה ושורה. ואין הלכה כרבי אליעזר: ג אפיפרות. עצים או קנים ארוגים שתי וערב, ומדלים עליהם שריגי הגפנים ומשכיבים אותן בהן כשהן ארוכות הרבה. ואם הדלה הגפן על מקצת הארץ אסור לזרוע תחת המותר ואע"פ שאין עליו זמורות, ואם זרע לא קדש: ואם הלך החדש. שגדל הגפן והוציא שריגים ומלא כל האפיפרות: אסור. הורע שנוטע תחת המותר אם הוסיף מאתים לאחר שהלך החדש עליהן: וכן המדלה גפן על אילן סרק. דינו כדין אפיפרות, לפי שאדם מבטלו על גבי גפנו והוי כאילו כולו גפן, אבל אילן מאכל שאין אדם מבטלו על גבי גפנו אותו מותר שאין הגפן מודלית עליו, חשוב בפני עצמו ולא הוי כגפן ומותר להביא זרע לשם:

משניות מבוארות – קהתי

גפני הערים נטועות על מדרגה כזו ומסככות על גבי השדה למטה, רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם עומד בארץ ובוצר את פלו – אם הבוצר יכול לעמוד למטה בשטח השדה ולבצור את כל ענבי הערים, הרי זה אוסר ארבע אמות בשדה – שרואים את הערים כאילו הוא נטוע למטה בשטח השדה, ולכן אסור לזרוע סביבו ארבע אמות לכל צד: ואם לאו – שאינו יכול לבצור את ענבי הערים עד שיעלה במדרגה או בסולם, אינו אוסר אלא כנגדו – תחת הערים בלבד, אבל חוצה לו מותר לזרוע אפילו בתוך ארבע אמות של עיקרי הגפנים, הואיל והן נטועות על המדרגה. וכן הלכה. רבי אליעזר אומר: אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה – רבי אליעזר אינו מדבר בערים אלא בנוטע שתי שורות של גפנים, שורה אחת למטה (לרגלי ההר) ושורה אחת למעלה במדרגה (סמוך לראשונה), אם גבוהה מן הארץ עשרה טפחים – אם המדרגה גבוהה עשרה טפחים, אינה מצטרפת עמה – אין השורה שבמדרגה מצטרפת עם השורה שלמטה להיות שתי שורות כדי להיחשב כרם, אלא דינן כגפן יחידית שאין מרחיקים את הזרע ממנה אלא ששה טפחים: ואם לאו – אם המדרגה אינה גבוהה עשרה טפחים, הרי זו מצטרפת עמה – לכרם, ושיעור הרחקתן ארבע אמות. וכן פוסק הרמב"ם (הלי כלאים ג, ו).

באור משנה ג

המדלה את הגפן על מקצת אפיפרות – "אפיפרות" היינו

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... נהניתי ממ"ש בפרטיות אודות הסדרים השונים בהשיבה ובב"ר, ובודאי גם על להבא יעשה

כן, ובודאי למותר להעיר על ההשגחה בהנהגת התלמידים והתלמידות בענייני דירת שמים, ברכות

וכו' וכו', שזהו יסוד בחיי היום יומים, וכשירגילו אותם בהנ"ל הרי הרגל נעשה טבע שני.

ברכה לחג הפסח כשר ושמוח.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

משפטי — משמע דברים המיושרים, והדין נותן לעשותו. **חוק** — משמע שאינו אלא גזירת מלך, כמו "וישימה לחק" (שמואל א ל). "וישם אותה יוסף לחוק" (בראשית מז). **השמן** — יצר הרע משיב עליהן תשובה, להטעות את ישראל, ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו? לכן נכתב בהן "חוק" אני ה' גזרתי עליכם. **תלמוד-לומר אני ה'** — אחוקותי קאי, דמינייהו סליק. את חוקותי תשמרו — אני ה' חקקתיים גזרתיים.

מותר — אין בו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר.

אם יהיו חטאיכם עד כדי כך שיהיו מוכתמים לפני כאדמיות של שנים [-חוטאים צבועים באדום], אם תחזרו בתשובה אלבינים כשלג.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת המבארת ששילוח השעיר לעזאזל אינו אלא חוק וגזירה, ומחלקת בין הדברים שהשכל מבין אותם לדברים שאין השכל מבין אותם: **תנו רבנן, 'את משפטי תעשו' (ויקרא יח ז), אלו דברים שאלמלא (לא) - שאף אילו לא נכתבו בתורה, מן הדין הוא שיכתבו, מפני ש'משפטים' הם דברים המיושרים שמסתבר לעשותם. ואילו הן, עבודת פוכבים, שוודאי אין לעבוד לאל אחר בלתי לה' לבדו, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, וברפת השם [בלשון סגי-נהור]. ובהמשך הפסוק נאמר 'את חקתי תשמרו', אלו דברים שהשמן - היצר הרע משיב עליהן תשובה, בטענה שאין בהם תועלת, מפני שאינם אלא גזירת מלך ואין אנו יודעים להם טעם, ואילו הן, אכילת חזיר, ואיסור לבישת שעמנו - בגד המעורב מחוטי צמר ופשתים, וחליצת יבמה - אשה שמת בעלה ולא הותיר אחריו זרע, שאסורה להינשא לכל העולם עד שיחלוץ לה אחי בעלה, וסדר מטהרת מצורע מנגעו, ושעיר המשתלח לעזאזל ביום הכיפורים, ושםא תאמר מעשה תוהו [-שוא] הם, תלמוד-לומר באותו פסוק 'אני ה', כלומר אני ה' חקקתי את החוקים, ואין לה רשות להרהר בהן.**

הגמרא חוזרת לברר את הספק האם בגדי כהונה ניתנו ליהנות: **תא שמע, בגדי כהונה, היוצא כשהוא לבוש בהן למדינה - חוץ למקדש, אסור, כיון שנוהג בהם מנהג חולין. ואילו הלו בשן במקדש - בכל הר הבית, בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר, מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן אף שלא בשעת עבודה. מסיימת הגמרא: שמע מינה.**

הגמרא מקשה על דברי הברייתא: וכי במדינה לא הותר ללבוש בגדי כהונה, והתניא, פעשים וחמשה [במבת], יום הר גרזים [הוא], דלא למספד - שאין להספיד בו. הוא היום שבו פקשו פותיים את בית אלהינו [-בית המקדש] מאלבסנדרים מלך מוקדון להחריבו, ונתנו להם. באו והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה, לבש בגדי כהונה, ונתעטף בבגדי כהונה, ומיקורי [-נכבדי] ישראל עמו, ואבוקות של אור [-אש] בדיהן. וכל אותו חלילה, היו הללו - שמעון הצדיק ויקרי ישראל חולכים

מקום מאחר שלפי טעותו סבר שעושה מצוה פטור. ולשיתו, אף
במשנתנו שנתחלפו להם הנשים בשעת כניסתן לחופה, אין להם
למקדשים להתחייב בחטאת, שהרי סברו שהם באים על
ארוסותיהם, ורצו לקיים בהן מצות נישואין. מסיקה הגמרא: **אֵלָא**
רבי מאיר שנה משנה זו אֵלָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הסובר שהעובר
עבירה משום שטעה בדבר מצוה חייב חטאת.
הגמרא מפרשת את שיטת רבי מאיר באופן אחר: **אִיבְעִית אִימָא**,
לְעוֹלָם שנה רבי מאיר את משנתנו אֵלָא דְרַבִּי יְהוֹשֻעַ. שכן **כִּי**
קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ 'מָעַה בְּדָבָר מִצְוָה פְטוּר', הֲנִי מִלִּי דוּקָא נָפִי
תִּינוּקוֹת שנתחלפו זה בזה, משום דְּמִנּוּ בְּהוּל – שהיה טרוד למול
את התינוק שזמן מילתו בשבת כדי שלא יעבור זמנו, ולכן טעה
ומל את התינוק שזמנו אחר השבת. **אֲבָל הָאֵי** מקדש שטעה ובא
על אשת חבירו, **כִּינן דְּאֵין וְמִנּוּ בְּהוּל**, שהרי אין זמן קבוע למצוה
זו, ועל כן היה עליו לבדוק אם אכן זו היא אשתו קודם שבא עליה,
לא פטרו רבי יהושע מחטאת.
הגמרא מקשה על אוקימתא זו: הלכה בידינו, שזר האוכל תרומה
בשוגג, חייב להפריש פירות אחרים תחתיה כשיעור הפירות
שאכל בתוספת חומש, וליתנם לבחן. וְהָרִי האוכל תְּרִימָה בשוגג,
דְּאֵין וְמִנּוּ בְּהוּל, שכן אין זמן קבוע לאכילת תרומה, ומכל מקום
אם טעה וסבר לעשות מצוה באכילתו **קָפְטָר רבי יהושע**. דְּהִנּוּ
במסכת תרומות (פ"ח מ"א), הִנֵּה כהן אוֹכֵל בְּתִרְיָקָה, ואחר כך נודע
לו שְׁהוּא בֶן יְרוּשָׁה אוֹ כֹהֵן, והרי הוא חלל שהוא כזר לכל
דבר ואסור באכילת תרומה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב** אותו כֶּרֶן וְהוֹמֵשׁ,
וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר, משום שסבר שהוא כהן כשר והתכוין לקיים
מצות אכילת תרומה. הרי שפוטרי רבי יהושע בטועה בדבר מצוה
גם כשאין זמנה קבוע, ואינו בהול לקיימה. מתרצת הגמרא: **הָאֵי**
אִתְּמַר עֲלֶיהָ, אָמַר רַב כִּיבִי בַר אֲבִי, הָכָא בְּחַלל שֶׁאֵבֵל תְּרִימָה שֶׁל
חֲמִץ בְּעֶרְבֵי הַפֶּסַח עֲקָרִין, דְּמִנּוּ בְּהוּל, שכן אם יתעכב מלאוכלה
עד זמן הביעור יצטרך לשורפה.
הגמרא חוזרת לדון בשיטת מי נשנתה משנתנו, ומפרשת בדרך
אחרת: **וְאֵי בְעִית אִמָּא**, אין צורך להעמיד את משנתנו בשיטת רבי
מאיר הסובר שאיסור חל על איסור בכולל ומוסיף, אלא כל
האיסורים שנשנו בה חלים משום שמדובר בִּאִיסוּר בֵּת אֶחָת. והיא
שנויה אפילו **אֵלָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן** הסובר (לעיל לב.) שכל שחלו בזה
אחר זה אין איסור חל על איסור, שכן אף הוא מודה שבבת אחת
חלים כמה איסורים. שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא בּוֹלָה** – איסור אשת
איש ואשת אח ואחות אשה, מִשְׁבַּחַת לָהּ שיחולו כולם בבת אחת,
כגון דְּשֵׁנִי האחים שְׁוִינָהוּ (ימינו) שְׁלִית אחד לקבל להם נשים,
וְשְׁוִי אִינְהוּ (ימינו) שתי האחיות שְׁלִית אחד לקבל עבור קידושין,
וּפְנַע שְׁלִית האחים בְּשִׁלִּית האחיות ומסר לו את קידושי שניהם,
ונמצא שנתקדשו שתי האחיות לשני האחים בבת אחת, וחלו
עליהן איסורי אשת איש ואשת אח ואחות אשה בבת אחת. **אֵלָא**
איסור נדוֹת יִיבִי מִשְׁבַּחַת לָהּ שיחולו בבת אחת עם שאר
האיסורים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב עֲמֶרֶם אָמַר רַב**, המשנה
מדרבית באופן שהתחילו האחיות שוֹפְעוֹת דם נדה בַּתּוֹךְ שֶׁנֶּת
שְׁלִשָּׁה עָשָׂר – קודם שמלאו לאחים י"ג שנים ועדיין היו קטנים,
ונמשכה ראיתן עד לֵאחֶר שמלאו לאחים שְׁלִשָּׁה עָשָׂר והגדילו. וזה
הוא הטעם לִאֲחִיבֵי אִינְהוּ (לחייב אותם) בכל איסורים אלו, שכן
בקטנות אינם בכלל עונשין, ונמצא שכל האיסורים חלו עליהם
בבת אחת משעה שהגדילו. וכן צריך לומר ששפכו האחיות דם
בַּתּוֹךְ שֶׁנֶּת הַשָּׁנִים עָשָׂר ללידתן בעודן קטנות, ונמשכה טומאתן עד
לֵאחֶר שמלאו להן שְׁנַיִם עָשָׂר שנים והגדילו. וזה הוא הטעם לִאֲחִיבֵי
אִינְהוּ (לחייב אותן) בכל איסורים אלו, שהרי חלו עליהן כולם
בבת אחת, משעה שהגדילו.

שנינו במשנתנו: אם באו שני אחים זה על אשתו של זה, והיו שתי
הנשים אחיות, וכן היו נדות, חייב כל אחד מהם ארבע חטאות,
משום אשת איש, ואשת אח, ואחות אשה, ונדה. ובהכרח סוברת
משנתנו ששני איסורים הבאים בבת אחת שניהם חלים, לפיכך
בשעה שקידש ראובן את רחל אשתו, נאסרת היא על שמעון אחיו
גם משום אשת איש וגם משום אשת אח, שכן שני איסורים אלו
חלים בבת אחת. וכן בהכרח סוברת המשנה, שאיסור כולל חל על
איסור אחר שקדם לו, ועל כן אם קידש ראובן את רחל, ואחר כך
קידש שמעון את לאה אחותה (וראה ציור), הרי הוא מתחייב על
רחל גם משום אחות אשה. שכן האיסורים הראשונים של אשת
איש ואשת אח חלו רק על רחל לבדה, ואילו בשקידש שמעון את
אחותה נאסרו עליו גם שאר אחיותיה, ומתוך שנאסרו שאר
האחיות באיסור אחות אשה, חל איסור זה גם על רחל. וכן בהכרח
סוברת המשנה, שאיסור מוסיף חל על איסור אחר שקדם לו,
ומשום כן אשת אחיו שהיא אחות אשתו שפירסה נדה, נאסרת
עליו גם באיסור נדה. שכן כל האיסורים הקודמים לא אסרו אותה
על בעלה, וכשפירסה נדה נאסרה גם על בעלה, ומתוך שהיא
נאסרת באיסור נדה על בעלה, הרי היא נאסרת גם עליו באיסור
זה.

הגמרא מבררת בשיטת מי שנויה משנתנו. שואלת הגמרא: **וְאֵין**
הוא **הָאֵי תַנָּא דִּיתִי לִיה** שאיסור חל על איסור בִּאִיסוּר בּוֹלָל,
וְאִיסוּר מוֹסִיף, וְאִיסוּר בֵּת אֶחָת, שבשיטתו שנויה משנתנו. משיבה
הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, משנתנו בשיטת **רַבִּי מֵאִיר הָאֵי**
שנויה. (דְּתַנִּיא) [דְּתַנִּין] בכריתות (יג), **יֵשׁ שְׁאֵדָם אוֹכֵל אֶכִּילָה אֶחָת**
וְחִיב עֲלֶיהָ אֶרְבַּע חֲטָאוֹת וְאִשָּׁם אֶחָד, באופן שהוא אדם מְטָא
שְׂאֵבֵל בֵּית חָלָב, וחלב זה הוא נֹתֵר שֶׁעָבַר זֶמַן הַקֶּרְבָּתוֹ, והוא חלב
מִן הַמּוֹקֵדֶשִׁין (של קרבנות) שֶׁקָּרַב לְמוֹזֶבֶת, והיתה אכילה זו כִּיּוֹם
הַפְּסוּחִים. נמצא שהוא מתחייב בארבעה חטאות, משום אכילת
קדשים בטומאה, ומשום אכילת חלב, ומשום אכילת נותר, ומשום
יום הכיפורים, ואשם אחד משום מעילה שאם כהן הוא או זר לגבי
אימורים. **רַבִּי מֵאִיר אָמַר**, אֵם הָיְתָה אֶכִּילָה זו בַּשָּׁבֶת, ושעשה
שאכל את החלב הוֹצִיאָו בְּפִיו מִרְשוּת הַיַּחֲדָד לִרְשוּת הָרַבִּים, חִיב
חטאת נוספת משום מלאכת הוצאה בשבת. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי
מאיר, איסור זה אִינוֹ מִן הַיָּסֵם – אין למנותו בכלל שאר האיסורים
שמתחייבים עליהם באכילה זו, שכן אינו חל על עצם האכילה
אלא על ההוצאה.

ומוכח מדברי רבי מאיר, שלשיטתו איסור חל על איסור באיסור
כולל, ובאיסור מוסיף, ובשני איסורים שחלים בבת אחת. שכן
משעה שנוצרה הבהמה נאסר חלבה באכילה, ועדיין הוא מותר
בהנאה. ולאחר שהוקדשה, נאסר החלב משום מעילה אף בהנאה,
ומתוך שחל איסור מעילה על הנאתו הרי הוא חל אף על אכילתו,
כדין איסור מוסיף. וכשנעשה נותר, נאסר אף להקטרת מזבח,
ומתוך שחל איסור נותר על הקטרתו הרי הוא חל אף על אכילתו,
כדין איסור מוסיף. וכשנטמא האדם הרי הוא נאסר אף באכילת
שאר חתיכות קדשים, ומתוך כך חל עליו איסור אכילה בטומאה
אף בחתיכת חלב זו, כדין איסור כולל. וכשנכנס יום הכיפורים
נאסר אף באכילת חולין, ומתוך כך חל עליו איסור יום הכיפורים
אף באכילת חלב זה, כדין איסור כולל. ומכך שהוסיף רבי מאיר
לחייב גם משום הוצאת שבת, מוכח שלשיטתו חלים שני איסורים
בבת אחת, שכן איסור שבת ואיסור יום הכיפורים חלים שניהם
בבת אחת בכניסת היום. נמצא שמשנתנו הסוברת שאיסור חל על
איסור בכל שלשה אופנים אלו, שנויה בשיטת רבי מאיר.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר** ששנה במשנתנו שכשנתחלפו הנשים
בשעת כניסתן לחופה, חייבים עליהם המקדשים חטאת. **אֵלָא**
דְּמִאֵן – בשיטת מי מרביתו שנה כן. **אֵי אֵלָא דְרַבִּי יְהוֹשֻעַ**, הָאָמַר
רבי יהושע במסכת שבת (קלז), שאם **מָעַה בְּדָבָר מִצְוָה** – שחשב
לקיים מצוה וטעה ועבר עבירה, כגון שהזיז לפניו שני תינוקות,
האחד זמן מילתו בשבת והשני זמנו לאחר השבת, ונתחלפו לו
שניהם זה בזה, ומל את זה שזמנו לאחר השבת בשבת, פְּטוּר
מחטאת. ואפילו שלפי האמת לא עשה מעשה מצוה כלל, מכל

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף לר עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) רכז רש"י

1 **ומאן האי תנא** – דמתניתין, דאית ליה איסור חל על איסור, בין על ידי כולל, בין באיסור
2 מוסף, בין על ידי בת אחת, כגון אלו שחיבין ארבע חטאות. ובשקידש ראובן את רחל
3 תחלה נאסרה על שמעון משום אשת אח ואשת איש – והיינו בת אחת, וקמחייב ליה תנא
4 דידן אתריותיה. חזר שמעון וקדש לאה, מיגו דאסרי ליה הך קדושין בכולהו שאר

5 אחותא משום אחות אשה, אסרי ליה נמי
6 באשת אחיו משום אחות אשה, ואף על גב
7 דאסורה עליה קיימא, והיינו איסור כולל. ועדיין
8 רחל זו מותרת לראובן בעלה. פירשה נדה, מיגו
9 דאיתוסף איסור עלה לגבי בעלה משום נדה –
10 איתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון, הרי איסור
11 מוסף. **ארבע הפאות** – משום טומאה דאכול
12 קדשים בטומאת הגוף בברית, ומשום ויכל,
13 ומשום נותר, ומשום יום הכפורים. ואשם
14 מעילות, דאפילו כהן לגבי אימורים זו הוא. **אם**
15 **היתה שבת כו'** – אבל משום יום הכפורים לא
16 הוי מחייב אחוצאה, דקסבר: אין עירוב והוצאה
17 ליום הכפורים. והכי מפרש בכריתות. אלמא
18 אית ליה לרבי מאיר כוללה, דהא הכא,
19 משנוצרה בהמה זו והיא תולין – נאסרה חלבה
20 באכילה ומותר בהנאה. והקדשה, מיגו דאתוסף
21 איסור הנאה על החלב משום (קדשים) –
22 איתוסף ביה נמי איסור אכילה משום זרות, ואף
23 על גב דאסור קאי באכילה. והיה ליה נותר, מיגו
24 דאיתוסף איסור למזבח משום נותר –
25 נמי לכהן משום נותר, הרי הך תרי משום איסור
26 מוסף. נטמא, זה שעד עכשיו היה מותר
27 בחריכות בשר קדש ועכשיו נאסר בהן, מיגו
28 דמיתסר בשאר חריכות משום טומאה – נאסר
29 נמי בזה משום טומאה, והיינו איסור כולל. והה
30 ליה יום הכפורים, מיגו דמיתסר בחולין משום
31 יום הכפורים – אסור נמי בקדשים משום יום
32 הכפורים, והיינו נמי איסור כולל. ומדמחייב ליה
33 רבי מאיר משום הוצאת שבת – אלמא אית ליה
34 איסור בת אחת חיל, דבשקידש היום חלו עליו
35 איסור אכילה יום הכפורים ואיסור שבת, ורבי
36 **מאיר אליבא דמאן** – כלומר, נהי דסבר רבי
37 מאיר אידו כהאי גוונא איסור חל על איסור,
38 מיהו והכא דקא מחביין דלבר מצוה לישא
39 אשה, כמאן מרביתו סבירא ליה לרבי מאיר
40 בטענה דבר מצוה ולא עשה מצוה? אי אליבא
41 דרבי יוחנן – האמר פטור במסכת שבת, **בפרק**
42 **"רבי אליעזר מילדה"** (קלוא, א), דתניא התם
43 בגמרא: מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול
44 בשבת ואחד למול באחד בשבת, ושכח ומל את של אחד בשבת בשבת, והדיינו נמי טעה
45 דבר מצוה ולא עשה מצוה, שעדיין לא הגיע זמנו – פטור רבי יהושע. דומנו בחול –
46 שזיה טרוד למול את של שבת, כדי שלא יעבור זמנו. **אבל הכא** – גבי נשואין, אין זמנו
47 בחול, דאין זמן קבוע למצוה, והוה ליה למידק, תרומה **בערב** הפסח זמנו בחול – שלא
48 תשרף. **ואיבעית אימא** – כולה מתניתין לאו רבי מאיר היא, אלא אפילו לרבי שמעון
49 דמיקל הכא מודי, וכגון דחלו כולוה בבית אחת, דשוו **אינהו** – שני האחין שליח אחד
50 להליך את הקדושין לשתי אחיות, והן עשו שליח אחד לקבל קדושין. **ופגע שליח בשליח**
51 – חלול יחד זה על זה וזה על זה, איסור אשת איש, ואיסור אשת אתא, ואחות אשה. **אלא**

1 **ומאן האי תנא דאית ליה איסור כולל ואיסור מוסף**
2 **ואיסור בת אחת? אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר**
3 **היא. דתנאי: יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע**
4 **חטאות ואשם אחד: ממיא שאכל חלב והוא נותר מן**
5 **מוקדשין ביום הכיפורים. רבי מאיר אומר: אם היתה**
6 **שבת והוציא בפיו - חייב. אמרו לו: אינו מן השם.**
7 **ורבי מאיר אליבא דמאן? אי אליבא דרבי יהושע -**
8 **האמר: טעה בדבר מצוה פטור. אלא אליבא דרבי**
9 **אליעזר. איבעית אימא: לעולם אליבא דרבי יהושע,**
10 **פי קאמר רבי יהושע טעה בדבר מצוה פטור - הני**
11 **מילי גבי תינוקות, דזמנו בהול, אכל האי, פיו דאין**
12 **זמנו בהול - לא. והרי תרומה דאין זמנו בהול, וקפסר!**
13 **דתנן: היה אוכל בתרומה, ונודע שהוא בן גרושה או**
14 **בן חלוצה - רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, ורבי**
15 **יהושע פוטר. - הא איתמר עליה, אמר רב ביבי בר**
16 **אבוי: הכא בתרומה בערב הפסח עסקינו, דזמנה**
17 **בהול. ואי בעית אימא: באיסור בת אחת, ואליבא**
18 **דרבי שמעון. בשלמא כולוה - משפחת להו, דשוינהו**
19 **שליח, ושוו אינהו שליח, ופגע שליח בשליח. אלא**
20 **נדות - היכי משפחת לה? אמר רב עמרם אמר רב:**
21 **בשופעות מתוך שלשה עשר לאחר שלשה עשר**
22 **לאחייבי אינהו, מתוך שנים עשר לאחר שנים עשר -**
23 **לחייבי אינהו. "מפרישים אותן". והא אין אשה**
24 **מתעברת בביאה ראשונה! אמר רב נחמן אמר רבה**
25 **בר אבהו: שבעלו ושגנו. - ואלא הא דתנא רבי חייא:**
26 **הרי פאן שש עשרה חטאות, תלתין ותרמין הויין!**
27 **ולמיטעמיה, לרבי אליעזר, דמחייב על כל פה וכה,**
28 **טובא הויין! אלא, דבכה ראשון קחשיב - הכי נמי**
29 **דביאה ראשונה קחשיב. אמר ליה רבא לרב נחמן:**
30 **והא**

1 **אם** היתה שבת והוציאנו כו' – בפרק "אמרו לו" (בכריתות יד,א) רצה לדקדק מכאן
2 דאין עירוב והוצאה ליום הכפורים, מדאיצטריך למנקט אם היתה שבת כו', דהוה
3 ליה למיתני: ואם הוציאנו – חייב. ומוסיף – דיש עירוב והוצאה ליום הכפורים, ולאפשר
4 חיובי נקט שבת, מחייב משום שבת ויום הכפורים. ואם תאמר: והיכי חשיב רבי מאיר חיובי
5 הוצאה בהדי חיובי דאכילה? מה ענין זה אצל
6 והו' דכמו כן היה יכול לומר אם ישנו מלאכה
7 בשבת חייבו ואומר רבינו יצחק: משום דבשעת
8 בליעה אתי נמי חיוב הוצאה, אף על גב דאבתי
9 לא נח. משום דבליעתן זו היא הנחתן. כדאמר
10 רבא בפרק "המוציא יין" (שבת פ"א) הוציא שתי
11 אותיות וכתבן כשהוא מולך – חיוב, דכתיבתן
12 זו היא הנחתן.
13 **והוציאנו** בפיו חיוב – והא דאמר
14 "ביהמניע" (צ"ב, א), דמוציא בפיו
15 ובמפרקו פטור, שלא הוציא בדרך דמוציאים
16 – במידי דבר אכילה הוי שפיר דרך הוצאה
17 בכך. פירש הקונטרס דאיכא הכא איסור בת
18 אחת, דבשקידש היום חל עליו איסור אכילה
19 יום הכפורים ואיסור הוצאת שבת. וקשיא לרבינו
20 יצחק: דמה ענין זה לאיסור חל על איסור?
21 דאפילו למאן דאמר אין איסור חל על איסור
22 אפילו בבית אחת – הכא חל לכולי עלמא
23 אפילו בזה אחר זה, ואפילו יעשה אכילה והוצאה
24 בזה אחר זה, ואפילו חלו שבת ויום הכפורים
25 בזה אחר זה, שבשביל איסור מלאכת שבת
26 אם הוא תחלה – לא ימנע איסור אכילה יום
27 הכפורים לחלו אחריו, שעדיין לא נאסר זה מנחת
28 השבת, היינו אפיכא ואמר רבי יצחק: דאיסור
29 בבית אחת חלל איסור הוצאה דשבת ואיסור
30 הוצאה דיום הכפורים, כדפרישית, דנקט שבת
31 לאפשר חיובי. **טעה** דבר מצוה פטור – ואם
32 תאמר: והא בפסחים בפרק "אלו דברים" (ע"ב, א)
33 מוקי רבי מאיר פלוגתיהו בשתי תינוקות, אחד
34 למול בשבת ואחד למול באחד בשבת, דפטור
35 רבי יהושע בשקדש ומל של אחד בשבת בשבת
36 אף על גב דלא עשה מצוה, משום דנתנה שבת
37 לדחות אצל תינוק אחד. אבל בשתי תינוקות,
38 אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת, וקדם
39 ומל של שבת בערב ושל ערב שבת מל
40 בשבת – חיוב, אף על גב דעשה מצוה, משום
41 דלא נתנה לדחות. והכא נמי גבי נשים
42 – לחייב, דלא ניתנה ערה לדחות! ויש לומר:
43 דהתם לא ברחיה תליא מילתא, אלא משום
44 דטרדיד בתניק שיש לו למול בשבת, וטענה בן. והכא נמי – הרי טענה באשמו.
45 **בערב** הפסח כו' – הוה מצי למימר משום דאכילת תרומה איקרי עבודה, וטעמא
46 דרבי יהושע משום דכתיב "ופעול ידיו תרצה" – אפילו לרבי שמעון, כדאמר פרק "אלו
47 דברים" (פסחים ע"ב). **באיסור** בת אחת ואליבא דרבי שמעון – ואיתי שפיר
48 אפילו כרבי יהושע. דרבי שמעון אית ליה בפרק "אלו דברים" (שם) דלרבי יהושע
49 טעה דבר מצוה ולא עשה מצוה – חיוב. **מתוך** שלשה עשר לאחר שלשה
50 עשר לאחייבי אינהו – כן גירסת הקונטרס. וקשה: דלא הוי בבית אחת, דנדות
51 חל

1 נדות חיובי **פצי** משפחת לה – בבית אחת עם קדושין? אי קדושין קדמו לנדות זה – הרי אשת איש ואחות אשה ואשת אח קדמו, ותו לא אתי נדות ודחיל. ואי נדות קדים – תו לא אתי
2 איסור אחרינא ודחיל. **אמר רב עמרם אבוי בר יב** – משכחת לה שש עשרה חטאות באיסור בת אחת. בשופעות מתוך שלש עשרה שנה ללידת הבעלים. לאחר שלש עשרה. **לאחייבי**
3 **אינהו** – כלומר: טעם זה כדי לחייב הזכרים, שחלו כולן עליון בבית אחת, דבדך יומא אתו לכלל עונשין. ומתוך שנים עשר לאחר שנים עשר **לאחייבי אינהו** – שהאשה באה לכלל
4 עונשין בת שנים עשר שנה ויום אחד, והזכר לשלש עשרה ויום אחד. ומשכחת לה שגולדו הזכרים באחד בתשרי והנקבות באחד בתשרי לשנה הבאה, וביום אחד מישלם שתיים עשרה
5 לנקבות שזן שלש עשרה לזכרים. ומסר קדושין שיחולו ליום תמורת כשזן עונשין גדולים, דיום אחד בשנת שלש עשרה בעינן לנקבות, ויום אחד בשנת ארבע עשרה לזכרים. והתחילו
6 שופעות בסוף שתיים עשרה ללידה עד למחר. ואף על גב שהנדות קדם – לא היו חזן אסורות לאלו, לפי שאין בכלל מצות, ולא אלו אסורים בהן, לפי שאין בני מצות, נמצאו הקדושין
7 ואיסור עונש נדות חל עליהם כשחשבה אשה השנה של שלש עשרה לנקבות, שהיא שנת ארבע עשרה לזכרים. שהקדושין הנדות קדמו לגדלותן, ותולין ועומדין לחול כשגדלו, ובשעה
8 אחת חלו כולן. ולרבי נקט שופעות, דאי אפשר לצמצם פריסת נדה והפיסת קדושין בשעה אחת. אלא אם כן קדמו שעה אחת בקטנותן. תלתין ותרמין הויין – כן דתנא מתניתין כרבי
9 אליעזר אוקמינן לעיל, ושמעינן ליה דאמר: חיוב על כל ביאה וביאה, לקמן (צ"ב, א) ובמסכת בכריתות (ט"א). **על כל בח ובה** – של ביאה, לקמן בפרק "האשה" (צ"ב, א), והתם הכי תניא:
10 בא עליה, חזר ובא עליה – חיוב על כל אחת, דברי רבי אליעזר. וכיון דשמעינן ליה לרבי אליעזר דמחייב אשתי ביאות בהעלם אחת – על כרחך שמעת ליה נמי בביאה אחת כמה
11 חיובין, דכל בח ובה – הנאה של ביאה בפני עצמה היא. ולרבנן הוא דלא מחייב אלא אחת משום דכולן בהעלם אחת הן. ובשתי ביאות נמי לא הוו מחייבי אלא חדא. אבל אי היה
12 ידיעה בין בח לבח – הוה מחייב אבל חד וחד, דכתנן בשבועות (יד, ב) ובמסכת הוריות (ו): היה משמש עם הטוהרה ואמר לה נטמאתי, ופירש מיד – חיוב, שציאתה הנאה לו כביאותו,
13 ולרבי אליעזר דאמר ביאות מחלקות – אית ליה נמי כוחות מחלקין. ומתניתין כרבי אליעזר אוקימנא לעיל, והכי תני רבי חייא שש עשרה ותו לא.

חל עליו תחלה שאין יכול לקדש ולא לעשות שליח עד שיגדיל, דאין מעשה קטן כלום. ואומר רבינו תם: דבכל ספרים קדמונים כן, אבל בספר "בשר על גבי גזלים" גרס בשופעות מתוך שלש לאחר שלש לאחיובי אינהו, דלאחר שלש שנים ויום אחד חזיא לביאה, ואתו כולהו אסירי וחילי. ומתוך שנים עשרה לאחר שנים עשרה לאחיובי אינהו. ואם בעלו כשכולן בגדלות איכא שש עשרה חטאות, ובין

לגירסת הקנטרס ובין לגירסת זו שופעות לאו דוקא. אלא שראתה בתוך שלש ולא טבלה עד רבינו תם שראתה בתוך שלש ולא טבלה עד לאחר שנים עשרה. ולא כמעשה עד ואונן דאילו התם שלא כדרכה — משמע דאסור לשמש שלא כדרכה. ותימה, דבפרק שני דנדרים (כ.ב.) אמר: והיא דאתיא לקמיה דרבי ואמרה ליה שולחן ערכתי לו והפכו, אמר לה: בתי, התורה התירתיך לו. ומאין דהלכתא הכי. והפכו — היינו שלא כדרכה, לפי שמצטערת בכך, שנאמר (בראשית לד): "וישכב אותה ויענה" שעינה אותה שלא כדרכה. וכן "אם תענה את בנותי" (שם לא) שלא כדרכן. דאי הפכו היא למעלה והוא למטה — לא היתה קובלת על כך. וכן בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין עח.ב.) אמר: בכרי הבא על אשתו שלא כדרכה — חייב מיתה. ופריך: מי איכא מיד דישאל לא מחייב ונכרי מחייב? והיינו האי לא מחייב היינו דבישראל שרי. דאי איכא אסור בישאל — ניתא דמחייב בנכרי מיתה. דאזותרן זו היא מיתתן כמו בגל ושאד דברים! ואומר רבינו יצחק: דהתם מייירי בלא הוצאת זרע, דשרי, דכיון דליכא השתתות זרע לא הוי כמעשה ער ואונן. עוד אמר רבינו יצחק: דלא חשוב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשתת זרע, ורגיל לעשות כן תמיד. אבל באקרי בעלמא. ומתאהב לבא על אשתו שלא כדרכה — שרי, כדאמרין בגדרים (כ.ב.) כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה, משל לבשר הבא מן הטבת, ודג מן הציז, רצה — אוכלו צלי, רצה — אוכלו מבושל, רצה — שלוק. **התורה** חסה על תבשיתי כלה — שלא יפול שרק מעל פניה אף על גב דמיד שתעמוד תפלוט ותתעורר לטבול — מכל מקום נימא שהתורה חסה כל זמן שלא תעמוד, או שתתן מוך קודם שתעמוד, כדי שלא תפלוט.

דעתאי — עלך הוא — אמר רבינו תם: משום ההיא עובדא דפרק קמא דבבא בתרא (י.ב.) דאמרה בת רב חסדא: תרווייהו קבענא, והיתה מוצפה שתתקיים בנאותה. לפי שהיה לרבא אשה אחרת איחרה לינשא לו, ואפילו הכי היתה מוצפה לו. **אמר** שמואל וכולן צריכות לה, — אבל נשים דתנן ב"הולץ" (יבמות זט.א.) ובברייתא התם בגמרא (מ.ב.) קאי. **אבל** קטנה בת ישראל צריכה להמתין — דגורין ונות דקטנה בת ישראל אסור גדולה. אבל בגירות קטנה לא שייך למגור אסור גירות גדולה, בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

גדולה גופה כיון דרעתה לאיגוריי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אסור בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן? בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

נתן לג טה צריכה להמתין — הקשה הב רבינו משה כהן: הא אמרה שמואל חדא זימנא בפרק "אף על פי" (כתובות ס.ב.) דפסיק שמואל הלכה כרבי מאיר בגירותיו אברייא דרדופה! ואומר רבינו יצחק: דעיקר מילתיה דשמואל לא איצטריך הכא אלא משום ממאנת, ועיקר מילתיה דשמואל דהבא בסוף "אלמנה" בכתובות (ק.ב.) והא דפריך עלה התם: כולוהו תנינא, ומשני: צריכה להמתין שלשה חדשים איצטריך ליה, ולא תנן — הכי פירושו: דין דשלשה חדשים איצטריך ליה. אבל היא גופה לא איצטריך אלא משום ממאנת, דאין צריכה להמתין, כדפרשינן.

והא תמר איעברא בביאה ראשונה — מיהודה, כדאמר לקמן דער ואונן שלא כדרכן שמשו. **באצבע מיעבה** — קודם ביאה, ופתחה פתוח, וחזו ליה כשתי ביאות. **כל מועכות של בית רבי** — המשירות בתוליהן באצבעותיהן, תמר שמן. **כל עשרים וארבעה חדש** — שתיוקו יונק. **דש מפנים וזורה מבחוץ** — כדי שלא תתעבר, ותגמול את בנה, וימות. **אלא כמעשה ער ואונן** — אלמא, תמר פתח פתוח היה לה. אותה — "ואשה (כ) [אשר] ישוב איש אותה שכבת זרע ורדצו במים", "אותה" מיעוטא הוא. **פרט לכלה** — דלא בעיא טבילה משום טומאת ביאה ראשונה, כדמפרש טעמא לקמן. חזן — שם חבם. **על תבשיתי כלה** — כחל ושרק שנותנת על פניה, ואם תטבול יעבירום המים. **לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה** — ולא "שכבת זרע" קרינן ביה, דאין ראוי להזריע. ומיהו, מיעוטא מ"שכבת זרע" לא נפקא, והואיל והוא מקום ראוי להזריע הוא בביאה שניה. ומשום נוגע בשכבת זרע נמי לא מטימא, דטומאת בית הסתרים לא מטמאה, אלא שגורת הכתוב היא בביאה, וכן הוא במסכת נדה (ז.א.ב.). **להקריאה** — שלא הזריע, אי למאן דאמר נשקיה, אי למאן דאמר הבנסת עטרה. שלא כדרכה והקריאה משכבת זרע נפקא — שלא כדרכה אינו מקום זרע, העראה — לאו שכבת זרע הוא, דאין כאן זרע. הלכך תריוהו מ"שכבת זרע" מיעוטא. **לבת רב חסדא** — אשתו דרבא. **אבתריך** — ששהית עשר שנים אחר בעליך הראשון, ורמי בר חמא הוה. **אמר שמואל** וכולן — הנשים שנבעלו, **צריכות להמתין** — מלהנשא שלשה חדשים אחר ביאתן, חוץ מגירות ומשוחררת קטנה, ואף על גב דסתם נכריות ושפחה וזנות חן — לא גזר רבנן בקטנה להמתין אחר טבילת גירות ומשוחררת כלום. ומדקאמר שמואל חוץ מגירות קטנה — מכלל דכולן דקאמר אקטנות נמי קאי, ודקטנה בת ישראל צריכה להמתין. ואף על גב דלאו בת בנים היא, ואין כאן הבחנה בין זרעו של ראשון לזרעו של שני — גזר בה רבנן משום גדולה. **ובמאי** — נפקא מבעלה קמא. **אי במיאון האמר שמואל דלא בעיא** — אמתוהי, דליכא למיגזר משום גדולה דאין גדולה, יוצאת במיאון. ונזור

דעתאי עלך הואי. **ההיא דאתיא לקמיה דרב יוסף**, **אמרה לו: רבי, אגא שהיתי אחר בעלי עשר שנים וילדתי**. — **אמר לה: בתי, אל תוציאי לעז על דברי חכמים**. **אמרה ליה: לנכרי נבעלתי**. **אמר שמואל: וכולן צריכות להמתין שלשה חדשים**, **חוץ מגירות ומשוחררת קטנה**. **אבל קטנה בת ישראל** — צריכה להמתין שלשה חדשים. **ובמאי? אי במיאון** — **והאמר שמואל דלא בעיא**. **ואי בגט** — **האמרה שמואל חדא זימנא**. **דאמר שמואל: מיאנה בו** — **אינה צריכה להמתין שלשה חדשים**, **נתן לה גט** — **צריכה להמתין שלשה חדשים! אלא בנות**. ונזור

גדולה גופה כיון דרעתה לאיגוריי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אסור בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן? בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

גדולה גופה כיון דרעתה לאיגוריי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אסור בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן? בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

דעתאי עלך הואי. **ההיא דאתיא לקמיה דרב יוסף**, **אמרה לו: רבי, אגא שהיתי אחר בעלי עשר שנים וילדתי**. — **אמר לה: בתי, אל תוציאי לעז על דברי חכמים**. **אמרה ליה: לנכרי נבעלתי**. **אמר שמואל: וכולן צריכות להמתין שלשה חדשים**, **חוץ מגירות ומשוחררת קטנה**. **אבל קטנה בת ישראל** — צריכה להמתין שלשה חדשים. **ובמאי? אי במיאון** — **והאמר שמואל דלא בעיא**. **ואי בגט** — **האמרה שמואל חדא זימנא**. **דאמר שמואל: מיאנה בו** — **אינה צריכה להמתין שלשה חדשים**, **נתן לה גט** — **צריכה להמתין שלשה חדשים! אלא בנות**. ונזור

גדולה גופה כיון דרעתה לאיגוריי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אסור בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן? בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

גדולה גופה כיון דרעתה לאיגוריי מינטרא נפשה, כדאמר לקמן, ולא אסירא אלא אסור בת ישראל. ואם תאמר: ושמואל דאמר כמאן? בשלמא בקטנה בת ישראל — סבר לה כרבי מאיר, דגור ב"הולץ" (יבמות מ.ב.) בברייתא דרדופה קטנה בגישואן אסור גדולה, וקסבר שמואל דהוא חזין בנות. אלא בגירות, כמאן סבר לה? אי כרבי יהודה — אפילו גירות קטנה לגור, כדתניא בסמוך: הגירות והשפחה כו', יתירות על בנות שלש שנים, צריכות להמתין שלשה חדשים, דברי רבי יהודה. ואף על פי דרבא ברוב לינשא מיד. דהא באידך לינשא דשמואל דשרי גדולה אמרין: הוא דאמר כרבי יוסי. ועוד: דסברת שמואל הפוכה מדברי יהודה, דהא בברייתא דרדופה לא גזר רבי יהודה בקטנה בת ישראל אפילו בגישואן, ובגירות גזר אפילו בקטנה, כדתנן: יתירות על בנות שלש, ושמואל איפכא: דבקטנה בת ישראל גזר ובגירות לא גזר. ומיהו, לספרי דגרסי בברייתא דרדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה — אתי שפיר. ולקמן נמי נפרש בעורת ה'. ואומר רבינו יצחק: דלא גרסין בשמעתין יתירות, ובתוספתא ליתיה. ובגדולה דוקא אסר רבי יהודה, אבל בקטנה — שרי, ושמואל כרבי יהודה סבירא ליה בגירות.

שואלת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפְלִי** חכמים ורבי יהודה. משיבה
הגמרא: **רִבְּנָן קִבְּרִי** שממה שנאמר **וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ**
שְׂכֵבֶת זָרָע יש למעט, **פָּרַט לְהַעֲרָא** ו-לחתילת ביאה שאינה
מטמאה, שכן אין בה הזרעה. וממה שנאמר **אוֹתָהּ** יש למעט **פָּרַט**
לביאה שלא כדרכה שאינה מטמאה, לפי שהיא במקום שאינו
ראוי להזרעה. ולשיטתם אין כתוב מיותר כדי למעט ממנו ביאה
ראשונה, ועל כן אף היא מטמאה. ואילו רבי יהודה קבר, בין ביאה
שלא כדרכה ובין **הַעֲרָא**, מ'**שְׂכֵבֶת זָרָע** נִפְקָא ו-נלמדו שאין
מטמאות, שכן משמע מתיבות אלו שדווקא ביאה ראויה להזרע
מטמאה, וביאות אלו אינן ראויות להזרעה. ומעתה מיותרת תיבת
אוֹתָהּ למעט ממנה **פָּרַט** לְכַלָּה, שאינה נטמאת בביאתה
הראשונה לפי שאינה ראויה להתעבר ממנה.
הגמרא מביאה אופן נוסף של אשה שאינה ראויה לעיבור: **כִּי אִתָּא**
רַבִּין מבבל לארץ ישראל, **אֲמַר** בשם רבי יוחנן, **כָּל אִשָּׁה שֶׁשֶּׁחֲתָתָהּ**
אֲחֵר שהתאלמנה או נתגרשה מבִּעְלָהּ עֶשְׂרִי שָׁנִים וְלֹא נִבְעֵלָה
לְשׁוֹם אָדָם בשנים אלו, ואחר כך נשאת, **שׁוֹב אֵינָה יוֹלְדֶת**. **אֲמַר רַב**
נַחֲמָן, **לֹא שָׁנָו** שלאחר עשר שנים אינה יולדת, **אֲלָא** באופן שֶׁאֵין
דַּעֲתָה בשנים אלו להנשא. **אָבָל** אם היה באותן שנים בדַּעֲתָהּ
לְהַנְשֵׂא, הרי היא מתעברת אף לאחר מכן.
הגמרא מביאה מעשה כדבריו של רב נחמן: בתו של רב חסדא
היתה נישואה לרמי בר חמא ונתאלמנה ממנו, וכעבור יותר מעשר
שנים נישאה לרבא ונתעברה ממנו. **אֲמַר לִיה רַבָּא** שאלו בת רב
חסדא, **קָא מְרַנְנִי רַבָּנִי אֶפְתְּרֶיהָ** – חכמים מרננים אחריך שזוית
באותן עשר שנים שהיית אלמנה, שאם לא כן איך נתעברת ממני.
אֲמַרְה לִיה אשתו, **אֲנִי דַּעֲתָא עֲלֶיהָ הָוִי** – בתוך זמן זה היתה דעתי
להנשא לך והמתנתי לך, ולכן נתעברתי ממך. והוא כדברי רב
נחמן שאם היה בדעתה להנשא הרי היא מתעברת אף לאחר עשר
שנים.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: **הָיָא אִשָּׁה דַּאֲתִיָּא לְקַמְיָה**
דְּרַב יוֹסֵפִי, וְאֲמַרְה לֹה, רַבִּי, אֲנִי שְׁחִיתִי אֲחֵר בְּעִלִּי עֶשְׂרִי שָׁנִים
וְנִישְׁתִּי וְיֹלְדִתִי. **אֲמַר לָהּ רַב יוֹסֵפִי, בְּתִיל, אֵל תּוֹצִיאִי לְעוֹלָם עַל דְּרַבִּי**
הַכְּמִים שאמרו שאין האשה מתעברת לאחר עשר שנים ממות
בעלה. **אֲמַרְה לִיה**, אכן לְכַרִּי נִבְעֵלְתִי בתוך עשר שנים אלו.
שנינו במשנתנו, שנים שקידשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה
הוחלפו נשותיהם, צריכות הנשים להמתין שלשה חדשים עד
שיחזרו לבעליהן: **אֲמַר שְׁמוּאֵל, וְכֹלָן – כָּל הַנָּשִׁים שֶׁנִּבְעֵלוּ,**
צָרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עד שינשאו לאחרים, שמה נתעברו
מהראשון ואם לא ימתינו לא נדע ממי נתעברה. חזין מְגִילֹת קִטְנָה
וּמְשֻׁתְּרֵת קִטְנָה פחות מבת שתיים עשרה שנים ויום אחד, שאין
צריכות להמתין שלשה חדשים, אלא מותרות להנשא מיד לאחר
גירתן ושחרורן. ואפילו שסתם גיורת ושפחה בחזקת זונות הן, ויש
לתלות שנבעלו קודם שנתגיירו ונשתחררו, ואם הן גדולות עליהן
להמתין שלשה חדשים מהטעם האמור, מכל מקום בקטנות שאין
ראויות לעיבור אין נוהג חשש זה.
מדייקת הגמרא: מדברי שמואל משמע, שדווקא גיורת ומשחררת
קטנה אינה צריכה להמתין, **אָבָל קִטְנָה בְּתִי יִשְׂרָאֵל** שנבעלה צְרִיכָה
לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עד שתנשא לאחר. ואף שאין לחשוש
לעובר שכן אינה בת עיבור, מכל מקום גזרו גם על הקטנות כדי
שלא יבואו להתיר אף את הגדולות. מבררת הגמרא: **וּבְמַאי – על**
איזה אופן אמר שמואל שקטנות בנות ישראל צריכות להמתין, אִי
אמר את דינו בקטנה שהיתה נשואה לראשון בנישואין דרבנן
ויצאה ממנו בְּמִיָּאוֹן, וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל דְּהִיוּצֵאת בְּמִיָּאוֹן לֹא פְּקִיָּא
לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְאִי אמר את דינו על קטנה שנישאה על
ידי אביה בנישואין דאורייתא ויצאה מבעלה בְּנִיָּא, הָאֲמַרְה ו-הלא
כבר אמר שְׁמוּאֵל דִּין זה דְּרָא וְיִמְנָא, דְּאֲמַר שְׁמוּאֵל, קִטְנָה שֶׁנִּישְׂאָה
לבעלה בנישואין דרבנן וּבְמִיָּאָה בֹו, אֵינָה צָרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה
חֳדָשִׁים בכדי להנשא לאחר, אבל אם נישאה על ידי אביה וְתָתָן לָהּ
בעלה בְּנִיָּא, צָרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, ואם כן מדוע הוצרך
שמואל לחזור ולהשימיענו דין זה, מסיקה הגמרא: אֲלָא אמר את
דינו על קטנה שנבעלה בְּנִיָּאוֹן,

וְהָא מְצִינוּ (בראשית לח) שְׁתֵּמֶר בְּבִיָּאָה רִאשׁוֹנָה שנבעלה אֵינְהָ
ו-נתעברה, שכן בשעה שבא עליה יהודה לאחר מיתת אונן עדיין
היתה בתולה, ואף על פי כן נתעברה ממנו בפרץ זורה. **אֲמַר לִיה**
רב נחמן, תָּמִיד בְּאֲצָבָה מַעֲכָה את בתוליה קודם שנבעלה ליהודה,
ועל כן יכולה להתעבר ממנו. **דְּהָרִי אֲמַר רַבִּי יוֹצֵק, כָּל מוֹעֲבוֹת שֶׁל**
בֵּית רַבִּי שהיו משירות את בתוליהן באצבעותיהן, תָּמִיד הִיָּה נִקְרָא
שָׁמָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמָּה תָּמִיד, עַל שֵׁם תָּמִיד שֶׁמַּעֲכָה בְּאֲצָבָהּ.
מַקְשָׁה הַגְמָרָא: איך יתכן שהיתה תמר בתולה לפני שנבעלה
ליהודה עד שהיתה צריכה למעך באצבעה, **וְהָא הָוִי עַר וְאִוִּין**
שֶׁנִּבְעֵלָה לָהֶם קודם שנבעלה ליהודה. מתרצת הגמרא: **עַר וְאִוִּין**
שָׁמָּה שֶׁלֹּא כְּדָרְכָן שלא במקום בתולים, ונמצא שעד שמיעבה
באצבעה עדיין היתה בתולה.
שוב מקשה הגמרא: **מִיָּתִיב, וְכִי שָׁמָּה עַר וְאִוִּין** שלא כדרכן, והרי
שנינו בברייתא, **כָּל עֶשְׂרִי וְאַרְבָּעָה יָדִישׁ** לאחר שילדה שהיא
מניקה בהם את בנה, הרי כשבעלה תמר עליה הוא דָּשׁ מְבַפְּנִים
וְיֹזֶה, את זרעו מְבַחֵי, כדי שלא תתעבר ותוכרח להפסיק להניק
את בנה, שכן על ידי העיבור נעכר החלב ואינו טוב ליונק, ומתוך
כך הוא עלול למות. **דְּכָרִי רַבִּי אֶלְעִזָּר, אֲמַרְוּ לוֹ חַכְמִים,** איך יתכן
להתיר כדבר הזה, הלא העושה כמעשים הללו אינו אֲלָא מַעֲשֵׂה
עַר וְאִוִּין שהשחיתו זרעם, ונענשו על כך בעונש מיתה. הרי
שישימו עַר וְאִוִּין במקום בתולים, אלא שזור מבחוץ כדי שלא
תתעבר מהם תמר.
מתרצת הגמרא: לעולם שמשו עַר וְאִוִּין שלא כדרכם, ומכל מקום
אמרו חכמים שהדש מבפנים זורה מבחוץ הרי הוא כְּדִגְזַמְתָּ
מַעֲשֵׂה עַר וְאִוִּין, וְאִכָּן לֹא מַעֲשֵׂה עַר וְאִוִּין ממש הוא. כְּדִגְזַמְתָּ
מַעֲשֵׂה עַר וְאִוִּין הוא, משום שמשחית את זרעו כמו שהם השחיתו
את זרעם, כמו דְּכָתִיב (בראשית טז ט) **בְּאוֹנָן וְהִיָּה אִם בָּא אֵל אִשְׁתִּי**
אֲחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה, וְאוֹלָם לֹא מַעֲשֵׂה עַר וְאִוִּין ממש הוא, דְּאִילוּ
הָתָם בעַר וְאִוִּין השחיתו את זרעם על ידי שישימו שֶׁלֹּא כְּדָרְכָהּ,
וְהִכָּא הוּא מְשַׁמֵּשׁ כְּדָרְכָהּ, אלא שמשחית את זרעו על ידי שזורה
מבחוץ.
הגמרא ממשיכה בביאור דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **בְּשָׁלֵמָא**
מַה שְׁאִוִּין השחית זרעו מקורו ממה דְּכָתִיב בִּיה **וְשָׁחַת אֶרְצָה, אֲלָא**
עַר מְגִלָּן שהשחית זרעו. משיבה הגמרא: **אֲמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק,**
מִשׁוֹם דְּכָתִיב בְּאוֹנָן (שם לח ט) וְיֹזֶעַ בְּעִינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וְיָקָתָ גַּם
אֹתוֹ, וּמִלִּשׁוֹן 'גַּם' מְשַׁמֵּעַ, שָׁאָה הוּא בְּאוֹתָהּ מִיתָה מוֹת – שֶׁאִף אִוִּין
נִעֲנַשׁ מִשׁוֹם אוֹתָהּ עבירה שמחמתה נגזרה על עַר מיתה. אם כן
כשם שאוִּין שיחת את זרעו אף עַר עשה כן.
שואלת הגמרא: **בְּשָׁלֵמָא אוֹיָן** השחית זרעו מִשׁוֹם שִׂידַע שֶׁאִם
תתעבר ממנו תמר **לֹא לוֹ וְהִיָּה הָרָעָה** (שם לח ט), שכן היתה אשת
אחיו עַר שמת בלא בנים ונפלה לפניו ליבום, והבן הנולד ליבם
מהיבמה קרוי על שם האח המת, שנאמר (דברים כה ו) **וְהִיָּה הַבְּכוֹר**
אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקָּוֶה עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת, אֲלָא עַר מַאי מַעֲמָא עָבַד הָכִי
להשחית את זרעו. משיבה הגמרא: עשה כן עַר כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר
וְיִכְחִישׁ יָפֶתָה.
הברייתא שפליג דנה בדין נוסף שנאמר בביאה ראשונה שאינה
ראויה לעיבור: **תָּנוּ רַבָּנִי, נִאֲמַר (ויקרא טו יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ**
אֹתָהּ שְׂכֵבֶת זָרָע, וְרָחֲצוּ בָמִים וּמִיָּאוֹ עַד הָעֶרְבָּה, וּמִבֵּאוֹן שֶׁאִף
האשה נטמאת בטומאת שכבת זרע על ידי ביאה. וממה שנאמר
אוֹתָהּ יש למעט, **פָּרַט לְכַלָּה** שאינה נטמאת בביאתה הראשונה.
דְּכָרִי רַבִּי יְהוּדָה, וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, אוֹתָהּ בא למעט, **פָּרַט** לאשה
שנבעלה שֶׁלֹּא כְּדָרְכָהּ, שאינה נטמאת בביאה זו. **אֲמַר לִיה הֵן**
ו-שם (כחס) בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן לְרַב נַחֲמָן, לִיָּמָא קָא קִבְּרִי רַבִּי יְהוּדָה
שכלה אינה נטמאת בביאה משום שהתורה חִקָּה עַל תְּכַשְׁשִׁי כָּלָה
שנתקשטה בהם ביום חופתה, ואם תצטרך לטבול לטומאתה
יעבירו המים את הכהל והשרק שעליה וילכו לאיבוד. **אֲמַר לִיה**
רב נחמן, לא זה הוא טעמו של רבי יהודה, אלא טעמו הוא לְפִי
שֶׁאֵין אִשָּׁה מִתְעַבְּרָת מִבִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה, וממעט רבי יהודה מ'אוֹתָהּ',
שאין ביאה מטמאה את האשה אלא אם כן היא ראויה להתעבר
מביאה זו.

וְגִזְרוּ רַבֵּנָא בְּמִטָּה שְׂזִינְתָּהּ אֶפִּילוּ שְׂאִינָהּ בַּת עֵיבוֹר מִשּׁוּם גְּדוּלָּהּ, שכן אם נתיר לקטנה להנשא מיד, יבואו להתיר אף בגדולה שיש בה חשש עיבור.

מקשה הגמרא: ומי גזרין בקטנה שזינתה משום גדולה, והתנן במשנתנו, שאם נתחלפו הנשים בשעת כניסתן לחופה ובא כל אחד על אשת חבירו, צריך להפריש את הנשים מבעליהן שלשה חדשים כדי להבחין בין זרע כשר לזרע פסול, אבל אם היו אותן נשים קטנות שאינן ראיות לילד מחזירין אותן מיד לבעליהן. הרי שלא גזרו על הקטנה משום גדולה. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב גִּידֵל אֲמַר רַב, מה ששינונו במשנה שקטנה חוזרת מיד לבעלה הוֹרָאת שְׂעָה הֵיחָה.

תמזה הגמרא על תירוץ זה: מִכָּלֵל דִּתְּוֹאֵי – וכי היה כזה מעשה בימי חכמים והתירוהו בהוראת שעה, הלא אין זה מעשה שהיה אלא הלכה פסוקה היא. מתרצת הגמרא: אכן לא היתה זו הוראת שעה ממש, אלא דין זה כְּהוֹרָאת שְׂעָה הֵיחָה שאין גזרין בה, שאף שכל הקטנות שזנו צריכות להמתין, מכל מקום קטנות שנתחלפו בשעת כניסתן לחופה אינן צריכות להמתין. והוא משום שחילוף זה הוא דבר לא שכיח, ולכן לא גזרו בו על הקטנות משום גדולות. אבל מעשה זנות בעלמא הוא דבר שכיח, ועל כן גזרו בו בקטנה משום גדולה.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי שמואל: לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא אֲמַרִי לָהּ, אֲמַר שְׂמוּאֵל, כּוֹלֵן וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁנִּבְעֵלוּ צָרִיכוֹת לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד שֶׁיִּנְשְׂאוּ לִבְעֻלָּהּ, הוּא מְעִיזָהּ וּמְשַׁחֲרָהּ גְּדוּלָּהּ. מדייקת הגמרא: משמע מדברי שמואל שאמר 'חוצ' מגזירת ומשחררת גדולה, שאף מה שאמר 'כולן' צריכות להמתין' מדובר דווקא בגדולות, [אבל] קטנה שנבעלה, אפילו אם היא בת ישראֵל אינה צריכה להמתין שלשה חֳדָשִׁים מיום שנבעלה.

שואלת הגמרא: בְּמֵאָה – באיזה אופן סובר שמואל שקטנה בת ישראל אינה צריכה להמתין כדי להנשא לאחר. אי כשיצאה קטנה זו מבעלה בְּמֵאִיָּה, הֲאִמְרָה שְׂמוּאֵל לֵדִין הָאֵל וְהָאֵל זִמְנָא, כפי שיובא בסמוך, ומדוע הוצרך לחזור ולאמרו. ואי כשיצאה מבעלה בְּנֶגַם אמר כן, הֵא אֲמַר שְׂמוּאֵל דְּבַעֲיָא – שהיא צריכה להמתין שלשה חדשים. דָּאֲמַר שְׂמוּאֵל, אם מֵאִיָּה בֵּי אִשְׁתּוֹ קֵטְנָה הִנְשׂוּאָה לוֹ מִדְּרַבְנָא, אֵינָה צָרִיכָה לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים כְּדִי לְהִנְשֹׂא אַחֲרָי. ואם היתה נשואה לו מן התורה וְנָתַן לָהּ גָּמ, צָרִיכָה לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. משיבה הגמרא: אֲלֵא דְּבִרֵי שְׂמוּאֵל אֲמֹרִים בְּקִטְנָה שֶׁנִּבְעֵלָה בְּנִיּוֹת, וְלֹא גִזְרוּ עֲלֶיהָ מִשּׁוּם גְּדוּלָּהּ, מִשּׁוּם שְׁנִיּוֹת בְּקִטְנָה לֹא שָׂכִיָּה, וְלֹא גִזְרוּ חֲכָמִים עַל דָּבָר שֶׁאִינוּ שָׂכִיִּים.

מקשה הגמרא: גִּיזְרָהּ וּמְשַׁחֲרָהּ גְּדוּלוֹת דְּשִׂכָּיָה בְּהוּ וְנִיּוֹת, לִיגְזוֹר בְּהוּ שִׁמְתֵּינוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדִי שִׂיחֶיהָ יִכָּר בַּעֲבוּר הָאֵם הַתַּעֲבָרָה בּוֹ בְּגִיּוּתָהּ אוֹ לֵאמֹר אַחֲרָי שְׂזִינְתָּהּ מִשּׁוּם גְּדוּלָּהּ, וּמִדּוּעַ הִתִּיר לָהּ שְׂמוּאֵל לְהִנְשֹׂא בְּלֹא הַמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מתרצת הגמרא: שְׂמוּאֵל הוּא דָּאֲמַר דְּבִרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּבֵרִיתָא. דִּתְּנִיָּא, הִגִּיזְרָהּ וְהִשְׁפַּחָהּ שְׁנֵיפֵדוּ וְשִׁנְתְּגִיזְרוּ וְשִׁנְשַׁחֲרָרוּ, צָרִיכוֹת לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד שֶׁיִּנְשְׂאוּ. דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אֲבָל רַבִּי יוֹסִי מְתִיר לָהּ לִיאֵרֶם וְלִינְשֹׂא מִיד.

הגמרא מפרשת את טעמו של רבי יוסי: אֲמַר רַבָּה, מֵאִי מְעִיָּא דְּרַבִּי יוֹסִי, מִשּׁוּם דְּקָסְבֵּר שְׂכָל אִשָּׁה שְׂמוֹנָה מִשְׁמָשׁ בְּמִיָּה – מקנחת בדבר רך את הזרע כדי שלא תתעבר. ומאחר שאין לחשוש שמא נתעברו מביאת זנות, אינן צריכות להמתין שלשה חדשים.

אביי דוחה את פירושו של רבה: אֲמַר לֵיהּ אֲבִי רַבְּהָ, בְּשִׁלְמָא גִיזְרָהּ מִשְׁמָשׁ בְּמִיָּה, מִכּוּן דְּרַעְתָּהּ לֹאִיגִיזְרוּ מִנְּמָרָה נְפִישָׁה – שמשום שבדעתה להתגייר היא שומרת את עצמה מעיבור לפני שמתגיירה, כדי להבחין בין זרע שְׁנִיפֵדוּ בְּקִדּוּשָׁה שנתעברה בו לאחר גירותה, ובין זרע שְׁנִיפֵדוּ שְׂלֹא בְּקִדּוּשָׁה שנתעברה בו בגיורתה.

וכן שְׂכִיָּה וְשִׁפְחָה נִמְי מוֹבֵן מִדּוּעַ מִשְׁמָשׁ בְּמִיָּה, דְּהָרִי שְׂמִיעִי מְפָרְשִׁיהּ – שומעות הן מבעליהן האדון או השבאי שהם עומדים לשחררו, ולכן מִנְּמָרִי נְפִישָׁיָהּ – שומרות את עצמן מעיבור כדי שיוכלו לדעת שהעובר שיתעברו בו לאחר מכן נזרע בקדושה. אֲלֵא שְׁפַחָה הַיּוֹצֵאת פְּתָאוּם בְּשָׁן וְעֵין, שאינה יודעת קודם לכן שהיא עתידה להשתחרר, הִכִּי מְשַׁכַּחַת לָהּ – למה תטרח להכין לה מוך. וְכִי תִיָּמָא – ואם תאמר, שאכן כל שחרור דְּבֵא מְפִילָא בפתע פתאום מוֹדָה בו רַבִּי יוֹסִי שְׂצָרִיכָה מְשַׁחֲרָרָהּ לְהַמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, (וְהַתֵּנָּא) [וְהַתֵּנָּא] בְּבֵרִיתָא, בַּת יִשְׂרָאֵל אֲנֹסָה וּמְפֹתָהּ צָרִיכָה לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עַד שֶׁתִּנְשֹׂא. דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אֲבָל רַבִּי יוֹסִי מְתִיר לָהּ לִיאֵרֶם וְלִינְשֹׂא מִיד. הרי שסובר רבי יוסי שאף אנוסה שלא ידעה שהיא עתידה להבעל בעל כרחָה, וְלֹא הִכִּינָה לְעַצְמָה מוֹךְ, אינה צריכה להמתין שלשה חדשים. וקשה, מדוע אין רבי יוסי חושש באופן זה שמא התעברה ולא יוכר העובר.

אביי מפרש את טעמו של רבי יוסי באופן אחר: אֲלֵא אֲמַר אֲבִי רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר שְׂגִיּוֹרָה וְשִׁבּוּיָה שְׁנִפְדִּית וְשִׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרָה אֵינָן צָרִיכוֹת לְהַמָּתֵן, מִשּׁוּם שְׂכָל אִשָּׁה שְׂמוֹנָה מִתְּהַפְּכָת מִיד לֵאחֲרָי הִבִּיאה לְהוֹצִיאָה אֶת הַזֶּרַע כְּדִי שְׁלֵאל תִּתְעַבֵּר, וְעַל כֵּן אֵין לְחַשׁוֹשׁ בַּה שְׂמֵא הַתַּעֲבָרָה, וּמִטַּעַם זֶה אֵף אֲנוּסָה מִתְּהַפְּכָת מִיד לֵאחֲרָי הָאֲנוּסָה. ואף היוצאת בשן ועין אינה צריכה להמתין מטעם זה, ואפילו שאינה יודעת בשעת הביאה שהיא עתידה להשתחרר, מכל מקום מאחר שבכלל היא יכולה להמנע מהעיבור על ידי שתתחפר, הרי היא עושה כן, לפי שכל אשה שמונה אינה רוצה להתעבר. וְאִיִּדָּךְ – ורבי יהודה סובר, שאף שאשה שמונה מתהפכת, מכל מקום חִיִּשְׁיָן שְׂמָא לֹא תִתְהַפְּכָה יָפָה יָפָה, ושמא התעברה מביאה זו, ועל כן היא צריכה להמתין שלשה חדשים.

שינונו במשנתנו: וְאֵם הִיוּ הַנָּשִׁים שֶׁנִּתְחַלְפוּ בְּהִנּוּת כּו', נִפְסְלוּ לְכַהֲנָה. מקשה הגמרא: מדברי המשנה משמע, בְּהִנּוּת אֵין – דווקא בנות כהנים נאסרות לבעליהן, ואילו וְיִשְׂרָאֵלִית, [כל ישראל] לֹא נִאֲסָרָה לִבְעֻלָּהּ כִּכְהֵן בְּבִיָּא זוֹ. והרי לא כן הוא, אלא גם בת ישראל הנשואה לכהן שנאנסה נאסרת על בעלה. מתרצת הגמרא: אכן לא דווקא בנות כהנים נאסרות לכהונה, ובמקום 'אם' הִיוּ כְּהִנּוֹת' אֵימָא – יש לגרוס במשנה 'אם' הִיוּ נָשִׁי בְּהִנּוֹת', שאם אותן נשים שהוחלפו הִיוּ נשואות לכהנים, בין שהיו בנות כהן ובין שהיו בנות ישראל נאסרו לבעליהן.

הגמרא מקשה גם על גירסא זו: וכי דווקא נָשִׁי בְּהִנּוֹת אֵין – נִפְסְלוּ מִן הַכְּהֹנָה, ואילו נָשִׁי יִשְׂרָאֵלִים שֶׁנִּאֲנָסוּ לֹא נִפְסְלוּ מִן הַכְּהֹנָה. וְהָאֵמֶר רַב עֲמֵרָם, הֵא מִלְּמָא אֲמַר לָן רַב שְׂשֵׁת, וְאִנְהִירְנָהּ לְעֵינֵין מִמְּתִנִּיתִין – והאיר את עינינו בהביאו ראייה לדבריו ממשנה, וכך אמר לנו, אִשָּׁה יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּאֲנָסָה, אֵף עַל פִּי שְׂמוֹתֶיהָ לִבְעֻלָּהּ, מכל מקום פְּסוּלָהּ הִיא לְכַהֲנָה – מלחנשא לכהן לאחר שימות בעלה. והביא ראייה לדבריו ממשנה להלן (בבב), הֵבֵא עַל אַחַת מִהֶעֱרִיּוֹת או הַפְּסוּלוֹת, בֵּין בְּשׁוּגָה בֵּין בְּמִזְיָה, בֵּין בְּאוֹנוֹס בֵּין בְּרָצוֹן, פְּסֻלָּה לְכַהֲנָה, ואף אשת איש של ישראל בכלל זה.

הגמרא חוזרת בה ושבה לגרוס בגירסא הראשונה: אֲמַר רַבָּה, הִכִּי קָאֲמַר תַּנַּא מִשְׁנַתְנָא, אֵם הִיוּ נָשִׁים אֵלּוּ בְּהִנּוֹת וְ–בְנֹת כְּהִנָּם, אֶפִּילוּ הִיוּ נְשׂוּאוֹת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין הַזֹּנוֹת אוֹסֵרֹת אוֹתָן עַל בְּעֻלָּהּ מִשּׁוּם שֶׁנִּבְעֵלוּ לֹר בְּטַעוֹת וְהִיוּ הֵן כְּאֲנוּסוֹת, מכל מקום נְפִילָה מִן הַתִּירָקָה דְּבִי נְשִׁיָּהּ – מתרומת בית אביהן לאחר שמתו בעליהן. ואינן חוזרות לאכול בתרומה כדן בת כהן שמת בעלה הישראל ואין לה ממנו זרע, שכן מאחר שנבעלו בבית איסור כרת נִפְסְלוּ לְכַהֲנָה לְעוֹלָם.

יבמות. פרק שלישי – ארבעה אחין דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלא תוספות

וְגוּרֵי רַבָּנָן קָמְנָה וכו' – וגבי גזירת קטנה לא גזר, משום דלא שכיחא. מכלל דהואי – בתמיה: וכי מעשה כזה אירע בימי חכמים? והא שנים שקידשו קתני, ולא תני מעשה. אלא בהוראת שעה היתה – ולא היתה, דלא גזרין בה, מאי טעמא – חילוף לא שכיח. חוץ מגזירות ומשוחחררת גדולה – מדרקתני בהאי חוץ גדולה, מכלל דצריכות להמתין דקאמר – בגדולות קמיירי. גזירות ומשוחחררת גדולה דשביחא בהו זנות לגזור – שמינתני, כדי להבחין בין זרע שנורע שלא בקדושה לזרע שנורע בקדושה. הוא דאמר כרבי יוסי – דלא גזר. דמפרש טעמא, דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר, ומיהו, בישראלית גזר שזואל זנות אטו נשואין שמתעברת, ולא סבר כרבי יוסי

וְגוּרֵי רַבָּנָן קָמְנָה מְשֻׁם גְּדוּלָּה. – ומי גִּזְרִין קָמְנָה מְשֻׁם גְּדוּלָּה? וְהַתְנָן: אִם הָיוּ קָמְנוֹת שְׂאִינָן רֵאוּיוֹת לִילָךְ – מִחֻזְרִין אוֹתָן מִיָּד! אֲמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב: הוֹרָאֵת שְׁעָה הָיְתָה. מִכָּלֵל דִּהְיוּ?! אֲלָא כְּהוֹרָאֵת שְׁעָה הָיְתָה, וְחִילוּף לֹא שָׁכִיחַ. לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא אָמְרִי לָהּ, אָמַר שְׂמּוּאֵל: כּוֹלָן צָרִיכוֹת לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, חוּץ מִגְזִירוֹת וּמִשּׁוֹחַחֲרֵת גְּדוּלָּה. [אֲבָל] קָמְנָה בֵּת יִשְׂרָאֵל – אֵינָה צָרִיכָה לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. בְּמֵאָז? אִי בְּמֵאוּזָן – הָאֻמְרָה שְׂמּוּאֵל חָדָא זִימְנָא, אִי בְּגִטָּה – הָא קְאָמַר שְׂמּוּאֵל דְּבַעֲיָא, דְּאָמַר שְׂמּוּאֵל: מֵאֲנָה בּוֹ – אֵינָה צָרִיכָה לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, יָתֵן לָהּ גִּטָּה – צָרִיכָה לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים! אֲלָא בְּזִנּוּת, וְזִנּוּת בְּקָמְנָה לֹא שָׁכִיחַ. גִּזְרֵת וּמִשּׁוֹחַחֲרֵת, דִּשְׁכִּיחַ בְּהוּ זִנּוּת, לִיגְזוֹר! הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסִי. דְּתַנָּי: הַגִּזְרֵת וְהַשְׁכִּיחָה וְהַשְׁפָּחָה שְׁנַפְּדוּ וְשִׁנְתִּינִי וְשִׁנְשִׁתְּהוּ – צָרִיכוֹת לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי מַתִּיר לִיאֲרֵם וְלִינְשָׂא מִיָּד. אָמַר רַבָּה: מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסִי – קִסְבָּר: אִשָּׁה מְזוּנָה מְשַׁמְשֶׁת בְּמוֹךְ כְּדִי שְׁלֹא תִתְעַבֵּר. אָמַר לִיה אֲבִי: בְּשִׁלְמָא גִזְרֵת, בִּין דְּדַעְתָּה לֹאִיגְרִי – מְנַפְרָה נְפִשָּׁה. כְּדִי לְהַבְחִין בִּין זֶרַע שְׁנוּרַע בְּקִדּוּשָׁה וּבִין זֶרַע שְׁנוּרַע שְׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה. שְׁבִיחָה וְשַׁפְּחָה נְמִי, דְּשָׁמְעִי מִפְּרִיחֵיהּ וּמִנְּפִיחֵיהּ. אֲלָא יוֹצֵאת בִּשְׁן וְעֵין – הִכִּי מְשַׁפְּחָתָ לָהּ? וְכִי תִימָא: כָּל דְּמִימָלָא מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי – וְהַתְנָן: אֲנוּסָה וּמְפֻתָּה צָרִיכָה לְהִמָּתִין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי מַתִּיר לִיאֲרֵם וְלִינְשָׂא מִיָּד! אֲלָא אָמַר אֲבִי: אִשָּׁה מְזוּנָה מִתְּהַפֶּכֶת, שְׁלֹא תִתְעַבֵּר. וְאִדְךָ: חִיִּישִׁין שְׂמָא לֹא תִתְהַפֶּכֶת יָפָה יָפָה. "וְאִם הָיוּ בְּהִנּוּת כו'". בְּהִנּוּת – אִין, יִשְׂרָאֵלִית – לֹא?! אִימָא: אִם הָיוּ נְשֵׁי כְּהֻנִּים. נְשֵׁי כְּהֻנִּים – אִין, נְשֵׁי יִשְׂרָאֵלִים – לֹא? וְהָאֻמְרָה רַב עֲמָרָם: הָא מִלְּתָא אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנְהִינְהוּ לְעִינֵין מִפְּתִיחֵין: דְּאִשֶּׁת יִשְׂרָאֵל שְׂנֵאֲנָסָה, אָף עַל פִּי שְׂמֻחֲרֵת לְבַעֲלָהּ – פְּסוּלָה לְכַהֲנָה! אָמַר רַבָּא, הִכִּי קְאָמַר: הָאִם הָיוּ בְּהִנּוּת נְשׂוֹאוֹת לְיִשְׂרָאֵל – נְפָסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה דְּבִי נְשִׁיחֵהוּ.

הדרן עלך ארבעה אחין

תרומה וכוהנה – לא מפליג בה בין אונס לרצון. בין אשת כהן לאשת ישראל, ויש לאסור בכל ענין. דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס – אסורה – אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכוהנה אפילו באשת ישראל. ומיהו, גבי בועל אף על גב דלא תביי כהן – לא נתפשח? יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסבירא הוא דלא נאסרה על הבועל. אלא כשנאסרה על הבעל. ולפי פירוש רבינו יצחק אין פסולה זונה לתרומה מקרא ד"בת כהן", אלא שמתעם דכלליה קרא בהדי חללה – פסולה לתרומה כמו חללה, ובפרק "חולץ" (שם מ"ב, ד"ב) דביר דמתחיל "הבא" כתב רבינו יצחק מזה.

הדרן עלך ארבעה אחין

חוץ מגזירות ושפחה משוחחררת גדולה – והא דתניא ב"החולץ" (יבמות מ"ב, א.) לפיכך גר וגזירות צריכין להמתין שלשה חדשים – כרבי יהודה אחיא, דחייש שמא לא נתהפכה יפה יפה. אי נמי, אפילו כרבי יוסי, והכי קאמר: לפיכך גר וגזירות צריכין להמתין, אם ידוע שנבעלה ולא נתהפכה. ועוד אומר רבינו יצחק, דיש לחלק: דלא מינטרא נפשח כלל – כשמתגבירת עם בעלה, כיון שכל הזרע מאותו איש ואש חוששת להבחין בין זרע שנורע שנבעלה וזו בקדושה לשלא נורע בקדושה. גזירות ומשוחחררת דשכיחא לגזור – פירוש: לגזור שיהיו צריכות להמתין. ולא לגזור אטו בת ישראל קאמר, דמתא לא חזא משני מידי. אשה מזנה מתהפכת – וכן גזירת ומשוחחררת, כיון דדעתה לאיגיורי. אבל יצאה בשן ועין – מודה בה רבי יוסי. כהנאות אן ישראלית לא – ובכחנות (נ"א, א.) גבי הא דתנן: ובכחנת אחריניתך למדינתך, לא דייק הכי. אלא דוקא הכא, משום דכי משני אימא נשי כהנים – אבתי אית ליה פירכא אחריתי: נשי כהנים – אן, נשי ישראלים – לא. אף שמוחחרת לבעלה פסולה לבחונה – פירש בקונטרס: טעמא דשמעתין משום "זבח כהן כי תהיה לאיש זר", ולרבינו יצחק נראה דמביא איש כהן לא שמעינן אשת איש וכל חיבי כריתות הנאסרות על ידי קדושין, משום דלא חזי ור' אצל מעיקרא. והכי משמע ב"הבא על יבמתו" (יבמות נ"ב, א.) דקאמר רבא: אשת כהן שנאנסה וזא עליה – לוקה משום זונה ומשום טומאה. ואי מ"ב בת כהן כי תהיה לאיש זר" שמעינן נמי אשת איש, אם כן יתא לוקה נמי מהאי קרא, דלכחונה נמי אסורות מקל חזומר דלקמן בפרק "אלמנה" (ס"ח, ב.) דלא חשיב לה חתם אחרה מן הדין, אלא גילוי מלתא בעלמא דזא. והכי נמי משמע כן קצת מדקאמר: אף על פי שמוחחרת לבעלה – פסולה לבחונה. ואי פסולה מקרא דבת כהן – פשיטא, דאין לחלק בין אונס לרצון. ואי היא גופה אתא לאשמעינן דשייך קרא דבת כהן בחיבי כריתות דעל ידי קדושין, כיון דשייך בהו ממונות, אף על גב דלא חזי ור' אצל מעיקרא – אם כן לשמעין הכי בהדיא וממילא ידענו דלא שייך בהאי קרא לפלוגי בין אונס לרצון באשת איש טפי מבשאר ופסולי כהונה. אלא לרבינו יצחק נראה דפסולה מן הכהונה משמע טומאה חונה, כדאמר ב"הבא על יבמתו" (שם נ"ב, א.) ולוישא דאמר התם דכל באונס לא מיקריא זונה – פסולה לבחונה משום טומאה גרידא. ומיהו, קשה לרבינו יצחק: כיון דלא חשיב טומאה אאשת ישראל שנבעלה באונס, דבתי: "הדיא לא נתפשח", הא נתפשח מותרת, אם כן, אמאי פסולה לבחונה? דבכלל איסור טומאה חזי בעל ובעל תרומה וגם כהונה, וכי שרי לבעלה – תשתרי נמי לבחונה ואמר רבינו יצחק: דההוא קרא ד"לא נתפשח" לא מיירי אלא בטומאה דבעל גרידא, דנטמאה קמא אית לן לאוקמי לבעל, ולענין בעל שרי אונס בישראל. אבל ונטמאה בתרא, דנפקא לן מינה איסור תרומה וכוהנה – לא מפליג בה בין אונס לרצון. בין אשת כהן לאשת ישראל, ויש לאסור בכל ענין. דכיון דאשכחן באשת כהן דאפילו באונס – אסורה – אין לנו לחלק בין אונס לרצון לענין תרומה וכוהנה אפילו באשת ישראל. ומיהו, גבי בועל אף על גב דלא תביי כהן – לא נתפשח? יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל, דסבירא הוא דלא נאסרה על הבועל. אלא כשנאסרה על הבעל. ולפי פירוש רבינו יצחק אין פסולה זונה לתרומה מקרא ד"בת כהן", אלא שמתעם דכלליה קרא בהדי חללה – פסולה לתרומה כמו חללה, ובפרק "חולץ" (שם מ"ב, ד"ב) דביר דמתחיל "הבא" כתב רבינו יצחק מזה.

פרק רביעי - החולץ ליבמתו

משנה

אין אשת המת נופלת לפני אחיו ליבום וחליצה, אלא אם כן לא השאיר אחריו זרע. המשנה שלפנינו דנה בחליצה ויבום של יבמה מעוברת: החולץ ליבמתו ואחר כך נמצאת מעוברת, וילדה, בזמן שהולד הוא של קיימא, הוא ו-החולץ מותר בקרובותיה של החלוצה. וכן היא ו-החלוצה מותרת בקרוביו של החולץ. ואף ששנינו במשנה להלן (מ.) שקרובות החלוצה אסורות מדרבנן על החולץ כקרובות גרושתו, וכן קרובי החולץ אסורים מדרבנן על החלוצה כדין גרושה שאסורה בקרובי בעלה, אבל אם נמצא שהולד הוא בן קיימא, הרי היא אשת אח שיש לו בנים שאינה נופלת ליבום וחליצה, ונתברר שאין חליצתה חליצה, ועל כן אינם בכלל איסור קרובים האמור. וכן לא פסקה החולץ מן הפהונה בחליצה זו, ואפילו שחלוצה אסורה לכהן, זו מותרת לכהונה, שהרי נתברר שאין חליצתה חליצה. אך אם אין הולד של קיימא אלא נפל, ונתברר לבסוף שאכן היתה צריכה חליצה, דינה בחלוצה, ולכן הוא אסור בקרובותיה של היבמה, והיא אסורה בקרוביו של היבם, ואף פסקה בחליצה זו מן הפהונה כדין חלוצה. הפונם את יבמתו ו-אבא עליה ואחר כך נמצאת מעוברת, וילדה, בזמן שהולד של קיימא, יוציא אותה היבם, וכן תיבין הם בקרבן על ביאה זו. שהרי נתברר שהיא אשת אח שיש לו בנים האסורה באיסור כרת, ומאחר ששגגו ולא ידעו שהיא מעוברת, עליהם להביא חטאת. ואם אין הולד של קיימא אלא נפל, יקיים את יבמתו, ואינו מוציא.

ואם הולד הוא ספק בן תשעה חדשים לעיבורו ונולד לאח הראשון שמת, ספק בן שבעה חדשים לעיבורו ונולד לאח האחרון ו-היבם שבא על אשת אחיו, יוציא היבם את היבמה מספק, כי אם הולד הוא מהראשון הרי היא אסורה עליו משום אשת אח שיש לו בנים. והולד בשר, שכן ממה נפשך, אם הוא בנו של המת ודאי בשר הוא, ואם הוא בנו של היבם נמצא שהיא אשת אח שאין לו בנים ומותרת ליבם. ותיבין היבם והיבמה באשם תלוי ולא בחטאת ודאית, שהרי ספק הוא האם עברו על איסור אשת אח או לא.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדיון חליצת מעוברת: איתמר, החולץ למעוברת ולבסוף הפילה את עוברת, רבי יוחנן אמר, אינה צריכה חליצה אחרת מן האחין לאחר שהפילה. וריש לקיש אמר, צריכה חליצה אחרת מן האחין. מפרשת הגמרא: רבי יוחנן אמר, אינה צריכה חליצה מן האחין, משום שלשיתנו חליצת מעוברת שמה חליצה אם לבסוף הפילה, שכן נתברר למפרע שלא היה הולד בן קיימא, וכבר משעת מיתת בעלה נתחייבה בחליצה. וכמו כן ביאת יבום של מעוברת שמה ביאה, ואם בא עליה היבם בעודה מעוברת ולאחר מכן הפילה, נתברר למפרע שמלכתחילה היתה ראויה ליבום ונקנתה ליבם בביאה זו. וריש לקיש אמר, צריכה חליצה מן האחין, משום שלשיתנו חליצת מעוברת לא שמה חליצה, וכמו כן ביאת מעוברת לא שמה ביאה. לפיכך אף אם לבסוף נמצא שהולד אינו בר קיימא, מכל מקום החליצה והיבום שנעשו בזמן שהיתה מעוברת אינם חלים, ועליה לשוב ולחלוץ לאחר שהפילה.

הגמרא מבארת את שורש מחלוקתם בשתי דרכים: במאי קמפלגי, איבעית אימא קרא – אם תרצה תאמר שנחלקו בדרשת הכתוב, ואיבעית אימא שנחלקו בבקרא. איבעית אימא סברא, רבי יוחנן סבר, אף שכל זמן שהיא מעוברת אנו מסופקים שמא הולד בן קיימא ואינה חולצת ומתייבמת, מכל מקום אם יבא אליה ויאמר לנו דהא דאיבערא מפלי מפלה – סוספה להפיל עובר זה, מי ו-וכי לאו פת חליצה ויבום תהיה היא. הלא בודאי אם יתברר הדבר מפי אליהו תוכל לחלוץ ולהתייבם. ואם כן השתא נמי אפילו שבשעת החליצה עדיין לא התברר לנו ספק זה, מכל מקום

אם לבסוף תפיל תגלי מילתא ו-יתגלה הדבר למפרע שמלכתחילה היה בת חליצה ויבום, וחלה חליצתה. וריש לקיש אמר, תגלי מילתא למפרע לא אמרין – אין אומרים שעל ידי מה שלבסוף הפילה מתגלה למפרע שמלכתחילה היתה ראויה לחלוץ, אלא רק מכאן ולהבא היא נעשית בת חליצה, ומה שחליצה קודם שנתברר חיובה אינו נחשב לחליצה.

ואיבעית אימא, נחלקו בדרשת קרא ו-הכתוב: רבי יוחנן סבר, וכן אין לו אמר רחמנא בפרשת יבום (דברים כה ה), והא במעוברת שלבסוף הפילה לית ליה למת בן בר קיימא. וריש לקיש סבר, ממה שנאמר וכן אין לו יש לדרוש, ענין עליו שמא יש לו בן, וכל זמן שלא התברר בודאות שהעובר אינו בר קיימא אינה חולצת ומתייבמת.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש ממשנתנו: איתביה רבי יוחנן לריש לקיש, שנינו במשנתנו, שאם חלץ לה בעודה מעוברת ואין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ואף פסקה מן הפהונה בחליצתה. ואמר לו רבי יוחנן: בשלמא לדידי, דאמינא ו-שאני אומר חליצת מעוברת שמה חליצה, משום הכי פסקה היבם לכהונה, שכן דינה כחלוצה האסורה לכהן. אלא לדידך ו-לשיתנו חליצת מעוברת לא שמה חליצה, אמאי פסקה היבם בחליצתה זו מן הפהונה הרי אין זו חליצה.

ריש לקיש מתרץ קושיא זו: אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אכן מן התורה אינה כחלוצה, ומה שנפסלה לכהונה הוא רק מדרבנן, ולחומרא בעלמא. שאסורה חכמים לכהונה משום שאם נתינה יודעים שהיא מעוברת וחליצתה אינה חליצה, ואין נתינה לכהונה יבואו להחזיר אף חלוצה גמורה.

הגמרא מביאה שיטה אחרת שלפיה ריש לקיש הוא זה שהוכיח כדבריו ממשנתנו: איבא דאמרי, איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן, שנינו במשנתנו, החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת ואין הולד של קיימא, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ואף פסקה מן הפהונה. והקשה ריש לקיש לרבי יוחנן: בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת לא שמה חליצה, היינו דקתני פסלה מן הפהונה לחומרא, ולא קתני קולא שאינה צריכה חליצה מן האחין, שהרי לשיתנו מעיקר הדין אין זו חליצה, אלא שהחמירו בה חכמים לדונה כחלוצה מהטעם האמור לעיל. אלא לדידך שחליצת מעוברת שמה חליצה, מדוע שנתה המשנה שחליצה זו פוסלתה לכהונה, הלא את עיקר הדין שאינה צריכה חליצה מן האחין מיבעי ליה לתנא המשנה להשמיענו, וממילא נדע שהוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסולה לכהונה, כדין כל חלוצה.

רבי יוחנן מתרץ קושיא זו: אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, אין הכי נמי – אכן היה לה למשנה לשנות שאינה צריכה חליצה מן האחין ותו לא. ואולם אידי דקתני רישא – אנב ששנתה בתחילת דבריה שאם היה הולד בן קיימא לא פסקה מן הכהונה בחליצתה, תנא גם בספא שאם לא היה הולד בן קיימא פסקה לכהונה בחליצתה.

רבי יוחנן מקשה קושיא נוספת על ריש לקיש: איתביה רבי יוחנן לריש לקיש, שנינו במשנתנו, הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת, אם אין הולד של קיימא יקיים אותה, ואינו צריך להוציא. בשלמא לדידי, דאמינא חליצת מעוברת שמה חליצה, וביאת מעוברת שמה ביאה, משום הכי קתני יקיים, שכן אינו צריך לשוב ולקנותה, אלא כבר נקנתה לו בביאת היבום הראשונה בעודה מעוברת. אלא לדידך דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה, וביאת מעוברת לא שמה ביאה, מהו לשון יקיים, הלא הביאה שבא עליה בעודה מעוברת אינה נחשבת ליבום, ואם כן תיחזר ויבעול ויקיים, מיבעי ליה לתנא משנתנו לשנות.

מתרץ ריש לקיש: אכן מאי יקיים, תיחזר ויבעול ואחר כך יקיים אותה ברשותו. ודברי המשנה אינם במשמעות רשות, שמוותר לו להמשיך לקיימה, אלא הם במשמעות חובה, דלא סגי בביאה ראשונה, אלא תיחזר ויבעולה. שכן אין בידו לפוטרה בגט, שהרי לא ייבמה בביאה הראשונה ועדיין זיקתה עליה, ואין היבמה יוצאת בגט קודם היבום. ואף בחליצה אינה נפטרת, משום שכבר

העובר הוא בר קיימא, הרי ודאי כבר נולד לאחר תשעה חדשים, ויש לו לפוטרה מחליצה ולהתירה לשוק. אלא בהכרח שחליצתה אינה מתירה אותה משום החשש שמא היתה צרתה מעוברת בשעת החליצה בעובר שאינו בר קיימא, וכל זמן שאשת המת מעוברת אין היא וצרתה ראיות לחליצה אפילו שלבסוף הפילה, וכדברי ריש לקיש.

הגמרא דוחה את ראיית רבי אלעזר. מקשה הגמרא: וְלִמְעוּמִיךְ – הלא גם לשיטתך שכל זמן שאשת המת מעוברת אין מועילה חליצה יש להקשות, שתתלוץ לאחר תשעה חדשים למיתת הבעל, וְתִנְשֵׁא אַחֲרֵי תִשְׁעָה חֳדָשִׁים למיתתו. שכן לאחר זמן זה הצרה בודאי אינה מעוברת עוד מהבעל, וממה נפשך היא מותרת לשוק, שכן אם הפילה הצרה נפטרה בחליצה, ואם ילדה ולד בן קיימא נפטרה משום שיש לו בן, ואילו מדברי המשנה משמע שלא תנשא עד שתדע אם צרתה מעוברת או לא, ואף לאחר תשעה חדשים.

אָלָא בְּרִיָּה דְּתַתִּיא – השאר משנה זו בחוץ ואל תוכיח ממנה כלום, וטעם מה שלא תחלוץ ותנשא הוא משום דְּאִבִּי בְּרִיָּה אִבִּי דְּרַב חִינְנָא בְּרִיָּה אִבִּי דְּאִמְרִי תְרוּיָהוּ בטעם מה שלא תחלוץ עד שתדע אם צרתה מעוברת, הוא משום שיש לחשוש שֶׁמָּא יֵהָא וְלָד צרתה בן קיימא, וְנִמְצָא שֶׁאִתָּה מְצִירָה לחלוצה כְּרוּ לְכוּנָה. שכן אם ילדה צרתה בן בר קיימא, נמצא שהיתה חליצתה שלא לצורך ואינה חליצה, ומעיקר הדין צרה כשירה לכהונה. אך מאחר שלא ידעו הבריות שילדה היא חליצתה או לא, חליצה תיחזקוה בחלוצה הפסולה לכהונה, ועל כן אין להתירה לכוון מבלי שיכריזו עליה בית דין שאינה חלוצה. וכדי שלא להזדקק להכרזת בית דין, אמרו שלא תחלוץ עד שתדע בודאי שלא ילדה צרתה.

שואלת הגמרא: ותחלוץ אף מספק, ואם יתברר שלא היתה זו חליצה לְצִירָהּ – נצריכה כרוז כדי להתירה לכהונה, ומדוע אנו אוסרים עליה את החליצה כדי למנוע את ההכרזה. משיבה הגמרא: חתש כמכמה דְלָמָא אִמְרָא אִישׁ תְּהוּי חֲלִיצָה וְלֹא תְהוּ בְּהִכְרָה – שמא יש אדם שהיה בשעת החליצה ולא היה בשעת ההכרזה, וכשיראה שהיא נשאת לכהן אִתִּי לְמִימַר קִשְׁרִי חֲלִיצָה לְכֹהֵן – יבוא לומר שהתירו חלוצה לכהן. על כן אסרו עליה לחלוץ עד שיתברר האם היא צריכה חליצה או לא.

הגמרא מביאה דחיה נוספת על הוכחת רבי אלעזר: אִמְרֵי לִיה אִבִּי לְרַבִּי אלעזר, מה ראה היא מהמשנה שאין חליצתה חליצה אפילו אם העובר אינו בר קיימא, מִיָּד – וכו' – לֹא תִתְלוּץ וְלֹא תִתְיַבֵּם' קְתַנִּי במשנה, והרי 'לֹא תִנְשֵׁא וְלֹא תִתְיַבֵּם' קְתַנִּי. ובאה המשנה להשמיענו שאין מתירים אותה להנשא לשוק בְּלֹא חֲלִיצָה, ואין הולכים אחר רוב נשים שמתעברות ויולדות ולד בר קיימא ותולים שגם צרתה היא מהרוב. אָבָל אִי חֲלִיץ לָהּ יבמה בתוך תשעה חדשים ממיתת בעלה הָכִי נִמִּי דְשִׁרְיָא – יתכן שהיא אכן מותרת להנשא לשוק לאחר תשעה חדשים, משום שחליצתה מעוברת שמה חליצה, ואם כן המשנה מתפרשת גם לשיטת רבי יוחנן, ואין להוכיח ממנה לריש לקיש.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי ריש לקיש: תִּנְיָא בְּנוּתִיה דְּרִישׁ לְקִישׁ, תְּחִלָּין לְמַעוּבְרָת וּלְבִסּוּף הַפִּילָה, צִירָהּ שׁוּב חֲלִיצָה מִן הָאֲתוּן. הרי שחליצת מעוברת לא שמה חליצה, וכדברי ריש לקיש.

רבא פוסק הלכה כריש לקיש בשלשה מקומות שבהם נחלק על רבי יוחנן: אִמְרֵי דְבָא, הִלְכְתָּא בְּנוּתִיה דְּרִישׁ לְקִישׁ בְּהִנֵּי תֵלַת – בשלש הלכות אלו. הָרִא – ההלכה הראשונה היא, הָא דְאִמְרֵי – מה שאמרנו לעיל, שביאת מעוברת אין שמה ביאה, וחליצתה מעוברת אין שמה חליצה.

וְאִידָךְ – ההלכה השנייה היא, במחלוקת שנחלקו בביאור דברי המשנה בבבא בתרא (קכז). דְּהִנֵּן, שכיב מרע הִתְחַלֵּק את נְכָסָיו לירשיו עַל פִּיו, שלא כפי דיני ירושה של התורה, ואמר זאת בלשון מתנה ולא בלשון ירושה, אם רִיבָה נכסים לְאָחִיד מבניו ונתן לו יותר משאר הבנים, וכן אם מִיעֵט נכסים לְבִן אָחִיד ונתן לו פחות

הָכֵל הַעוּלָה לִיבּוֹם עוּלָה לְחִלְצָה – כל יבמה שראויה ליבום וביאת היבם עליה קונה אותה ופוטרת אותה מויתקנה, ראויה אף לחליצה וניתרת לשוק על ידה. ואולם כָּל שֶׁאֵין עוּלָה לִיבּוֹם אֵינוֹ עוּלָה לְחִלְצָה – אין חליצתה חליצה. ואם לדברי רבי יוחנן מעוברת אינה ראויה ליבום בהכרח אף חליצתה אינה חליצה, ואין שום מקום לחלק בין יבום לחליצה.

רבא גורס בברייתא כנירסא הראשונה שהובאה לעיל, ומתוך תירוץ אחר: אִלָּא אִמְרֵי דְבָא, הָכִי קָאָמַר, הַבּוֹנֵם את יְבָמָתוֹ וְנִמְצָאת מְעוּבְרָת, הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׁא צִרָתָה לשוק, שֶׁמָּא יֵהָא וְלָד בְּן קִימָא, וְכִיָּא מְעוּבְרָת בעובר בן קיימא לא שמה ביאה, וְחֲלִיצָת מְעוּבְרָת כבר קיימא לא שמה חליצה. ואף שאם הוא בן קיימא אינה ראויה כלל לחליצה, מכך מקום היא אסורה להנשא. וְטַעַם הדבר הוא משום שְׁהוּלָד אֵינוֹ פּוֹטֵר את נשי אביו ומתיר אותן לשוק עַד שֶׁיִּצָּא לְאוּרֵי הָעוֹלָם, וכל זמן שלא נולד נחשב אביו כמי שאין לו בנים לענין שתיאסר אשתו לשוק, ואפילו שאינה ראויה ליבום וחליצה.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רבא: תִּנְיָא בְּנוּתִיה דְּרִישׁ, הַבּוֹנֵם את יְבָמָתוֹ וְנִמְצָאת מְעוּבְרָת, הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׁא צִרָתָה לאדם מהשוק כל זמן שהעובר לא נולד, שֶׁמָּא יֵהָא וְלָד בְּן קִימָא, וְאִין בִּיָּאָה וְחֲלִיצָה של מעוברת פּוֹטֵרֶת אותה מויתקנה, אִלָּא רק הוּלָד פּוֹטֵר אותה, וְאִף הוּלָד אֵין פּוֹטֵרֶת עַד שֶׁיִּצָּא לְאוּרֵי הָעוֹלָם.

הגמרא מקשה מברייתא זו על שיטת ריש לקיש: מְעוּבָא שאין ביאת וחליצת המעוברת פוטרת את צרתה, משום דְשֶׁמָּא יֵהָא וְלָד בְּן קִימָא הוּא, הָא אֵם לְבִסּוּף יִתְבַּרר לָהּ הוּי וְלָד בְּן קִימָא, מִיִּפְטֵר צִרָתָה מחליצתה וניתרת לשוק על ידי ביאת המעוברת. לְמָא תִּתְהוּי הַיּוֹבְהָא מהברייתא על מה דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ שביאת מעוברת אינה ביאת יבום.

מתרצת הגמרא: אִמְרֵי לָךְ רִישׁ לְקִישׁ, הָכִי קְתַנִּי בברייתא, הַבּוֹנֵם את יְבָמָתוֹ וְנִמְצָאת מְעוּבְרָת, הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׁא צִרָתָה, שֶׁמָּא לֹא יֵהָא הוּלָד בְּן קִימָא, וְחֲלִיצָת מְעוּבְרָת לא שמה חליצה, וְכִיָּא מְעוּבְרָת לא שמה ביאה, ועל כן אין ניתרת צרתה לשוק. וְאֵם תִּתְבַּר, הִנֵּן – ויש ללכת) אַחֲרֵי רֹב נָשִׁים, וְרֹב נָשִׁים וְלָד מְעוּבָא – ולד בר קיימא הן יולדות, ויש לסמוך על רוב זה ולהתיר את צרתה לשוק כדין אשת מת שיש לו בנים, לא כן הוא, אלא אף אם הוא בן קיימא מכל מקום הוּלָד אֵין פּוֹטֵר את אשת אביו מחליצה עַד שֶׁיִּצָּא לְאוּרֵי הָעוֹלָם.

רבי אלעזר מוכיח כדברי ריש לקיש מהמשנה הלח: אִמְרֵי דְרִישׁ אִשְׁתִּי אִתָּא לָהּ דְרִישׁ לְקִישׁ – וכי יתכן שהלכה כדברי ריש לקיש שביאת וחליצת מעוברת אינן נחשבות ליבום וחליצה, וְלֹא תִנְיָא לָהּ בְּמִתְנִיתִין – ולא נשנה דבר זה באחת המשניות. נָפַק דָּק וְאִשְׁבָּה – יצא רבי אלעזר ודייק ומצא משנה כדברי ריש לקיש.

דְּהִנֵּן לַהֲלֵן (קט), הָאִשָּׁה שֶׁחָלָה בְּעוּלָה וְהִלְכָה צִרָתָה עִמּוֹ לְמִינִית הָיִם וְלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים באותה שעה, וְכִיָּא וְאָמְרוּ לָהּ לאשה זו מַת בְּעוּלָה, הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׁא לאדם מן השוק, וְכִן לֹא תִתְיַבֵּם לאחיו, עַד שֶׁתֵּרַע בּוֹדָאוֹת מִה דִּינָהּ, שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמָּא מְעוּבְרָת הִיא צִרָתָה, וְנִמְצָא שהיא פטורה מיבום.

וסבר רבי אלעזר שמה ששנינו במשנה 'לֹא תִנְשֵׁא', הוא אפילו על ידי חליצה. ולפי זה שאל: בְּשִׁלְמָא מה ששנינו דִּבְיוּמִי לֹא תִתְיַבֵּם, הוא משום שֶׁמָּא מעוברת צרתה וְיֵהָא הוּלָד בְּן קִימָא, ואם ייבמה אחי בעלה יִפְנֵעַ בְּאִסּוּר אִשְׁתִּי אִחִי דְאִוּרִיתָא, שכן היא אשת אח שיש לו בנים. אִלָּא שיש לשאול על מה ששנינו 'לֹא תִתְלוּץ ותנשא', אִמְרֵי לֹא תַעֲשֶׂה כן. בְּשִׁלְמָא מה שלא תתלוץ בתוך תִּשְׁעָה חדשים ממיתת בעלה וְתִנְשֵׁא בתוך תִּשְׁעָה חדשים הללו, מובן מדוע לא תעשה כן, שהרי הִינֵי סָפָּא – ספק הוא שזמא צרתה מעוברת בעובר בן קיימא וחליצתה אינה חליצה, ומכל מקום אינה נפטרת מחמת עובר זה, שכן אין הולד פוטר עד שיצא לאור העולם כמבואר לעיל. אִלָּא שעדיין קשה, שתתלוץ בתוך תִּשְׁעָה חדשים למיתת הבעל, וְתִנְשֵׁא אַחֲרֵי תִשְׁעָה חדשים למיתתה, שכן באופן זה ממה נפשך היא מותרת לשוק. שהרי אם לא היתה צרתה מעוברת או שעוברת אינו בר קיימא חליצתה חליצה. ואם

יבמות. פרק רביעי - החולץ ליבמתו דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רש"י
תוספות

1 רַבֵּל הַקֹּהֵל לִיכָבוֹד בּוֹ' – דְּבִיאָתָהּ מוֹטְרָתָהּ. קוּלָּה לְחַלִּיצָה – דְּכַתִּיב (דְּבָרִים כה): "אִם
2 לֹא יוֹחֵץ הָאִישׁ לָקַח יִבְמֹתוֹ וְחִלְצָה" וְכוּ', שְׁמָא יֵהָא הוֹלֵךְ שֶׁל קִיּוּמָא וּבִיאָתָּה מְעוּבֵרָת
3 – בּוֹלֵד שֶׁל קִיּוּמָא לְדַרְבֵּי הַכֵּל לֹא שְׂמָה בִּיאָה, דְּטַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחֲנָן מְשׁוּם שְׂמָא יָבֵא
4 אֵלֶיהָ וְיֵאמָר נָפֵל הוּא, וְהָכֵא לִיכָא לְמִימַר הֵכִי. וְהוֹלֵךְ אִין פּוֹטֵר עַד שִׁינָא לְאוּרִי

העולם. הא לא יהא ולד של קיימא - דלמפרע
בא יבום היא, הוה מיטטרא צורתה, ואין צריך
לחזור ולבעול לאחר שהפילה. אמר לך ריש
לקיש הכי קתני - כלומר, לא קתני שמא ידא.
אלא שמא לא ידא. והאי דקתני סיפא ולד איהו
פוטרי כו', דמשמע דבשל קיימא מיירי - הכי
קאמר: ואם תאמר, הלך אחר רוב נשים, ורוב
נשים ולד מעליא ולדן, נהוי דביאתה לא פטרה,
מידא פטורה משום הולד - הולד אין פטור עד
שיצא לאור העולם. שהלך בעקר - ואין לו
בנים. לא תנשא - קא סלקא דעתך, אפילו על
ידי חליצה קאמר, ולא תנשא לשוק לעולם.
היא צרתה - אותה צרתה שולכה עמו. אבל
לא שמעה עליה ששנא צרתה - תתייבם,
ואי חיישנן שמא נשא בעלה אחרת במדינת
הדם. ולהכי נאי צרתה. ודכי מפרש בפרק
"האשה". אלא לא תחלוץ - ותנשא לשוק.
אמאי - אי חליצת מעוברת שמה חליצה
תחלוץ ממה נפשך. ובין צרתה מעוברת ובין
אנה מעוברת - הרי חליצה פטרתה. בשלמא
תחלוץ בתוך שלשה ותנשא בתוך שלשה -
שמת לא אפטר דהיינו ספק - דבן תשעה
לראשון או בן שבעה לאחרון, דאפילו נשאת
שני ימים בתוך שלשה חדשים וילדה בסוף
תשעה בבעל הראשון - אבתי איכא למימר
שמתה בבעל לאחרון הולד. ואף על פי שאין
אלא ששה חדשים ושני ימים, קיימאנן על ראש
השנה יא.א. יולדת לשבעה יולדת למקוטעין.
ואף על גב דהיא לאו ודאי מעוברת, דהא
מדקתני שמא מעוברת צרתה, מכלל דאוריז זמן
מפלו שהלך בעלה למדינת הים קיימרי - לא
כלבו רבנן בנשים, אלא כולן צריכות להזמין.
אלא תחלוץ בתוך שלשה ותנשא לאחר לה.
וקשה ליה הכי מצי לאותובי הכי? נהי נמי
דחליצת מעוברת שמה חליצה, הני מילי -
בנפלה, אבל הלא - הא איכא למיחש שמא
צרתה מעוברת בולד בן קיימא, ואין ביאה
וחליצה פטרת בה לדברי הכל, אלא ולד.
והולד אין פטור עד שיצא לאור העולם ונראה
בעיני דהכי גרסין: בשלמא תחלוץ בתוך תשעה
ותנשא בתוך תשעה - לא, דהיינו ספק שמא
אין ולד צרתה בן קיימא, ואין ביאה וחליצה
פטרת אלא ולד, הולד אין פטור עד שיצא
לאור העולם. ולא גרסין: קא סלקא דעתך
לראשון, ופירשו דהי בספרים משובשים. אלא
תחלוץ בתוך תשעה ותנשא לאחר תשעה ממה
נפשך: אי מעיברא צרתה וחליצה, או אל
מעוברת הווי - הרי חליצה זו. ואי ולד של
קיימא הוה - הרי יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו חליצה לא
פטרה כריש לקיש, והאילא אותה מזה מעוברת
לא שייכא חליצה חליצה שנתא, דאמרנין עיין
עליו ולתקשר - אי טעמא דלא תחלוץ משום
קיימא ודאי לא יצא לאור העולם. אלא לאו,
משום שמא מעוברת צרתה איהת בשעת
חליצה. ואין הולד של קיימא, וזהו

ספק מנוברת צרתה בשעת חליצה היא – תחלוץ לאחר תשעה, הדשאת ודאי לאו מנובר – כלומר, מההיא לא תידוק סייעתא לריש לקיש. דהא דקתני לא תחלוץ בתוך תשעה וחי
שפא יוא ולך – צרתה. כן קיימא – ונמצא חליצה שלא לצורך, וכשרה לכוונה. ומי
אמר ליה אבי מירי לא תחלוץ ולא תתייבם קתני – דהתדוק מניה סייעתא לריש לקיש
על פי שרוב נשים יולדות. אבל אי חליצה אפילו בתוך תשעה – הכי נמי דמשתריא לאת
בסתם ירושה ויזשה חליצה, ריבה לאת ויזעם לאת ואז שחששו לא את הנכבור דברו קיימסי
שריבה – ריבה, וזכה שמעט – מעט. ואם אבא משני ירושה – פלוגי דבין ירושה – נתן שדה פלוגתי
ולא חילק לפשוטם בשוה, ולבכור פי שנים. בתחלה – נתן שדה פלוגתי

בשלא בתוך שלשה חדשים כי — אין גירסא זו נכונה, כדפירש בקונטרס.
ועוד: דאי אפשר כלל לדקדק מדאנא חולצת תוך שלשה לנשא אחר
שלשה, דחליצת מעוברת לא שמה חליצה. והא דאי תוך שלשה מודה רבי יוחנן
דאין חולצת, כדנתן: הדבמה לא תחלוץ עד שיהיה לה שלשה חדשים, וטעמא, משום
דאינה עולה לייבום, דאפילו כבא אלהו ויאמר
דלא מעברא לא יבום בת ייבום היא, ולכן
אינה עולה לחליצה. אבל בתוך תשעה — בת
ייבום היא אם יבא אליהו ויאמר דלא מעברא,
או אפילו הפילה. לכך דייק שפיר, אלא הכי
גרסינן: תחלוץ בתוך תשעה ותנשא לאחר תשעה.
ותנשא לאחר תשעה — תמנה: דלא מסיק
אדעתיה האי ולטעמך דפרקי' **ונמצא** אתה
מצריכה כרוז לכהונה — דזקא בשאר נשים דלאו
גרשות איידי. וכן מיקל לה בהדיא בפרק בתרא
(בבמות קט"ב). והא דפרקי' לקמן (מ"א). גבי
הדיבמה לא תחלוץ עד שיהא לה שלשה חדשים,
ותפוש בגומרא מעיקרא טעמא שנוא דהא ודל
של קיימא ונמצא מצריכה כרוז לכהונה, הינה
אלמנה. גרשה מאי איכא למימר? ואומר רבינו
יצחקי: משום דהתם בא להשמיענו דין כל הנשים
שנפולות לייבום, ואם היה דין אחר לגרשה —
הוה לה לפרשוי. אבל הכא, דאמר כי אע"כ
מעשה באשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים,
איידי שפיר דזקא בשאר נשים דלאו גרשות.
ועדיפא מינה בפרק בתרא. דמוקי דהיא ד'ראשה
שלום' דקא בגרשה, דפרקי' מינה אחאיא דמיתאי
הכא. **הולכת** כירש לקי' בתר תלת — הא
דפליגי בפרק שני דחולין (ט"ב). גבי נשוא שחיטה
מתחלה ועד סוף — לא חשיב הכא, אף על גב
דסבירא ליה כוותיה בפרק שני דובחים (ל"א).
— היינו משום דריש לקיש משמיה דלוי סבא
אמרנו, ותימא, דלא חשיב אף דפרק קמא דמסכת
עבודה זרה (נ"ב). דהניא כותיה דריש לקיש דנשא
ועת' מותר, כיון דחשיב הכא מיד דתניא כוותיה!
ואומר רבינו יצחקי: דמכל מקום, התם הלכתא
כרבי יוחנן, דהתם, גבי הא דנתן וזכמיס אמורים
לפניהם אסור לאחריהם מותר, פריך: כבשים
היינו נתא סגורא ומשני: נשא ועל פניא ביניה.
ובפרק קמא דשניא (ט"ז). גבי יזאב וארי, דתניא
כוותיה דריש לקיש — התם פלגי אליבא דרבי
אלעזר ולא סבירא ליה כוותיה. **משום** ידושה
לא אמר כלום — טעמא מפרש התם במבנותיך:
לפי שהזנתה על טעם שכתוב בתורה. ורבי יוחנן
כן בורקא פליגי בפרק "שני חולין" (בבא בתרא
ק"א). ואמר: דאם אמר על מי שראוי לירוש —
דבריו קיימים. וטעמא מפרש התם, משום דכתיב:
"זהה ביום הנחילתי את בניי" — תורה נתנה
לשם לאב דתנחיל לכל מי שירצה. אלא דכתיב:
"רוח לול כבבר" — היינו דזקא חלק בבורה, אבל
חלק פשוט — יכול. ורבנן — "ביום הנחילתי את
בניי" מוקמי לדרשא אחרית, וילא יוכל לברר"
איצטריך. משום הדורע ביה, שאין נוטל בראי
בכמוזק. וסלקא דעתך דדורע כוון גמי ברא. אי
כמי איצטריך, וסלקא דעתך כיון דשנואה שנואה
בשנואית — דיכול לברר.

בַּתְחִלָּה בֵּין פְּסוֹף בֵּין פְּאָמְצֶע, מִשׁוּם מִתְנָה - דְּבָרָיו קִיָּמין.

ואמר

ידי. ותנשא. ומאי טעמא קתי עד שתרע, ואפילו לסוף כמה שנים? **אלא** מי **בית דהויא** לאחר תשעה, התי טעמא לאו משום ספק יבמה לשוק הוא, אלא כדאמי בר אבין כר. בה חליצה מחזיקה בפסולת לכהונה, ואתה צריך להכריז: דעו שזו לא פסלתה חליצתה. **לא תנשא קתי** – דלא תנשא לשוק בלא חליצה לטמון ולומר צריכי לידה לבטל, אף ששעה. דביאת מעוברת חליצתה – שמה ביאה חליצה. **על פי** – אחרי דברי פיו, ולא לבלול בנזון בחייו, ואין כאן וירשה לטול בכורה, ולא הפשוטם לטול בשוה, אלא מה ולגני שדה מלגני. **לא אמר בלום** – שחתנה עד מה שכתבו בתורה, ותנאו בטל, הואיל ולגני וירשה. **באמצע** – ירשה ותנתן לו וירשה. **בסוף** – ירשה ותנתן לו.

עשרים וארבעה חודשי ההנקה. ואם נשא אותה בתוך זמן זה יוציא אותה בגט ולא יחזיר עולמית. דבר רבי מאיר. ואולם חכמים אומרים, יוציא אותה כל ימי עיבורה והנקה, ולבשניע זמנו לבגוס לאחר כ"ד חדשים מלידת בנה ישוב ויבגוס אותה. אמר ר' ליה אבי לרבא, ממה – מנין לך שרבי מאיר ורבי אליעזר אוחזים בשיטה אחת. דלמא לא היא, אלא שעד כאן לא קאמר רבי אליעזר קמא בכונס את יבמתו מעוברת שקנסוהו להוציאה אלא משום דקנסע בספק איסור אשת אח דאורייתא, שכן כל זמן שלא התברר שהולד נפל היה לו לחשוש שמא יהיה הולד בר קיימא, והרי היא אשת אח שיש לו בנים. אבל התם בנושא מעוברת ומינקת חבירו שעבר על איסור דרבנן בלבד, יתכן שאף רבי אליעזר פרבנן סבירא ליה שלא קנסוהו להוציאה עולמית. אי נמי – עוד יש לומר, עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם בנושא מעוברת ומינקת חבירו שיוציאנה עולמית, אלא משום שזולז באיסור דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כדי שלא יבוא ללמוד ממנו לזולז בדבריהם. אבל קמא בכונס יבמתו מעוברת, שנכנס בספק איסור מדאורייתא, יתכן שמודה רבי מאיר שאין לקנסו בכדי שלא יבוא לזולז באיסור זה, משום דמפרש פריש' מינה – בני אדם פורשים מאיסור תורה ואין צורך לעשות לו חיזוק ולקנסו את העובר עליו.

הגמרא מפרשת את שיטת חכמים: אמר רבא, ולדבר חכמים שאמרו שהנושא מעוברת יוציא רק למשך זמן של כ"ד חדשים, יוציאה בגט במשך זמן זה, ואין די שיפירוש ממנה. הגמרא מוכיחה כדבריה: אמר ר' זוטרא, דקא נמי כן מלשון הברייתא, דהרי קתני 'יוציא, ולא קתני 'פריש', ו'יוציא' משמע הוצאה בגט. מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה כדברי רבא.

הגמרא דנה בשיטת חכמים במעוברת ומינקת שנישאו לכהן, והקדימה בנידון דומה בחליצה: אמר ר' ליה רב אשי לרב הושעיא בריה דרב אידי, התם במסכת שבת (קלה) (תנן) [תניא], רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל ולד ששקא בחזקו לאחר לידתו, בולד אדם שלשים יום לאחר לידתו אינו נפל, ופוסט את אמו מחליצה. מדייקת הגמרא: הא אם לא שקא אלא מת בתוך שלשים יום, וכגון שנפל מן הגג או אכלו ארי, ספקא הו' האם הוא נפל או לא, שכן יתכן שלולי מקרה זה היה חי לאחר שלשים יום. וכן היא שיטת רבן שמעון בן גמליאל, אבל לשיטת חכמים אינו ספק נפל, אלא בר קיימא הוא, משום שיש ללכת אחר רוב נשים שילדות ולד בר קיימא, ולתלות שאף ולד זה הוא מהרוב. ואיתמר לגבי יבמה מעוברת, שאם מת הולד בתוך שלשים יום ללידתו, שלשיטת רבן שמעון בן גמליאל ספק הוא האם הולד היה נפל והיא צריכה חליצה, או שהולד היה בר קיימא ואינה צריכה חליצה, ונעמה היבמה ונתקדשה לאדם מן השוק ללא חליצה, נחלקו אמוראים בדינה. רבינא משמיה דרבא אמר, מכיון שהולד הוא ספק נפל ספק בר קיימא, אם היבמה אשת ישראל היא – אם מי שקידשה הוא ישראל המותר בחליצה, הרי היא חולצת מספק וניתרת לבעלה. ואם אשת כהן היא אינה חולצת משום שבכך תיאסר על בעלה, שהרי חלוצה אסורה לכהן, ועל כן יש לסמוך במקרה זה על שיטת חכמים הסוברים שהוא בחזקת בר קיימא, ואמו מותרת לשוק ואינה זקוקה לחליצה. ורב משמשא משמיה דרבא אמר, אחת זו שהתקדשה לישראל ואחת זו שהתקדשה לכהן חולצת מספק, ואף במקום שהיא נאסרת על בעלה על ידי החליצה יש לחוש לשיטת רבן שמעון בן גמליאל שהוא ספק נפל, ושמא אמו צריכה חליצה. אמר ר' ליה רבינא לרב משמשא,

ואם צויה את נכסיו לשני בני אדם, לאחד בלשון ירושה ולשני בלשון מתנה, ואמר 'ירש פלוני שדה פלונית, ותנתן שדה פלונית לפלוני', נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדינו. לדעת רבין בשיטת רבי יוחנן דבריו קיימים, שכן מאחר שהזכיר לשון מתנה אצל אחד מהם, נחשבת היא כמתנה אף לגבי חבירו. ואמר ריש לקיש, לא כן הוא, אלא לעולם לא קנה זה שניתנו לו הנכסים בלשון ירושה, עד שיאמר בתוך דבריו לשון מתנה לגבי שניהם, כגון 'פלוני ופלוני ירשו שדה פלונית ופלונית שנתיתם להם במתנה, וירשוהו', אבל אם הזכיר לאחד מהם לשון מתנה ולשני בלשון ירושה, לא קנה אלא זה שאמר לו לשון מתנה. והלכה כריש לקיש במחלוקת זו.

ואידך – המחלוקת השלישית שבה הלכה כריש לקיש, היא בביתא דברי המשנה בבבא בתרא (קלו), דתנן, הנותב כל נכסיו לבגוס במתנה מהיום ולאחר מותו – שמקנה לו את קנין הגוף בנכסים מהיום ומשייר בהם לעצמו קנין פירות עד שימות, האב לבדו אינו יכול למכור לגמרי את הנכסים לאדם אחר מפני שנתנו לבן וכבר אינם שייכים לו. וגם הן לבדו אינו יכול למכור אותם לגמרי בחיי האב מפני שהן פירות האב לענין אכילת פירותיהם. ואם מכר אותם האב הרי הם כמכורין ללוקח רק לענין אכילת הפירות שיצמיחו עד שימות הוא ו-האב. שכן קנין האב בנכסים הוא רק לאכילת הפירות שיצמיחו בימי חייו, אבל לגבי הפירות שיצמיחו לאחר מותו הנכסים שייכים לבן, ואין ביד האב למכור את מה שאינו שלו. ואם מכר הן את הנכסים, אין ללוקח כלום עד שימות האב, ואינו אוכל אלא את הפירות שלאחר מיתת האב, שכן אף לבן עצמו אין כלום בפירות בחיי האב, והלוקח הבא מכוחו אינו עדיף ממנו. ואיתמר, מכר הן בתי האב ואחר המכירה מת הן בתי האב, רבי יוחנן אמר, לא קנה לוקח אף לאחר שימות האב. וריש לקיש אמר, קנה הלוקח מיד את גוף הנכסים, ולאחר שימות האב יזכה גם בפירותיהם. ואף במחלוקת זו הלכה כריש לקיש.

הגמרא מפרשת את שורש המחלוקת האמורה: רבי יוחנן אמר, אם מת הבן בחי הוא לא קנה לוקח, משום שלשיטתו קנין פירות בקנין הגוף דמי, ובעל קנין הפירות נחשב לבעלים העיקרי, לפי שיעקר הדבר עומד לאכילת פירותיו ולתשמישו. ומאחר שיש לאב בחייו קנין פירות בנכסים אלו, הרי זה כאילו גם גופם קנוי לו, ולפיכך אם מת הבן בחי האב לא חלה מכירתו, שכן מאחר שלא יזכה לעולם בפירותיהם אינו נחשב לבעלים עליהם. ומה שמשמע מהמשנה שלאחר שמת האב קנה הלוקח, הוא רק באופן שמת האב לפני הבן, שלבסוף קנה הבן גם את קנין הפירות של נכסים אלו, ועל כן כבר מעתה בידו למכור זכות זו שתבוא לידו. וריש לקיש אמר קנה לוקח, משום שלשיטתו קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי, ואין בעל הפירות נחשב לבעלים על הדבר, אלא בעל הגוף נחשב לבעלים, ואפילו אם לעולם לא יבואו הפירות לידי חלה מכירתו.

שנינו במשנתנו: הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת, אם אין הולד של קיימא בו, יקיים. הגמרא מביאה שיטה החולקת על משנתנו: תנא בברייתא, משום רבי אליעזר אמר, אף כשלבסוף הפילה והתברר למפרע שהיתה מותרת לו ביבום, קנסוהו חכמים שיוציא אותה בגט ולא יחזירנה לעולם. משום שבשעה שכנסה עדיין לא התברר הדבר, והכניס את עצמו לספק איסור אשת אח.

רבא מדמה שיטה אחרת לשיטת רבי אליעזר: אמר רבא, רבי מאיר ורבי אליעזר אמרו דבר אחד, שקנסו את הנושא אשה באיסור וחזירוהו להוציאה. רבי אליעזר סובר כן, בהא דאמרן שהכונס את יבמתו מעוברת יוציאה, וכן מצינו לרבי מאיר שאמר כן בברייתא. דתניא, לא ישא אדם אשה המעוברת מחבירו ואת מינקת חבירו – אשת חבירו המניקה את בנם, לאחר שמת חבירו, עד לאחר

מיהבם. על כן אינם אלא בספק ומביאים אשם תלוי ולא חטאת. 61
מקשה הגמרא: אי כל הילדות לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה, 62
הא מדלא הובר העובר לשליש ימיה, הרי עוברת ודאי פר שבקה 63
לברתה ו-מהשני הוא, ואם כן בודאי התייבמה בהיתה, ומדוע 64
עליהם להביא אשם תלוי. מתרצת הגמרא: לא כל הילדות 65
לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה, אלא אימא ו-תאמרן שעל פי 66
רוב אשה הילדות לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה, והאי יבמה 67
מדלא הובר עוברת לשליש ימיה, איתרע עליה רובא של רוב נמצים 68
הילדות לתשעה המוכיח שהתעברה מהראשון, מחמת הרוב 69
שכנגדו המוכיח שהתעברה מהשני. ומאחר שיש כאן רוב כנגד 70
רוב, נשאר הדבר בספק שקול, ועל כן הם מביאים אשם תלוי. 71
שנינו במשנה: ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, 72
הולד כשר. עוד שנינו בבביתא: תנו רבנן, הבן הראשון הנולד 73
ליבמה כשר לגמרי, ואף ראוי להיות בן דול, שכן ממה נפשך, 74
אם הוא בנו של הראשון ודאי כשר הוא, ואם הוא מהשני נמצים 75
שלאשון לא היו בנים והיתה האם מותרת ליבם. ואולם אם לא 76
גירשה ושוב ילדה לו, הבן השני ממזר מספק. רבי אליעזר בן יעקב 77
אומר, אין ממזר מספק. 78
מפרשת הגמרא את מחלוקתם: מאי קאמר רבי אליעזר בן יעקב, 79
וכיצד יתכן שהתיר ספק ממזר. אומר אביי, הכי קאמר. תנא קמא 80
סובר שהבן הראשון ראוי להיות בן דול, ואילו השני הוא ספק 81
ממזר. ואסור בממזרת וכן בכשריה. ואילו רבי אליעזר בן יעקב 82
אומר, שדין השני אינו כספק ממזר לאסור בודאי ממזרת, אלא אף 83
הספק הוא כודאי ממזר, ומותר בממזרת ודאית. ורבא אומר, הכי 84
קאמר. תנא קמא סובר, שראשון ראוי להיות בן דול, ושני הוא 85
כממזר ודאי מספק. שדין ספק ממזר כדן ודאי ממזר, ומותר 86
בודאי ממזרת. ורבי אליעזר בן יעקב אומר, אין דינו של ספק ממזר 87
כדן ודאי ממזר מספק, אלא הוא ספק ממזר, ואסור בודאי ממזרת. 88
נמצא ששיטות אביי ורבא הפוכות זו מזו, לדעת אביי תנא קמא 89
אסור ספק ממזר בודאי ממזרת ורבי אליעזר בן יעקב מתיר, ואילו 90
לדעת רבא תנא קמא מתיר ורבי אליעזר בן יעקב אסור. 91
מפרשת הגמרא: וקמיפלגי אביי ורבא בדרבי אליעזר. דתני במשנה 92
בדרושין (עד.) רבי אליעזר אומר, כך הוא דין פסולי קהל, ורבא 93
בדרבן מותר. ודאי פסולים, כגון ודאי ממזר ודאי ממזרת מותרים 94
זה בזה. אבל ורבא כספקן. ודאי ממזר וספק ממזרת, וכן כספקן 95
בדרבן. ספק ממזר ודאי ממזרת, וכן כספקן כספקן. ספק ממזר 96
וספק ממזרת, אסור להם להנשא זה לזה, שמא אחד מהם ממזר 97
והשני כשר. ואילו הן כספקן, שותקין. שאין ידוע מי הוא אביי, 98
ובשקורא למישהו 'אבא' אמו משתיקתו. ואסופי. – שאספודו 99
מהשוק ואין ידוע מי הם אביו ואמו. שיש לחשוש באלו שמא אביו 100
או אמו פסולים, ונמשך פסולם גם על זרעם. וכן פותי נחשב ספק 101
ממזר, משום שהכותים אינם חוששים לקידושי כסף או שטר, ויש 102
לחשוש שמא היתה אמו מקודשת בכסף ושטר, ואחר כך הלכה 103
ונישאה לאחר בלא גט, ונמצא בנה ממזר. ואמר רב יהודה אומר רב, 104
הלכה כרבי אליעזר, שספק בודאי וספק בספק אסור. והוסיף רב 105
יהודה, כי אמריתא לדברי רב קמיא דשמואל אומר לי, הרי הלל 106
שנה, עשרה מעלות יוחסין עלו מכלל לארץ ישראל, והם, כהני, 107
לוני, וישראלי, חללי. – כהנים חללים שנולדו מביאת איסורי כהונה, 108
גירי (גרים) חוריי (עבדים כנענים משוחררים), ממזרי, נתיני. – 109
צאצאי הגבעונים שנתגירו בימי יהושע בערמה, שותקי, ואסופי. 110
ובולן מותרין לבא ו-להנשא זה בזה. ואם כן כיצד את אמרת 111
שהלכה כרבי אליעזר שהספיקור אסורים זה בזה. הלא לדברך 112
שותקי ואסופי שהם ספק ממזרים אסורים זה בזה וכל שכן 113
שאסורים בממזרים, ואף התירים הלל זה בזה ובממזרים ודאיים. 114
הגמרא תולה את מחלוקת אביי ורבא שהובאה לעיל במחלוקת 115
רב ושמואל: אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהלל המתיר ספק 116
ממזר בספק ממזר ובודאי ממזר, ועל כן מוקי לה (מעמיד) את 117
דברי רבי אליעזר בן יעקב אליפא דהלכתא, ומפרש בדבריו שספק 118
ממזר הוא כודאי ממזר להתירו בודאי ממזר, כי היכי (כדי) דלא 119
תקשי ממה דהלכתא כהלל המתיר, אהלכתא. – על הכלל הנקוט 120

באורחא ו-בערב) אמר רבא הכי, שאין חילוק בין אשת כהן לאשת 1
ישראל, ואולם בצפרא הדר ביה – בבוקר שלמחרתו חזר בו, ממה 2
שאמר בערב, ואמר שאשת כהן מותרת לבעלה ללא חליצה. אמר 3
ליה רב משרשיא לרבינא, כמו דשריתו (ו-שהתרתם) אותה ללא 4
חליצה, והא רענא דתשתרו אף תרבא. – יהי רצון שתתירו אף 5
אבילת חלב. כלומר, כשם שהתרתם יבמה זו לכהן שהוא איסור 6
ברור, סופכם להתיר אף איסור חלב. 7
רב אשי חזר לדון מעוברת ומינקת חבירו, ומסיים את שאלתו: 8
הבא לגבי מעוברת חבירו ומינקת חבירו הנשואה לכהן, מאי דינה. 9
מי עבד רבנן תפנתא לכהן – האם עשו חכמים תקנה לכהן שנשא 10
אותה, ולא חייבוהו לגרשה בגט כדי שיוכל להחזירה לאחר 11
שיעבור זמן ההנקה, אלא די לו בפרישה ממנה כל כ"ד חדשי 12
ההנקה, כשם שלדעת רבינא התירו את אשת המת שמת ולדה 13
בתוך שלשים יום לבעלה הכהן בלא חליצה. או לא הקלו בו אלא 14
חייבוהו לגרשה, ואפילו שלא יוכל להחזירה לעולם. 15
משיבה הגמרא: אמר ליה רב הושעיא בריה דרב אידי, הכי השתא 16
– וכי נראה בעיניך עתה לדמות איסור מעוברת ומינקת חבירו 17
ליבמה זו. בשלמא היתם ביבמה מובן מדוע אם היא אשת כהן אינה 18
צריכה חליצה, שכן מכיון דאיבא לשיטת רבנן דפליגי עליה דרבנן 19
שמעון בן גמליאל, דאמר שאף על גב דלא שואה הולד שלשים יום, 20
כלך מעליא הוי. על כן לגבי אשת כהן, כיון דלא אפשר לה לחלוץ 21
מבלי להיאסר על בעלה, דקרינן ברבנן להחזירה ללא חליצה. אבל 22
הבא במעוברת ומינקת חבירו, כמאן נקבדי – על סמך איוו שיתה 23
נתיינה. הלא אי כרבי מאיר, הא אמר שאף באשת ישראל יוציא 24
ולא יחזיר עולמית, ואם כן אף באשת כהן אין סיבה להתירה. ואי 25
ברבנן המתירים באשת ישראל להחזירה לאחר שגירשה, האמר 26
שיוציאה בגט, ומנן לנו לחלק בין אשת כהן לאשת ישראל. 27
שנינו במשנה להלן (מא.), שאסור לקדש אשה עד לאחר שלשה 28
חדשים מיום מיתת בעלה או אירושיה. הגמרא מביאה מחלוקת 29
בדין מי שערב על איסור זה: יורשית, קדשה בתוך שלשה חדשים 30
אלו ואחר כך רבח מעירו, פליגי בה רב אהא ורבא. חד אמר 31
משמתנין ליה – מנדים אותו כדי שגירש, וחד אמר, עירוקיה 32
מסתתיה – בריחתו מספיקה ואין צורך לנדונו, שכן בכך שבח 33
גילה דעתו שאין כוונתו לכונסה עד שיעברו עליה שלשה 34
חדשים. מביאה הגמרא: הנה עובדא ו-מעשה) באדם שקידש בתוך 35
שלושה חדשים וברת, ואמר להו רפאם לבית דין, עירוקיה מסתתיה 36
ואין צריך לכופו לגרשה. 37
שנינו במשנתנו: אם כנס היבם את יבמתו מיד לאחר מיתת אחיו, 38
וילדה לאחר שבעה חדשים, וספק הוא האם הולד בן תשע חדשי 39
עיבור והוא בן בעלה הראשון ואסורה ליבם וכו', או שהוא בן 40
שבעה חדשי עיבור והוא בן היבם, ונמצא שמת הראשון בלא בנים 41
והותרה אשתו ליבם, יוציאנה היבם מספק, והיבם והיבמה חייבים 42
בקרובן אשם תלוי הבא על ספק איסור, שכן ספק הוא האם הותרה 43
לו או לא. אמר ו-הקשה) ליה רבא לרב נחמן, לימא ו-יש לומר) 44
הנה אחר רוב נשים, רוב נשים לאחר תשעה חדשי עיבור ילדו 45
ו-יולדות ולא לאחר שבעה, ואם כן יש תלות בוודאות שילדה 46
מבעלה הראשון והיא אשת אח שיש לו בנים, ועליהם להביא 47
חטאת ודאית ולא אשם תלוי. אמר ו-תירין) ליה רב נחמן, נשי דין 48
ו-נשים שלנו) לשבעה ילדו, ועל כן אין הכרח שילדה לתשעה 49
מהראשון. אמר ליה רבא, וכי נשי דידכו הוו רובא דעלמא – וכי 50
נשותיכם הם רוב העולם, הרי רוב נשים בעולם יולדות לתשעה, 51
ויש ללכת אחר רוב זה. אמר ליה רב נחמן, הכי קאמינא – כן 52
אמרת לרתי, אכן רוב נשים ילדו לתשעה חדשים ומיעוט יולדת 53
לשבעה חדשים, ואולם כל הילדות לתשעה עוברת ניכר לשליש 54
ימיה – לאחר שלשה חדשים שהם שליש מימי עיבורה. ואשה זו 55
שהתייבמה בתוך שלשה חדשים ממינת הבעל, הואיל ולא הובר 56
עוברת לשליש ימיה – לאחר שלשה חדשים ממינת הבעל, איתרע 57
ליה רובא – הורעה ההוכחה של רוב נשים יולדות לתשעה 58
המוכיח שהולד הוא מהראשון, מחמת ההוכחה מכך שלא הובר 59
העובר לאחר שלשה חדשים ממינת הראשון שמוכיחה שנולד 60

יבמות. פרק רביעי – החולץ ליבמתו דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלט רש"י

באורתא אמר רבא הכי – כדקאמרת. לצפרא חדר ביה – ושמעתי מפיו שאינה חולצת. הכא מאי – לרבי יהושע בריה דרב אידי קבעי לה. מי עביד רבנן תקנתא לכהן – דאף על גב דלישראל בעינן יוציא בנט עד שיגיע זמנו, התם הוא דלכשיגיע זמנו מצי לאהדורה, אבל הכא, דאי מגרש לה לא מצי מהדר לה – תסגי בהפרשה בעלמא. עבידנן כרבנן – וסמכין אויל. קדשה בתוך שלשה – שום אלמנה או גרושה. עירוקיה כסתייה – לא בעי למיכפיה ולכתוב גט, דגלי דעתיה ולא בעי לכנס עד זמנו. ורוב נשים לתשעה ילדן – וליתיה חטאת, דודאי בר קמא הוא, ואשת אח בת בנים בעל, וזו הואיל ולא הובר עוברה לשליש ימיה – דאי הובר לא הוה מספקא לן. לשליש ימיה – דכתיב: "יהי כחשד חרשים" (בראשית לח). איתרע לה רובא – דלא תשידיה בתר רוב נשים, אלא ספק בתר מיעוט, ספק בתר רוב. ראשון – דספק הוה ראוי להיות כהן גדול ממה נפשך. והשני – אם קיימה עד שילדה לו בן דאי ממזר מספק שמו ראשון בן המת הוה, וקאי עליה בברת, ואשתבח האי שני ולד חיבי כריתות, וממזר. מאי קאמר – רבי אליעזר בן יעקב, היכי מצי לאפוקי מספק ממזר? אמר אביי ב' ספק ממזר הוי – ואסור בממזר ובכשרה. רבי אליעזר אומר אין ממזר מספק – אלא כודאי ממזר הוי, ומותר בממזר. דקסבר: ספיקן בודאן מותר. ושני ממזר ודאי הוי מספק – כלומר, מתוך ספק זה נעשה כודאי ממזר, ומותר בממזר. וקמפילי – אביי ורבא, דמר מוקי רבי אליעזר בן יעקב להיתירא, ומר מוקי ליה לאיסורא, פליגי בדבריי אליעזר. ודאן כספיקן אכור – שמו הספק כשר הוא. ונמצא בא ממזר בקהל. וכן ספק ממזר בספק ממזר, דשמו זה פסול זה כשר. שתוקי – שקורא אביו, ואמו משתקתו. ואסופי – שנסאק מן השוק, ונכחלד איכא למיחש שמוא מפסול נתעברה. בותי – אין מקפיד על קדושי כסף ושטר, דלית ליה גזירה שוה דקדחה קדחה, וכי מקדש חד – מנסבא לאידך. לפיכך כולן ספק ממזרים הם, שמוא נתקדשה אמו לאחר. כי אמרתה – רבי יהודה מסיים למילתיה ואזיל. כי אמריתא להא שבעתא איכא במילתא רבא אלעזר, קמיה דשמואל, אמר לי כו'. וכו'ל' מותרין לבא זה בזה – אי אמרת ספיקן בודאן מותר, וכל שכן ספיקן בספיקן – היינו דמשכת ליה כולן מותרין זה בזה. כהנים לויים וישראלים – מותרין זה בזה, לוי, וישראל, חללי, גירי, חזירי, עבדים משוחררים – מותרים זה בזה. גירי, חזירי, ממזרי, ונתיני, שתוקי, ואסופי – מותרים זה בזה, דקהל גרים לא איקרי קהל, לפיכך ממזרים מותרים בהן, וכסדר הוה שנויים בקדושין (קטו). ואת אמרת הלכה כרבי אליעזר – שאין ממזר מותר בשתוקי, ולא שתוקי בשתוקי, ולא שתוקי באסופי (אם כן לא נשכח מכלל כולל מעורבים). נתיני – גבעונים שנתגיירו בימי יהושע בערמה, ויש בהן צד עבדות, דכתיב (יהושע ט): "ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים לעדה".

הלכתא וכו'ל' מותרין לבא זה בזה – ואת אמרת הלכה כרבי אליעזר? אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהלל, ומוקי לה רבי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא כי היכי דלא תקשי רבא סבר לה כרב, דאמר הלכה כרבי אליעזר, ומוקי לה לרדכי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי להלכתא

מ' עביד רבנן תקנתא או לא – בעיא זו אליבא דרבנן ולא אליבא דרבי מאיר. ומכאן מדקדק בהלכות גדולות ובשאלות דהא דאמר בפרק "אף על פי" (כתובות טב). והלכה כרבי מאיר בגזירות – היינו דוקא בגזירות ולא בקנסותיו. א' כל היולדת כו' כהאי גוונא דייק ברש פרק שני דכתובות (טו), גבי כל הנשאת בתולה יש לה קול כו', ובפרק "מפלט" (נדה כט), גבי כל היולדות מטופות. אבל בפרק "ואלו טריות" (חולין נגא), גבי כל החרוס אין צפרנו נשמות, לא דייק (אף על גב) דכ"ל לאו דוקא. ר' רוב היולדת לתשעה כו' – ואם תאמר: מה מועיל המתנת שלשה חדשים משום הבתרה? אבתי יכול לבא לידי ספק אם תנשא מיד ותלד שלשה חדשים ויום אחד, או אפילו שלשה ימים, דיש להסתפק אם הוא בנו של ראשון ולא נקלט הזרע עד יום שלישי, או הוא בנו של שני, ויולדת לשבעה יולדת למקוטעין! וזהו תימה לומר שתהא האשה צריכה להמתין שלשה חדשים ושלשה ימים, ולקמן משמע דשלשה חדשים דוקא. דאמר: חזון מיום שנזכר בו ויום שנתיארה בו ואין לומר: כיון דהמתניתא שלשה חדשים לרבי ינשוא, ולא חשיבין שמוא תלד משני לטוף ששה חדשים ושני ימים או שלשה דסמכין ארובא דלתשעה ילדן, ואם כן דסמכין ארובא דלתשעה ילדן – אם כן אפילו תוך שלשה חדשים תנשא. דסמכין ארובא, ואין צריך להמתין אלא חדר אחד, ושבו אין ספק, דאם תלד לטוף תשעה ממייתא ראשון – אין להסתפק שמוא הוה משבעה לאחרון, דאזלינן בתר רוב נשים דלתשעה ילדן, אלא על כרחך, כל מקום שיכול לבא לידי ספק – החמירו חכמים! ויש לומר: דכל כך לא היה משתאה הכרת העובר של ראשון עד שליש ימיה מן השני. וזו הואיל ולא הובר – תימה: דאמאי לא מוקמינן לה בחזקת היתר ליבם, ולא יתחייב באשם תלוי, ויהא נמי ולד שני כשר, דסמך מיעוט וילדת לשבעה אחזקה, ואיתרע ליה רובא, ונשמך ארובא דעוברה ניכר לשליש ימיה, דלעיל בפרק "ארבעה אחין" (לכ), חשבין לה חזקה גבי ספק קידושין, ולקמן בפרק בתרא (קט"א) אפילו היתה צרתה מעוברת חשבין לה בחזקת זקוקה! וכי תימא דאיכא רובא אחרינא, דרוב נשים מעוברות ויולדות, לפיכך שי להחזיקה כמעוברת מן הראשון – דאין סבא כלל לומר בנשים ששהו עם בעליהן כמה שנים ולא עיברו ומתו בעליהם דרוב מעוברות, ולקמן (קט"א) הוא דאמר לה גבי האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים! ראשון ראו להיות כהן גדול – והא דאמר בפרק קמא דכתובות (ג'ג) גבי עשר כהנים שפירש אחד מהן ובעל הולד שתוקי, שמשחקין אותו מדין כהונה, דבעינן ורעו מיוחס אחרייו – לקמן בפרק "נושאין" (קב), פריך לה ומשני: ורעו מיוחס אחרייו דרבנן, וכי גזר רבנן – בנות, בנישואין – לא גזר. סבר לה כרב דאמר הלכה כרבי אלעזר – הוא דפריך כה עשרה יוחסין (קידושין עג), גבי הא דאמר רבא דבר תורה כו' שתוקי כשר: אלא מעתה שתוקי – שתוקית לא ישא! לאו משום דלרבא שרי שתוקי בשתוקית, אלא משום דגם אליבא דרבנן אמר רבא מילתיה דהתם, להכי פריך דלרבנן נמי שתוקי שתוקית לא ישא.

יחזירי וכו'ל' מותרין לבא זה בזה – ואת אמרת הלכה כרבי אליעזר? אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהלל, ומוקי לה רבי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי רבא סבר לה כרב, דאמר הלכה כרבי אליעזר, ומוקי לה לרדכי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי להלכתא

ואסופי. וכו'ל' מותרין לבא זה בזה – ואת אמרת הלכה כרבי אליעזר? אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהלל, ומוקי לה רבי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי רבא סבר לה כרב, דאמר הלכה כרבי אליעזר, ומוקי לה לרדכי אליעזר כן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי להלכתא

יחודי בעלמא הוו מייחדי – ויש כאן פת בסלו, כיון שאם היה רוצה היה בא עליה. וביון שפעמים לא היה בא עליה – לא מיוחדא ולא חווא. דאי לא תימא הכי – גם להתייחד הוא אסור, כדאמר בפרק קמא דתוכות (דא) גבי חתן, אם פרסה אשתו נדה – הוא ישר בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים. ומשום נושא אשה במדינה אחרת נמי ליכא למיחש, שאם היה אירע שבא עליה ונתעברה

הלכתא אהלכתא. אמר אפי' מנא אמינא לה דכל ספיקא לרבי אליעזר בן יעקב פודאי מישוי ליה – דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: הרי שבא על נשים הרבה ואין יודע על איזהו מהן פא. וכן היא, שבאו עליה אנשים הרבה ואינה יודעת מאיזה מהן קבלה, נמצא אב נושא את בתו ואח נושא את אחותו, ונתמלא כל העולם כולו ממזרים, ועל זה נאמר: "ומלאה הארץ זמה". ורבא אומר לה, הכי קאמר: "זו מה היא". יתר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב: לא ישא אדם אשה במדינה זו, ויולד וישא אשה במדינה אחרת, שפא וידונו זה לזה ונמצא אח נושא את אחותו. איני? והא רב, פי איקלע לדרדשיר [מכרין] ואמר: מאן הוה ליומא. ורב נחמן, פי איקלע לשכנצבי [מכרין] ואמר: מאן הוה ליומא! שאני רבנן דפקע שמיהו. והאמר רבא: דתבעה לינשא ונתפייסה – צריכה לישב שבועה נקיים! רבנן שלוחיהו הוו משרדי, ומודעי להו, ואיבעית אמיא: לרבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו, דאמר מר: אינו דומה מי

שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. תנא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא ישא אדם אשתו ודעתו לנרשה, משום שגאמר: "אל תחרש על רעה רעה והוא יושב לבטח אתך". ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא. ספק אמיא: אגא בר מיתנא הוא, ונכסי ידיה הוא. ויבם אמר: את בראי ידי את, ולית לה ולא מיד בנכסי. הוי ממונ המוטל בספק, וממונ המוטל בספק – חולקין. ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא, ספק אמיא: ההוא נברא בר מיתנא הוא, ונכסי ידיה הוא. בני יבם אמרי: את אחינו את, ומנתא הוא דאית לה פהדן. סבור רבנן קמיה דרב משרשיא למימר: מתניתין היא, דתנן: הוא אינו יורש אותם, והם יורשין אותו. והבא איפכא, הנהם אמרי ליה: אייתי ראיה ושקול. הכא אמר להו: אייתו ראיה ושקולו. אמר להו רב משרשיא: מי דמי? הנהם – אינהו ודאי, ואיהו ספק. הכא – אידי ואידי ספק. אלא, אי דמיא למתניתין – [להא] דמיא: לספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם גופיה, דהנהם אמרי ליה: אייתי ראיה דאחונא את ושקול. ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם, לבתר דפלג יבם בנכסי מיתנא. בני יבם אמרי: אייתי ראיה דאחונא את ושקול. אמר להו ספק: מה נפשיתו, אי אחוכון אנא – הבו לי מנתא בהדייכו, ואי בר מיתנא אנא – הבו לי פלגא דפלגא אבוכון בהדאי. רבי אבא אמר רב: קם דינא. רבי ירמיה אמר: הדר דינא. לימא בפלוגתא דאדמון ורבנן קמיפלגי, דתנן: מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדרו, אדמון אמר: ילך בקצרה. וחכמים אומרים: יקח לו דרך במאה מנה, או יפרח באויר. והיוני בה לרבנן, שפיר קאמר אדמון! ואמר רב יהודה אמר רב: הכא במאי עסקינן – בנזן שהקיפות ארבעה בני אדם מארבע רוחות. אי הכי, מאי טעמא דאדמון? ואמר רבא: כבארבעה דאיתו מפת ארבעה, וארבעה דאיתו מפת חד – פולי עלמא לא פליגי, דמצו מרחי ליה. פי פליגי – בחד דאיתו מפת ארבעה. אדמון סבר: מצי אמר ליה: מפל מקום דרבי גבד הוא. ורבנן סברי, דאמר ליה: אי שתקת – שתקת, ואי לא – מהדרנא שטרא למרייהו, ולא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו. לימא רבי אבא דאמר ברבנן, ורבי ירמיה דאמר פאדמון? אמר לה רבי אבא: אגא דאמרי אפילו פאדמון. עד כאן לא קאמר אדמון הנהם – אלא משום דאמר ליה: ממה נפשך

דרי

הלכתא אהלכתא – דקימא לה משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, במסכת גיטין (סז,א). קבלה – נתעברה. ונתמלא כל העולם כולו ממזרים – מספק קרו להו ממזרים. זו מה היא – לשון ספק. יתר על כן – דאפילו הכא, דעל ידי נישואין והוה והדבר מפורסם, גזר רבי אליעזר בן יעקב. מאן הוה ליומא – מי חפצה לינשא לימים שאתעכב כאן. דפקיע – כולי עלמא בשמייהו, וקוראין לבתו על שמו. ואם יבא בנו ממקום אחר – ישמע שהיא בת אביו, ויפרסה נדה, בשעה נקיים – ששם מחמת חינוך פירסה נדה, בשעה שנתפייסה שלוחיהו הוו משרדי – שבעה יומי קודם ביאתו. פמונ המוטל בספק – שאין זה מוחזק בוה יותר מזה. דאם זה בן המת – אין ליבם בהן כלום, ואם בן היבם הוא – אין לו בהן כלום. הלכך אין כאן מוציא מחבירו להטיל עליו הראיה. ספק ובני יבם – הספק מוחזק בהן ביותר, דממה נפשך אית ליה זכיה בגויהו. אבל בני יבם – שמא אין להם חלק בהם, שזה בן ראשון הוא וכולה שלו. ומשום הכי סבור רבנן למימר דייני מתניתין בפרק "נרשאי על האנוסה", דקתני: ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחריו, הוא לא יודעין מכת מן הן ולא זה, דבני ראשון מדחו ליה אצל בני אחריו, ובני אחריו – אצל בני ראשון, והם יורשים אותו בין שניהם. והבא אמרינן איפכא – דהוא מוחזק יותר. דהנהם להבי מדחו ליה, דאמרי ליה: אייתי ראיה דאחונא את ושקול. והבא נמי אמר להו האי אייתי ראיה דאחוכון אנא ושקול. פי דמי הנהם אינהו ודאי – שהן יודעין מכת מן הן באין לירש. אידי ואידי ספיקא ניהו – שאפילו הספק אין טוענ טענת דראי, ואינו יודע מכת מי הוא בא לירש. בנכסי יבם נופיה – הנהם מיתוקמא מתניתין, דהוא לא יורש אותן, דאמרי ליה: אייתי ראיה ושקול. אבל בהדאי לדלעל – שניהם ספק, ונראה בעיני דהדאי מנתא דקמורו ליה – שקול, ואידך הוי ממונ המוטל בספק וחולקין, הוא נוטל החצי ובין כול החצי. לבתר דפלג יבם – עם ספק בנכסי מיתנא, כדאמון לעיל דחולקין. אי אחוכון אנא וכו' לי מנתא גבייכו – ואי משום דשקלי אנא פלגא בנכסי מיתנא – מהדרנא לכו ההוא פלגא, ונחלוך הכל בשוה, בין נכסי הראשון בין נכסי האחרון. ובגון שהיו נכסי היבם מרובין, ואביו מועטין, קם דינא – אחר שנעשה דין בנכסי המת אין זה יכול לחזור ולערער עליהם, ומה שהוא שואל בנכסי היבם – אמרי ליה: אייתי ראיה. הדר דינא – ומהדרי ליה פלגא דנכסי מיתנא, או פלג כולוה נכסי בשוה. ואבדה דרך שדרו – שהיתה שדרו מוקפת משדות אחרים, והיה לו דרך על אחת מן הרוחות ואבדה, ששכחו על איזה מן הרוחות היתה. ילך בקצרה – יתנו ביניהם דרך קצרה, ולקמן מפרש לה. שפיר קאמר אדמון – קסלקא דעתא שהקיפו אדם אחד מכל רוחותיו, דאמר: אורידה גביה הוא. ארבעה בני אדם – דכל חד וחד מדיו ליה. דאיתו מכת ארבעה – שארבעה אנשים מכרום לאלו. אי שתקת שתקת – ולא אעלה עליך בדמים יקרים.

דרי

כל נכסי אחיו. נמצא דהו נכסי המת קומן המוטל בפקק, וזלחה
 בדינו שקומן המוטל בפקק ואין אחד מבעלי הדין מוחזק יותר
 מחבירו, חולקין את הממון ביניהם.
 הגמרא דנה בירושת בן זה לאחר שמת גם היבם: בן זה שפקק מי
 הוא אביו ובני יבם שקמו להלוק בנכסי מיתנא ו-האח המת וצור
 בן לאחר שמת היבם, פקק אומר על עצמו, שמא יהא נכדא בר
 מיתנא ו-אני בן המת הוא, ונכסי אבי ידי הוא – שלי הם. ובני
 יבם אמרי, את אחינו את – שמא אחינו בן אביו היבם אתה, ונכדא
 הוא דאית לך בך – ויש לך חלק בירושה יחד אתנו. סבור רבנן
 שהיו קמיה ו-לפני דרב משרשיא למימר, מתניתין היא – נידון זה
 דומה לדין המבואר במשנה להלן (ק). דתנן, אשה שמת בעלה או
 שנתגרשה ונישאה לאחר ונולד לה בן, ואין ידוע אם הוא בנו של
 הבעל הראשון או של השני, ויש לבעלה הראשון ולבעלה השני
 בנים נוספים מלבדו, הוא ו-הספק אינו יורש אותם – את שני
 הבעלים של אמו, משום שבני הראשון אומרים לו שמא בנו של
 השני אתה, ובני השני אומרים לו שמא בנו של הראשון אתה.
 ומאחר שהם ודאי יורשים בנכסי אביהם והוא אינו אלא ספק, הרי
 הם מוחזקים בירושה יותר ממנו, ואין ספק מוציא מידי ודאי.
 ואולם הם יורשין אותו – שני הבעלים או בניהם יורשים בן מסופק
 זה, שכן ודאי שהוא בן אחד מהם, ומאחר שאין ידוע של מי, יחלקו
 ביניהם את ירושתו. וסברו רבנן שאף הקא דין ספק ובני יבם שבאו
 לחלק בנכסי האח המת דומה לדין המשנה שאין הספק יורש את
 בעל אמו, אלא שיש לדרון איפקא ו-להפירן מדין המשנה. שכן
 התם במשנה, בני הראשון ובני השני שהם ודאי יורשים אמרי ליה
 לספק אייתי ראיה ופקול – הבא ראיה שכן אבינו אתה ואז תטול
 חלק בירושתו. ואילו הקא הספק אומר להו לבני היבם, אני ודאי
 יורש בנכסי המת הראשון, שכן אם אני בנו הרני יורשו לבדי, ואם
 אני בן אביכם הרני יורש יחד עמכם את נכסי הראשון משום שאין
 לו בנים ואבינו היבם יורשו. ואילו אתם אינכם אלא ספק יורשים
 בנכסי הראשון, שכן אם אני בנו אין לאביכם כלום בנכסיו. ואם בן
 אייתי ראיה ופקול – הביאו ראיה שאינו בנו של הראשון אלא של
 אביכם, ואז תטול עמי חלק בירושת המת הראשון מכח אביכם,
 אבל כל זמן שאין לכם ראיה אין ספק מוציא מידי ודאי.
 רב משרשיא דוחה את הדמיון האמור: אומר להו רב משרשיא
 לחכמים שישבו לפניו, מי דמי דין ספק ובני יבם לדין המשנה. הלא
 התם במשנה, אינה ו-בני הראשון והשני ודאי יורשים את
 אביהם, ואילו אינה ו-הספק אינו אלא פקק יורש בנכסי הראשון
 והשני, ועל כן אני יורש עמהם. אבל הקא בספק ובני יבם, אידי
 ואידי פקק – בין הספק ובין בני היבם הם ספק יורשים בנכסי
 הראשון. ואף שהספק יורש בנכסי הראשון ממה נפשך, מכל מקום
 ספק הוא מכח מי הוא בא, שכן לפי הצד שהוא בנו הרי הוא יורשו
 מכח עצמו, אבל אם הוא בנו של היבם אינו יורש את הראשון
 אלא מכח אביו, ונמצא ששניהם אינם אלא ספק, וממון המוטל
 בספק חולקים. ונטול הספק את החלק שהם מודים לו עליו, שהרי
 גם לדבריהם יש להם לחלוק את נכסי המת הראשון בשוה,
 וחולקים בשאר. וסיים רב משרשיא: אלא אי דמיא למתניתין – אם
 יש נידון מסוים שדומה לדין המשנה [להא] דמיא, פקק ובני יבם
 שקמו להלוק בנכסי יבם נופיה ו-עצמו וצור ג. דתתם אמרי ליה
 בני היבם לספק, אייתי ראיה דאחונא את ופקול – הבא ראיה שכן
 אבינו אתה ואז תטול בנכסיו יחד עמנו. שכן אנו בוראי יורשיו,
 ואילו אתה אינך אלא ספק יורשו, ואין ספק מוציא מידי ודאי.
 הגמרא מביאה מחלוקת בירושת נכסי היבם: פקק ובני יבם שקמו
 להלוק בנכסי יבם, לבתר דפגלי יבם בנכסי מיתנא – לאחר שהחל
 היבם עם הספק את נכסי המת וצור ד כדן ממון המוטל בספק
 כמבואר לעיל, ובני יבם אמרי לספק אייתי ראיה דאחונא את
 ופקול, וכל זמן שאין לך ראיה אינך נוטל מספק כלום כמבואר
 לעיל ואמר להו פקק, מה נפשייכו ו-ממה נפשך, אי אחובון אמנ
 תבו לי מנתא פתרייכו – אם אחיכם אני תנו אף לי חלק בנכסי
 אביכם, ואף שאם כן נטלתי מחצית מירושת המת הראשון שלא

הלכתא אהלכתא – ממה שנפסק כרבי אלעזר, על מה שנפסק כרבי
 אליעזר בן יעקב.
 אבוי מוכיח כדבריו: אמר אבי, מנא אמינא לה ו-מנין אמרתו דכל
 ספיקא של ממזרות לדעת רבי אליעזר בן יעקב בוראי ממזר קשו
 ליה ו-עושים אותו ומתירים אותו בוראי ממזרות, ממה דתנא, רבי
 אליעזר בן יעקב אומר, הרי שקא אדם על נשים הרבה, ואין ידוע על
 (איוהו) ואיוה מיהו פא, וכן היא ו-אשהו שקמו עליה אנשים הרבה,
 ואינה יודעת מאיזה מהן קבלה ו-נתעברה, נמצא שעלול האב
 להיות נושא את בתו מבלי לדעת שהיא בתו, ואח נושא את אחותו
 מבלי לדעת שהיא אחותו, ועל ידי כך נתמלא כל העולם כולו
 ממזרין, ועל זה נאמר (ויקרא יט כט) 'ומלאה הארץ זכר'. ומוכיח אבוי,
 שאף שרק ספק הוא שמא נשא את קרובתו, מכל מקום קורא להם
 רבי אליעזר בן יעקב 'ממזרין', ומכאן שלשיטתו גם ספק ממזרים
 כרביים ממזרים. ורבא המפרש בשיטת רבי אליעזר בן יעקב שאינם
 כוראי ממזר, אמר לה, שכוונתו היא שיתמלא העולם בספק
 ממזרים, והכי קאמר, 'ומלאה הארץ זכר', 'ומה' נוטריקון 'זו מה
 היא', שהיא לשון ספק.
 הברייתא ממשיכה ואומרת: ותר על כן, אומר רבי אליעזר בן יעקב,
 לא רק ביאת זנות מביאה לידי ריבוי ממזרים, אלא אף לא ישא
 אדם אשה בקרינה זו, ואלו יושא אשה נוספת בקרינה אחרת, שקמו
 יוליד בן מאשה זו ובת מהאשה השניה, ולא ידעו שהם בני אותו
 אדם ויוונו זה לזה, ונמצא אף נושא את אחותו.
 שואלת הגמרא: אמי – האם אכן חוששים לדבר זה, והא רב, כי
 איקלע ו-כשהודמן לעיר דרדשי, היה [מכריו] ואמר, מאן הווא
 ליומא – מי חפצה להנשא לי לימים אלו שאתעכב כאן ולאחר
 מכן תצא. וכן רב נתן כי איקלע לעיר שכנעיה היה [מכריו] ואמר,
 מאן הווא ליומא. הרי שנשאו אשה נוספת בעיר אחרת ולא חששו
 לחשש האמור. מתרצת הגמרא: שאני רבנן דפקיע שפיהו – שונה
 דין חכמים ששמים מפורסם, ובנותיהם נקראות 'בת פלוני' על
 שמם, וידעו בעיה שזו היא אחותם ולא ישאו.
 הגמרא מביאה ענין שחובא לעיל: והאמר רבא, אשה
 שתבעיה לישא ונתפייסה ו-הסכימה, צריכה לישב שבועה נקיים
 לפני שתנשא, שמא בשעת הפיוס פירסה נדה מחמת חימוד
 הנישואין. אם כן, איך נשאו רב ורב נחמן נשים מיד בהגיעם לעיר
 מבלי להמתין שבועה נקיים. מתרצת הגמרא: רבנן שלותיהו הוו
 משדרי ומוצעי להו – חכמים אלו היו שולחים שליחים לאותם
 מקומות שבעה ימים לפני בואם לשם, והיו השליחים מודיעים
 לאותן נשים שהם חפצים לשאת, ועד שהגיעו רב ורב נחמן לשם
 כבר ישבו נשים אלו שבעה נקיים. עוד מתרצת הגמרא: ואיבעית
 אמיא, לרבנן יחודי בעלמא הוא דמיידרי להו – אותם חכמים היו
 נושאים נשים ומתיתחים עמן אך לא באו עליהן. ומה שבקשו
 לשאתן הוא משום דאמר מר, אינה דומה מי שיש לו פת בסלו למי
 שאין לו פת בסלו. שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמי שאין לו
 פת בסלו, ואפילו שאינו אוכלו. וכמו כן מי שיש לו אשה במקום
 בעצמו אינו מתאווה כמי שאשתו אינה כאן, ואפילו שלא בא
 עליה.
 הגמרא מביאה מירא נוספת של רבי אליעזר בן יעקב: תנא, רבי
 אליעזר בן יעקב אומר, לא ישא אדם אשתו ודעתו לנרשה, משום
 שנאמר (משלי כט א) 'אל תחרש על רעהך רעה', והוא יושב לבטח אתר.
 ואף אשה הנישאת לבעלה בוטחת בו ואינה מעלה בדעתה
 שבכוונתו לגרשה לאחר מכן, ועל כן אסור לשאתה מתוך כוונה
 זו.
 הגמרא דנה בדיני ירושת בן זה המוזכר במשנתנו, שמסופק לנו
 האם הוא בנו של האח המת או של היבם: פקק ו-בן זה שספק מי
 אביו ויבם שקמו להלוק בנכסי מיתנא ו-האח המת וצור א, ופקק
 אומר אנו פר מיתנא הוא – שמא אני הוא בנו של המת וכל נכסי
 המת ידי הוא, שכן במקום שיש בן אין האח נוטל כלום. ויבם אומר
 לבן, את פראי ידי את ולית לך ולא מידי – שמא אתה בני ואין לך
 כלום בנכסי המת, אלא אני הוא יורשו היחיד כדן יבם היורש את

55 ולא בן היבם ואם כן אני יורש לבדי את בני היבם, והספק אומר
56 שמא אני בן היבם ויורשו היחידי, שכן בן קודם לאב בירושה. בשני
57 האופנים האלו ה"י הירושה כמון המושל בפסק, והם חולקין אותה
58 ביניהם, שכן אין אחד מהם ודאי יותר מחבירו בירושה זו, ושניהם
59 ספק יורשים.

משנה

60 המשנה שלפנינו דנה בזכויות היבם בנכסי יבמתו לפני שייבמה:
61 שומרת יבם – יבמה הממתינה ליבם שייבמה או שיחלוץ לה,
62 שנפלו לה נכסים בירושה מאביה, מוידם בית שמאי ובית הלל
63 שהרשות בידיה להיות מוכרת ונותנת אותם במתנה, ומה שמכרה
64 או נתנה קנים. ואם מתה בעודה שומרת יבם, מה יעשה בכתובתה
65 – בחוב שהתחייב לה בעלה בכתובתה, ובנכסי צאן ברזל
66 שהכניסה לו בשעת נישואיה, ומה יעשה בנכסים הנכנסים ויוצאים
67 עמה – בנכסי מלוג, ומי יורש אותם. בית שמאי אומרים, יחלקו
68 היבם שהוא מיושמי הפעל בנכסי מלוג אלו עם יורשי האב – יורשי
69 אביה, כלומר קרובי האשה. שכן שומרת יבם היא כספק נשואה
70 ליבם, ולפי הצד שהיא כנשואה הרי היא יורשה בשם שבעל
71 יורש את אשתו, ולפי הצד שאינה כנשואה יורשים אותה קרוביה
72 מצד אביה, וממון המוטל בספק חולקין. ובית הלל אומרים, הנכסים
73 ונכסי צאן ברזל נשארים בחזקתה. וחוב הכתובה הוא בחזקת
74 יורשי הפעל, שכן כל זמן שלא נגבה חוב זה על ידה קודם מיתתה
75 עדיין היא בחזקת הבעל ויורשיו, ואין יורשי האשה יכולים
76 להוציאו מספק מחזקתם. ואילו הנכסים הנכנסים ויוצאים עמה
77 – נכסי מלוג הם בחזקת יורשי האב של האשה. שכן עד שלא מתה
78 היו הנכסים שלה, ונמצא שהם בחזקת משפחתה, ואין היבם יכול
79 להוציאם מספק מחזקתם. ובגמרא (לח-לט) תבואר מחלוקת זו
80 בכמה דרכים.
81 אם כבר נקנסה היבם ליבמה, הרי היא כאשתו לכל דבר. ויבואר
82 בגמרא (לט) מה באה המשנה להשמיענו בדבריה אלו. וכלל
83 שהתא כתובה על נכסי פעלה הראשון – לאחר שימות היבם או
84 יגרשנה תגבה בכתובה רק מנכסי בעלה הראשון, ולא מנכסי
85 היבם. וטעם דין זה יבואר בגמרא (סו).

גמרא

86 הגמרא סברה עתה, שהמשנה מדברת ביבמה שנפלו לה נכסים
87 בירושה מאביה לאחר מיתת בעלה, כשהיא שומרת יבם. מקשה
88 הגמרא: מאי שנא דין הרישא בשומרת יבם בעודה בחיה, ולא
89 פליגי בית שמאי, ומוידים הם שנכסיה עומדים בחזקתה ובידה
90 למכורם וליתנם במתנה אפילו כספק נשואה ליבם, ומאי
91 שנא דין הרישא בשומרת יבם שמתה פליגי בו בית שמאי,
92 וסוברים שנכסי מלוג שלה אינם בחזקת יורשיה אלא הם חולקים
93 אותם עם היבם.
94 מתרצת הגמרא: אמר עולא, הרישא מדברת ביבמה הנפלה ליבם
95 כשהיא ארוסה. ואילו הרישא מדברת ביבמה הנפלה ליבם כשהיא
96 כבר נשואה לבעלה. מפרשת הגמרא את דבריו: וקסבר עולא, ויקח
97 היבם בארוסה של אחיו שמת עושה אותה כספק ארוסה לו,
98 ומאחר שלשית בית שמאי בכתובות (פ) ארוסה יכולה למכור
99 נכסים שנפלו לה לאחר אירוסיה לכתחילה, כל שכן בשומרת יבם
100 מן האירוסין שאינה אלא ספק ארוסה, שבידה למכורם. ואף בית
101 הלל הסוברים שארוסה לא תמכור לכתחילה, מוידם הם בשומרת
102 יבם שאינה אלא ספק ארוסה שמוכרת ונותנת לכתחילה.
103
104

1 דרבי חזקיה – ודאי שיש לי אצלך דרך אחת בתוך שדותיך,
2 ואפילו שכל זמן שהיו ארבעת השדות ביד ארבעה בעלים שונים
3 נפסק דין המוציא מחבירו עליו הראיה מחמת הספק, מכל מקום
4 לאחר שהלוקח קנה את כולו נסתלק ספק זה, ומכיון שעתה אני
5 בא בטענת ברי, בטל הדין הקודם שנפסק מחמת הספק. אבל הקא
6 בספק ובני יבם מי אפיקא למימר ה"י שהספק תובע בטענת ברי את
7 חלקו בנכסי היבם. הרי הוא עצמו אינו יודע האם מגיע לו חלק
8 בנכסים אלו משום שהוא בן היבם, או משום שהוא בן המת
9 הראשון ותובע את מה שנטל היבם מנכסי אביו שלא כדין. ואף
10 שטוען שממה נפשך יש לו ליטול חלק בנכסי היבם, מכל מקום
11 מאחר שבכל טענה בפני עצמה אינו אלא ספק, אף אדמון מודה
12 ש'קם דינא', ולא בטל הדין הקודם שהיבם זכה בחצי מנכסי המת
13 הראשון.

14 הגמרא ממשיכה לדחות גם את תלית דברי רבי ירמיה בשיטת
15 אדמון: ורבי ירמיה אמר לה, אמא דאמרי 'הדר דינא' בספק ובני יבם,
16 אפילו לשיטת רבנן. שכן עד כאן לא קאמרי רבנן ה"י במי שאבדה
17 לו דרך שאינו יכול לתובעה מהלוקח, אלא משום דאמר ליה
18 הקונה, אי שתתן שתתן, ואי לא תשתוק אלא תתבענה ממני,
19 מהדרנא שטרא למריהו, ולא מצית לאשתעווי דינא בהדיהו –
20 אחזיר את שטרות השדות לבעליהן הקודמים ולא תוכל לתבוע
21 מהם בדין כלום, שכן כל אחד מהם ידחה אותך אצל חבירו. אבל
22 הקא בספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי היבם, מי אפיקא למימר
23 ה"י שיובלו בני היבם להביא לידי כך שיפסיד הספק את חלקו
24 שממה נפשך מגיע לו.

25 הגמרא מביאה את דין הספק בירושת הסבא: ספק ויבם שנא
26 לחלוק בנכסי סבא – אביהם של המת והיבם (צירוף א), ספק אמר
27 על עצמו, האי נקרא בר מיתנא הוא – שמא אני הוא בנו של המת
28 ועל כן פלגא דידי הוא – מחצית מנכסי הסבא היא שלי, שהרי אבי
29 יורש מחצית זו ואני יורשה מכוחו. ואילו ויבם אמר, את ברא ידדי
30 את – שמא אתה בני ולא בן המת, ואני יורשו היחיד של הסבא
31 ולית לי ולא מידי – ואין לך כלום בנכסי הסבא, ה"י ויבם ודאי יורש
32 בנכסי הסבא, והספק אינו אלא ספק יורש בהם, ואין ספק מוציא
33 מידי ודאי, ועל כן יורש היבם את כל נכסי הסבא, ואין לספק בהם
34 כלום.

35 הגמרא מביאה דין נוסף בירושת הסבא: ספק ושני בני היבם שנא
36 לחלוק בנכסי סבא (צירוף ב), ספק אמר, והוא נקרא בר מיתנא הוא
37 – שמא אני בנו של האב הראשון ופלגא מנכסי הסבא דידי הוא
38 מכוח אבי שהוא בנו, ואת המחצית השניה תחלקו אתם מכוח
39 ירושת אביכם היבם שהוא בנו השני של הסבא, ויבם אמר,
40 אחזנא את – שמא אחינו אתה, ואבינו הוא היורש היחיד של
41 הסבא, ומיתנא אית לי ביה – ועל כן עלינו לחלוק בינינו בשוה
42 את ירושתו. לפיכך, פלגא דקמודי להו שקלי – נוטלים בני היבם
43 מחצית מנכסי הסבא שהספק מודה בה שהיא שלהם. ותילתא דקא
44 מודי לה שקל – נוטל הספק שליש מנכסי הסבא שהרי בני היבם
45 מוידם שהוא שלו, שכן גם אם הוא אחיהם יש להם לחלוק בין
46 שלשתם את ירושתו. ולאחר שהם נוטלים מחצית והוא נוטל
47 שליש, פש להו דנקא – נותרה ששית מנכסי הסבא, וה"י ששית זו
48 כמון המושל בפסק, וחולקין אותה ביניהם, מחצית ממנה נוטל
49 הספק ואת מחציתה האחרת נוטלים בני היבם.

50 הגמרא מביאה דינים נוספים בענין זה: קא ויבם שבאו לחלוק
51 בנכסי ספק זה שמת ללא בנים (צירוף ג), הסבא אומר, שמא הספק
52 הוא בן בני המת ואני יורשו לבדי, והיבם אומר שמא הספק הוא
53 בני ואני יורשו. אי שבא סבא וספק לחלוק בנכסי היבם שמת ואין
54 לו בן אחר (צירוף ד), הסבא אומר לספק שמא הינך בן האב הראשון

ב'ירושלמי' הלימוד הוא בכללות, ולכן אין שם אריכות דשקלא-וטריוא כו'. ב'בבלי' הלימוד הוא בפרטיות, ולכן ישנה אריכות דשקלא-וטריוא עד שבאים למסקנת העניין.

מהתועודיות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

יבמות. פרק רביעי – החולץ ליבמתו דף לח עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג רש"י תוספות

דרכי חד אית לי נכך – וטענת ברי הוא, ידיע מאי קתבע מניה. מי איבא למימר הכי – הא לא ידע מאי קא תבע מניה, אי פלגא בנכסי מיתנא אי פלגא מנתא בנכסי יבם. ומנכ שתי טענות הוא בא עליהם, בכל אהת ואחת אומרים לה: הבא ראיה. סבא – אבי המת והדיבם. הוי יבם ודאי – יורש, וידע מנכ מי הוא בא ומוחזק בנכסים, ולא דמי להאיה דרב משרשיא דלעיל. דהתם, אף על גב דספק אית ליה זכיה בנכסים מנח נפשה, אפילו הכי לא חשיב ודאי, דלא ידע מנכ מי הוא בא לירש, מנכ מה הוא בא עליהן, פלגא דקא מודה להו שקלי – מששה זחובים נוטלין שלשה. תילתא דקא מודה ליה – שני זחובים תילתא דכולהו נכסי. שקלי – דהא אמרו ליה אחנא את, ואינהו הוו תרי ואיהו שליש. פש דנקא – דקמנצו עליה. האי אמר: כולה דיד, והני אמרי: כולה דידן. הוא נוטל חצי, ובין שניהם חצי. סבא ויבם בנכסי ספק – סבא אמר: האי בר מיתנא הוא, ובין דאין לו יורש אני קודם, דתנן (בבא בתרא קט"א): האב קודם לכל יוצאי ירכו, ויבם אמר: בני הוא ואני יורשו דהאב קודם, או סבא וספק בנכסי יבם – שאין ליבם בן אחר. סבא אמר: את בר מיתנא, ואני יורש את בני מקום שאין לו בן, וספק אמר: בנו אני, ואני יורשו. חולקין – דרלמא כולהו דהאי ורלמא כולהו דהאי, ואין לומר האב דאי מוחזק, דאם זה בנו – אין כאן לאב כלום. משנה שומרת יבם – ממנתא ומצפה ליבם, כמו: עניה זו לשוא שמרה, ב"אף על פ"י בכתובות (ס"ב). שנפלו לה נכסים – מאביה. וסלקא דעתך שנפלו לה כשהיא שומרת יבם. ובנכסים הנכנסים ויוצאים עמה – היינו נכסי מלוג, שהקדן שלה קיים, וכשהיא נכנסת נכנסין עמה, וכשהיא יוצאת יוצאין עמה. הכי גרסינן: בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב – דספק נשואה היא, וזכה היבם בחצי ירושתו מירשתי שהבעל יורש את אשתו, וזו שספק נשואה היא אצל זכי בפלגא. אבל בכתובתה מודים בית שמאי דבחוקת הבעל היא, ולא פליגי בה יורשי האב. וטעמא דכולה דתניתין מפרש בגמרא. גמרא מאי שנא רישא דלא פליגי ומאי שנא סיפא דפליגי בית שמאי – מאי שנא רישא כשהיא קיימת דלא פליגי בית שמאי, אלא בבח דילה מחזקין לנכסי, דקאמרי: מוכרת ונותנת לכתחלה, ומאי שנא סיפא, דפליגי כשמתה לא

מוקמי נכסי מלוג בחוקת יורשיה? הכי גרסינן: אמר עולא רישא דנפלה כשהיא ארוסה – שנפלה לייבום מאירוסין, ונפלו הנכסים לה כשהיא שומרת יבם. סיפא דנפלה – לפניו לייבום. כשהיא נשואה – הלכך רישא דלגבי ארוסה ממש קיימא לן לבית שמאי תמכור, כדתנן לקמן, כל שכן ון שאינה אלא זקוקה בעלמא. ובית הלל דאמרי בארוסה ודאי לא תמכור לכתחלה, אבל אם מכרה ותנהה קיים, הכא משום דספק ארוסה היא דאגידא ביה, ולא אשתו ממש היא – מודו בית הלל דמוכרת ונותנת לכתחלה.

סיפא

הוי יבם ודאי וספק ספק – פירש בקונטרס: ודאי – שידוע מאיזה כח הוא בא, ומוחזק בנכסים, ולא דמי להאיה דרב משרשיא דלעיל, דהתם אף על גב דספק אית ליה בנכסים זכיה מנח נפשה – אפילו הכי לא חשיב ודאי, דלא ידע מנכ מי הוא בא עליהם. משמע מותוך פירושו דקרי ודאי מה שודאי נוטל חלק בנכסים, ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ"ב). גבי הא דתנן: נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודים שיהלוקו, פירש רבינו שמואל שיהלוקו יורשי האב, דהיינו: אחי האם מאביה, עם יורשי הבן, היינו: אחי הבן מן האב ראובן, ולא רצה לפרש יורשי האם – בני האם דהיינו אחי הבן מן האם דהיינו בנימין – דאם כן היה ליה בנימין ודאי וראובן ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. ואין נראה כלל, דאטו מפני שהוא ודאי במקצת בנכסים ודאי ודאי בכולן? ועוד: דאמר התם, ומייתי ליה לקמן גבי נפל הבית עליו ועל אביו [עליו] ועל מורישיו, והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב כו', ומסיק דייורשי האב – אחי הבן. אלמא, אף על גב דיש לאב בנים אחרים לא חשבין להו ודאי. וכן בפרק קמא דבבא קמא (ט"ז) גבי אחים שיהלוקו ובא בעל חוב נוטל חלק של אחד מתוך, דאמר רב אסי: נותל רביע בקרקע או רביע במעות, משום דמספקא ליה אי כיוורשים דמו אי כלקוחות, ולא אמרינן שלא יטול כלום – שהרי זה המוחזק הוא ודאי במקצת בנכסים, וכן זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי גבי "שנים אחזים בלית" (בבא מציעא ב"א), אלא הא דקרי האב יבם ודאי, היינו: משום שהיבם הוא ודאי יורשו של סבא, אבל ספק – הוא ספק אם הוא יורשו כלל. אבל התם, בנפל עליו ועל אמו – לא הוי בנימין ודאי יורש בכל חצי האחר, דאם מתה רחל קודם יוסף – הוי ראובן נמי יורשו. וכן בנפל הבית עליו ועל אביו, אם מת האב קודם – הוי בעל חוב יורש, ולא כן האחר. ובית שמאי אומרים בנכסים בחזקתן – בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ"א) פליגי בבכאי גזונא בית שמאי ובית הלל, גבי נפל הבית עליו ועל אשתו, וקאמר בגמרא: בחוקת מי? פירושו: בית הלל דקאמרי נכסים בחזקתן, דהיינו נכסי צאן ברזל – בחוקת מי? רבי אלעזר אומר: בחוקת יורשי האשה, רבי יוחנן אומר: בחוקת יורשי הבעל, ורש לקשי אביה יחלוקו. ופירש בקונטרס בפרק "האשה שנפלה" (כתובות פ"ב), דכי היכי דפליגי התם – הכי נמי פליגי אמתניתין דהכא: ורבינו תם אומר דלא

דמיא דך לדהתם. דהכא לא פליגי בית שמאי בכתובה אלא בנכסי מלוג, כדאמר בגמרא דכתובה שייך, מדרקתי יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי אב כו', אבל התם קתני סתמא יחלוקו, משמע דבכתובה נמי פליגי. דהיינו טעמא: דהתם, אם הבעל מת תחלה – היא האשה כמו שגנתה בכתובתה, אבל הכא שהיא זקוקה ליבם – אין לאשה כלום בנכסי הבעל עד אחר החליצה, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, ואפשר דכולהו אמוראי מודו הכא דנכסי צאן ברזל הוי בחוקת יורשי הבעל. והא דלא עריבניה עם כתובה – כדי ליתן טעם לדבר. כלומר: בחוקת מי שדיו עד עתה, דהיינו בחוקת הבעל. אבל בכתובה – דבר פשוט הוא יותר שהיא בחוקת הבעל מנכסי צאן ברזל שהיא הביאה מבית אביה ושמה אותם

לבעל. וכן צריך לומר למאן דאמר התם בחוקת יורשי הבעל. ואם תאמר: ולמאן דאמר בחוקת יורשי האשה – מאי שנא מנפל הבית עליו ועל אמו, דמודים בית הלל שיהלוקו ולא מוקמינן לה בחוקת האב? ויש לומר: דשמואל קסבר דהוא תנא דירושתי יורשי הבעל דרבנן. אי נמי: אפילו קסבר דהוי דאורייתא, כיון דלא מנכ קרובה קאתין – מוקמינן ליה בחוקת האשה טפי. אי נמי: משום הכי לא מוקמינן להו התם בחוקת יורשי האם, משום דרגילות הוא שהאם היא מתה קודם, דקא חשיב בריש "יש נחלץ" (בבא בתרא ק"א), פורענות כשיתבן מת תחלה, לפיכך לא החזיקום בחוקת האם. ואם תאמר: יורשי האשה היכי גבו כתובה? הא קיימא לן כרב ושמואל דאמרי בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מ"א), דאין אדם מוריש שבעה לבניו! ומיהו, לבית שמאי נוחא, דאית להו: שטר העומד לגבות – כגובי דמי, והו' כמוחזקין בממון. דכמה ברייתא דפרקי מנייניה לרב ושמואל בשבועות משני התם דאחא כבית שמאי. ולרבי אלעזר דאמר בחוקת יורשי האשה – נוחא, דאיהו פליג בהדיא בשבועות (מ"ח), אדרב ושמואל, אבל רבי יוחנן, דאמר בחוקת יורשי הבעל, ופירש דנכסים בחזקתם הוא טעם לדבר – למה ליה תיפוק ליה דאין אדם מוריש שבעה לבניו? ויש לומר, דהיא הנותנת: דלפי שהנכסים בחזקת הבעל אינה מורשת. שאם הוי בחוקת האשה היתה מורשת, כמו לבית שמאי דאמרי כגובי דמי. אי נמי, אומר רבינו יצחק: דאיכא לאוקמי במטלטלי, ואיתנהו בעיניה, שנוטל בלא שבעה. והא דלא משני הכי בשבועות, אלא דחק להעמידה בבית שמאי, משום דהתם בכתובה איירי, אבל הכא דאיירי בנכסי צאן ברזל שהביא' מבית אביה, דרגילין לזכות בעיניה, דאין לך לבעלה למכור, ואיכא למאן דאמר לקמן (ס"ו). המכנסת שום לבעלה, אם רצה הבעל למכור – לא ימכור.

ויקת

יבמות. פרק רביעי - החולץ ליבמתו דף לח עמוד ב - מותר מהדורות "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
תוספות

זיקת נשואה עושה ספק נשואה - ואפילו הכי, לבית הלל הו' בחוקת יורשי האב. דחוקה עדיפא, שיש לנו לחזוק נחלה בחוקת אותו השבט. **דאי** סלקא דעתך ודאי נשואה והתנן נפלו כל כו' - ממכה משניות דתנן פרק י"ש נחליך (בבא בתרא קח.א) שהבעל יורש את אשתו והו' מצי למפרך אלמא סמיפא דהווא דאיתיה לעיל ניהא ליה לאיתוי. **הויא** לה אידי ודאי - שהוהן שלה.

קסברי בית שמאי שטר העומד לגבות כגבוי דמי - אבוי גופיה אית ליה הכי בפרק "חאשה שנפלא" (כתובות פא.א.) דלבתר דשמע מרבה סקרה. **בית שמאי** ונטולת כתובה ולא שותות - והא דתנן בריש פרק "ארוסה" (סוטה גג.ב.) ארוסה ושומרת יבם אל שותות ולא נטולת כתובתן, ולא פליגי בית שמאי! אומר רבינו יצחק: דהתם היא נתנה אצבע בין שניה, שנסתרה ואסרה עצמה על בעלה. אבל הכא, בשעה שנסתרה היהנה יכולה לידבק בשתיה. ועוד: דבארוסה ושומרת יבם אין לחושבה כעוברת על דת, כיון שאינה יכולה לידבק, כדקאמר ה'הם בגמרא. **בית הלל** אומרים או שותות או לא נטולת כו' - הא דגרס במסכת סוטה (כר.א.) לא: שותות ולא נטולת כתובה - כתבו שם כמו שמגיה התלמוד כאן. **דאבוי** לותבה מוא - ואם תאמר: אודרכה, תקשי ליה למא נטולת כל הכתובה מספק! ויש לומר: לפי שזאת באה בטענת ברי, והירושין בטענת ספק. וספק

זיקת נשואה עושה ספק נשואה. זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה. דאי סלקא דעתך ודאי ארוסה - מודים בית הלל שמוכרת ונותנת וקיים! והתנן: נפלו לה נכסים משנות ארוסה, בית שמאי אומרים: תמפור, ובית הלל אומרים: לא תמפור. אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה - קיים. אלא שמע מינה: זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה. זיקת נשואה עושה ספק נשואה. דאי סלקא דעתך ודאי נשואה - בית שמאי אומרים: יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב? והתנן: נפלו לה נכסים משנותא - אלו ואלו מודים גשאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלוקחות! אלא שמע מינה: זיקת נשואה עושה ספק נשואה. אמר ליה רבה: אדמפלגי בגופה ולאחר מיתה, לפלוג בחייה ולפירות! אלא אמר רבה: אידי ואידי דנפלה פשהיא נשואה, וזיקת נשואה - עושה ספק נשואה. רישא דאידי קיימא - הוה לה אידי ודאי ואינהו ספק ואין ספק מוציא מיד ודאי. סיפא דמתה - הללו באין

לירש והללו באין לירש, ויחלוקו. ואיתוביה אבוי: ולבית שמאי אין ספק מוציא מיד ודאי! והתנן: נפל הבית עליו ועל אביו, עליו ועל מורשיו, והיו עליו כתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב אומרים: ה'הן מת ראשון ואחר כך מת האב. ובעל חוב אומר: האב מת ראשון ואחר כך מת ה'הן, בית שמאי אומרים: יחלוקו, ובית הלל אומרים: דנכסים בחזקתן. והא הכא, יורשי האב - ודאי, ובעל חוב - ספק, וקאמי ספק ומוציא מיד ודאי! קסברי בית שמאי: שטר העומד לגבות כגבוי דמי. ומנא תימרא - דתנן: מתו בעליהן עד שלא ש'הו, בית שמאי אומרים: נוטלות כתובתן ואין שותות, ובית הלל אומרים: או שותות או לא נוטלות כתובתן. או שותות? "והביא האיש את אשתו" אמר רחמנא, וליכא! אלא: מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן. והא הכא, דספק הוא, ספק ונאי ספק לא ונאי, וקאמי ספק ומוציא מיד ודאי! אלא שמע מינה: שטר העומד לגבות כגבוי דמי. ואבוי, לותביה מהא! דלמא כתובת אשה שאני, משום חינא. ולותביה כתובה דמתניתין! לא פליגי. ולא? והא קתני: מתה, מה עשה בכתובתה ובנכסים הנקנים ויוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב, ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתן! הכי קאמר: מתה, מה עשה בכתובתה, ובנכסים הנקנים והיוצאים עמה, בית שמאי אומרים: יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב, ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתן. אמר רב אשי: מתניתין גמי דיקא, דקתני: יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב, ולא קתני יורשי האב עם יורשי הבעל - שמע מינה. אבוי אמר: רישא דנפלו לה פשהיא שומרת יבם, סיפא דנפלו לה פשהיא תחתיו דבעל וקסבר

ואין כאן חוקה לזה יותר מזה. אם האב מת ראשון - החזוק בעל חוב מיד, ולא אמרין הא מחוסר גוביינא. ואם בן מת ראשון - החזוק יורשים. מתי בעליה - כל אשה שקנא לה בעלה ונטתרה, ומת עד שלא שותתה - ואף על פי ששמן ניתנה ואין לה כתובה - לא שותות, דבעין דהיא אהיא את אשתו, וליכא מיד ודאי - מיד יורשי הבעל, שחן מוחזקין ודאי. מוציאה זו כתובה מספק. אלא - לאו שמע מינה. קסברי בית שמאי: שטר העומד לגבות - כגבוי דמי, וכיון שמת - עמוד הנכסים מיד בחזקת האשה, ויורשים קאתו לאפוקי מינה משום ספק ונאי, ולא אתי ספק ומוציא מיד ודאי. דאי לא כגבוי דמי, וטעמא משום דאתי ספק ומוציא מיד ודאי הוא - הוה ליה למימר יחלוקו, ונשוו ספק כודאי. אבל לעלוי מינה - ליכא למאן דאמר. וגבי נפל הבית קאמר יחלוקו, דכי נמי אמרין כגבוי דמי - לא מצינו לבעל חוב לשוויי ודאי טפי מירשין, שחרי לא החזוק בו זה בנכסים, והשטר זה יוצא עליו ולא על האב, הלכך ספק וספק הוא: אם האב מת ראשון - נמצא בעל חוב ודאי. דהאי שטר כגבוי דמי, ויורשים אינם כלום, ואם הבן מת ראשון - נמצאו יורשין ודאין, ובעל חוב אין כלום. ואבוי - לא אסיק אדעתיה מעיקרא משום טעמא דשטר העומד לגבות, כי אותביה לרבה מנפל הבית, דתנן ב"מ שמו' בבבא בתרא בסדר השערות. לותביה חזא - דהותניתין היא בסדר גיטין, דהאב נמי ספק מוציא מיד ודאי. ואבוי - להכי לא אותביה מכתובה, דקסבר: שאני כתובה משום חינא, שחידו נשואין חן בעיני הנשים ויחרצו להנשא. לפיכך החזוקה מספק. ולותביה בכתובה דמתניתין - דאמרי בית שמאי יחלוקו. דקסלקא דעתך השתא דבית שמאי נמי אכתובה אמרי יחלוקו, וקאתו יורשין דידה מספק וגבי פלגא דכתובה מיבם דהוי ודאי. והתם ליכא למימר משום חינא, דהתם מתה, וגבי יורשין לא חישינן לחינא. כדאמר ב"א למנה ניונת" (כתובות צו.ב.) אלא אם כן היו יורשיה נקבות. לא פליגי - דמדור בית שמאי שהיא בחזקת יורשי הבעל, ולא ניתנה כתובה לגבות מחיים. וכל שהיא מתה בחייה של יבם - לא גבי יורשיה דילה כתובה, דירבם במקום בעל קאי. ואף על גב דשמעינן ליה לאבוי בכתובות פרק "חאשה" (פא.א.) ניתנה כתובה לגבות מחיים לבית שמאי - הני מילי להתחייב יבם בקבורתה, דאמר: מינה קא ירית כתובה ולא מאחוי. ואל דלישקלו יורשין דילה בכתובתה - לא שמעינן ליה. דיקא נמי ב' - וטעמא לא משום דשטר העומד לגבות הוא, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים. יורשי הבעל עם יורשי האב - נכסי מלוו. אבוי - מהדר אירשט דשמעתין להרצו, נמי שאנ רישא ללא פליגי ומאי שגא סיפא דפליגי. ותרציה: לאו משום דברישא חזא קיימת וסיפא משום דליתא, דודאי סיפא נמי אי כשהיא שומרת יבם נפלו לה מודו בית שמאי דירשי האב ודאין ונכסים בחזקתן. אלא: רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם לפיכך מוכרת לכתולתה. והוא הדין אם מתה - יורשיה יורשין אותה, דלא מהניא זיקה למיקני נכסי דהשתא. סיפא - דנפלו לה כשהיא תחת בעלה דראשון.

וקסבר

סיפא - דגבי נשואה בעלמא אמרין לקמן דברי הכל מכרה ונתנה, אפילו בדיעבד - הבעל מוציא מיד הלוקחות. הכא, לגבי זיקת נשואה, דספק היא ולא כנשואה ממש - קיימי נכסי בספק, הלכך, לבית שמאי חלוקה עדיפא, ולבית הלל חזקה עדיפא. **זיקת ארוסה** - זיקת יבמה שנפלה מן האירוסין. ספק ארוסה ולא ודאי ארוסה. ואף על גב דלגבי נכסים אין לו שום כח בהן, ונמצא שזיקת ארוסה אינה כלום - קרי לה ספק ארוסה, דלא מצי למימר קסבר ספק ארוסה, וזיקת ארוסה, אלא כולם, דהא בעיא חליצה. מודים בית הלל ב' - בתמיה. אלא שמע מינה: כספק ארוסה היא, הלכך תמכור לכתולתה. עושה ספק נשואה - כדפרישית לעיל, דכיון דודאי נשואה - הבעל מוציא מיד הלוקחות. הכא בעל ספק נשואה היא - הו' נכסים בספק, ולבית שמאי חלוקה עדיפא, דאין לה בהם חזקה יותר ממנו, דידו כידה. ולבית הלל חזקה עדיפא, דאין ידו כידה, והואיל ולא נפלו לה כשהיא תחת הבעל. אמר ליה רבה - לעולא! אי טעמא משום חלוקה עדיפא הוא, ואמפילוגי בגופה של קרקע ולאחר מיתה - ליפלוג בחייה ולפירות, דלביית שמאי פליגי יבם פירי בהדה, דספק נשואה היא. דאילו ודאי נשואה היא - הוה שקיל ליה בעל כרחיה, ולבית הלל נכסים בחזקתה, ולא שקיל מיד! ומדקט מתניתין מיתה כסיפא - שמע מינה טעמיה: דבית שמאי ברישא דאלמנה לחזקה דילה, משום דודאי קיימא. אלא אמר רבה אידי ואידי דנפלה - ליבם כשהיא נשואה ב' אידי ודאי - שחקין שלה ממה נפשך, הלכך אלימא חזקה דילה. **סיפא** - הואיל ומתה, הללו באים וטוענים מכח ירושה, ודיבס טוען מכח ירושה. הלכך שניהם ספק לבית שמאי, דאי זיקה ככנוסה - אין כאן לירוש האב כלום, שהבעל יורש שלה. ואי לאו ככנוסה - אין כאן ליבם כלום, לפיכך ספק וספק הוא ויחלוקו. ולבית הלל, הואיל ואלו קרובין ודאין הם, והחזוקה נחלה זו כבר בחזקת משפחתן, אמרין: אוקי אחזקתה. אבל בחייה ולפירות - אפילו בית שמאי מודו דנכסים בחזקתיה, ולא שקיל בעל מיד. עליו ועל יורשיו לא גריסין. נפל הבית ב' - לו אין נכסים, ולמורשיהם יש נכסים. ה'הן מת ראשון - ולא הכה בנכסי האב, אבל לאו כבעל חוב מה לגבות. יורשי האב ודאי - מוחזקים, שבאין מכח ירושה ודאית, שאפילו האב מת ראשון - נכסי הבן מסתבא ונפילי לפני יורשין. דאילו בעל חוב מחוסר גוביינא, עד שיחזקוהו בית דין בהם. ובעל חוב ספק - דלא החזוק שטר עליה, וקאתי ספק ומוציא את החזק מיד ודאי. כגבוי דמי - כלומר, גדול כח השטר, וכמו שמוחק בנכסים, ודרי חן קמו במקום הבן ומוחזקים בנכסים דמי. הלכך, ספק וספק הוא, ומו' בעליה - כל אשה שקנא לה בעלה ונטתרה, ומת עד שלא שותתה - ואף על פי ששמן ניתנה ואין לה כתובה - לא שותות, דבעין דהיא אהיא את אשתו, וליכא מיד ודאי - מיד יורשי הבעל, שחן מוחזקין ודאי. מוציאה זו כתובה מספק. אלא - לאו שמע מינה. קסברי בית שמאי: שטר העומד לגבות - כגבוי דמי, וכיון שמת - עמוד הנכסים מיד בחזקת האשה, ויורשים קאתו לאפוקי מינה משום ספק ונאי, ולא אתי ספק ומוציא מיד ודאי. דאי לא כגבוי דמי, וטעמא משום דאתי ספק ומוציא מיד ודאי הוא - הוה ליה למימר יחלוקו, ונשוו ספק כודאי. אבל לעלוי מינה - ליכא למאן דאמר. וגבי נפל הבית קאמר יחלוקו, דכי נמי אמרין כגבוי דמי - לא מצינו לבעל חוב לשוויי ודאי טפי מירשין, שחרי לא החזוק בו זה בנכסים, והשטר זה יוצא עליו ולא על האב, הלכך ספק וספק הוא: אם האב מת ראשון - נמצא בעל חוב ודאי. דהאי שטר כגבוי דמי, ויורשים אינם כלום, ואם הבן מת ראשון - נמצאו יורשין ודאין, ובעל חוב אין כלום. ואבוי - לא אסיק אדעתיה מעיקרא משום טעמא דשטר העומד לגבות, כי אותביה לרבה מנפל הבית, דתנן ב"מ שמו' בבבא בתרא בסדר השערות. לותביה חזא - דהותניתין היא בסדר גיטין, דהאב נמי ספק מוציא מיד ודאי. ואבוי - להכי לא אותביה מכתובה, דקסבר: שאני כתובה משום חינא, שחידו נשואין חן בעיני הנשים ויחרצו להנשא. לפיכך החזוקה מספק. ולותביה בכתובה דמתניתין - דאמרי בית שמאי יחלוקו. דקסלקא דעתך השתא דבית שמאי נמי אכתובה אמרי יחלוקו, וקאתו יורשין דידה מספק וגבי פלגא דכתובה מיבם דהוי ודאי. והתם ליכא למימר משום חינא, דהתם מתה, וגבי יורשין לא חישינן לחינא. כדאמר ב"א למנה ניונת" (כתובות צו.ב.) אלא אם כן היו יורשיה נקבות. לא פליגי - דמדור בית שמאי שהיא בחזקת יורשי הבעל, ולא ניתנה כתובה לגבות מחיים. וכל שהיא מתה בחייה של יבם - לא גבי יורשיה דילה כתובה, דירבם במקום בעל קאי. ואף על גב דשמעינן ליה לאבוי בכתובות פרק "חאשה" (פא.א.) ניתנה כתובה לגבות מחיים לבית שמאי - הני מילי להתחייב יבם בקבורתה, דאמר: מינה קא ירית כתובה ולא מאחוי. ואל דלישקלו יורשין דילה בכתובתה - לא שמעינן ליה. דיקא נמי ב' - וטעמא לא משום דשטר העומד לגבות הוא, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים. יורשי הבעל עם יורשי האב - נכסי מלוו. אבוי - מהדר אירשט דשמעתין להרצו, נמי שאנ רישא ללא פליגי ומאי שגא סיפא דפליגי. ותרציה: לאו משום דברישא חזא קיימת וסיפא משום דליתא, דודאי סיפא נמי אי כשהיא שומרת יבם נפלו לה מודו בית שמאי דירשי האב ודאין ונכסים בחזקתן. אלא: רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם לפיכך מוכרת לכתולתה. והוא הדין אם מתה - יורשיה יורשין אותה, דלא מהניא זיקה למיקני נכסי דהשתא. סיפא - דנפלו לה כשהיא תחת בעלה דראשון.

וקסבר

קיים הכלל 'אין ספק מוציא מידי ודאי' וְהָתֵּן בַּמִּשְׁנָה (ב"ב קנז). נָפֵל
הַבֵּית עָלָיו וְעַל אָבִיו, או עָלָיו וְעַל אֶחָד מִמְּוֹרְשָׁיו וּמִתּוֹ שְׁנֵיהֶם, וְאֵין
יָדוּעַ מִי מֵת תַּחֲלִילָה, וְהָיוּ עָלָיו וְעַל הָבֵן או עַל הַיּוֹרֶשׁ חֹב שֶׁל
כְּתוּבַת אִשָּׁה וְשֶׁל בָּעַל חֹב, וְלֹא הָיוּ לוֹ נִכְסִים לַגְבוּת מִדֵּם אֵת חֹבּוֹ
מִלְּבַד הַנִּכְסִים שִׁיּוּרֵשׁ מִמּוֹרְשׁוֹ, יוֹרְשֵׁי הָאֵב אֲמִירִים, שְׂמָא הָבֵן מֵת
רֵאשׁוֹן וְאַחֵר כֶּךָ מֵת הָאֵב, וּנְמֻצָא שֶׁלֹּא יֵרֵשׁ הָבֵן אֵת נִכְסֵי אָבִיו,
וְאֵין לִבְעַל חֹב זְכוּת לַגְבוּת מֵהֶם, וְאֵילוּ בָּעַל חֹב אֲמִיר, שְׂמָא הָאֵב
מֵת רֵאשׁוֹן וְאַחֵר כֶּךָ מֵת הָבֵן, וּנְמֻצָא שִׁירֵשׁ הָבֵן אֵת נִכְסֵי אָבִיו
קוּדֵם שְׂמֵת וְנִשְׁתַּעֲבְדוּ לִפְרִיעוֹן חֹבִי, נִחְלָקוּ תְּנָאִים בְּדִין זֶה. בֵּית
שְׂמָאִי אֲמִירִים, הָרִי זֶה מִמּוֹן הַמוּטֵל בְּסַפֵּק, וְיִחְלָקוּ יוֹרְשֵׁי הָאֵב אֵת
נִכְסָיו עִם הַבְּעַל חֹב, וְבֵית הֶלֶל אֲמִירִים, נִכְסִים בְּחֻקָּתָן שֶׁל יוֹרְשֵׁי
הָאֵב, שְׁהָרִי בּוֹדֵאִי יֵרֵשׁוּ אוֹתָם, וְאֵין הַבְּעַל חֹב יִכּוּל לְהוֹצִיאֵם
מִסַּפֵּק, שֶׁכֵּן הִלְכָה בִּידְעֵנו 'מוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרֵאִי', מִסִּיק
אָבִי אֵת קִרְשִׁיתוֹ: וְהָאֵב הָאֵב יוֹרְשֵׁי הָאֵב וְדָאִי זֻכִּים בְּנִכְסִים, שְׁהָרִי
אִפְּלִי אִם מֵת הָאֵב רָאשׁוֹן וְהָבֵן יֵרֵשׁ אוֹתוֹ, קְרוּבִי הָאֵב יוֹרְשֵׁים אֵת
הָבֵן מִיֵּד בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ, וְאֵף אִם נִשְׁתַּעֲבְדוּ הַנִּכְסִים לִבְעַל חֹב מִכֵּל
מִקּוּם הֵם עֲדִין מִחוּסְרִים גְּבִיהַ. וְאֵילוּ הַבְּעַל חֹב אֵינוֹ אֵלָּא סַפֵּק
בְּנִכְסִים אֵלּוּ, שְׁהָרִי אִם מֵת הָבֵן תַּחֲלִילָה מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁתַּעֲבְדוּ
הַנִּכְסִים לִפְרִיעוֹן חֹבּוֹ. וּמִכֵּן שְׁסוּבִירִים בֵּית שְׂמָאִי שֶׁהַבְּעַל חֹב
נוֹטֵל מִחֲצָה מוֹכַח שֶׁלִּשְׁתֵּתָם קָאִי – (בא) סַפֵּק וּמוֹצִיא מִיַּד וְדָאִי,
וְאִם כֵּן אֵיךְ יִתְכַּן שְׁמוּדִים שֶׁם שְׂאִין הֵיבֵם אוֹכֵל פִּירוֹת נִכְסֵי מִלּוֹג
בְּחֵי יִיבְמָה מִשּׁוּם שְׂאִין סַפֵּק מוֹצִיא מִיַּד וְדָאִי.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם אֵין סַפֵּק מוֹצִיא מִיַּד וְדָאִי לְדַבְרֵי הַכֵּל,
אֵלָּא קֶסֶר בֵּית שְׂמָאִי שֶׁשֵּׁסֶר הַעוֹמֵד לְגִבּוּת כְּגוּבֵי דָמִי, וְאֵף קוּדֵם
שֶׁגְּבָה הַבְּעַל חֹב אֵת חֹבּוֹ מִנִּכְסֵי הַלּוּה הָרִי הוּא נִחְשָׁב כְּמוֹחֻק
בְּהֵם. לְפִיכָךְ חוֹלֵק הַבְּעַל חֹב מִסַּפֵּק אֵת נִכְסֵי הָאֵב עִם יוֹרְשֵׁי הָאֵב,
שֶׁכֵּן אֵינֵם וְדָאִים בְּנִכְסִים אֵלּוּ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. שְׁהָרִי אִם מֵת הָאֵב
תַּחֲלִילָה, מִיֵּד בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ כִּשְׁבָנוּ יוֹרֵשׁ אֵת נִכְסָיו הָרִי הֵם
מִשְׁתַּעֲבָדִים לִבְעַל חֹב, וְהוּא נִעֲשֶׂה מוֹחֻק בְּהֵם.
הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה כִּדְבָרֵיהֶּ: וְנָמָא תִּמְכָּרָא – מִנִּין אִתָּה אֹמֵר שְׁבִית
שְׂמָאִי סוֹבְרִים שֶׁשֵּׁטֶר הַעוֹמֵד לַגְבוּת כְּגוּבֵי דָמִי, מִמָּה דִּתֵּן בְּסוּטָה
(כד), אִשָּׁה שֶׁקִּינָא לָהּ בַּעֲלָהּ וְהִתְרָה בָּהּ שֶׁלֹּא תִּתְיַחַד עִם אָדָם
פְּלוּנִי, וְהִלְכָה וְנִסְתַּרְתָּה עִמּוֹ, מְבִיאָה הַבְּעַל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כִּדִּי
לְהִשְׁקוּתָהּ מִן הַמַּיִם הַמֵּאֲרִירִים, וְהַמַּיִם בּוֹדְקִים אוֹתָהּ אִם זִינְתָה או
לֹא. וְאִם מֵתָּה בְּעֵלְיָהּ שֶׁל הַסּוּטוֹת עַד שֶׁלֹּא שָׁתָּה – לִפְנֵי שֶׁנִּבְדָּקוּ
עַל יְדֵי שְׁתִּיית הַמַּיִם, בֵּית שְׂמָאִי אֲמִירִים, נִשְׁמָלוֹת כְּתוּבָתָן וְאֵינֵן
שׁוֹתוֹת. שֶׁכֵּן אֵין מִשְׁקִים אֵת הָאִשָּׁה אֵלָּא בְּחֵי בַּעֲלָהּ, כְּפִי שִׁיבּוּאֵר
בְּסוּמָן. וְאֵף שֶׁאִשָּׁה שִׁזְנְתָה תַּחַת בַּעֲלָהּ מִפְסִידָה אֵת כְּתוּבָתָהּ,
וְכֵל מִן שֶׁלֹּא שִׁתָּה עֲדִין הִיא עוֹמֶדֶת בְּסַפֵּק שְׂמָאִי זִינְתָה תַּחַתִּי,
מִכֵּל מִקּוּם מִסַּפֵּק הִיא נוֹטֵלָה אֵת כְּתוּבָתָהּ. וְבֵית הֶלֶל אֲמִירִים, אוֹ
שׁוֹתוֹת אֵת הַמַּיִם וְנוֹטֵלוֹת אֵת כְּתוּבָתָן, אוֹ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נִשְׁמָלוֹת
כְּתוּבָתָן.
הַגְּמָרָא מִפְסִיקָה בְּאִמְצַע רֵאִייתָה מִדְּבַרִי בֵּית שְׂמָאִי, וְתִמְחָדָה
בְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה: אֵיךְ אִמְרוּ בֵּית הֶלֶל בְּסוּטוֹת שְׂמָתוֹ בַּעֲלִיָּהּ אוֹ
שׁוֹתוֹת, וְהָרִי וְהָבִיא הָאֵשׁ אֵת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּתֶן אֲמִיר רִחֲמָנָא
(במדבר ה טו), וְלֹאחֹר שְׂמֵת הַבְּעַל לִבָּא לְהַבָּא זֶה. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא:
אֲלָא כִּי אִמְרוּ בֵּית הֶלֶל, כִּתּוּבָהּ שֶׁלֹּא שׁוֹתוֹת מִחֲמַת שְׂמָתוֹ בַּעֲלִיָּהּ,
לְפִיכָךְ לֹא נִשְׁמָלוֹת כְּתוּבָתָן, שְׁהָרִי אֵין סַפֵּק הַזֶּה נוֹטֵל יִכּוּל לְהַתְּבַרֵּר
לְאַחֵר מִיתָת הַבְּעַל, וְכֵל זְמַן שֶׁהֵן בְּסַפֵּק אֵינֵן גּוֹבוֹת כְּתוּבָה מִנִּכְסֵי
הַבְּעַל, שְׁהָרִי הַיּוֹרְשִׁים מוֹחֻזְקִים בְּהֵם, וְהַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו
הָרֵאִי.
הַגְּמָרָא מְסִיקָה אֵת רֵאִייתָה בְּשִׁית בֵּית שְׂמָאִי: וְהָאֵב הָאֵב בְּסוּטָה
דְּסַפֵּק הוּא הָאֵם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, שְׁהָרִי סַפֵּק וְנָמָא – (זנו) תַּחַת
בַּעֲלִיָּהּ סַפֵּק לֹא וְנָמָא, יֵשׁ עַל פִּי כֵן סוֹבְרִים בֵּית שְׂמָאִי דְקָאִי סַפֵּק
חֹב שֶׁל הָאִשָּׁה וּמוֹצִיא מִיַּד הַיּוֹרְשִׁים שֶׁהֵם וְדָאִי בַּעֲלִיָּהּ שֶׁל נִכְסֵי
אָבִיהֶם לְאַחֵר מִיתָתוֹ. וְהַדְּבַר תְּמוּהָ, שְׁהָרִי אֵף אִם סַפֵּק מוֹצִיא מִיַּד
וְדָאִי מִכֵּל מִקּוּם אֵינוֹ עֲדִין מִן הוֹדָא, וְלִכֵּל הַיּוֹתֵר הִיָּה לָהּ לַגְבוּת
חֲצִי כְּתוּבָתָהּ, וְלֹא אֵת כּוֹלָהּ. אֲלָא שְׂמָע מִיָּנָה שֶׁלְּדַעַת בֵּית שְׂמָאִי
שֶׁסֶר הַכְּתוּבָה הַעוֹמֵד לְגִבּוּת כְּגוּבֵי דָמִי, וּמִכֵּן הַשֵּׁטֶר שְׁבִידָה הִיא

וְכֵן סוֹבֵר עוֹלָא, שְׁוִיקָת יִבְמָה שְׂמֵת בַּעֲלָה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה עוֹשָׂה
אוֹתָהּ כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה לִיבֵם. וּמֵאַחַר שֶׁנְשׂוּאָה גְּמוּרָה שְׂמֵתָה זֻכָּה
הַבְּעַל בְּנִכְסֵי מִלּוֹג שְׁלָה, סוֹבְרִים בֵּית שְׂמָאִי בִּיבְמָה מִן הַנִּישׂוּאִין
שְׂמֵתָה שֶׁהִיא כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה, שְׂמִסַּפֵּק חוֹלְקִים אֵת נִכְסֵיהָ בֵּין
יוֹרְשֵׁיהָ לְבֵין הֵיבֵם. וְבֵית הֶלֶל סוֹבְרִים שְׂמִסַּפֵּק יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֵת
הַנִּכְסִים בְּחֻזְקָתָם.
מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: בַּהֲכַרְח סוֹבֵר עוֹלָא שְׁוִיקָת יִבְמָה אֲרוּסָה עוֹשָׂה
אוֹתָהּ רַק כְּסַפֵּק אֲרוּסָה, מִשּׁוּם דָּאִי סִלְקָא דְעֵתָהּ שֶׁהִיא כּוֹדָאִי
אֲרוּסָה, אֵיךְ שְׁנִינֵי עֲלִיהָ בְּמִשְׁנַתָּהּ שְׂמוּדִים בֵּית הֶלֶל שֶׁהִיא מוֹכֶרֶת
וְנִתְּנָה לְכַתְּחִילָה אֵת נִכְסֵיהָ וּמַעֲשֶׂה הַמְכִירָה או הַמְתַּנָּה קִיָּם.
וְהָתֵּן – וְהָרִי שְׁנִינֵי בְּמִשְׁנָה בְּכַתּוּבוֹת (פ), אִשָּׁה שֶׁנִּשְׁפָּלוּ לָהּ נִכְסִים
מִבֵּית אָבִיהָ מִשְׁנֵתֶּיִסְרָסָה – לְאַחֵר נִשְׁתַּאֲרָסָה, בֵּית שְׂמָאִי אֲמִירִים,
הַתְּמָכּוּר – בִּידָה לְמוֹכֵרִם לְכַתְּחִילָה בְּעוֹדָה אֲרוּסָה, וְבֵית הֶלֶל
אֲמִירִים, לְכַתְּחִילָה לֵאלֹהֵי הַתְּמָכּוּר, וְאֵילוּ וְאֵילוּ מוֹדִים, שְׂאֵם מְכָרָה וְנִתְּנָה
בְּדִיעֵבֵד הַמַּעֲשֶׂה קִיָּם. וְאִם יִבְמָה מִן הַאֲירוּסִין נִחְשָׁבֶת כְּאֲרוּסָה
וְדָאִי, אֵיךְ מוֹדִים בֵּית הֶלֶל בְּמִשְׁנַתָּה שְׂמוֹכֶרֶת אֵת נִכְסֵיהָ
לְכַתְּחִילָה. אֲלָא שְׂמָע מִיָּנָה שְׁוִיקָת אֲרוּסָה עוֹשָׂה רַק סַפֵּק אֲרוּסָה,
וְלִכֵּן בִּידָה לְמוֹכּוֹר לְכַתְּחִילָה.
וְכֵן מוֹכֵחַ שְׁוִיקָת נְשׂוּאָה עוֹשָׂה אוֹתָהּ רַק כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה, מִשּׁוּם דָּאִי
סִלְקָא דְעֵתָהּ שֶׁהִיא כּוֹדָאִי נְשׂוּאָה, אֵיךְ שְׁנִינֵי בְּמִשְׁנַתָּה שְׂאֵם מֵתָה
בֵּית שְׂמָאִי אֲמִירִים וְיִחְלָקוּ יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאֵב בְּנִכְסֵי מִלּוֹג
שְׁלָה. וְהָתֵּן בְּמִשְׁנָה בְּכַתּוּבוֹת (ש), אִשָּׁה שֶׁנִּשְׁפָּלוּ לָהּ נִכְסִים מִבֵּית
אָבִיהָ מִשְׁנֵתֶּיִסְרָסָה – לְאַחֵר שֶׁנִּשְׁאָתָה אֵילוּ וְאֵילוּ – בֵּית שְׂמָאִי וְבֵית
הֶלֶל מוֹדִים שְׂאֵם מְכָרָה וְנִתְּנָה נִכְסִים אֵלּוּ שֶׁהַבְּעַל מוֹצִיא מִיַּד
הַלְקָחוֹת, וְאֵף בְּדִיעֵבֵד אֵין מַעֲשִׂיהָ קִיָּמִים. הָרִי שְׂמִשְׁעַת הַנִּישׂוּאִין
גְּדוֹל כֹּחַ הַבְּעַל בְּנִכְסִים אֵלּוּ מִכֵּחַ הָאִשָּׁה, וְאִם כֵּן מְדוּעַ אִמְרוּ בֵּית
שְׂמָאִי שִׁיּוּרֵשׁ הָאִשָּׁה חוֹלְקִים בְּהֵם לְאַחֵר שְׂמֵתָה. אֲלָא שְׂמָע מִיָּנָה,
שְׁוִיקָת נְשׂוּאָה עוֹשָׂה אוֹתָהּ רַק כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה, וְעַל כֵּן סוֹבְרִים בֵּית
שְׂמָאִי שְׂמֵתָה שִׁיד הֵיבֵם וִיד הֵיבְמָה שׁוִים בְּנִכְסֵיהָ, וְאֵין יוֹרְשֵׁיהָ
מוֹחֻזְקִים בְּהֵם אֵלּוּ יוֹתֵר מֵאֵלּוּ, יִחְלָקוּ בִּיבְמָה אֵת יִירוּשָׁתָהּ.
רַבָּה דְּחִוּתָה אֵת דְּבַרִי עוֹלָא: אֲמִיר לִיָּה רָבָה לְעוֹלָא, לְדַבְרִיךְ
שֶׁבִיבְמָה מִן הַנִּישׂוּאִין שֶׁהִיא כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה סוֹבְרִים בֵּית שְׂמָאִי
שֶׁחֻלְקָה עֲדִיפָה עַל חוֹקָה, אִם כֵּן אֲדַמְכָּלְנִי – (עַד שֶׁנִּחְלָקוּ) עַל בֵּית
הֶלֶל בְּגוּפָהּ שֶׁל קֶרֶקַע נִכְסֵי מִלּוֹג וְלַעֲנִין יִירוּשָׁתָהּ לְאַחֵר הַמִּיתָהּ שֶׁל
הֵיבְמָה, לְפָלְגוּ – (יִיחְלָקוּ) בֵּית שְׂמָאִי וְבֵית הֶלֶל בְּחֵיָהּ שֶׁל הֵיבְמָה
וְלִפְרִיּוֹת – וְלַעֲנִין אִכִּילַת פִּירוֹתֵיהֶם. שֶׁלְּדַעַת בֵּית שְׂמָאִי, מֵאַחַר
שֶׁבִּאִשָּׁה נְשׂוּאָה הַבְּעַל אוֹכֵל לְבָדוּ אֵת פִּירוֹת נִכְסֵי מִלּוֹג שְׁלָה,
בִּיבְמָה מִן הַנִּישׂוּאִין שֶׁהִיא כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה יֵשׁ לוֹ לִיבֵם לְחָלּוֹק מִסַּפֵּק
פִּירוֹת אֵלּוּ עִם הֵיבְמָה. וְלְדַעַת בֵּית הֶלֶל הַנִּכְסִים בְּחֻזְקָתָהּ, וְעַל כֵּן
מִסַּפֵּק אֵין הֵיבֵם אוֹכֵל אֵת פִּירוֹתֵיהֶם.
רַבָּה מִפְּרֵשׁ אֵת הַחִילּוֹק שְׁבִין הַרִישָׁא לְסִיפָא בְּאוּפֵן אַחֵר: אֲלָא
אֲמִיר רָבָה, אֲמִיר וְאִיר – בֵּין בְּרִישָׁא וּבֵין בְּסִיפָא מְדוּבֵר בִּיבְמָה
דְּנִפְלָה לִיבּוּם כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, וְשְׁוִיקָת יִבְמָה נְשׂוּאָה עוֹשָׂה אוֹתָהּ
כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה, אֵךְ בְּרִישָׁא הַמְדַּבֵּרֶת בְּאוּפֵן דְּאִירִי קִיָּמָא – שֶׁהֵיבְמָה
עֲדִין קִיָּמָה, הָיָה לָהּ אִירִי – (הֵיבְמָה) וְדָאִי מוֹחֻזְקָת בְּנִכְסֵי מִלּוֹג,
שֶׁהָרִי גּוֹפֵם וְדָאִי שְׁלָה, וְאֵילוּ אִינְהוּ – (יִירוּשֵׁי בַּעֲלָהּ, כְּלוּמֹר הֵיבֵם),
רַק סַפֵּק זְכוּת יֵשׁ לָהֶם בְּנִכְסִים, שֶׁכֵּן זִיקָת נִישׂוּאִין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רַק
כְּסַפֵּק נְשׂוּאָה, וְאֵין סַפֵּק מוֹצִיא מִיַּד וְדָאִי. וּמִטַּעַם זֶה אֵף אֵין הֵיבֵם
אוֹכֵל פִּירוֹת נִכְסִים אֵלּוּ בְּחִידָה, שְׁהָרִי גּוֹפֵם וְדָאִי שְׁלָה, וְאֵין בִּירוֹ
לְהוֹצִיא אֵת פִּירוֹתֵיהֶם מִסַּפֵּק, וְאוֹלָם בְּסִיפָא הַמְדַּבֵּרֶת בִּיבְמָה
דְּמִתָּה, הֶלְלוּ וְיִירוּשֵׁי הַבְּעַל בְּאֵין לִירֵשׁ אוֹתָהּ וְגַם הֶלְלוּ – (יִירוּשֵׁי
הָאִשָּׁה) בְּאֵין לִירֵשׁ אוֹתָהּ, וּמֵאַחַר שֶׁסַּפֵּק הוּא הָאֵם הִיא כְּנִשְׂוָאָה
וְהֵיבֵם יוֹרְשֶׁיהָ, או שְׂאִינָה כְּנִשְׂוָאָה וְקְרוּבִיהָ יוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, וּנְמֻצָא
שְׂאִין אֵלּוּ מוֹחֻזְקִים יוֹתֵר מֵאֵלּוּ בִּירוּשָׁתָהּ, סוֹבְרִים בֵּית שְׂמָאִי
שֶׁהִיא מִמּוֹן הַמוּטֵל בְּסַפֵּק, וְיִחְלָקוּ בָּהּ. וְבֵית הֶלֶל סוֹבְרִים, שְׂמִכִּין
שִׁיּוּרֵשׁ הָאִשָּׁה הֵם קְרוּבִים וְדָאִים שְׁלָה, וְכִבְר הַחוּזָקָה נִחְלָה זֶה
בְּחֻזְקָת מִשְׁפָּחָתָהּ, יֵשׁ לְהַעֲמִידָה עַל חוֹזָקָהּ, וְאֵין הֵיבֵם נוֹטֵל בָּהּ
כְּלוּם.
אָבִי מִקְשָׁה עַל דְּבַרִי רַבָּה: אִיִּתִּיבָה אֲבִי לְרַבָּה, וְכִי לְבֵית שְׂמָאִי

מפרשת הגמרא: וְקָבַר אֲבִי, שלדעת בית הלל ידו של הבעל היא
כִּנְיָהּ של האשה, וכח שניהם בנכסיה שוה, ואולם יד היבם גרועה
מידה, שכן אינה נשואה לו לגמרי אלא היא זקוקתו בלבד. לפיכך
ידה של היבמה עדיפה מידו בנכסיה, והרי הם בחזקתה, ויורשי
אביה יורשים אותה ולא היבם. אך בית שמאי סוברים שבנשואה
יד הבעל עדיפה מיד האשה והוא מוחזק בנכסיה יותר ממנה,
ואילו יד היבם שהיא גרועה מיד הבעל שוה ליד היבמה וכח
שניהם בנכסיה שוה, ועל כן יחלקו היבם ויורשי אביה את
ירושתה.

רבא דוחה את דברי אביי בביאור משנתנו ומפרשה באופן אחר:
אָמַר לִיה רַבָּא לאביי, א' מדובר בנכסים דְּנִפְלִי לָהּ מבית אביה
בְּשִׁמְיָה עדיין תַּחְתִּי דְּבַעַל הראשון, דְּכֹלִי עָלָמָא – בית שמאי ובית
הלל לא פְּלִיגי אלא מודים דִּידוֹ של הבעל עֲדִיפָא מִיָּדָה של אשתו,
והבעל מוחזק בנכסיה יותר ממנה. ואם כן היבם שיורד בדרגה
אחת מדרגת הבעל אינו עדיף מיד האשה, אלא יד שניהם שוה,
ועל כן הוא חולק את ירושתה עם יורשיה. לפיכך אי אפשר
להעמיד את משנתנו באופן זה, אֲלֵא אִידִי וְאִידִי – בין ברישא ובין
בסיפא מדובר בנכסים דְּנִפְלִי לָהּ מבית אביה בְּשִׁמְיָה שוֹמְרֵת יָבָם,
ולא היה לבעלה הראשון זכות בהם מעולם. ומה ששנינו בְּרִשָּׁא
שאין ליבם זכות בנכסיה, מדובר ביבמה דְּלֹא עָבַד כָּהּ היבם קידושי
מִאֲמָר לפני שנפלו לה נכסים אלו. שמאחר שאין ליבם בה אלא
אלא יוקת יבום בלבד, לדברי הכל אין חזקה מקנה לו שום אלא
בנכסיה. לפיכך גם לשיטת בית שמאי בידיה למוכרם, וכן אם מתה
אינו יורשה. ואילו בסיפא מדובר ביבמה דְּעָבַד כָּהּ היבם קידושי
מִאֲמָר, ובאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל מי יורשה.

הגמרא מפרשת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל לשיטת רבא:
שנינו במשנה לעיל (טז), שלדעת בית שמאי מאמר קונה ביבמה
מן התורה, ולדעת בית הלל אינו קונה אלא מדרבנן, אבל מן
התורה אין היבמה נקנית אלא בביאה. וְקָבַר רַבָּא, שְׁמֵאֲמָר לַדַּעַת
בֵּית שְׁמַאי עוֹשֶׂה את היבמה כְּנִזְיָא אִיזְכָּרָה וּסְפָק נְשׂוּאָה. שהמאמר
עושה אותה וְנִזְיָא אִיזְכָּרָה לְדַחֲתָא בְּצִדָּה, שאם קידשה היבם
בקידושי מאמר, ואחר כך נפלה לפני ליבום אחותה שהיתה
נשואה לאח אחר שמת אף הוא בלא בנים, השניה נאסרת עליו
כדין אחות אשה ונדחית מיבום, ושבו אינה אוסרת את בעלת
המאמר משום אחות זקוקתו. וְאֵלֶּם אֵין המאמר עושה אותה
אלא כְּסָפָק נְשׂוּאָה לְחָלּוֹק בְּנִכְסִים, שאם מתה יחלקו היבם ויורשי
היבמה את נכסיה ביניהם, ולא כרדא נשואה לענין שירישנה
היבם לבדו. ובית הלל לשיטתם שמאמר אינו קונה כלל מן
התורה, סוברים שאף אינה נחשבת לספק נשואה לענין שיטול
היבם חלק בירושתה, אלא יורשיה יורשים את כל נכסיה.

הגמרא מביאה שיטות אמוראים קודמים שנחלקו במחלוקת אביי
ורבא: אִיתְמַר מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כְּוֹתִיָּהּ –(במותו) דְּרַבָּא בביאור
משנתנו, וְאִיתְמַר מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא כְּוֹתִיָּהּ דְּאֲבִי
בביאור משנתנו. מקשה הגמרא: וְיָן –(וכן) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הֲכִי
שלדעת בית שמאי מאמר עושה אותה לספק נשואה לענין
ירושתה, וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִאֲמָר לְבֵית שְׁמַאי אֵינוֹ קוֹנֶה אֲלֵא
לענין לְדַחֲתָא בְּצִדָּה בְּלָבָד, שאם לאחר המאמר נפלה אחותה לפני
היבם מאח אחר נדחית האחיות מיבום משום ערות אחות אשה.
ומשמע מדבריו שרק לענין זה קונה המאמר ולא לענין ירושת
בעלת המאמר.

מתרצת הגמרא: אִיפּוֹךְ – אכן יש להפוך את שיטות אמוראים אלו,
שרבי אלעזר פירש את דברי משנתנו כאביי, ורבי יוסי ברבי חנינא
הוא זה שפירשה כרבא. עוד מתרצת הגמרא: וְאִי – בְּעֵת אִימָא,
לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹךְ את שיטותיהם, וְאָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי אָמַר אִמָּא
–(מה שאמרת) שאין מאמר קונה ביבמה אלא לענין לדחות
בצרה בלבד, היתה כוונתי דְּלֹא סָגִי –(לא דין) לָהּ בְּגֵט בלבד כדי
ליצאת מרשות היבם כדין יבמה שנקנתה לגמרי ביבום, אֲלֵא דְּבָעִי
נָמִי חֲלִיצָה כדי להפקיע את זיקתה, שכן אין המאמר נחשב ליבום
גמור המפקיע את זיקת היבמה. אבל לענין לְחָלּוֹק בְּנִכְסִים דְּלֹא קָנִי

מִי אָמַר – האם אמרתי שאין המאמר קונה לענין שיטול חלק
בירושת היבמה, הרי לא באתי לומר אלא שאינה נפטרת מחליצה.
הגמרא מביאה הוכחה מצד אחד וקושיא מצד אחר לשיטת אביי
בביאור משנתנו: אָמַר רַב פֶּסָא דִּיוקָא דְּמַתְרִיתִין – מדיוק לשון
משנתנו יש להוכיח כְּוֹתִיָּהּ דְּאֲבִי, שהסיפא מדברת בנכסים
שנפלו לה בעודה תחת בעלה הראשון, וְאָפַּי עַל גַּב דְּלִפִּי זה בְּרִשָּׁא
מדוע היא דנה דווקא ביבמה שְׁמִיתָה. הדיוק מלשון המשנה כדברי
אביי הוא ממה דְּקָתְנִי בה 'נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצֵאִים עִמָּה', שהן נכסי
מלוג. ומוכיח רב פפא: מֵאִי נִכְנָסִין וּמֵאִי יוֹצֵאִין – להיכן הם נכנסים
ומאין הם יוצאים. וכי לֹא 'נְכָסִין' הם לְרִשּׁוֹת הַבַּעַל כשנישאה לו,
'יוֹצֵאִים' מִרִּשּׁוֹת הַבַּעַל ונכנסים לְרִשּׁוֹת הָאָב לאחר שמת הבעל.
אם כן בהכרח מדובר בנכסים שנפלו לה בהיותה תחת בעלה
וכדברי אביי, שהרי אם כדברי רבא שנפלו לה הנכסים לאחר
מיתת בעלה, הלא מעולם לא נכנסו לרשות הבעל. ממשיך רב
פפא בביאור דבריו: ומוכח מדיוק זה כדברי אביי, וְאָפַּי עַל גַּב
דְּקָשָׁא על דבריו ממה ששנינו מִתָּהּ מַה יַעֲשֶׂה בכתובתה'. שכן
לדברי אביי, אֲדָמְפְּלִי –(עד שנחלקו) בית שמאי ובית הלל בְּנוֹפָה
וְלִאֲחֵר הַמִּיתָה – מי יורש את גוף נכסי היבמה לאחר מיתתה, לְפָלְגִי
בְּחִיָּה וּלְפִירֹת – הלא יש להם לחלוק גם בחיי היבמה ולענין
אכילת פירות נכסיה. שלדעת בית שמאי שיד היבם והיבמה שוים
בנכסים אלו יש לו ליבם ליטול חצי מהפירות, ולדעת בית הלל
שידה עדיפה מידו לו בהם כלום. ומסיק רב פפא: וְתוֹ לֵאמֹר
– אין להשיב על ההוכחה האמורה מלשון משנתנו לדברי אביי,
אפילו שעדיין קשה על דבריו מדוע לא נחלקו גם לענין הפירות.
שנינו במשנתנו: בְּנִכְסֵי חֲרִי הָיָא כו' כאשרו לכל דבר. שואלת
הגמרא: לְמֵאִי הִלְבָּתָא – איזו הלכה באה המשנה להשמיענו
בדבריה אלו. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, לְמִי שָׂאם יֵרַצַּה הַיָּבָם הִרִי
הוא מְנַרְשָׁה בְּגֵט לאחר שבא עליה וקנאה, ואינה צריכה חליצה.
וּמִחֲזִירָה – ויכול להחזירה לאחר שגירשה.

מקשה הגמרא: הלא מה שְׁמִיתָהּ בְּגֵט לאחר היבום הוא בְּשִׁמְיָא,
שהרי כבר קיים בה את מצותה, ומה הוצרכה המשנה להשמיענו
דין זה. מתרצת הגמרא: סָלְקָא דְּעִתָּךְ אִמָּנָא, הוֹאִיל וְכַתִּיב בפרשת
יבום (דברים כה ה) 'וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיָבִימָה' אָמַר רַבְּחִינָא, וְעַדְיִין יוֹבִי
הָרָאשׁוֹן עָלֶיהָ, שכן משמע מלשון הכתוב שגם לאחר שלקחה
עדיין היא קרויה 'יבמה' וזיקתה עליה, ועל כן בְּחִלְצָהּ אֵין – דווקא
על ידי חליצה נפקת זיקתה, ואינה נישאת לאחרים אלא בגט
וחליצה, אבל בְּגֵט בלבד לֹא תותר להנשא. קָא מְשַׁמְעֵנָּה לָן משנתנו,
ועל אחר שכנסה נעשית כאשרו לכל דבר, וניתרת לשוק בגט
בלבד.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי יוסי בר חנינא: הלא מה
שְׁמִיתָהּ לאחר שייבמה וגירשה בְּשִׁמְיָא שאין איסור בדבר, ומה
הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה. מתרצת הגמרא: סָלְקָא דְּעִתָּךְ
אִמָּנָא, מִצְוֵה דְּרָמָא דְּחִינָא עָלֶיהָ עָבְדָה – מאחר שכבר קיים את
מצות יבום שהטילה עליו התורה, אם כן הַשְׁתָּא – כעת אחר
שקים מצוותו, תחזור ותיקום עָלֶיהָ –(ותעמוד עליו) בְּאִיפּוֹר אֲשֶׁת
אָת, כדין אשת אח שלא במקום מצוה. קָא מְשַׁמְעֵנָּה לָן משנתנו שלא
כן הוא, אלא היא כאשרו לכל דבר, וכשם שמתור לאדם להחזיר
את גרושתו, כן מותר לו להחזיר את יבמתו לאחר שגירשה.
שואלת הגמרא: וְאִימָא הֲכִי נָמִי – שמא נאמר שייבמה שהתייבמה
אינה יוצאת בגט בלבד אלא צריכה גם חליצה, וכן שמא אסור לו
להחזירה לאחר שגירשה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא, וְלִקְחָהּ לוֹ
'לְאִשָּׁה וְיָבִימָה', ולכאורה לא היה 'לאשה' מיותרת, שכן היה די
בשיבת 'ולקחה לו ויבמה', ובא יתור זה ללמדנו, שְׁבִינִין שְׁלִקְחָהּ חֲרִי
היא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, ויכול לגרשה בגט בלבד בלא חליצה, וכן
יכול להחזירה לאחר גירושה.

שנינו במשנתנו: וּבְלָבָד שְׁתָּתָא תּוֹבָתָה כו' על נכסי בעלה
הראשון, אבל היבם אינו מתחייב לפרוע את כתובתה מנכסי
אפילו לאחר שייבמה. ולאחר שמת היבם אינה גובה אלא מנכסי
בעלה הראשון שירש אותם היבם. מפרשת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא אֵין

יבמות. פרק רביעי – החולץ ליבמתו דף לט עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז רש"י

1 וקסבר אבי ידו בידה – מדאוקי פלוגתיהו בנפלו לה תחתיו, ואפילו הכי לבית הלל
2 נכסים בחזקתן – קסבר אבי: נשואה ידו בידה, ולא יותר. הלכך, כשמת ואין ליבם בה
3 אלא זיקה – ידו גריעת מידה, ובכסים בחזקתה. ובית שמאי פליגי ואמרי: נשואה, ידו
4 עדיפת מידה, וכשמת – יד היבם בידה, ויחלוק. ובכתובות ב"הכותב" (פגא, נמי פליגי

1 וקסבר אבי ידו בידה. אמר ליה רבא. אי דנפלי לה
2 כשהיא תחתיו דבעל – דכולי עלמא לא פליגי דידו
3 עדיפת מידה. אלא: אידי ואידי דנפלו לה כשהיא
4 שומרת יבם, רישא – דלא עבד בה מאמר, סיפא –
5 דעבד בה מאמר. וקסבר רבא: מאמר לבית שמאי
6 עושה ודאי ארוסה וספק נשואה, ודאי ארוסה –
7 לדחות בצרה, וספק נשואה – לחלוק בנכסים. איתמר
8 משמיה דרבי אלעזר פוהיה דרבא, ואיתמר משמיה
9 דרבי יוסי ברבי חנינא פוהיה דאביי. וזי אמר רבי
10 אלעזר הכי? והא אמר רבי אלעזר: מאמר לבית
11 שמאי אינה קונה אלא לדחות בצרה בלבד! איפוך.
12 ואי בעית אימא: לעולם לא תיפוך, אמר לך רבי
13 אלעזר: כי אמרי אנא – דלא סגי לה בנט, אלא דבעי
14 נמי חליצה, לחלוק בנכסים דלא קני – מי אמרי?
15 אמר רב פפא: דיוקא דמתניתין פוהיה דאביי. ואף
16 על גב דקשאי "מתה", דקתני: "בכסים הנכנסים
17 ויוצאים עמה", מאי נכנסין ומאי יוצאין? לאו נכנסין
18 לרשות הבעל, ויוצאים – מרשות הבעל לרשות
19 האב, ואף על גב דקשאי מתה, אדמפלגי בגופה
20 ולאחר מיתה לפלגו בתיה ולפירות. ותו לא מדי.
21 "בכסה הרי היא כו". למאי הלכתא? אמר רבי יוסי
22 בר חנינא: לומר שמגרשה בנט ומחזירה. מגרשה
23 בנט, פשיטא! סלקא דעתך אמינא: הואיל ובתיב

1 אבי ורבא, דקאמר אביי ידו בידה, ורבא אמר:
2 ידו עדיפת מידה. ואמרין תתם: נפקא מינה
3 לשומרת יבם. דידו עדיפת מידה – ואפילו בה
4 הלל מודו דשקלי יורשי הבעל בנכסים. הכי
5 גרסינן: אלא אידי ואידי דנפלו לה כשהיא
6 שומרת יבם דישא דלא עבד בה מאמר – קודם
7 שנפלו לה ובכסים, הלכך זיקה לא מוהינא ולא
8 מדי בנכסים. וסיפא דעבד בה מאמר – ובית
9 שמאי לטעמיהו. דאמרי: מאמר קני, בפך
10 "ארבעה אחין" (יבמות כטא), בית שמאי
11 אומרים: אשתו עמו כו, ובית הלל לטעמיהו,
12 דאמרי: לא קני. וקסבר רבא – קני מאמר לבית
13 שמאי קני כדאי ארוסה ובספק נשואה. כלומר,
14 אף על גב דבית שמאי ודאי ארוסה משוי לה
15 לדחות בצרת אחותה משום אחות אשה,
16 כדקתני: אשתו עמו. מידו לא כדאי נשואה
17 משוי לה, למיקני יבם כולה ירושה דילה, אלא
18 כספק נשואה, ויחלוק. כוהיה דאבי – דסיפא
19 בדנפלו לה כשהיא תחת הבעל. דקשאי מתה –
20 לקמן מפרש. ויוצאין מרשות הבעל כשמתה –
21 אלמא דנפלו לה תחת בעלה. ארטיפלי בגופה
22 – של קרקע, וליבא מיתה. ליפלגו בחיה
23 ולפירות – הואיל וטעמא משום דידו בידה. ותו
24 לא מדי – אין להשיב על כך, דדאי דיקא
25 כוהיה, וקשיא ליה מתה. שפגריש בנט – ולא
26 בעי חליצה. ופחזיה – אם רצה, ולא מיתסר
27 עליה ויבמה – אף על פי שלקחה – קרי ליה
28 "יבמה". ואימא הכי נמי – אכולה מילתא קאי.
29 ולקחה לו – "ויבמה" מצי למכתב, למה לי
30 דכתיב "לאשה"? שמע מינה: הרי היא כאשתו.
31 "ויבמה", אי לכדרי בפרק קמא (לעיל חא)
32 לאסור צרות ועריות, לא לכדריבן – ויבמה בעל
33 כרחא. אשה חקנו לו – לייבם. מן השמים –
34 ולא שיעבד נכסיו לכתובתה, ויכול למוכרן בכל
35 עת שירצה. ואי לית לה מראשון – דלית ליה
36 נכסים. משנה מצוה בגדול – מיהיה
37 הבכור" (דברים כה). לא רצה כו – מפרש
38 בגמרא. תלה בקטן – קטן ממש. ובגדול –
39 שרזה גדול האחים במדינת הים, ויש לו אח כאן
40 הגדול מן האחין שלפניו. ותלה גדול האחין
41 שלפניו בו, לומר: המתני לו, שהוא גדול ממני.
42 שמא ייבם אותך. והכי מוכח בגמרא, דאמרין,
43 תא שמע: ובגדול עד שיבא ממדינת הים – אין
44 שומעין לו. ואי סלקא דעתך חליצת גדול
45 עדיפת – אמאי אין שומעין לו? ניטיר דלמא
46 אתי וחליץ. אלמא אותו שבמדינת הים גדול
47 שבכל האחין הוא. עליך מצוה – שאף על פי
48 שאחך שבמדינת הים גדול ממך, כיון דהוה
49 גדול האחין שלפניו – עליך מצוה, ושרהו
50 מצוה לא משהינן, והכי מפרש בגמרא.
51 גמרא ביאת קטן וחליצת גדול – גדול רוצה
52 לחלוץ וקטן (וממנו) רוצה לייבם. והאי קטן –
53 לאו קטן ממש הוא, דקטן לאו בר חליצה וייבום
54 הוא, שמא ימצא טריס. ואפילו מאן דלא חישי

1 נשואה לחלוק בנכסים – לעיל פרק "ארבעה אחין" (כטב, גרס רבה, גבי מאמר
2 לבית שמאי נשואין עושה או אירוסין עושה, דמותר תשובתו משמע דמודה דאין
3 יורשה. אף על גב דקשיא מתה, לרבא נחא, דדוקא לאחר מיתה מהני מאמר לחלוק
4 בנכסים, אבל מחיים – לא. דהוויא לה אידי ודאי ואינוהו ספק. ומכל מקום לא בעי רישא
5 לאוקמי בעבד בה מאמר, דמשום דהוויא אידי
6 ודאי אין נראה לרבא דתמכור לכתולה, להכי
7 מדיק לה בלא עבד בה מאמר. אף על גב דלדלה
8 דלעיל מוכרת לכתולה משום האי טעמא, משום
9 דהוויא אידי ודאי – רבא לית לה אי סברא,
10 בהלכות פסוקות דרב יודאי גאון פסיק באבי, דרב
11 פפא בתראה קאי כוהיה, הוא דלא חשיב בעיל
12 קג"ם – משום דאירי בה אמוראי. אשה חקנו
13 לו מן השמים – ואם תאמר: ומה מריח בכך
14 היבם? כיון דאי לית לה מראשון תקינו לה רבנן
15 משני וכי תימא: שאם מכר דראשון נכסיו טרפא
16 מלקוחות, אף על פי שיש בני חורין לשני – אם כן
17 תהא קלה בעיניו להוציא! ואומר רבינו יצחק:
18 דנפקא מינה שיכול היבם למכור שדותיו, ואפילו
19 אשתדוף אחר כך שדות שני – לא טרפא
20 ממשעבדי, ואם היתה אשתו – טרפא כן
21 ומיהו, למאי דבעי למימר בסוף פרק "מי שהיה
22 נשוי" (כתובות צהא) דאי אשתדוף בני חרי לא
23 טרפא ממשעבדי – קשה! ויש לומר: דנפקא מינה
24 אם גירשה ואחר כך אשתדוף שדותיו של מת,
25 דלא גביא מבני חרי דשני.
26 ובחריש – ושוטה – מדלא קאמר עד שיתרפא,
27 משמע דאפילו חלה לייבם לאלתר
28 – אין שומעין, לפי שאין חוסמין אותה. והוא הדין
29 דהוה מצי למינקט מוכה שחין.
30 גבי אחין לא רצו לא לייבם ולא לחלוץ אמאי
31 חזרין כו – אפילו לא רצו לייבם אלא
32 לחלוץ דמי למיפך.

1 "ולקחה לו לאשה ויבמה" אמר רחמנא, ועדיין יבומי הראשון עליה, בחליצה – אין, בנט
2 – לא, קא משמע לן. "מחזירה". פשיטא! סלקא דעתך אמינא: מצוה דרמיא רחמנא עליה
3 עבדה. השתא תיקום עליה באיסור אשת אח, קא משמע לן. ואימא הכי נמי! אמר קרא:
4 "ולקחה לו לאשה", כיון שלקחה – הרי היא כאשתו לכל דבר. "ובלבד שתהא פתובה
5 כו". מאי מעמא? אשה חקנו לו מן השמים, ואי לית לה מן הראשון – תקינו לה משני,
6 כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא. משנה דמצוה בגדול לייבם, לא רצה – מהלכין על
7 כל האחין, לא רצו – חזרין אצל גדול, ואומרים לו: עליך מצוה, או חלוץ או ייבם. תלה
8 בקטן עד שיגדיל. או בגדול עד שיבא ממדינת הים, או חרש או שוטה – אין שומעין לו,
9 אלא אומרים לו: עליך מצוה, או חלוץ או ייבם. גמרא איתמר, ביאת קטן וחליצת גדול,
10 פליגי בה רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר: ביאת קטן עדיפת, וחד אמר: חליצת
11 גדול עדיפת. מאן דאמר ביאת קטן עדיפת – דהא מצוה בייבום, ומאן דאמר חליצת גדול
12 עדיפת – במקום גדול – ביאת קטן לאו פלוגה היא. תנן: לא רצה – מחזירין על כל האחין.
13 מאי לאו? לא רצה לייבם אלא לחלוץ, וקתני: מהלכין אצל האחין, שמע מינה ביאת קטן
14 עדיפת! לא, לא רצה לחלוץ ולא לייבם, דכוותה גבי האחין לא רצו – לא לחלוץ ולא
15 לייבם, אמאי חזרין אצל הגדול, למיכפיה – לכפיה לדידהו! כיון דמצוה עליה ידידה רמיא
16 – לדידה כפיהו. תנן: תלה בקטן עד שיגדיל – אין שומעין לו. ואי ביאת קטן עדיפת,
17 אמאי אין שומעין לו? ניטיר דלמא גדול ומייבם! ולמעמך, ובגדול עד שיבא ממדינת
18 הים אין שומעין לו, אמאי? ניטיר, דלמא אתי וחליץ! אלא: כל שהווי מצוה לא משחזרין.

1 אח
2 למיעוט, וקטן מותר לייבם – דהא ודאי סוגיא דשמעתין מוכחא דלאו קטן ממש הוא, מדקפריק לקמן: תלה בקטן עד שיגדיל, ושני ליה: שהווי מצוה לא משהינן. אלמא: בקטן ממש
3 כולוהו מודו. במקום גדול ביאת קטן לאו כלום הוא – דהא מצוה אגדול רמיא. אלא לחלוץ וקתני מהלכין על כל האחין – אולי ייבמה. ואמאי חזרין אצל גדול – אי אמרת בשלמא
4 דכל לא רצה ורצו דמתניתין אייבום קאי – להכי חזרין אצל גדול, דכיון דכולוהו בעי למיחלץ, ואיהו נמי בעי למיחלץ – איהו קדים. אלא אי אמרת אפילו מיחלץ לא בעי, אמאי
5 חזרין אצל גדול? פשיטא דלמכפיה למיחלץ, ובנכפין לדידהו, ולא נטרף בית דין כולי האי.

התם תנן - במסכת בבבירור. אמר רב אין כופין - ואי נחא לתרווייהו לייבומי, אין כופין
 אותו לחלוץ, דנימא לאו למצוה מכוחו ופגע באיסור אשת אח. אלא, אי בעי - מייבב.
 ומיהו, הדיבא דהוא צבי לייבומי ואידי אמרה לא בעינא ליה, ואמרה דברים יתירים. אי
 מצניז לאטעויה ולומר לה: חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים וזו - משעתן ליה, ובימות
 לא - כפיני לך וחילי. דאמר רב ששת (יבמות

דא, אַ נקט לביכמד שנעלע לפי מוכח שחץ שאן
7 חוסמין אותה, ולא תימא מוכח שחץ דוקא,
8 אלא כל אמותאל שתתן לדבריה, דאמר
9 ב"המדי" (כתובות ע"א,) מעשה צעידין בבורסי
10 שמת ולו אח בורסי, ואמרו כחמסי: יכולה
11 שתאמר: לאתחיל הייתי יכולה לקבל, ולא אני
12 יכולה לקבל. ודע: חסכתא פלחא ב"א על פ"י
13 (כתובות סד,א:) כותבין אגרת מרד על ארסה;
14 ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם. ומכל
15 הלץ טעמי כפינן ליה דחליץ, ושקלא כתובה.
16 וכל הני אין כופין דהבא, הובא דתירויהו ניהא
17 להו. איקרבא — הקריבה. אטעל — צדד לה
18 רגל ימין. דאיתחילי לנא — דבעינן רוק הנראה
19 לחיו דיעין, פרק "מצות חליצה" (יבמות ק"ב.)
20 ואקרינאו — "לא חפצתי לקחתה" בעדים —
21 שצריך להביא שני עדים שהוא אחי המת
22 מאביו. אבשור דרי — בתמימה; וכי נתבשר
23 הדורות? יבמה יבא עליה מצוה — סרטינן; ולא
24 גרס הבא למצוה, אלא לקמן בתירוצא דרב
25 יצחק בר אבדימי. שבתחלה — עד שלא קדשה
26 אחיו — אבשרה — שקדשההוה, וזהו וותרת
27 כשמת בלא בנים. יכול תחזור לחיתורה
28 הראשון — מפרש לקמן. מאן תנא — ומאי
29 קאמר. אבא שאול היא — והכי קאמר: יבמה
30 יבא עליה למצוה; משמע: לשם מצות יבום,
31 דכתב "ויבמה". רבא אמר אפילו תימא רבנן —
32 ולא תייתן למצוה, אלא מצוה. יבמה היא עליה
33 מצוה — מצוה עליו ליבמה, יותר מן החליצה.
34 יכול תחזור לחיתורה הראשון — ותו לא. דאי
35 בעי — לא כניס לה, תלמוד לומר: יבמה יבא
36 עליה — מצוה. בכדי תיפוס — בתמימה. מצות
37 תלמי — קרא ותיירא הוא, דכתיב בירשא דקרא;
38 "והותרת מן המנחה יאכלו".

פירושו כהודא בדסמוך רצה לשם גוי – כונסה, 29
רצה לשם אישות – כונסה, הדחוא לשם אישות
– היינו לשם מצות יבום, וכחא גזנא איכא 30
בפך "הבא על יבמתו" (יבמות גג,ב) אפילו שניהם 31
שוגגין וא מידים, הדחוא מיד – לשם זנות, ולא
הוי כהחוא קאמור התם דרבי רחמנא ביאת שוגג 32
כמזיד, הדחוא מיד ממבחייל לשם מצוה, וכן 33
אפילו הוא שוגג והיא מזידה. 34

לְמִצְוֹת יְבוֹם. אָמַר רַמִּי בַר חֲמַא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: חֲזוּר לֹאִמַּר אֲכִשְׁוֹר דְּרִי? מַעֲקֵרָא סְבִירִי לֵהּ כְּאָבָא שְׂאוּל, וּלְכַסּוֹף סְבִירִי וְלִשּׁוֹם אִישׁוֹת, וְלִשּׁוֹם דְּבַר אַחֵר - כְּאִילוּ פֻּגַע בְּעֵרְוָה, וְקִרְיָב - מִכָּל מְקוֹם. מֵאֵן תֵּנָּה לְהָא דִּתְנֻ רַבְנִן: "יִבְמָה יָבָא עֲלֶיהָ" כִּי יָכוֹל תַּחְזוֹר לְהִתְיָדָה הָרִאשׁוֹן - תַּלְמוּד לֹאִמַּר: "יִבְמָה יָבָא עֲלֶיהָ" וְהִכִּי קָאָמַר: "יִבְמָה יָבָא עֲלֶיהָ" מִצְוָה, שְׁבַתְחִלָּה הִיתָה עֲלֵיוּ בְּנִסְתָּרָה, חֲזוּרָה וְהוֹתֵרָה, יָכוֹל תַּחְזוֹר לְהִתְיָדָה הָרִאשׁוֹן - תַּלְמוּד וְהִכִּי קָאָמַר: "יִבְמָה יָבָא עֲלֶיהָ" - מִצְוָה, שְׁבַתְחִלָּה הִיתָה בְּכָלל יָכוֹל תַּחְזוֹר לְהִתְיָדָה הָרִאשׁוֹן: רִצָּה - פּוֹנְסָה, רִצָּה - אֵינוֹ פּוֹנְסָה - רִצָּה - פּוֹנְסָה, רִצָּה - חוֹלֵץ לָהּ. תַּלְמוּד לֹאִמַּר: "יִבְמָה יָבָא עֲלֶיהָ"

הגמרא מביאה מחלוקת זו באופן אחר: אית דאמרי, כביאה בולי
 עלמא לא פליגי דביאת קמן עדיפא מחליצת גדול. כי פליגי,
 בחליצת קמן. והכי איתמר, חליצת קמן וחליצת גדול, פליגי בה רבי
 יוחנן ורבי יהושע בן לוי. חד אמר, חליצת גדול עדיפא על חליצת
 קמן, וחד אמר, כי חדרי נגהו – שתייהן שוות. מפרשת הגמרא: מאן
 דאמר חליצת גדול עדיפא, דהא עיקר המצוה היא בגדול האחים,
 ככתוב (דברים כה ה) 'והיה הבכור אשר תלד'. ואידך – אך השני סובר,
 כי אמרין מצוה בגדול, רק לענין יבום הוא, אבל לענין חליצה
 הגדול והקטן כחדרי נגהו.
 הגמרא מנסה להוכיח ממשנתנו שחליצת גדול עדיפה: תנן, לא
 רצו האחים חוורין אצל הגדול. מאי לאו, לא רצו לייבם אלא רצו
 לחלוץ, ומכל מקום קתני 'חוורין אצל גדול' שיהלוחין. ואם כן שמע
 מינה, שחליצת גדול עדיפא מחליצת קטן. דוחה הגמרא: לא כן
 הוא, אלא מדובר באופן שלא רצו לא לחלוץ ולא לייבם. מקשה
 הגמרא: אם כן גם במה ששינו בתוחלת המשנה דבנותיה
 (ובדומה לזה) נבי גדול שאם לא רצה מבקשים מהאחים, יש
 לפרש שלא רצה הגדול לא לחלוץ ולא לייבם. אלא שלפי זה יקשה,
 אמאי חוורין בית דין דווקא אצל הגדול למכפיה – לכפותו, הלא
 יש למכפיהו לדידהו – לכפות אותם כמותו, שהרי חליצת כולם
 שווה. מתרצת הגמרא: כיון דעיקר המצוה עליה ידידה רמיא
 (מוטלת עליו), לדידה כייפין לחלוץ או לייבם.
 הגמרא מנסה להוכיח ממשנתנו שחליצת שניהם שווה: תא שמע,
 תלה דיבם את סירובו בגדול האחים ואמר שימתינו לו עד שיבא
 ממינותיהם ויחלוץ, אין שומעין לו. ואי סלקא דעתך שחליצת גדול
 עדיפא מחליצת קטן אמאי אין שומעין לו, נימיר (נמתין) דלמא
 אתי הגדול וחליץ, שהרי חליצתו עדיפה. דוחה הגמרא: ולמקמי
 – הלא גם לדברך יקשה על מה ששינו שאם תלה באחיו הקטן
 ואמר שנמתין לו עד שיגדיל, אין שומעין לו, אמאי אין שומעים לו,
 נימיר דלמא גדול הקטן ומייבם, שהרי יבום הצעיר עדיף על חליצת
 הגדול. (א נמי אתי איהו ומייבם) – וגם קשה מדוע אין ממתינים
 לגדול שיבוא ממדינת הים, הלא שם לבשיבוא יתרצה לייבם,
 ויבואו ודאי קודם לחליצה). אלא בהכרח כל שהווי מצוה לא
 שהיו – אין משהים את המצוה כדי לקיימה לאחר זמן באופן עדיף
 יותר, ועל כן אין להמתין לחליצת הגדול.
 הגמרא דנה בדין קדימת חליצה ליבום בדורות אחרונים: תנן הנהם
 בבכורות (יג), מצות יבום קודמת למצוה חליצה בראשונה (ובדורות
 קדמונים) שהיו מתכוונו לייבם לשם מצוה, אבל עקשיו שאין
 מתכוונו לשם מצוה, אמרו חכמים שמצות חליצה קודמת למצוה
 יבום. ויבוארו הדברים לחלוץ. ואמר רבי, אף שבזמן הזה מצוה
 חליצה קודמת, מכל מקום רצו היבם והיבמה לייבם הרשות בידם,
 ואין בופין אותם לחלוץ. וכי אתו יבם ויבמה לקמיה דרב, אמר להו,
 אי בעית (אם תרצה) חלוץ, אי בעית יבם, שהרי בדידך תלא
 דקמנא – ברצונך תלתה התורה קיום מצוה זו. שנאמר בפרשת
 יבום (דברים כה ה) 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו וגו' וחליצה
 נעלו מעל רגלו, הלא אם חפץ מייבם, הרי שהדבר תלוי ברצונו, אי
 בעי חליץ ואי בעי יבם.
 ואף רב יהודה כבר שאין בופין אותו לחלוץ והרשות בידו לייבם.
 וכן מוכח מדאיתקין רב יהודה בגיטא (בשטר) דחליצה לכתוב בו,
 ראינו איד פלוני פת פלוני אתרבת ית פלוני בקמה דקמנא לבי דינא
 – הביאה את היבם לפנינו לבית דין, ואשתמודיעניה דאחות דמיתנא
 מאבא ניהו – והכריזוהו שהוא אחי המת מהאב, ואמרי ליה אי צבית
 (אם ברצונך) לייבם, יבם. ואי לא איטלע לה רגליך דמינא – ואם
 לאו צדד את רגלך הימנית לצורך החליצה. ואיטלע לה רגלא
 דמינא וישרת מינה מעל רגלתי – וצידד היבם את רגלו הימנית,
 והתירה היבמה את רצעות המנעל מעל רגלו, וחלצה את נעלו.
 וינקת באנפיה רוקא דמתחויא לבי דינא על ארעא – וירקה לפניו
 על הארץ רוק שנראה לעיני בית הדין. ורבי חייא בר אבא היה
 מקיים בה משמיה דרב יהודה, שכמו כן כותבים 'ואקרינאו מה
 דכתיב בקשר אורייתא דמשח' – והקראנו לפניו את הכתוב בתורת
 משה (שם כה ח) 'לא תפצתי לקחתה' כדי שיענה אחריו. ומכך

שהתקין רבי יהודה לכתוב 'אי צבית ליבם ייבם' מוכח שהרשות
 בידו לייבם.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור נוסח שטר חליצה:
 'אשתמודיעניה' שנזכר בשטר זה, פליגי בה רב אחא ורבנא, כיצד
 מתברר שאיש זה הוא היבם. חד אמר, דבר זה צריך להתברר בשני
 עדים כשרים, כדן כל דבר שבערוה. וחד אמר, די אפילו בעדות
 של קרוב ואפילו בעדות אשה הפסולים לשאר עדויות. והלכתא,
 גלויי מילתא בעלמא הוא, שכן אין זו עדות על גוף מעשה החליצה,
 אלא רק שזה הוא אדם פלוני, ועל כן אפילו קרוב ואפילו אשה
 כשרים לעדות זו.
 הגמרא חוזרת לדון בדברי המשנה שהובאה לעיל: בראשונה שהיו
 מתכוונו לשם מצוה, מצות יבום קודמת למצוה חליצה, ועקשיו
 שאין מתכוונו לשם מצוה, אמרו מצוה חליצה קודמת למצוה יבום.
 אמר רבי בר קמא אמר רבי יצחק, לאחר מכן שוב חזרו לומר,
 שמצוה יבום קודמת למצוה חליצה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק
 לרמי בר חמא, וכי אכשור דרי (והוכשרו הדורות) לעומת הדורות
 הקודמים וחזרו להתכוין לשם מצוה. השיבו רמי בר חמא: לא
 משום כן חזרו לומר שיבום קודם, אלא דמעיקרא סברי לה באבא
 שאול האוסר יבום שלא לשם מצוה, ולכפוף סברי לה כרנן
 שמותר לייבם גם שלא לשם מצוה. דתנא, אבא שאול אומר,
 הבונם את יבמתו לשם הנוי שלה, לישום שיצא עליו שם אישות
 ויקרא נשוי, ולשום דבר אחר של ממון וכדומה, הרי הוא באילו
 פוגע באיסור ערוה, וקרוב אי בעי לחיות הולך מביאה זו
 מקור כדן הנוול מביאת חייבי כריתות. שכן לא הותר איסור
 אשת אח אלא לצורך מצות יבום, והבא עליה שלא לשם מצוה זו
 הרי הוא כבא עליה שלא במקום מצוה. והקמים אומרי, נאמר
 (שם כה ה) 'במה יבא עליה', הרי שהותרה לו יבמתו מכל מקום –
 בכל אופן שהווא.
 שואלת הגמרא: מאן תנא (מי שנה) להא ברייתא דתנן רבנן, מה
 שנאמר 'במה יבא עליה' מצוה. שפתחלה לפני שנתקדשה היבמה
 לאחיו היתה עליו (על היבם) בכלל היתר, וכשנתקדשה לאחיו
 נאסרה עליו באיסור אשת אח, ולאחר שמת אחיו ללא בנים חזרה
 והותרה לו ביבום. יכול (שנא תאמר) שתחזור לגמרי להתירה
 הראשון כמלפני קידושי אחיו, תלמוד לומר 'במה יבא עליה',
 מצוה. שואלת הגמרא: מאן תנא – מי הוא התנא ששנה כן ומה
 פירוש דבריו. אמר רבי יצחק בר אבדימי, שיטת אבא שאול היא,
 והכי קאמר, נאמר 'במה יבא עליה' וגו' ויבמה, לשם מצוה של
 יבום. שפתחלה היתה עליו בכלל היתר גמור, ואם רצה לכונסה
 לשם נוי בונסה, רצה לשום אישות בונסה. ולאחר שנתקדשה
 לאחיו נאסרה עליו, ולאחר מכן חזרה והותרה לו ליבום. יכול
 תחזור להתירה הראשון כמלפני קידושי אחיו, תלמוד לומר 'במה
 יבא עליה', רק לשם מצוה הותרה לו.
 הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי הברייתא: רבא אמר, אפילו
 תיקא שהברייתא שנויה בשיטת רבנן מובנים דבריה, והכי קאמר.
 'במה יבא עליה', יש מצוה ביבום יותר מבחליצה. שהרי פתחלה
 היתה היא עליו בכלל היתר, שאם רצה רשאי לבונסה, ואם רצה
 אינו חייב לבונסה. ולאחר קידושי אחיו נאסרה עליו, וכשמת אחיו
 חזרה והותרה ביבום. יכול תחזור להתירה הראשון כמלפני קידושי
 אחיו, ואם רצה לבונסה, ואם רצה אינו בונסה. הגמרא מפסיקה
 באמצע דברי רבא ומקשה: וכי יתכן לומר שאם רצה אינו בונסה,
 הא היבמה אגידה ביה (אגודה בו), בכדי תיפוק – וכי תצא
 להנשא לאדם אחר בלא כלום. מתרצת הגמרא: אלא אמא, אם
 רצה לבונסה ואם רצה חליץ לה. הגמרא חוזרת להמשיך בביאור
 הברייתא: תלמוד לומר 'במה יבא עליה', שאין זו רשות בלבד אלא
 היא מצוה.
 הגמרא מקשה על ביאור רבי יצחק בר אבדימי בדברי הברייתא:
 אימא מה ששינו ברישא של ברייתא זו בתורת כהנים, מה שנאמר
 באכילת שיירי מנחות (ויקרא טו) 'מצות תאכל במקום קדש' היא
 מצוה.

שבתחלה קודם שהוקדשה המנחה היתה היא עליו ועל הכהן
בכלל היתר אכילה גמור, אך משהוקדשה נאסרה עליו באכילה
עד שתקמץ ויוקטר קומצה למזבח. ומשהוקטר קומצה חזרה
והותרה לו באכילה. יכול ושמא תאמר שיתחזור עתה המנחה
להיתירה הראשון, תלמוד לומר 'מצות תאכל במקום קדש' מצוה.
הגמרא מבררת את דברי הבריייתא דברי ר' יוחנן על
היפא של הבריייתא העוסקת במצות יבום, הא מני ר' יוחנן
הסוברים שיבום מותר בכל אופן שהוא, ומפרש בדבריה שיבום
אינו היתר בעלמא אלא מצוה, אם כן אף הקא לענין מנחה יש
לפרש כן, והכי קאמר. 'מצות תאכל במקום קדש' מצוה היא.
שבתחלה היתה עליו בכלל היתר, שאם רצה אוכלת ואם לא רצה
אינו אוכלת (ומשהוקדשה נאסרה, ומשהוקטר קומצה חזרה
והותרה. יכול תחזור להיתירה הראשון, כפי שיבואר בסמוך).
הגמרא מפסיקה באמצע דברי הבריייתא ומקשה עליהם: איך
שנינו 'רצה אוכלת רצה אינו אוכלת', וכי אם רצה אינו אוכלת,
והקתיב (שמות כט ל) 'ואכלו אתם אשר פיר קרבן', ושנינו בבריייתא,
שכתוב זה מלמד שהקתיב אוכלים מהקרבנות ועל ידי אכילה זו
הבעלים שהביאו את הקרבנות מתקפדין. ואם כן איך יעלה על
הדעת שלא יתחייב הכהן לאכול את שירי המנחה, הרי אכילתו
מכפרת על הבעלים. מתרצת הגמרא: אלא היה מקום לומר, שאם
רצה הכהן המקריב את המנחה לאוכלת הרי הוא אוכלת בעצמו,
ואם לא רצה לאוכלת, בהן אחר אוכלת. משיבה על כך הבריייתא:
תלמוד לומר, 'מצות תאכל במקום קדש' מצוה היא. שלכתחילה
יש מצוה שתאכל המנחה דווקא על ידי הכהן שהקריבה.
מסיקה הגמרא את קושיתו: אלא לרב יצחק בר אבדימי, דאמר
שהסיפא של הבריייתא בשיטת אבא שאול היא שנויה, ובאה
להשמיענו שאין היבמה חוזרת לגמרי להיתרה הראשון אלא
מותרת רק ביבום שהוא לשם מצוה, אם כן הקא ברישא הדנה
באכילת המנחה. מאי תרי גונו איבא – אלו שני אופנים יש
באכילתו, ואיזה אופן אכילה באה המשנה למעט. וכן תיבא
לפרש בכונת הבריייתא, יכול אם רצה לאוכלת לתאבון אוכלת,
ואם רצה לאוכלת אכילה נסה אוכלת, תלמוד לומר 'מצות יאכל'
שאסור לאוכלת אכילה גסה, הלא אי אפשר לפרש כן. שהרי
אכילה נסה מי (וכו') שמה אכילה, והאמר ריש לקיש, האוכל
אכילה נסה ביום הפורים פטור מעונש של כי כל הנפש אשר לא
תענה בעצם היום הזה ונקרתה מעמיה' (ויקרא כב כט), משום שהוא
מוזק את עצמו באכילה זו והיא נחשבת לעינוי ולא לאכילה. אם
כן מובן מאליו שאין לאכול מנחה באכילה כזו, שהרי נאמר בה
(ויקרא טו ט) 'ואכלו אהרן ובניו', ולמה הוצרך הכתוב למעטה.
מתרצת הגמרא: אלא כך יש לפרש את דברי הבריייתא, יכול רצה
לאוכלת מצוה אוכלת, רצה לאוכלת חמץ אוכלת, תלמוד לומר,
'מצות תאכל'. דוחה הגמרא: והקתיב כבר במנחה (ויקרא י ט) 'לא
תאפה חמץ חלקם נתתי אתה', ואמר ריש לקיש, שיש לדרוש
מסמיכות תיבת 'חלקם' ללא תאפה חמץ, ואפילו חלקם של
הכהנים הוא בכלל איסור לא תאפה חמץ, ולא רק הקומץ שנקטר
על המזבח נאסר בכך. אם כן אין צורך במצות תאכל כדי לאסור
את אכילת שירי המנחות בחימוץ.
הגמרא מתרצת תירוץ אחר: אלא יש לפרש בכונת הבריייתא,
שמה תאמר שאם רצה לאוכלת כשהיא אפוייה מצוה אוכלת, רצה
לאוכלת חלוץ – קמח שנחלט במים רותחים) אוכלת, תלמוד לומר
'מצות תאכל' ולא חלוט. דוחה הגמרא תירוץ זה: האי חלוץ היכי
דמי – מה הוא, אי מצוה היא, הא מצוה היא, ואיך משמע למעטו
ממצות תאכל. ואי לא מצוה היא למה הוצרך הכתוב למעטו,
הלא 'ואכלו מצות' אמר כבר ר' יוחנן (ויקרא י ט), ואם כן אין צורך
במצות תאכל כדי למעט חלוט. מתרצת הגמרא: לא קושיא היא
זו, שכן לעולם אימא לך שחלוט מצוה היא, ולחכי תנא ביה קרא –
ולכך שנה הכתוב ואמר 'מצות תאכל' אף שכבר נאמר 'ואכלו'
מצות' כדי לעצב – לחייב לכתחילה לאכול את שירי המנחה

כשהם מצוה גמורה ולא חלוט. שואלת הגמרא: אלא חלוט מצוה
היא דקאמרינן – מה שנתבאר בבריייתא שחלוט הוא כמצוה ועל כן
הוצרך הכתוב למעטו מאכילת מנחות, למאי הלכתא – לענין מה
נאמר דין זה שהוא נחשב כמצוה. משיבה הגמרא: דין זה בא לומר,
שאדם יוצא בה (ובחלוטה) ידי חובתו באכילת מצוה בפסח. דאף על
פי דחליטה לעיסה במים רותחים מעיקרא קודם אפיתוה, מכל
מקום כיון דהדר אפיה (אשחור ואפאהו) בתנור 'לחם עוני' קרינא
ביה, ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

משנה

החולץ ליבמתו תרי הוא כמחבר מן האחין לנחלה, ולא הפסיד את
חלקו מחמת החליצה, אלא חולק בנכסי אחיו המת עם שאר
האחיים. ואם יש להם שם אב, הנכסים של האב, שכן אב קודם
לאב בירושה. אך הונום את יבמתו וזה בכל הנכסים של אחיו
המת, ואפילו שאביהם חי. רבי יהודה אומר, בין כך ובין כך – בין
בחליצה ובין ביבום, אם יש שם אב הנכסים של האח המת הם של
אב, ולא של היבם.

גמרא

שנינו במשנתנו: החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מן האחין לנחלה.
מקשה הגמרא: פשיטא שלא איבד את זכותו בירושה משום
החליצה. מתרצת הגמרא: המשנה באה להשמיענו שאינו יורש
את כל נכסי המת, משום דסלקא דעתך אמינא דחליצה במקום יבום
קרינא, ונשקול (ו-וטול) החולץ בזה נכסי המת כשם שהמייבם
נוטל את כולם. קא משמע לן שאין דין החולץ כדין המייבם. דוחה
הגמרא תירוץ זה: אי הכי – אם באה המשנה לגרע את חלקו של
החולץ, מדוע אמרה 'תרי הוא כמחבר מן האחים', הלא 'אינו אלא
כמחבר מן האחים' מיבעי ליה לומר. מתרצת הגמרא תירוץ אחר:
אלא סלקא דעתך אמינא, הואיל ואפסדה מיבום לקניסה – מאחר
שהחולץ פסל את היבמה מיבום של שאר האחים יש לקונסו
להפסיד את חלקו בירושה, קא משמע לן שאינו מפסיד את חלקו.
שנינו במשנתנו: אם יש שם אב נכסים של אב. מפרשת הגמרא:
דאמר ר' (בבב קטו), האב קודם לכל יוצא ירכו בירושת בנו שמת
בלא בנים.

שנינו במשנתנו: הונום את יבמתו וכו', וזה בנכסי אחיו. הגמרא
מביאה את מקור דין זה: מאי מעינא יורש היבם את אחיו, משום
שיהיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו, אמר ר' יוחנן (נדרים כה
ו) 'והי' כשמייבם קם תחתיו לנחלה.

שנינו במשנה: רבי יהודה אומר וכו', אם יש שם אב נכסים של אב.
אמר עולא, חלקה קרבי יהודה. וכן אמר רבי יצחק נפחא, חלקה
קרבי יהודה. ואמר עולא, ואיתיבא ו-ויש אומרין) רבי יצחק נפחא,
מאי מעינא דרבי יהודה שהאב וזכה בנכסים אף במקום יבם, משום
דקתיב בפרשת יבום 'והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו'
המת, שדין היבם כדין הבכור. מה בכור אין לו בתי האב חלק
בנכסיו, אף האי יבם נמי אין לו חלק בנכסי אחיו בתי האב, ואינו
יורשם אלא כשאין האב קיים. שמא תאמר, אי מה בכור נוטל פי
שנים בירושה לאחר מיתת האב, אף האי יבם שיש לו אב נוטל פי
שנים לאחר מיתת האב, ויטול גם את חלק אחיו המת מנכסי האב.
לא כן הוא. שהרי מיד (וכו') 'יקום על שם אביו' בתיב, הלא רק
יקום על שם אחיו בתיב ולא על שם אביו. ומכיון שלא זכה בחלק
אחיו בשעה שמת שוב אינו זוכה בו, שהרי עתה שוב אינם יורשת
האב אלא ירושת האב.

מקשה הגמרא: לרבי יהודה הסובר שבמקום שיש אב אין היבם
עומד תחת אחיו לנחלה, אימא שרק היבא דליבא אב דלשקול
(ו-שנטול) נחלה של המת, תתקיים מצות יבום, אבל היבא דאיבא
אב, [דלא] שקול היבם נחלה, שמא לא תתקיים מצות יבום.
מתרצת הגמרא: מיד יבום נחלה תלה ר' יוחנן – וכי תלתא התורה

יבמות. פרק רביעי – החולץ ליבמתו דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רנא

רצח כהן אחר אוכלה – והא דדרשינן בפרק שני דקדושין (גגא): "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו – היינו של אותו משמר, או של אותו בית אב. אי נמי: הכא מרביז וילפינן, דכחן המקריב צריך שיאכל ממנה ולא כולה. **מאי** תרי גוויי איכא – דליכא למימר רצה לשם סעודה אוכלה רצה לשם מצוה, דאין צריך שיתבונן לשם מצוה, אלא שלא יחא אוכלה אכילה גסה.

אכילה גסה ביום הכהנים פטור – ואם תאמר: דאמר בפרק "מי שאמר דריני נזיר" (נזיר גגא), "כי ישרים דרכי כי צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" (הושע יד) – משל לשני בני אדם שצלו פסחיהו, אחד אכלו לשם פסחו ואחד אכלו אכילה גסה, ומשמע היתם דתרייהו נפק, אלמא הוויא אכילה ויש לומר: דתרי עניני אכילה גסה הם.

מצות אמר רחנא – פירש בקונטרס: "ואכילה מצות אצל דמובח" וגו', ובשמיני של מלואים כתיב, ואפילו לשימאל דאמר בריש "הקומץ רבה" (מנחות יטג), דלא ילפינן דורות משעה – שמה הכא איכא שום יתור.

שנה בה קרא לעכב – דך דהכא לא הוי כמו "שנה עליו הכתוב לעכב" דעלמא, דמזיכא תיתי לעכב? דדלמא למצוה הוויא, דאמר רחנא דלא לעיבד חלוט, אלא לעכב כלומר: דבעינן מצה מעלייתא, ולא חלוט.

כיון דהדר אפיה בתנור – או באילפס, לחם איקרי, ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, והא דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לוה), "לחם עוני" – פרט לחלוט ואשישה – אמר רבינו תם: דהתם בלא הדר אפיה בתנור, ועוד אמר רבינו תם: דהתם בחלוט גדול, דומיא דאשישה, ולא חשיב לחם עוני לפי שהוא גדול, ולא מושב דחלוט, אי נמי: הותם בבליטות קשה, והוא בבליטות רכה, כגון סופגנין או חלת ומשרה, דמפרש הותם דהיינו חלוט של בעלי בתים, דלא מתייב בחלה, ולא חשיב לחם אלא על ידי אפיה, ולחבי חשיב שפיר לחם עוני, אף על גב דחלוטיה אבל בליטות עבה – מיפסל לעשות, דחשיב לחם עשירות אפילו לא הדר אפיה, ובפרק "כל שעה" (שם) הארכת.

אבל

באחד מן האחין לנחלה, ואם יש שם אב – נכסים של אב. הפוגם את יבמתו – וכה נכנסים של אחיו. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, אם יש שם אב – נכסים של אב. **גמרא** פשיטא! סלקא דעתך אמינא: חליצה במקום יבום קיימא, ונשקול פולחן נכסי, קא משמע לן, אי הכי "הרי הוא פאחד מן האחים"? אינו אלא פאחד מן האחים מיבעי ליה! אלא, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואפסדה מיבום לקנסיה, קא משמע לן, "אם יש שם אב". דאמר מר: אב קודם לכל יוצאי ירכו. "הפוגם את יבמתו וכו'". **מאי** טעמא? "יקום על שם אחיו" אמר רחנא, והרי קם. "רבי יהודה אומר וכו'". אמר עולא: הלכה כרבי יהודה. וכן אמר רבי יצחק נפחא: הלכה כרבי יהודה. ואמר עולא ואיתימא רבי יצחק נפחא: **מאי** טעמא דרבי יהודה – דכתיב: "והיה הכבוד אשר תלד", כבוד: מה בכור אין לו פתי האב – אף האי נמי אין לו פתי האב. אי מה בכור נוטל פי שנים לאחר מיתת האב – אף האי נוטל פי שנים לאחר מיתת האב! מיד "יקום על שם אביו" כתיב? "יקום על שם אחיו" כתיב, ולא "על שם אביו"! אימא: היכא דליפא אב דלשקול נחלה – תתקיים מצות יבום, היכא דאיפא אב, [דלא] שקיל נחלה – לא תתקיים מצות יבום! מיד יבום בנחלה תלה

רחמנא? יבומי מיבומי, ואי איפא נחלה – שקול, ואי לא – לא שקיל. יתיב רבי חנינא קרא קפיה דרבי ינאי, וייתיב וקאמר: הלכה כרבי יהודה. אמר ליה: הוה קרי קרייך לברא, אין הלכה כרבי יהודה. תני תנא קפיה דרב נחמן: אין הלכה כרבי יהודה. אמר ליה: אלא כמאן, כרבנן? פשיטא, תידי ורבים הלכה כרבים! אמר ליה: אסמיה? אמר ליה: לא, את "הלכה" אתנייך, ומוקשה הוא דאקשי לך, ואפקת, ולמאי דאפקת – שפיר אפקת. **משנה** החולץ ליבמתו – והיא אסורה בקרוביו. הוא

שבתחלה – קודם שהוקדשה מנחה זו, היתה עליו בכלל היתר. ונאסרה – כשהוקדשה, והורה והותרה בהקשרת הקומץ. יכול תחזור וכו' – כדמפרש. כשלמא לרבא דאמר רבנן היא – ומצוה קתני, ולא קתני למצוה. הכי קאמר כו' ואכלו אותם – את הקדשים "אשר כופר בהם", כי היכי דתהוי כפרה שלימה. רצה הוא – כהן שעבד עבודתה. אלא לרב

יצחק – דתני למצוה, ואבא שאול היא. הכא **מאי** תרי גוויי איכא – דקא ממעט תנא יכול תחזור להיתירה הראשון – תלמוד לומר דלא. והא ליכא למימר תחזור להיתירה הראשון, רצה לשם מצוה אוכלה, רצה שלא לשם מצוה אוכלה, תלמוד לומר דלא – דהא כל כמה דבעי ליכלה, דהתם הוא כי בעיל שלא לשם מצוה פגע בעורה, אבל הכא – מאי קעביד? ועל כדרך בתינו גוויי בעיא לפוקמי, דומיא דרישא. אכילה גסה מי מקריא אכילה והאמר ריש לקיש כו' – וכין דלאו אכילה היא, מ'אכלו אהרן ובניו" דרישא נפקא. פטור – דלא עבר על "אשר לא תעונה", שאף זה עינו הוא, שמזיק את עצמו. אלא – תרי גוויי הכי תיבעי למימר: רצה מצה אוכלה רצה חמץ אוכלה, תלמוד לומר: "מצות תאכל" – ולא חמץ. לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה – להכי סמין "חלקם" לילא תאפה חמץ, לומר: אפילו שירי מנחה, שהם חלקם של כהנים – לא תאפה חמץ, ומהתם נפקא. חלוט – ברותחים. רצה חלוט אוכלה – תלמוד לומר: מצוה, ולא חלוט. אי מצה היא מצה היא – והכי מימעט ממשמעות "מצות תאכל", ואי לא מצה היא מצות אמר רחנא – בשרי מנחת חובה, דכתיב ב"צ את אהרן": "ואכילה מצוה", והוא הדין לשאר מנחות, ולמה לי "מצות תאכל". **משנה** הרי הוא כאחד כו' – ולא הפסיד חלק בנכסי אחיו, וזה נכסיו תאח – ואפילו גירשה למחר. **גמרא** פשיטא – דלא איבד זכותו. מהו דתימא – כלומר, לאו לאשמעינן דלא איבד זכותו תניא לה, אלא לאשמעינן דלא שקיל כלולו בכסי. אי הכי – דלגוריע תאח, הוה ליה למיתני: אינו אלא כאחד כו', הכי גרסינן: אלא סלקא דעתך אמינא ליקנסיה הואיל ואפסדה מיבום – שפסלה על האחין. אף האי נמי – לאחר מיתת האב, אם מת האב לאחר יבומי של זה – מודה רב יהודה דנטול זה חלק וחלק אחיו. על שם אחיו כתיב – ולא על שם אביו כתיב, וכין דבשעה שקם על שם אחיו לא שקל – תו לא שקיל. ודאי שקיל השתא – לא מנכסי אחיו שקיל, אלא מנכסי אביו, דהא יריתנהו. היכא דאיכא אב דלא שקיל – יבם נחלה – לא תתקיים מצות יבום. איסמיה – לכולה מתניתין, דמשנה שאינה צריכה היא. אמר ליה לא – תסמיה, דאת הלכה כרבי יהודה אתנייך, ומשמע צריכה הוויא, ומיקשה הוא דקשא לך – היכי שביק רבנן ועביד כרבי יהודה, ואפכתי לה, ושפיר עבדת דאפכתי לה. **משנה** אסור בקרובותיה – כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה – אסורות מדרבנן בחלוצה. הוא

רחמנא? יבומי מיבומי, ואי איפא נחלה – שקול, ואי לא – לא שקיל. יתיב רבי חנינא קרא קפיה דרבי ינאי, וייתיב וקאמר: הלכה כרבי יהודה. אמר ליה: הוה קרי קרייך לברא, אין הלכה כרבי יהודה. תני תנא קפיה דרב נחמן: אין הלכה כרבי יהודה. אמר ליה: אלא כמאן, כרבנן? פשיטא, תידי ורבים הלכה כרבים! אמר ליה: אסמיה? אמר ליה: לא, את "הלכה" אתנייך, ומוקשה הוא דאקשי לך, ואפקת, ולמאי דאפקת – שפיר אפקת. **משנה** החולץ ליבמתו – והיא אסורה בקרוביו. הוא

1 אמה ואם אמה לא - והא דתנן בפרק שני (יבמות כג.ב.) אחד חולץ ואחד מייבם,
2 אלא שא שרי באחותה שאני התם משום דאמר דידה איתרמי ליה. והא נמי דתנן
3 לקמן בפרקין (מא.א.) החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה - היינו דיעבד.
4 וליתני אחין מותרין בכולן קשיא - הא דלא קאמר אלא שומע מינה דלא גזר שניות
5 בחלוצה, היינו משום דלקמן מסיק דגורר. ולא
6 שיך לשנוי תנא ושייר, כיון דלא תנא שום שניה
7 אלא הני דאורייתא לחד. **אמימר** מוקי לה
8 כ' - כל סוגיא דשמעתין דלא כאמימר,
9 כדפרשתי לעיל (כ.א.ב.) דיבור המתחיל "אמימר".
10 **בבן** בתו לאו משום חולץ - לא בעי לאוקמ
11 בבן בתו דסבא דומיא דבן בנו - דלא מיידי בבן
12 בנו דסבא, דאם כן הויה ליה אשת אחי אביו
13 דאורייתא. **שמע** מינה גזר שניות בחלוצה -
14 והא דלא תני במתניתין: אבי אמו וכן בת -
15 משום דתנא ושייר. ומיהו רבי חיאי, דקתני מנינא,
16 קשה דלא תנא כן אחותו וכן אחיו מן האם ויש
17 לומר: דלא תנא אלא ארבע, כגד ארבע של דברי
18 תורה.

הך

1 **הוא אסור באמה, ובאם אמה, ובאם אביה, ובבתה,**
2 **ובבת בתה, ובבת בנה, ובאחותה בזמן שהיא קיימת,**
3 **והאחין מותרין. והיא אסורה באביה, ובאבי אביה,**
4 **ובבנה, ובבן בנה, באחיו, ובבן אחיו. מותר אדם**
5 **בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו.**
6 **גמרא איבעיא להו: גזרו שניות בחלוצה או לא?**
7 **בערוה דאורייתא גזרו בהו רבנן שניות, בחלוצה לא**
8 **גזרו רבנן שניות, או דלמא לא שגא? תא שמע:**
9 **"הוא אסור באמה ובאם אמה", ואילו "אם אם**
10 **אמה" - לא קתני. דלמא היינו מעמא דלא תני -**
11 **משום דקבעי למיתני סיפא "והאחין מותרין", ואי**
12 **תנא "אם אם אמה" הוה אמינא: האחין מותרין**
13 **דוקא באם אם אמה, אבל באם אמה ובאמה - לא. וליתני "אם אם אמה" וליתני "האחין**
14 **מותרין בכולן" קשיא. תא שמע: היא אסורה באביו ובאבי אביו. קתני מיהא אבי אביו, מאי**
15 **לא - משום חולץ, דהויה לה פלח בנו! לא, משום מיתנא, דהויה לה פלח בנו. תא שמע:**
16 **ובבן בנו. מאי לאו - משום חולץ, דהויה לה (משום) אשת אבי אביו! לא, משום מיתנא,**
17 **דהויה לה אשת אחי אביו. הא אמימר מכשר באשת אחי אבי אביו! אמימר מוקי לה**
18 **בבב ברא דסבא. אי הכי, היינו אחיו וכן אחיו! תנא אחיו מן האב, וקתני אחיו מן האם. תא**
19 **שמע, דתני רבי חיאי: ארבע מדברי תורה, וארבע מדברי סופרים. אב ובנו, אחיו וכן אחיו -**
20 **מדברי תורה, אבי אביו ואבי אמו, בן בנו, וכן בתו - מדברי סופרים. קתני מיהא אבי אביו,**
21 **מאי לאו משום חולץ, דהויה לה פלח בנו! לא, משום מיתנא, דהויה לה פלח בנו. תא שמע:**
22 **אבי אמו - מאי לאו משום חולץ, דהויה לה פלח בתו! לא, משום מיתנא, דהויה לה פלח**
23 **בתו. תא שמע: ובן בנו, מאי לאו משום חולץ, דהויה לה אשת אבי אביו! לא, משום מיתנא**
24 **דהויה לה אשת אחי אבי אביו. והא אמימר מכשר באשת אחי אבי אביו! אמימר מוקים**
25 **לה משום חולץ, וקסבר גזרו שניות בחלוצה. תא שמע: ובבן בתו, מאי לאו משום חולץ,**
26 **דהויה לה אשת אבי אמו! לא, משום מיתנא דהויה לה אשת אחי אבי אמו. והא גבי שניות**
27 **דקירוה לא גזרו! אלא לאו משום חולץ, גושמא מיהא: גזרו שניות בחלוצה, שמע מיהא.**
28 **"מותר אדם וכו'". אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל: תבא על צרת חלוצה -**
29 **הולד ממזר. מאי מעמא - באיסוריה קיימא. אמר רב יוסף, אף אנן נמי תנינא: מותר**
30 **אדם בקרובת צרת חלוצתו. אי אמרת בשלמא צרה אפראי - משום הכי מותר באחותה.**
31 **אלא אי אמרת צרה בחלוצה דמיא - אפאי מותר? לימא תיהו תיובתא דרבי יוחנן,**
32 **דאמר: בין הוא בין אחיו אין תיבין לא על החלוצה פרת, ולא על צרתה פרת! אמר לך**
33 **רבי יוחנן: ותסברא אחות חלוצה דאורייתא? והאמר ריש לקיש: פאן שגה רבי: אחות**
34 **גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה - מדברי סופרים. מאי שגא האי, ומאי שגא האי?**

דך

1 **הוא אסור כ' - כל הך עריות דאורייתא נינהו באשתו, וגזרינהו רבנן בחלוצתו. בזמן**
2 **שהיא קיימת - אאחותה קאי, ולא אשאר עריות. כאביו - משום כלתו. וכאבי אביו -**
3 **משום כלת בנו, אף על גב דבאשתו גמורה אין אסורה לאבי אביו אלא מדברי סופרים,**
4 **דהא כלת בנו משניות דרבנן היא - ואפילו הכי גזרה רבנן נמי בחלוצה. בבנו - משום**
5 **אשת אב. בבן בנו - משום אשת אבי אביו,**
6 **שהיא מן השניות. כאחיו - משום אשת את.**
7 **בבן אחיו - משום אשת אחי אביו. מותר אדם**
8 **בקרובת צרת חלוצתו - ולא אמרין צרה**
9 **בחלוצה, ואסור בקרובותיה. ואסור בצרת**
10 **קרובת חלוצתו - ראוון חלץ ללאה, ורחל**
11 **נשואה לנכרי ולה צרה, ומת הנכרי - אסורה**
12 **הצרה לראובן. וטעמא מפרש בגמרא.**
13 **גמרא** גזרו שניות בחלוצה או לא - כגון אם
14 אם אמה ואם אם אביה, דגבי אשתו מיתרין
15 עליה משום שניות, כדתיני רבי חיאי בפרק
16 "כיצד" (יבמות כג.א.) רביעי שבחמי
17 ושבתמורת. שניה הכא מניא? בעיה דאורייתא
18 - כלומר, באשתו, דאמה ואם אמה הוה ערה
19 דאורייתא - גזרו רבנן שניות, אבל בחלוצה,
20 דאפילו עריות דידה דרבנן - לא גזרו שניות
21 ביה. או דלמא לא שגא - ומתניתין לא דייק.
22 דקתני: היא אסורה באבי אביו משום כלת בנו
23 דהויה שניה - הא קמיתנין לה לקמן עלה דהא
24 מילתא, ומדחי ליה, למימר: לאו משום חולץ,
25 אלא בשביל המת שהיתה זו אשתו גמורה,
26 לפיכך אבי אביו אסור בה משום כלת בנו. הוה
27 אמינא האחין מותרין - לא קאי אלא אם אם
28 אמה, דלא גזרו שניות בדיקה. אבל אמה ואם
29 אמה, דהוה להו עריות דאורייתא לגבי אשה
30 גמורה - לא משתרו אחין, וגזרו עריות בדיקה
31 ואפילו לאחר חליצה. נימא ראינו שליותיהו
32 עבד, משום הכי לא תנייה. תא שמע מכן בנו
33 מאי לאו משום חולץ דהויה ליה אשת אבי
34 - והיא מן השניות. לא משום מיתנא - שהיתה
35 זו אשתו גמורה, ואסורה על בן בנו של חולץ,
36 דהויה לה אשת אחי אבי אביו. וקסלקא דעתך
37 דהא נמי משניות היא. והא אמימר מכשר כ' -
38 בפרק "כיצד" (לעיל כ.א.ב.) אמימר מוקי לה -
39 להאי בן בנו דמתניתין אסבא, אביהן של מתי;
40 וחולץ דתנא ברישא. דקתני: אשת אביה,
41 וחדר תני ובכנו של אביו - שהוה אחי המת
42 והחולץ, וקמה עליה בלא יבנה משחלץ לה
43 האחד, ולכן בנו של אביהם, דהויה ליה אשת
44 אחי אביו. וקתני אחיו מן האם - שהיה זה אחיו
45 מן האם, או בן אחיו מן האם, ולאו משום חולץ
46 - דאם כן הויה לה שניות בחלוצה, דהא ליתא
47 אלא אשת אחי האב מן האם, והא בשניות תנינן
48 לה. אלא משום מיתנא, דהויה שניה משום ערה
49 דאורייתא, דאשתו מעליתא הוה. ובגון שהויה
50 אסור בה מן התורה מפני המת, דהויה ליה כלתו של אב. ובנו - של חולץ, שהיה המת אחי אביו, וערה היא לגביה. ואחיו - של חולץ, דהוה נמי אחי המת, וקם ליה ב"לא יבנה".
51 וכן אחיו - של חולץ, שהיה המת אחי אביו. ואבי אביו - משום כלת בנו. ואבי אמו - משום כלת בתו. וכן בנו - קסלקא דעתך משום חולץ, דהויה ליה אשת אבי אביו. וכן בתו
52 דהויה ליה אשת אבי אמו, וכל הך שניות נינהו. הכי גרסינן: תא שמע וכאבי אמו מאי לאו משום חולץ דהויה ליה כלת בתו לא משום מיתנא דהויה ליה כלת בתו - ובגון שהויה
53 אחין אף מן האם. אמימר מוקי לה - דאי בדקאמרת משום חולץ, וקסבר גזרו שניות בחלוצה אבל מאן דאסר באשת אחי אבי האב - מצי לאוקמ משום מיתנא, ותיבעי לך אי גזרו
54 שניות בחלוצה או לא. באיסוריה קיימא - חלוצה היא דקיימא ב"לא יבנה" ותו לא, אבל צרתה קיימא עליה באיסור אשת אחי אביו, והולד ממזר. אי אמרת בשלמא צרה אפראי
55 קיימא - באיסורא קמא, ולא אמרין חלוצה שליותא דידה עבדא. משום הכי שרי באחותה - דלאו אחות חלוצה היא. ולגבי דידה נמי, כיון דחלוצה לאו שליותא דידה עבדא -
56 לא משויה ליה ב"לא יבנה", אלא באיסורא קמא קיימא. אלא אי אמרת צרה בחלוצה דמיא - דחלוצה שליותא דידה עבדא, ומשוי לה ב"לא יבנה" - אם כן הויה לה צרה בחלוצה,
57 ואמאי שרי באחותה? דרבי יוחנן - בפרק קמא (לעיל יב.), ולא על צרתה כרת - החולץ ליבמתו, וחזר ובא הוא או אחד מן האחין על צרתה. ותסברא - דהא רביה דרב יוסף
58 דאיתי מתניתין - ראיא היא? וכי חלוצה גופא דאורייתא (דרבנן היא), דכי אמרין צרה בחלוצה יאסר באחות הצרה. והאמר ריש לקיש - לקמן אמתניתין דלקמן, כאן שנה רבי
59 - במשנה זו למדנו רבי: אחות גרושה מדברי תורה וכו'. ולקמן מפרש לה. וכיון דאחות חלוצה גופא דרבנן, בחלוצה - גזרו באחותה. ביצרה - לא גזרו. מאי שגא - רישא קרובת
60 צרת חלוצה דשריא, ומאי שגא סיפא צרת קרובת חלוצתו ששתין נכריות, היא וצרתה נשואות לנכרי, וקתני אסור?
61

שמדברי סופרים נחשבת החלוצה כגרופת החולץ, וכשם שאסרה
התורה את קרובות אשתו אף לאחר גירושיה, כן אסרו חכמים את
קרובות חלוצתו. על כן הוא [החולץ] אסור באמה כשם שאם
גרופתו אסרה עליו משום חמותו, ובאם אמה שהיא כאם חמותו,
ובאם אביו שהיא כאם חמיו, ובבתה, ובבתה, ובבתה, ובבתה, ובבתה,
אלו הוא אסור אף לאחר מיתת חלוצתו, כשם שהוא אסור בהן אף
לאחר מיתת גרופתו. וכן אסור החולץ באחותה של חלוצתו בזמן
שהיא [החלוצה] קיימת, כשם שאסור באחות גרופתו אף לאחר
שגירשה.
רק היבם אסור בכל אלו, ואולם שאר האחים של המת מותרין בהן,
שכן החלוצה נחשבת רק לגרופתו של החולץ, ולא לגרופת שאר
האחים.
וכמו כן אסורה החלוצה בקרובי החולץ, כשם שאשה אסורה
בקרובי בעלה אף לאחר גירושיה. ונמצא שהיא אסורה באביו של
החולץ משום איסור בלתי, וכן אסורה באביו של החולץ
משום בלתי בנו שאסורה מדרבנן באיסור שניות לעריות, וכן
אסורה בקנו של החולץ, ובקנו, וכן אסורה באחיו של החולץ
כשם שהוא אסור בגרופת אחיו, וכן אסורה בקנו של החולץ,
כשם שהוא אסור בגרופת אחי אביו מן התורה.
מותר אדם בקרובות צרת חלוצתו, שאם היו לאח המת שתי נשים,
וחלץ אחיו לאחת מהן, רק קרובות החלוצה אסורות עליו, אבל
קרובות הצרה מותרות לו. ואסור אדם בצרת קרובת חלוצתו,
שאם היתה נשואה קרובת החלוצה לאדם אחר שיש לו אשה
נוספת, גם אשתו השניה אסורה על החולץ לאחר מיתת בעלה.
ובגמרא יבואר טעם דין זה.

גמרא
הגמרא מביאה ספק בדיון איסור קרובות חלוצתו: חכמים גזרו על
כמה קרובות שמתרות מן התורה, ואסרו אותן באיסור 'שניות
לעריות'. ואיכא להו, האם גזרו חכמים על שניות גם בחלוצה, או
לא. מפרשת הגמרא את צדדי הספק: האם רק בקרובות אשתו כגון
חמותו ואם חמותו שהן ערוה דאורייתא, גזרו בהן רבנן שניות
והוסיפו לאסור גם את אמה חמותו, אבל בחלוצה שאין אמה
ואם אמה אסורות על החולץ אלא מדרבנן, לא גזרו רבנן להוסיף
עליהן שניות ולאסור גם את אמה של אם אם חלוצתו. או דלמא,
לא שניא, והשוו לגמרי את דין חלוצתו לדין אשתו.
הגמרא פושטת את הספק מדברי משנתנו: תא שמי, שנינו במשנה,
הוא [החולץ] אסור באמה ובאמה, ואילו אם אם אמה לא קתני
במשנתנו שהיא אסורה על החולץ. הרי שגזרו בחלוצה רק על
קרובות שבאשתו הן ערוה מן התורה. דוחה הגמרא: ודלמא גזרו
על השניות גם בחלוצה, והיינו שמיא ו-והטעם דלא קתני במשנתנו
שגם אם אם אמה אסורה, הוא משום דקתני - [שרוצה] התנא
למיתני בספא, והאחין של החולץ מותרין בקרובות החלוצה. ואי
תנא ברישא שהחולץ אסור באם אם אמה, הוה אמיתא שמה
שנאמר בסיפא שהאחין מותרין נאמר דנקא באם אם אמה, שמשום
שאף באשתו אינה ערוה דאורייתא לא גזרו בה על אחי חלוצתו,
אבל באם אמה ובאמה של החלוצה לא הותרו אחי החולץ, ודינם
כחולץ עצמו משום שחלץ לה בשליחותם. על כן כדי שלא נבוא
לידי טעות זו, שנתה המשנה באיסור קרובות חלוצה רק את אמה
ואם אמה, ומעתה מובן מדברי הסיפא שאף הן מותרות לאחים.
מקשה הגמרא על דחייה זו: מטעם זה אין לה למשנה להמנע
מלהשמיענו שאסור שניות גם בחלוצה, וליתני אם אם אמה,
ובסיפא ליתני האחין מותרין בקנו, ומעתה לא נבוא לטעות ולומר
שהאחים מותרים רק באם אם אמה. מסיקה הגמרא: אכן אם
נאמר שאסור שניות גם בחלוצה, קשיא מדוע לא הוזכרה אם אם
אמה במשנתנו.
הגמרא מבקשת להוכיח ממשנתנו להיפך, שגזרו על שניות
בחלוצה: תא שמי, שנינו במשנה, היא אסורה באביו ובאביו אביו.
מוכיחה הגמרא: קתני מיהא אביו של חולץ, מאי לאו - והאם

לא! נאסרה בו משום החולץ, דהיינו לה ככלת בנו של אבי אביו.
והרי גם כלה גמורה של בנו אינה אסורה עליו מן התורה אלא רק
משום שניות, ומכל מקום גזרו גם בחלוצה על איסור שניות זה.
דוחה הגמרא: לא משום החולץ היא אסורה עליו, אלא משום
מיתנא ו-בעלה המת! דהרי תניא לה חלוצה זו ככלת בנו המת,
ומחמת כן היא אסורה עליו.
הגמרא מביאה ראיה אחרת: תא שמי, שנינו במשנה, ואסורה
החלוצה בבן בנו של החולץ. מאי לאו - והאם לא! אסורה בו משום
החולץ, לפי שהחלוצה נחשבת כאשת החולץ, ונמצא דהיינו לה
(משום) לגבי בן בנו אשת אביו אביו. ואף שגם אשתו הגמורה של
אבי אביו אינה אסורה עליו מן התורה, אלא רק משום איסור
שניות דרבנן. הרי שאסור חכמים שניות גם בחלוצה. דוחה
הגמרא: לא משום איסור חלוצה היא נאסרת על בן בנו, אלא
משום מיתנא ו-בעלה המת, ומשום דהיינו לה לגבי בן בנו של
החולץ אשת אחי אביו של האח המת, שאסורה חכמים משום
שניות. אבל בחלוצה לא גזרו על שניות, אלא רק על קרובה
דאורייתא. מקשה הגמרא על דחייה זו: תא אמיתא (לעיל בא) מכשר
- [מתיר] באשת אחי אביו אביו, וסובר שלא גזרו עליה משום שניות,
ולשיטתו בהכרח אסורה החלוצה על בן בנו של החולץ משום
שהיא נחשבת כאשתו של החולץ, ואם כן מוכח שגזרו בחלוצה
גם על איסור שניות, כגון אשת אבי אביו.
הגמרא מפרשת את דברי המשנה באופן אחר: אמיתא מוכיח לה
ו- [ממית] את איסור בן בנו בחלוצה כבר פירא דקתא - בבן בנו של
אבי החולץ [ציוור א]. שכן הוכיחה המשנה קודם לכן שאסורה
באביו של החולץ, והוסיפה שהיא אסורה מן התורה גם בבנו של
אבי החולץ שהוא אחי החולץ והמת, וגם על בן בנו שהוא בן אחיו
של המת היא אסורה מן התורה משום אשת אחי אביו. מקשה
הגמרא: אי קמי, בנו ובן בנו של אבי החולץ היינו אחיו ובן אחיו
של החולץ שנוכרו בהמשך המשנה, ומדוע שנתה אותם המשנה
פעמיים. מתרצה הגמרא: תנא - [שנתה] במשנה את דין אחיו ובן
אחיו של החולץ מן האם שאסורים בחלוצה מן התורה. ואחר וכן
קתני את דין אחיו ובן אחיו של החולץ מן האם. וכגון, שהמת
והחולץ היו אחים מן האב ומן האם, ולחם אח נוסף מן האם ולא
מן האב. שהחלוצה אסורה לאח זה, מחמת המת, לפי שהיא אשת
אח שלא במקום מצוה, שהרי הוא אח בעלה מאם ולא מאב, ולא
הותר כלל ליבום, והוא איסור ערוה מן התורה. וכן אסורה לבנו
של אח זה, משום איסור אשת אחי האב מן האם, שאיסור מחמת
שניות דרבנן, אך אין אסור מחמת החולץ, אלא מחמת המת.
וגזרו בה שניות כיון שהיא מן הנישואין. ואין ראיה אם גזרו שניות
בחלוצה. [ציוור ב].
הגמרא מוכיחה מברייטא שאסור שניות גם בחלוצה: תא שמי,
שנינו בברייטא דתני רבי חיאי, ארבע קרובות אסורות בחלוצה
מדברי תורה, וארבע אסורות בה מדברי סופרים. ואלו הקרובים
האסורים בה מן התורה, אב של החולץ אסור בה משום שהיא
אשת בנו המת ואסורה עליו מן התורה משום בלתי. ובנו של
החולץ אסור בה משום שהיא אשת אחי אביו האסורה עליו מן
התורה. ואחיו של החולץ אסור בה משום שהוא גם אחי המת,
ואשת אח לאחר חליצתה אסורה מן התורה. וכן קתני אחיו של
החולץ אסור בה משום שהיא אשת המת, ואסורה עליו מן התורה
משום אשת אחי אביו [ציוור ג]. כל אלו אסורים בחלוצה מדברי
תורה. ואלו אסורים בה מדברי סופרים, אביו של חולץ אסור
בה מדין שניות משום בלתי בנו, וכן אביו אמו של חולץ אסור בה
מדין שניות משום בלתי בתו. ובנו של חולץ אסור בה מדין
שניות משום אשת אבי אביו. ובנו של חולץ אסור בה מדין
שניות משום אשת אבי אמו. כל אלו אסורים בה מדברי סופרים.
מוכיחה הגמרא: קתני מיהא בברייטא שאסורה החלוצה באביו
אביו של החולץ מדברי סופרים. מאי לאו משום חולץ היא אסורה
עליו, ומשום שהחלוצה נחשבת כאשת החולץ תניא לה לגבי אבי
אביו ככלת בנו, ואף שגם בלתי הגמורה של בנו אינה אסורה אלא

והניח בינתיים דין זה ללא תשובה. והוסיף לשאול, מה יעשה
בנכסים הנכנסים והיוצאים עמה ונכסי מלוג, ועל כך השיב, בית
שמיא אומרים, יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב, ובית הלל
אומרים, נכסים בְּחֻקָּתָן. ואחר כך חזר לשאלתו הראשונה 'מה
יעשה בכתובתה', והשיב 'כתובה בחזקת יורשי הבעל', ותשובה זו
היא לדברי הכל, ואף לשיטת בית שמיא.
הגמרא מוכיחה בפירוש זה בדברי המשנה: אָמַר רב אשי, מלשון
מְתַנִּיתִין נָמִי דִּיקָא ו-מדויקן שרק בנכסי מלוג אמרו בית שמיא
'יחלקו', דהרי קְתַנִּי בדבריהם 'יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב',
ומשמע מלשון זו שירשי האב הם המוחזקים העיקריים בנכסים
אלו, וחידשו בית שמיא שמכל מקום גם יורשי הבעל מוחזקים
כמותם וחולקים עמהם. וְלֹא קְתַנִּי בלשון 'יחלקו יורשי האב עם
יורשי הפעל' שמשמע ממנה שירשי הבעל הם המוחזקים כמותם
העיקריים והחידוש הוא שגם יורשי האב מוחזקים כמותם
וחולקים עמהם. ואם הדברים אמורים גם בחוב הכתובה, הלא
יורשי הבעל מוחזקים בנכסיו ויורשי האשה באים להוציאה מהם,
והיה לה למשנה לשנות 'יחלקו יורשי האב עם יורשי הבעל' ולא
להיפך. מסיקה הגמרא: אכן שָׁמַע מִיָּנָה שלא נחלקו אלא בנכסי
מלוג ולא בכתובה.
הגמרא מביאה תירוץ אחר על הקושיא שהובאה לעיל, מה בין
הרישא לסיפא שבמשנתנו, ומדוע נחלקו בית שמיא רק בסיפא:
אָמַר ר' אמי, מה ששנינו ברישא שהכל מודים ששומרת יבם מוכרת
ונותנת בנכסיה, מדובר בנכסים דְּנִפְלְוּ לָהּ בירושה מאביה לאחר
מיתת בעלה בְּשֵׁהִיא שוֹמֶרֶת יָבָם, ומאחר שלא זכה בהם בעלה
הראשון מעולם מודים בית שמיא שהם בחזקתה ובידה למוכרם.
ואילו מה ששנינו בסיפא שאם מתה חולקים יורשי האב עם יורשי
הבעל את נכסיה, מדובר בנכסים דְּנִפְלְוּ לָהּ בירושה מאביה בְּשֵׁהִיא
עדיין תַּחְתִּי דְּבַעַל הראשון, ומאחר שכבר קנה בעלה זכות
בנכסים אלו יורש ממנו היבם זכות זו, ובוה נחלקו בית שמיא ובית
הלל, וסוברים בית שמיא שיש ליבם חלק בהם.

מוחזקת בנכסי בעלה, ונמצא שהיא נחשבת לודאי, ואילו
היורשים הם אלו שבאים להוציא מידה מספק שמא זינתה,
ומאחר שאין ספק מוציא מידי ודאי נוטלת את כתובתה.
מקשה הגמרא: וְאֵבִי שמיאן בסברת 'שטר העומד לגבות כגבוי
דמי', מדוע הקשה על רבה מהמשנה בבבא בתרא והוכיח ממנה
שלדעת בית שמיא ספק מוציא מידי ודאי, לוֹתְבִיָּה ו-הלא היה לו
להקשות) מָה - ממשנה זו שבמסכת סוטה, ולהוכיח ממנה שספק
מוציא מידי ודאי. מתרצת הגמרא: לא הוכיח אביי כן ממה ששנינו
בסוטה שמספק היא נוטלת את כתובתה, משום דְּלִמָּא בְּתוּבָת
אִשָּׁה שְׂמִי, שתקנו חכמים שתיטול כתובתה אפילו מספק מִשּׁוּם
חֵינָא - כדי שישאו האנשים חן בעיני הנשים וירצו להנשא להם.
אבל בספיקות אחרים יתכן שמודים בית שמיא שאין ספק מוציא
מידי ודאי.
עוד מקשה הגמרא: וְלוֹתְבִיָּה בְּתוּבָת דְּמִתְנִיתִין - הלא היה לו
לאביי להקשות על רבה ממה ששנינו במשנתנו, 'מה יעשה
בכתובתה ובנכסים הנכנסים ויוצאים עמה, בית שמיא אומרים
יחלקו'. הרי שלדעת בית שמיא גובים יורשי האשה מנכסי הבעל
מחצית מחוב כתובתה, ואפילו שירשי הבעל ודאי זוכים בנכסיו
ואילו חוב הכתובה אינו אלא ספק. נמצא שלשיטתם ספק מוציא
מידי ודאי, ולא כדברי רבה שאמר שמודים בית שמיא שאין ספק
מוציא מידי ודאי.
מתרצת הגמרא: ממשנתנו אין ראייה שלדעת בית שמיא ספק
מוציא מידי ודאי, משום שבית שמיא לֹא פְּלִיגִי על בית הלל לגבי
חוב הכתובה, ואף הם מודים שהיא בחזקת יורשי הבעל, ולא
נחלקו אלא בירושת נכסי מלוג שלה.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: וכי לֹא נחלקו בכתובה. וְהָא קְתַנִּי
במשנתנו, מָה, מִה יַעֲשֶׂה בְּתוּבָתָהּ וּבְנִכְסֶיהָ הַנִּכְנָסִים וְיוֹצֵאִין
עִמָּה, בֵּית שְׁמַי אומרים, יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב. וְכֵן
הֵלַל אומרים, נכסים בְּחֻקָּתָן. הרי שגם על השאלה 'מה יעשה
בכתובתה' השיבו בית שמיא 'יחלקו'. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר
תנא משנתנו, קודם שאל, מָה, מִה יַעֲשֶׂה בְּתוּבָתָהּ, וְשִׁבְקָה -

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכי' עוסק בצ"צ

מוה"ר נחום שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו שואל דעתי אודות העתקתו לארצוה"ב.

ולפלא שהוא בגדר שאלה אצלו, כי הרי ידוע מכבר דעתי בכלל שאיני מבין ואיני גורס הבהלה
בהעתקה וברובא דרובא גם ההעתקה עצמה, ובפרט בנוגע לאיש אשר זכה שההשגחה העליונה בחרה
בו לקרב את לבן של בני ישראל לאביהם שבשמים ע"י המאור שבתורה זוהי תורת החסידות דרכי'
והנהגותי' וגם הזמין לו את זה שתהי' פרנסתו בגשמיות ביחד עם פרנסתו ברוחניות, שבמילא ברור
הדבר לדעתי שזהו הצנור שלו ושל כל ב"ב שיחיו שע"י יקבלו כל המצטרף להם בגשמיות וברוחניות,
ובלבד שיעמוד חזק על משמרתו למלאות תפקידו כדבעי עד כמה שתלוי בו, אבל גם זה מספיק כי לפוס
גמלא שיחנא.

בברכה לחג הפסח כשר ושמוח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 לח מחט שלמה שנו] מתר למטלתה לטול בה את הקוץ שנוא, בדין כלי שמלאכתו לאסור שמותר למטלתו
- 2 לצורך גופו שנו].
- 3 ובלבד שיזהר בנמילת הקוץ שיטלנו שלא יוציא דם בודאי על ידי נמילתו שנו], שיש בזה משום חובל
- 4 אף-על-פי שאינו מתכוון לכך שנו], כיון שנוטלו בענין שהוא "פסיק רישה ולא ימות", כגון אם נתהפך
- 5 הקוץ שנו] בנמילתו שנו] ואי אפשר להוציאו משם מבלי הוצאת דם – אסור להוציאו שנו]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף לח

ביאורי הלכה

- שנ] מחט שלימה – ראויה ועומדת לתפור בה. שנו] את הקוץ – להסיר באמצעות המחט קוץ התחוב בעור בשרו ומצער, ומותר להסיר הקוץ גם בידיים ממש³⁴².
- שנו] לצורך גופו – דיני טלטול כלי שמלאכתו לאיסור, נתבאר לעיל סעיף יב.
- שנו] על ידי נמילתו – כל שלא ודאי שבנמילת הקוץ יוציא דם – אין לחוש אם בסופו של דבר יצא דם.
- שנו] מתכוין לכך – יש בזה משום חובל³⁴³ אף שלא מתכוין לכך³⁴⁴.
- שנו] נתהפך הקוץ – הקוץ זו בתוך הבשר ומוכרח לחתוך מן העור כדי להוציאו כעת.
- שנו] בנמילתו – הוא הדין אם נתהפך מעצמו שלא בנמילתו³⁴⁵.
- שנו] אסור להוציאו – אלא אם כן במקום צער גדול ובדרך שינוי³⁴⁶.

צינונים והוספות

- דומה למלאכת מכה בפטיש שיש במפס מורסא (סי' שכח סל"ב) שבמקום שאינו מתכוין אינו נחשב למתקן ואינו בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה.
- (345) נקט בלשון "נתהפך בנמילתו" שהיא דוגמא לכך שבהסרת הקוץ ללא זהירות יכול לגרום בעצמו שיהיה פס"ר שיוציא דם בהסרתו ואז יאסר עליו להסירו (וזה הפירוש בדברי המג"א סי' שכח ס"ק לב ודלא כמשנ"ב שם ס"ק פח וכאן בביה"ל ד"ה הקוץ, ומה שהקשה בתה"ל"ד ס"ק מז שם, ראה לעיל הערה שדמ שיש לחלק בין "חובל" ל"מכה בפטיש" בדבר שאינו מתכוין).
- (346) על פי המבואר לעיל סי' שז הערה קלו, להתיר שבות בדרך שינוי במקום צער (גדול).
- (342) ראה סי' שטז סי"ח לענין טלטול פרעוש בשעת עקיצתו; ואם הקוץ אינו מצער אלא שחושש שיצער אם ישאירו במקומו, נתבאר שם שאם לא קשה לו יש לנסות לנער וכו' וצא בזה ולא ליטלו בידיים.
- (343) שנתבאר גדריה להלן סי' שטז סי"ד (משום נטילת נשמה) ובסי' שכח סנ"ד (משום מפרק).
- (344) פס"ר אסור גם כשאינו מתכוין לכך, אלא שאיסורו מדרבנן כי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה (שהרי הוא 'מקלקל' בכך שעושה חבורה) ולכן לא גזרו שמה כשיתחיל ליטול הקוץ הקוץ יתהפך ויטלנו בכל זאת ויעבור על איסור חובל (כפי שגזרו במלאכה הצריכה לגופה) (ראה לעיל סי' רעז קו"א סוף סק"א) כמבואר לעיל סי' שב הערה סב), ומכל מקום לא התירו איסור זה אפילו במקום צער, ואינו

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

- חלק ב סימן שסו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו:
- 1 ג בתים שבספינה צריכים עירוב אף על פי שיש לספינה
 - 2 מחיצות ורשות היחיד היא אבל אותם שאין להם בתים
 - 3 הרי הם כשרויים בחצר אחת ואינם צריכים עירוב (וכן אינם
 - 4 אוסרים על הדר בבית שבספינה ואין צריך לערב אלא אם
 - 5 כן הם שנים בשני בתים שאז הם אוסרים זה על זה בלי
 - 6 עירוב).
 - 7 ואימתי הספינה היא רשות היחיד ודין הטלטול ממנה לים
 - 8 נתבאר בסי' שנו"ה:
- ד הבית שמניח בו העירוב אין צריך ליתן פת שהרי העירוב אינו אלא שנחשבים כאילו כולם דרים שם והרי בעל הבית זה דר שם.
- ואין צריך שיהיה בעירוב שוה פרוטה כדי שעל ידו יהיה נקנה להם בית זה לדור בו אלא די במה שנחשבים שהם דרים בו אף על פי שאינו קנוי להם לדור בו.
- ולפיכך מניחין עירוב אפילו בבית של קטן אף על פי שהקטן אין לו דעת להקנות להם ביתו וכן קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו ולהניחו בבית ואף על פי שאין במעשה

מז העירוב ולכך מוציאים אותו ממנו לבית אחר ושמה מתוך
כך יבוא לידי מחלוקת עמהם ולזה יש לחוש גם בלוקח
ויורש.

וכל זה בעירוב שמניחין אותו בבית בחנם וכן כל כיוצא
בזה אבל דבר שצריך ליתן מעות לזה יכולין לשנות ליתן
לאחר.

ובכולן אם עברו ונתנו בבית אחר אין מוציאים ממנו:

ח צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו
חבירו ואם מקפיד אינו עירוב כי מה שמו עירוב שמו
שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו שלא ימחה אחד בחבירו
אלא שותפות נוחה ועריבה.

ולכן צריך לזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך השבת
שהרי אם יבקשו חבירו ממנו לא יתנו לו:

ט צריך ליתן כל העירוב בכלי אחד ואם חלקו ונתנו בשני
כלים אינו עירוב שהרי עירוב שמו שיהיו מעורבים
והוא שחלקו מדעת מאיזה טעם שיהיה אבל אם נתמלא כלי
האחד יכול ליתן המותר בכלי שני והוא שיהיו שני כלים
בבית אחד:

* * *

י אין מערבין בפרוסה אפילו היא גדולה הרבה שמא יבואו
לידי מחלוקת שאחד יתן שלימה ויאמר אני נותן שלימה
ואתה פרוסה והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה
ואפילו אם כולם ירצו ליתן פרוסות אסור שמא יחזור הדבר
לקלקלו שאחד יתן שלימה ויבואו לידי מחלוקת.

אבל בשלימה מערבין אפילו היא קטנה מאד ובלבד שיהיו
שם ככרות הרבה שיהא בהן כשיעור שיתבאר בסי' שס"ח.

ואם לא ניטל ממנה אלא כדי חלת נחתום שהוא חלק א'
ממ"ח מערבין בה אפילו לא היתה טבולה לחלה כשניטל
ממנה חלק זה לפי שהשכנים אינם יודעים שלא היתה
טבולה לחלה ויסברו שחלתה היא שניטלה ממנה ולא יבואו
לידי מחלוקת.

ואם נפרסה וחיברה בקיסם שהכניס קצה אחד בפת וקצה
השני בפרוסה אם אינה ניכרת שנפרסה מערבין בה (ואע"פ
שאינה כשלימה גמורה כמו שנתבאר בסי' קס"ח מכל-מקום
כיון שאינה ניכרת לשכנים לא יבואו לידי מחלוקת).

ואם אחד מזכה לכולם משלו יכול לערב אפילו בפרוסה
שכאן אין לחוש למחלוקת.

ויש שפירשו מה שאמרו אין מערבין אלא בשלימה שזהו
כל העירוב ביחד שיהיה פת שלימה (אע"פ שכל אחד לא
נתן שלימה) ולכן נהגו לקבץ מכל בית ובית מעט קמח
ועושים חלה אחת שלימה ומערבין בה וצריך להזהיר
להשמש שיהא בחלה כשיעור שיתבאר בסי' שס"ח.

ואע"פ שנשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה אין בכך

הקטן כלום, מכל-מקום העירוב נעשה מאליה כשהונח בבית
ואפילו הונח שלא לשם עירוב כמו שיתבאר.

ומכל-מקום ע"י נכרי אסור לקבצו לכתחלה (שהנכרי אינו
נאמן עליו):

ה הו"א והעירוב הוא משום דירה אין מניחין אותו אלא
בבית הראוי לדירה אבל לא באכסדרה ומרפסת ולא
בבית שער שאע"פ שהוא בית גמור אינו ראוי לדירה מפני
העוברים דרך עליו.

ו ולא בבית שאין בו ד' אמות על ד' אמות שאין דירתו
חשובה דירה (ואפילו הוא ארוך הרבה אם אין ברחבו ד'
אמות אינו חשוב דירה כמ"ש ביו"ד סי' רפ"ו) ולכן אינו
אוסר בחצר ובמבוי אע"פ שלא עירב עמהם:

* * *

ז והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת אף על
פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו אף
שהוא בית גמור שהרי הדירה הוא מקום האכילה ואסור
לאכול בבית הכנסת אם לא הלומדים שם כמו שנתבאר בסי'
קנ"א.

ח ויש שנתנו טעם למנהג לפי שעירובין שלנו יש להם דין
שיתוף מבואות דהיינו שכל החצרות והבתים שבמבוי
משתתפין יחד בעירוב זה ושיתופי מבואות אין צריך להניחו
כלל בבית דירה רק שיהא במקום המשתמר בלבד כמו
שיתבאר בסי' שפ"ו.

ט ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם או שבית
הכנסת אינו במבוי המתוקן בלחי או קורה שאין מניחים שם
עירוב בבית הכנסת כמו שנתבאר בסי' שס"ה אע"פ
מותרים לטלטל בבית הכנסת (וממנו לחצר בית הכנסת
ואפילו אם יש שם דירה אחת בחצר בית הכנסת אלא אם
כן יש בה שתי דירות שאז הן אוסרות זו על זו עד שיערבו
ביניהן ואם לא עירבו אסור לכל אדם לטלטל בחצר בית
הכנסת אבל אם אין בה אלא דירה אחת ניתנת כולה לדירה
(זו) ואין אנשי בית הכנסת אוסרים עליה הו"א ובית הכנסת
אינה בית דירה (וכמ"ש בסי' שע"ו גבי חורבה שאצל בית
דירה) וכל בני העיר נעשו כאורחים לגבי דירה זו ומותרים
ג"כ לטלטל מחצר לבית הכנסת ולדירה זו כמו שמותרים
בשאר חצרות שאין בהם אלא בית אחד:

* * *

י אם רגילין ליתן תמיד את העירוב בבית ידוע אין להם
לשנותו וליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום ואפילו יש
קצת טעם לשנותו אין משנין אבל אם יש טעם גדול משנין
ואם בתחלת הנחתו שם התנו לשנות מותרים לשנות.

יא ואם מת בעל הבית זה או שמכר ביתו לאחר אף על פי כן
אין משנין כשלא התנו מפני שענין הדרכי שלום בכאן הוא
משום חשד שלא יסברו שחושדין בעל הבית זה שגונב פת

שס"ח מכל-מקום צריך להוסיף עליו מחמת הדיוורין
שניתוספו עתה שלהם הוא תחלת עירוב ואפילו זיכוהו להם
בפירוש בתחלתו, מכל-מקום כל זמן שלא היו דרים כאן לא
היה להם עירוב כלל שעירוב הוא משום דירה:

יג כשמזכה להם ע"י אחר לא יזכה ע"י בנו ובתו הקטנים
אפילו אינם סמוכים על שלחנו ולא ע"י עבדו ושפחתו
הכנענים מפני שידן כידו ולא יצא העירוב מרשותו אבל
מזכה הוא ע"י בנו ובתו הגדולים אפילו הם סמוכים על
שלחנו ואע"פ שידן כידו לענין מציאה שמציאתן לאביהם
זה אינו אלא משום איבה שלא ימנע מהם מזונות אם תהא
מציאתן לעצמן אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים ע"י
בנו זוכים הם לאחרים כשאר כל אדם וע"י עבדו ושפחתו
העברים אפילו הם קטנים שהקטן זוכה אפילו לאחרים
בדבר שאינו אלא מדברי סופרים וע"י אשתו אע"פ שמעלה
לה מזונות שמציאתה ומעשה ידיה שלו וידה כידו, מכל-
מקום כיון שאם נתן לה אדם אחר מתנה על מנת שאין
לבעלה רשות בה זכתה בה, הוא הדין שבעלה עצמו יכול
לזכות על ידה.

* * *

ויש אומרים שאינו מזכה ע"י בנו ובתו הסמוכים על שלחנו
אפילו הם גדולים הואיל ומציאתם שלו וידם כידו ולא ע"י
בתו אפילו אינה סמוכה על שלחנו כל זמן שלא בגרה
שמציאתה ג"כ שלו משום איבה שלא ימסרנה למנוול
ומזכה שחין ולא ע"י אשתו שמעלה לה מזונות או שאמר
לה צאי מעשה ידיך במזונותיך שמציאתה ג"כ שלו ואפילו
יש לה בית בפני עצמה בחצר זו או במבוי זה אין אומרים
מתוך שהיא זוכה בעירוב זה לעצמה בשביל ביתה זוכה היא
ג"כ לאחרים לפי שהיא אינה זוכה בו כלל לעצמה מפני
שאינה צריכה לו כלל שכיון שהוא מזכה משלו לאחרים
בודאי העירוב יהא מונח בביתו וא"כ אינה אוסרת על בעלה
אף על פי שלא עירבה עמו כמו שיתבאר בסימן ש"ע אבל
מזכה הוא ע"י בנו שאינו סמוך על שלחנו אפילו הוא קטן
כיון שמציאתו שלו וע"י בתו שבגרה ואינה סמוכה על
שולחנו וע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות ואפילו אין לה
בית בחצר כיון שמציאתה שלה.

ולענין הלכה במקום שאפשר טוב לחוש לדברי שניהם
להחמיר בבנו קטן שאינו סמוך על שלחנו כסברא הראשונה
ובכנו גדול ובתו בוגרת הסמוכות על שלחנו ובנערה אפילו
אינה סמוכה על שלחנו ובאשתו שמעלה לה מזונות כסברא
האחרונה וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד סומכין על דברי
המיקל בעירוב (ואפילו לכתחלה במקום שאי אפשר בענין
אחר יש להקל כסברא הראשונה שהוא עיקר):

יד ולדברי הכל גדול שיש לו אשה אין ידו כיד אביו ואף
על פי שסמוך על שלחן אביו יכול לזכות לכתחלה על
ידו וכן אחר הסמוך על שלחנו כגון מי שמגדל יתום בביתו
יכול לזכות על ידו לדברי הכל מפני שאין ידו כיד בעל
הבית ומציאתו שלו מטעם שיתבאר בח"מ סימן ע"ר:

כלום לפי שעל דעת כן נתנו קמחם מתחלה שלא תיעשה
החלה מכל הקמח והרי זה כאלו נתנו כל אחד קמחו לחבירו
במתנה שאם תיעשה החלה מקמחו יזכה בה כל הקהל
שהרי אי אפשר שיהיה עירוב בענין אחר ואע"פ שהנותן
עירוב בעד חבירו צריך לזכות לו ע"י אחר כמו שיתבאר
מכל-מקום כאן כשנותן כל אחד קמחו להשמש לערב בו
אנו חושבין כאילו נותנים לו שיוזכה בו בשביל כולם ואין
השמש צריך לזכות להם ע"י אחר (או ע"י עצמו בפירוש).

* * *

ויש מי שאומר שאם לא יזכה השמש להם ע"י אחר (או
ע"י עצמו בפירוש) אינו עירוב וטוב לחוש לדבריו לכתחלה
ובפרט אם השמש עשהו מקמח שלו (ונטל קמח הקהל
לעצמו) וכן נוהגין שהשמש נותן העירוב להרב שיוזכה בו
בשביל כל הקהל.

ונוהגין לעשות העירוב במצה בערב פסח לכל השנה מטעם
שיתבאר בסי' שס"ח.

ואם חשכה ליל יו"ט ולא יזכה להם אסור לזכותו ביו"ט
אלא על תנאי כמו שיתבאר בסי' שצ"ג ואם יו"ט אינו סמוך
לשבת אין לזכותו ביו"ט על תנאי אלא ימתין עד ערב שבת
ואם שכח לזכותו עד שבת מותרים לטלטל בעיר שבדיעבד
יש לסמוך על סברא הראשונה (ומכל-מקום אחר השבת
יזכנו להם בלא ברכה):

יא אין מערבין עירובי חצרות אלא בפת ומערבין אפילו
בפת של אורז או עדשים אבל לא בפת דוחן:

יב אחד מבני החצר יכול ליתן פת בשביל כולם אפילו
שלא בפניהם ובלבד שיוזכנו להם ע"י אחר דהיינו
שהאחר יגביהנו בשביל שיוזכו בו כולם בהגבהה זו כאילו
הגביהוהו בעצמן ששולחו של אדם כמותו ואף שהם לא
עשאוהו שליח, מכל-מקום זכין לאדם שלא בפניו אבל ע"י
עצמו אינו יכול לזכותו להם שכל זמן שהוא בידו לא יצא
מרשותו.

וכמה יגביהנו טפח ואפילו אם הניחו לו על ידו המוגבהת
ותלויה באויר צריך שיגביה ידו טפח.

וכשהוא מזכה אם בקי בהלכה הוא צריך לזכותו לכל בני
החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף עליהם מיום זה ואילך
שאל"כ פעמים שיתוספו דיוורין ויאסרו עליהם ויש אומרים
שעכשיו שמערבין בתחלת שנה לכל שבתות השנה אע"פ
שניתוספו דיוורים אין צריך להוסיף בעירוב בשבילים
שבתחלה מתכוונים לזכותו לכל הבא ואע"פ שאין מזכין
להם בפירוש לב בית-דין מתנה עליהם (ויש לסמוך על
דבריהם בדיעבד להקל בדברי סופרים).

* * *

ואם ניתוספו דיוורין אחר שנתמעט העירוב משיעורו אע"פ
שכל שנשתתיר ממנו כל שהוא כשר הוא ששיורי עירוב כל
שהוא ואין צריך שיעור אלא בתחלתו כמו שיתבאר בסי'

'לקוטי תורה' חג הפסח – הפרשה החסידית

ששת ימים תאכל מצות¹ [ב]

1 ואף ששרש הנפש־אלקית היא מפנימית־הכלים
2 דבי"ע, שבהן נמשך הגילוי ממש בפנימיות, מכל מקום,
3 בנפש־האלקית אין מאיר כלל בבחינת פנימית רק
4 בבחינת מקיף. והיינו, משום שהנפש־הבהמית מכסה
5 ומסתיר, ומקפת וסובבת את הנפש־האלקית בלתי תת
6 מקום ליכנס בה האור בנפש־האלקית בבחינת פנימית.
7 וזהו "הנה זה עומד אחר כתלנו כו" (שיר השירים ב, ט).
8 אף ביום־טוב היא תוספת גילוי אור, ועל ידי זה
9 מצמצם כלי הנפש־הבהמית גם כן. וזהו "משגיח מן
10 החלונות כו" (שם). ולכן אז הן "מועדים לשמחה" –
11 שהשמחה היא בחינת גילוי כו.
12 ולכן הקריבו "שלמי שמחה", שזהו פעולה לנפש־
13 הבהמית גם כן, המסתרת ומעלמת על בחינת ניצוץ
14 אלקי שבנפש האדם, ומונעת שמחת ה', ועל ידי הקרבת
15 האמורים והדם על גבי המזבח, נכללת ועולה נפש
16 הבהמה לאש שלמעלה, דהיינו למקור חוצבן – מבחינת
17 "פני שור" (יחזקאל א, י) שבמרכבה העליונה.
18 ולכן על ידי אכילת בשר השלמים היו יכולים
19 לשמוח בה, כי הבשר נעשה בחינת ממוצע כו. כידוע
20 מענין חיות וכח שמקבל האדם, שהוא מדבר – מבחינת
21 דצ"ח. והיינו מפני שמקורם מאד נעלה מבחינת האדם,
22 בסוד "אחור וקדם צרתני" (תהלים קלט, ה). דהיינו, שמקורם
23 מעולם התהו. רק שבבחינת שבירת הכלים נפלו וירדו
24 מטה מטה להיות בחינת דצ"ח, ועל ידי הקרבת
25 האמורים והדם, שנכללו ועלו למקורן, נעשה הבשר
26 ממוצע שיוכלו לשמוח בו יתברך.
27 (ולכן שלמים – לשון שלום, כמו שכתוב ברבות פרשה צו,
28 סוף פרשה ט'. ובפרשה נשא פרשה י"ג, דף רנ"ד, עמוד ב' גבי
29 "ולזבח השלמים" ד"קרבן נתנאל" (נשא ז, כג) וגם לשון שלמות,
30 כמו שכתוב שם דף רנ"ג, עמוד ד' גבי "ולזבח השלמים" ד"קרבן
31 נחשון" (נשא ז, יז).
32 ומה שכתוב שם: "שני שלומות" – היינו כמו שכתב הזוהר
33 חלק ג', בפרשה ויקרא י"ב, ב': "שלים לעילא ושלים לתתא".
34 ופירוש "לתתא" יש לומר, כמו שנתבאר במקום אחר, בדבור

1 "ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת לה'
2 אלקיך, לא תעשה מלאכה" (ראה טו, ח);
3 להבין, שבשמיני־עצרת כתיב (אמור כט, לה): "עצרת
4 תהיה לכם", וכאן כתיב: "עצרת לה' אלקיך"?
5 וגם, מהו ענין "לא תעשה מלאכה" – דהנה ליה
6 למימר "מלאכת עבודה", דהא "מלאכת אוכל נפש"
7 מותר ביום טוב?
8 והענין, דהנה בגמרא פרק ו' דפסחים (סח, ב) איכא
9 פלוגתא דתנאי, בענין יום־טוב:
10 דרבי אליעזר סבירא ליה: "או בולו לה' או בולו
11 לכם", ורבי יהושע סבירא ליה: "חציו לה' וחציו לכם".
12 ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר: "עצרת
13 לה' אלקיך", וכתוב אחד אומר: "עצרת תהיה לכם"?
14 רבי אליעזר סבר: או בולו כו², ורבי יהושע סבר: חלקהו
15 – חציו כו³.
16 ועל כל פנים, מדכתיב גבי שביעי של פסח "לה'
17 אלקיך" – מכלל, די'ש בו שייכות יותר להיות "כולו לה'
18 מבשמיני־עצרת דכתיב "לכם".
19 ובזה יובן גם כן מה שכתוב בו "לא תעשה מלאכה",
20 דכיון דאי' בי עושה "כולו לה'", אם כן אסור בעשיית
21 "מלאכת אוכל נפש". כדפסק ה"מגן אברהם"⁴:
22 "שהמתענה תענית חלום ביום־טוב – אסור בעשיית
23 מלאכה, אפילו מלאכת אוכל נפש". והדא הוא דאמר:
24 אם עושה "כולו לה'" – אסור בעשיית מלאכה לגמרי.
25 והנה, עיקר השמחה הוא, לשמוח בו יתברך,
26 כמאמר⁵: "וישמחו בך ישראל". והנה, הגם ששמחה זו
27 צריך להיות כל השנה, עם כל זה היום־טוב נקרא
28 "מועדים לשמחה"⁶ – שאז ה"שמחה של מצוה" היא
29 ביותר שאת יותר עז.
30 והטעם: שהנה על ידי המצות הוא המשכת תוספת
31 אור חדש באצילות, וגם בפלים. והנה, הנפש־אלקית
32 נמשכה מפנימית־הכלים, ואף על פי כן אין מתגלה בה
33 האור הנמשך על ידי המצות, בבחינת גילוי, להתלבש
34 בתוכו בבחינת אור פנימי.

1. (נאמר ימים אחרונים דחג הפסח תקס"ח).

2. ("לה' או כולו לכם").

3. (לה', וחציו לכם).

4. (אורח חיים סימן תקכו, סעיף קב ובדמ"א שם סעיף כ בשם הר"י).

5. (נוסח תפלת העמידה שחרית ומוסף ליום טוב, ובסידור אדמו"ר הזקן: "כל ישראלי").

6. (נוסח תפלת העמידה וקידוש של יום טוב).

7. (יותר שאת יותר עז: לשון הכתוב ויחי מט, ג).

יתברך - בחינת עשייה, ונקרא "אדם דעשיה" כו, 30
במאמר¹⁵: "אנת חכים כו, ולאז מכל אלן מדות איהו
כלל". כי המדות הן בחינת גבול ומדה, בכדי ליתן שִׁכָּר
טוב לצדיקים¹⁶, שיוכלו לקבל שִׁכָּר, דהיינו ליהנות מזיו
השכינה כו, ולענוש לרשעים כו. שאם היו רחמים
פשוטים, בלי גבול ומדה, היה מרחם גם על הרשעים כו.
והנה אצלנו יתברך, שהוא אינסוף ואין ערוף אליו כו,
בכדי שיהיה בחינת חכמה ובינה ומדות, צריך להיות
בחינת אכילה, דהיינו השפעה מלמעלה. כמבואר בזהר
ו"עץ חיים": "אבא יונק ממזל הח"י¹⁷, שהוא בחינת
אכילה וניקה על ידי המזלות כו. וזהו "אבלו רעים
לעילא".
ובכדי להיות בחינת "יודים", שהם המדות, צריך
להיות בחינת שתיה, שהוא בחינת ירידת ההשפעה
למטה מטה עד שיהיה בחינת מדות. כמו למשל,
שהשתיה מוליך את המאכל למטה, כי "מים יורדים
כו"¹⁸. וזהו "שתו וגו' ושכרו", הוא בחינת התגלות - "נכנס
יין כו"¹⁹. הרי נתבאר ענין אכילה מהו.
ועתה צריך לבאר ענין שביעי של פסח:
כי הנה אמרו רז"ל בענין קריעת ים־סוף: "ראתה
שפחה על הים כו"²⁰. ולהבין, היכן הוא מרומז בתורה
שהיה גילוי אלקות גדול כל כך? דבשעת מתן־תורה
כתיב (ואתחנן ה' ד): "פנים בפנים דבר כו", אבל כאן, מהיכן
למדו זה?
אף הענין, דהנה כתיב (בשלח יד, טו): "מה תצק אלי
כו", וגם כתיב (שם, יד): "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון". כי
הנה ידוע, שהדבור הוא על ידי בחינת חכמה, כמו
שכתוב (משלי ג, יט): "בחכמה יסד ארץ" - "אבא יסד
ברתא"²¹, בידוע ממשל התינוק²² - שאינו יכול לדבר כו.

המתחיל "בחדש השלישי" (תורה אור טו, ב), בפירוש "שלוש בפמליא
של מטה", דהיינו, הארת כחות נפש־האלקית בנפש־הבהמית,
שלא יהא מונע ומעכב מצד הגוף ונפשו הבהמית כו - וכן כאן,
היינו להיות גילוי השמחה בה' גם בנפש־הבהמית.
וזהו בענין מה שנתבאר במקום אחר בפירוש "שור הבר" -
שהוא מלשון "ובר לבב"⁸, כך "שלמי שמחה" - היינו בשר
שכבר נתברר, על כן נותן כח ועוז בנפש־הבהמית.
ובש"ל, במסכת פסחים שלו, דף קנ"ו, סוף עמוד א', פירש
"שלמים" - על דרך "שיהיה השם שלם והכסא שלם"¹⁰. וזהו
שלמים - ענין שלימות.
הרי מבואר ענין הקרבת "שלמי שמחה" בכל יום־
טוב.
ב. והנה אמרו רז"ל¹¹: "העולם הבא אין בו לא אכילה
כו". ולפי דברי הרמב"ם ז"ל¹² קאי על עולם הנשמות;
והרמב"ם ז"ל השיב עליו¹³, שאם כדבריו הוה, אם כן
מאי חידוש השמיענו הגמרא - וכי שייך לנפש בלי גוף
- אכילה כו? אלא מסיק, שקאי על זמן תחיית המתים,
שיהיה האדם בגוף ואף על פי כן "אין בו לא אכילה כו".
והטעם, דהנה בחינת אכילה הוא כמו שכתוב (שיר
השירים ה, א): "אבלו רעים, שתו ושכרו דודים" - "אבלו
רעים" - לעילא, הם בחינת חכמה ובינה; "שתו ושכרו
דודים" - לתתא, הם בחינת זו"ג, שהם בחינת המדות -
חסד וגבורה ורחמים. דהיינו, שבכדי שיהיה בחינת
"רעים", שהם בחינת חכמה ובינה - צריך להיות בחינת
"אכילה", ובכדי להיות בחינת מדות - צריך להיות
בחינת "שתיה".
דהנה בו יתברך, שאין ערוף אליו יתברך, לא שייך בו
בחינת חסד, ואפילו בחינת חכמה. ו"כולם בחכמה
עשית" (תהלים קד, כד) כתיב, שבחינת החכמה נקרא לגביה

14. (אבן עזר... ?תתא זהר חלק ג ויקרא ד, א).

15. (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו", יז, א).

16. (ליתן שִׁכָּר טוב לצדיקים... ולענוש לרשעים: אבות ה, א: "בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להקראות? אלא להפרע מן הרשעים שמאבדו את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שִׁכָּר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות").

17. (ראה עץ חיים שער יג סוף פרק ט. שער יד סוף פרק ת. ועוד).

18. (מקום גבוה למקום נמוך. ראה תענית ז, א).

19. ("צא סוד". ערובין סה, א).

20. ("מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי". מכילתא בשלח ב. רש"י שם טו, ב).

21. (ראה זהר חלק ג פנחס רמז, א. רנו, ב. רנח, א).

22. (ראה ברכות מ, א).

8. (תהלים כד, ד. מלשון ברור ונקי. - מצודת ציון תהלים יח, כא. ראה לקמן שמעני יח, ג).

9. וענין מה שנתבאר עוד, סוף דבור המתחיל "ושבתי בשלום אל בית אבי" (תורה אור טו, ד). (וענין ב"פרדס", ב"ערכי הכינויים" ערך שלמים. וב"מאורי אור", אות שיי", סעיף מ"ה. ובאות זיי", סעיף נ"א).

10. (ראה תחומא סוף פרשת תצא. רש"י סוף פרשת בשלח. ועוד).

11. וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "וכו את אִשְׁר עֲשֵׂה לך עֲמֻלְךָ" (תורה אור פד, ב).

12. (ברכות יז, א).

13. (בפירוש המשנה סנהדרין פרק י. הלכות תשובה ה, ב. מאמר תחיית המתים).

14. (בשער הגמול בסופו (הוצאת שאנעל עמוד שט)).

– לשון זכר, קאי על החשך, שהחשך האיר להם. דהנה
במעשה בראשית כתיב (בראשית א, ד): "ויבדל אלקים בין
האור כו". בחינת פרסא מפסיק בכדי להיות השתלשלות
העולמות והתחלקות כו. רק ביום א' מששת ימי
בראשית שמשו אור וחשך בערבוביא³⁴. ובכדי להיות
השתלשלות כו, הבדיל כו. ובשעת קריעת ים-סוף האיר
בחינת החשך הנ"ל, שהוא בחינת "ישת חשך סתרו"
(תהלים יח, יב), שלמעלה מבחינת השתלשלות.
(שמלמטה למעלה הוא נקרא חשך משום "דלית מחשבה
תפיסא ביה כלל"³⁵).
ולכן לא הקריבו שלמי שמחה בשביעי של פסח (צריך
עיין)³⁶, שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כל
כך, שאינה יכולה לבוא לבחינת התגלות בבחינה
פנימית, שהוא בחינת אכילה, כי אם בבחינת מקיף
עליהם מלמעלה. ולכן כתיב (תהלים סו, ו): "שם נשמחה" –
"שם" דייקא.
וזהו שאמרו רז"ל: "עולם-הבא אין בו לא אכילה כו",
שלעולם-הבא גם כן יתגלה גילוי אלקותו מבחינה
שלמעלה מהשתלשלות, לכן לא יתגלה בבחינת אכילה
פנימית, כי אם בבחינת מקיף כו³⁷.
וזהו "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" (בשלח יד,
כט): דהנה בגמרא איבא פלוגתא: חד אמר "שמים קדמו
כו"³⁸. ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"³⁹, שבמעשה –
"שמים קדמו", ובמחשבה קדומה – "ארץ קדמה".
ובשעת קריעת ים-סוף, שנתגלה בחינת מחשבה-עילאה,
ששם "ארץ קדמה", לכן כתיב: "הלכו ביבשה בתוך
הים", היינו בבחינת יבשה שקדמה לשמים כו⁴⁰.

והנה אמרו רז"ל²³: "חכם אינו מדבר בפני מי שגדול
ממנו", במשל "מי שבא לפני מלך גדול כו"²⁴. והיינו
משום "אידי דטריד למיבלע לא פליט כו"²⁵. וקריעת
ים-סוף, שנגלה להם גילוי אלקותו יתברך שלמעלה
מבחינת חכמה, לכן כתיב: "ואתם תחרישון" – בחינת
שתיקה. ולכן בתפלת שמונה-עשרה גם כן, שהוא מעין
אותו גילוי בחינת ביטול כו – אין משמיעין קול²⁶ כו.
וזהו "הפך ים ליבשה כו, שם נשמחה בו" (תהלים סו, ו)
– דהיה ליה למימר: "פקע ים כו"?
אף דהנה, ים הוא בחינת משפיע, ויבשה הוא בחינת
מקבל. שהים משפיע לחלוותי בארץ, "והולידה
והצמיחה כו" (ישעיה נה, י), כי "כל הנחלים הולכים אל הים
והים איננו מלא, אל מקום שהנחלים הולכים, שם הם
שבים ללכת" (קהלת א, ו) בחזרה לנחלים, שאם לא כן היו
הנחלים חריבים ויבשים²⁷. וגם הענן מקבל ממימי
אוקיינוס, "והירה את הארץ והולידה כו"²⁸.
ובהגלות נגלות גילוי גדול כו²⁹, נהפך ים ליבשה,
וקמו "כמו נד"²⁹ להיות להם חומה כו³⁰ – בחינת אבן
דומם, "אידי דטריד כו" כו³¹, "ואגלילו מיא"³¹ – מה
שלא ראה יחזקאל גילוי גדול כל כך.
כי יחזקאל לא ראה כי אם "פני אריה כו" (יחזקאל י, יד),
בחינת התחלקות³². מה שאין כן בשעת קריעת ים-סוף
היה גילוי אלקותו יתברך שלמעלה מבחינת התחלקות,
כי אם בבחינת קרה, "דאגלילו מיא", וקמו "כמו נד"
כו³³. וכמו שכתוב (יחזקאל א, כב): "ודמות על ראשי החיה,
רקיע בעין הקרח כו" – "קרח" – בחינת חרק³³.
וזהו "ויהי הענן והחושך ויאר כו" (בשלח יד, כ): "ויאר"

לח, וְשֶׁם נִסְמָן בְּהֶעֱרָה (18).

23. (אבות ה, ז).

34. (רש"י בראשית א, ד. וראה ירושלמי ברכות ז, ו. בראשית רבה פרשה ג, ז).

24. "לא יוכל לדבר כלל, מעצם בחינת הביטול במציאות. כי בחינת הדבור היא בחינת ההתפשטות – מלפני רוממות המלך מתבטל מהתפשטותו ולא יוכל לדבר". ספר המאמרים תקס"ח חלק א עמוד קעג).

35. (תקוני זוהר בהקדמה "פתח אליהו" י, א). וכמו שנתבאר מזה באריכות בדבור המתחיל "שחורה אני ונאנה" – "אש שחורה על גבי אש לכה כו" (לקמן שיר השירים ד, ב), עיין שם.

25. (על פי חז"ל קח, ב. וראה פרדס שער ערכי הכננים (שער כג פרק ב) ערך באר. וראה תורה אור נח י, ב. וישב כח, א. והוספת לתורה אור קט, ג. ועוד).

36. (שקלא וטריא כזה בריש שאלות ותשובות דברי נחמיה חלק אבן העזר בלקוט – הערת כבוד קדושת אדמו"ר. ראה באריכות בשירת אחרון של פסח תשכ"ד, "חזרת מנחם" חלק לט, עמוד 345 ואילך).

26. (ראה שלחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות תפלה סימן קא, סעיף ב).

37. (ועיין ב"מאורי אור" אות אלף סעיף קע"ח, שכתב: "אכילה ושתיה – הכל מחזור זו"כ כו").

27. (ראה קהלת רבה א, יד"ט).

38. (חגיגה יב, א: חד אמר, שמים קדמו לארץ. כמו שכתוב: "בראשית ברא כו את השמים ואת הארץ". וחד אמר, ארץ קדמה. כמו שכתוב: "ביום גשית כו ארץ ושמים". ואלו ואלו דברי אלקים חיים, שבמחשבה, ארץ קדמה לשמים, וכשברא, ברא השמים תחלה". הובא בתורה אור ויגש מג, ג).

28. (ישעיה שם תחילת הפסוק).

39. (ערוכין יג, ב).

29. (צערמו מים נצבז כמו נד". בשלח טו, ח).

30. ("הימים להם חומה מימינים ומשמאלם". בשלח יד, כב).

31. (זוהר חלק ב בשלח (תוספתא) ג, ב).

32. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "כְּנֶשֶׁר יַעִיר" (לקמן האזינו עו, ג).

33. (ראה תקוני זוהר תקון יט ע"ל, ריש עמוד ב. "והוא בחינת הנקודה של החר"ק שנתת האותיות. כי חרק אותיות קר"ח – להיות בחינת הביטול תחת האותיות". – לקמן שיר השירים כו, ב. וראה תורת שמואל תרל"א חלק ב עמוד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

תערוכת סיג (וכמו חמורו של רפב"י שהיה מבהמות
בהרי אלף שקודם החטא שלא אכל שאינו מעושר כו'
וכמ"ש במ"א ע"כ אנו כחמורים ולא כחמורו של
רפב"י בבחי' הזדככות חומר הגוף אחר שלא הרגיש
בזה שאינו מעושר ואפשר לא יהיה הזדככות כ"כ
לימות המשיח) וכמו אדה"ר ואשתו שהיו שניהם
ערומים ולא יתבוששו כלל כי לא היו בבחי' תאוה
חומריות כלל להתבושש זה מזה וזיוגם הי' כמו זיוג
נשמות דכר ונוק' בג"ע וכה"ג והגם שאדם נברא גופו
מן האדמה הגשמי אבל גם גופו היה קדוש לגמרי כי
עפר גופו היה מעפר שבא"י במקום המזבח כנודע אך
מצד בחי' נפילת רפ"ח ניצוצות דתהו שנפלו למטה זה
היה צריך בירור ותיקון עדיין וזה היה עבודת האדם
בג"ע כמ"ש ויניחהו בג"ע לעבדה כו' לברר כל
הניצוצות שנפלו בעולם הבריאה כו' וענין עבודה זאת
היה רק להמשיך בחי' תוס' אור המאציל ע"י בחי'
יחודי' עליונים שהיה עושה בג"ע ואז נתעלו כל
הניצוצות כביטול הנר בפני האבוקה ע"ד שהי' בימי
שלמה בחיצוניות ולעתיד בבחי' הפנימי ועד"ז יהיה
בחי' העבודה גם לימות המשיח שלא יבוטלו תו"מ רק
שלא יהיה בדרך בירור להפוך רע לטוב כעכשיו מאחר
שיהיה לאחר הבירור כו' רק בחי' המשכות תוס' אור
מלמעלה ע"י יחודים עליונים כו'. וכך היה עבודת
האדם בג"ע במדרגה יותר עליונה מטעם הנ"ל (ובמ"א
מבואר בענין אד"ם אדם דוד משיח שנאמר בו במשיח
וגבה מאד הוא למעלה מאדם. אך זהו מצד כי נשלח
אל האדמה שלוקח משם בעבודת הבירורים אבל לא
מאדם שקודם החטא כשהיה בג"ע למעלה מבחי'
הברורים דעה"ד כו'). ובכ"ז יובן איך שהיה עונש גדול
לאדם מה שגירשו מעבוד' הג"ע לעבוד את האדמה
אשר לוקח משם כמו מאיגרא רמא כו' כי בירור דעה"ד
טו"ר הוא תכלי' השפלו' והירידה ועבודתו בג"ע הי'
בתכלית העילוי כנ"ל. וגם בכ"ז מתורץ גם הקושיא
הב' דלעיל למה לא צוהו בתחלה על עבודת האדמה
כו' כי הרי היה דרך ואופן יותר נעלה להיות בירור
הניצוצות דתהו והוא ע"י עבודת הג"ע כנ"ל וד"ל.
(ומלבד זה הנה מבואר למעלה בענין הבירור שבחכמה
דהגם שנתברר גם כל סיג היותר דק כו' מ"מ בהכרח
שישאר איזה פסול' שא"א לברר וצריך לזורק חוץ
כמשל העלוקה כו' וכמו שעיר המשתלח וכן לעתיד
בהכרח שישחוט ליצה"ר כו' כנ"ל באריכות אבל ע"י

1 (י) והנה שרש בחי' ביטול זה דאוה"ע לגבי שלמה
2 היה זה מצד שרשו למעלה בבחי' מל'
3 דאצי' שהיה בה בחי' תוקף גילוי אור החכמה מהארת
4 ח"ע כמ"ש וישב שלמה על כסא ה' ממש שהוא בחי'
5 ח"ת דמל' כמאמר דהוה קיימא סיהרא באשלמותא פי'
6 בחי' מל' שנק' סיהרא היה בימי שלמה בשלימו'
7 פרצופה במוחין דחב"ד כו'. והוא שרש בחינת חכמת
8 שלמה למעלה כמ"ש ותרב חכמת שלמה כו'. וע"כ כל
9 בחי' שרש חכמה דקליפ' נתבטלו לפניו כמו חכמת כל
10 בני קדם וחכמת מצרים כו'. וכמ"ש בלק"ת בענין שתי
11 נשים זונות' שבאו אל המלך שלמה שהם בחי' חור"ב
12 דנוגה והן עמון ומואב כו' שנכללו ונתקנו ע"י חכמת
13 שלמה לאחר שנראה לו ה' בחלום ואמר לו הנה נתתי
14 לך לב חכם כו' כתיב אז תבואנה ב' נשים זונות אז
15 דוקא וד"ל. וכל זה רק מצד בחי' תוקף גילוי אור א"ס
16 בח"ע הנמשך בח"ת שבשלמה שישב על כסא ה' כו'
17 כמ"ש ויתן ה' חכמה לשלמה כו' ויחכם מכל האדם
18 מאיתן האזרחי כו' ע"כ ויבאו מכל העמים לשמוע את
19 חכמת כו' והיה מושל בכל הממלכות כו' מגישים
20 מנחה ועובדים את שלמה כו' וד"ל. אך כל ענין בחי'
21 ביטול הזה דאוה"ע לגבי שלמה אינו רק דוגמא ואפס
22 קצה הארה בעלמא ממה שיהיה לעתיד בימי משיח
23 דכתיב ונהרו אליו כל הגוים כו' (צפני' ג, ט) כי אז
24 אהפך אל עמים שפה ברורה כו' כמ"ש ויצא חוטר
25 מגזע ישי כו' אליו גוים ידרשו כו' וכן והיו מלכים
26 אומנין כו' אפים ארץ ישתחוו לך כו'. וכה"ג להיות
27 שיהיה הגלוי אור בימי משיח מבחי' פנימית ועצמות
28 המאציל והארה חיצונית מזה האיר בימי שלמה בענין
29 הכנעת העמים בחיצוניות בלבד כי הגם ששמעו חכמת
30 שלמה הרי לא נתגיירו כו' כי לא נתברר בחי' עה"ד
31 טו"ר עדיין גם בישראל רק בשעה שעמדו בה"ס
32 שפסקה זוהמתן לגמרי כמו שיהיה לעתיד דכתיב ואת
33 רוח הטומאה אעביר כו' לגמרי. וז"ש והיו מלכים
34 אומניין כו' ועמדו זרים ורעו צאנכם כו' וכה"ג. אך
35 קודם חטא עה"ד היו ממש כמו לעתיד ויותר נעלה
36 במדרגה מזה דהגם שלעתיד נאמר ונגלה כבוד ה' וראו
37 כל בשר כו' זהו מצד בחי' תוקף גילוי האור האלקי
38 על כל בשר עד שיבואו במערות צורים מפני פחד ה'
39 כו' אבל לא מצד הזדככות חומר גופם כ"כ אע"פ
40 שנאמר כולם ידעו אותי כו' משא"כ קודם החטא
41 דעה"ד היה בחי' הזדככות העולם בתכלית מושלל מכל

19 מלחם מן השמים דמן כנ"ל הגם שבשניהם אין כאן
20 פסול' מעה"ד טו"ר כלל וכלל. (אבל במ"א מבואר
21 דלחם מן הארץ הוא בחי' בירור דארץ בחי' ח"ת
22 שיהיה למעלה מבחי' לחם מן השמים דח"ע וגם מאד
23 למעלה מאדם משום דכתיב (משלי יב, ד) א"ח עט"ב
24 למעלה משם מ"ה אחר הבירור כו' היינו למעלה מאדם
25 המברר כו'. אבל לא מאדם שקודם החטא שהוא בבחי'
26 קדוש שלמעלה מטהור כו' והגם שיש הרבה ענינים
27 בבירורים דמעשה המצות שנק' קדוש כמ"ש (ויקרא
28 יט, ב) קדושים תהיו כו' (שם כ, כו) והייתם לי קדושים
29 אבל לא כקדושתו העצמי' כמ"ש (ש"א ב, ב) אין
30 קדוש כה' ואמר בזהר ישראל קדישין ואורייתא קדישא
31 אבל אין קדוש כה' כו'). ובכל זה יתורץ ג"כ קושיא
32 הג' דלעיל בעיקר החטא דעה"ד כו' שהי' טובה מזה
33 להיות מ"ת לברר ע"י תו"מ כל הניצוצין שנפלו כו'
34 דע"י תו"מ גם עד ימות המשיח אין ערך לבירור זה
35 לגבי בחי' הבירור שהיה ע"י עבודת האדם בג"ע
36 מטעם הנ"ל וד"ל:

והנחש היה ערום

1 בחי' תוס' אור מלמעלה בג"ע כ"כ עד שיתעלה הכל
2 מטעם הנ"ל הרי הכל יבורר ולא ישאר פסול' כלל
3 וכלל. וגם לימות המשיח שיבורר הכל כמ"ש ואת רוח
4 הטומא' אעביר לגמרי וכמו שאמרו שישחוט כו' הרי
5 יוציאו כל חלקי הטוב והרע ימות לגמרי כנ"ל א"כ גם
6 לעתיד לא יהיה בחי' פסולת כלל וכלל כמו קודם
7 החטא דעה"ד כו'. מ"מ יש הפרש בזה דודאי אינו
8 דומה מי שלא נטמא מעולם למי שננטמא ונטהר דמי
9 שלא בא לכלל טומאה מבטן אמו נק' קדוש כידוע ומי
10 שננטמא ונטהר נק' טהור ולא קדוש כידו' (וכמ"ש
11 במ"א בענין (ישעי' נד, יב) כדכד שמשותיך כו' (ב"ב
12 עה, א) ב' אבנים דשהם וישפה שזה בחי' או"י מתחלת
13 הבריאה וזה נק' או"י לאחר שיזדכך כו'. וכך הוא
14 ההפרש בין אדם בג"ע קודם החטא לבירור' של ימות
15 המשיח הגם שהוא תכלי' הבירור ע"כ נא' מאד היפוך
16 אותיות אדם כו') והגם שיהי' לחם לאכול ובגד ללבוש
17 בלא בירורי' אלא כמו גלוסקאות יוצאים מן הארץ כו'
18 הרי מ"מ נק' לחם מן הארץ שהוא למטה במדריג'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

12 הרבה, די ב' פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, כמו
13 שאמר רשב"י עצמו במנחות פרק יא⁸¹.
14 ופסקו כמות⁸² הרמב"ם⁸³ ושלחן ערוך אורח חיים
15 סימן קנ"ו. וכן אמר רבי יהושע בנדה ע' עמוד ב' לענינו
16 "דהא בלא הא לא סגי כו"⁸⁴.
17 והטעם הוא על פי מה שנתבאר למעלה – שהשפע
18 הנמשכת בעולם הזה צריכה לירד ממדריגה למדריגה
19 עד שתתלבש בלבוש עב להיות ממנו חסד גשמי
20 שבתובות עולם הזה, ולזה האדם נידון בכל יום כנ"ל.
21 והנה סיבה זו היא הנותנת גם כן למה שנתפרץ לעסוק

1 ג) ועל פי זה יובן גם כן טוב טעם למה שנתפרץ העסק
2 במשא ומתן לצורך פרנסה⁷⁷. והיינו כי אף גם שהוא
3 "נידון בכל יום" לטוב, שיהיה לו פרנסה, מפל מקום אם
4 לא יעסוק במשא ומתן לא יהיה לו כלום, וכמו שאמר
5 רבי ישמעאל⁷⁸: "הנהג בהן מנהג דרך ארץ".
6 (וגם רשב"י לא נחלק עליו אלא כדי להגיע למצות ידיעת
7 התורה לבר⁷⁹, כמו שאמר "תורה מה תהא עליה"? אבל
8 לא במי שכבר יודע התורה – גם שחובה עליו "והגית
9 [...] יומם ולילה"⁸⁰, כמו שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע,
10 מפל מקום צריך לעסוק בדרך ארץ לפרנסתו. ואם אי
11 אפשר לו להשיג פרנסתו בריח אלא אם כן יעסוק

ישראל עושי רצונו של מקום – מלאכתו נעשית על ידי עצמו, שנאמר: "ואספת דגנך".

(80) יהושע א, ת.

(81) צט, ב.

(82) רבי ישמעאל.

(83) הלכות תלמוד תורה פרק ג.

(84) זה בלא זה לא די.

(77) לכללות המבואר להלן ראה גם לקוטי שיחות חלק טו עמוד 486.

(78) ברכות לה, ב: תנו רבנן: "ואספת דגנך" מה תלמוד לומר? – לפי שנאמר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו" – יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר: "ואספת דגנך" – הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל.

(79) ברכות שם: רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרות – תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישאל עושי רצונו של מקום – מלאכתו נעשית על ידי אחרים, שנאמר: "ועמדם זרים ורעו צאנכם וגו'", ובזמן שאין

34 "אין צו אלא עבודה זרה". והיינו שבחינת עבודה זרה
35 יונקת משם "אל אדני", וזהו הכוונה באמירת פרשת
36 התמיד - להתיש בזה, עיין שם.

37 ולכאורה יפלא מה ענין עבודה זרה לשם "אל אדני".
38 אלא הענין, כי שם זה הוא השולט בעשייה⁹⁷, שבו
39 ועל ידו נמשך חיות מאין-סוף ברוך-הוא בעולם העשייה,
40 וההשפעה הנמשכת בעשייה צריכה להסתתר בלבוש גס
41 ועב עד שיתראה כאילו "עולם במנהגו נהג". וזהו ענין
42 עבודה זרה - שהוא בחינת ה"יש" וכפירה באלקות,
43 לומר "אני ואפסי עוד"⁹⁸ ו"כחי ועוצם ידי כו"כ", רק
44 "דקרו ליה אלקא דאלקניא"⁹⁹, כמו שנתבאר ב"לקוטי
45 אמרים".

46 ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה "אין צו אלא
47 עבודה זרה", ששפע "אל אד" נמשכת דרך לבוש הטבע
48 שהוא בחינת עבודה זרה ובחינת "יש" כנ"ל.

49 ולכן, גם שהאדם בקש רחמים שישלח לו ה' פרנסתו,
50 ושיתגשם שפע חסד עליון שנמשך על נפשו ביום כפור
51 לבא לעולם הזה, מכל מקום לא סגי¹⁰⁰ אלא אם כן
52 יעסוק גם כן במשא ומתן, והוא שיכין לבוש שבו ועל
53 ידו יומשך השפע מלמעלה בעשייה.

54 והיינו כשיהיה לו עסק נכון שלפי טבע העולם יכולים
55 להרויח סף הנצרך לו בעסק זה, הרי זה לבוש טוב שבו
56 יעלים ה' ברכתו ויתנהג דרך לבוש זה. רוצה לומר,
57 שישלח לו ריוח זה מחסדו העליון יתברך שירד להיות
58 ממנה שפע זה על ידי אמצעות לבוש זה המסתיר על
59 חסד זה, שהרי יכולים לומר "כחי ועוצם ידי עשה לי את
60 החיל הזה", מאחר שטבעיות העולם להרויח כף, ומכיון
61 שיכולים לומר כף - הרי זה לבוש נכון לחסד זה, ובו
62 ועל ידו ישלח חסדו וברכתו כי כף היא המדה¹⁰¹.

63 וזהו ב' הכוונות טובות שיכין האדם במשא ומתן:
64 א'. לבקש רחמים מזה שישלח חסדו העליון ברוך-
65 הוא להתגשם בזה העולם להיות ממנו פרנסה.

1 במשא ומתן. כי השפע בעולם הזה נמשכת דרך לבוש
2 הטבע, פירוש: שהיא מתלבשת ומתעלמת ומסתתרת עד
3 שיראה כאילו "עולם במנהגו נהג"⁸⁵ דרך הטבע,
4 ובאמת הכל בא מהשם יתברך בכבודו ובעצמו, אלא
5 שהוא מסתיר שפע אלהותו כל כך עד שלא יראה
6 בגילוי דבר ניסי ויוצא מנהגו העולם, כי אם שיראה
7 הכל כאילו הוא דבר טבעי.

8 למשל: בשנותן פרנסה לאיש הישראלי די סיפוקו,
9 אינו נותן לו על ידי נס, כמו שיריד לו מן השמים לחם
10 ובשר כמו לאוכלי המן, שזהו דבר בלתי טבעי, אלא
11 הוא שולח ברכתו שיריוח זה במשא ומתן בעסק. והנה
12 הריח ששל ידי משא ומתן הוא דבר טבעי, רוצה לומר
13 שיכול האומר לומר: "כחי ועוצם ידי עשה לי את כל
14 החיל הזה"⁸⁶, ו"חכמתי עמדה לי"⁸⁷, שידעתי בטוב
15 המסחור, מה לקנות ואימתי למכור", וכדאי גוונא.

16 ובאמת "לא לחכמים לחם"⁸⁸ כתיב, אלא לאשר יצנה
17 ה' ברכתו ויגזור בהשגחתו, מוריש ומעשיר משפיל
18 ומרומם⁸⁹. אלא שאינו נותן שפעו כי אם על ידי לבוש
19 הטבע הנ"ל, רוצה לומר, שיתעלם ויסתתר ולא יתראה
20 בגילוי, אלא שאדרבה יוכל האומר לומר כחי ועוצם
21 ידי⁹⁰ פעל לי בטבעיות העולם כנ"ל.

22 והמכון בזה עמוק עמוק מאד. כי זהו מדת גבורתו
23 להעלים ולהסתיר חיות אלקות. וכמו שנתבאר בלקוטי
24 אמרים חלק ב'⁹¹, שזהו סוד מה שאמרו רבותינו זכרונם
25 לברכה⁹²: "מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם
26 במדת הדין", והוא בחינת הלבושים והסתרות הנ"ל.
27 אלא ש"ראה שאין העולם מתקיים - שתף עמו מדת
28 הרחמים", והוא התגלות אלקות על ידי אותות ומופתים
29 התורה. וכן על ידי יחידים ושרידים אשר ה' קורא⁹³
30 עליהם כדאשכחן בגמרא, ואחריהם צדיקי עליון.

31 וזהו שאמר האריז"ל⁹⁴ על פסוק⁹⁵ "צו את בני
32 ישראל", שהוא בחינת שם "אל אדני" שעולה
33 בגימטריא צ"ו. וידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה⁹⁶:

94 פרי עץ חיים, שער עולם העשייה פרק ג. שער הכוונות דרושי תפלת השחר דרוש ג (ביאור פרשת התמיד). ובכמה מקומות.

95 פנחס כח. ב.

96 זהר חלק ג קיא. ב. וראה סנהדרין נו. ב.

97 פרי עץ חיים שם.

98 ישעיה מז. ח.

99 סוף מסכת מנחות (קי, א). שקוראים לו אלוהי האלקים.

100 לא די.

101 ראה אגרות קדש כבוד קדושת אדמ"ר חלק ב עמוד קפ.

85 לשון חז"ל עבודה זרה נד. ב.

86 על פי עקב ח. יז.

87 חכמתי עמדה לי? קהלת ב. ט.

88 קהלת ט. יא.

89 "ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם" (שמואל"א ב. ז).

90 עקב ח. יז: "ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

91 שער היחוד והאמונה פרק ה.

92 בראשית רבה פרשה יב. טו. והבא ברש"י בראשית א. א.

93 על פי יואל ג. ה.

וכהאי גוונא, ואינו אץ להעשיר אלא למלאות נפשו כי
 ירעב¹⁰⁵, ונפשות בני ביתו, ומלבושים ודירה המצטרך
 לפרנסתו כדי לעבוד את ה' – זאת ישים אל לבו, ויחשוב
 ערך סך מעות הנצרך לו להוצאות אלו, ויבקש רחמים
 מה' שישלח חסדו הטוב, שיהיה ממנו שפע זו, ואחר־כך
 יכין לו לבוש לפי ערך לבד.

כגון אם הצטרכותו חמשה מאות רובל למשל, ימצא
 לו עסק שעל ידו יכולים להרויח סך כזה במדה
 ממוצעת, כגון שיהיה העסק מסך אלף או ט"ו מאות
 וכהאי גוונא, לפי ערך הנהוג להרויח כמה למאה
 ממשא ומתן זה, ובהכינו לבוש זה ישלח לו ה' ברפתו.

וזהו שכתוב¹⁰⁶ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"
 דוקא, כי אם לא יעשה הלבוש לא יומשך החסד למטה,
 ויהיה לו ממנו טובות רוחניות בעולם הבא לבד, ויהיה
 מחוסר מזון, וענוש יענש עבור זה בהיותו גזול נפשו.

אבל לא יראה בעסק לעסוק במשא ומתן רב ללא
 צורך, כי למה לו לעשות לבוש גדול יותר מערך האור
 המצטרך להתלבש בו? כי גם אם יראה במשא ומתן –
 מה יהיה? ויגע לריק, מאחר שקצבה הנצרכת לו יכולה
 להתלבש בלבוש קטן מזה, אם כן זה הלבוש הוא ללא
 צורך, מאחר שבאמת לא המשא ומתן גורם הריוח כי
 אם "ברכת ה' היא".

והנה, הברכה היתה יכולה להתמשך בלבוש פחות
 מזה, אם כן המרבה בלבושים לא העדיף מאומה,
 ואדרבה – מקלקל יותר. הא למה זה דומה? לאדם
 שתופר לו בגד, שצריך לתופרו כמות גופו, ואם הוא ב'
 אמות ועושה לו לבוש מג' או ד' אמות הרי זה מקלקל
 וגורם שיכשל בו ויפול לגמרי, ודי למבין:

וזהו "וגלחה את ראשה"¹⁰⁷ – פירוש: כי שערות הראש
 הם נמשכים מהחכמה, ונקראים "מותרי מוחין", ובאדם
 גדול כמו תלמיד־חכם הם מעולים, כנ"ל פרק א' בענין
 "שיחת חולין של תלמידי חכמים כו'", אבל בשאר בני
 אדם הנה "מותרי מוחין" שלו הוא ההתחכמות היתירה
 במילי דעלמא במשא ומתן, שעושה לו לבושים גדולים
 יותר מכפי המצטרך. וזהו ה"שערות" שהם לבושים, והם
 מותרות, והם גורעים במאד מאד, ופוגמים בחכמת
 הנפש אלהית כנ"ל.

ועל כן צוה "וגלחה את ראשה" כי "לא לחכמים
 לחם"¹⁰⁸. ומה שכתוב¹⁰⁹ "והחכמה תחיה בעליה" – זהו

ב'. בעסקו במשא ומתן יכוין שמאמין שהשפע ברפת
 ה' היא בשארי הניסים הגלויים, כמו שהוריד הקן
 וכיוצא. אלא שהוא עושה לבוש לו יתברך להעלים
 ברפתו על ידי עסק זה, כי כך הוא רצון העליון
 ברוך־הוא להנהיג עולמו כך עד עת קץ הימין שתוציא
 ארץ גלוסקאות וכו'¹⁰². וזהו שאמר רבי יהושע בנדה
 שם¹⁰³: "ירבה בעסק ויבקש רחמים, דהא בלא הא לא
 סגי".

(אמנם מה שאמר "ירבה בעסק", היינו למי שרוצה
 להעשיר. ורוצה לומר, שרוצה שרוב החסד שנמשך על נפשו
 למעלה יתלבש בעשירות, על כן "ירבה בעסק" – להכין
 לבושים גדולים, וגם "יבקש רחמים" – שיתלבש חסדו
 בעשירות.

ולכל אדם שאינו "אץ להעשיר"¹⁰⁴ אלא להשלים טרף
 נפשו ונפשות בני ביתו, אינו צריך להרבות בעסק כל כך, וכמו
 שיתבאר בעזר ה', אלא לפי ערך.

ואף גם מי שהוא אץ להעשיר, מכל מקום אין ריבוי העסק
 מועיל לו כלום אלא אם כן מבקש רחמים מה' שישלח וישפיע
 רובו של החסד העליון שנקצב לנפשו בעשירות, וכשיודע
 לבקש רחמים.

מה שאין כן כשגודלים רוב העולם שאינו מפקיר נפשו
 לבקש שיומשך רוב החסד השייך לו בעושר, ואף אם מפקיר
 אינו מבקש רחמים על זה, וכשאינו מבקש הרי אין השם יתברך
 שולח לו אלא מה שצריך לפרנסתו לשעור, ואם כן די לזה עסק
 מועט, וריבוי העסק אינו מועיל כלום מאחר שלא נקצב לו
 יותר, וכמו שיתבאר בעזרת ה'.

ובזה יובן המעשה מהבעל שם טוב – שבא אליו אדם חשוך
 בנים לבקש שיתפלל לה' שיהיה לו בנים, והיה האדם עשיר,
 ואמר לו, שאם ירצה שיהיה עני יהיה לו בנים. וקבל על עצמו,
 והיה לו בנים ונעשה עני.

והענין, שהבעל שם טוב ראה חלק החסד שנקצב על נפשו
 שבשימשיכו לעולם הזה לא יספיק על בנים ועושר יחד, אלא
 על אחד מהם, וזאת פעל שהחליף שיהיה מחסד זה בנים ולא
 עושר):

והנה אחר כל הדברים האלה, כל אדם החורר על נפשו
 ואינו רוצה לתת מגרעות בבחינת החסד עליון שנקצב
 על נפשו בראש השנה ויום כפור להמשיכו כולו בממון

(106) פרשת ראה טו, יח.

(107) תצא בא, יב.

(108) קהלת ט, יא.

(109) קהלת ו, יב.

(102) שבת ל, ב.

(103) ע, ב. עין שם.

(104) משלי כח, ב.

(105) על פי משלי ו, ל: "למלא נפשו כי ירעב".

תחבולות, כי אם שצריך להתגלגל בסיבות להשיג הטוב
הנראה לו על פי התורה, ויעשה הענין המצטרף לפי
דעתו שיהיה לבוש שבאמצעותו ישלח ה' הדבר ההוא,
ויה' יעשה הטוב בעיניו¹¹² – שהוא הטוב האמיתי
הנאות לו :

מצות תגלגלית המצוה ופרשת מצוה

בשעושה הלבוש כראוי, כפי המצטרף, שלא יעדיף ולא
יגרע כנ"ל, אבל המותר יגלה ויעבירם לגמרי, כמאמר
"אל תתחכם הרבה"¹¹⁰ כו'.
ומזה ילמד האדם בשאר עסקי העולם ובעניניו לנהוג
על דרך זה¹¹¹ – שלא להתחכם ביותר ולעשות

(110) קהלת ז, טז: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר".

(111) ראה לקושי שיחות חלק ג פרשת בשלח סעיף ו.

(112) שמואל ב יב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הנה ענין שינוי מקום ע' ברע"מ פ' כי תצא דרפ"א
ע"א שכ' אהי"ה איה מקום כבודו להעריצו, יהו
איהו אהיה ודא שינוי מקום, וע' בסה"מ סי' קי"א דנ"ד
א'. ובירושלמי פ"ב דתענית סוף הלכה א' תני בשם
ר"מ כי הנה ה' יוצא ממקומו (ישעי' ק"ו ק"א) יוצא
לו ממידה למידה יוצא לו ממה"ד למדת רחמי' על
ישראל (ובקה"ע יוצא לו ממדה למדה, דאל"כ מהיכן
יוצא הלא מלא כל הארץ כבודו). ובז"ג ח"א עמוד
קנ"ה, שינוי מקום ושינוי השם ושינוי מעשה, שינוי
מקום כגוונא דקוב"ה דאתמר ב' הנה הוי' יוצא
ממקומו, כד נפיק אשתני מדינא לרחמי ומרחמי לדינא,
כמה דאקמוהו לא כשאני נכתב אני נקרא, בעוה"ב
דאיהו אתרי' נכתב ונק' ביו"ד ה', בעוה"ז נכתב ביו"ד
ה' ונקרא באל"ף דל"ת, דא שינוי מקום באתריה דאיהו
עלמא דאתי אתקרי הוי' רחמי, לבר מאתריה אשתני
ואתקרי אל"ף ד' נו"ן יו"ד, ודא רזא עומד מכסא דין
לכסא רחמים.

ואפ"ל כי הנה מבואר במ"א בהא שלפעמי' מצינו
דכתי' מלא כל הארץ כבודו (ישעי' וא"ו ג')
ופעם כתי' ברוך כבוד הוי' ממקומו (יחזקאל ג' י"ב),
ובסדר קדושה אומרי' שהמלאכי' שואלי' אי' מקום
כבודו להעריצו. והענין הוא, כי מלא כהא"כ הוא בחי'
כבוד תתאה שהוא בחי' המל' הממכ"ע המחי' עולמות
בי"ע שהם מחודשי' מאין ליש ובעלי גבול ואינם בערך
הא"ס ית', וע"כ צריך הכח האלקי המחי' אותם
להתצמצם את עצמו צמצום גדול שלא להשפיע רק
הארה וזיו בעלמא בכדי שיתהוה יש מאין, ונקרא כבוד
שהוא רק בחי' אור וזיו בלבד, והגם שנא' את השמי'
ואת הארץ אני מלא אני ממש שהוא בחי' עצמותו ית'
ולית אתר פנוי מיני' היינו בבחי' העלם לבד כו'. אך

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך כו', וארז"ל בר"ה
דט"ז ע"ב וי"א אף שינוי מקום דכתי' ויאמר
ה' אל אברם לך לך מארצך כו' והדר ואעשך לגוי גדול.
וע' בחדא"ג שכ' לפום ריהטא על מה שלא זכר הפייטן
רק תשובה ותפלה וצדקה אבל שינוי שם לדעת ר"י
ושינוי מקום לדעת י"א לא זכרן, מפני שג' הנ"ל משנים
גם כשבאה כו' עבור חטא ועון ואלו הג' מכפרין כו',
אבל אלו הב' לא באו לשנות מה שנגזר ע"י חטא,
והראי' דמוליף להם משרה ואברהם דודאי לאו בשביל
חטא, וכ' שכ"כ בעל יפה מראה וז"ל מיהו שינוי השם
ושינוי מקום לא מצית כו' כי בהשתנות כו' דאילו
משום חטא מה יועילנו שינוי הזה עכ"ל, אבל הסמ"ג
עשין י"ז כ' שהטעם בשינוי השם כלומר שאני אחר
ואיני אותו האיש שעשה אותו מעשה עכ"ל וכה"ג כ'
הר"ן והוסיף בשינוי המקום שהטעם לפי כשאדם גולה
ממקומו לבו נכנע עכ"ל, ולפ"ז שפיר באו על חטא וכן
נראה דאין סברא כו', ויותר מזה קשה בשינוי המקום
כו' בזולת ציווי השי"ת דא"כ שרה למה לא נשתנה
גזירתה בשינוי מקומה עד שינוי שמה בציווי השי"ת,
וע"כ נראה לקיים דברי הסמ"ג והר"ן כשנותנים לאדם
כו', וכן תפרש הענין בשינוי מקום באברהם, עכ"ל.
והיינו כשישנה מקום יחשוב הגם שבאברם הועיל
ונשתנה מזלו שיוליד את ישמעאל ע"י שינוי המקום
לפי שלא הי' בו שום מעכב כי לא הי' בו שום חטא
שיעכבו, אבל אני שחטאתי מה יועיל בי שינוי המקום
כו' שישתנה המזל ע"י המקום אחר שהחטא מעכב,
וע"י כן ישים אל לבו לשוב בתשובה שלימה ושהוא
רוצה להעשות איש אחר וכמ"ש הר"ן הטעם
שכשהאדם גולה ממקומו לבו נכנע, ושיאמר לעצמו
צריך אני לתקן מעשי כו' ועי"ז יועיל לשנות כו'.

8 סוכ"ע, ולמטה הוא האין לפי שכל האורות והמשכות
9 והחיות כו' אינם רק הארה בעלמא וכולא קמי' כלא
10 חשיב ולכך נק' אין, ומלמטה למעלה אזי למטה הוא
11 היש לפי שהוא בחי' השגה כבוד תתאה, ולמעלה הוא
12 האין לפי שהוא למעלה מהשגה ולית מח' תפיסא בי'
13 כו', אבל באמת הוא היש האמיתי שהוא מהותו
14 ועצמותו שבלי גבול ונק' כבוד עילאה.

בס"ד. (ש"פ לך לך, רל"ג)

ענין שינוי מקום ושינוי השם כו' ברוך כבוד ה' ממקומו

1 יש עוד בחי' כבוד ב' והוא בחי' כבוד עילאה, והיינו
2 בחי' כבוד שהוא בלי גבול למעלה מבחי' אור וזיו
3 ולמעלה מן השגה, וע"ז הוא ששואלין אי' מקום
4 כבודו. והענין הוא, שיש ב' דיעות, הא' שלמטה הוא
5 היש ולמעלה הוא האין כמאמר מאין ליש, ודיעה הב'
6 הוא שלמעלה הוא היש ולמטה הוא האין, אך שניהם
7 אמת, שמלמעלה למטה למעלה הוא היש אמיתי בחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

30 שבא מהשגה זו על ענין אחר שאין לו לכאור' שייכות
31 כלל להענין הזה, אמנם ג"ז הוא בכלל מבין דבר מתוך
32 דבר שמתוך השגה בא לידי השגה שיש דבר הבלתי
33 מושג כו'. וענין מה שהשגה זאת הפכי מהשגה
34 הקודמת הוא כי השגה ובלתי מושג ה"ה הפכים זמ"ז,
35 וע"כ מי שהוא בחוש ההשגה לא יהי' בו ענין העדר
36 השגה והיינו שכל ענינו וכל התעסקו' שלו הוא בהשגת
37 הענין היינו איך שהענין מושג לא בזה שהענין הוא
38 למע' משכל המושג כו', והיינו שבכל ענין ההתעסקו'
39 שלו הוא למצוא המושג שבו ר"ל איך שהוא מושג
40 ולהביאו לידי השגה לא למצוא בו איך שאינו מושג
41 שא"ז מהחוש שלו, להיות שהחוש שלו הוא בהשגה
42 דוקא. וע"ד שיש מתון ומסיק וחרף ומקשה שהן ב'
43 חושים נבדלים דמתון ומסיק הו"ע הירידה וההתגלות
44 של המושכל כו' (בל"א געפינען דיא רעכטקייט פון
45 דעם ענין ווי דער ענין איז רעכט), וחרף ומקשה הוא
46 להעלים ולהסתיר איך שעדיין אין הענין מובן כו'
47 וכמ"ש במ"א, ה"ה ב' חושים דמי שהוא מתון ומסיק
48 אינו חרף ומקשה כו'. כמ"כ מי שהוא בחוש ההשגה
49 אין ענינו למצוא הבלתי מושג כ"א כל ענינו והתעסקו'
50 שלו למצוא את המושג כו', ובד"כ התעסקו' שלו הוא
51 בעניני' המושגים דוקא לא בעניני' שהן למע' מהשגה
52 כו', ובכל ענין התעסקו' שלו הוא להשיג את הענין
53 בלבושי השגה דוקא ולהיות בבחי' תפיסא דוקא כו',
54 וע"כ ההשגה וההרגש שיש דבר הבלתי מושג ה"ז
55 הפכי מעצם החוש שלו כו', ובפרט שהרי השגה הו"ע
56 בחי' יש וענין דלמע' מהשגה זהו בחי' ביטול כו'
57 (וכמו חו"ב שהן אין ויש כו'), דההרגש איך שיש דבר
58 הבלתי מושג פועל ביטול בכלי מוחו ובחושים שלו כו'

1 ק' ועד"ז יובן בע"ס דאצי' שהן מספרים ומגלים את
2 בחי' האוא"ס הבל"ג, דהנה אנו אומרים
3 ותן בלבנו בינה להבין דהיינו להבין דבר מתוך דבר
4 כו', דהנה ענין הבינה הוא בחי' תפיסת האור שבא
5 בבחי' התלבשו' דוקא, וכמו עד"מ כח הבינה בנפש
6 שהיא להשיג כל ענין שכלי שבא בבחי' תפיסא בכלי
7 מוחו, ולא כמו נקודת החכ' שאינה בבחי' תפיסא
8 עדיין, דע"ה שיוודע את הענין בכללו' אין הענין אצלו
9 עדיין בבחי' תפיסא ממש כ"א בבחי' מקיף לבד
10 שמרחף על מוחו ויודע רק כללו' הענין לבד כו', אבל
11 במוח הבינה בא הענין בבחי' תפיסא ממש שיוודע
12 ומשיג אותו היטב איך ומה הוא כו'. וכמ"כ הו"ע
13 הבינה למע' שהוא בחי' תפיסת האור בכלי דוקא
14 שיוודע ומושג כו', וזהו דש' ה' דבינה הוא בניקוד
15 אלקי' דהיינו בחי' הכלים כו' וכמ"ש במ"א, וזהו
16 שהבינה היא בחי' נשמה וכמ"ש נשמת שדי תבינם
17 דהיינו בחי' גילוי או"פ, דכשם שהנשמה ממלאה את
18 הגוף בבחי' התלבשו' בגילוי ממש עד שאנו יודעים
19 ומשיגים את הכחות כו' (וכנ"ל פצ"ח בענין ידיעת
20 המציאו' והשגת המהות כו'), כמ"כ בינה שהיא בחי'
21 נשמה ה"ה בחי' השגה ותפיסא ממש בהאור כו' (וה"ז
22 יותר מהשגת כחות הנפש למטה שאינם השגת המהות
23 ממש כמשנת"ל, ולמע' בבחי' בינה הוא שמושג מהות
24 האור והזיו כו', וכמו השגת הנשמו' בג"ע שנהנין מזיו
25 השכינה בבחי' השגת המהות ממש כו' וכמ"ש במ"א),
26 וענין להבין דבר מתוך דבר הוא דמהשגה זאת בא לידי
27 השגה אחרת ההפכי' מההשגה הקודמת, והיינו שמזה
28 בא לידי השגה שבהכרח לומר שיש דבר הבלתי מושג
29 כו'. ובמ"א מבו' ענין להבין דבר מתוך דבר דהיינו

25 שהמושג הוא באין ערוך כו', נמצא דהשגה הו"ע
26 המציאו' לא ביטול הדבר והבלתי מושג הוא בעצם
27 בבחי' בלתי מציאו' ועוד בבחי' ביטול הדבר המושג
28 כו', א"כ ה"ז היפך מציאו' הכח דחיצוני' בינה כו',
29 ולכן באמת בחיצוני' בינה אין כח ההשגה הזאת רק
30 השגת הדבר ומציאותה כו' כ"א הכח הזה הוא בבחי'
31 פנימי' בינה דוקא כו'. וזהו שנק' מבין דבר מתוך דבר
32 כמו הבנה חדשה דהגם שבאה מההשגה הקודמת ה"ה
33 הבנה חדשה והפכ' מההבנה הקודמת וכאן דוקא ע"י
34 ההבנה הקודמת, דאם לא יהי' המושג אין הכרח על
35 הבלתי מושג כ"א ההשגה היא אשר תכריח את השגת
36 והרגש הבלתי מושג כו'.

37 קיצור. וכמו"כ הע"ס מגלים בחי' אוא"ס הבל"ג,
38 דהנה א"א ותן בלבנו בינה להבין דבר מתוך
39 דבר, בינה היא השגה ותפיסה בכלי, ולכן נק' נשמה
40 או"פ, ומתוך ההשגה בא לידי השגה שיש דבר הבלתי
41 מושג, והיא השגה הפכיות מהקודמת, דחוש ההשגה
42 היא למצוא בכל ענין את המושג לא הבלתי מושג,
43 מתון ומסיק חריף ומקשה, גם השגה היא יש והמושג
44 הוא מוגבל בציוור ובא בבחי' מציאות והבלתי מושג
45 הוא לא במציאות וידיעת והרגש הדבר ופועל ביטול
46 בהמושג, הרי שזה התחדשות, ובא מתוך ההשגה,
47 דמאחר שמושג ה"ז הארה ויש הבלתי מושג, והוא
48 בחי' פנימיות בינה.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

1 א"כ ה"ה הפכים זמ"ז כו', ומ"מ ה"ה בא לידי ההשגה
2 האחרת הנ"ל, הנה באמת זהו בבחי' פנימי' בינה דוקא,
3 דחיצוני' בינה הוא להשיג ולתפוס כו', והשגה
4 דחיצוני' בינה הוא בהאור האלקי כמו שבא בגילוי
5 ששייך בזה תפיסה והשגה כו', אמנם אחר שתופס
6 ומשיג היטב את הענין האלקי ה"ה בא מהשגה זו גופא
7 לידי השגה פנימי' (מצד בחי' פנימי' בינה), דמאחר
8 שזה הענין בא בהשגה בהכרח שזהו רק זיו והארה
9 לבד שהרי העצמי' אינו בגדר התלבשו' ובגדר תפיסה,
10 ומאחר שבא בבחי' התלבשו' ותפיסה ה"ז רק הארה
11 לבד ויש בחי' העצמי' שמופלא ומובדל מזה ובלתי
12 מושג, דכלל' האור שבא בהשגה הוא באין ערוך כלל
13 לגבי העצמות כו'. ומה שבא לידי השגה זו היא מבחי'
14 פנימי' בינה דוקא לפי שזהו כמו יציאה מחוש א'
15 לחוש אחר ההפכי כו', כי חוש ההשגה הוא רק להשיג
16 כנ"ל, וא"כ מה שבא (כל"א וואס ער קומט גאר ארוף)
17 ע"ז שיש מה שבלתי מושג ה"ז התחדשו' היפך החוש
18 שלו כנ"ל, וביותר שהרי ההשגה הו"ע הישות ומציאו'
19 הדבר, והיינו דלבד מה שהשגה בעצם הוא בחי' יש
20 הרי הענין המושג בהכרח שהוא בבחי' מציאו' דבר
21 באיזה ציוור דאז שייך בו השגה כו'. וע"י ההשגה
22 והתפיסה בכלי מוחו ה"ז בא בבחי' מציאו' יותר כו',
23 והבלתי מושג הרי אינו בבחי' מציאו' דבר דמשו"ז
24 אינו מושג, ופועל הביטול גם בהמושג היינו איך

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

1 "בבל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים".
2 בכל דור, במשמעות של זמן ומצב, צריך כל יהודי, איש או אשה, ללא חילוק גיל ומעמד, לראות
3 את עצמו כאילו הוא או היא עצמם יצאו ממצרים.
4 צריך להבין, מהי הכוונה בכך שכל הנמנה על עם ישראל צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא
5 ממצרים?
6 אם הכוונה היא רק שכל אחד ידע ויחוש בקרבו שהוא בעצמו יצא ממצרים, הרי אחר-כך נאמר "לא
7 את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך-הוא ממצרים אלא אף אותנו - הוא יתברך - גאל".

1 מה הכוונה, בכך ש"בכל דור כו"?

2 גם צריך להבין, הגדר "דור" מציין לא רק את משמעות הזמן, שהוא ענין של כמות – שבכל זמן,
3 ללא חילוק כמה זמן זה יהיה מאז יציאת מצרים, "חייב אדם לראות כו", אלא הוא מציין גם את ענין
4 האיכות² – ללא חילוק בין האדם הפשוט ביותר עד התלמיד-חכם והגאון הגדול ביותר, "חייב לראות
5 את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים", כי הגאולה מגלות מצרים לא היתה גאולה גשמית בלבד, זו היתה
6 גם גאולה נשמתית רוחנית, והגאולה הרוחנית מגלות מצרים קיימת תמיד בחיי האדם והנהגתו.

7 זו הכוונה "בכל דור ודור חייב אדם וכו'", כי כל נשמה שהקדוש ברוך-הוא שם בחיים גופניים, זו
8 היא גלות מצרים הרוחנית, ועבודת האדם צריכה להיות גאולה מצרים הרוחנית.

9 למרות שגאולת מצרים היתה בחסד ה', ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם" –
10 שהקב"ה כביכול בכבודו ובעצמו גאל אותנו מגלות מצרים, אבל עם זאת הגאולה באה לאחר ה"ונצעק
11 אל ה' אלקי אבותינו"³, שאז "וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו".

12 לא תמיד, חסד-ושלום, מועיל ה"ונצעק אל ה'". ה' יתברך שומע את תפילתם של בני ישראל כל
13 פעם ובכל הזמנים, אבל לא תמיד הקדוש ברוך-הוא מקבל את זעקתם של בני ישראל.

14 אז, במצרים, הקדוש ברוך-הוא קיבל את זעקתם של בני ישראל, הוא יתברך ראה את כאבנו ואת
15 סבלנו ואת לחצנו.

16 כך היא הגאולה הרוחנית ממצרים בעבודה, שעל-ידי ה"ונצעק" בא ה"וישמע" ואז באה גאולת
17 מצרים.

18 קיצור. מבאר שהשם "דור" מציין גם את איכותם של בני האדם, כשם שהוא מציין את כמות הזמן.
19 הגאונים הגדולים ביותר, כמו בני ישראל הפשוטים, כולם מחויבים לראות ולחוש בעצמם שהם עצמם
20 יצאו ממצרים. גאולת מצרים באה על-ידי ה"ונצעק אל ה' אלקי אבותינו".

21 ב.

22 כל החגים והמועדים שה' אלקינו נתן לנו, כל בני ישראל, אין זה שהם רק בזמניהם בלבד – היום
23 השביעי של כל שבוע הוא שבת, היום הראשון בתשרי הוא ראש השנה, היום החמשה-עשר בניסן הוא
24 פסח וכך כל החגים – אלא כל חג ומועד משתקף בחייו הרוחניים של כל יהודי.

25 חייו הרוחניים של יהודי הם החיים האמיתיים שלשם כך ה' יתברך שלח למטה את הנשמה האלקית
26 – כדי להחיות את הגוף הגשמי ולבצע את הכוונה האלקית בבריאת העולם.

27 גלות מצרים וגאולת מצרים, כמו כל שאר הענינים, קיימים תמיד בעבודה הרוחנית.

28 הירידה הכללית של הנשמה בגוף, וירידת הנפש האלקית המתלבשת בנפש השכלית הטבעית ובנפש
29 הבהמית נקראת בשם גלות מצרים.

30 שורש המילה מצרים הוא מיצר, הגבלה.

(2) לקוטי תורה, מסעי צה, ע"ב. ספר המאמרים תש"א ע' (3) תבא כו, ז.

- 1 בכך שהנשמה האלקית יורדת בגוף, והנפש האלקית יורדת בנפש הטבעית, נעשות הנשמה והנפש
2 האלקית מוגבלות בחייהן הרוחניים, ברגשות ובהבנות, ביחס לאלו שהיו מנת חלקן לפני שה' יתברך הוריד
3 אותן בחיים גופניים ובהבנות הארציות הטבעיות.
- 4 אלא שגלות מצרים של הנשמה והנפש האלקית הם בשביל גאולת מצרים.
5 מצרים ברוחניות היא 'מיצר מ'4.
- 6 כתוב⁵ "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". הגביהו את עיני שכלכם כדי להבין אלקות וראו מי
7 ברא את כל אלה.
- 8 יש ללמוד תורה וחסידות ואז מקבלים מושג בבריאת העולם, שרק ה' ברוך-הוא ברא זאת.
9 מכל ההבנות וההתבוננויות הללו, גדלות הבורא ברוך-הוא נעשית קרובה וברורה יותר, וההבנה
10 בגדלות הבורא ברוך-הוא צריכה להביא להתפעלות של אהבה ויראה, אהבה עזה אל הבורא ברוך-הוא
11 או יראה גדולה מפניו.
- 12 כתוב⁶ "לפי שכלו יהולל איש". "איש" הכוונה למידות, כמו שכתוב⁷ "כאיש גבורתו".
13 בכל אדם, התפעלות המידות שלו – באהבה או כמורא ופחד – היא לפי ערך הבנתו, כי ההבנה
14 יוצרת את המידות.
- 15 זהו "מ" – שהוא בינה⁸, הבנה, "ברא" – יצר – "אלה", הן המידות. מידות הן תשוקת הלב
16 שזהו הבכך והפועל-יוצא מההתבוננות וההתעמקות בהבנה שיוצרת את המידות.
- 17 קיצור. מבאר שכל החגים והמועדים משתקפים בחיי בני ישראל הרוחניים. ירידת הנשמה בגוף
18 והתלבשות הנפש האלקית בשכל האנושי היא גלות מצרים, כי ההבנות והרגשות שלהן נעשים מוגבלים
19 מאוד לגבי מה שהיו קודם. מידות הן בכך ופועל-יוצא של הבנה.
- 20 ג.
- 21 זהו "וראו מי ברא אלה"⁵.
- 22 המידות נקראות "אלה"⁹, כי כל מידה, ממידת החסד עד מידת היסוד, מורכבת מכל שש המידות
23 ושש פעמים שש הם שלושים ושש, כמנין הגימטריא של המילה "אלה".
24 האם היוצרת את המידות היא בינה, הבנה, כמו שכתוב¹⁰ "כי אם לבנים תקרא".
25 זהו "מי ברא אלה":
- 26 "אלה" – המידות, ומכיון שכל מידה היא פועל-יוצא מההבנה היוצרת את הבינה, הרי מובן שלכל
27 מידה יש הבנה נבדלת.
- 28 לגבי המידות אהבה ויראה, למשל, יש הבנה נבדלת שיוצרת את מידת האהבה ויש הבנה נבדלת
29 שיוצרת את מידת היראה, שכן, לאהבה ויראה יש תכונות שונות.

(8) זוהר, חלק ב, קיז, ע"א.

(9) ראה לקוטי תורה, מאמר ד"ה "אלה פקודי" ס"ה [הערת

כ"ק אדמו"ר].

(10) משלי ב, ג. זוהר, חלק א, ריט ע"א. ספר המאמרים

תש"ד, ע' 52.

(4) לקוטי תורה – להאריז"ל – וישב. פרי עץ חיים, שער

חג המצות פרק ז.

(5) ישעיהו מ, כו. לקוטי תורה, פקודי ד, ג. במדבר, ו, ד.

(6) משלי יב, ח.

(7) ספר שופטים ח, כא.

- 1 תכונת האהבה היא קירוב, שהאהב מתקרב אל מי שהוא אוהב, כהורים המתקרבים לילדם, שזה
- 2 מעורר אצל הילד רגש עמוק, עד שהוא נעשה מסור לגמרי להורים.
- 3 כך גם בתלמיד שהרב מלמדו תורה ומידות טובות, שבכך התלמיד נעשה קרוב ומסור ביותר אל
- 4 הרב.
- 5 כאשר מתבוננים בהבנה של "ואתה מחיה את כולם"¹¹
- 6 — כפי שהבורא ברוך-הוא מחיה את כל הנבראים, ושעם ישראל הוא "עם קרובו"¹², שהבורא
- 7 ברוך-הוא בחר בעם ישראל, ומתבונן בזה בהתבוננות והבנה מעמיקה איך היא גדלות הבורא ברוך-הוא
- 8 —
- 9 מתעוררת בלבו אהבה גדולה לבורא ברוך-הוא, והוא מתמסר ללמוד תורה ולקיים מצוות מעשיות
- 10 בחיות וברגש.
- 11 אבל תכונת היראה היא ריחוק.
- 12 למשל, היראה ופחד שנופלים על אדם כאשר הוא רואה מלומד גדול בעל מידות-טובות גדול, או
- 13 שליט, מצד היראה ופחד נרתעים לאחור.
- 14 כך הוא גם כאשר מתבוננים בגדלות הבורא ברוך-הוא המופלא והגדולה לאין שיעור, שכל מה
- 15 שהוא, ברוך-הוא, ברא, אין לו שום ערך והוא כמו אינו קיים, שההתבוננות הזו מעוררת יראה ופחד שאין
- 16 לו עוז להתקרב לאלקות, אלא הוא חש בקרבו שפלות גדולה ונמיכות הרוח מפני האלקות ש"מלא כל
- 17 הארץ כבודו"¹³, וזה מביא אותו ללימוד התורה וקיום המצוות המעשיות בדרך קבלת-עול מלכות-שמים.
- 18 זוהי גלות מצרים — כאשר למרות שהוא לומד ענין של הבנה אלקית, למשל, את ענין "ואתה
- 19 מחיה את כולם"¹¹, או את ענין "מלא כל הארץ כבודו"¹³, והוא מבין זאת טוב מאוד, בכל זאת ההבנה
- 20 אינה יוצרת התפעלות הלב או בכך ופועל-יוצא ממידת האהבה או מידת היראה.
- 21 אז צריך להיות ה"ונצעק אל ה' וגו'" בעבודה שבלב, שאז "וירא את ענינו" — את ההשגה העניה
- 22 שלנו באלקות, "ואת עמלנו ואת לחצנו" — בעבודה בפועל בדרך קבלת-עול מלכות-שמים, ואז באה
- 23 גאולת מצרים — שמקיימים תורה ומצוות ברגש פנימי רוחני ובשמחה.
- 24 קיצור. מבאר ש"אלה" הן מידות שיוצרת "מי" — בינה. לכל מידה יש הבנה שונה שיוצרת את
- 25 המידה. לאהבה ומורא יש תכונות שונות. תכונת האהבה היא קירוב, לקיים תורה ומצוות בחיות. תכונת
- 26 היראה היא ריחוק, לקיים תורה ומצוות בקבלת-עול מלכות-שמים. על-ידי ה"ונצעק אל ה'" זוכים לגאולת
- 27 מצרים.

בכל דור ודור [ניסן ה'תד"ש]

(13) ישעיהו ו, ג.

(11) נחמיה ט, ו.

(12) תהלים קמח, יד.

יום ב' דראש-השנה, בסעודה

1 א. בראש-השנה הראשון לשהותו של הוד כ"ק
2 רבינו הזקן במעזריטש, אמר: "גוט - בהברת שורוק
3 - יום-טוב". שאלו אותו שם, מנין הוא יודע שיש
4 לומר "גוט יום-טוב" - בשורוק, וענה להם: אצלנו
5 אומרים כך בכל החגים. ואמרו לו שאצל הבעל-שם-
6 טוב היה המנהג לומר בראש-השנה ובמוצאי יום
7 כיפור "גוט יום-טוב" (בהברת שורוק), "גוט"
8 בגימטריא ח"י, להמשיך חיות בימים ושנים ובכל
9 המועדים, ואילו בשאר הימים-טובים היה המנהג
10 לומר "גיט - בהברת חיריק - כיבוד יום-טוב",
11 כלומר, שמה שהחג כיבד אותם, יתנו גם לאחרים.
12 ב. בראש-השנה הרי נוסף על העבודה של קבלת
13 עול, צריכה להיות מסירה ונתינה לעצמות-אין-סוף.
14 זהו ההפרש בין הכתרה לבין השתחווה. הכתרה
15 היא, שמכתירים את המלך להתבטל אליו בכל אשר
16 יצוה, שה"בכל אשר יצוה" הוא כבר ציור. כלומר,
17 שהביטול הוא כלפי הגילויים, אלא שזה גילוי ההעלם
18 שאינו במציאות. ואילו השתחווה היא הביטול אל
19 העצם, כלומר, מן העצם אל העצם, ולכן זה מעורר
20 את העצם.
21 עניינה של הכתרה הוא ענין ההתקשרות,
22 השתחווה היא ענין ההתאחדות, עצם עם עצם
23 מתאחדים. כל אחד, מה שלא יהיה, הרי יש לו עצם,
24 ובהשתחווה מתאחד העצם שלו עם העצם. זהו
25 על-דרך ההפרש בין מוחין למדות¹. השתחווה
26 נוגעת 'לפני הצמצום', במקום שלמעלה מאותיות,
27 אפילו מיו"ד ה"א. י' ה' הן הרי מחשבה ודיבור, ועד
28 כמה שלא יעלו את המחשבה והדיבור גם כמו
29 מחשבה ודיבור ביו"ד ה"א, הם הרי בכל זאת
30 לבושים, ואילו השתחווה נוגעת למעלה גם
31 ממחשבה ודיבור שביו"ד ה"א.
32 (אחד מהמסובים אמר: למעלה משם הוי'. ואמר
33 כ"ק אדמו"ר):
34 צריכים לומר למעלה מאותיות שם הוי'. שם הוי'
35 ישנו גם למעלה מאותיות, זה הענין מה ששם הוי'
36 מורה על אמיתת היותו².
37 ג. שאלה: האם ענין זה הוא גם למעלה ממה
38 שמדובר במאמר יו"ט של ר"ה רס"ה, הענין של רצון
39 המוחלט בעצם.
40 תשובה: שם לא הייתה הכוונה לברר את פרטיות
41 העניין שבזה, אך בכלל מה שמדברים כעת הוא כפי

42 שהעניין הוא למעלה מהרצון. זהו העניין של הנחה
43 בעצמותו, למרות שרצון הוא הרי הטיית הנפש,
44 אף-על-פי-כן הרי זו הטי'. ואילו כאן הכוונה היא
45 על-דרך שהיינו אומרים ההנחה בעצמותו של ענין
46 העולמות, על-דרך דוגמא בנפש עוד לפני ההמשכה
47 הנעלמת בכוח המשכיל.
48 ד. הרביים נתנו לנו "נחלה בלי מצרים" בחסידות.
49 אילו היו כפי מה שיודעים... לדעת יודעים הרבה,
50 אך...
51 ה. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיפר,
52 שראש-השנה אצל אביו - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
53 'צמח צדק' - היה רגע אחד ארוך יותר מאשר אצל
54 הסבא - הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי. -
55 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה בעל
56 חשבונות,
57 - החסיד ר' אבא פרסון שאל פעם את הוד כ"ק
58 אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, כמה פעמים מכים על
59 החזה ביום כיפור, ומהמספר שאמר לו ידע רא"פ,
60 אם צריכים להכות על החזה גם ב"ועל חטאים" וכו'
61 וב"סלח לנו מחל לנו" כו'. -
62 הוא אמר, כמה רגעים יש לראש-השנה. וסיפר,
63 שאצל אביו, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק',
64 היה ראש-השנה ארוך יותר בארבעה רגעים מאשר
65 אצל הבעל-שם-טוב. ואצל זקנו הוד כ"ק אדמו"ר
66 הרה"ק האמצעי, היה ארוך יותר בשלושה רגעים.
67 ואצל הוד כ"ק רבינו הזקן היה ארוך יותר בשני
68 רגעים, ואצל המגיד ממעזריטש היה ארוך יותר ברגע
69 אחד.
70 כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל: והלאה?
71 ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: כל
72 הדורות מוסיפים רגע. והרגע הוא כדי להמשיך
73 במועדים ושנים.
74 ו. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' היה
75 אומר חסידות בערב ראש-השנה בבוקר, וביום שני
76 של ראש-השנה אחרי תפילת המנחה. - לפעמים היה
77 אומר חסידות גם ביום ראשון של ראש-השנה. -
78 פעם ראו את הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח
79 צדק' אומר תהלים כל הלילה השני של ראש-השנה,
80 ועיניו הקדושות זולגות דמעות, גם לפני אמירת
81 מאמר החסידות אמר תהלים.
82 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה אומר חסידות ביום
83 שני של ראש-השנה אחרי מנחה, ומאריך עד ללילה,

בן שבע שנים וכמה חדשים, כיבדה אותי הסבתא
הרבנית בפרי חדש (אבטיח). יצאתי החוצה
והתיישבתי עם חברי על אחד הספסלים מול חלון
חדרו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, וכיבדתי את
חבריי מהאבטיח.
קראני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אליו ואמר לי:
אמנם ראיתי שכיבדת גם את חבריך, אבל לא נתת
להם בלב שלם. והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דיבר אתי
רבות על העניין של "טוב עין" ו"רע עין".
מדברי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התרגשתי כל-
כך עד שפרצתי בבכי רב למשך חצי שעה, ולבסוף
הקאתי את כל מה שאכלתי.
כבוד אמי הרבנית שאלה את הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק: מה אתה רוצה מהילד? ויען לה: טוב כך,
שתשתרש בו מדה טובה.
אכן זה חינוך.
יב. כתוב במדרש⁵, מהיכן זכה אלקנה לבן
כשמואל, מפני שהי' עולה לרגל עם כל קרוביו, ולנים
ברחובה של עיר, והיו שואלין אותו להיכן תלכו כו'
עד שסוף-סוף גם הם היו עולים לרגל, ובדרך שהי'
עולה בשנה זו, לא הי' עולה בשנה אחרת. - למרות
שכפי שיודעים כעת, אין המרחק בין רמה לשילה
כל-כך גדול, אולי מפני שנתכווצה ארץ ישראל⁶,
שנקראת ארץ הצבי - עד שזיכה רבים וחינכם
במצוות.

באמרו שהטעם הוא כדי לשעבד לשנה החדשה את
כוח הדיבור בענייני חסידות³.
ז. בשנת תרמ"ח סידר הוד כ"ק אאמו"ר את
התקיעות ביום שני של ראש-השנה. ביום הראשון
סידר את התקיעות דודי הרז"א. ה'בעל תוקע' היה ר'
חיים. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לתקוע בשופר
בעצמו אחרי שנת תר"ס. בשנים תרנ"ח, נ"ט ותר"ס
הייתי אני 'בעל תוקע'.
ח. ישנו⁴ עולם האמת, חסד דעתיקא, שם לא
יודעים אמרי שפר, שם רואים את האמת גם באמרי
שפר.
ט. כשקופצים על העגלה בעת רצון - לא
מורידים מהעגלה. אך אף-על-פי-כן לא צריכים
להיות גולים.
י. (הרבה אנ"ש רצו להיכנס, ולא הי' כ"ק אדמו"ר
שבע רצון מזה, ואמר):
הרי היו יכולים להתווסף מיליוני אותיות בזמן זה
בספירת המלכות.
(אנ"ש יצאו והתחילו לומר תהלים בקול רם,
ואמר אחד מהמסובים: הם מתכוונים באמת, ואמר
כ"ק אדמו"ר):
אם הם מתכוונים באמת, הרי מה שהם מתכוונים
זה אמת.
יא. ילד נשאר ילד. בראש-השנה תרמ"ח ואני אז

יוס ב' דראש-השנה בסעודה, ה'תש"ה

(5) יל"ש ש"א, א.

(6) גיטין נו, א.

(3) ראה ספר השיחות ה'תש"ד ע' 11 אות ט.

(4) התיבות מסופקות קצת, ואין ידוע המקום איפה שאמרם - המעתיק.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מלויבאוויטש

פרק ק"ד - רוח הקודש של הבעל-שם-טוב

שלוחי קהילת ויטבסק עזבו את בית המושל מדוכאים מכישלון שליחותם. הם לא הצליחו
לברר דבר על חטא ועל גורל ראשי הקהל האסורים.
גם הניסיונות לברר בדרכים אחרות פרטים על האסירים לא הצליחו. הפריצים שדרכם קיוו
להיוודע את הפרטים הדרושים, היו אותה שעה עסוקים בציד ביערות וילייקה שעל-יד וילנא.
החוכר היהודי זאב וולף, הידוע גם בשם עטינגר, ניסה לנצל לשם כך את קשרי בעלי
האחוזות הקטנות, אך הללו הודיעו כי אינם חפצים כלל להתערב בעניינים אלה.

- 1 לא נותרה ליהודים שום דרך מאשר להמשיך בתפלה ובתענית.
- 2 כרוז מיוחד הודיע מטעם הרבנים על תענית צבור ביום מסוים, אשר יחול על גברים ונשים,
- 3 נערים וזקנים.
- 4 ביום תענית זה בא ר' מלכיאל הנסתר אל ר' יוסף יצחק, העילוי משריי, והודיע לו כי אל
- 5 החסידים הנסתרים בויטבסק הגיע שליח מיוחס מהבעל-שם-טוב, עם הוראה בשמו, לצום
- 6 שלושה ימים רצופים, ולעורר בדרכים שונות את הצבור היהודי בעיר לבטוח בה'.
- 7 שליח מיוחס ומכובד זה של הבעל-שם-טוב היה הצדיק הידוע רבי קהת. הוא הודיע בשם
- 8 הבעל-שם-טוב כי בעוד עשרה ימים תבוא הישועה ליהודי ויטבסק, ואבלם ייהפך לשמחה.
- 9 בד בבד הורה הבעל-שם-טוב כי דבר זה יישאר בינתיים כסודם של יחידי סגולה.
- 10 בו ביום עזב רבי קהת את ויטבסק, והחסידים הנסתרים המקומיים החלו בצום שלושת הימים
- 11 על-פי הוראת הבעל-שם-טוב.
- 12 לראשונה שמע אז ר' יוסף יצחק על קיומם של חסידים נסתרים בויטבסק. הוא ביקש, אפוא,
- 13 מר' מלכיאל שיפגישוהו עם חסידים אלה. ברם, ר' מלכיאל אמר לו כי הצטווה שלא ליצור פגישה
- 14 כזו, עד שתבוא הוראה מתאימה מהבעל-שם-טוב.
- 15 ר' יוסף יצחק הצטער מאד על כך. הוא הבין מכך כי בעיני הבעל-שם-טוב אין הוא ראוי
- 16 להיות מודרך עם עדת החסידים הנסתרים. הוא הניח כי כפי הנראה אין הוא מכיר עדיין באופן
- 17 יסודי את דרך הבעל-שם-טוב.
- 18 הוא השיח את לבו לפני ר' מלכיאל, אך הלה אמר לו כי מן הסתם יש טעמים נוספים לדבר,
- 19 אשר במשך הזמן יובהרו.
- 20 ר' מלכיאל יעץ לו לכתוב למדריכו בחסידות, ר' משה ניסן הנסתר, ולשאול אותו מה מוטל
- 21 עליו לתקן כדי להגשים את שאיפתו ליצור קשר עם החסידים הנסתרים שבעיר.
- 22 בינתיים התרחש מאורע מסוים בעיר: אל אחד מראשי הקהל בא בשעות הלילה המאוחרות
- 23 ר' שמרל אייזיק הצבעי, כאשר ברצונו לספר דבר מה חשוב.
- 24 בעבודתו כצבעי וסייד – סיפר ר' שמרל אייזיק – הזדמן לו לעבוד מפעם לפעם בבתי אנשי
- 25 האצולה וגם בבית המושל, כך הזדמן לו לצבוע ולטייח – בימים האחרונים – כמה חדרים
- 26 בארמונו של המושל.
- 27 למרות אכזריותו של הלה, הרי ביחסיו עם ר' שמרל אייזיק היה מאוד נינוח, הוא הכיר עוד
- 28 את אביו ודודו של ר' שמרל אייזיק, שאף שניהם היו צבעים ועסקו לפני שנים רבות בעבודה
- 29 זו – כר' שמרל אייזיק – בבתי הגויים העשירים.
- 30 יום קודם, כאשר הגיע ר' שמרל אייזיק לעשות מלאכתו בבית המושל, נתקל במושל כאשר
- 31 פניו זועפות. עם זאת השיב הלה בידידות על אשר ברכהו ר' שמרל אייזיק בברכת "בוקר טוב".
- 32 מרחוק שמע את המושל משוחח עם אשתו בהזהירו, אשר ישיל את עורם של ראשי הקהל
- 33 האסורים, ובמיוחד את עורו של העשיר ר' אברהם סג"ל, ויכם מכות רצח.

1 בהמשך הוא גילה – מה שלא היה ידוע עד עתה לאף אחד – מהי הסיבה למאסרם של
 2 ראשי הקהל וסג"ל העשיר בראשם. מתברר כי הממשלה הפולנית, שמושבה בקראקא, דרשה
 3 מר' אברהם סג"ל הלוואה ללא ריבית בסכום של מאה וחמישים אלף זהובים למשך שנתיים,
 4 וסג"ל השיב כי אין בכוחו להלוות יותר מעשרים אלף זהובים.

5 עתה מצפה המושל לבואו של אחד בשם לודביג מקראקא לויטבסק, במטרה לטפל מחדש
 6 בהשגת ההלוואה מסג"ל ומשאר ראשי הקהל. זו הייתה סיבת מעצרו של סג"ל וראשי קהילת
 7 ויטבסק.

8 ר' שמרל אייזיק הרגיש כי זו חובתו למהר ולספר את הידוע לו לאחד מראשי הקהל. זו
 9 הייתה הידיעה הראשונה על סיבת המאסר שגרמה לבהלה כה גדולה בוויטבסק.

10 עתה אף הובן מדוע פשטו טרם מאסרו של סג"ל על ביתו – והוחרמו כל הכסף והתכשיטים
 11 שנמצאו שם. זאת, כנראה, כדי לבדוק אם אכן דיבר סג"ל אמת, שאין ביכולתו להעמיד לממשלה
 12 הלוואה של מאה וחמישים אלף גילדן.

13 שמו של לודביג הטיל אימה מיוחדת על אנשי הקהילה, שכן שמו של לודביג יצא לשימצה
 14 מנסיון העבר על "מומחיותו" בסחיטת כסף מיהודים וגזילת רכושם כדי להעבירו לקופת
 15 הממשלה. בואו המצופה של זה מקראקא בישר אם-כן סכנה חמורה ליהודים ולרכושם. היה
 16 ברור כי הוא מתכוון לבצע מסע של סחיטה בעינויים אצל האסירים ואצל שאר עשירי ויטבסק
 17 ויהודיה בכלל. כל היהודים מיהרו להחביא את כל דברי הערך שלהם, והמתינו בפחד לבואו של
 18 לודביג.

19 ימים אחדים חלפו ולא נודעה על כל התפתחות שהיא אודות ראשי הקהל האסורים. עד
 20 שהגיע ליל שבת קודש, ויהודי העיר מילאו את בתי הכנסת לקבלת שבת, ולפתע עלה על במת
 21 בית המדרש הגדול, החנווני שמואל "הגבוה". תואר זה ניתן לשמואל הן מפני גובהו הבלתי
 22 רגיל והן מפני הקול הרם שניחן בו. הלה הכריז בקולו הרם: יהודים! בשורה טובה לי אליכם!
 23 ר' אברהם סג"ל ושאר ראשי הקהל שוחררו ממאסרם, והם נמצאים עתה בבתייהם.

24 וכדי לא להשאיר את השומעים משתאים – סיפר שמואל החנווני כי לפני הדלקת הנרות
 25 הגיע לעיר זאב וולף החוכר ומיהר לבית המושל ושיחרר את האסירים בערבותו.

26 הבשורה הטובה שימחה מאוד את כולם. היה זה במלאות עשרה ימים לבואו של שליחו
 27 של הבעל-שם-טוב ר' קהת, אשר בה הודיע לעדת החסידים הנסתרים בעיר, וכן גם לר' יוסף
 28 יצחק, כי כעבור עשרה ימים תבוא הישועה.

29 עם זאת, מוכן שעבור הצבור הרחב היה זה נעלם. הם לא הכירו עדיין את הבעל-שם-טוב,
 30 וגם לא ידעו שיש לו רוח הקודש, ובאיזה כוח ידע הבעל-שם-טוב את השחרור הצפוי ומועדו
 31 המדויק.

32 אך למרות שחרורם לא הסתיימה הפרשה.

33 ר' אברהם סג"ל, שהיה אז בגיל זקנה, היה מפורסם בכל רחבי פולין, הכירוהו הן יהודים
 34 והן, להבדיל, שאינם יהודים. הוא היה נכבד בחוגים הבכירים של ממשלת פולין וקיים יחסי
 35 מסחר עם נסיכים ושרים.

- 1 לאמיתו של דבר, הייתה משפחת סג"ל מוכרת בפולין כבר למעלה ממאה שנים קודם לכן.
- 2 עוד סבו של ר' אברהם – ר' מרדכי אהרן סג"ל – שהחזיק בחכירה את גביית המכס ברחבי
- 3 פולין, יחד עם שותפו ר' טעבל, היו מלוים סכומי כסף גדולים לממשלה. בהזדמנות מסוימת אף
- 4 הלוו לממשלה סכום כסף גדול במיוחד בתנאים נוחים ביותר.
- 5 בכך השיגו את אהדת הממשלה וניצלו את מעמדם לטובת יהודי המדינה.
- 6 ר' אברהם סג"ל הלך בדרכי סבו, וגם פרסומו היה גדול בכל המדינה.
- 7 בעת מאסרו של ר' אברהם והפשיטה על ביתו, רתם בנו יהודה לייב מיד את מרכבתו ומיהר
- 8 לוורשא, ומשם לקראקא, כדי להיפגש עם שרים בכירים ולספר להם על מאסרם של אביו ושאר
- 9 ראשי הקהל, מבלי שתיאמר להם מהי הסיבה למאסרם.
- 10 הנסיכים רדיוויל וליובומירסקי שניהלו עסקים עם יהודים והיו ידידותיים כלפי היהודים,
- 11 הביעו מיד את נכונותם לעזור, ופעלו בכיוון הדרוש. הם אף דרשו כי יוענק לאסיר סג"ל תואר
- 12 אצולה, כדי לאלץ בכך את המושל בויטבסק לשחררו, ולמנוע ממנו ומשאר הפריצים, כל
- 13 אפשרות לפעול נגדו.

אגרות קודש

בי"ה כ"ד ניסן, תר"ץ

- 10 כת"ר שליט"א חפץ ליסד בהכנ"ס מאנשי ספרד יחיו
- 11 בנוסח ספרד, נכון הדבר, ויתן השי"ת ויתרבו בתי תפלה
- 12 ויוקבעו שמה קביעות זמנים לתורה ברבים. אבל בזה
- 13 שנוגעים בבהכנ"ס חב"ד לשנות את הנוסח הקבוע, ונקרא
- 14 בשמו מיום הוסדו יצ"ו, כת"ר שליט"א צריך למנוע מזה
- 15 את הסרים למשמעתו, ואדרבה על כל אחד ואחד לעשות
- 16 כל מה שבידו בשביל לחזק את ההולכים בדרכי יושר
- 17 באותם התיבות אשר סללו לנו הוד כ"ק אבותינו רבותינו
- 18 הקדושים זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, וגודל בקשתי בזה,
- 19 ולא אפונה אשר בטח ימלא כת"ר שליט"א מבוקשי,
- 20 ותודתי אמורה למפרע.

- 21 אתענין לדעת משלום כת"ר שליט"א, והשי"ת יהי
- 22 בעזרו בגו"ר.
- 23 והנני ש"ב הדו"ש מכבדו ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

כבוד ש"ב הרה"צ הנכבד והכי נעלה,
משכיל על דבר טוב, בעל מדות
תרומיות, גזע תרשישים, בנשק"ע כשי"ת
מוהר"ר יעקב ליב שליט"א

1 שלום וברכה!

- 2 בטח נודע לש"ב כת"ר שליט"א גודל ענין הנוסחאות,
- 3 אשר הזהירו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים
- 4 זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע באזהרה לבלי לשנותם, וכנודע
- 5 מעבודתם בקדש הקדשים להשפיע בשפעת הדרכה
- 6 והנהגה במסילות ידועות בקדש, בדרכי החסידות וארחי
- 7 החיים במנהגים ונתיבות לכל שבט בשער המיוחד לו.
- 8 וכן[ל] יחד עולים בית אל בתפלתם, להמשיך שפע ברכה
- 9 והצלחה בגו"ר.

צריך לשאול ולמלאות כהוראת רופאים מומחים במקצוע זה.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 מזו « וידבר יהוה אל-משה אחרי מות שני בני
 אהרן בקרבכם לפני-יהוה וימתו: » ויאמר
 יהוה אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואליבא
 בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני
 הכפרת אשר על-הארן ולא ימות פי בענן
 אראה על-הכפרת: » ונזאת יבא אהרן אל-
 הקדש בפר בן-בקר לחטאת ואיל לעלה:
 « פתנת-בד קדש ילפש ומכנס-בד יהיו על-
 בשרו ובאבנטו בד יחגר ובמצנפת בד יצגף
 בגדי-קדש הם ורחץ במים את-בשרו ולבשם:
 » ומאת עדת בני ישראל יקח שני-שעירי עזים
 לחטאת ואיל אחד לעלה: » והקריב אהרן
 את-פר החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד
 ביתו: (לוי) וילקח את-שני השעירים והעמיד
 אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: » ונתן אהרן
 על-שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה
 וגורל אחד לעזאזל: » והקריב אהרן את-
 השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו
 חטאת: » והשעיר אשר עלה עליו הגורל

לעזאזל יעמד-חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח
 אתו לעזאזל המדברה: » והקריב אהרן את-פר
 החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו
 ושחט את-פר החטאת אשר-לו: (ישראל) יב וילקח
 מלא-המחטה גחלי-אש מעל המזבח מלפני
 יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא
 מבית לפרכת: » ונתן את-הקטרת על-האש
 לפני יהוה וכפה ׀ ענן הקטרת את-הכפרת
 אשר על-העדות ולא ימות: ׀ וילקח מדם הפר
 ויהוה באצבעו על-פני הכפרת קדמה ולפני
 הכפרת וזה שבע-פעמים מן-הדם באצבעו:
 ׀ ושחט את-שעיר החטאת אשר לעם והביא
 את-דמו אל-מבית לפרכת ועשה את-דמו
 כאשר עשה לדם הפר ויהוה אתו על-הכפרת
 ולפני הכפרת: ׀ וכפר על-הקדש ממזאת בני
 ישראל ומפשעיהם לכל-חטאתם וכן יעשה
 לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם:
 ׀ וכל-אדם לא-יהיה ׀ באהל מועד בבאו לכפר
 בקדש עד-צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד
 כל-קהל ישראל:

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל די בכל אתר ואתר

ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

ימי חג המצות, זכר צאתנו מארץ מצרים, זמן חירותינו, ממששים ובאים.

ידוע ענין הזכרון והמדמה והמצייר, אשר פועל הוא בנפש האדם הזוכר ומדמה רגש ומצב רוח
 דומה, פחות או יותר, למצב רוח בו נמצא, הוא או אדם כדוגמתו, בעת המאורע עצמו. וככל אשר יגדל
 תוקף כחות נפשו וממשלתם על הגוף, הקשור ואסור בזמן ומקום, כן יתקרב יותר ויותר מצב נפשו
 בעת הזכרון - להמצב בעת המאורע.

המשך בעמוד רעה

לוח זמנים לשבוע חג הפסח - בערים שונות בעולם																
זמני יום ראשון ויום שבת																
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ																
מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע		סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת		
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	שבת	שבת		
באר שבע (ק)	06:12	06:19	08:54	08:49	09:29	09:24	10:35	10:31	13:14	13:13	19:06	19:10	19:32	19:36	18:49	19:47
חיפה (ק)	06:10	06:17	08:52	08:47	09:27	09:23	10:33	10:30	13:13	13:12	19:09	19:14	19:33	19:38	18:40	19:49
ירושלים (ק)	06:10	06:17	08:52	08:47	09:27	09:22	10:33	10:29	13:12	13:11	19:09	19:14	19:31	19:35	18:33	19:46
תל אביב (ק)	06:11	06:18	08:53	08:48	09:28	09:24	10:34	10:31	13:14	13:13	19:07	19:11	19:33	19:38	18:48	19:48
אוסטריה, וינה (ק)	06:03	06:15	08:46	08:38	09:34	09:27	10:43	10:38	13:29	13:29	19:38	19:46	20:12	20:22	19:27	20:36
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:47	06:42	08:53	08:55	09:30	09:31	10:28	10:29	12:52	12:50	18:02	17:53	18:29	18:21	17:36	18:32
אוקראינה, אודסה (ק)	06:09	06:20	08:52	08:44	09:37	09:31	10:46	10:41	13:32	13:31	19:38	19:46	20:11	20:20	19:27	20:34
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:38	05:50	08:21	08:13	09:08	09:02	10:17	10:12	13:04	13:03	19:12	19:20	19:46	19:55	19:01	20:09
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	05:48	06:00	08:31	08:23	09:19	09:12	10:28	10:23	13:15	13:14	19:23	19:32	19:58	20:07	19:13	20:22
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:10	06:23	08:53	08:44	09:43	09:36	10:52	10:47	13:40	13:40	19:51	20:01	20:28	20:38	19:41	20:53
אוקראינה, קייב (ק)	06:03	06:15	08:45	08:36	09:35	09:28	10:45	10:40	13:33	13:32	19:44	19:54	20:21	20:31	19:34	20:46
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:00	06:06	08:41	08:37	09:13	09:09	10:18	10:15	12:55	12:54	18:42	18:45	19:07	19:10	18:24	19:20
איטליה, מילאנו (ק)	06:36	06:47	09:20	09:12	10:04	09:58	11:12	11:08	13:58	13:57	20:05	20:13	20:35	20:44	19:51	20:57
אקוודור, קיטו (ח)	06:11	06:12	08:43	08:41	09:12	09:10	10:14	10:13	12:46	12:44	18:18	18:17	18:41	18:39	17:59	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:13	07:18	09:27	09:28	10:02	10:04	11:01	11:01	13:25	13:23	18:37	18:30	19:03	18:56	18:12	19:06
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:10	08:17	10:18	10:20	10:56	10:59	11:54	11:55	14:16	14:15	19:22	19:13	19:51	19:42	18:56	19:54
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:28	06:37	09:11	09:05	09:50	09:45	10:58	10:54	13:40	13:39	19:39	19:45	20:08	20:15	19:26	20:27
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:16	06:25	08:59	08:52	09:39	09:34	10:47	10:42	13:30	13:29	19:30	19:36	20:00	20:07	19:17	20:19
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:16	06:25	08:59	08:53	09:40	09:34	10:47	10:43	13:30	13:29	19:30	19:37	20:00	20:07	19:18	20:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:50	06:59	09:33	09:26	10:15	10:09	11:22	11:18	14:06	14:05	20:08	20:15	20:39	20:46	19:56	20:59
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:00	07:00	09:35	09:31	10:10	10:05	11:15	11:12	13:54	13:53	19:46	19:50	20:11	20:15	19:31	20:26
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:20	06:27	09:02	08:57	09:38	09:34	10:45	10:41	13:25	13:24	19:20	19:24	19:47	19:52	19:05	20:03
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:03	07:03	09:38	09:34	10:11	10:07	11:16	11:13	13:54	13:53	19:42	19:45	20:07	20:10	19:26	20:20
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:20	06:20	08:54	08:47	09:35	09:29	10:42	10:38	13:26	13:25	19:27	19:33	19:57	20:04	19:14	20:16
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:49	06:49	09:23	09:17	10:03	09:58	11:11	11:07	13:54	13:53	19:54	20:00	20:24	20:30	19:41	20:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:18	06:18	08:52	08:45	09:33	09:28	10:41	10:37	13:25	13:24	19:26	19:33	19:57	20:04	19:14	20:16
בוליביה, לה-פס (ח)	06:40	06:40	09:05	09:05	09:35	09:35	10:36	10:35	13:04	13:02	18:27	18:23	18:51	18:47	18:06	18:56
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:58	06:45	09:27	09:18	10:19	10:12	11:29	11:24	14:17	14:17	20:30	20:40	21:07	21:18	20:20	21:33
בלגיה, בריסל (ק)	06:59	06:46	09:28	09:19	10:20	10:13	11:29	11:24	14:18	14:18	20:30	20:39	21:06	21:17	20:20	21:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:18	06:21	08:40	08:40	09:11	09:11	10:11	10:11	12:38	12:36	18:01	17:56	18:21	18:16	17:35	18:26
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:06	06:08	08:28	08:28	08:59	08:59	09:59	09:59	12:26	12:24	17:46	17:40	18:10	18:05	17:23	18:14
בריטניה, לונדון (ק)	06:16	06:03	08:45	08:36	09:37	09:30	10:47	10:41	13:36	13:35	19:50	20:00	20:26	20:37	19:42	20:52
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:21	06:07	08:48	08:38	09:44	09:36	10:54	10:49	13:44	13:44	20:01	20:12	20:40	20:52	19:55	21:08
גרמניה, ברלין (ק)	06:20	06:07	08:49	08:39	09:42	09:35	10:52	10:47	13:42	13:41	19:58	20:08	20:35	20:46	19:47	21:02
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:43	06:31	09:13	09:04	10:03	09:56	11:12	11:07	14:00	14:00	20:11	20:21	20:47	20:58	20:01	21:13
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:21	06:24	08:41	08:41	09:13	09:13	10:13	10:12	12:39	12:37	18:03	17:57	18:21	18:15	17:33	18:25
הודו, מומבאי (ח)	06:25	06:21	09:00	08:56	09:31	09:28	10:35	10:33	13:11	13:10	18:55	18:56	19:18	19:20	18:38	19:29
הודו, פונה (ח)	06:22	06:17	08:56	08:53	09:27	09:24	10:31	10:29	13:07	13:06	18:50	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
הונגריה, בודפשט (ק)	06:05	05:54	08:36	08:29	09:23	09:17	10:32	10:27	13:18	13:18	19:26	19:34	20:00	20:09	19:15	20:23
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:29	05:20	08:03	07:57	08:44	08:38	09:51	09:47	12:34	12:34	18:35	18:41	19:05	19:12	18:22	19:24
יוון, אתונה (ק)	06:57	06:49	09:31	09:26	10:10	10:05	11:17	11:13	13:59	13:58	19:56	20:02	20:25	20:31	19:43	20:43

לוח זמנים לשבוע חג הפסח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:27	06:15	08:58	08:51	09:45	09:38	10:53	10:48	13:39	13:39	19:46	19:54	20:20	20:29	19:35	20:43
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:22	06:17	08:57	08:53	09:28	09:25	10:32	10:30	13:07	13:08	18:52	18:54	19:16	19:18	18:36	19:27
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:58	07:06	09:01	09:04	09:42	09:45	10:40	10:41	13:01	13:01	18:03	17:52	18:35	18:24	17:36	18:37
נפאל, קטמנדו (ח)	05:45	05:38	08:20	08:15	08:53	08:49	09:58	09:55	12:37	12:36	18:26	18:29	18:51	18:55	18:11	19:05
סין, בייג'ינג (ח)	05:45	05:36	08:19	08:12	08:58	08:53	10:06	10:02	12:47	12:48	18:47	18:53	19:17	19:23	18:32	19:35
סינגפור, סינגפור (ח)	07:02	07:00	09:33	09:31	10:02	10:00	11:05	11:03	13:36	13:35	19:10	19:09	19:32	19:31	18:51	19:40
פולין, ורשא (ק)	05:50	05:37	08:19	08:09	09:12	09:05	10:22	10:17	13:11	13:11	19:25	19:36	20:03	20:15	19:16	20:31
פרו, לימה (ח)	06:13	06:13	08:40	08:39	09:09	09:09	10:11	10:10	12:39	12:38	18:06	18:02	18:29	18:25	17:45	18:34
צרפת, ליון (ק)	07:04	06:53	09:36	09:29	10:21	10:15	11:30	11:25	14:15	14:14	20:21	20:28	20:53	21:02	20:09	21:15
צרפת, פריז (ק)	07:10	06:58	09:41	09:32	10:29	10:23	11:38	11:33	14:25	14:25	20:36	20:45	21:10	21:20	20:24	21:34
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:49	08:24	08:22	08:53	08:51	09:56	09:54	12:27	12:28	18:04	18:03	18:26	18:25	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:43	06:33	09:16	09:09	09:59	09:53	11:07	11:03	13:52	13:51	19:58	20:05	20:27	20:34	19:43	20:47
קנדה, מונטריאול (ק)	06:18	06:07	08:50	08:43	09:35	09:29	10:43	10:39	13:29	13:28	19:35	19:43	20:07	20:15	19:23	20:29
קפריסין, לרנקה (ק)	06:20	06:13	08:55	08:50	09:32	09:27	10:38	10:35	13:19	13:18	19:14	19:18	19:41	19:46	19:00	19:57
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:06	05:52	08:32	08:21	09:30	09:22	10:41	10:35	13:32	13:31	19:50	20:02	20:31	20:44	19:42	21:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:38	05:23	08:02	07:51	09:03	08:54	10:14	10:08	13:05	13:05	19:29	19:41	20:07	20:20	19:17	20:38
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:43	05:32	08:14	08:07	09:01	08:55	10:10	10:05	12:56	12:55	19:03	19:11	19:37	19:46	18:52	20:00
שווייץ, ציריך (ק)	06:47	06:36	09:19	09:11	10:05	09:59	11:14	11:09	14:00	14:00	20:12	20:21	20:42	20:51	19:57	21:05
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:08	06:05	08:42	08:39	09:12	09:09	10:16	10:14	12:51	12:49	18:31	18:32	18:54	18:55	18:13	19:04

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך מעמוד רעו

ורוח אייתי רוח ואמשיך רוח, באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, וכדרז"ל "והימים האלה זוכרים ונעשים, שבהזכר זכרם למטה נעשים בפועל למעלה", ובמילא נשפעים גם למטה ומתעוררים כל הענינים הקשורים בימים ההם.

וזהו אחד הטעמים שנצטוונו לזכור יציאת מצרים בכל דור ודור, בכל יום ויום - לרבות הלילות, לראות עצמו כאלו הוא בעצמו יצא היום ממצרים, יצא לחירות ונפדה,

כי בכל יום ויום צריכה להיות "יציאת מצרים" - יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף, יציאה לחירות אמיתית.

ואיזוהי חירות אמיתית,

חירות בכל מיני חירות - חירות מן השעבוד, חירות מן היסורים - שעבוד ויסורים גשמיים, שעבוד ויסורים רוחניים.

עבודה שעל האדם עצמו לעבדה בכל יום ויום היא - יציאת מצרים ברוחניות, יציאה מהמצרים ומההגבלות של הגוף ונפש הבהמית שלו, משעבוד יצרו הרע.

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון ושני של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשנ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב שבת קודש – יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחול"ל לפני כניסת השבת 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות במוצאי שבת קודש בלילה השני של חג הפסח.

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קוֹדֶשׁ וְשֶׁל יוֹם־טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם־טוֹב:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

המשך מעמוד ער

וכאשר משחרר האדם את עצמו מיצרו הרע -

בעזר הקב"ה, הבוחר בישראל עמו והוציאם ממצרים מקום הזוהמא, ועל ידי עסק התורה -

משתחרר על ידי זה משעבוד ויסורים רוחניים - המלחמה העצומה של היצרים בנפשו - ומשעבוד ויסורים גשמיים.

וכמו שנאמר: אם בחוקותי תלכו גוי' ונתת גשמיכם גוי' ונתת שלום בארץ גוי' אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח, ולחירות אמתית במהרה בימינו על ידי גאולתנו האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00830
10/04/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

